

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අභිගුත්තරනිකායෙ

එකකනිපාත-ටීකා

ගන්ථාරම්භකථා

අනන්තඤ්ඤාණං කරුණානිකේතං,
නමාමි නාථං ජිනපඤ්චමාරං;
ධම්මං විසුද්ධං භවනාසහෙනං,
සඬ්ඝඤ්ච සෙට්ඨං භතසබ්බපාපං.

කස්සපං තං මහාථෙරං, සඬ්ඝස්ස පරිණායකං;
දීපස්මිං තම්බපණ්ණිමිහි, සාසනොදයකාරකං.

පටිපත්තිපරාධීනං, සදාරඤ්ඤනිවාසීනං;
පාකටං ගගනෙ චන්ද්-මණ්ඩලං විය සාසනෙ.

සඬ්ඝස්ස පිතරං චන්දෙ, විනයෙ සුවිසාරදං;
යං නිස්සාය වසන්තොහං, වුඩ්ඪිප්පත්තොස්මි සාසනෙ.

අනුථෙරං මහාපඤ්ඤං, සුමේධං සුතිවිස්සුතං;
අවිබ්ඤ්ඤිකසීලාදි-පරිසුද්ධගුණොදයං.

බහුස්සුතං සතිමන්තං, දන්තං සන්තං සමාහිතං;
නමාමි සිරසා ධීරං, ගරුං මෙ ගණවාචකං.

ආගතාගමතක්කෙසු, සද්දසත්ථනයඤ්ඤසු;
යස්සන්තෙවාසිහික්ඛුසු, සාසනං සුප්පතිට්ඨිතං.

යො සිහලින්දො ධිනිමා යසස්සි,
උළාරපඤ්ඤො නිපුණො කලාසු;
ජාතො විසුද්ධෙ රවියොමවංසෙ,
මහබ්බලො අබ්භුතවුත්තිතෙජො.

ජිත්චාරිවග්ගං අනිදුප්පසය්හං,
අනඤ්ඤසාධාරණවික්කමෙන;
පත්තාහිසෙකො ජිනධම්මසෙවි,
අභිප්පසන්තො රතනත්තයමිහි.

විරං විහින්නෙ ජිනසාසනස්මිං,
පච්චත්ථිකෙ සුට්ඨු විනිග්ගහෙත්වා;
සුධංව සාමග්ගිරසං පසත්ථං,
පායෙසි හික්ඛු පරිසුද්ධසිලෙ.

කත්වා විහාරෙ විපුලෙ ව රම්මෙ,
තත්ත්විතෙනෙකසහස්සසඬ්ඛෙ;
හික්ඛු අසෙසෙ චතුපච්චයෙනි,
සන්තප්පයන්තො සුවිරං අබණ්ඩං.

සද්ධම්මවුද්ධිං අභිකඬ්ඛමානො,
සයම්පි හික්ඛු අනුසාසයිත්වා;
නියොජයං ගන්ථවිපස්සනාසු,
අකාසි වුද්ධිං ජිනසාසනස්ස.

තෙනාහමච්චන්තමනුග්ගහිතො,
අනඤ්ඤසාධාරණසඬ්ඛගහෙන;
යස්මා පරක්කන්තභූපච්චයෙන,
අජ්ඣෙසිතො හික්ඛුගණස්ස මජ්ඣෙ.

තස්මා අනුත්තරානපදානමත්ථං,
සෙට්ඨාය අඬ්ඟුත්තරවණ්ණනාය;
සන්දස්සයිස්සං සකලං සුඛොද්ධුං,
නිස්සාය පුබ්බාවරියප්පභාවං.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

1. සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයං නමස්සිතුකාමො තස්ස
විසිට්ඨගුණයොගසන්දස්සනත්ථං “කරුණාසීතලහදය”න්තිආදිමාහ.
විසිට්ඨගුණයොගෙන හි වන්දනාරහභාවො, වන්දනාරහෙ ව කතා වන්දනා
යථාධිප්පෙතමත්ථං සාධෙති. එත්ථ ව සංවණ්ණනාරම්භෙ
රතනත්තයප්පණාමකරණප්පයොජනං තත්ථ තත්ථ ඛහුධා පපඤ්චෙත්ති ආචරියා,
මයං පන ඉධාධිප්පෙතමෙව පයොජනං දස්සයිස්සාම, තස්මා සංවණ්ණනාරම්භෙ
රතනත්තයප්පණාමකරණං යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය අනන්තරායෙන
පරිසමාපනත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදමෙව හි පයොජනං ආචරියෙන ඉධාධිප්පෙතං.
තථා හි වක්ඛති –

“ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිහතන්තරායො, භුත්වා තස්සානුභාවෙනා”ති.

රතනත්තයප්පණාමකරණෙන චෙත්ථ යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය
අනන්තරායෙන පරිසමාපනං රතනත්තයපුජාය පඤ්ඤාපාටවතො, තාය
පඤ්ඤාපාටවඤ්ච රාගාදිමලවිධමනතො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස
තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොසපරියුට්ඨිතං චිත්තං
හොති, න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ
චිත්තං හොති” තිආදි (අ. නි. 6.10; 11.11).

තස්මා රතනත්තයපුජනෙන වික්ඛාලිතමලාය පඤ්ඤාය පාටවසිද්ධි.

අථ වා රතනත්තයපුජනස්ස පඤ්ඤාපදට්ඨානසමාධිහෙතුත්තා පඤ්ඤාපාටවං.
චුත්තඤ්ඤි තස්ස සමාධිහෙතුත්තං -

“උජුගතචිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලහති අත්ථවෙදං,
ලහති ධම්මවෙදං, ලහති ධම්මුපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පිති ජායති,
පිතිමනස්ස කායො පස්සම්භති, පස්සද්ධකායො සුඛං වෙදියති, සුඛිතො
චිත්තං සමාධියති” ති (අ. නි. 6.10; 11.11).

සමාධිස්ස ව පඤ්ඤාය පදට්ඨානභාවො චුත්තොයෙව - “සමාහිතො යථාභූතං
පජානාති” ති (සං. නි. 3.5; 4.99; 5.1071). තතො එවං පටුභූතාය පඤ්ඤාය
පටිඤ්ඤාමහත්තකතං බෙදමහිභූයා අනන්තරායෙන සංවණ්ණනං සමාපයිස්සති.

අථ වා රතනත්තයපුජාය ආයුචණ්ණසුඛබලවඩ්ඪනතො අනන්තරායෙන
පරිසමාපනං වෙදිතබ්බං. රතනත්තයප්පණාමෙන හි ආයුචණ්ණසුඛබලානි
වඩ්ඪන්ති. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“අභිවාදනසිලිස්ස, නිච්චං වුඩ්ඪාපවායිතො;
චත්තාරො ධම්මා වඩ්ඪන්ති, ආයු චණ්ණො සුඛං බල” ති. (ධ. ප. 109) -

තතො ආයුචණ්ණසුඛබලවුද්ධියා භොතෙව කාරියනිට්ඨානං.

අථ වා රතනත්තයගාරවස්ස පටිභානාපරිභානාවහත්තා. අපරිභානාවහඤ්ඤි තීසුපි
රතනෙසු ගාරවං. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“සත්තිමෙ, හික්ඛවෙ, අපරිභානියා ධම්මා. කතමෙ සත්ත?
සත්ථුගාරවතා, ධම්මගාරවතා, සඬ්ඝගාරවතා, සික්ඛාගාරවතා, සමාධිගාරවතා,
සොච්චස්සතා, කල්‍යාණමිත්තතා” ති (අ. නි. 7.34).

භොතෙව ච තතො පටිභානාපරිභානෙන යථාපටිඤ්ඤාතපරිසමාපනං.

අථ වා පසාදවත්ථුසු පුජාය පුඤ්ඤාතිසයභාවතො. චුත්තඤ්ඤි තස්සා
පුඤ්ඤාතිසයත්තං -

“පුජාරහෙ පුජයතො, බුද්ධෙ යදි ව සාවකෙ;
පපඤ්චසමතික්කන්තෙ, තිණ්ණසොකපරිද්දවෙ.

තෙ තාදිසෙ පුජයතො, නිබ්බුතෙ අකුතොභයෙ;
න සක්කා පුඤ්ඤං සඬ්ඛාතුං, ඉමෙත්තමපි කෙනවි”ති. (ධ. ප. 195-196;
අප. ටෙර 1.10.1-2);

පුඤ්ඤාතිසයො ව යථාධිප්පෙතපරිසමාපනුපායො. යථාහ -

“එස දෙවමනුස්සානං, සබ්බකාමදදො නිධි;
යං යදෙවාහිපත්ථෙත්ති, සබ්බමෙතෙන ලබ්භති”ති. (බු. පා. 8.10);

උපායෙසු ව පටිපත්තස්ස භොතෙව කාරියනිට්ඨානං. රතනත්තයපුජා හි
නිරතිසයපුඤ්ඤක්ඛේත්තසම්බුද්ධියා අපරිමෙයාප්පභාවො පුඤ්ඤාතිසයොති
බහුවිධත්තරායෙපි ලොකසන්නිවාසෙ
අත්තරායනිබන්ධනසකලසංකිලෙසවිද්ධංසනාය පහොති, භයාදිඋපද්දවඤ්ච
නිවාරෙති. තස්මා චුත්තං - “සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයප්පණාමකරණං
යථාපටිඤ්ඤාතසංවණ්ණනාය අනත්තරායෙන පරිසමාපනත්ථ”න්ති.

එවඤ්ච සප්පයොජනං රතනත්තයවන්දනං කත්තුකාමො පට්ඨමං තාව භගවතො
වන්දනං කාතුං තම්මුලකත්තා සෙසරතනානං “කරුණාසීතලභදයං...පෙ....
ගතිවිමුක්ත”න්ති ආහ. තත්ථ යස්සා දෙසනාය සංවණ්ණනං කත්තුකාමො, සා න
විනයදෙසනා විය කරුණාපධානා, නාපි අභිධම්මදෙසනා විය පඤ්ඤාපධානා, අථ
බො කරුණාපඤ්ඤාපධානාති තදුභයප්පධානමෙව තාව සම්මාසම්බුද්ධස්ස ථොමනං
කාතුං “කරුණාසීතලභදයං, පඤ්ඤාපථ්ථොතවිහතමොභතම”න්ති චුත්තං. තත්ථ
කිරතීති කරුණා, පරදුක්ඛං වික්ඛිපති අපනෙතීති අත්ථො. අථ වා කිණාතීති කරුණා,
පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං භිංසති විබාධතීති අත්ථො. පරදුක්ඛෙ සති සාධුනං
කම්පනං භදයබෙදං කරොතීති වා කරුණා. අථ වා කමිති සුඛං, තං රුන්ධතීති
කරුණා. එසා හි පරදුක්ඛාපනයනාකාමතාලක්ඛණා අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතාය
කාරුණිකානං සුඛං රුන්ධති විබන්ධතීති අත්ථො. කරුණාය සීතලං කරුණාසීතලං,
කරුණාසීතලං භදයං අස්සාති කරුණාසීතලභදයො, තං කරුණාසීතලභදයං.

තත්ථ කිඤ්චාපි පරෙසං හිතොපසංභාරසුඛාදිඅපරිභානිච්ඡනසභාවතාය,
බ්‍යාපාදාරතීනං උජුච්චව්චනීකතාය ව
සත්තසන්නාගතසන්නාපවිච්ඡේදනාකාරප්පවත්තියා මෙත්තාමුදිතානම්පි
චිත්තසීතලභාවකාරණතා උපලබ්භති, තථාපි දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තියා
පරුපතාපාසහනරසා අවිභිංසභූතා කරුණා විසෙසෙන භගවතො චිත්තස්ස
චිත්තප්පස්සද්ධි විය සිතිභාවනිමිත්තන්ති චුත්තං - “කරුණාසීතලභදය”න්ති.

කරුණාමුඛෙන වා මෙත්තාමුදිතානම්පි හදයසීතලභාවකාරණතා චුත්තාති දට්ඨබ්බං.
අථ වා අසාධාරණඤාණවිසෙසනිබන්ධනභූතා සාතිසයං නිරවසෙසඤ්ච
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං විය සවිසයඛ්‍යාපිතාය මහාකරුණාභාවං උපගතා කරුණාව
භගවතො අතිසයෙන හදයසීතලභාවහෙතුති ආහ - “කරුණාසීතලහදය”න්ති. අථ
වා සතිපි මෙත්තාමුදිතානං සාතිසයෙ හදයසීතිභාවනිබන්ධනත්තෙ
සකලබුද්ධගුණවිසෙසකාරණතාය තාසම්පි කාරණන්ති කරුණාව භගවතො
“හදයසීතලභාවකාරණ”න්ති චුත්තා. කරුණානිදානා හි සබ්බෙපි බුද්ධගුණා.
කරුණානුභාවනිබ්බාපියමානසංසාරදුක්ඛසන්තාපස්ස හි භගවතො
පරදුක්ඛාපනයනකාමතාය අනෙකානිපි අසඬ්ඛොයායානි කප්පානං
අකිලන්තරූපස්සෙව නිරවසෙසබුද්ධකරධම්මසම්භරණනිරතස්ස
සමධිගතධම්මාධිපතෙයාස්ස ච සන්නිහිතෙසුපි
සත්තසඬ්ඛාරසමුපනීතහදයුපතාපනිමිත්තෙසු න ඊසකම්පි චිත්තසීතිභාවස්ස
අඤ්ඤාථත්තමහොසීති. එතස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ තීසුපි අවත්ථාසු භගවතො
කරුණා සඬ්ඛනිතාති දට්ඨබ්බං.

පජානාතීති පඤ්ඤා, යථාසභාවං පකාරෙහි පටිච්ඡේදකීති අත්ථො. පඤ්ඤාව
ඤෙයාචරණප්පභානතො පකාරෙහි ධම්මසභාවාවජොතනට්ඨෙන පච්ඡොතොති
පඤ්ඤාපච්ඡොතො. සවාසනප්පභානතො විසෙසෙන හතං සමුග්ඝාතිතං විහතං.
පඤ්ඤාපච්ඡොතෙන විහතං පඤ්ඤාපච්ඡොතවිහතං, මුග්ගන්ති තෙන, සයං වා
මුග්ගති, මොහනමත්තමෙව වා තන්ති මොහො, අවිජ්ජා. ස්වෙව
විසයසභාවප්පටිච්ඡාදනතො අත්ථකාරසරික්ඛතාය තමො වියාති මොහනමො,
පඤ්ඤාපච්ඡොතවිහතො මොහනමො එතස්සාති පඤ්ඤාපච්ඡොතවිහතමොහනමො,
තං පඤ්ඤාපච්ඡොතවිහතමොහනමං. සබ්බෙසම්පි හි බිණාසවානං සතිපි
පඤ්ඤාපච්ඡොතෙන අවිජ්ජන්ධකාරස්ස විහතභාවෙ සද්ධාධිමුත්තෙහි විය
දිට්ඨිප්පත්තානං සාවකෙහි පච්චෙකසම්බුද්ධෙහි ච සවාසනප්පභානෙන
සම්මාසම්බුද්ධානං කිලෙසප්පභානස්ස විසෙසො විජ්ජතීති සාතිසයෙන
අවිජ්ජාපභානෙන භගවත්තං ථොමෙත්තො ආහ -
“පඤ්ඤාපච්ඡොතවිහතමොහනම”න්ති.

අථ වා අන්තරෙන පරොපදෙසං අත්තනො සන්තානෙ අවිචන්තං
අවිජ්ජන්ධකාරවිගමස්ස නිබ්බත්තිතත්තා, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤාතාය බලෙසු ච
වසීභාවස්ස සමධිගතත්තා, පරසන්තතියඤ්ච ධම්මදෙසනාතිසයානුභාවෙන
සම්මදෙව තස්ස පවත්තිතත්තා භගවා ච විසෙසතො මොහනමවිගමෙන
ථොමෙතබ්බොති ආහ - “පඤ්ඤාපච්ඡොතවිහතමොහනම”න්ති. ඉමස්මිඤ්ච
අත්ථවිකප්පෙ “පඤ්ඤාපච්ඡොතො”ති පදෙන භගවතො පටිච්චෙධපඤ්ඤා විය
දෙසනාපඤ්ඤාපි සාමඤ්ඤානිද්දෙසෙන, එකසෙසනයෙන වා සඬ්ඛනිතාති දට්ඨබ්බං.

අථ වා භගවතො ඤාණස්ස ඤෙයාපරියන්තිකත්තා
සකලඤෙයාධම්මසභාවාවබ්බාධනසමත්ථෙන අනාවරණඤාණසඬ්ඛානෙන
පඤ්ඤාපච්ඡොතෙන සබ්බඤෙයාධම්මසභාවච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස

විධිමත්තා අනුක්‍රමිකසාධාරණතා හඟවතො මොහතමවිනාසොති කත්වා වුත්තං - “පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”න්ති. එත්ථ ච මොහතමවිධිමත්තෙ අධිගතත්තා අනාවරණඤාණං කාරණොපචාරෙන සසන්තානමොහතමවිධිමතං දට්ඨබ්බං. අභිනිහාරසම්පත්තියා සවාසනප්පහානමෙව හි කිලෙසානං ඤෙය්‍යාවරණප්පහානන්ති, පරසන්තානෙ පන මොහතමවිධිමත්තස්ස කාරණභාවතො අනාවරණඤාණං “මොහතමවිධිමත”න්ති වුවවතීති.

කිං පන කාරණං අවිජ්ජාසමුග්ගසාතොයෙවෙකො පහානසම්පත්තිවසෙන හඟවතො ථොමනානිමිත්තං ගස්හති, න පන සාතිසයනිරවසෙසකිලෙසප්පහානන්ති? තප්පහානවචනෙනෙව තදෙකට්ඨතාය සකලසංකිලෙසගණසමුග්ගසාතස්ස වුත්තත්තා. න හි සො තාදිසො කිලෙසො අත්ථි, යො නිරවසෙසඅවිජ්ජාපහානෙන න පභියතීති.

අථ වා විජ්ජා විය සකලකුසලධම්මසමුප්පත්තියා, නිරවසෙසාකුසලධම්මතිබ්බත්තියා සංසාරප්පවත්තියා ච අවිජ්ජා පධානකාරණන්ති තබ්බිසානවචනෙන සකලසංකිලෙසගණසමුග්ගසාතො වුත්තො එව භොතීති වුත්තං - “පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”න්ති.

නරා ච අමරා ච නරාමරා, සහ නරාමරෙහීති සනරාමරො, සනරාමරො ච සො ලොකො වාති සනරාමරලොකො, තස්ස ගරුති සනරාමරලොකගරු, තං සනරාමරලොකගරුං. එතෙන දෙවමනුස්සානං විය තදවසිට්ඨසත්තානම්පි යථාරහං ගුණවිසෙසාවහතාය හඟවතො උපකාරතං දස්සෙති. න චෙත්ථ පධානප්පධානභාවො චොදෙනබ්බො. අඤ්ඤො හි සද්දක්කමො, අඤ්ඤො අත්ථක්කමො. ඊදිසෙසු හි සමාසපදෙසු පධානම්පි අප්පධානං විය නිද්දිසියති යථා “සරාජ්කාය පරිසායා”ති (වුළුව. 336). කාමඤ්ඤෙත්ථ සත්තසංඛාරභාජනවසෙන තිවිධො ලොකො, ගරුභාවස්ස පන අධිප්පෙතත්තා ගරුකරණසමත්ථස්සෙව යුජ්ජනතො සත්තලොකස්ස වසෙන අත්ථො ගහෙනබ්බො. සො හි ලොකීයන්ති එත්ථ පුඤ්ඤපාපාති තබ්බිපාකො වාති “ලොකො”ති වුවවති. අමරග්ගහණෙන චෙත්ථ උපපත්තිදෙවා අධිප්පෙතා.

අථ වා සමුහත්ථො ලොකසද්දො සමුදායවසෙන ලොකීයති පඤ්ඤාපියතීති. සහ නරෙහීති සනරා, සනරා ච තෙ අමරා වාති සනරාමරා, තෙසං ලොකොති සනරාමරලොකොති පුරිමනයෙනෙව යොජෙනබ්බං. අමරසද්දෙන චෙත්ථ විසුද්ධිදෙවාපි සඬිගස්හන්ති. තෙපි හි මරණභාවතො පරමත්ථතො අමරා. නරාමරානංයෙව ච ගහණං උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන යථා “සත්ථා දෙවමනුස්සාන”න්ති (දී. නි. 1.157). තථා හි සබ්බානත්ථපරිහරණපුබ්බචගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අවචන්තුපකාරිතාය අපරිමිතනිරුපමප්පහාවගුණවිසෙසසමච්ඡිතාය ච සබ්බසත්තුත්තමො හඟවා අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමගාරවට්ඨානං. තෙන වුත්තං - “සනරාමරලොකගරු”න්ති.

සොහනං ගතං ගමනං එතස්සාති සුගතො. භගවතො හි
 වෙනෙය්‍යජනුපසඬකමනං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිජ්ඣාදනතො සොහනං, තථා
 ලක්ඛණානුබ්‍යක්ඛනස්පටිමණ්ඩිතරූපකායතාය
 දුතවිලම්බිතබලිතානුකඬ්ඨනනිජ්ජිලනුක්කුටිකකුටිලාකුටිලතාදි-
 දොසරහිතමවහසිතරාජහංසවසභවාරණමිගරාජගමනං කායගමනං ඤාණගමනඤ්ච
 විපුලනිම්මලකරුණාසතිවිරියාදිගුණවිසෙසසහිතමහිනීභාරතො යාව මහාබෝධි
 අනවජ්ජතාය සොහනමෙවාති. අථ වා සයම්භුඤ්ඤාණෙන සකලමිපි ලොකං
 පරිඤ්ඤාහිසමයවසෙන පරිජානන්තො ඤාණෙන සම්මා ගතො අවගතොති
 සුගතො, තථා ලොකසමුදයං පහානාහිසමයවසෙන පජහන්තො අනුස්පන්තිධම්මතං
 ආපාදෙන්තො සම්මා ගතො අතීතොති සුගතො, ලොකනිරොධං නිබ්බානං
 සච්ඡිකිරියාහිසමයවසෙන සම්මා ගතො අධිගතොති සුගතො,
 ලොකනිරොධගාමිනිපටිපදං භාවනාහිසමයවසෙන සම්මා ගතො පටිපන්නොති
 සුගතො. “සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න
 පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතිති සුගතො” තිආදිනා (වුළුනි.
 මෙත්තගුමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 27) නයෙන අයමත්ථො විභාවෙනබ්බො. අථ වා
 සුන්දරං යානං සම්මාසම්බෝධිං, නිබ්බානමෙව වා ගතො අධිගතොති සුගතො,
 යස්මා වා භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං වෙනෙය්‍යානං යථාරහං කාලයුත්තමෙව ව
 ධම්මං භාසති, තස්මා සම්මා ගදතිති සුගතො, ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. ඉති
 සොහනගමනතාදීහි සුගතො, තං සුගතං.

පුඤ්ඤපාපකම්මෙහි උපපජ්ජනවසෙන ගන්තබ්බතො ගතියො,
 උපපත්තිභවවිසෙසා. තා පන නිරයාදිවසෙන පඤ්චවිධා. තාහි සකලස්සපි
 භවගාමිකම්මස්ස අරියමග්ගාධිගමෙන අවිපාකාරභභාවකරණෙන නිවත්තිතත්තා
 භගවා පඤ්චහිපි ගතීහි සුට්ඨු මුත්තො විසංයුත්තොති ආහ - “ගතිවිමුත්ත”න්ති.
 එතෙන භගවතො කත්ථවිපි ගතියා අපරියාපන්නතං දස්සෙති, යතො භගවා
 “දෙවාතිදෙවො”ති වුච්චති. තෙනෙවාහ -

“යෙන දෙවුපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඬිගමො;
 යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බපෙ;
 තෙ මය්හං ආසවා බිණා, විද්ධස්සා විනළිකතා”ති. (අ. නි. 4.36);

තංතංගතිසංවත්තනිකානඤ්ඤි කම්මකිලෙසානං අග්ගමග්ගෙන බෝධිමුලෙයෙව
 සුප්පහීනත්තා නත්ථි භගවතො ගතිපරියාපන්නතාති අවිචන්තමෙව භගවා
 සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තවාසසත්තනිකායෙහි සුපරිමුත්තො, තං
 ගතිවිමුත්තං. වන්දෙති නමාමි, ථොමෙමිති වා අත්ථො.

අථ වා ගතිවිමුත්තන්ති අනුපාදියෙසනිබ්බානධාතුස්පත්තියා භගවන්තං
 ථොමෙති. එත්ථ හි ද්විහි ආකාරෙහි භගවතො ථොමනා වෙදිතබ්බා
 අත්තහිතසම්පත්තිතො පරහිතස්පටිපත්තිතො ව. තෙසු අත්තහිතසම්පත්ති
 අනාවරණඤ්ඤාණාධිගමතො සවාසනානං සබ්බෙසං කිලෙසානං

අවිචන්තප්පභානතො අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තිතො ච වෙදිතබ්බා,
පරහිතප්පට්ඨත්ති ලාභසක්කාරාදිනිරූපක්ඛට්ඨත්තස්ස
සබ්බදුක්ඛනියානිකධම්මදෙසනතො විරුද්ධෙසුපි නිව්චං හිතජ්ඣාසයතො
ඤාණපරිපාකකාලාගමනතො ච. සා පනෙත්ථ ආසයතො පයොගතො ච දුට්ඨා,
පරහිතප්පට්ඨත්ති තිව්ඨා ච, අත්තහිතසම්පත්ති පකාසිතා හොති. කථං?

“කරුණාසීතලහදය”න්ති එතෙන ආසයතො පරහිතප්පට්ඨත්ති, සම්මාගදනත්ථෙත
සුගතසද්දෙන පයොගතො පරහිතප්පට්ඨත්ති, “පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං
ගතිවිමුත්ත”න්ති එතෙහි චතුසච්චසම්පට්ඨෙධනත්ථෙත ච සුගතසද්දෙන තිව්ඨාපි
අත්තහිතසම්පත්ති, අවසිට්ඨෙත “පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”න්ති එතෙන
වාපි අත්තහිතසම්පත්ති පරහිතප්පට්ඨත්ති පකාසිතා හොතිති.

අථ වා තීහි ආකාරෙහි භගවතො ථොමනා වෙදිතබ්බා හෙතුතො, ඵලතො,
උපකාරතො ච. තත්ථ හෙතු මහාකරුණා, සා පයමපදෙන දස්සිතා. ඵලං චතුබ්බිධං
ඤාණසම්පදා, පභානසම්පදා, ආනුභාවසම්පදා, රූපකායසම්පදා වාති. තාසු
ඤාණප්පභානසම්පදා දුතියපදෙන සච්චප්පට්ඨෙධනත්ථෙත ච සුගතසද්දෙන
පකාසිතා හොත්ති, ආනුභාවසම්පදා තතියපදෙන, රූපකායසම්පදා
යථාචුත්තකායගමනසොහනත්ථෙත සුගතසද්දෙන ලක්ඛණානුබ්බාසඤ්ජනපාරිපුරියා
විනා තදභාවතො. උපකාරො අනන්තරං අබාහිරං කරිත්වා තිව්ඨයානමුඛෙන
විමුත්තිධම්මදෙසනා. සො සම්මාගදනත්ථෙත සුගතසද්දෙන පකාසිතො හොතිති
වෙදිතබ්බං.

තත්ථ “කරුණාසීතලහදය”න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධියා මූලං දස්සෙති.
මහාකරුණාසඤ්චොදිතමානසො හි භගවා සංසාරපඬ්ඨකතො සත්තානං
සමුද්ධරණත්ථං කතාහිනිහාරො අනුපුබ්බෙන පාරමියො පුරෙත්වා අනුත්තරං
සම්මාසම්බොධිං අධිගතොති කරුණා සම්මාසම්බොධියා මූලං.

“පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධිං දස්සෙති.
අනාවරණඤාණපදට්ඨානඤ්චි මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච
අනාවරණඤාණං “සම්මාසම්බොධි”ති වුව්චතීති. සම්මාගමනත්ථෙත සුගතසද්දෙන
සම්මාසම්බොධියා පටිපත්තිං දස්සෙති
ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායුහනකාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොගසස්සතුව්චෙදාහිනිවෙ
සාදිඅන්තද්වයරහිතාය කරුණාපඤ්ඤාපරිග්ගහිතාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා
පකාසනතො සුගතසද්දස්ස. ඉතරෙහි සම්මාසම්බොධියා පධානප්පධානහෙදං
පයොජනං දස්සෙති. සංසාරමහොසතො සත්තසන්තාරණඤ්චෙත්ථ පධානං
පයොජනං, තදඤ්ඤමප්පධානං. තෙසු පධානෙන පරහිතප්පට්ඨත්තිං දස්සෙති,
ඉතරෙන අත්තහිතසම්පත්තිං. තදුභයෙන අත්තහිතාය පටිපත්තාදීසු චතුසු
පුග්ගලෙසු භගවතො චතුත්ථපුග්ගලභාවං දස්සෙති. තෙන ච
අනුත්තරදක්ඛිණෙයාභාවං උත්තමවන්දනෙයාභාවං අත්තතො ච වන්දනකිරියාය
බෙත්තඬ්ඨගතභාවං දස්සෙති.

එත්ථ ව කරුණාගහණෙන ලොකියෙසු
 මහග්ගහභාවජ්ජත්තාසාධාරණගුණදීපනතො භගවතො සබ්බලොකියගුණසම්පත්ති
 දස්සිතා හොති, පඤ්ඤාගහණෙන
 සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපදට්ඨානමග්ගඤ්ඤාණදීපනතො සබ්බලොකුත්තරගුණසම්පත්ති.
 තදුභයග්ගහණසිද්ධො හි අත්ථො ‘‘සනරාමරලොකගරු’’න්තිආදිනා පපඤ්චියතීති.
 කරුණාගහණෙන ව උපගමනං නිරුපක්කිලෙසං දස්සෙති, පඤ්ඤාගහණෙන
 අපගමනං. තථා කරුණාගහණෙන ලොකසමඤ්ඤානුරූපං භගවතො පවත්තිං
 දස්සෙති ලොකවොහාරවිසයත්තා කරුණාය, පඤ්ඤාගහණෙන සමඤ්ඤාය
 අනතිධාවනං. සභාවානවබ්බොධෙන හි ධම්මානං සමඤ්ඤං අතිධාවිත්ථා
 සත්තාදිපරාමසනං හොතීති. තථා කරුණාගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිවිහාරං
 දස්සෙති, පඤ්ඤාගහණෙන තීසු කාලෙසු අප්පට්ඨතඤ්ඤාණං චතුසච්චඤ්ඤාණං,
 චතුපට්ඨසම්භිදාඤ්ඤාණං, චතුචෙසාරජ්ජඤ්ඤාණං. කරුණාගහණෙන
 මහාකරුණාසමාපත්තිඤ්ඤාණස්ස ගහිතත්තා සෙසාසාධාරණඤ්ඤාණානි, ඡ අභිඤ්ඤා,
 අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පනඤ්ඤාණානි, දස බලානි, චුද්දස චුද්ධඤ්ඤාණානි, සොළස
 ඤ්ඤාණවරියා, අට්ඨාරස චුද්ධධම්මා, චතුරත්තාලිය ඤ්ඤාණවත්ථුනි, සත්තසත්තති
 ඤ්ඤාණවත්ථුනීති එවමාදීනං අනෙකෙසං පඤ්ඤාපහෙදානං වසෙන ඤ්ඤාණවාරං
 දස්සෙති. තථා කරුණාගහණෙන චරණසම්පත්තිං, පඤ්ඤාගහණෙන
 විජ්ජාසම්පත්තිං. කරුණාගහණෙන අත්තාධිපතිතා, පඤ්ඤාගහණෙන
 ධම්මාධිපතිතා. කරුණාගහණෙන ලොකනාථභාවො, පඤ්ඤාගහණෙන
 අත්තනාථභාවො. තථා කරුණාගහණෙන පුබ්බකාරිභාවො, පඤ්ඤාගහණෙන
 කතඤ්ඤාතා. තථා කරුණාගහණෙන අපරන්තපතා, පඤ්ඤාගහණෙන
 අනත්තන්තපතා. කරුණාගහණෙන වා චුද්ධකරධම්මසිද්ධි, පඤ්ඤාගහණෙන
 චුද්ධභාවසිද්ධි. තථා කරුණාගහණෙන පරෙසං තාරණං, පඤ්ඤාගහණෙන
 සයංතරණං. තථා කරුණාගහණෙන සබ්බසත්තෙසු අනුග්ගහවිත්තතා,
 පඤ්ඤාගහණෙන සබ්බධම්මෙසු චිරත්තවිත්තතා දස්සිතා හොති.

සබ්බෙසඤ්ච චුද්ධගුණානං කරුණා ආදි තන්තිදානභාවතො, පඤ්ඤා
 පරියොසානං තතො උත්තරිකරණියාභාවතො. ඉති ආදිපරියොසානදස්සනෙන
 සබ්බෙ චුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති. තථා කරුණාගහණෙන
 සීලක්ඛන්ධපුබ්බච්චගමො සමාධික්ඛන්ධො දස්සිතො හොති. කරුණානිදානඤ්ඤි සීලං
 තතො පාණානිපාතාදිවිරතිජ්ජවත්තිතො, සා ව ක්කානත්තයසම්පයොගිනීති.
 පඤ්ඤාවචනෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. සීලඤ්ච සබ්බෙසං චුද්ධගුණානං ආදි, සමාධි
 මජ්ඣෙ, පඤ්ඤා පරියොසානන්ති එවම්පි ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සබ්බෙ
 චුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති නයතො දස්සිතත්තා. එසො එව හි නිරවසෙසතො
 චුද්ධගුණානං දස්සනුපායො, යදිදං නයග්ගහණං, අඤ්ඤථා කො නාම සමත්ථො
 භගවතො ගුණෙ අනුපදං නිරවසෙසතො දස්සෙතුං? තෙනෙවාහ –

‘‘චුද්ධොපි චුද්ධස්ස භණ්ණො වණ්ණං,
 කජ්ජම්පි චෙ අඤ්ඤමහාසමානො;
 බීයෙථ කජ්ජො විරදීසමන්තරො,

වණ්ණො න ඛියෙථ තථාගතස්සා”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425; උදා. අට්ඨ. 53; බු. වං. අට්ඨ. 4.4; අප. අට්ඨ. 2.7.පරජපසාදකත්ථෙරඅපදානවණ්ණනා);

තෙනෙව ච ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙනපි බුද්ධගුණපරිච්ඡේදනං පති අනුයුත්තෙන “නො හෙතං, හත්තෙ”ති පටික්ඛිපිත්වා “අපිව මෙ, හත්තෙ, ධම්මන්වයො විදිතො”ති වුත්තං.

2. එවං සඨබ්බෙපෙන සකලසබ්බඤ්ඤාගුණෙහි භගවන්තං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං “බුද්ධොපි”ති ආදිමාහ. තත්ථ බුද්ධොති කත්තුනිද්දෙසො. බුද්ධභාවන්ති කම්මනිද්දෙසො. භාවෙත්වා සච්ඡිකත්වාති ච පුබ්බකාලකිරියානිද්දෙසො. යන්ති අනියමතො කම්මනිද්දෙසො. උපගතොති අපරකාලකිරියානිද්දෙසො. වන්දෙති කිරියානිද්දෙසො. තන්ති නියමනං. ධම්මන්ති වන්දනකිරියාය කම්මනිද්දෙසො. ගතමලං අනුත්තරන්ති ච තබ්බිසෙසනං.

තත්ථ බුද්ධසද්දස්ස තාව “බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො”ති ආදිනා (මහානි. 192; වුළුති. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙසො 97; පටි. ම. 1.162) නිද්දෙසනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා සවාසනාය අඤ්ඤාණනිද්දාය අච්චන්තවිගමතො, බුද්ධියා වා විකසිතභාවතො බුද්ධවාති බුද්ධො ජාගරණවිකසනත්ථවසෙන. අථ වා කස්සපිපි ඤෙය්‍යධම්මස්ස අනවබුද්ධස්ස අභාවෙන ඤෙය්‍යවිසෙසස්ස කම්මභාවෙන අග්ගභණ්ණතො කම්මවචනිච්ඡාය අභාවෙන අචගමනත්ථවසෙනෙව කත්තුනිද්දෙසො ලබ්හතීති බුද්ධවාති බුද්ධො යථා “දික්ඛිතො න දදාති”ති. අත්ථතො පන පාරමිතාපරිභාවිතො සයම්භුඤ්ඤාණෙන සහ වාසනාය විහතවිද්ධංසිතනිරවසෙසකිලෙසො මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤාඤාදිඅපරිමෙය්‍යගුණගුණාධාරො ඛන්ධසන්තානො බුද්ධො. යථාහ –

“බුද්ධොති යො සො භගවා සයම්භු අනාවරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤාතං පත්තො බලෙසු ච වසිභාව”න්ති (මහානි. 192; වුළුති. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙසො 97; පටි. ම. 1.161).

අපි-සද්දො සම්භාවතො. තෙන “එවං ගුණවිසෙසයුත්තො සොපි නාම භගවා”ති වක්ඛමානගුණධම්මෙ සම්භාවනං දීපෙති. බුද්ධභාවන්ති සම්මාසම්බොධිං. භාවෙත්වාති උජ්ජාදෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා ච. සච්ඡිකත්වාති පච්චක්ඛං කත්වා. උපගතොති පත්තො, අධිගතොති අත්ථො. එතස්ස බුද්ධභාවන්ති එතෙන සම්බන්ධො. ගතමලන්ති විගතමලං, නිද්දොසන්ති අත්ථො. වන්දෙති පණමාමි, ථොමෙමි වා. අනුත්තරන්ති උත්තරරහිතං, ලොකුත්තරන්ති අත්ථො. ධම්මන්ති යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො අපායතො ච සංසාරතො ච අපතමානො කත්වා ධාරෙතීති ධම්මො. අයඤ්ඤෙත්ථ සඨබ්බෙපත්ථො – එවං.

විවිධගුණගුණසමන්තාගතො බුද්ධොපි භගවා යං අරියමග්ගසඬ්ඛාතං ධම්මං
 භාවෙත්වා, එලනිබ්බානං පන සච්ඡිකත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතො,
 තමෙවං බුද්ධානම්පි බුද්ධභාවහෙතුහුතං සබ්බදොසමලරහිතං අත්තනො
 උත්තරිතරාභාවෙන අනුත්තරං පටිවෙධසද්ධම්මං නමාමිති. පරියත්තිසද්ධම්මස්සපි
 තප්පකාසනත්තා ඉධ සඬ්ඛගො දට්ඨබ්බො.

අප්ථ වා “අභිධම්මනයසමුද්දං අධිගඤ්ඡි, තිණි පිටකානි සම්මසි”ති ව
 අට්ඨකථායං වුත්තත්තා පරියත්තිධම්මස්සපි සච්ඡිකිරියාසම්මසනපරියායො
 ලබ්භතීති සොපි ඉධ වුත්තො එවාති දට්ඨබ්බං. තථා “යං ධම්මං භාවෙත්වා
 සච්ඡිකත්වා”ති ව වුත්තත්තා බුද්ධකරධම්මභූතාහි පාරමිතාහි සහ පුබ්බභාගෙ
 අධිසීලසික්ඛාදයොපි ඉධ ධම්මසද්දෙන සඬ්ඛහිතාති වෙදිතබ්බා. තාපි හි
 විගතප්පටිපක්ඛතාය ගතමලා, අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරා වාති. තථා හි
 සත්තානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණාය කතමභාහිනීභාරො
 මහාකරුණාධිවාසනපෙසලජ්ඣාසයො පඤ්ඤාචිසෙසපරියොදානනිම්මලානං
 දානදම්මසඤ්ඤමාදීනං උත්තමධම්මානං සතසහස්සාධිකානි කප්පානං චත්තාරි
 අසඬ්ඛයෙය්‍යානි සක්කච්චං නිරන්තරං නිරවසෙසානං භාවනාපච්චක්ඛකරණෙහි
 කම්මාදීසු අධිගතවසිභාවො අච්ඡරියාවිත්තෙය්‍යමභානුභාවො අධිසීලඅධිවිත්තානං
 පරමුක්කංසපාරමිප්පත්තො භගවා පච්චයාකාරෙ චතුර්විසතිකොට්ඨසතසහස්සමුඛෙන
 මහාවජිරඤ්ඤාණං පෙසෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති.

එත්ථ ව “භාවෙත්වා”ති එතෙන විජ්ජාසම්පදාය ධම්මං ථොමෙති,
 “සච්ඡිකත්වා”ති එතෙන විමුත්තිසම්පදාය. තථා පඨමෙන ඤානසම්පදාය, දුතියෙන
 විමොක්ඛසම්පදාය. පඨමෙන වා සමාධිසම්පදාය, දුතියෙන සමාපත්තිසම්පදාය. අප්ථ
 වා පඨමෙන බයඤ්ඤාණභාවෙන, දුතියෙන අනුප්පාදඤ්ඤාණභාවෙන. පඨමෙන වා
 විජ්ජුපමතාය, දුතියෙන වජිරුපමතාය. පුරිමෙන වා විරාගසම්පත්තියා, දුතියෙන
 නිරොධසම්පත්තියා. තථා පඨමෙන නිය්‍යානභාවෙන, දුතියෙන නිස්සරණභාවෙන.
 පඨමෙන වා හෙතුභාවෙන, දුතියෙන අසඬ්ඛතභාවෙන. පඨමෙන වා දස්සනභාවෙන,
 දුතියෙන විවෙකභාවෙන. පඨමෙන වා අධිපතිභාවෙන, දුතියෙන අමතභාවෙන
 ධම්මං ථොමෙති. අප්ථ වා “යං ධම්මං භාවෙත්වා බුද්ධභාවං උපගතො”ති එතෙන
 ස්වාක්ඛාතතාය ධම්මං ථොමෙති, “සච්ඡිකත්වා”ති එතෙන සන්දිට්ඨිකතාය. තථා
 පුරිමෙන අකාලිකතාය, පච්ඡිමෙන එහිපස්සිකතාය. පුරිමෙන වා ඔපනෙය්‍යිකතාය,
 පච්ඡිමෙන පච්චත්තං වෙදිතබ්බතාය ධම්මං ථොමෙති. “ගතමල”ත්ති ඉමිනා
 සංකිලෙසාභාවදීපනෙන ධම්මස්ස පරිසුද්ධතං දස්සෙති, “අනුත්තර”ත්ති එතෙන
 අඤ්ඤස්ස විසිට්ඨස්ස අභාවදීපනෙන විපුලපරිපුණ්ණතං. පඨමෙන වා පභානසම්පදං
 ධම්මස්ස දස්සෙති, දුතියෙන පහවසම්පදං. භාවෙතබ්බතාය වා ධම්මස්ස
 ගතමලභාවො යොජෙතබ්බො. භාවනාගුණෙන හි සො දොසානං සමුග්ගාතකො
 හොතීති. සච්ඡිකාතබ්බභාවෙන අනුත්තරභාවො යොජෙතබ්බො.
 සච්ඡිකිරියානිබ්බත්තිතො හි තදුත්තරිකරණියාභාවතො අනඤ්ඤසාධාරණතාය
 අනුත්තරොති. තථා “භාවෙත්වා”ති එතෙන සහ පුබ්බභාගසීලාදීහි සෙක්ඛා

සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා දස්සිතා භොන්ති. “සච්ඡිකත්වා” ති එතෙන සහ අසඬිතාය ධාතුයා අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා දස්සිතා භොන්තිති.

3. එවං සඬ්ඛෙපෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙහි සද්ධම්මං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි අරියසඬ්ඝං ථොමෙතුං “සුගතස්සා” තිආදිමාහ. තත්ථ සුගතස්සාති සම්බන්ධනිද්දෙසො. “තස්ස පුත්තාන” තිති එතෙන සම්බන්ධො. ඔරසානන්ති පුත්තවිසෙසනං. මාරසෙනමථනානන්ති ඔරසපුත්තභාවෙ කාරණනිද්දෙසො තෙන කිලෙසජ්ජහානමෙව භගවතො ඔරසපුත්තභාවෙ කාරණං අනුජානාතීති දස්සෙති. අට්ඨන්තන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. තෙන ච සතිපි තෙසං සත්තවිසෙසභාවෙන අනෙකසතසහස්සභාවෙ ඉමං ගණනපරිච්ඡෙදං නාතිවත්තන්තිති දස්සෙති මග්ගට්ඨප්පලට්ඨභාවානතිවත්තනතො. සමුහන්ති සමුදායනිද්දෙසො. අරියසඬ්ඝන්ති ගුණවිසිට්ඨසංභතභාවනිද්දෙසො. තෙන අසතිපි අරියපුග්ගලානං කායසාමග්ගියං අරියසඬ්ඝභාවං දස්සෙති දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංභතභාවතො.

තත්ථ උරසි භවා ජාතා සංඛද්ධා ච ඔරසා. යථා හි සත්තානං ඔරසපුත්තා අත්තජතාය පිතු සත්තකස්ස දායජ්ජස්ස විසෙසෙන භාගිතො භොන්ති, එවමෙනෙපි අරියපුග්ගලා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සවන්ත්තෙ අරියාය ජාතියා ජාතතාය භගවතො සත්තකස්ස විමුත්තිසුඛස්ස අරියධම්මරත්තස්ස එකන්ත්තෙ භාගිතොති ඔරසා විය ඔරසා. අථ චා භගවතො ධම්මදෙසනානුභාවෙන අරියභූමිං ඔක්කමමානා ඔක්කන්තා ච අරියසාවකා භගවතො උරෙ වායාමජනිතාහිජාතිතාය නිජ්ජරියායෙන ඔරසපුත්තාති වත්තබ්බතං අරහන්ති. සාවකෙහි පවත්තියමානාපි හි ධම්මදෙසනා “භගවතො ධම්මදෙසනා” ඉච්චෙව චූච්චති තංමූලකත්තා ලක්ඛණාදිවිසෙසාභාවතො ච.

යදිපි අරියසාවකානං අරියමග්ගාධිගමසමයෙ භගවතො විය තදන්තරායකරණත්ථං දෙවපුත්තමාරො, මාරවාහිනී වා න එකන්ත්තෙ අපසාදෙති, තෙහි පන අපසාදෙතබ්බතාය කාරණෙ විමලිතෙ තෙපි විමලිතා එව නාම භොන්තිති ආහ – “මාරසෙනමථනාන” තිති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ “මාරමාරසෙනමථනාන” තිති වත්තබ්බෙ “මාරසෙනමථනාන” තිති එකදෙසසරූපෙකසෙසො කතොති දට්ඨබ්බං. අථ චා ඛන්ධාහිසඬ්ඛාරමාරානං විය දෙවපුත්තමාරස්සපි ගුණමාරණෙ සහායභාවූපගමනතො කිලෙසබලකායො “සෙනා” ති චූච්චති. යථාහ – “කාමා තෙ පට්ඨා සෙනා” තිආදි (සු. නි. 438; මහානි. 28, 68, 149). සා ච තෙහි දියඬ්ඬසහස්සහෙදා, අනන්තහෙදා වා කිලෙසවාහිනී සතිධම්මවිවයවීරියසමථාදිගුණජ්ජහරණෙහි ඔධිසො විමලිතා විහතා විද්ධස්සා වාති මාරසෙනමථනා, අරියසාවකා. එතෙන තෙසං භගවතො අනුජාතපුත්තනං දස්සෙති.

ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනායෙ න ඉරියනතො, අයෙ ච ඉරියනතො අරියා නිරුත්තිනායෙන. අථ චා සදෙවකෙන ලොකෙන සරණන්ති අරණියතො උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ච තදන්තසිද්ධිතො අරියා, අරියානං සඬ්ඝොති

අරියසඬිසො, අරියො ව සො සඬිසො වාති වා අරියසඬිසො, තං අරියසඬිසං.
 භගවතො අපරභාගෙ බුද්ධධම්මරතනානම්පි සමධිගමො සඬිසරතනාධිනොති අස්ස
 අරියසඬිසස්ස බහුපකාරතං දස්සෙතුං ඉධෙව “සිරසා වන්දෙ”ති වුත්තන්ති
 දට්ඨබ්බං.

එත්ථ ව “සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන”න්ති එතෙන අරියසඬිසස්ස පභවසම්පදං
 දස්සෙති, “මාරසෙනමථනාන”න්ති එතෙන පභානසම්පදං
 සකලසංකිලෙසප්පභානදීපනතො. “අට්ඨන්තම්පි සමුහ”න්ති එතෙන ඤාණසම්පදං
 මග්ගට්ඨඵලට්ඨභාවදීපනතො. “අරියසඬිස”න්ති එතෙන පභවසම්පදං දස්සෙති
 සබ්බසඬිසානං අග්ගභාවදීපනතො. අථ වා “සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන”න්ති
 අරියසඬිසස්ස විසුද්ධනිස්සයභාවදීපනං, “මාරසෙනමථනාන”න්ති
 සම්මාඋජ්ජඤායසාමීච්ඡපටිපන්නභාවදීපනං, “අට්ඨන්තම්පි සමුහ”න්ති
 ආහුනෙය්‍යාදිභාවදීපනං, “අරියසඬිස”න්ති අනුත්තරපුඤ්ඤක්ඛේතභාවදීපනං.
 තථා “සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන”න්ති එතෙන අරියසඬිසස්ස
 ලොකුත්තරසරණගමනසබ්භාවං දීපෙති. ලොකුත්තරසරණගමනෙන හි තෙ
 භගවතො ඔරසපුත්තා ජාතා. “මාරසෙනමථනාන”න්ති එතෙන
 අභිනීභාරසම්පදාසිද්ධං පුබ්බභාගෙ සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති. කතාභිනීභාරා හි
 සම්මාපටිපන්නා මාරං මාරපරිසං වා අභිවිජිනන්ති. “අට්ඨන්තම්පි සමුහ”න්ති
 එතෙන විද්ධස්තවිපක්ඛෙ සෙක්ඛාසෙක්ඛධම්මෙ දස්සෙති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන
 මග්ගඵලධම්මානං පකාසිතත්තා. “අරියසඬිස”න්ති අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවං
 දස්සෙති. සරණගමනඤ්ච සාවකානං සබ්බගුණානං ආදි, සපුබ්බභාගප්පටිපදා
 සෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො මජ්ඣිකා, අසෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො පරියොසානන්ති
 ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සඬ්ඛෙපතො සබ්බෙ අරියසඬිසගුණා පකාසිතා
 භොන්ති.

4. එවං ගාථාත්තයෙන සඬ්ඛෙපතො සකලගුණසංකිත්තනමුඛෙන
 රතනත්තයස්ස පණාමං කත්වා ඉදාහි තංනිපච්චකාරං යථාධිජ්ජෙතෙ පයොජනෙ
 පරිණාමෙත්තො “ඉති මෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ රතිජනනට්ඨෙන රතනං,
 බුද්ධධම්මසඬිසා. තෙසඤ්චි “ඉතිපි සො භගවා”ති ආදිනා යථාභූතගුණ
 ආවජ්ජෙත්තස්ස අමතාධිගමහෙතුභූතං අනප්පකං පිතිපාමොජ්ජං උජ්ජෙජ්ජති. යථාහ

“යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස
 තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං විත්තං භොති, න දොස...පෙ.... න
 මොහපරියුට්ඨිතං විත්තං භොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ විත්තං භොති
 තථාගතං ආරබ්භ. උජුගතවිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලභති
 අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං, ලභති ධම්මුපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස
 පිති ජායති”ති ආදි (අ. නි. 6.10; 11.11).

විත්තිකතාදිභාවො වා රතනට්ඨො. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“විත්තිකතං මහග්ගස්සද්වං, අතුලං දුල්ලහදස්සනං;
අනොමසන්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුවච්ඡි”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සං.
නි. අට්ඨ. 3.5.223; බු. පා. අට්ඨ. 6.3; සු. නි. අට්ඨ. 1.226);

විත්තිකතභාවාදයො ච අනඤ්ඤසාධාරණා බුද්ධාදීසු එව ලබ්භන්තිති.

වන්දනාව වන්දනාමයං යථා “දානමයං, සීලමයං”න්ති (දී. නි. 3.305; ඉතිවු. 60). වන්දනා චෙත්ථ කායවාචාවිත්තෙන හි තිණ්ණං රතනානං ගුණනින්නතා, ථොමනා වා. පුජ්ජභාවඵලනිබ්බන්තනතො පුඤ්ඤං, අත්තනො සන්තානං පුනාතිති වා. සුවිහතන්තරායොති සුට්ඨු විහතන්තරායො. එතෙන අත්තනො පසාදසම්පත්තියා, රතනත්තයස්ස ච ඛේත්තභාවසම්පත්තියා තං පුඤ්ඤං අත්ථප්පකාසනස්ස උපසාතකඋපද්දවානං විහතනෙ සමත්ථන්ති දස්සෙති. හුත්වාති පුබ්බකාලකිරියා. තස්ස “අත්ථං පකාසයිස්සාමී”ති එතෙන සම්බන්ධො. තස්සාති යං රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං, තස්ස. ආනුභාවෙනාති බලෙන.

5. එවං රතනත්තයස්ස නිපච්චකාරකරණෙ පයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි යස්සා ධම්මදෙසනාය අත්ථං සංවණ්ණෙතුකාමො, තස්සා තාව ගුණාහිත්ථවනවසෙන උපඤ්ඤාපනත්ථං “එකකදුකාදිපටිමණ්ඩිතස්සා”ති ආදිමාහ, එකකාදීනි අභිගානි උපරුපරි වඩ්ඨෙත්වා දෙසිතෙහි සුත්තන්තෙහි පටිමණ්ඩිතස්ස විසිට්ඨස්සාති අත්ථො. එතෙන “අභිගුත්තරො”ති අයං ඉමස්ස ආගමස්ස අත්ථානුගතා සමඤ්ඤාති දස්සෙති. නනු ච එකකාදිවසෙන දෙසිතාති සුත්තාතියෙව ආගමො. කස්ස පන එකකදුකාදීහි පටිමණ්ඩිතභාවොති? සච්චමෙනං පරමත්ථතො, සුත්තාති පන උපාදාය පඤ්ඤත්තො ආගමො. යථෙව හි අත්ථබ්‍යඤ්ජනසමුදායෙ සුත්තන්ති වොහාරො, එවං සුත්තසමුදායෙ ආගමොති වොහාරො. එකකාදීහි අභිගෙහි උපරුපරි උත්තරො අධිකොති අභිගුත්තරො, ආගමිස්සන්ති එත්ථ, එතෙන, එතස්මා වා අත්තත්ථපරත්ථාදයොති ආගමො, ආදිකල්‍යාණාදිගුණසම්පත්තියා උත්තමට්ඨෙන තංතං අභිපත්ථිතසම්ථිධිහෙතුතාය පණ්ඩිතෙහි වරිතබ්බතො වරො, ආගමො ච සො වරො ච සෙට්ඨට්ඨෙනාති ආගමවරො, ආගමසම්මතෙහි වා වරොති ආගමවරො. අභිගුත්තරො ච සො ආගමවරො වාති අභිගුත්තරාගමවරො, තස්ස.

පුඤ්ඤා වුවච්ඡන්ති උසභා, අසන්තසනපරිස්සයසහනස්ස පරිපාලනාදිගුණෙහි තංසදිසතාය ධම්මකථිකා එව පුඤ්ඤාති ධම්මකථිකපුඤ්ඤා, තෙසං.

හෙතුපමාදිප්පටිමණ්ඩිතනානාවිධදෙසනානාය විචිත්තතාය විචිත්තපටිභානජනනස්ස.

සුමභගලවිලාසිනී ආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා; ම. නි. අට්ඨ.

1.ගන්ථාරම්භකථා; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.ගන්ථාරම්භකථා) පන

“බුද්ධානුබුද්ධසංවණ්ණිතස්සා”ති වුත්තං. බුද්ධානඤ්ඤි සච්චප්පට්ඨෙවං අනුගම්ම පටිවිද්ධසච්චා අග්ගසාවකාදයො අරියා බුද්ධානුබුද්ධා. අයම්පි ආගමො තෙහි අත්ථසංවණ්ණනාවසෙන ගුණසංවණ්ණනාවසෙන ච සංවණ්ණිතො එව. අථ වා බුද්ධා ච අනුබුද්ධා ච බුද්ධානුබුද්ධාති යොජෙතබ්බං. සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව හි තිණ්ණං පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමො භාසිතො, යා “පකිණ්ණකදෙසනා”ති

වුවුවනි. තතො සඨගායනාදිවසෙනෙව සාවකෙහිති ආවරියා වදන්ති. ඉධ පන “ධම්මකථිකපුඨගවානං විචිත්තපටිභානජනනස්ස” ඉව්වෙව ටොමනා කතා. සංවණ්ණනාසු වායං ආවරියස්ස පකති, යා තංතංසංවණ්ණනාසු ආදිතො තස්ස තස්ස සංවණ්ණෙනබ්බස්ස ධම්මස්ස විසෙසගුණකිත්තනෙන ටොමනා. තථා හි සුමඨගලවිලාසිනිපපඤ්චසුදනිසාරත්ථප්පකාසනිසු අට්ඨසාලිනිආදිසු ව යථාක්කමං “සද්ධාවහගුණස්ස, පරවාදමථනස්ස, ඤාණප්පහෙදජනනස්ස, තස්ස ගම්හිරඤාණෙහි ඔගාළ්භස්ස අභිණ්භසො නානානයවිචිත්තස්සා” තිආදිනා ටොමනා කතා.

6. අත්ථො කථියති එතායාති අත්ථකථා, සා එව අට්ඨකථා, ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා යථා “දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨො” ති (පටි. ම. 1.17; 2.8). ආදිතොතිආදිමිති පට්ඨසඨිගිතියං. ඡළහිඤ්ඤතාය පරමෙන චිත්තවසිභාවෙන සමන්තාගතත්තා ඤානාදිසු පඤ්චවිධවසිතාසබ්භාවතො ව වසිතො, ටෙරා මහාකස්සපාදයො, තෙසං සතෙහි පඤ්චති. යාති යා අට්ඨකථා. සඨිගිතාති අත්ථං පකාසෙතුං යුත්තට්ඨානෙ “අයං එතස්ස අත්ථො, අයං එතස්ස අත්ථො” ති සඨගහෙත්වා වුත්තා. අනුසඨිගිතා ව යසත්ථෙරාදිහි පච්ඡාපි දුතියතතියසඨිගිතිසු. ඉමිනා අත්තතො සංවණ්ණනාය ආගමනවිසුද්ධිං දස්සෙති.

7. සිහස්ස ලානතො ගහණතො සිහළො, සිහකුමාරො. තංවංසජාතතාය තම්බපණ්ණදීපෙ ඛත්තියානං, තෙසං නිවාසතාය තම්බපණ්ණදීපස්ස ව සිහළභාවො වෙදිතබ්බො. ආහතාති ඡම්බුදීපතො ආනිතා. අථාති පච්ඡා. අපරභාගෙ හි අසඬකරත්ථං සිහළභාසාය අට්ඨකථා යපිතාති. තෙන සා මූලට්ඨකථා සබ්බසාධාරණා න හොතීති ඉදං අත්ථප්පකාසනං එකන්තෙන කරණියන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ – “දීපවාසිනමත්ථායා” ති. තත්ථ දීපවාසිනන්ති ඡම්බුදීපවාසිනං, දීපවාසිනන්ති වා සිහළදීපවාසිනං අත්ථාය සිහළභාසාය යපිතාති යොජනා.

8. අපනෙත්වානාති කඤ්චුකසදිසං සිහළභාසංඅපනෙත්වාන. තතොති අට්ඨකථාතො. අහන්ති අත්තානං නිද්දිසති. මනොරමං භාසන්ති මාගධභාසං. සා හි සභාවනිරුත්තිභූතා පණ්ඩිතානං මනං රමයතීති. තෙනෙවාහ – “තත්තිනයානුවඡවික” ති, පාලිගතියා අනුලොමිකං පාලිවිජායානුවිධායිනිත්ති අත්ථො. විගතදොසන්ති අසභාවනිරුත්තිභාසන්තරරහිතං.

9. සමයං අවිලොමෙන්නොති සිද්ධන්තං අවිරොධෙන්නො. එතෙන අත්ථදොසාභාවමාහ. අවිරුද්ධත්තා එව හි ටෙරවාදාපි ඉධ පකාසිසිස්සන්ති. ටෙරවංසදීපානන්ති ටීරෙහි සීලක්ඛන්ධාදිහි සමන්තාගතත්තා ටෙරා, මහාකස්සපාදයො, තෙහි ආගතා ආවරියපරම්පරා ටෙරවංසො. තප්පරියාපන්තා හුත්වා ආගමාධිගමසම්පන්නත්තා පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන තස්ස සමුප්පලනතො ටෙරවංසදීපා, මහාවිහාරවාසිනො ටෙරා, තෙසං. විවිධෙහි ආකාරෙහි නිව්ඡියතීති විනිව්ඡයො, ගණ්ඨිට්ඨානෙසු බීලමද්දනාකාරෙන පවත්තා විමතිවිෂේදකථා. සුට්ඨු නිපුණො සණ්භො විනිව්ඡයො එතෙසන්ති සුනිපුණුවිනිව්ඡයා. අථ වා

විනිවිඡ්ඤානීති විනිවිඡයො, යථාචුත්තත්ථවිසයං ඤාණං. සුට්ඨු නිපුණො ඡෙකො
 විනිවිඡයො ඵතෙසන්ති සුනිපුණවිනිවිඡයා. ඵතෙන
 මහාකස්සපාදින්ථෙරපරම්පරාහතො, තතොයෙව ච අවිපරීතො සණ්භසුඤ්ඤාමො
 මහාවිහාරවාසීනං විනිවිඡයොති තස්ස පමාණභූතතං දස්සෙති.

10. සුජනස්ස වාති ව-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන “න කෙවලං
 ඡම්බුදීපවාසීනංයෙව අත්ථාය, අථ බො සාධුජනානං තොසනත්ථඤ්චා”ති දස්සෙති.
 තෙන ච “තම්බපණ්ණදීපවාසීනම්පි අත්ථායා”ති අයමත්ථො සිද්ධො හොති
 උග්ගහණාදිසුකරතාය තෙසම්පි බහුපකාරත්තා. විරට්ඨිතත්ථන්ති විරට්ඨිතිඅත්ථං,
 විරකාලාවට්ඨානායාති අත්ථො. ඉදඤ්ඞි අත්ථජපකාසනං
 අවිපරීතඛාඤ්ජනසුනික්ඛෙපස්ස අත්ථසුනිතස්ස ච උපායභාවතො සද්ධම්මස්ස
 විරට්ඨිතියා සංවත්තති. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා –

“ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සද්ධම්මස්ස ධීතියා අසම්මොසාය
 අනන්තරධානාය සංවත්තන්ති. කතමෙ ද්වෙ? සුනික්ඛිත්තඤ්ච පදඛාඤ්ජනං,
 අත්ථො ච සුනිතො”ති (අ. නි. 2.21).

11-12. යං අත්ථවණ්ණනං කත්ථුකාමො, තස්සා මහන්තත්තං පරිහරිතුං
 “සාවත්ථිපභූතීන”න්තිආදිමාහ. තෙනාහ – “න ඉධ විත්ථාරකථං කරිස්සාමි, න තං
 ඉධ විචාරයිස්සාමි”ති ව. තත්ථ දීඝස්සාති දීඝනිකායස්ස. මජ්ඣිමස්සාති
 මජ්ඣිමනිකායස්ස. “සඬගීතීනං ද්විත්තං යා මෙ අත්ථං වදන්තෙනා”තිපි පාඨො.
 තත්ථපි සඬගීතීනං ද්විත්තන්ති දීඝමජ්ඣිමනිකායානන්ති අත්ථො ගහෙනබ්බො.
 මෙති කරණත්ථෙ සාම්චවනං, මයාති අත්ථො. සුදන්ති නිපාතමත්තං. හෙට්ඨා
 දීඝස්ස මජ්ඣිමස්ස ච අත්ථං වදන්තෙන සාවත්ථිපභූතීනං නගරානං යා වණ්ණනා
 කතා, තස්සා විත්ථාරකථං න ඉධ භියෙයා කරිස්සාමිති යොජෙතබ්බං. යාති ච තත්ථ
 වත්ථුනි විත්ථාරවසෙන චුත්තානි, තෙසම්පි විත්ථාරකථං න ඉධ භියෙයා කරිස්සාමිති
 සම්බන්ධො.

13. ඉදානි “න ඉධ විත්ථාරකථං කරිස්සාමි”ති සාමඤ්ඤතො චුත්තස්ස
 අත්ථස්ස පවරං දස්සෙතුං – “සුත්තානං පනා”තිආදි චුත්තං. සුත්තානං යෙ අත්ථා
 වත්ථුහි විනා න පකාසන්තිති යොජෙතබ්බං.

14. යං අට්ඨකථං කත්තූකාමො, තදෙකදෙසභාවෙන විසුද්ධිමග්ගො ච
 ගහෙනබ්බොති කථිකානං උපදෙසං කරොන්තො තත්ථ විචාරිතධම්මෙ
 උද්දෙසවසෙන දස්සෙති – “සීලකථා”තිආදිනා. තත්ථ සීලකථාති
 චාරිත්තචාරිත්තාදිවසෙන සීලස්ස විත්ථාරකථා. ධුතඨම්මාති පිණ්ඩපාතිකඬගාදයො
 තෙරස කිලෙසධුනනකධම්මා. කම්මට්ඨානානි සබ්බානීති පාළියං ආගතානි
 අට්ඨතිංස, අට්ඨකථායං ද්වෙති නිරවසෙසානි යොගකම්මස්ස භාවනාය
 පවත්තිට්ඨානානි. වරියාවිධානසභිතොති රාගවරිතාදීනං සභාවාදිවිධානෙන සභිතො.
 ඤානානි වත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, සමාපත්තියො වතස්සො

ආරුප්පසමාපත්තියො. අට්ඨපි වා පටිලද්ධමත්තානි ක්කානානි
සමාපජ්ජනවසීභාවජ්ජත්තියා සමාපත්තියො. ක්කානානි වා රූපාරූපාවචරජ්කානානි,
සමාපත්තියො ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තියො.

15. ලොකියලොකුත්තරහෙදා ඡ අභිඤ්ඤායො සබ්බා අභිඤ්ඤායො.
ඤාණවිභව්වාදීසු ආගතනයෙන ඵකවිධාදිනා පඤ්ඤාය සංකලෙන්වා
සම්මිණ්ණිකෙන්වා නිව්ඡයො පඤ්ඤාසංකලනනිව්ඡයො.

16. පච්චයධම්මානං හෙතුආදීනං පච්චයුජ්ජන්තධම්මානං හෙතුපච්චයාදිභාවො
පච්චයාකාරො, තස්ස දෙසනා පච්චයාකාරදෙසනා, පටිච්චසමුප්පාදකථානි අත්ථො.
සා පන සනව්තිබ්බොගස්ස සුදුක්කරතාය සණ්ඨසුබ්බා,
නිකායන්තරලද්ධිසංකරරහිතා, ඵකත්තනායාදිසහිතා ච තත්ථ විචාරිතානි ආහ –
“සුපරිසුද්ධනිපුණතාය”ති. පටිසම්භිදාදීසු ආගතනයං අවිස්සජ්ජෙන්වාච
විචාරිතත්තා අවිමුත්තතත්තිමග්ගා.

17. ඉති පන සබ්බන්ති ඉති-සද්දො පරිසමාපනෙ, පන-සද්දො චචනාලඬිකාරෙ,
ඵතං සබ්බන්ති අත්ථො. ඉධාති ඉම්මස්සා අට්ඨකථාය න විචාරයිස්සාමි
පුනරුත්තිභාවතොති අධිජ්ජායො.

18. ඉදානි තස්සෙව අවිචාරණස්ස ඵකත්තකාරණං නිද්ධාරෙන්තො “මජ්ඣිකා
විසුද්ධිමග්ගො”තිආදිමාහ. තත්ථ “මජ්ඣිකා යත්වා”ති ඵතෙන මජ්ඣිකාවදීපනෙන
විසෙසතො චතුත්තං ආගමානං සාධාරණට්ඨකථා විසුද්ධිමග්ගො, න
සුමඬිගලවිලාසිනීආදයො විය අසාධාරණට්ඨකථානි දස්සෙති. “විසෙසතො”ති ච
ඉදං විනයාහිධම්මානම්පි විසුද්ධිමග්ගො යථාරහං අත්ථවණ්ණනා හොති ඵවාති
කත්වා චුත්තං.

19. ඉච්චෙවාති ඉති ඵච. තම්මිති විසුද්ධිමග්ගම්පි. ඵතායාති මනොරථපූරණියා.
ඵත්ථ ච “සීහලදීපං ආහතා”තිආදිනා අත්ථජ්ජකාසනස්ස නිමිත්තං දස්සෙති,
“දීපවාසීනමත්ථාය සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්සා”ති ඵතෙන
පයොජනං, අපනෙත්වාන තතොහං, සීහලභාස”න්තිආදිනා.
“සාවත්ථිපභුතීන”න්තිආදිනා ච කරණජ්ජකාරං. හෙට්ඨිමනිකායෙසු විසුද්ධිමග්ගො
ච විචාරිතානං අත්ථානං අවිචාරණම්පි හි ඉධ කරණජ්ජකාරො ඵවාති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. රූපාදිවග්ගවණ්ණනා

නිදානවණ්ණනා

විභාගවත්තානං සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනවසෙතෙව හොතීති පදමං තාව
නිපාතසුත්තවසෙන විභාගං දස්සෙතුං “තත්ථ අඬිගුත්තරාගමො නාමා”තිආදිමාහ.

තත්ථ තත්ථානි “අඛිගුත්තරාගමස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමී”ති යදිදං චුත්තං, තස්මිං වචනෙ, “යස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමී”ති පටිඤ්ඤාතං, සො අඛිගුත්තරාගමො නාම නිපාතසුත්තවසෙන එවං විභාගොති අත්ථො. අථ වා තත්ථානි “අඛිගුත්තරනිස්සිතං අත්ථ”න්ති එතස්මිං වචනෙ යො අඛිගුත්තරාගමො චුත්තො, සො නිපාතසුත්තාදිවසෙන එදිසොති අත්ථො.

ඉදානි තං ආදිතො පටියාය සංවණ්ණිකාමො අත්තනො සංවණ්ණනාය පයමමභාසඛිගිතියං නික්ඛිත්තානුක්කමෙන පවත්තභාවදස්සනත්ථං “තස්ස නිපාතෙසු...පෙ.... චුත්තං නිදානමාදී”ති ආදිමාහ. තත්ථ යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා පඤ්ඤත්තත්තා ව විජ්ජකිණ්ණානං ධම්මචිත්තයානං සඛිගහෙත්වා ගායනං කථනං සඛිගිති. එතෙන තංතංසික්ඛාපදානං සුත්තානඤ්ච ආදිපරියොසානෙසු අත්තරත්තරා ව සම්බන්ධවසෙන යපිතං සඛිගිතිකාරවචනං සඛිගහිතං හොති. සඛිගියමානස්ස අත්ථස්ස මහත්තතාය පූජනීයතාය ව මහති සඛිගිති මභාසඛිගිති, පයමා මභාසඛිගිති පයමමභාසඛිගිති, තස්සා පවත්තිකාලො පයමමභාසඛිගිතිකාලො, තස්මිං පයමමභාසඛිගිතිකාලෙ. නිදදානි දෙසනං දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිතං විදිතං කත්වා නිදස්සෙතිති නිදානං. යො ලොකියෙහි උපොග්ගානොති චුච්චති, ස්වායමෙත්ථ “එවං මෙ සුත”න්ති ආදිකො ගන්ථො වෙදිතබ්බො. න “සනිදානාහං, හික්ඛවෙ, ධම්මං දෙසෙමී”ති ආදීසු (අ. නි. 3.126) විය අජ්ඣාසයාදිදෙසනුප්පත්තිහෙතු. තෙනෙවාහ – “එවං මෙ සුතන්ති ආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පයමමභාසඛිගිතිකාලෙ චුත්තං නිදානමාදී”ති.

1. “සා පනෙසා”ති ආදිතා බාහිරනිදානෙ වත්තබ්බං අතිදිසිත්වා ඉදානි අබ්භන්තරනිදානං ආදිතො පටියාය සංවණ්ණිකාමො “යං පනෙත”න්ති චුත්තං. තත්ථ යස්මා සංවණ්ණනං කරොන්තෙන සංවණ්ණෙතබ්බෙ ධම්මෙ පදානි පදවිභාගං තදත්ථඤ්ච දස්සෙත්වා තතො පරං පිණ්ඩත්ථාදිනිදස්සනවසෙන ව සංවණ්ණනා කාතබ්බා, තස්මා පදානි තාව දස්සෙත්තො “එවන්ති නිපාතපද”න්ති ආදිමාහ. තත්ථ පදවිභාගොති පදානං විසෙසො, න පදවිග්ගහො. අථ වා පදානි ව පදවිභාගො ව පදවිභාගො, පදවිග්ගහො ව පදවිභාගො ව පදවිභාගොති වා එකසෙසවසෙන පදපදවිග්ගහා පදවිභාගසද්දෙන චුත්තානි වෙදිතබ්බං. තත්ථ පදවිග්ගහො “ජෙනස්ස වනං ජෙනවන”න්ති ආදිතා සමාසපදෙසු දට්ඨබ්බො.

අත්ථතොති පදත්ථතො. තං පන පදත්ථං අත්ථුද්ධාරක්කමෙන පයමං එවං-සද්දස්ස දස්සෙත්තො “එවං-සද්දො තාවා”ති ආදිමාහ. අවධාරණාදීති එත්ථ ආදි-සද්දෙන ඉදමත්ථපුච්ඡාපරිමාණාදිඅත්ථානං සඛිගහො දට්ඨබ්බො. තථා හි “එවංගතානි පුටුසිප්පායතනානි, එවමාදීනි”ති ආදීසු ඉදං-සද්දස්ස අත්ථෙ ඵලං-සද්දො. ගත-සද්දො හි පකාරපරියායො, තථා විධාකාර-සද්දො ව. තථා හි විධයුත්තගතසද්දෙ ලොකියා පකාරත්ථෙ වදන්ති. “එවං සු තෙ සුත්තානා සුවිලිත්තා කප්පිතකෙසමස්ස ආමුක්කමණ්ණිකාභරණා ඔදාතවත්ථවසනා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතා සමඛිගිහුතා පරිවාරෙන්ති සෙය්‍යාථාපි ත්වං එතරහි සාවරියකොති. නො හිදං, හො ගොතමා”ති ආදීසු (දී. නි. 1.286) පුච්ඡායං. “එවං

ලහුපරිවත්තං (අ. නි. 1.48), එවමායුපරියන්තො''ති (දී. නි. 1.244; පාරා. 12) ව ආදීසු පරිමාණෙ.

නනු ව “එවං සු තෙ සුන්හාතා සුවිලිත්තා එවමායුපරියන්තො''ති එත්ථ එවං-සද්දෙන පුච්ඡනාකාරපරිමාණාකාරානං වුත්තත්තා ආකාරත්ථො එව එවං-සද්දොති? න, විසෙසසබ්භාවතො. ආකාරමත්තවාචකො හි එවං-සද්දො ආකාරත්ථොති අධිප්පෙතො යථා “එවං බ්‍යාබො''තිආදීසු (ම. නි. 1.234; පාවි. 417; චූළව. 65), න පන ආකාරවිසෙසවාචකො. එවඤ්ච කත්වා “එවං ජාතෙන මච්චෙනා''තිආදීනි (ධ. ප. 53) උපමාදිඋදාහරණානි උපපන්නානි හොත්ති. තථා හි “යථා හි...පෙ.... බහු''න්ති (ධ. ප. 53) එත්ථ පුප්ඵරාසිට්ඨානියතො මනුස්සපපත්තිසප්පුරිසුපනිස්සයසද්ධම්මස්සවනයොනිසොමනසිකාරහොගසම්පත්ති- ආදිදානාදිපුඤ්ඤකිරියාහෙතුසමුදායතො සොභාසුගන්ධනාදිගුණයොගතො මාලාගුණසදිසියො පහුතා පුඤ්ඤකිරියා මරිතබ්බසභාවතාය මච්චෙන සත්තෙන කත්තබ්බාති ජොතිතත්තා පුප්ඵරාසිමාලාගුණාව උපමා. තෙසං උපමාකාරො යථා-සද්දෙන අනියමතො වුත්තොති “එවං-සද්දො උපමාකාරනිගමනත්ථො''ති වත්තුං යුත්තං, සො පන උපමාකාරො නියමියමානො අත්ථතො උපමාව හොතීති ආහ – “උපමායං ආගතො''ති. තථා “එවං ඉමිනා ආකාරෙන අභික්කම්මිතබ්බ''න්තිආදිනා උපදිසියමානාය සමණසාරුප්පාය ආකප්පසම්පත්තියා යො තත්ථ උපදිසනාකාරො, සො අත්ථතො උපදෙසො ඵවාති වුත්තං – “එවං තෙ...පෙ.... උපදෙසෙ''ති. තථා එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතානි එත්ථ භගවතා යථාවුත්තමත්ථං අවිපරිතතො ජානන්තෙහි කතං තත්ථ සංවිජ්ජමානගුණානං පකාරෙහි භංසනං උදග්ගතාකරණං සම්පහංසනං, යො තත්ථ සම්පහංසනාකාරොති යොජෙතබ්බං.

එවමෙවං පනායන්ති එත්ථ ගරහණාකාරොති යොජෙතබ්බං, සො ව ගරහණාකාරො “වසලී''තිආදිබ්බංසනසද්දසන්තිධානතො ඉධ එවං-සද්දෙන පකාසිතොති විඤ්ඤායති. යථා චෙත්ථ, එවං උපමාකාරාදයොපි උපමාදිවසෙන වුත්තානං පුප්ඵරාසිආදිසද්දානං සන්තිධානතොති දට්ඨබ්බං. එවං, හන්තෙති බොතිආදීසු පන ධම්මස්ස සාධුකං සවනමනසිකාරෙන නියොජිතෙහි භික්ඛුහි අත්තතො තත්ථ ධීතභාවස්ස පටිජානනවසෙන වුත්තත්තා එත්ථ එවං-සද්දො වචනසම්පට්ච්ඡනත්ථො වුත්තො, තෙන “එවං, හන්තෙ, සාධු හන්තෙ, සුට්ඨු හන්තෙ''ති වුත්තං හොති. එවඤ්ච වදෙහීති “යථාහං වදාමි, එවං සමණං ආනන්දං වදෙහී''ති වදනාකාරො ඉදානි වත්තබ්බො එවං-සද්දෙන නිදස්සියතීති නිදස්සනත්ථො වුත්තො. එවං නොති එත්ථාපි තෙසං යථාවුත්තධම්මානං අභිතදුක්ඛාවහභාවෙ සන්තිට්ඨානජනනත්ථං අනුමතිග්ගහණවසෙන “නො වා, කථං වො එත්ථ හොතී''ති පුච්ඡාය කතාය “එවං නො එත්ථ හොතී''ති වුත්තත්තා තදාකාරසන්තිට්ඨානං එවං-සද්දෙන විභාවිතන්ති විඤ්ඤායති. සො පන තෙසං ධම්මානං අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනාකාරො නියමියමානො අවධාරණත්ථො හොතීති ආහ – “එවං නො එත්ථ හොතීතිආදීසු අවධාරණෙ''ති.

නානානයනිපුණන්ති එකත්තනානත්තඅබ්‍යාපාරඵලංධම්මතාසඤ්චානා,
 නන්දියාවට්ටනිපුක්ඛලසිහවික්කිළිතඅඬුකුසදිසාලොචනසඤ්චානා වා
 ආධාරාදිභෙදවසෙන නානාවිධා නයා නානානයා. නයා වා පාළිගතියො, තා ව
 පඤ්ඤත්තිආදිවසෙන සංකිලෙසභාගියාදිලොකියාදිතදුභයවොම්ප්පකතාදිවසෙන
 කුසලාදිවසෙන ඛන්ධාදිවසෙන සඬගභාදිවසෙන සමයවිමුත්තාදිවසෙන
 පධානාදිවසෙන කුසලමූලාදිවසෙන තිකපට්ඨානාදිවසෙන ව නානප්පකාරාති
 නානානයා, තෙහි නිපුණං සණ්ඨං සුමුමන්ති නානානයනිපුණං. ආසයොව
 අප්පිකාසයො, තෙ ව සස්සතාදිභෙදෙන තත්ථ ව අප්පරජක්ඛතාදිභෙදෙන ව
 අනෙකෙ, අත්තප්පිකාසයාදයො ඵල වා සමුට්ඨානං උප්පත්තිභෙතු එතස්සාති
 අනෙකප්පිකාසයසමුට්ඨානං. අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නන්ති
 අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං උපනෙතබ්බාභාවතො.
 සඬකාසනපකාසනවිවරණවිහජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි
 අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ව
 සමන්තාගතන්ති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො.

විවිධපාටිභාරියන්ති එත්ථ පාටිභාරියපදස්ස වචනත්ථං ‘‘පටිපක්ඛරණතො
 රාගාදිකිලෙසාපනයනතො ව පාටිභාරිය’’න්ති වදන්ති. භගවතො පන පටිපක්ඛා
 රාගාදයො න සන්ති, යෙ හරිතබ්බා. පුට්ඨජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ
 අට්ඨගුණසමන්තාගතෙ චිත්තෙ භතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං පවත්තති, තස්මා තත්ථ
 පවත්තවොභාරෙන ව න සක්කා ඉධ ‘‘පාටිභාරිය’’න්ති වත්ථුං. සචෙ පන
 මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ව කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං
 හරණතො ‘‘පාටිභාරිය’’න්ති චුත්තං, ඵලං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො ව
 සාසනස්ස ව පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො පාටිභාරියං. තෙ හි
 දිට්ඨිහරණවසෙන ව දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ව ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි
 හරිතා අපනීතා භොන්තිති. ‘‘පටි’’ති වා අයං සද්දො ‘‘පච්ඡා’’ති එතස්ස අත්ථං
 බොධෙති ‘‘තස්මිං පටිපවිට්ඨමිහි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො’’තිආදීසු (සු. නි.
 985; චූළනි. පාරායනවග්ගො, වත්ථුගාථා 4) විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ
 විගතූපක්කිලෙසෙ කතකිව්වෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිභාරියං,
 අත්තතො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථප්පිකානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං
 පටිභාරියං, ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ව විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිව්වෙන ව
 සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ව අත්තතො උපක්කිලෙසෙසු
 පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි භොන්තිති පටිභාරියානි භවන්ති. පටිභාරියමෙව
 පාටිභාරියං, පටිභාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියසමුදායෙ භවං එකමෙකං
 පාටිභාරියන්ති චූචිවති. පටිභාරියං වා චතුත්ථප්පිකානං මග්ගො ව
 පටිපක්ඛරණතො, තත්ථ ජාතං, තස්මිං වා නිමිත්තභූතෙ, තතො වා ආගතන්ති
 පාටිභාරියං. තස්ස පන ඉද්ධිආදිභෙදෙන විසයභෙදෙන ව බහුවිධස්ස භගවතො
 දෙසනායං ලබ්භමානත්තා ආහ – ‘‘විවිධපාටිභාරිය’’න්ති.

න අඤ්ඤාපාති භගවතො සම්මුඛා සුතාකාරතො න අඤ්ඤාපාති අත්ථො, න පන
 භගවතො දෙසිතාකාරතො. අචිත්තෙය්‍යානුභාවා හි භගවතො දෙසනා. ඵලඤ්ච

කත්වා “සබ්බජ්ජකාරොන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතු” න්ති ඉදං වචනං සමත්ථීනං
 භවති, ධාරණබ්බදස්සනඤ්ච න විරුජ්ඣති සුතාකාරාවිරුජ්ඣනස්ස අධිජ්ජෙතත්තා.
 න හෙත්ථ අත්ථන්තරතාපරිභාරො ද්වින්නං අත්ථානං එකවිසයත්තා, ඉතරථා
 ථෙරො භගවතො දෙසනාය සබ්බථා පටිග්ගහණෙ සමත්ථො අසමත්ථො වාති
 ආපජ්ජෙය්‍යාති.

“යො පරො න හොති, සො අත්තා” ති එවං චුත්තාය නියකජ්ඣක්තසඛිබ්බාතාය
 සසන්තනියං වත්තනතො තිව්ධොපි මෙ-සද්දො කිඤ්ඤාපි එකස්මිංයෙව අත්ථෙ
 දිස්සති, කරණසම්පදානසාමිනිද්දෙසවසෙන පන විජ්ජමානහෙදං සන්ධායාහ –
 “මෙ-සද්දො තිසු අත්ථෙසු දිස්සති” ති.

කිඤ්ඤාපි උපසග්ගො කිරියං විසෙසෙති, ජොතකභාවතො පන සතිපි තස්මිං
 සුත-සද්දො එව තං තමත්ථං වදන්ති අනුපසග්ගස්ස සුත-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ
 සඋපසග්ගස්ස ගහණං න විරුජ්ඣති දස්සෙන්නො “සඋපසග්ගො ව අනුපසග්ගො
 වා” ති ආහ. අස්සාති සුතසද්දස්ස. කම්මභාවසාධනාති ඉධ සුතසද්දෙ සම්භවන්තිති
 චුත්තං – “උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො” ති. මයාති අත්ථෙ සතිති
 යදා මෙ-සද්දස්ස කත්තුචසෙන කරණනිද්දෙසො, තදාති අත්ථො. මමාති අත්ථෙ
 සතිති යදා සම්බන්ධවසෙන සාමිනිද්දෙසො, තදා.

සුතසද්දසන්තිට්ඨානෙ පයුත්තෙන එවං-සද්දෙන සවනකිරියාජොතකෙන
 භවිතබ්බන්ති චුත්තං – “එවන්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිව්චනිදස්සන” න්ති.
 ආදි-සද්දෙන සම්පට්ඨිජනාදිනං සොතද්ධාරිකවිඤ්ඤාණානං තදහිනිභටානඤ්ච
 මනොද්ධාරිකවිඤ්ඤාණානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සබ්බෙසම්පි වාක්‍යානං
 එවකාරත්ථසහිතත්තා “සුත” න්ති එතස්ස සුතමෙවාති අයමත්ථො උබ්භතීති ආහ –
 “අස්සවනභාවජ්ජපික්ඛෙපතො” ති. එතෙන අවධාරණෙන නියාමනං දස්සෙති. යථා
 ව සුතං සුතමෙවාති නියාමෙතබ්බං, තං සම්මා සුතං හොතීති ආහ –
 “අනුනාධිකාවිපරිතග්ගහණනිදස්සන” න්ති. අථ වා සද්දන්තරත්ථාපොභනවසෙන
 සද්දො අත්ථං වදන්ති සුතන්ති අස්සුතං න හොතීති අයමෙතස්ස අත්ථොති චුත්තං –
 “අස්සවනභාවජ්ජපික්ඛෙපතො” ති. ඉමිනා දිට්ඨාදිවිනිවත්තනං කරොති. ඉදං චුත්තං
 හොති – න ඉදං මයා දිට්ඨං, න සයම්භුඤ්ඤාණෙන සවිජ්ඣතං, අථ බො සුතං, තඤ්ච
 සම්මදෙවාති. තෙනෙවාහ – “අනුනාධිකාවිපරිතග්ගහණනිදස්සන” න්ති.
 අවධාරණත්ථෙ වා එවං-සද්දෙ අයමත්ථයොජනා – “කරියති” ති තදපෙක්ඛස්ස
 සුත-සද්දස්ස අයමත්ථො චුත්තො “අස්සවනභාවජ්ජපික්ඛෙපතො” ති. තෙනෙවාහ
 – “අනුනාධිකාවිපරිතග්ගහණනිදස්සන” න්ති. සවන-සද්දො චෙත්ථ කම්මත්ථො
 වෙදිතබ්බො “සුය්‍යති” ති.

එවං සවනහෙතුසවනවිසෙසවසෙන පදත්තයස්ස එකෙන පකාරෙන
 අත්ථයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි පකාරන්තරෙහි තං දස්සෙතුං – “තථා
 එව” න්තිආදි චුත්තං. තත්ථ තස්සාති යා සා භගවතො සම්මුඛා ධම්මස්සවනාකාරෙන
 පවත්තා මනොද්ධාරිකවිඤ්ඤාණවිථි, තස්සා. සා හි නානජ්ජකාරෙන ආරම්මණෙ

පවත්තිතුං සමත්ථා. තථා ච චූත්තං – “සොතද්වාරානුසාරෙනා”ති.
 නානප්පකාරෙනාති චක්ඛමානානං අනෙකච්ඡිතානං බ්‍යඤ්ජනත්ථග්ගහණානං
 නානාකාරෙන. එතෙන ඉමිස්සා යොජනාය ආකාරත්ථො එවං-සද්දො ගභිතොති
 දීපෙති. පවත්තිභාවප්පකාසනන්ති පවත්තියා අත්ථිභාවප්පකාසනං. සුතන්ති
 ධම්මප්පකාසනන්ති යස්මිං ආරම්මණෙ චූත්තප්පකාරා විඤ්ඤාණවිථි
 නානප්පකාරෙන පවත්තා, තස්ස ධම්මත්තා චූත්තං, න සුතසද්දස්ස ධම්මත්ථත්තා.
 චූත්තස්සෙවත්ථස්ස පාකට්ඨකරණං “අයඤ්භෙත්ථා”තිආදි. තත්ථ
 විඤ්ඤාණවිථියාති කරණත්ථෙ කරණවචනං, මයාති කත්තුඅත්ථෙ.

එවන්ති නිද්දිසිතඛිඛප්පකාසනන්ති නිදස්සනත්ථං එවං-සද්දං ගභෙත්වා චූත්තං
 නිදස්සෙතඛිඛස්ස නිදස්සිතඛිඛත්තාභාවාභාවතො. තෙන එවං-සද්දෙන සකලමිපි
 සුත්තං පච්චාමට්ඨන්ති දස්සෙති. සුතසද්දස්ස කිරියාසද්දත්තා සචනකිරියාය ච
 සාධාරණවිඤ්ඤාණප්පබන්ධප්පට්ඨද්ධත්තා තත්ථ ච පුග්ගලවොහාරොති චූත්තං –
 “සුතන්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසන”න්ති. න හි පුග්ගලවොහාරරහිතෙ
 ධම්මප්පබන්ධෙ සචනකිරියා ලබ්භතිති.

යස්ස චිත්තසන්තානස්සාතිආදිපි ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගභෙත්වා
 පුරිමයොජනාය අඤ්ඤා ආත්ථයොජනං දස්සෙතුං චූත්තං. තත්ථ
 ආකාරපඤ්ඤත්තිති උපාදාපඤ්ඤත්ති එව ධම්මානං පවත්තිආකාරඋපාදානවසෙන
 තථා චූත්තා. සුතන්ති විසයනිද්දෙසොති සොතඛිඛභූතො ධම්මො
 සචනකිරියාකත්තුපුග්ගලස්ස සචනකිරියාවසෙන පවත්තිට්ඨානන්ති කත්වා චූත්තං.
 චිත්තසන්තානවිනිමුත්තස්ස පරමත්ථතො කස්සපි කත්තුඅභාවෙපි සද්දවොහාරෙන
 බුද්ධිපරිකප්පිතභෙදවචනිච්ඡාය චිත්තසන්තානතො අඤ්ඤං විස තංසමඬ්ඨිං කත්වා
 චූත්තං – “චිත්තසන්තානෙන තංසමඬ්ඨිනො”ති. සචනකිරියාවිසයොපි
 සොතඛිඛධම්මො සචනකිරියාවසෙන පවත්තචිත්තසන්තානස්ස ඉධ පරමත්ථතො
 කත්තුභාවතො, සචනවසෙන චිත්තපවත්තියා එව වා සචනකිරියාභාවතො
 තංකිරියාකත්තු ච විසයො භොතිති කත්වා චූත්තං – “තංසමඬ්ඨිනො
 කත්තුච්ඡයෙ”ති. සුතාකාරස්ස ච ථෙරස්ස සම්මානිච්ඡිතභාවතො ආහ –
 “ගහණසන්තිට්ඨාන”න්ති. එතෙන වා අවධාරණත්ථං එවං-සද්දං ගභෙත්වා
 අයමත්ථයොජනා කතාති දට්ඨබ්බං.

පුබ්බෙ සුතානං නානාච්ඡිතානං සුත්තසඬ්ඛාතානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනානං
 උපධාරිතරූපස්ස ආකාරස්ස නිදස්සනස්ස, අවධාරණස්ස වා පකාසනසභාවො එවං-
 සද්දොති තදාකාරාදිඋපධාරණස්ස පුග්ගලපඤ්ඤත්තියා
 උපාදානභූතධම්මප්පබන්ධබ්‍යාපාරතාය චූත්තං – “එවන්ති
 පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො”ති. සචනකිරියා පන පුග්ගලවාදිනොපි
 විඤ්ඤාණනිරූපෙක්ඛා නත්ථිති විසෙසතො විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති ආහ – “සුතන්ති
 විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො”ති. මෙති සද්දප්පවත්තියා එකන්තෙනෙව
 සත්තවිසයත්තා විඤ්ඤාණකිච්චස්ස ච තත්ථෙව සමොදහිතඛිඛතො “මෙති
 උභයකිච්චසුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො”ති චූත්තං.

අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිසභාවා යථාක්කමං එවංසද්දසුතසද්දානං
 අත්ථාති තෙ තථාරූපපඤ්ඤත්තිඋපාදානඛ්‍යාපාරභාවෙන දස්සෙන්නො ආහ -
 “එවන්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො, සුතන්ති විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො”ති. එත්ථ ච
 කරණකිරියාකත්තුකම්මවිසෙසප්පකාසනවසෙන
 පුග්ගලඛ්‍යාපාරවිසයපුග්ගලඛ්‍යාපාරනිදස්සනවසෙන
 ගහණාකාරග්ගාහකතබ්බිසයවිසෙසනිද්දෙසවසෙන
 කත්තුකරණඛ්‍යාපාරකත්තුනිද්දෙසවසෙන ච දුතියාදයො චතස්සො අත්ථයොජනා
 දස්සිතාති දට්ඨබ්බං.

සබ්බස්සපි සද්දාධිගමනියස්ස අත්ථස්ස පඤ්ඤත්තිමුඛෙනෙව
 පටිපජ්ජිතබ්බත්තා සබ්බපඤ්ඤත්තිනඤ්ච විජ්ජමානාදිවසෙන ඡසු
 පඤ්ඤත්තිහෙදෙසු අත්තොගධත්තා තෙසු “එව”න්තිආදීනං පඤ්ඤත්තිනං සරූපං
 නිද්ධාරෙන්නො ආහ - “එවන්ති ච මෙති වා”තිආදි. තත්ථ එවන්ති ච මෙති ච
 වුවිච්චමානස්සත්ථස්ස ආකාරාදිනො ධම්මානං අසල්ලක්ඛණභාවතො
 අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිභාවොති ආහ - “සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන
 අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති”ති. තත්ථ සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙනාති
 භූතත්ථඋත්තමත්ථවසෙන. ඉදං වුත්තං හොති - යො මායාමරිට්ඨිආදයො විය
 අභූතත්ථො, අනුස්සවාදිහි ගහෙතබ්බො විය අනුත්තමත්ථො ච න හොති, සො
 රූපසද්දාදිසභාවො, රූප්පනානුභවනාදිසභාවො වා අත්ථො සච්චිකට්ඨො
 පරමත්ථො වාති වුවිච්චති, න තථා “එවං මෙ”තිපදානං අත්ථොති. එතමෙවත්ථං
 පාකට්තරං කාතුං “කිඤ්ඤෙත්ථ ත”න්තිආදි වුත්තං. සුතන්ති පන සද්දායතනං
 සන්ධායාහ - “විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති”ති. තෙනෙව හි “යඤ්ඤි තං එත්ථ සොතෙන
 උපලද්ධි”න්ති වුත්තං. “සොතද්වාරානුසාරෙන උපලද්ධි”න්ති පන වුත්තෙ
 අත්ථඛ්‍යාඤ්ජනාදි සබ්බං ලබ්භති. තං තං උපාදාය වත්තබ්බතොති සොතපට්ඨාගතෙ
 ධම්මෙ උපාදාය තෙසං උපධාරිතාකාරාදිනො පච්චාමසනවසෙන එවන්ති,
 සසන්තතිපරියාපන්නෙ ඛන්ධෙ උපාදාය මෙති වත්තබ්බත්තාති අත්ථො.
 දිට්ඨාදිසභාවරහිතෙ සද්දායතනෙ පචත්තමානොපි සුතවොහාරො “දුතියං
 තතිය”න්තිආදිකො විය පට්ඨාදිනි දිට්ඨමුතවිඤ්ඤාතෙ අපෙක්ඛිත්වා පචත්තොති
 ආහ - “දිට්ඨාදිනි උපනිධාය වත්තබ්බතො”ති. අස්සුතං න හොතීති හි සුතන්ති
 පකාසිතො අයමත්ථොති.

අත්තනා පටිවිද්ධා සුත්තස්ස පකාරවිසෙසා එවන්ති ථෙරෙන පච්චාමට්ඨාති ආහ
 - “අසම්මොහං දීපෙති”ති. නානප්පකාරප්පට්ඨෙධසමත්ථො හොතීති එතෙන
 වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස නානප්පකාරතං දුප්පට්ඨිජ්ඣිකඤ්ච දස්සෙති. සුතස්ස
 අසම්මොහං දීපෙතීති සුතාකාරස්ස යාථාවතො දස්සියමානත්තා වුත්තං.
 අසම්මොහෙනාති සම්මොහාභාවෙන, පඤ්ඤාය එව වා සවනකාලසම්භූතාය
 තදුත්තරිකාලපඤ්ඤාසිද්ධි. එවං අසම්මොහෙනාති එත්ථාපි වත්තබ්බං.
 ඛ්‍යාඤ්ජනානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො නාතිගම්භීරො, යථාසුතධාරණමෙව
 තත්ථ කරණීයන්ති සතියා ඛ්‍යාපාරො අධිකො, පඤ්ඤා තත්ථ ගුණිභූතාති වුත්තං -
 “පඤ්ඤාපුබ්බභිගමායා”තිආදි “පඤ්ඤාය පුබ්බභිගමා”ති කත්වා. පුබ්බභිගමනා

වෙන්ම ප්‍රධානභාවය “මනොප්‍රබ්බතමා” තිආදිසු (ධ. ප. 1, 2) විය, ප්‍රබ්බතමායා
වා වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිසු ආවජ්ජනාදිනං විය අප්පධානත්තෙ පඤ්ඤා ප්‍රබ්බතමා
එතිස්සාති අයම්පි අත්ථො යුජ්ජති, එවං සතිප්‍රබ්බතමායාති එත්ථාපි
චුත්තනායානුසාරෙන යථාසම්භවමත්ථො වෙදිතබ්බො.

අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තස්සාති අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණස්ස,
සඬ්ඛාසනප්පකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි
අත්ථපදෙහි අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි
ව සමන්තාගතස්සාති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යොනියොමනසිකාරං දීපෙති එවං-සද්දෙන චුච්චමානානං
ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථානං අවිපරිතසද්ධම්මවිසයත්තාති අධිජ්ජායො.
අවික්ඛෙපං දීපෙති “විත්තපරියාදානං කත්ථ භාසිත” ත්තිආදිපුච්ඡාවසෙ
පකරණප්පත්තස්ස වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස සචනං සමාධානමන්තරෙන න
සම්භවතිති කත්ථා චුත්තං. වික්ඛිත්තවිත්තස්සාතිආදි තස්සෙවත්ථස්ස
සමත්ථනාවසෙන චුත්තං. සබ්බසම්පත්තියාති
අත්ථබ්‍යඤ්ජනදෙසකප්පයොජනාදිසම්පත්තියා. අවිපරිතසද්ධම්මවිසයෙහි විය
ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථෙහි යොනියොමනසිකාරස්ස, සද්ධම්මස්සවනෙන විය
ව අවික්ඛෙපස්ස යථා යොනියොමනසිකාරෙන ඵලභූතෙන
අත්තසම්මාපණ්ඩිප්‍රබ්බකතපුඤ්ඤානං සිද්ධි චුත්තා තදවිනාභාවතො. එවං
අවික්ඛෙපෙන ඵලභූතෙන කාරණභූතානං සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසුපනිස්සයානං
සිද්ධි දස්සෙතබ්බා සියා අස්සුතවතො සප්පුරිසුපනිස්සයරහිතස්ස ව තදභාවතො. න
හි වික්ඛිත්තවිත්තොතිආදිනා සමත්ථනාවචනෙන පන අවික්ඛෙපෙන කාරණභූතෙන
සප්පුරිසුපනිස්සයෙන ව ඵලභූතස්ස සද්ධම්මස්සවනස්ස සිද්ධි දස්සිතා. අයං
පනෙත්ථ අධිජ්ජායො යුත්තො සියා, සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසුපනිස්සයා න
එකන්තෙන අවික්ඛෙපස්ස කාරණං බාහිරඬගත්තා, අවික්ඛෙපො පන
සප්පුරිසුපනිස්සයො විය සද්ධම්මස්සවනස්ස එකන්තකාරණත්ති. එවම්පි
අවික්ඛෙපෙන සප්පුරිසුපනිස්සයසිද්ධිජොතනා න සමත්ථිතාව. නො න සමත්ථිතා
වික්ඛිත්තවිත්තානං සප්පුරිසුපනිස්සයසිද්ධිජොතනා අත්ථසිද්ධත්තා. එත්ථ ව පුරිමං
ඵලෙන කාරණස්ස සිද්ධිදස්සනං නදීපුරෙන විය උපරි චුට්ඨිසබ්භාවස්ස, දුතියං
කාරණෙන ඵලස්ස සිද්ධිදස්සනං දට්ඨබ්බං එකන්තවස්සිතා විය මෙඝචුට්ඨානෙන
චුට්ඨිජ්ජවත්තියා.

භගවතො වචනස්ස අත්ථබ්‍යඤ්ජනප්පහෙදපරිච්ඡෙදවසෙන
සකලසාසනසම්පත්තිඔගාහනාකාරො නිරවසෙසපරහිතපාරිපුරිතාකාරණත්ති
චුත්තං – “එවං හද්දකො ආකාරො” ති. යස්මා න භොතීති සම්බන්ධො.

පච්ඡිමවක්කද්වයසම්පත්තින්ති

අත්තසම්මාපණ්ඩිප්‍රබ්බකතපුඤ්ඤාසඬ්ඛාතගුණද්වයං. අපරාපරං චුත්තියා
වෙන්ම වක්කභාවො, වරන්ති එතෙහි සත්තා සම්පත්තිභවෙසුති වා. යෙ සන්ධාය
චුත්තං – “වත්තාරිමානි, හික්ඛවෙ, වක්කානි, යෙහි සමන්තාගතානං
දෙවමනුස්සානං චතුර්වක්කං වත්තති” තිආදි (අ. නි. 4.31). පුරිමපච්ඡිමභාවො වෙන්ම

දෙසනාක්කමවසෙන දට්ටබ්බො. පච්ඡිමවක්කද්වයසිද්ධියාති පච්ඡිමවක්කද්වයස්ස අත්ථිතාය. සම්මාපණ්ණිතත්තො පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤා සුද්ධාසයො හොති තදසිද්ධිභෙතුනං කිලෙසානං දුර්භාවතොති ආහ - “ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති”ති. තථා හි චුත්තං - “සම්මාපණ්ණිතං චිත්තං, සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ”ති (ධ. ප. 43), “කතපුඤ්ඤාසි ත්වං, ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ, බ්‍රිජ්ජං හොතිසි අනාසවො”ති (දී. නි. 2.207) ව. තෙනෙවාහ - “ආසයසුද්ධියා අධිගමන්තීසිද්ධි”ති. පයොගසුද්ධියාති යොනිසොමනසිකාරපුබ්බධිගමස්ස ධම්මස්සවනජ්ජයොගස්ස විසදහාවෙන. තථා වාහ - “ආගමන්තීසිද්ධි”ති, සබ්බස්ස වා කායච්චිපයොගස්ස නිද්දොසහාවෙන. පරිසුද්ධකායච්චිපයොගො හි විජ්ජපිසාරාභාවතො අවික්ඛිත්තචිත්තො පරියත්තියං විසාරදො හොතිති.

නානජ්ජකාරපට්ඨෙධදීපකෙනාතිආදිනා අත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු ථෙරස්ස ඵලං-සද්දසුත-සද්දානං අසම්මොහදීපනතො චතුජ්ජපට්ඨිහිදාවසෙන අත්ථයොජනං දස්සෙති. තත්ථ සොතජ්ජභෙදපට්ඨෙධදීපකෙනාති ඵනෙන අයං සුත-සද්දො ඵලං-සද්දසන්තිධානතො, චක්ඛමානාපෙක්ඛාය වා සාමඤ්ඤෙනෙව සොතබ්බධම්මවිසෙසං ආමසතීති දස්සෙති. මනොදිට්ඨිකරණානං පරියත්තිධම්මානං අනුපෙක්ඛනසුජ්ජපට්ඨෙධා විසෙසතො මනසිකාරජ්ජපට්ඨෙධාති තෙ චුත්තනයෙන යොනිසොමනසිකාරදීපකෙන ඵලං-සද්දෙන යොජෙත්වා, සවනධාරණච්චිපරිවයා පරියත්තිධම්මා විසෙසෙන සොතාවධානජ්ජපට්ඨෙධාති තෙ අවික්ඛෙපදීපකෙන සුත-සද්දෙන යොජෙත්වා දස්සෙත්තො සාසනසම්පත්තියා ධම්මස්සවනෙ උස්සාහං ජනෙති. තත්ථ ධම්මාති පරියත්තිධම්මා. මනසා අනුපෙක්ඛිතාති “ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා, ඵත්තකා ඵත්ථ අනුසන්ධයො”තිආදිනා නයෙන මනසා අනු අනු පෙක්ඛිතා. දිට්ඨියා සුජ්ජපට්ඨෙධාති නිජ්ඣානක්ඛන්ති භූතාය, ඤාතපරිඤ්ඤාසඬබ්‍යාතාය වා දිට්ඨියා තත්ථ තත්ථ චුත්තරූපාරූපධම්මෙ “ඉති රූපං, ඵත්තකං රූප”න්තිආදිනා සුට්ඨු චචත්ථපෙත්වා පටිවිද්ධා.

සකලෙන චචනෙනාති පුබ්බෙ තීහි පදෙහි විසුං විසුං යොජිතත්තා චුත්තං. අසජ්ජුරිසභූමීන්ති අකතඤ්ඤානං, “ඉධෙකච්චො පාපහික්ඛු තථාගතජ්ජවෙදිතං ධම්මචිනයං පරියාපුණ්ණිත්වා අත්තතො දහති”ති (පාරා. 195) ඵලං චුත්තං අනරියවොභාරාවත්ථං. සා ඵල අනරියවොභාරාවත්ථා අසද්ධම්මො. නනු ච ආනන්දත්ථෙරස්ස “මමෙදං චචන”න්ති අධිමානස්ස, මහාකස්සපත්ථෙරාදීනඤ්ච තදාසඬිකාය අභාවතො අසජ්ජුරිසභූමිසමතික්කමාදිචචනං නිරත්ථකන්ති? නයිදමෙවං, “ඵලං මෙ සුත”න්ති වදන්තෙන අයම්පි අත්ථො විභාවිතොති දස්සනතො. කෙච්චි පන “දෙවතානං පරිචිතක්කාපෙක්ඛං තථාචචනන්ති ඵදිසී වොදනා අනවකාසා”ති වදන්ති. තස්මිං කිර ඛණෙ ඵකච්චානං දෙවතානං ඵලං චෙතසො පරිචිතක්කො උදපාදි “භගවා පරිනිබ්බුතො, අයඤ්ච ආයස්මා දෙසනාකුසලො ඉදානි ධම්මං දෙසෙති, සකාකුලජ්ජසුතො තථාගතස්ස භාතා චූළපිතුපුත්තො, කිං නු ඛො සයං සච්ඡිකතං ධම්මං දෙසෙති, උදාහු භගවතො ඵල චචනං යථාසුත”න්ති, ඵලං තදාසඬිකිතජ්ජකාරතො අසජ්ජුරිසභූමිසමොක්කමාදිතො අතික්කමාදි විභාවිතන්ති. අත්තතො අදහන්තොති “මමෙදං”න්ති අත්තති

අට්ඨපෙත්තො. අප්පෙතීති නිදස්සෙති. දිට්ඨධම්මිකසම්පරාධිකපරමත්ථෙසු යථාරහං සත්තෙ නෙතීති නෙත්ති, ධම්මොයෙව නෙත්ති ධම්මනෙත්ති.

දළ්භතරනිවිට්ඨා විවිකිච්ඡා කඬබා. නාතිසංසප්පනං මතිහෙදමත්තං විමති. අස්සද්ධියං විනාසෙති භගවතා භාසිතත්තා සම්මුඛා චස්ස පටිග්ගහිතත්තා බලිතදුරුත්තාදිග්ගහණදොසාභාවතො ව. එත්ථ ව පඤ්චමාදයො තිස්සො අත්ථයොජනා ආකාරාදිඅත්ථෙසු අග්ගහිතවිසෙසමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා දස්සිතා, තතො පරා චතස්සො ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා විභාවිතා, පච්ඡිමා පන තිස්සො යථාක්කමං ආකාරත්ථං නිදස්සනත්ථං අවධාරණත්ථඤ්ච එවං-සද්දං ගහෙත්වා යොජිතාති දට්ඨබ්බං.

එක-සද්දො අඤ්ඤසෙට්ඨඅසභායසඬබාදීසු දිස්සති. තථා හෙස “සස්සතො අත්තා ව ලොකො ව, ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති” තිආදීසු (ම. නි. 3.27) අඤ්ඤත්ථෙ දිස්සති, “වෙනසො එකොදිභාව” තිආදීසු (දී. නි. 1.228; පාරා. 11) සෙට්ඨෙ, “එකො වූපකට්ඨො” තිආදීසු (දී. නි. 1.405; 2.215; ම. නි. 1.80; සං. නි. 3.63; වූළව. 445) අසභායෙ “එකොව බො, භික්ඛවෙ, බණො ව සමයො ව බ්‍රහ්මවරියවාසායා” තිආදීසු (අ. නි. 8.29) සඬබායං. ඉධාපි සඬබායන්ති දස්සෙත්තො ආහ – “එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො” ති. කාලඤ්ච සමයඤ්චාති යුත්තකාලඤ්ච පච්චයසාමග්ගිඤ්ච. බණොති ඔකාසො. තථාගතුප්පාදාදිකො හි මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස ඔකාසො තප්පච්චයප්පට්ඨාභගෙතුත්තා. බණො එව ව සමයො. යො බණොති ව සමයොති ව වූච්චති, සො එකො එවාති හි අත්ථො. මහාසමයොති මහාසමුහො. සමයොපි බොති සික්ඛාපදපුරණස්ස හෙතුපි. සමයප්පවාදකෙති දිට්ඨිප්පවාදකෙ. තත්ථ හි නිසින්තා තිත්ථියා අත්තනො අත්තනො සමයං පවදන්තිති. අත්ථාහිසමයාති හිතප්පට්ඨාහා. අහිසමෙතබ්බොති අහිසමයො, අහිසමයො අත්ථො අහිසමයට්ඨොති පිළනාදීනි අහිසමෙතබ්බහාවෙන එකිභාවං උපනෙත්වා චුත්තාති. අහිසමයස්ස වා පටිවෙධස්ස විසයභූතො අත්ථො අහිසමයට්ඨොති තානෙව තථා එකත්තෙන චුත්තාති. තත්ථ පිළනං දුක්ඛසච්චස්ස තංසමඬ්ඛිගිතො හිංසනං අවිජ්ජාරිකතාකරණං. සන්තාපො දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තපනං පරිදහනං.

තත්ථ සහකාරිකාරණෙ සනිජ්ඣං සමෙති සමචෙතීති සමයො, සමවායො. සමෙති සමාගච්ඡති එත්ථ මග්ගබ්‍රහ්මවරියං තදාධාරපුග්ගලෙහීති සමයො, බණො. සමෙති එත්ථ, එතෙන වා සංගච්ඡති සත්තො, සභාවධම්මො වා සහජාතාදීහි, උප්පාදාදීහි වාති සමයො, කාලො. ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං කරණං විය ව කප්පනාමත්තසිද්ධෙන රූපෙන වොහරීයතීති. සමං, සහ වා අවයවානං අයනං පවත්ති අවට්ඨානන්ති සමයො, සමුහො යථා “සමුදායො” ති. අවයවසභාවට්ඨානමෙව හි සමුහොති. අවසෙසපච්චයානං සමාගමෙ එති එලං එතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තති වාති සමයො, හෙතු යථා “සමුදයො” ති. සමෙති සංයොජනභාවතො සම්බද්ධො එති අත්තනො විසයෙ පවත්තති, දළ්භග්ගහණභාවතො වා සංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා

යථාභිනිවේසං එතෙනාති සමයො, දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය බජ්ඣන්තීති. සමිති සඬගති සමොධානන්ති සමයො, පටිලාභො. සමස්ස යානං, සම්මා වා යානං අපගමොති සමයො, පහානං. අභිමුඛං ඤාණෙන සම්මා එතඛිබ්බො අභිසමෙතඛිබ්බොති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරිතො සභාවො. අභිමුඛභාවෙන සම්මා එති ගච්ඡති බුජ්ඣතීති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරිතසභාවාවබ්බොධො. එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ සමයසද්දස්ස පචත්ති වෙදිතඛිබ්බො. සමයසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ අභිසමයසද්දස්ස උදාහරණං වුත්තනයෙන වෙදිතඛිබ්බං. අස්සාති සමයසද්දස්ස. කාලො අත්ථො සමවායාදීනං අත්ථානං ඉධ අසම්භවතො, දෙසදෙසකපරිසානං විය සුත්තස්ස නිදානභාවෙන කාලස්ස අපදිසිතඛිබ්බතො ව.

කස්මා පනෙත්ථ අනියමිතවසෙනෙව කාලො නිද්දිට්ඨො, න උතුසංචච්ඡරාදිවසෙන නියමෙත්වාති ආහ – “තත්ථ කිඤ්චාපි” තිආදි. උතුසංචච්ඡරාදිවසෙන නියමං අකත්වා සමයසද්දස්ස වචනෙ අයමිපි ගුණො ලද්ධො භොතිති දස්සෙන්නො “යෙ වා ඉමෙ” තිආදිමාහ. සාමඤ්ඤජාතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. තත්ථ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙවසිකං කුමානසමාපත්තීහි විනිනාමනකාලො, විසෙසතො සත්තසත්තාහානි. සුප්පකාසාති දසසහස්සිලොකධාතුයා පකම්පනඕභාසපාතුභාවාදීහි පාකටා. යථාචුත්තභෙදෙසු එව සමයෙසු එකදෙසං පකාරන්තරෙහි සඬගහෙත්වා දස්සෙතුං “යො වාය” තිආදිමාහ. තථා හි ඤාණකිව්වසමයො අත්තනිතප්පටිපත්තිසමයො ව අභිසම්බොධිසමයො, අරියතුණ්ණිභාවසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො, කරුණාකිව්වපරනිතප්පටිපත්තිධම්මිකථාසමයො දෙසනාසමයොයෙව.

කරුණවචනෙන නිද්දෙසො කතොති සම්බන්ධො. තත්ථාති අභිධම්මවිනයෙසු. තථාති භූමිමකරණෙහි. අධිකරණත්ථො ආධාරත්ථො. භාවො නාම කිරියා, කිරියාය කිරියන්තරලක්ඛණං භාවෙනභාවලක්ඛණං. තත්ථ යථා කාලො සභාවධම්මපරිච්ඡින්නො සයං පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාතො තඬ්ඛණප්පචත්තානං තතො පුබ්බෙ පරතො ව අභාවතො “පුබ්බණ්ණෙ ජාතො, සායන්තෙ ගච්ඡති” ති ව ආදීසු, සමුහො ව අවයවවිනිමුත්තො අවිජ්ජමානොපි කප්පනාමත්තසිද්ධො අවයවානං ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාපියති “රුක්ඛෙ සාධා, යවරාසියං සම්භූතො” තිආදීසු, එවං ඉධාපිති දස්සෙන්නො ආහ – “අධිකරණං...පෙ.... ධම්මාන” ති. යස්මිං කාලෙ, ධම්මපුඤ්ජෙ වා කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං භොති, තස්මිං එව කාලෙ, ධම්මපුඤ්ජෙ ව එස්සාදයොපි භොන්තීති අයඤ්ඤි තත්ථ අත්ථො. යථා “ගාවිසු දුස්භමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතො” ති දොහනකිරියාය ගමනකිරියා ලක්ඛියති, එවං ඉධාපි “යස්මිං සමයෙ, තස්මිං සමයෙ” ති ව චුත්තෙ “සති” ති අයමත්ථො විඤ්ඤායමානො එව භොති පදත්ථස්ස සත්තාවිරහාභාවතොති සමයස්ස සත්තාකිරියාය චිත්තස්ස උප්පාදකිරියා, එස්සාදීනං භවනකිරියා ව ලක්ඛියතීති. යස්මිං සමයෙති යස්මිං නවමෙ ඛණෙ, යස්මිං යොනිසොමනසිකාරාදිහෙතුමිහි, පච්චයසමවායෙ වා සති කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං භොති, තස්මිංයෙව ඛණෙ හෙතුමිහි පච්චයසමවායෙ ව එස්සාදයොපි

හොන්නිති උභයත්ථ සමයසද්දෙ භුමිමනිද්දෙසො කතො ලක්ඛණභූතභාවයුත්තොති දස්සෙන්නො ආහ - “ඛණ...පෙ.... ලක්ඛියති”ති.

හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ව සම්භවති “අන්තෙන වසති, අජ්ඣෙතෙන වසති, ඵරසුනා ඡිත්ඤ්ඤිති, කුදාලෙන ඛණති”ති ආදීසු විය. චිත්තකමඤ්ඤි සුත්වා භික්ඛුසඤ්ඤා සන්නිපාතාපෙත්වා ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං තං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා විගරහිත්වා ව තං තං වත්ථුං ඔතිණ්ණකාලං අනතික්කමිත්වා තෙනෙව කාලෙන සික්ඛාපදාති පඤ්ඤාපෙත්තො භගවා විහරති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ඤි අපෙක්ඛමානො තතිපාරාජිකාදීසු විය.

අවිචන්තමෙව ආරම්භතො පටියාය යාව දෙසනානිටියානං පරහිතජ්ජපිපත්තිසඤ්ඤාතෙන කරුණාවිහාරෙන. තදත්ථජොතනත්ථන්ති අවිචන්තසංයොගත්ථජොතනත්ථං. උපයොගවචනනිද්දෙසො කතො යවා “මාසං අජ්ඣෙති”ති. පොරාණාති අට්ඨකථාවරියා. අභිලාපමත්තහෙදොති වචනමත්තෙන විසෙසො. තෙන සුත්තවිනයෙසු විහත්තිබ්බත්තයො කතොති දස්සෙති.

ඉදාති “භගවා”ති ඉමස්ස අත්ථං දස්සෙන්නො ආහ - “භගවාති ගරු”ති ආදි. භගවාති වචනං සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං, සෙට්ඨගුණසහවරණං සෙට්ඨන්ති චුත්තං. අථ වා චුච්චතිති වචනං, අත්ථො. යස්මා යො “භගවා”ති වචනෙන වචනියො අත්ථො, සො සෙට්ඨොති අත්ථො. භගවාති වචනමුත්තමන්ති ඵත්ථාපි ඵසෙව නයො. ගාරවයුත්තොති ගරුභාවයුත්තො ගරුගුණයොගතො. ගරුකරණං වා සාතිසයං අරහතීති ගාරවයුත්තො, ගාරවාරහොති අත්ථො. සිජ්ජාදිසික්ඛාපකා ගරු හොන්නි, න ව ගාරවයුත්තා, අයං පන තාදිසො න හොති, තස්මා ගරුති වත්වා ගාරවයුත්තොති චුත්තන්ති කෙචි. චුත්තොයෙව, න ඉධ වත්තබ්බො විසුද්ධිමග්ගස්ස ඉමස්සා අට්ඨකථාය ඵකදෙසභාවතොති අධිජ්ජායො.

ධම්මසරීරං පව්චක්ඛං කරොතීති “යො වො, ආනන්ද, මයා ධම්මො ව විනයො ව දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා”ති (දී. නි. 2.216) වචනතො ධම්මස්ස සත්ථුභාවපරියායො විජ්ජතිති කත්වා චුත්තං. වජීරසඤ්ඤාතසමානකායො පරෙහි අහෙජ්ජසරීරත්තා. න හි භගවතො රූපකායෙ කෙනචි සක්කා අන්තරායො කාතුන්ති. දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති වක්ඛමානස්ස සකලසුත්තස්ස ඵවන්ති නිද්දිසනතො. සාවකසම්පත්තිං නිද්දිසති පටිසම්භිදාපත්තෙන පඤ්ඤිතා යානෙසු භගවතා ඵතදග්ගෙ යපිතෙන මයා මහාසාවකෙන සුතං, තඤ්ච බො මයා සුතං, න අනුස්සුතිකං, න පරම්පරාහතන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස දීපනතො. කාලසම්පත්තිං නිද්දිසති “භගවා”ති පදස්ස සන්නිධානෙ පයුත්තස්ස සමයසද්දස්ස කාලස්ස බුද්ධුජ්ජාදජ්ජපටිමණ්ඩිතභාවදීපනතො. බුද්ධුජ්ජාදපරමා හි කාලසම්පදා. තෙනෙනං චුච්චති -

“කජ්ජකසායෙ කලියුගෙ, බුද්ධුජ්ජාදො අහො මහවිජරියං;

භූතාවහමජ්ඣේ ජාතං, සමුදිතමකරන්දමරවින්ද්’න්ති. (දී. නි. ටී. 1.1; සං. නි. ටී. 1.1.1 දෙවතාසංයුත්ත);

භගවාති දෙසකසම්පත්තිං නිද්දිසති
ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනභාවතො.

එවංනාමකෙ නගරෙති කථං පනෙතං නගරං එවංනාමකං ජාතන්ති? වුවුවනෙ, යථා කාකන්දස්ස ඉසිනො නිවාසට්ඨානෙ මාපිතා නගරී කාකන්දී, මාකන්දස්ස නිවාසට්ඨානෙ මාපිතා මාකන්දී, කුසම්බස්ස නිවාසට්ඨානෙ මාපිතා කොසම්බීති වුවුවති, එවං සවත්ථස්ස ඉසිනො නිවාසට්ඨානෙ මාපිතා නගරී සාවත්ථීති වුවුවති. එවං තාව අක්ඛරවින්තකා වදන්ති. අට්ඨකථාවරියා පන භණන්ති – ‘‘යං කිඤ්චි මනුස්සානං උපභොගපරිභොගං, සබ්බමෙත්ථ අත්ථී’’ති සාවත්ථී. සත්ථසමායොගෙ ව ‘කිං භණ්ඨමත්ථී’ති පුච්ඡිතෙ ‘සබ්බමත්ථී’ති වචනමුපාදාය සාවත්ථී.

‘‘සබ්බදා සබ්බුපකරණං, සාවත්ථීයං සමොභිතං;
තස්මා සබ්බමුපාදාය, සාවත්ථීති පවුච්චති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.14; බු. පා. අට්ඨ. 5.මඬගලසුත්තවණ්ණනා; උදා. අට්ඨ. 5; පටි. ම. 2.1.184);

‘‘කොසලානං පුරං රම්මං, දස්සනෙය්‍යං මනොරමං;
දසහි සද්දෙහි අවිචිත්තං, අන්තපානසමායුතං.

‘‘වුද්ධිං චෙපුල්ලතං පත්තං, ඉද්ධං ජීතං මනොරමං;
ආලකමන්දාව දෙවානං, සාවත්ථීපුරමුත්තම’’න්ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.14; බු. පා. අට්ඨ. 5.මඬගලසුත්තවණ්ණනා);

අවිසෙසෙනාති න විසෙසෙන, විහාරභාවසාමඤ්ඤනාති අත්ථො.
ඉරියාපථවිහාරො...පෙ.... විහාරෙසුති ඉරියාපථවිහාරො දිබ්බවිහාරො
බ්‍රහ්මවිහාරො අරියවිහාරොති එතෙසු වතුසු විහාරෙසු. සමඬගිපරිදීපනන්ති
සමඬගිභාවපරිදීපනං. එතන්ති විහරතීති එතං පදං. තථා හි තං ‘‘ඉධෙකච්චො
ගිහිසංසට්ඨො විහරති සහනන්දී සහසොකී’’තිආදීසු (සං. නි. 4.241)
ඉරියාපථවිහාරෙ ආගතං, ‘‘යස්මිං සමයෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු විච්චිවෙව කාමෙහි ...
පඨමං ක්කානං උපසම්පජ්ජ විහරති’’තිආදීසු (ධ. ස. 499; විහ. 624) දිබ්බවිහාරෙ,
‘‘සො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති’’තිආදීසු (දී. නි. 1.556;
3.308; ම. නි. 1.77, 459, 509; 2.309, 315, 451, 471; 3.230, විහ. 642, 643)
බ්‍රහ්මවිහාරෙ, ‘‘සො බොහං, අග්ගිවෙස්සන, තස්සායෙව කථාය පරියොසානෙ
තස්මිංයෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣත්තමෙව චිත්තං සණ්ඨපෙමි
සන්තිසාදෙමි එකොදිං කරොමි, සමාදහාමි, යෙන සුදං නිච්චකජ්ජං විහරාමි’’තිආදීසු
(ම. නි. 1.387) අරියවිහාරෙ.

තත්ථ ඉරියනං පවත්තනං ඉරියා, කායජ්ජයොගො. තස්සා
පවත්තනුපායභාවතො යානාදි ඉරියාපථො. යානසමඬ්ඨි වා හි කායෙන කිඤ්චි
කරෙය්‍යා ගමනාදීසු අඤ්ඤතරසමඬ්ඨි වා. අථ වා ඉරියති පවත්තති එතෙන
අත්තභාවො, කායකිච්චං වාති ඉරියා, තස්සා පවත්තියා උපායභාවතො පථොති
ඉරියාපථො, යානාදි එව. සො ච අත්ථතො ගතිනිවත්තිආදිආකාරෙන පවත්තො
චතුසත්තතිරූපජ්ජබන්ධො එව. විහරණං, විහරති එතෙනාති වා විහාරො. දිවි හවො
දිබ්බො, තත්ථ බහුලජ්ජවත්තියා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිදෙවලොකෙ හවොති අත්ථො.
තත්ථ යො දිබ්බානුභාවො, තදත්ථාය සංවත්තතීති වා දිබ්බො,
අභිඤ්ඤාහිනිභාරවසෙන මහාගතිකත්තා වා දිබ්බො, දිබ්බො ච සො විහාරො වාති
දිබ්බවිහාරො, චතස්සො රූපාවචරසමාපත්තියො. අරූපසමාපත්තියොපි එත්ථෙව
සඬ්ගහං ගච්ඡන්ති. බ්‍රහ්මානං, බ්‍රහ්මානො වා විහාරා බ්‍රහ්මවිහාරා, චතස්සො
අජ්ජමඤ්ඤායො. අරියො, අරියානං වා විහාරො අරියවිහාරො, චත්තාරි
සාමඤ්ඤඵලාති. සො හි එකං ඉරියාපථබ්‍යාධනන්තිආදි යදිපි හගවා එකෙනපි
ඉරියාපථෙන විරතරං කාලං අත්තභාවං පවත්තෙතුං සක්කොති, තථාපි
උපාදින්නකසරිරස්ස අයං සභාවොති දස්සෙතුං චුත්තං. යස්මා වා හගවා යත්ථ
කත්ථවි වසන්තො වෙනෙය්‍යානං ධම්මං දෙසෙන්නො නානාසමාපත්තීහි ච කාලං
විනිනාමෙන්නො වසතීති සත්තානං අත්තතො ච විවිධභිතසුඛං හරති උපනෙති
උජ්ජාදෙති, තස්මා විවිධං හරතීති විහරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ජෙනස්ස රාජකුමාරස්සාති එත්ථ අත්තතො පච්චත්ථිකජනං ජිනාතීති ජෙනො.
සොතසද්දො විය හි කත්තුසාධනො ජෙනසද්දො. අථ වා රඤ්ඤා
පසෙනදිකොසලෙන අත්තතො පච්චත්ථිකජනෙ ජිනෙ ජාතොති ජෙනො. රඤ්ඤො
හි ජයං ආරොපෙත්වා කුමාරො ජිතවාති ජෙනොති චුත්තො. මඬ්ගලකාමත්තාය වා
තස්ස එවංනාමමෙව කතන්ති ජෙනො. මඬ්ගලකාමත්තාය හි ජෙය්‍යොති එතස්මිං
අත්ථෙ ජෙනොති චුත්තං. විත්ථාරො පනාතිආදිනා “අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමො” ති
එත්ථ සුදත්තො නාම සො, ගහපති, මාතෘපිතුහි කතනාමවසෙන,
සබ්බකාමසම්ඤ්ඤාය පන විගතමච්ඡෙරත්තාය කරුණාදිගුණසමඬ්ඨිත්තාය ච
නිව්චකාලං අනාථානං පිණ්ඩමදාසී. තෙන අනාථපිණ්ඩිකොති සඬ්ඛං ගතො.
ආරමන්ති එත්ථ පාණිනො, විසෙසෙන වා පබ්බජිතාති ආරාමො, තස්ස
පුජ්ඵලාදියොභාය නාතිදුරන්තවාසන්තතාදිපඤ්චවිධසෙනාසනඬ්ගසම්පත්තියා ච
තතො තතො ආගම්ම රමන්ති අභිරමන්ති, අනුක්කණ්ඨිතා හුත්වා නිවසන්තීති
අත්ථො. චුත්තජ්ජකාරාය වා සම්පත්තියා තත්ථ තත්ථ ගතෙපි අත්තතො
අබ්භන්තරංයෙව ආනෙත්වා රමෙතීති ආරාමො. සො හි අනාථපිණ්ඩිකෙන
ගහපතිනා ජෙනස්ස රාජකුමාරස්ස හත්ථතො අට්ඨාරසභිරඤ්ඤකොට්ඨි සන්ථාරෙන
කිණ්ත්වා අට්ඨාරසභිරඤ්ඤකොට්ඨි සෙනාසනාති කාරාපෙත්වා
අට්ඨාරසභිරඤ්ඤකොට්ඨි විහාරමහං නිට්ඨාපෙත්වා එවං
චතුපඤ්ඤාසභිරඤ්ඤකොට්ඨිවිවාගෙන බුද්ධජ්ජමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඝස්ස
නිය්‍යාතිතො, තස්මා “අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමො” ති වුවවතීති ඉමමත්ථං
නිදස්සෙති.

තත්ථානි “එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ඡේතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ” ති යං චුත්තං වාක්‍යං, තත්ථ. සීයාති කස්සචි එවං පරිචිතක්කො සීයා, වක්ඛමානාකාරෙන කදාචි වොදෙය්‍යා වාති අත්ථො. අථ තත්ථ විහරතීති යදි ඡේතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ විහරති. න වත්තඛිඛන්ති නානායානභූතත්තා සාවත්ථිඡේතවනානං, “එකං සමයං” න්ති ච චුත්තත්තාති අධිජ්ජායො. ඉදානි වොදකො තමෙව අත්තනො අධිජ්ජායං “න හි සක්කා” තිආදිනා විවරති. ඉතරො සඛ්ඛමෙතං අච්ඡරිතං අත්ථං අජානන්තෙන තයා චුත්තන්ති දස්සෙන්නො “න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨඛිඛ” න්තිආදිමාහ. තත්ථ එතන්ති “සාවත්ථියං විහරති ඡේතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ” ති එතං වචනං. එවන්ති “යදි තාව භගවා” තිආදිනා යං තං භවතා වොදිතං, තං අත්ථනො එවං න ඛො පන දට්ඨඛිඛං, න උභයත්ථ අපුඛිඛං අවරිමං විහාරදස්සනත්ථන්ති අත්ථො. ඉදානි අත්තනා යථාධිජ්ජෙතං අච්ඡරිතමත්ථං, තස්ස ච පටිකච්චෙව චුත්තභාවං, තෙන ච අජ්ජට්ඨිද්ධතං පකාසෙන්නො “නනු අවොචුම්භ...පෙ.... ඡේතවනෙ” ති ආහ. එවම්පි “ඡේතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ විහරති” ච්චෙව වත්තඛිඛං, න “සාවත්ථියං” න්ති වොදනං මනසි කත්වා චුත්තං – “ගොවරගාමනිදස්සනත්ථ” න්තිආදි.

අවස්සඤ්චෙත්ථ ගොවරගාමකිත්තනං කත්තඛිඛං. තථා හි තං යථා ඡේතවනාදිකිත්තනං පඛිඛජිතානුග්ගහකරණාදිඅනෙකජ්ජයොජනං, එවං ගොවරගාමකිත්තනම්පි ගහට්ඨානුග්ගහකරණාදිවිධිපයොජනන්ති දස්සෙන්නො “සාවත්ථිච්චනෙතා” තිආදිමාහ. තත්ථ පච්චයග්ගහණෙන උපසඬකමපයිරූපාසනානං ඔකාසදානෙන ධම්මදෙසනාය සරණෙසු සීලෙසු ච පතිට්ඨාපනෙන යථුපනිස්සයං උපරිවිසෙසාධිගමාවහනෙන ච ගහට්ඨානුග්ගහකරණං, උග්ගහපරිපුච්ඡානං කම්මට්ඨානානුයොගස්ස ච අනුරූපවසනට්ඨානපරිග්ගහෙනෙත්ථ පඛිඛජිතානුග්ගහකරණං වෙදිතඛිඛං. කරුණාය උපගමනං, න ලාභාදිනිමිත්තං. පඤ්ඤාය අපගමනං, න විරොධාදිනිමිත්තන්ති උපගමනාපගමනානං නිරූපක්කිලෙසතං විභාවෙති. ධම්මිකසුඛං නාම අනවජ්ජසුඛං. දෙවතානං උපකාරබහුලතා ජනවිචිත්තතාය. පවුරජනවිචිත්තඤ්චි යානං දෙවා උපසඬකම්තඛිඛං මඤ්ඤන්ති. තදත්ථපරිනිජ්ජාදනන්ති ලොකත්ථනිජ්ජාදනං, බුද්ධකිච්චසම්පාදනන්ති අත්ථො. එවමාදිනාති ආදි-සද්දෙන සාවත්ථිකිත්තනෙන රූපකායස්ස අනුග්ගණ්භනං දස්සෙති, ඡේතවනාදිකිත්තනෙන ධම්මකායස්ස. තථා පුරිමෙන පරාධිනකිරියාකරණං, දුතියෙන අත්තාධිනකිරියාකරණං. පුරිමෙන වා කරුණාකිච්චං, ඉතරෙන පඤ්ඤාකිච්චං. පුරිමෙන වස්ස පරමාය අනුකම්පාය සමන්තාගමං, පච්ඡිමෙන පරමාය උපෙක්ඛාය සමන්තාගමං දීපෙති. භගවා හි සඛ්ඛසත්තෙ පරමාය අනුකම්පාය අනුකම්පති, න ච තත්ථ සිනෙහදොසානුපතීතො පරමුපෙක්ඛකභාවතො. උපෙක්ඛකො ච න පරහිතසුඛකරණෙ අජ්ජොස්සුක්කො මහාකාරුණිකභාවතො. තස්ස මහාකාරුණිකතාය ලොකනාථතා, උපෙක්ඛකතාය අත්තනාථතා.

තථා හෙස බොධිසත්තභූතො මහාකරුණාය සඤ්චොදිතමානසො සකලලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නො මහාහිනීභාරතො පටියාය තදන්ථනිජ්ඣාදනත්ථං පුඤ්ඤඤාණසම්භාරෙ සම්පාදෙන්නො අපරිමිතං කාලං අනජ්ජකං දුක්ඛමනුභොසි, උපෙක්ඛකතාය සම්මා පතීතෙහි දුක්ඛෙහි න විකම්පිතතා. මහාකාරුණිකතාය සංසාරාහිමුඛතා, උපෙක්ඛකතාය තතො නිබ්බින්නදනා. තථා උපෙක්ඛකතාය නිබ්බානාහිමුඛතා, මහාකාරුණිකතාය තදධිගමො. තථා මහාකාරුණිකතාය පරෙසං අහිංසාපනං, උපෙක්ඛකතාය සයං පරෙහි අභායනං. මහාකාරුණිකතාය පරං රක්ඛතො අත්තතො රක්ඛණං, උපෙක්ඛකතාය අත්තනං රක්ඛතො පරෙසං රක්ඛණං. තෙනස්ස අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු චතුත්ථපුග්ගලභාවො සිද්ධො හොති. තථා මහාකාරුණිකතාය සච්චාධිට්ඨානස්ස ච වාගාධිට්ඨානස්ස ච පාරිසුරී, උපෙක්ඛකතාය උපසමාධිට්ඨානස්ස ච පඤ්ඤාධිට්ඨානස්ස ච පාරිසුරී. එවං පුරිසුද්ධාසයජ්ජයොගස්ස මහාකාරුණිකතාය ලොකහිතත්ථමෙව රජ්ජසම්පදාදිභවසම්පත්තියා උපගමනං, උපෙක්ඛකතාය තිණායපි අමඤ්ඤමානස්ස තතො අපගමනං. ඉති සුවිසුද්ධඋපගමාපගමස්ස මහාකාරුණිකතාය ලොකහිතත්ථමෙව දානවසෙන සම්පත්තීනං පරිච්චජනා, උපෙක්ඛකතාය චස්ස ඵලස්ස අත්තතො අපච්චාසිසනා. එවං සමුදාගමනතො පටියාය අච්ඡරියබ්භතගුණසමන්නාගතස්ස මහාකාරුණිකතාය පරෙසං හිතසුඛත්ථං අතිදුක්කරකාරිතා, උපෙක්ඛකතාය කායම්පි අනලඬිකාරිතා.

තථා මහාකාරුණිකතාය චරිමත්තභාවෙ ජිණ්ණාතුරමතදස්සනෙන සඤ්ජාතසංවෙගො, උපෙක්ඛකතාය උළාරෙසු දෙවභොගසදිසෙසු භොගෙසු නිරපෙක්ඛො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමි. තථා මහාකාරුණිකතාය “කිච්ඡං චතායං ලොකො ආපන්නො” තිආදිනා (දී. නි. 2.57; සං. නි. 2.4, 10) කරුණාමුඛෙනෙව විපස්සනාරම්භො, උපෙක්ඛකතාය බුද්ධභූතස්ස සත්ත සත්තාභානි විවෙකසුඛෙනෙව චිතිනාමනං. මහාකාරුණිකතාය ධම්මගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛිත්වා ධම්මදෙසනාය අජ්ජොස්සුක්කනං ආපජ්ජිත්වාපි මහාබුභ්මුනො අජ්ඣෙධසනාපදෙසෙන ඔකාසකරණං, උපෙක්ඛකතාය පඤ්චවග්ගියාදිවෙනෙය්‍යානං අනනුරූපසමුදාචාරෙපි අනඤ්ඤථාභාවො. මහාකාරුණිකතාය කත්ථවි පටිසානාභාවෙනස්ස සබ්බත්ථ අමිත්තසඤ්ඤාභාවො, උපෙක්ඛකතාය කත්ථවිපි අනුරොධාභාවෙන සබ්බත්ථ සිනෙහසන්ථවාභාවො. මහාකාරුණිකතාය පරෙසං පසාදනා, උපෙක්ඛකතාය පසන්නාකාරෙහි න විකම්පනා. මහාකාරුණිකතාය ධම්මානුරාගාභාවෙන තත්ථ ආචරියමුට්ඨිඅභාවො, උපෙක්ඛකතාය සාවකානුරාගාභාවෙන පරිචාරපරිකම්මතාභාවො. මහාකාරුණිකතාය ධම්මං දෙසෙතුං පරෙහි සංසග්ගමුපගච්ඡතොපි උපෙක්ඛකතාය න තත්ථ අහිරති. මහාකාරුණිකතාය ගාමාදීනං ආසන්නට්ඨානෙ වසතොපි උපෙක්ඛකතාය අරඤ්ඤට්ඨානෙ එව විහරණං. තෙන චුත්තං – “පුරිමෙනස්ස පරමාය අනුකම්පාය සමන්නාගමං දීපෙති” ති.

තත්ති තත්තාති පදං. “දෙසකාලපරිදීපන” න්ති යෙ දෙසකාලා ඉධ විහරණකිරියාවිසෙසනභාවෙන චුත්තා, තෙසං පරිදීපනන්ති දස්සෙන්නො “යං

සමයං...පෙ.... දීපෙනි”ති ආහ. තං-සද්දො හි වුත්තස්ස අත්ථස්ස පටිනිද්දෙසො, තස්මා ඉධ කාලස්ස දෙසස්ස වා පටිනිද්දෙසො භවිතුමරහති, න අඤ්ඤස්ස. අයං තාව තත්ත්ව-සද්දස්ස පටිනිද්දෙසභාවෙ අත්ථවිභාවනා. යස්මා පන ඊදිසෙසු යානෙසු තත්ත්ව-සද්දො ධම්මදෙසනාවිසිටියං දෙසකාලඤ්ච විභාවෙති, තස්මා වුත්තං – “භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙනි”ති. තෙන තත්ත්වය යනු භගවා ධම්මදෙසනත්ථං භික්ඛු ආලපති භාසති, තාදිසෙ දෙසෙ, කාලෙ වාති අත්ථො. න භීතිආදිනා තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. නනු ව යත්ථ ධීතො භගවා “අකාලො ඛො තාවා”තිආදිනා බාහියස්ස ධම්මදෙසනං පටික්ඛිපි, තත්ථෙව අන්තරවිථියං ධීතො තස්ස ධම්මං දෙසෙසිති? සච්චමෙතං, අදෙසෙතබ්බකාලෙ අදෙසනාය ඉදං උදාහරණං. තෙනෙවාහ – “අකාලො ඛො තාවා”ති.

යං පන තත්ථ වුත්තං – “අන්තරසරං පටිට්ඨමිහා”ති, තම්පි තස්ස අකාලභාවස්සෙව පරියායෙන දස්සනත්ථං වුත්තං. තස්ස හි තදා අද්ධානපරිස්සමෙන රූපකායෙ අකම්මඤ්ඤතා අහොසි, බලවපිතිවෙගෙන නාමකායෙ. තදුභයස්ස වූපසමං ආගමෙන්නො පපඤ්චපරිහාරත්ථං භගවා “අකාලො ඛො”ති පරියායෙන පටික්ඛිපි. අදෙසෙතබ්බදෙසෙ අදෙසනාය පන උදාහරණං “අථ ඛො භගවා මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසිදි (සං. නි. 2.154), විහාරපච්ඡායායං පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසිදි”ති (දී. නි. 1.363) ව ඵලමාදිකං ඉධ ආදිසද්දෙන සච්චගහිතං. “අථ ඛො සො, භික්ඛවෙ, බාලො ඉධ පුබ්බෙ නෙසාදො ඉධ පාපාති කම්මාති කරිත්වා”තිආදීසු (ම. නි. 3.251) පදපුරණමත්තෙ ඛො-සද්දො, “දුක්ඛං ඛො අගාරවො විහරති අප්පතිස්සො”තිආදීසු (අ. නි. 4.21) අවධාරණෙ, “කිත්තාවතා නු ඛො, ආවුසො, සත්ථු පටිවිත්තස්ස විහරතො සාවකා විවෙකං නානුසික්ඛන්ති”තිආදීසු (ම. නි. 1.31) ආදිකාලත්ථෙ, වාක්‍යාරම්භෙති අත්ථො. තත්ථ පදපුරණෙන වචනාලඬිකාරමත්තං කතං හොති, ආදිකාලත්ථෙන වාක්‍යස්ස උපඤ්ඤාසමත්තං. අවධාරණත්ථෙන පන නියමදස්සනං, තස්මා ආමන්තෙසි ඵවාති ආමන්තෙන නියමො දස්සිතො හොති.

භගවාති ලොකගරුදීපනන්ති කස්මා වුත්තං, නනු පුබ්බෙපි භගවාසද්දස්ස අත්ථො වුත්තොති? යදිපි වුත්තො, තං පනස්ස යථාවුත්තෙ යානෙ විහරණකිරියාය කත්තු විසෙසදස්සනත්ථං කතං, න ආමන්තනකිරියාය, ඉධ පන ආමන්තනකිරියාය, තස්මා තදත්ථං පුන “භගවා”ති පාළියං වුත්තන්ති තස්සත්ථං දස්සෙතුං “භගවාති ලොකගරුදීපන”න්ති ආහ. තෙන ලොකගරුභාවතො තදනුරූපං පටිපත්තිං පත්ථෙන්නො අත්තතො සන්තිකං උපගතානං භික්ඛුනං අප්ඣාසයානුරූපං ධම්මං දෙසෙතුං තෙ ආමන්තෙසිති දස්සෙති. කථාසවනයුත්තපුග්ගලවචනන්ති වක්ඛමානාය චිත්තපරියාදානදෙසනාය සවනයොග්ගපුග්ගලවචනං. චතුසුපි පරිසාසු භික්ඛු ඵව ඵදිසානං දෙසනානං විසෙසෙන භාජනභූතාති සාතිසයං සාසනසම්පටිග්ගාභකභාවදස්සනත්ථං ඉධ භික්ඛුග්ගහණන්ති දස්සෙත්වා ඉදාති සද්දත්ථං දස්සෙතුං “අපිවා”තිආදිමාහ. තත්ථ භික්ඛකොති භික්ඛුති භික්ඛනධම්මතාය භික්ඛුති අත්ථො. භික්ඛාවරියං අප්ඣුපගතොති බුද්ධාදිහි අප්ඣුපගතං භික්ඛාවරියං, උඤ්ඡාවරියං, අප්ඣුපගතත්තා අනුට්ඨිතත්තා භික්ඛු. යො

හි අප්පං වා මහන්තං වා භොගක්ඛන්ධං පභාය අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො, සො කසිගොරක්ඛාදිජීවිකාකප්පනං හින්වා ලිඛිගසම්පට්ච්ඡනෙනෙව හික්ඛාවරියං අප්ඤ්ඤාපගතත්තා හික්ඛු, පරප්පට්ඨද්ධජීවිකත්තා වා විහාරමජ්ඣෙ කාපහත්තං භුඤ්ජමානොපි හික්ඛාවරියං අප්ඤ්ඤාපගතොති හික්ඛු, පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සාය පබ්බජ්ජාය උස්සාහජාතත්තා වා හික්ඛාවරියං අප්ඤ්ඤාපගතොති හික්ඛුති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ආදිනා නයෙනාති “ජින්නහින්තපට්ඨරොති හික්ඛු, හින්දති පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙති හික්ඛු, හින්තත්තා පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං හික්ඛු” තිආදිනා (විභ. 510) විභඩ්ගෙ ආගතනායෙන. ඤාපනෙති අවබෝධනෙ, පටිවේදනෙති අත්ථො.

හික්ඛනසීලතාති හික්ඛනෙන ජීවනසීලතා, න කසිවාණිජ්ජාදිනා ජීවනසීලතා. හික්ඛනධම්මතාති “උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති” ති (ජා. 1.7.59) එවං වුත්තා හික්ඛනසභාවතා, න යාවනකොභඤ්ඤසභාවතා. හික්ඛනෙ සාධුකාරිතාති “උත්තිට්ඨෙය නප්පමජ්ජෙය්‍යා” ති (ධ. ප. 168) වචනං අනුස්සරිත්වා තත්ථ අප්පමජ්ජනා. අථ වා සීලං නාම පකතිසභාවො, ඉධ පන තද්ධිට්ඨානං. ධම්මොති වනං. සාධුකාරිතාති සක්කච්චකාරිතා ආදරකිරියා. භීනාධිකජනසෙවිතන්ති යෙ හික්ඛුභාවෙ යිතාපි ජාතිමදාදිවසෙන උද්ධතා උන්නළා, යෙ ච ගිහිභාවෙ පරෙසං අධිකභාවම්පි අනුපගතත්තා හික්ඛාවරියං පරමකාරුඤ්ඤතං මඤ්ඤන්ති, තෙසං උභයෙසම්පි යථාක්කමං “හික්ඛවො” ති වචනෙන හින්තනෙහි දලිද්දෙහි පරමකාරුඤ්ඤතං පත්තෙහි පරකුලෙසු හික්ඛාවරියාය ජීවිකං කප්පෙන්තෙහි සෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතභාවනිග්ගහං කරොති. අධිකජනෙහි උළාරභොගඛන්තියකුලාදිතො පබ්බජිතෙහි බුද්ධාදිහි ආජීවවිසොධනත්ථං සෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො දීනභාවනිග්ගහං කරොතීති යොජෙතබ්බං. යස්මා “හික්ඛවො” ති වචනං ආමන්තනභාවතො අභිමුඛිකරණං, පකරණතො සාමන්ථියතො ච සුස්සුසාජනනං සක්කච්චසවනමනසිකාරනියොජනඤ්ච භොති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො “හික්ඛවොති ඉමිනා” තිආදිමාහ. තත්ථ සාධුකං සවනමනසිකාරෙති සාධුකසවනෙ සාධුකමනසිකාරෙ ව. කථං පන පවත්තිතා සවනාදයො සාධුකං පවත්තිතා භොන්තිති? “අද්ධා ඉමාය සම්මාපට්ඨපත්තියා සකලසාසනසම්පත්ති හත්ථගතා හවිස්සති” ති ආදරගාරවයොගෙන කථාදීසු අපරිභවාදිනා ව. වුත්තඤ්ඤි “පඤ්චහි, හික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්තාගතො සුඤ්ඤන්තො සද්ධම්මං භබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තං. කතමෙහි පඤ්චහි? කථං න පරිභොති, කථිතං න පරිභොති, න අත්තානං පරිභොති, අවික්ඛිත්තවිත්තො ධම්මං සුඤ්ඤාති එකග්ගවිත්තො, යොනියො ච මනසිකරොති. ඉමෙහි බො, හික්ඛවෙ, පඤ්චහි ධම්මෙහි සමන්තාගතො සුඤ්ඤන්තො සද්ධම්මං භබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්ත” ති (අ. නි. 5.151). තෙනෙවාහ – “සාධුකං සවනමනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති” ති.

පුබ්බෙ සබ්බපරිසාසාධාරණත්තෙපි හගවතො ධම්මදෙසනාය “පෙට්ඨසෙට්ඨා” තිආදිනා හික්ඛුනං එව ආමන්තනෙ කාරණං දස්සෙන්වා ඉදානි හික්ඛු ආමන්තෙත්වා ධම්මදෙසනාය පයොජනං දස්සෙතුං “කිමත්ථං පන

හගවා”ති වොදනං සමුට්ඨාපෙනි. තත්ථ අඤ්ඤං චිත්තෙන්තාති අඤ්ඤවිහිතා. වික්ඛිත්තචිත්තාති අසමාහිතචිත්තා. ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තාති හියොයා තතො පරං දිවසෙසු වා සුතධම්මං පති පති මනසා අවෙක්ඛන්තා. හික්ඛු ආමන්තෙන්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ ආදිතො පට්ඨාය දෙසනං සල්ලක්ඛෙතුං සක්කොන්තීති ඉමමත්ථං ඛාතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං “තෙ අනාමන්තෙන්වා”තිආදි වුත්තං.

හික්ඛවොති වෙන්ථ සන්ධිවසෙන ඉ-කාරලොපො දට්ඨබ්බො. හික්ඛවො ඉතීති අයං ඉති-සද්දො හෙතුපරිසමාපනාදිඅත්ථපදත්ථවිපරියායපකාරාවධාරණනිදස්සනාදිඅනෙකත්ථස්ප හෙදො. තථා හෙස “රුප්පතීති ඛො, හික්ඛවෙ, තස්මා රුපන්ති වුව්වතී”තිආදීසු (සං. නි. 3.79) හෙත්වත්ථෙ දිස්සති. “තස්මාතිහ මෙ, හික්ඛවෙ, ධම්මදායාදා හවථ, මා ආමිසදායාදා. අත්ථි මෙ තුම්හෙසු අනුකම්පා. කිත්ති මෙ සාවකා ධම්මදායාදා හවෙය්හං, තො ආමිසදායාදා”තිආදීසු (ම. නි. 1.19) පරිසමාපනෙ. “ඉති වා ඉති එවරුපා නච්චගීතවාදිතවිසුකදස්සනා පටිවිරතො”තිආදීසු (දී. නි. 1.13) ආදිඅත්ථෙ. “මාගණ්ඩියොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සඬ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති ඛාඤ්ජනමහිලාපො”තිආදීසු (මහානි. 73, 75) පදත්ථවිපරියායෙ. “ඉති ඛො, හික්ඛවෙ, සප්පට්ඨයො ඛාලො, අප්පට්ඨයො පණ්ඩිතො, සඋපද්දවො ඛාලො, අනුපද්දවො පණ්ඩිතො, සඋපසග්ගො ඛාලො, අනුපසග්ගො පණ්ඩිතො”තිආදීසු (ම. නි. 3.124) පකාරෙ. “අත්ථි ඉදස්පච්චයා ජරාමරණන්ති පුට්ඨෙත සතා, ‘ආනන්ද, අත්ථි’තිස්ස වචනීයං. ‘කිං පච්චයා ජරාමරණ’න්ති ඉති වෙ වදෙය්‍ය. ජාතිපච්චයා ජරාමරණං ඉච්චස්ස වචනීය”න්තිආදීසු (දී. නි. 2.96) අවධාරණෙ. “අත්ථිති ඛො, කච්චාන, අයමෙකො අන්තො, නත්ථිති ඛො, කච්චාන, අයං දුතියො අන්තො”තිආදීසු (සං. නි. 2.15; සං. නි. 3.90) නිදස්සනෙ. ඉධාපි නිදස්සනෙ එව දට්ඨබ්බො. හික්ඛවොති හි ආමන්තනාකාරො. තමෙස ඉති-සද්දො නිදස්සෙති “හික්ඛවොති ආමන්තෙසී”ති. ඉමිනා නයෙන “හද්දන්තෙ”තිආදීසුපි යථාරහං ඉති-සද්දස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුබ්බෙ “හගවා ආමන්තෙසී”ති වුත්තත්තා “හගවතො පච්චස්සොසු”න්ති ඉධ “හගවතො”ති සාම්චචනං ආමන්තනමෙව සම්බන්ධිඅන්තරං අපෙක්ඛතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන “හගවතො ආමන්තනං පටිඅස්සොසු”න්ති වුත්තං. “හගවතො”ති පන ඉදං පටිස්සවසම්බන්ධෙන සම්පදානවචනං යථා “දෙවදත්තාය පටිස්සුණොති”ති. යං නිදානං භාසිතන්ති සම්බන්ධො. ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථන්ති කමලකුචලයුජ්ජලවිමලසාදුරසසලිලාය පොක්ඛරණියා සුඛාවතරණත්ථං නිම්මලසිලාතලරවනාවිලාසසොහිතරතනසොපානං විජ්ජකිණ්ණමුත්තාතලසදිසවාලකාචුණ්ණපණ්ඩරභූමිභාගං තිත්ථං විය සුවිහත්තහිත්තිවිචිත්‍රවෙදිකාපරික්ඛිත්තස්ස නක්ඛන්තපථං චූසිතුකාමතාය විය පටිවිජ්ඣිතසමුස්සයස්ස පාසාදවරස්ස සුඛාරොහනත්ථං දන්තමයසණ්භමුදුඵලකඤ්චනලතාවිනද්ධමණ්ණිගණ්ණප්පහාසමුදයුජ්ජලසොහං සොපානං විය සුවණ්ණවලයනුපුරාදිසඬ්ඛිට්ඨසද්දසම්මිස්සිතස්ස කථිතහසිතමධුරස්සරගෙහජනවිජ්ඣිතවිවරිතස්ස උළාරඉස්සරියවිභවසොහිතස්ස මහාසරස්ස සුඛස්පවෙසනත්ථං.

සුවඤ්ඤාභරණමණිමුත්තාපවාළාදිපුත්තිවිස්සරවිජ්ජොතිතසුප්පතිට්ඨිතවිසාලද්වාරබාහං
මහාද්වාරං විය ව අත්ථබ්බාඤ්ජනසම්පන්නස්ස බුද්ධානං
දෙසනාඤ්ඤාණගම්භීර්භාවසංසුවකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුබාවගාහත්ථං.

එත්ථාහ – “කිමත්ථං පන ධම්මවිනයසඬගහෙ කයිරමානෙ නිදානවචනං, නනු
හගවතා භාසිතවචනස්සෙව සඬගහො කාතබ්බො”ති? වුවවතෙ, දෙසනාය
ඨිතිඅසම්මොසසද්ධෙය්‍යභාවසම්පාදනත්ථං. කාලදෙසදෙසකනිමිත්තපරිසාපදෙසෙහි
උපනිබන්ධිත්වා යපිතා හි දෙසනා විරට්ඨිතිකා හොති අසම්මොසධම්මා සද්ධෙය්‍යා
ව. දෙසකාලකත්තුහෙතුනිමිත්තෙහි උපනිබද්ධො විය වොහාරවිනිච්ඡයො. තෙනෙව
ව ආයස්මතා මහාකස්සපෙන “විත්තපරියාදානසුත්තං, ආවුසො ආනන්ද, කත්ථ
භාසිත”න්තිආදිනා දෙසාදිපුච්ඡාසු කතාසු තාසං විස්සජ්ජනං කරොන්තෙන
ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන “එවං මෙ සුත”න්තිආදිනා ඉමස්ස සුත්තස්ස නිදානං
භාසිතං. අපිව සත්ථුසම්පත්තිප්පකාසනත්ථං නිදානවචනං. තථාගතස්ස හි හගවතො
පුබ්බවරණානුමානාගමකක්කාභාවතො සම්මාසම්බුද්ධභාවසිද්ධි. න හි
සම්මාසම්බුද්ධස්ස පුබ්බවරණාදීහි අත්ථො අත්ථී සබ්බත්ථ අප්පට්ඨනඤ්ඤාණවාරතාය
එකප්පමාණත්තා ව ඤෙය්‍යධම්මෙසු. තථා
ආවරියමුට්ඨිධම්මමච්ඡරියසාසනසාවකානානුරාගාභාවතො බිණ්ණසවභාවසිද්ධි. න හි
සබ්බෙසා බිණ්ණසවස්ස තෙ සම්භවන්තිති සුවිසුද්ධස්ස පරානුග්ගහප්පවත්ති. එවං
දෙසකසංකිලෙසභූතානං දිට්ඨිසීලසම්පදාද්දසකානං අවිජ්ජාතණ්ණානං
අවචන්තාභාවසංසුවකෙහි ඤාණප්පභානසම්පදාහිබ්බාඤ්ජනකෙහි ව
සම්බුද්ධවිසුද්ධභාවෙහි පුරිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධි, තතො ව
අත්තරාශිකනියානිකධම්මෙසු සම්මොභාභාවසිද්ධිතො
පච්ඡිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධිති හගවතො චතුර්වෙසාරජ්ජසමන්තාගමො
අත්තනිතපරනිතප්පට්පත්ති ව නිදානවචනෙන පකාසිතා හොති. තත්ථ තත්ථ
සම්පත්තපරිසාය අප්පකාසයානුරූපං යානුප්පත්තිකප්පට්ඨානෙන
ධම්මදෙසනාදීපනතො, ඉධ පන රූපගරුකානං පුග්ගලානං අප්පකාසයානුරූපං
යානුප්පත්තිකප්පට්ඨානෙන ධම්මදෙසනාදීපනතොති යොජෙතබ්බං. තෙන වුත්තං –
“සත්ථුසම්පත්තිප්පකාසනත්ථං නිදානවචන”න්ති.

තථා සාසනසම්පත්තිප්පකාසනත්ථං නිදානවචනං.
ඤාණකරුණාපරිග්ගහිතසබ්බකිරියස්ස හි හගවතො නත්ථී නිරත්ථකා පටිපත්ති,
අත්තනිතත්ථා වා. තස්මා පරෙසං එව අත්ථාය පවත්තසබ්බකිරියස්ස
සම්මාසම්බුද්ධස්ස සකලමිපි කායච්චිමනොකම්මං යථාපවත්තං වුවවමානං
දිට්ඨධම්මිකසම්පරාශිකපරමත්ථෙහි යථාරහං සත්තානං අනුසාසනට්ඨෙත සාසනං,
න කප්පරවතා. තයිදං සත්ථුවරිතං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසෙහි සද්ධි. තත්ථ
තත්ථ නිදානවචනෙහි යථාරහං පකාසියති. “ඉධ පන රූපගරුකානං
පුග්ගලාන”න්තිආදි සබ්බං පුරිමසදිසමෙව. තෙන වුත්තං –
“සාසනසම්පත්තිප්පකාසනත්ථං නිදානවචන”න්ති. අපිව සත්ථුනො
පමාණභාවප්පකාසනෙන වචනෙන සාසනස්ස පමාණභාවදස්සනත්ථං නිදානවචනං,
තඤ්ච දෙසකප්පමාණභාවදස්සනං හෙට්ඨා වුත්තනායානුසාරෙන “හගවා”ති ව

ඉමිනා පදෙන විභාවිතන්ති වෙදිතබ්බං. භගවාති හි තථාගතස්ස
 රාගදොසමොහාදිසබ්බකිලෙසමලදුවරිතදොසප්පභානදීපනෙන වචනෙන
 අනඤ්ඤසාධාරණසුපරිසුද්ධඤ්ඤාණකරුණාදිගුණවිසෙසයොගපරිදීපනෙන තතො එව
 සබ්බසත්තූත්තමභාවදීපනෙන අයමත්ථො සබ්බථා පකාසිතො භොතීති. ඉදමෙත්ථ
 නිදානවචනප්පයොජනස්ස මුඛමත්තනිදස්සනං.

නික්ඛිත්තස්සාති දෙසිතස්ස. දෙසනා හි දෙසෙනබ්බස්ස සීලාදිඅත්ථස්ස
 වෙනෙයාසන්තානෙසු නික්ඛිපනතො “නික්ඛෙපො”ති වුවවති. සුත්තනික්ඛෙපො
 විචාරෙත්ථාව වුවවමානා පාකටා භොතීති සාමඤ්ඤතො භගවතො දෙසනාය
 සමුට්ඨානස්ස විභාගං දස්සෙත්ථා “එත්ථායං දෙසනා එවංසමුට්ඨානා”ති දෙසනාය
 සමුට්ඨානෙ දස්සිතෙ සුත්තස්ස සම්මදෙව නිදානපරිජානනෙන වණ්ණනාය
 සුවිඤ්ඤෙයාත්තා වුත්තං. තත්ථ යථා අනෙකසනඅනෙකසහස්සහෙදානිපි
 සුත්තන්තාති සංකිලෙසභාගියාදිපට්ඨානනයවසෙන සොළසවිධතං නාතිවත්තන්ති,
 එවං අත්තජ්ඣාසයාදිසුත්තනික්ඛෙපවසෙන චතුබ්බිධභාවන්ති ආහ – “චත්තාරො
 හි සුත්තනික්ඛෙපො”ති. එත්ථ ව යථා අත්තජ්ඣාසයස්ස අට්ඨුප්පත්තියා ව
 පරජ්ඣාසයප්පච්ඡාහි සද්ධිං සංසග්ගහෙදො සම්භවති “අත්තජ්ඣාසයො ව
 පරජ්ඣාසයො ව, අත්තජ්ඣාසයො ව ප්‍රච්ඡාවසිකො ව, අට්ඨුප්පත්තිකො ව
 පරජ්ඣාසයො ව, අට්ඨුප්පත්තිකො ව ප්‍රච්ඡාවසිකො වා”ති
 අජ්ඣාසයප්පච්ඡානුසන්ධිසබ්භාවතො, එවං යදිපි අට්ඨුප්පත්තියා අත්තජ්ඣාසයෙනපි
 සංසග්ගහෙදො සම්භවති, අත්තජ්ඣාසයාදිහි පන පුරතො ධීතෙහි අට්ඨුප්පත්තියා
 සංසග්ගො නත්ථීති න ඉධ නිරවසෙසො විත්ථාරනගො සම්භවතීති “චත්තාරො
 සුත්තනික්ඛෙපො”ති වුත්තං. තදන්තොගධත්තා වා සෙසනික්ඛෙපානං
 මූලනික්ඛෙපවසෙන චත්තාරොව දස්සිතා. යථාදස්සනඤ්ඤෙත්ථ අයං
 සංසග්ගහෙදො ගහෙතබ්බොති.

තත්‍රායං වචනත්ථො – නික්ඛිපියතීති නික්ඛෙපො, සුත්තං එව නික්ඛෙපො
 සුත්තනික්ඛෙපො. අථ වා නික්ඛිපනං නික්ඛෙපො, සුත්තස්ස නික්ඛෙපො
 සුත්තනික්ඛෙපො, සුත්තදෙසනාති අත්ථො. අත්තතො අජ්ඣාසයො
 අත්තජ්ඣාසයො, සො අස්ස අත්ථි කාරණභූතොති අත්තජ්ඣාසයො. අත්තතො
 අජ්ඣාසයො එතස්සාති වා අත්තජ්ඣාසයො. පරජ්ඣාසයෙපි එසෙව නගො.
 ප්‍රච්ඡාය වසො ප්‍රච්ඡාවසො, සො එතස්ස අත්ථිති ප්‍රච්ඡාවසිකො.
 සුත්තදෙසනාවත්ථුභූතස්ස අත්ථස්ස උප්පත්ති අත්ථුප්පත්ති, අත්ථුප්පත්තියෙව
 අට්ඨුප්පත්ති ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්ථා. සා එතස්ස අත්ථිති අට්ඨුප්පත්තිකො.
 අථ වා නික්ඛිපියති සුත්තං එතෙනාති සුත්තනික්ඛෙපො, අත්තජ්ඣාසයාදි එව.
 එතස්මිං අත්ථවිකප්පෙ අත්තතො අජ්ඣාසයො අත්තජ්ඣාසයො. පරෙසං
 අජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො. ප්‍රච්ඡියතීති ප්‍රච්ඡා, ප්‍රච්ඡිතබ්බො අත්ථො. ප්‍රච්ඡාවසෙන
 පවත්තං ධම්මප්පටිග්ගාහකානං වචනං ප්‍රච්ඡාවසිකං, තදෙව
 නික්ඛෙපසද්දාපෙක්ඛාය පුල්ලිඨිගවසෙන වුත්තං – “ප්‍රච්ඡාවසිකො”ති. තථා
 අට්ඨුප්පත්ති එව අට්ඨුප්පත්තිකොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අපිවෙත්ට පරෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකාදිකාරණනිරපෙක්ඛත්තා අත්තජ්ඣාසයස්ස විසුං සුත්තනික්ඛෙපභාවො යුත්තො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව ධම්මතත්තිට්ඨපනත්ථං පවත්තිතදෙසනත්තා. පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකානං පන පරෙසං අජ්ඣාසයපුච්ඡානං දෙසනාපවත්තිහෙනුභූතානං උප්පත්තියං පවත්තිතානං කථමට්ඨුප්පත්තියා අනවරොධො, පුච්ඡාවසිකඅට්ඨුප්පත්තිකානං වා පරජ්ඣාසයානුරොධෙන පවත්තිතානං කථං පරජ්ඣාසයෙ අනවරොධොති? න වොදෙනබ්බමෙතං. පරෙසඤ්ඤි අභිනිභාරපරිපුච්ඡාදිවිනිමුත්තස්සෙව සුත්තදෙසනාකාරණුප්පාදස්ස අට්ඨුප්පත්තිභාවෙන ගහිතත්තා පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකානං විසුං ගහණං. තථා හි බ්‍රහ්මජාලධම්මදායාදසුත්තාදීනං වණ්ණාවණ්ණආමිසුප්පාදාදිදෙසනානිමිත්තං “අට්ඨුප්පත්ති”ති වුවවති. පරෙසං පුච්ඡං විනා අජ්ඣාසයං එව නිමිත්තං කත්වා දෙසිතො පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාවසෙන දෙසිතො පුච්ඡාවසිකොති පාකටොයමත්ථොති. අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසීති ධම්මතත්තිට්ඨපනත්ථං කථෙසි. විමුත්තිපරිපාවනියා ධම්මා සද්ධිත්තියාදයො. අජ්ඣාසයන්ති අධිමුත්තිං. ඛන්තින්ති දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තිං. මනන්ති පඤ්ඤන්තිවිත්තං. අභිනිභාරන්ති පණ්ඩානං. බුජ්ඣනභාවන්ති බුජ්ඣනසභාවං, පටිවිජ්ඣනාකාරං වා. රූපගරුකානන්ති පඤ්චසු ආරම්මණෙසු රූපාරම්මණගරුකා රූපගරුකා. විත්තෙන රූපනින්තා රූපපොණා රූපපබ්භාරා රූපදස්සනප්පසුතා රූපෙන ආකඨ්ඨිතභදයා, තෙසං රූපගරුකානං.

පටිසෙධන්ථොති පටික්ඛෙපන්ථො. කස්ස පන පටික්ඛෙපන්ථොති? කිරියාපධානඤ්ඤි වාක්‍යං, තස්මා “න සමනුපස්සාමි”ති සමනුපස්සනාකිරියාපටිසෙධන්ථො. තෙනාහ – “ඉමස්ස පන පදස්සා”තිආදි. යො පරො න හොති, සො අත්තාති ලොකසමඤ්ඤාමත්තසිද්ධං සත්තසන්තානං සන්ධාය – “අහ”න්ති සත්ථා වදති, න බාහිරකපරිකප්පිතං අභංකාරවිසයං අභංකාරස්ස බොධිමූලෙයෙව සමුවිජින්නත්තා. ලොකසමඤ්ඤානතික්කමන්තා එව හි බුද්ධානං ලොකියෙ විසයෙ දෙසනාපවත්ති. හික්ඛවෙති ආලපනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. අඤ්ඤන්ති අපෙක්ඛාසිද්ධත්තා අඤ්ඤන්ථස්ස “ඉදානි වත්තබ්බඉත්ථිරූපතො අඤ්ඤ”න්ති ආහ. එකමිපි රූපන්ති එකං වණ්ණායතනං. සමං විසමං සම්මා යාථාවතො අනු අනු පස්සතීති සමනුපස්සනා, ඤාණං. සංකිලිස්සනවසෙන අනු අනු පස්සතීති සමනුපස්සනා, දිට්ඨි. නො නිව්චතොති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, එවමාදිකොති අත්ථො. තෙන “දුක්ඛතො සමනුපස්සතී”ති එවමාදීනි සඨගණ්හාති. ඔලොකෙන්තොපිති දෙවමනුස්සවිමානකප්පරුක්ඛමණිකනකාදිගතානි රූපානි අනවසෙසං සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තොපි. සාමඤ්ඤවචනොපි යං-සද්දො “එකරූපමිපි”ති රූපස්ස අධිගතත්තා රූපවිසයො ඉච්ඡිතොති “යං රූප”න්ති වුත්තං. තථා පුරිසසද්දො පරියාදිසිතබ්බවිත්තපුග්ගලවිසයොති රූපගරුකස්සාති විසෙසිතං. ගහණං “බෙපන”න්ති ව අධිප්පෙතං, පරියාදානඤ්ච උප්පත්තිනිවාරණන්ති ආහ – “වතුභූමකකුසලවිත්ත”න්ති. තඤ්ඤි රූපං තාදිසස්ස පරිත්තකුසලස්සපි උප්පත්තිං නිවාරෙති, කිමඨිගං පන මහග්ගතානුත්තරවිත්තස්සාති ලොකුත්තරකුසලවිත්තස්සපි උප්පත්තියා නිවාරණං හොතුං සමත්ථං,

ලෝකියකුසලුප්පත්තියා නිවාරකත්තෙ වත්තබ්බමෙව නත්තීති

“චතුර්මකකුසලචිත්තං පරියාදිසිත්වා”ති වුත්තං. න හි කාමගුණස්සාදප්පසුතස්ස පුරිසස්ස දානාදිවසෙන සවිජ්ජාරිකා කුසලුප්පත්ති සම්භවති. ගණ්ඨිත්වා බෙපෙත්වාති අත්තානං අස්සාදෙත්වා පවත්තමානස්ස අකුසලචිත්තස්ස පච්චයො හොත්තං. පවත්තිනිවාරණෙන මුට්ඨිගතං විය ගහෙත්වා අනුප්පාදනිරොධෙන බෙපෙත්වා විය තිට්ඨති. තාව මහති ලෝකසන්නිවාසෙ තස්ස පරියාදියට්ඨානං අවිච්ඡේදතො ලබ්භතීති ආහ – “තිට්ඨති”ති යථා “පබ්බතා තිට්ඨන්ති, නජ්ජො සන්දන්ති”ති. තෙනාහ – “ඉධ උභයමපි වට්ටති”තිආදි.

යට්ඨිදන්ති සන්ධිවසෙන ආකාරස්ස රස්සත්තං යකාරාගමො වාති ආහ – “යථා ඉද”න්ති. ඉත්තියා රූපන්ති ඉත්තීසරිරගතං තප්පට්ඨිද්ධඤ්ච රූපායතනං. පරමත්ථස්ස නිරුල්ලො, පඨමං සාධාරණතො සද්දසත්ථලක්ඛණානි විභාවෙතබ්බානි, පච්ඡා අසාධාරණතොති තානි පාළිවසෙන විභාවෙතුං – “රූප්පතීති බො...පෙ.... වෙදිතබ්බ”න්ති ආහ. තත්ථ රූප්පතීති සිතාදිවිරොධිපච්චයෙහි විකාරං ආපාදියති, ආපජ්ජතීති වා අත්ථො. විකාරූප්පත්ති ව විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විසදිසුප්පත්ති විභූතතරා, කුතො පනායං විසෙසොති වෙ? “සිතෙනා”තිආදිවචනතො. එවඤ්ච කත්වා වෙදනාදීසු අනවසෙසරූපසමඤ්ඤා සාමඤ්ඤලක්ඛණන්ති සබ්බරූපධම්මසාධාරණං රූප්පනං. ඉදානි අත්ථුද්ධාරනයෙන රූපසද්දං සංවණ්ණෙත්තො “අයං පනා”තිආදිමාහ. රූපක්ඛන්ධෙ වත්තතීති “ඔළාරිකං වා සුමුමං වා”තිආදිවචනතො (ම. නි. 1.361; 2.113; 3.86, 89; විහ. 2). රූපුප්පත්තියාති එත්ථ රූපභවො රූපං උත්තරපදලොපෙන. රූපභවුප්පත්තියාති අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො. කසිණනිමිත්තෙනි පට්ඨිකසිණාදිසඤ්ඤිතෙ පටිභාගනිමිත්තෙ. රූප්පති අත්තතො ඵලස්ස සභාවං කරොතීති රූපං, සභාවහෙතුති ආහ – “සරූපා...පෙ.... එත්ථ පච්චයෙ”ති. කරවරණාදිඅවයවසඬ්ඝාතභාවෙන රූපියති නිරූපියතීති රූපං, රූපකායොති ආහ – “ආකායො...පෙ.... එත්ථ සරිරො”ති.

රූපයති වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමානං හදයඬ්ගතභාවං පකාසෙතීති රූපං, වණ්ණායතනං. ආරොහපරිණාහාදිහෙදරූපගතං සණ්ඨානසම්පත්තිං නිස්සාය පසාදං ආපජ්ජමානො රූපජ්ජමාණොති වුත්තොති ආහ – “එත්ථ සණ්ඨානෙ”ති. පියරූපන්තිආදීසු සභාවත්ථො රූපසද්දො. ආදිසද්දෙන රූපජ්ඣානාදීනං සඬ්ගහො. “රූපි රූපානි පස්සති”ති එත්ථ අජ්ඣන්තං කෙසාදීසු පරිකම්මසඤ්ඤාවසෙන පටිලද්ධරූපජ්ඣානං රූපං, තං අස්ස අත්තීති රූපිති වුත්තො. ඉත්තියා චතුර්මුට්ඨානෙ වණ්ණෙති ඉත්තීසරිපරියාපන්නමෙව රූපං ගහිතං, තප්පට්ඨිද්ධවත්ථාලඬ්ඝාරාදිරූපමපි පන පුරිසචිත්තස්ස පරියාදායකං හොතීති දස්සෙතුං – “අපිවා”තිආදි වුත්තං. ගන්ධවණ්ණග්ගහණෙන විලෙපනං වුත්තං. කාමං “අසුකාය ඉත්තියා පසාධන”න්ති සල්ලක්ඛිතස්ස අකායජ්ජට්ඨිද්ධස්සපි වණ්ණො පට්ඨිද්ධචිත්තස්ස පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨෙය්‍ය, තං පන න එකන්තිකන්ති එකන්තිකං දස්සෙත්තො “කායජ්ජට්ඨිද්ධො”තිආහ. උපකප්පතීති චිත්තස්ස පරියාදානාය උපකප්පති. පුරිමස්සෙවාති පුබ්බෙ වුත්තඅත්ථස්සෙව

දළඹිකරණත්ථං වුත්තං යථා “ද්වික්ඛත්තුං ඛන්ධං සුඛන්ධ”න්ති. නිගමනවසෙන වා එතං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. ඔපම්මවසෙන වුත්තන්ති “යං එවං පුරිස්ස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති”ති සකලමෙවිදං පුරිමවචනං උපමාවසෙන වුත්තං, තත්ථ පන උපමාභූතං අත්ථං දස්සෙතුං – “යථාසිදං...පෙ.... ඉත්ථීරූප”න්ති වුත්තං. පරියාදානෙ ආනුභාවො සම්භවො පරියාදානානුභාවො, තස්ස දස්සනවසෙන වුත්තං.

ඉදං පන “ඉත්ථීරූප”න්තිආදිවචනං පරියාදානානුභාවෙ සාධෙතබ්බෙ දීපෙනබ්බෙ වත්ථු කාරණං. නාගො නාම සො රාජා, දීඝදායීකත්තා පන “මහාදායීකනාගරාජා”ති වුත්තො. අසංවරනියාමෙනාති චක්ඛුද්වාරිකෙන අසංවරනීභාරෙන. නිමිත්තං ගහෙත්වාති රාගුප්පත්තිහෙතුභූතං රූපං සුභනිමිත්තං ගහෙත්වා. විසිකාදස්සනං ගන්ත්වාති සිවලීකදස්සනං ගන්ත්වා. තත්ථ හි ආදීනවානුපස්සනා ඉජ්ඣති. වත්ථුලොභෙන කුතො තාදිසාය මරණන්ති අසද්දහන්තො “මුඛං තුම්භාකං ධුමවණ්ණ”න්ති තෙ දහරසාමණෙරෙ උප්පණ්ඩෙත්තො වදති.

රතනත්තයෙ සුප්පසන්නත්තා කාකවණ්ණතිස්සාදිහි විසෙසනත්ථඤ්ච සො තිස්සමහාරාජා සද්ධාසද්දෙන විසෙසෙත්වා වුච්චති. දහරස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතිති අධිකාරවසෙන වුත්තං. නිට්ඨිතුද්දෙසකිච්චොති ගාමෙ අසප්පායරූපදස්සනං ඉමස්ස අනත්ථාය සියාති ආවරියෙන නිවාරිතගාමප්පවෙසො පච්ඡා නිට්ඨිතුද්දෙසකිච්චො හුත්වා යීතො. තෙන වුත්තං – “අත්ථකාමානං වචනං අග්ගහෙත්වා”ති. නිවත්ථවත්ථං සඤ්ජානිත්වාති අත්තනා දිට්ඨිවසෙ නිවත්ථවත්ථං තස්සා මතදිවසෙ සිවලීකදස්සනත්ථං ගතෙන ලද්ධං සඤ්ජානිත්වා. එවම්පිති එවං මරණසම්පාපනවසෙනපි. අයං තාවෙත්ථ අට්ඨකථාය අනුත්තානත්ථදීපනා.

නෙත්තිනයවණ්ණනා

ඉදානි පකරණනයෙන පාළියා අත්ථවණ්ණනං කරිස්සාම. සා පන අත්ථසංවණ්ණනා යස්මා දෙසනාය සමුට්ඨානප්පයොජනභාජනෙසු පිණ්ඩත්ථෙසු ව නිද්ධාරිතෙසු සුකරා හොති සුවිඤ්ඤෙය්‍යා ව, තස්මා සුත්තදෙසනාය සමුට්ඨානාදීනි පයමං නිද්ධාරයිස්සාම. තත්ථ සමුට්ඨානං නාම දෙසනානිදානං, තං සාධාරණමසාධාරණන්ති දුට්ඨං. තත්ථ සාධාරණම්පි අජ්ඣත්තිකබාහිරහෙදතො දුට්ඨං. තත්ථ සාධාරණං අජ්ඣත්තිකසමුට්ඨානං නාම ලොකනාථස්ස මහාකරුණා. තාය හි සමුස්සාහිතස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යානං ධම්මදෙසනාය චිත්තං උදපාදි, යං සන්ධාය වුත්තං – “සත්තෙසු ව කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙසී”තිආදි (ම. නි. 1.283; මහාව. 9; සං. නි. 1.173). එත්ථ ව හෙතාවත්ථායපි මහාකරුණාය සඬගහො දට්ඨබ්බො යාවදෙව සංසාරමහොසතො සද්ධම්මදෙසනාහත්ථදානෙහි සත්තසන්නාරණත්ථං තදුප්පත්තිතො. යථා ව මහාකරුණා, එවං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං දසබ්බඤ්ඤාණාදයො ව දෙසනාය අබ්භන්තරසමුට්ඨානභාවෙන වත්තබ්බා. සබ්බඤ්ඤි ඤෙය්‍යධම්මං තෙසං

දෙසෙනබ්බාකාරං සත්තානඤ්ච ආසයානුසයාදිං යාථාවතො ජානන්තො භගවා
 යානාට්ඨානාදීසු කොසල්ලෙන වෙනෙයාස්කාසයානුරූපං විචිත්තනයදෙසනං
 පවත්තෙසීති. බාහිරං පන සාධාරණං සමුට්ඨානං දසසහස්සමහාබ්‍රහ්මපරිවාරස්ස
 සහම්පතිබ්‍රහ්මනො අජ්ඣෙසනං. තදජ්ඣෙසනුත්තරකාලඤ්චි
 ධම්මගම්හිරතාපච්චවෙක්ඛණාජනිතං අප්පොස්සුක්කතං පටිප්පස්සම්හෙත්වා
 ධම්මස්සාමී ධම්මදෙසනාය උස්සාහජාතො අහොසී. අසාධාරණමපි
 අබ්‍රහ්මන්තරබාහිරහෙදතො දුට්ඨමෙව. තත්ථ අබ්‍රහ්මන්තරං යාය මහාකරුණාය යෙන ච
 දෙසනාඤ්ඤාණෙන ඉදං සුත්තං පවත්තිතං, තදුභයං වෙදිතබ්බං. බාහිරං පන
 රූපගරුකානං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයො. ස්වායමත්ථො අට්ඨකථායං වුත්තො ඵව.

පයොජනමපි සාධාරණසාධාරණතො දුට්ඨං. තත්ථ සාධාරණං යාච
 අනුපාදාපරිනිබ්බානං විමුත්තිරසත්තා භගවතො දෙසනාය. තෙනෙවාහ –
 “එතදත්ථා කථා, එතදත්ථා මන්තනා” තිආදි. අසාධාරණං පන තෙසං රූපගරුකානං
 පුග්ගලානං රූපෙ ඡන්දරාගස්ස ජහාපනං, උභයමිපෙතං බාහිරමෙව. සචෙ පන
 වෙනෙයාසත්තානගතමපි දෙසනාබලසිද්ධිසංඛ්‍යාතං පයොජනං
 අධිප්පායසම්ප්කිකානාවතො යථාධිප්පෙතත්ථසිද්ධියා මහාකාරුණිකස්ස භගවතොපි
 පයොජනමෙවාති ගණ්ඨෙයා, ඉමිනා පරියායෙනස්ස අබ්‍රහ්මන්තරතාපි සියා.

අපිච තෙසං රූපගරුකානං පුග්ගලානං රූපස්මිං විජ්ජමානස්ස ආදීනවස්ස
 යාථාවතො අනවබ්බොධො ඉමිස්සා දෙසනාය සමුට්ඨානං, තදවබ්බොධො පයොජනං.
 සො හි ඉමාය දෙසනාය භගවත්තං පයොජෙති තන්තිජ්ඣාදනපරායං දෙසනාති
 කත්වා. යඤ්චි දෙසනාය සාධෙතබ්බං ඵලං, තං ආකච්චිතබ්බත්තා දෙසකං දෙසනාය
 පයොජෙතිති පයොජනන්ති වුච්චති. තථා තෙසං පුග්ගලානං තදඤ්ඤෙසඤ්ච
 වෙනෙයානං රූපමුඛෙන පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු ආදීනවදස්සනඤ්චෙත්ථ
 පයොජනං. තථා
 සංසාරවක්කනිවත්තිසද්ධම්මවක්කප්පවත්තිසස්සතාදිමිච්ඡාවාදනිරාකරණං
 සම්මාවාදපුරෙක්ඛාරො අකුසලමූලසමුහනනං කුසලමූලසමාරොපනං
 අපායද්වාරපිදහනං සග්ගමග්ගද්වාරවිවරණං පරියුට්ඨානවූපසමනං
 අනුසයසමුග්ගානනං “මුත්තො මොවෙස්සාමී” ති පුරිමපටිඤ්ඤාවිසංවාදනං
 තප්පටිපක්ඛමාරමනොරථවිසංවාදනං තිත්ථියධම්මනිමමථනං
 බුද්ධධම්මපතිට්ඨාපනන්ති ඵවමාදීනිපි පයොජනාති ඉධ වෙදිතබ්බාති.

යථා තෙ පුග්ගලා රූපගරුකා, ඵවං තදඤ්ඤෙ ච සක්කායගරුකා සක්කායස්මිං
 අල්ලිනා සඬ්ඛතධම්මානං සම්මාසම්බුද්ධස්ස ච පටිපත්තිං අජානන්තා
 අසද්ධම්මස්සවනසාධාරණපරිවරියමනසිකාරපරා
 සද්ධම්මස්සවනසාධාරණපරිවයප්පටිවෙධවිමුඛා ච භවවිප්පමොක්ඛෙසිතො
 වෙනෙයා ඉමිස්සා දෙසනාය භාජනං.

පිණ්ඩත්තා චෙත්ථ රූපග්ගහණෙන
 රූපධාතුරූපායතනරූපක්ඛන්ධපරිග්ගණ්ඨනං රූපමුඛෙන චතුධම්මානං
 වට්ටත්තයවිච්ඡෙදනුපායො ආසවොසාදිවිචෙචනං

අහිතන්දනනිවාරණසංගතික්කමො විවාදමූලපරිච්චාගො සික්ඛත්තයානුයොගො පහානත්තයදීපනා සමථවිපස්සනානුට්ඨානං භාවනාසවිජ්ජිරියාසිද්ධිති එවමාදයො වෙදිතබ්බා.

ඉතො පරං පන සොළස භාරා දස්සෙතබ්බා. තත්ථ “රූප”න්ති සහජාතා තස්ස නිස්සයභූතා තප්පට්ඨද්ධා ව සබ්බෙ රූපාරූපධම්මා තණ්හාවජ්ජා දුක්ඛසච්චං. තංසමුට්ඨාපිකා තදාරම්මණා ව තණ්හා සමුදයසච්චං. තදුභයෙසං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං. නිරොධප්පජානනා පටිපදා මග්ගසච්චං. තත්ථ සමුදයෙන අස්සාදො, දුක්ඛෙන ආදීනවො, මග්ගනිරොධෙහි නිස්සරණං, රූපාරම්මණස්ස අකුසලචිත්තස්ස කුසලචිත්තස්ස ව පරියාදානං ඵලං. යඤ්භි දෙසනාය සාධෙතබ්බං පයොජනං, තං ඵලන්ති චුත්තොවායමත්ථො. තදත්ථං භිදං සුත්තං භගවතා දෙසිතන්ති. යථා තං කුසලචිත්තං න පරියාදියති, ඵලං පටිසම්බානභාවනාබලපරිග්ගහිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා උපායො. පුරිසස්ස කුසලචිත්තපරියාදානෙනස්ස රූපස්ස අඤ්ඤරූපාසාධාරණතාදස්සනාපදෙසෙන අත්ථකාමෙහි තතො චිත්තං සාධුකං රක්ඛිතබ්බං. අයමෙත්ථ භගවතො ආණන්තිති අයං දෙසනාභාරො. අස්සාදාදිසන්දස්සනවිභාවනලක්ඛණො හි දෙසනාභාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං නෙත්තිජ්ජකරණං –

“අස්සාදාදීනවතා, නිස්සරණම්පි ව ඵලං උපායො ව;
ආණන්ති ව භගවතො, යොගීනං දෙසනාභාරො” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

දෙසියති සංවණ්ණියති එතාය සුත්තත්ථොති දෙසනා, දෙසනාය සහවරණතො වා දෙසනා. නනු ව අඤ්ඤෙපි භාරා දෙසනාසම්බානස්ස සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනාතො දෙසනාය සහවාරිතො වාති? සච්චමෙතං, අයං පන භාරො යෙභුයොන යථාරුතවසෙනෙව විඤ්ඤායමානො දෙසනාය සහ වරතීති වත්තබ්බතං අරහති, න තථාපරෙ. න හි අස්සාදාදීනවනිස්සරණාදිසන්දස්සනරහිතා සුත්තදෙසනා අත්ථි. කිං පන තෙසං අස්සාදාදීනං අනවසෙසානං වචනං දෙසනාභාරො, උදාහු එකච්චානන්ති? නිරවසෙසානංයෙව. යස්මිඤ්භි සුත්තෙ අස්සාදාදීනවනිස්සරණානි සරූපතො ආගතානි, තත්ථ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. යත්ථ පන එකදෙසෙන ආගතානි, න ව සරූපෙන, තත්ථ අනාගතං අත්ථවසෙන නිද්ධාරෙත්වා භාරො යොජෙතබ්බො.

සයං සමන්තවක්ඛුභාවතො තංදස්සනෙන සභාවතො ව “අහ”න්ති චුත්තං. හික්ඛනසීලතාදිගුණයොගතො අහිමුඛිකරණත්ථඤ්ච, “හික්ඛවෙ”ති චුත්තං. අත්තාභාවතො අපරතාදස්සනත්ථඤ්ච “අඤ්ඤ”න්ති චුත්තං. එකස්ස අනුපලබ්භදස්සනත්ථං අනෙකභාවප්පටිසෙධනත්ථඤ්ච “එකරූපම්පි”ති චුත්තං. තාදිසස්ස රූපස්ස අභාවතො අදස්සනතො ව “න සමනුපස්සාමි”ති චුත්තං. තස්ස පච්චාමසනතො අතියමතො ව “ය”න්ති චුත්තං. ඉදානි චුච්චමානාකාරපරාමසනතො තදඤ්ඤාකාරනිසෙධනතො ව “එව”න්ති චුත්තං. විසභාගින්ද්‍රියවත්ථුතො සභාගවත්ථුස්මිං තදභාවතො ව “පුරිසස්සා”ති චුත්තං.

නිමිත්තග්ගාහස්ස චත්ථුභාවතො තථා පරිකප්පිතත්තා ව “චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති”ති වුත්තං. එවන්ති වුත්තාකාරපරාමසනත්ථඤ්චෙව නිදස්සනත්ථඤ්ච “යථා”ති වුත්තං. අත්තනො පච්චක්ඛභාවතො භික්ඛුනං පච්චක්ඛකරණත්ථඤ්ච “ඉද්”න්ති වුත්තං. ඉත්ථිසන්තානපරියාපන්නතො තප්පට්ඨද්ධභාවතො ව “ඉත්ථීරූප”න්ති වුත්තන්ති එවං අනුපදව්වයතො විවයො භාරො. විවියන්ති එතෙන, එත්ථ වා පදපඤ්ඤාදයොති විවයො, විචිති එව වා තෙසන්ති විවයො. පදපුච්ඡාවිස්සජ්ජනපුබ්බාපරානුග්ගහනං අස්සාදාදීනඤ්ච විසෙසනිද්ධාරණවසෙන පච්චයලක්ඛණො හි විවයො භාරො. වුත්තම්පි චෙතං -

“යං පුච්ඡිතඤ්ච විස්සජ්ජිතඤ්ච, සුත්තස්ස යා ව අනුගීති;
සුත්තස්ස යො පච්චයො, භාරො විවයොති නිද්දිට්ඨො”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

අනාදිමති සංසාරෙ ඉත්ථීපුරිසානං අඤ්ඤමඤ්ඤරූපාභිරාමතාය “ඉත්ථීරූපං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති”ති යුජ්ජතිති අයං යුත්තිභාරො. ඛාඤ්ජනත්ථානං යුත්තායුත්තවිභාගවිභාවනලක්ඛණො හි යුත්තිභාරො. වුත්තම්පි චෙතං -

“සබ්බෙසං භාරානං, යා භූමී යො ව ගොචරො තෙසං;
යුත්තායුත්තිපරික්ඛා, භාරො යුත්තිති නිද්දිට්ඨො”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

යුත්තිති ව උපපත්ති සාධනයුත්ති, ඉධ පන යුත්තිවිචාරණා යුත්ති උත්තරපදලොපෙන “රූපභවො රූප”න්ති යථා. යුත්තිසභවරණතො වා යුත්ති.

ඉත්ථීරූපං අයොනියො ඔලොකියමානං ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතාය පදට්ඨානං, සා කුසලානං ධම්මානං අභාවනාය පදට්ඨානං, සා සබ්බස්සපි සංකිලෙසපක්ඛස්ස පරිවුද්ධියා පදට්ඨානං. ඛාතිරෙකතො පන ඉත්ථීරූපං යොනියො ඔලොකියමානං සතිපට්ඨානභාවනාය පදට්ඨානං, සා බොජ්ඣංගිගානං භාවනාපාරිපුරියා පදට්ඨානං, සා විජ්ජාවිමුත්තිනං පාරිපුරියා පදට්ඨානං, කුසලස්ස චිත්තස්ස පරියාදානං සම්මොභාහිනිවෙසස්ස පදට්ඨානං, සො සඬ්ඛාරානං පදට්ඨානං, සඬ්ඛාරා විඤ්ඤාණස්සාති සබ්බං ආවත්තති භවචක්කං. ඛාතිරෙකතො පන කුසලස්ස චිත්තස්ස අපරියාදානං තෙසං තෙසං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය පාරිපුරියා පදට්ඨානන්ති අයං තාව අවිසෙසතො නයො. විසෙසතො පන සීලස්ස අපරියාදානං අවිජ්ජපටිසාරස්ස පදට්ඨානං, අවිජ්ජපටිසාරො පාමොජ්ජස්සාතිආදිනා යාව අනුපාදාපරිනිබ්බානං නෙතබ්බං. අයං පදට්ඨානො භාරො. සුත්තෙ ආගතධම්මානං පදට්ඨානභූතෙ ධම්මෙ තෙසඤ්ච පදට්ඨානභූතෙති සම්භවතො පදට්ඨානභූතධම්මනිද්ධාරණලක්ඛණො හි පදට්ඨානො භාරො. වුත්තඤ්චෙතං -

“ධම්මං දෙසෙති ජිනො, තස්ස ව ධම්මස්ස යං පදට්ඨානං;

ඉති යාව සබ්බධම්මා, එසො භාරො පදට්ඨානො’’ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

පදට්ඨානන්ති ආසන්නකාරණං. ඉධ පන පදට්ඨානවිචාරණා පදට්ඨානොතිආදි යුක්තිභාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

එකරූපන්ති ච රූපායතනග්ගහණෙන ඡන්තම්පි බාහිරානං ආයතනානං ගහණං බාහිරායතනභාවෙන එකලක්ඛණත්තා. චිත්තන්ති මනායතනග්ගහණෙන ඡන්තම්පි අප්ඤ්ඤාත්තිකානං ආයතනානං ගහණං අප්ඤ්ඤාත්තිකායතනභාවෙන එකලක්ඛණත්තා. එවං ඛන්ධධාතාදිවසෙනපි එකලක්ඛණතා වත්තබ්බා. අයං ලක්ඛණො භාරො. ලක්ඛීයන්ති එතෙන, එත්ථ වා එකලක්ඛණධම්මා අවුත්තාපි එකවිච්චනෙනාති ලක්ඛණො. සුත්තෙ අනාගතෙපි ධම්මෙ වුත්තප්පකාරෙ ආගතෙ විය නිද්ධාරෙත්වා යා සංවණ්ණනා, සො ලක්ඛණො භාරො. වුත්තම්පි වෙතං –

‘‘වුත්තම්හි එකධම්මෙ, යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා කෙවි; වුත්තා භවන්ති සබ්බෙ, සො භාරො ලක්ඛණො නාමා’’ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

නිදානෙ ඉමිස්සා දෙසනාය රූපගරුකානං පුග්ගලානං රූපස්මිං අනාදීනවදස්සිතා වුත්තා, ‘‘කථං නු බො ඉමෙ ඉමං දෙසනං සුත්වා රූපෙ ආදීනවදස්සනමුඛෙන සබ්බස්මිම්පි ඛන්ධපඤ්ඤාකෙ සබ්බසො ඡන්දරාගං පභාය සකලවට්ටදුක්ඛතො මුව්චෙය්‍යාං, පරෙ ච තත්ථ පතිට්ඨාපෙය්‍යා’’න්ති අයමෙත්ථ භගවතො අධිප්පායො. පදනිබ්බවනං නිරුක්තං, තං ‘‘එව’’න්තිආදිනිදානපදානං ‘‘නාහ’’න්තිආදිපාළිපදානඤ්ච අට්ඨකථායං තස්සා ලීනත්ථවණ්ණනාය ච වුත්තනායානුසාරෙන සුකරත්තා න විත්ථාරයිම්හ.

පදපදත්ථදෙසනාදෙසනානික්ඛෙපසුත්තසන්ධිවසෙන පඤ්චවිධා සන්ධි. තත්ථ පදස්ස පදන්තරෙන සම්බන්ධො පදසන්ධි. පදත්ථස්ස පදන්තරෙන සම්බන්ධො පදත්ථසන්ධි, යො ‘‘කිරියාකාරකසම්බන්ධො’’ති වුව්චති. නානානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස තංතංඅනුසන්ධිහි සම්බන්ධො, එකානුසන්ධිකස්ස ච පුබ්බාපරසම්බන්ධො දෙසනාසන්ධි, යා අට්ඨකථායං ‘‘පුච්ඡානුසන්ධි, අප්ඤ්ඤායානුසන්ධි, යථානුසන්ධි’’ති තිධා විභත්තා. අප්ඤ්ඤායො වෙත්ථ අත්තප්ඤ්ඤායො පරප්ඤ්ඤායොති ද්විධා වෙදිතබ්බො. දෙසනානික්ඛෙපසන්ධි චතුත්තං සුත්තනික්ඛෙපානං වසෙන වෙදිතබ්බො. සුත්තසන්ධි ඉධ පයමනික්ඛෙපවසෙනෙව වෙදිතබ්බො. ‘‘කස්මා පනෙත්ථ ඉදමෙව චිත්තපරියාදානසුත්තං පයමං නික්ඛිත්ත’’න්ති නායමනුයොගො කත්ථවි න පවත්තති. අපිච ඉමෙ සත්තා අනාදිමති සංසාරෙ පරිබ්භමන්තා ඉත්ථිපුරිසා අඤ්ඤාමඤ්ඤාසං පඤ්චකාමගුණසංඛාරාරූපාහිරාමා, තත්ථ ඉත්ථි පුරිසස්ස රූපෙ සත්තා ගිද්ධා ගධිතා ලග්ගා ලග්ගිතා ආසත්තා, සා වස්සා තත්ථ ආසත්ති දුබ්බිච්චනීයා. තථා පුරිසො ඉත්ථි යා රූපෙ, තත්ථ ච දස්සනසංසග්ගො ගරුතරො ඉතරෙසඤ්ච මූලභූතො.

තෙතෙව හි හගවා “කථං නු බො මාතුගාමෙ පටිපජ්ජිතබ්බ”න්ති (දී. නි. 2.203) ප්‍රට්ඨො “අදස්සනමෙවා”ති අවොව. තස්මා හගවා පඤ්චස්ස කාමගුණෙස්ස රූපෙ ඡන්දරාගභාපනත්ථං ඉදමෙව සුත්තං පට්ඨං දෙසෙසි. නිබ්බානාධිගමාය පටිපත්තියා ආදි රෙසා පටිපත්තිති. යං පන එකිස්සා දෙසනාය දෙසනන්තරෙන සංසන්දනං, අයම්පි දෙසනාසන්ධි. සා ඉධ එවං වෙදිතබ්බා. “නාහං, භික්ඛවෙ...පෙ.... තිට්ඨති”ති අයං දෙසනා. “යෙ බො, භික්ඛවෙ, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංහිතා රජනියා, තඤ්චෙ භික්ඛු අභිනන්දති අභිවදති අජ්ඣොසාය තිට්ඨති, තස්ස තං අභිනන්දතො අභිවදතො අජ්ඣොසාය තිට්ඨතො උප්පජ්ජන්ති අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා”ති (සං. නි. 4.118) ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති. තථා “රූපෙ මඤ්ඤති, රූපෙස්ස මඤ්ඤති, රූපතො මඤ්ඤති, රූපං ‘මෙ’ති මඤ්ඤති. රූපං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං අවිරාජයං අප්පජ්ඣං අහබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා”ති (සං. නි. 4.112) එවමාදිහි දෙසනාහි සංසන්දතීති අයං චතුබ්‍රහ්මා භාරො. විදුහියන්ති විභාගෙන පිණ්ඩියන්ති එතෙන, එත්ථ වාති බ්‍රහ්මා, නිබ්බවනාදීනං චතුත්තං බ්‍රහ්මාති චතුබ්‍රහ්මා, චතුත්තං වා බ්‍රහ්මා එත්ථාති චතුබ්‍රහ්මා. නිබ්බවනාධිප්පායාදීනං චතුත්තං විභාගලක්ඛණො හි චතුබ්‍රහ්මා භාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං —

“නෙරුත්තමධිප්පායො, බ්‍රහ්මජනමථ දෙසනානිදානඤ්ච;
පුබ්බාපරානුසන්ධි, එසො භාරො චතුබ්‍රහ්මා”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

“නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං...පෙ.... ඉත්ථීරූප”න්ති එතෙන අයොනිසොමනසිකාරො දීපිතො. යං තත්ථ චිත්තං පරියාදියති, තෙන යොනිසොමනසිකාරො. තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරොතො තණ්හාවිජ්ජා පරිවඩ්ඪන්ති, තාස්ස තණ්හාගහණෙන නව තණ්හාමූලකා ධම්මා ආවට්ඨන්ති, අවිජ්ජාගහණෙන අවිජ්ජාමූලකං සබ්බං භවවක්කං ආවට්ඨති, යොනිසොමනසිකාරග්ගහණෙන ච යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා ආවට්ඨන්ති, චතුබ්බිධඤ්ච සම්පත්තිවක්කන්ති. අයං ආවට්ටො භාරො. ආවට්ටයන්ති එතෙන, එත්ථ වා සභාගවිසභාගා ච ධම්මා, තෙසං වා ආවට්ටනන්ති ආවට්ටො. දෙසනාය ගහිතධම්මානං සභාගාසභාගධම්මවසෙන ආවට්ටනලක්ඛණො හි ආවට්ටො භාරො. චුත්තම්පි වෙනං —

“එකම්හි පදට්ඨානෙ, පරියෙසති සෙසකං පදට්ඨානං;
ආවට්ඨති පටිපක්ඛෙ, ආවට්ටො නාම සො භාරො”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

රූපං චතුබ්බිධං කම්මසමුට්ඨානං, චිත්තසමුට්ඨානං, උතුසමුට්ඨානං, ආභාරසමුට්ඨානං, තථා ඉට්ඨං ඉට්ඨමථේඤ්ඤාතං අනිට්ඨං අනිට්ඨමථේඤ්ඤාතන්ති. ඉධ පන ඉට්ඨං අධිප්පෙනං. චිත්තං කුසලචිත්තමෙත්ථ වෙදිතබ්බං. තං කාමාවචරං, රූපාවචරං, අරූපාවචරං, ලොකුත්තරන්ති චතුබ්බිධං. වෙදනාදිසම්පයුත්තධම්මහෙදතො අනෙකවිධන්ති අයං විභත්තිභාරො. විභජියන්ති

එතෙන, එත්ථ වා සාධාරණාසාධාරණානං සංකිලෙසවොදානධම්මානං භූමියොති විහත්ති. විහජනං වා එතෙසං භූමියොති විහත්ති. සංකිලෙසධම්මෙ වොදානධම්මෙ ව සාධාරණාසාධාරණතො පදට්ඨානතො භූමිතො විහජනලක්ඛණො හි විහත්තිහාරො. චුත්තම්පි වෙතං -

“ධම්මඤ්ච පදට්ඨානං, භූමිඤ්ච විහජ්ජතෙ අයං භාරො;
සාධාරණෙ අසාධාරණෙ ව නෙයොයා විහත්ති” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

ඉත්ථීරූපං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති අයොනිසො මනසිකරොතො, යොනිසො මනසිකරොතො න පරියාදියති සුසංවුත්තින්ද්‍රියත්තා සීලෙසු සමාහිතස්සාති අයං පරිවත්තො භාරො. පටිපක්ඛවසෙන පරිවත්තියන්ති ඉමිනා, එත්ථ වා සුත්තෙ චුත්තධම්මා, පරිවත්තනං වා තෙසන්ති පරිවත්තො. නිද්දිට්ඨානං ධම්මානං පටිපක්ඛතො පරිවත්තනලක්ඛණො හි පරිවත්තො භාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ, නිද්දිට්ඨෙ භාවිතෙ පභීතෙ ව;
පරිවත්තති පටිපක්ඛෙ, භාරො පරිවත්තතො නාමා” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

හික්ඛවෙ, සමණා පබ්බජිතාති පරියායවචනං. අඤ්ඤං පරං කිඤ්චිති පරියායවචනං. රූපං වණ්ණං චක්ඛුච්ඤ්ඤායාන්ති පරියායවචනං. සමනුපස්සාමි ඔලොකෙස්සාමි ජානාමිති පරියායවචනං. එවං ඉත්ථං ඉමං පකාරන්ති පරියායවචනං. පුරිසස්ස පුග්ගලස්සාති පරියායවචනං. චිත්තං විඤ්ඤාණං මනොති පරියායවචනං. පරියාදාය ගහෙන්වා බෙපෙත්වාති පරියායවචනං. තිට්ඨති ධරති යාතිති පරියායවචනං. යථා යෙන පකාරෙන යෙනාකාරෙනාති පරියායවචනං. ඉත්ථී නාරි මාතුගාමොති පරියායවචනන්ති අයං වෙච්චනො භාරො. විවිධං වචනං එකස්සෙවත්ථස්ස වාචකමෙත්ථාති විච්චනං, විච්චනමෙව වෙච්චනං. විවිධං වුච්චති එතෙන අත්ථොති වා විච්චනං, විච්චනමෙව වෙච්චනං. එකස්මිං අත්ථෙ අනෙකපරියායසද්දප්පයොජනලක්ඛණො හි වෙච්චනො භාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“වෙච්චනාති බහුති තු, සුත්තෙ චුත්තාති එකධම්මස්ස;
යො ජානාති සුත්තවිදු, වෙච්චනො නාම සො භාරො” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

රූපං කාලසාමාදිවසෙන අනෙකධා පඤ්ඤත්තං. පුරිසො ඛත්තියාදිවසෙන අනෙකධා පඤ්ඤත්තො. චිත්තං පරිත්තමහග්ගතාදිවසෙන අනෙකධා පඤ්ඤත්තං. “පරියාදායා” ති එත්ථ පරියාදානං පරියාදායකානං පාපධම්මානං වසෙන විතික්කමපරිපුට්ඨානාදිනා ව අනෙකධා පඤ්ඤත්තං. අයං පඤ්ඤත්තිහාරො. පකාරෙහි, පහෙදතො වා ඤාපියන්ති ඉමිනා, එත්ථ වා අත්ථාති පඤ්ඤත්ති. එකෙකස්ස ධම්මස්ස අනෙකාහි පඤ්ඤත්තිහි පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරවිභාවනලක්ඛණො හි පඤ්ඤත්තිහාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“එකං භගවා ධම්මං, පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙති;
සො ආකාරො ඤෙය්‍යා, පඤ්ඤත්තී නාම සො භාරො” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

විරොධිපච්චයසමවායෙ විසදිසුප්පත්තිරූප්පනවණ්ණවිකාරාපත්තියා
තංසමච්ඡිතො භද්‍යච්ඡිගතභාවප්පකාසනං රූපට්ඨොති අනිච්චතාමුඛෙන ඔතරණං,
අනිච්චස්ස පන දුක්ඛත්තා දුක්ඛතාමුඛෙන, දුක්ඛස්ස ච අනත්තකත්තා
සුඤ්ඤතාමුඛෙන ඔතරණං. චිත්තං මනොවිඤ්ඤාණධාතු, තස්සා පරියාදායිකා
තණ්හා තදෙකට්ඨා ච පාපධම්මා ධම්මධාතූති ධාතුමුඛෙන ඔතරණං. එවං
බන්ධායතනාදිමුඛෙහිපි ඔතරණං වත්තඛිබන්ති අයං ඔතරණො භාරො. ඔතාරියන්ති
අනුප්පවෙසියන්ති එතෙන, එත්ථ වා සුත්තාගතා ධම්මා පටිච්චසමුප්පාදාදියුති
ඔතරණො. පටිච්චසමුප්පාදාදිමුඛෙන සුත්තත්ථස්ස ඔතරණලක්ඛණො හි ඔතරණො
භාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“යො ච පටිච්චුප්පාදො, ඉන්ද්‍රියබන්ධා ච ධාතුආයතනා;
එතෙහි ඔතරති යො, ඔතරණො නාම සො භාරො” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

නාහං, හික්ඛවෙ...පෙ.... සමනුපස්සාමීති ආරම්භො. එවං පූරිසස්ස චිත්තං
පරියාදාය නිට්ඨන්ති පදසුද්ධි, න පන ආරම්භසුද්ධි. යථාසිද්ධන්තිආදි පදසුද්ධි වෙච
ආරම්භසුද්ධි වාති අයං සොධනො භාරො. සොධියන්ති සමාධියන්ති එතෙන, එත්ථ
වා සුත්තෙ පදපදත්ථපඤ්ඤාරම්භාති සොධනො. සුත්තෙ පදපදත්ථපඤ්ඤාරම්භානං
සොධනලක්ඛණො හි සොධනො භාරො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“විස්සජ්ජිතමිහි පඤ්ඤෙ, ගාථායං පුච්ඡිතායමාරඛිහ;
සුද්ධාසුද්ධපරික්ඛා, භාරො සො සොධනො නාමා” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

අඤ්ඤත්ති සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං කස්සචි විසෙසස්ස අනාමට්ඨන්තා.
එකරූපමිපිති තං අවිකප්පෙත්වා විසෙසවචනං. යථාසිද්ධන්ති සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං
අනියමවචනභාවතො. ඉත්ථීරූපන්ති තං අවිකප්පෙත්වා විසෙසවචනන්ති අයං
අධිට්ඨානො භාරො. අධිට්ඨියන්ති අනුප්පවත්තියන්ති එතෙන, එත්ථ වා
සාමඤ්ඤවිසෙසභූතා ධම්මා විනා විකප්පෙනාති අධිට්ඨානො. සුත්තාගතානං
ධම්මානං අවිකප්පනවසෙනෙව සාමඤ්ඤවිසෙසනිද්ධාරණලක්ඛණො හි
අධිට්ඨානො භාරො. චුත්තමිපි වෙනං -

“එකත්තතාය ධම්මා, යෙපි ච වෙමත්තතාය නිද්දිට්ඨා;
තෙන විකප්පයිතඛිබ්බා, එසො භාරො අධිට්ඨානො” ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

රූපස්ස කම්මාවිජ්ජාදයො කම්මවිත්තාදයො ච හෙතු. සමනුපස්සනාය ආවජ්ජනාදයො. කුසලස්ස චිත්තස්ස යොනියො මනසිකාරාදයො. පරියාදායාති එත්ථ පරියාදානස්ස අයොනියොමනසිකාරාදයොති අයං පරික්ඛාරො භාරො. පරිකරොති අභිසංඛාරොති ඵලන්ති පරික්ඛාරො, හෙතු පච්චයො ච. පරික්ඛාරං ආචික්ඛතීති පරික්ඛාරො, භාරො. පරික්ඛාරවිසයන්තා, පරික්ඛාරසහවරණතො චා පරික්ඛාරො. සුත්තෙ ආගතධම්මානං පරික්ඛාරසංඛිඛාතහෙතුපච්චයෙ නිද්ධාරෙත්වා සංවණ්ණනාලක්ඛණො හි පරික්ඛාරො භාරො. චුත්තඤ්ඤෙතං –

“යෙ ධම්මා යං ධම්මං, ජනයන්තිජ්ජවචයා පරම්පරතො;
හෙතුමවකඨ්ඨයිත්වා, එසො භාරො පරික්ඛාරො”ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතීති එත්ථ පරියාදායිකා විසෙසතො තණ්හාවිජ්ජා වෙදිතඛ්ඛා තාසං වසෙන පරියාදානසම්භවතො. තාසු තණ්හාය රූපමධිට්ඨානං, අවිජ්ජාය අරූපං. විසෙසතො තණ්හාය සමථො පටිපක්ඛො, අවිජ්ජාය විපස්සනා. සමථස්ස වෙතොවිමුත්ති, ඵලවිපස්සනාය පඤ්ඤාවිමුත්ති. තථා හි තා රාගවිරාගා අවිජ්ජාවිරාගාති විසෙසෙත්වා චුච්චන්තීති අයං සමාරොපනො භාරො. සමාරොපියන්ති එතෙන, එත්ථ චා පදට්ඨානාදිමුඛෙන ධම්මාති සමාරොපනො. සුත්තෙ ආගතධම්මානං පදට්ඨානවෙච්චනභාවනාපහානසමාරොපනවිචාරණලක්ඛණො හි සමාරොපනො භාරො. චුත්තඤ්ඤෙතං –

“යෙ ධම්මා යං මූලා, යෙ වෙකත්ථා පකාසිතා මුනිනා;
තෙ සමාරොපයිතඛ්ඛා, එස සමාරොපනො භාරො”ති. (නෙත්ති. 4
නිද්දෙසවාර);

එත්තාවතා ච –

“දෙසනා විචයො යුත්ති, පදට්ඨානො ච ලක්ඛණො;
චතුබ්බහො ච ආවට්ටො, විහත්ති පරිචත්තනො.

වෙච්චනො ච පඤ්ඤත්ති, ඕතරණො ච සොධනො;
අධිට්ඨානො පරික්ඛාරො, සමාරොපනො සොළසො”ති. (නෙත්ති. 1
උද්දෙසවාර) –

එවං චුත්තා සොළස භාරා දස්සිතාති වෙදිතඛ්ඛා. හරියන්ති එතෙහි, එත්ථ චා සුත්තගෙයාදිවිසයා අඤ්ඤාණසංසයවිපල්ලාසාති භාරා. හරන්ති චා සයං තාති, හරණමත්තමෙව චාති භාරා ඵලුපචාරෙන. අථ චා හරියන්ති වොහරියන්ති ධම්මසංවණ්ණකධම්මජ්ජපටිග්ගාහකෙහි ධම්මස්ස දානග්ගහණවසෙනාති භාරා. අථ චා භාරා වියාති භාරා. යථා හි අනෙකරතනාවලිසමුහො භාරසංඛිඛාතො අත්තනො අවයවභූතරතනසම්ඵස්සෙහි සමුපජනියමානහිලාදසුඛො හුත්වා

තදුපහොගිජනසර්වසන්තාපං නිදාසපරිලාභ්‍යපජනිතං වූපසමෙති, එවමෙව තෙපි
 නානාවිධපරමත්ථරතනප්පබන්ධා සංවණ්ණනාවිසෙසා අත්තනො
 අවයවභූතපරමත්ථරතනාධිගමෙන සමුප්පාදියමානනිබ්බුතිසුඛා
 ධම්මප්පටිග්ගාහකජනහදයපරිතාපං කාමරාගාදිකිලෙසහෙතුකං වූපසමෙන්නීති. අථ
 වා භාරයන්ති අඤ්ඤාණාදිනිහාරං අපගමං කරොන්ති ආචික්ඛන්තිති වා භාරා. අථ
 වා සොතුජනචිත්තස්ස හරණතො රමණතො ච භාරා නිරුත්තිතයෙන යථා “භවෙසු
 චන්තගමනො භගවා”ති (විසුද්ධි. 1.144; පාරා. අට්ඨ. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනා).

ඉතො පරං පන නන්දියාවට්ටාදිපඤ්චවිධනයා වෙදිතබ්බා – තත්ථ තණ්හාවිජ්ජා
 සමුදයසච්චං, තාසං අධිට්ඨානාදිභූතා රූපධම්මා දුක්ඛසච්චං, තෙසං අප්පචන්ති
 නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනා පටිපදා මග්ගසච්චං. තණ්හාගහණෙන චෙත්ථ
 මායාසායෙය්‍යමානාතිමානමදප්පමාදපාපිච්ජතාපාපමිත්තතාඅභිරිකඅනොත්තප්පාදිව
 සෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. අවිජ්ජාගහණෙන
 විපරිතමනසිකාරකොද්ධුපනාහමක්ඛපළාසඉස්සාමච්ජරිය-
 සාරම්භදොවචස්සතාහවදිට්ඨිභවදිට්ඨිආදිවසෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො.
 චුත්තවිපරියායතො කුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. කථං? අමායාඅසායෙය්‍යාදිවසෙන
 අවිපරිතමනසිකාරාදිවසෙන ච. තථා සමථපක්ඛියානං සද්ධිත්තියාදීනං,
 විපස්සනාපක්ඛියානං අනිච්චසඤ්ඤාදීනඤ්ච වසෙන වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති
 අයං නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස භූමි. යො හි තණ්හාඅවිජ්ජාහි සංකිලෙසපක්ඛස්ස
 සුත්තත්ථස්ස සමථවිපස්සනාහි වොදානපක්ඛස්ස ච චතුසච්චයොජනමුඛෙන
 නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො, අයං නන්දියාවට්ටන යො නාම.
 චුත්තඤ්ඤෙනං –

“තණ්හඤ්ච අවිජ්ජමපි ච, සමථෙන විපස්සනාය යො නෙති;
 සච්චෙහි යොජයිත්වා, අයං න යො නන්දියාවට්ටො”ති. (නෙත්ති. 4
 නිද්දෙසවාට);

නන්දියාවට්ටස්ස විය ආවට්ටො එතස්සාති නන්දියාවට්ටො. යථා හි
 නන්දියාවට්ටො අත්තො ඨිතෙන පධානාවයවෙන බහිද්ධා ආවට්ටති, එවමයමපි
 නයොති අත්ථො. අථ වා නන්දියා තණ්හාය පමොදස්ස වා ආවට්ටො එත්ථාති
 නන්දියාවට්ටො.

හෙට්ඨා චුත්තන යෙන ගහිතෙසු තණ්හාවිජ්ජාතප්පක්ඛියධම්මෙසු තණ්හා
 ලොභො, අවිජ්ජා මොහො, අවිජ්ජාය සම්පයුත්තො ලොභිතෙ සති පුබ්බො විය
 තණ්හාය සති සිජ්ඣමානො ආසානො දොසො ඉති තිහි අකුසලමූලෙහි ගහිතෙහි,
 තප්පටිපක්ඛතො කුසලචිත්තග්ගහණෙන ච තිණි කුසලමූලාති ගහිතාති එව
 හොන්ති. ඉධාපි ලොභො සබ්බාති වා සාසවකුසලමූලාති සමුදයසච්චං,
 තන්තිබ්බත්තා තෙසං අධිට්ඨානගොචරභූතා උපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා
 සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. එලං පනෙත්ථ විමොක්ඛත්තයවසෙන නිද්ධාරෙතබ්බං,
 තිහි අකුසලමූලෙහි

නිව්‍යවර්තසංකිලෙසමලවිසමඅකුසලසඤ්ඤාවිතක්කාදිවසෙන අකුසලපක්ඛො
 නෙතබ්බො, තථා තීහි කුසලමූලෙහි
 නිව්‍යවර්තසමකුසලසඤ්ඤාවිතක්කසද්ධම්මසමාධිවිමොක්ඛමුඛාදිවසෙන
 වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති අයං තිපුක්ඛලස්ස නයස්ස භූමි. යො හි
 අකුසලමූලෙහි සංකිලෙසපක්ඛස්ස කුසලමූලෙහි වොදානපක්ඛස්ස සුත්තත්ථස්ස ච
 චතුසච්චයොජනාමුඛෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවිසෙසො, අයං
 තිපුක්ඛලන යො නාම. තීහි අවයවෙහි ලොභාදීහි සංකිලෙසපක්ඛො, අලොභාදීහි ච
 වොදානපක්ඛො පුක්ඛලො සොහනොති තිපුක්ඛලො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“යො අකුසලෙ සමූලෙහි,
 නෙති කුසලෙ ච කුසලමූලෙහි;
 භූතං තථං අවිතථං,
 තිපුක්ඛලං තං නයං ආහු”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

චුත්තන යෙන ගහිතෙසු තණ්හාවිජ්ජාතජ්ජක්ඛියධම්මෙසු විසෙසතො
 තණ්හාදිට්ඨිතං වසෙන අසුභෙ “සුභ”න්ති, දුක්ඛෙ “සුඛ”න්ති ච විපල්ලාසා,
 අවිජ්ජාදිට්ඨිතං වසෙන අනිච්චෙ “නිච්ච”න්ති, අනත්තනි “අත්තා”ති විපල්ලාසා
 වෙදිතබ්බා. තෙසං පටිපක්ඛතො කුසලවිත්තග්ගහණෙන සිද්ධෙහි
 සතිවිරියසමාධිපඤ්ඤිත්ථියෙහි චත්තාරි සතිපට්ඨානානි සිද්ධානියෙව භොන්ති.

තත්ථ චතුහි ඉන්ද්‍රියෙහි චත්තාරො පුග්ගලා නිද්දිසිතබ්බා. කථං? දුට්ඨො හි
 තණ්හාවරිතො මුදිත්ථියො තික්ඛිත්ථියොති, තථා දිට්ඨිවරිතො. තෙසු පඨමො අසුභෙ
 “සුභ”න්ති විපරියෙසග්ගාහි සතිබලෙන යථාභූතං කායසභාවං සල්ලක්ඛෙත්තො
 භාවනාබලෙන තං විපල්ලාසං සමුග්ගාතෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. දුතියො
 අසුඛෙ “සුඛ”න්ති විපරියෙසග්ගාහි “උප්පන්නං කාමචිතක්කං
 නාධිවාසෙති”තිආදිනා (ම. නි. 1.26; අ. නි. 4.14; 6.58) චුත්තෙන
 විරියසංවරභූතෙන විරියබලෙන පටිපක්ඛං විනොදෙත්තො භාවනාබලෙන තං
 විපල්ලාසං විධමෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. තතියො අනිච්චෙ “නිච්ච”න්ති
 විපල්ලාසග්ගාහි සමථබලෙන සමාහිතවිත්තො සඬ්ඛාරානං ඛණිකභාවං
 සල්ලක්ඛෙත්තො භාවනාබලෙන තං විපල්ලාසං සමුග්ගාතෙත්වා සම්මත්තනියාමං
 ඔක්කමති. චතුත්ථො සන්තතිසමුග්ගකිච්චාරම්මණසනවඤ්චිතතාය
 ඵස්සාදිධම්මපුඤ්ජමත්තෙ අනත්තනි “අත්තා”ති මිච්ඡාහිනිවෙසී
 චතුකොට්ඨකපුඤ්ඤතාමනසිකාරෙන තං මිච්ඡාහිනිවෙසං විද්ධංසෙත්තො
 සාමඤ්ඤඵලං සච්ඡිකරොති. සුභසඤ්ඤාදීහි චතුහිපි වා විපල්ලාසෙහි සමුදයසච්චං,
 තෙසමධිට්ඨානාරම්මණභූතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා
 සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. ඵලං පනෙත්ථ චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි, චතුහි චෙත්ථ
 විපල්ලාසෙහි
 චතුරාසවොසයොගගන්ථඅගතිතණ්හපාදානසල්ලවිඤ්ඤාණට්ඨිතිඅපරිඤ්ඤාදිවසෙ
 න අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො, තථා චතුහි සතිපට්ඨානෙහි
 චතුබ්බිධජ්ඣානවිහාරාධිට්ඨානසුඛභාගියධම්මඅප්පමඤ්ඤාසම්මජ්ජධානඉද්ධිපාදාදි

වසෙන වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති අයං සීභවික්කීලිතස්ස නයස්ස භූමි. යො හි සුභසඤ්ඤාදීහි විපල්ලාසෙහි සකලස්ස සංකිලෙසපක්ඛස්ස සද්ධන්ද්‍රියාදීහි ව වොදානපක්ඛස්ස චතුසච්චයොජනාවසෙන නයනලක්ඛණො සංවණ්ණනාවසෙසො, අයං සීභවික්කීලිතො නාම. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“යො නෙති විපල්ලාසෙහි,
කිලෙසෙ ඉන්ද්‍රියෙහි සද්ධම්මෙ;
එතං නයං නයවිදු,
සීභවික්කීලිතං ආහු”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

අසන්තාසනජවපරක්කමාදිවිසෙසයොගෙන සීභො භගවා, තස්ස වික්කීලිතං දෙසනා වචිකම්මභූතො විහාරොති කත්වා විපල්ලාසතප්පටිපක්ඛපරිදීපනතො සීභස්ස වික්කීලිතං එත්ථාති සීභවික්කීලිතො, නයො. බලවිසෙසයොගදීපනතො වා සීභවික්කීලිතසදිසත්තා නයො සීභවික්කීලිතො. බලවිසෙසො චෙත්ථ සද්ධාදිබලං, දසබලාති එව වා.

ඉමෙසං පන තිණ්ණං අත්ථනයානං සිද්ධියා වොභාරනයද්වයං සිද්ධම්මෙව හොති. තථා හි අත්ථනයත්තයදිසාභාවෙන කුසලාදිධම්මානං ආලොචනං දිසාලොචනං. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ,
කුසලාකුසලා තහිං තහිං චුත්තා;
මනසා ඔලොකයතෙ,
තං බු දිසාලොචනං ආහු”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

තථා ආලොචිතානං තෙසං ධම්මානං අත්ථනයත්තයයොජනෙ සමානයනතො අඬිකුසො විය අඬිකුසො. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“ඔලොකෙත්වා දිසලොචනෙන, උක්ඛිපිය යං සමානෙති;
සබ්බෙ කුසලාකුසලෙ, අයං නයො අඬිකුසො නාමා”ති. (නෙත්ති. 4 නිද්දෙසවාර);

තස්මා මනසාව අත්ථනයානං දිසාභූතධම්මානං ලොචනං දිසාලොචනං, තෙසං සමානයනං අඬිකුසොති පඤ්චපි නයාති යුත්තාති හොත්ති.

එත්තාවතා ව -

“පයම්මො නන්දියාවට්ටො, දුතියො ව තිපුක්ඛලො;
සීභවික්කීලිතො නාම, තතියො නයලඤ්ජකො.

දිසාලොචනමාහංසු, චතුත්ථං නයමුත්තමං;

පඤ්චමො අඬිකුසො නාම, සබ්බෙ පඤ්ච නයා ගතා''ති. (නෙත්ති. 1
උද්දෙසවාර) –

එවං චුත්තපඤ්චනායාපි එත්ථ දස්සිතාති වෙදිතබ්බං. නයති සංකිලෙසං වොදානඤ්ච
විභාගතො ඤාපෙතීති නයො, ලඤ්ථෙති පකාසෙති සුත්තත්ථන්ති ලඤ්ථකො,
නයො ච සො ලඤ්ථකො වාති නයලඤ්ථකො. ඉදඤ්ච සුත්තං සොළසවිධෙ
සුත්තන්තපට්ඨානෙ සංකිලෙසභාගියං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන
නිබ්බේධාසෙක්ඛභාගියන්ති දට්ඨබ්බං. අට්ඨවිසතිවිධෙ පන සුත්තන්තපට්ඨානෙ
ලොකියලොකුත්තරං සත්තධම්මාධිට්ඨානං ඤාණඤ්ඤායං දස්සනභාවනං
සකච්චනං විස්සජ්ජනියං කුසලාකුසලං අනුඤ්ඤානං පටික්ඛිත්තඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ සොළසවිධසුත්තන්තං පට්ඨානං නාම ‘සංකිලෙසභාගියං සුත්තං,
වාසනාභාගියං සුත්තං, නිබ්බේධභාගියං සුත්තං, අසෙක්ඛභාගියං සුත්තං,
සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච
නිබ්බේධභාගියඤ්ච සුත්තං, සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං,
වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බේධභාගියඤ්ච සුත්තං, වාසනාභාගියඤ්ච
අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං, නිබ්බේධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං,
සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බේධභාගියඤ්ච සුත්තං,
සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං,
සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බේධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං,
වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බේධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච සුත්තං,
සංකිලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බේධභාගියඤ්ච අසෙක්ඛභාගියඤ්ච
සුත්තං, නෙව සංකිලෙසභාගියං න වාසනාභාගියං න නිබ්බේධභාගියං න
අසෙක්ඛභාගියං සුත්ත''න්ති (නෙත්ති. 89) එවං චුත්තසොළසසාසනපට්ඨානාති.

තත්ථ සංකිලිස්සන්ති එතෙනාති සංකිලෙසො, සංකිලෙසභාගෙ
සංකිලෙසකොට්ඨාසෙ පචත්තං සංකිලෙසභාගියං. වාසනා පුඤ්ඤභාවනා,
වාසනාභාගෙ පචත්තං වාසනාභාගියං, වාසනං භජාපෙතීති වා වාසනාභාගියං.
නිබ්බිජ්ඣානං ලොභක්ඛන්ධාදීනං පදාලනං නිබ්බේධො, නිබ්බේධභාගෙ පචත්තං,
නිබ්බේධං භජාපෙතීති වා නිබ්බේධභාගියං. පරිනිට්ඨිතසික්ඛා ධම්මා අසෙක්ඛා,
අසෙක්ඛභාගෙ පචත්තං, අසෙක්ඛෙ භජාපෙතීති වා අසෙක්ඛභාගියං. තෙසු යත්ථ
තණ්හාදිසංකිලෙසො විහත්තො, ඉදං සංකිලෙසභාගියං. යත්ථ
දානාදිපුඤ්ඤකිරියවත්ථු විහත්තං, ඉදං වාසනාභාගියං. යත්ථ සෙක්ඛා
සීලක්ඛන්ධාදයො විහත්තා, ඉදං නිබ්බේධභාගියං. යත්ථ පන අසෙක්ඛා
සීලක්ඛන්ධාදයො විහත්තා, ඉදං අසෙක්ඛභාගියං. ඉතරාති තෙසං
වොම්ස්සකන්‍යවසෙන චුත්තාති. සබ්බාසවසංවරපරියායාදීනං වසෙන සබ්බභාගියං
වෙදිතබ්බං. තත්ථ හි සංකිලෙසධම්මා ලොකියසුචරිතධම්මා සෙක්ඛා ධම්මා
අසෙක්ඛා ධම්මා ච විහත්තා. සබ්බභාගියං පන ‘පස්සං න පස්සති’ තිආදිකං
උදකාදිඅනුචාදවචනං වෙදිතබ්බං.

අට්ඨවිසතිවිධං සුත්තන්තපට්ඨානං පන “ලොකියං, ලොකුත්තරං, ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච, සත්තාධිට්ඨානං, ධම්මාධිට්ඨානං, සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච, ඤාණං, ඤෙය්‍යං, ඤාණඤ්ච ඤෙය්‍යඤ්ච, දස්සනං, භාවනා, දස්සනඤ්ච භාවනා ච, සකච්චනං, පරච්චනං, සකච්චනඤ්ච පරච්චනඤ්ච, විස්සජ්ජනියං, අවිස්සජ්ජනියං, විස්සජ්ජනියඤ්ච අවිස්සජ්ජනියඤ්ච, කම්මං, විපාකො, කම්මඤ්ච විපාකො ච කුසලං, අකුසලං, කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච අනුඤ්ඤාතං, පටික්ඛිත්තං, අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිත්තඤ්ච, ථවො”ති (නෙත්ති. 112) එවමාගතානි අට්ඨවිසති සාසනපට්ඨානානි. තත්ථ ලොකියන්ති ලොකෙ නියුත්තො, ලොකෙ චා විදිතො ලොකියො. ඉධ පන ලොකියො අත්ථො යස්මිං සුත්තෙ චුත්තො, තං සුත්තං ලොකියං. තථා ලොකුත්තරං. යස්මිං පන සුත්තෙ පදෙසෙන ලොකියං, පදෙසෙන ලොකුත්තරං චුත්තං, තං ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච. සත්තඅධිප්පායසත්තපඤ්ඤත්තිමුඛෙන දෙසිතං සත්තාධිට්ඨානං. ධම්මවසෙන දෙසිතං ධම්මාධිට්ඨානං. උභයවසෙන දෙසිතං සත්තාධිට්ඨානඤ්ච ධම්මාධිට්ඨානඤ්ච. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. බුද්ධාදීනං පන ගුණාභිත්ථවනවසෙන පවත්තං සුත්තං ථවො නාම –

“මග්ගානට්ඨගිකො සෙට්ඨො, සච්චානං චතුරො පදා; විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච චක්ඛුමා”ති. (ධ. ප. 273; නෙත්ති. 170; පෙට්කො. 30) ආදිකං විය –

නෙත්තිනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සද්දගරුකාදීනන්ති ආදිසද්දෙන ගන්ධරසථොට්ඨබ්බගරුකෙ සඬගණ්හාති. ආසයවසෙනාති අප්ඤ්ඤාසයවසෙන. උතුසමුට්ඨානොපි ඉත්ථිසන්තානගතො සද්දො ලබ්භති, සො ඉධ නාධිප්පෙතොති “චිත්තසමුට්ඨානො”ති චුත්තං. කථිතසද්දො ආලාපාදිසද්දො. ගීතසද්දො සරෙන ගායනසද්දො. ඉත්ථියා හසනසද්දොපෙන්ථ සඬගහෙතබ්බො තස්සපි පුරිසෙන අස්සාදෙනබ්බතො. තෙනාහ – “අපිච බො මාතුගාමස්ස සද්දං සුණාති තිරොකුට්ඨා චා තිරොපාකාරා චා හසන්තියා චා හණන්තියා චා ගායන්තියා චා, සො තදස්සාදෙති”ති ආදි. නිවත්ථනිවාසනස්සාති බලිත්ථද්ධස්ස නිවාසනස්ස. අලඬකාරස්සාති නුපුරාදිකස්ස අලඬකාරස්ස. ඉත්ථිසද්දොත්ථෙව වෙදිතබ්බොති ඉත්ථිපට්ඨිද්ධභාවතො චුත්තං. තෙනාහ – “සබ්බොපි”ති ආදි. අවිදුරට්ඨානෙති තස්ස හත්ථිකුලස්ස වසනට්ඨානතො අවිදුරට්ඨානෙ. කායුපපන්තොති සම්පන්නකායො ථීරකථිතමහාකායො. මහාහත්ථිති මහානුභාවො හත්ථි. ඡෙට්ඨකං කත්ථාති යුථපතිං කත්ථා.

කථිතතික්ඛතාවෙන සිඬගසදිසත්තා අළසඬබ්බාතානි සිඬගානි එතස්ස අත්ථිති සිඬගී, සුවණ්ණවණ්ණනාය මහාබලතාය ච සිහහත්ථිආදිමිගසදිසත්තා මිගො වියාති මිගො. තත්ථ තත්ථ කිච්චං නෙතුහාවෙන චක්ඛුයෙව නෙත්තං, තං උග්ගතට්ඨෙන ආයතං එතස්සාති ආයතචක්ඛුනෙත්තො. අට්ඨි එව තථො එතස්සාති අට්ඨිත්තථො. තෙනාභිභූතොති තෙන මිගෙන අභිභූතො අප්ඤ්ඤාත්ථට්ඨො නිච්චලග්ගිතො හුත්ථා.

කරුණං රුදාමිති කාරුඤ්ඤපත්තො භුත්වා රොදාමි විරවාමි. පච්චත්ථිකභයතො මුත්ති නාම යථා තථා සභායවතො භොති, න ඵකාකිනොති ආහ – “මා භෙව මං පාණසමං ජහෙය්‍යා”ති. තත්ථ මා භෙව මන්ති මං ඵවරූපං ඛ්‍යසනං පත්තං අත්තනො පාණසමං පියසාමිකං ත්වං මාභෙව ජහි.

කුඤ්චෙ ගිරිකූටෙ රමති අභිරමති, තත්ථ වා විවරති, කොඤ්ජනාදං නදන්තො වා විවරති, කු වා පථවී, තදභිසානෙන ජීරතිති කුඤ්ජරො. සට්ඨිභායනන්ති ජාතියා සට්ඨිවස්සකාලස්මිං කුඤ්ජරා ථාමෙන පරිභායන්ති, තං සන්ධාය ඵවමාහ. පථඛ්‍යා වාතුරන්තායාති චතුසු දිසාසු සමුද්දං පත්වා ධීතාය වාතුරන්තාය පථවියා. සුප්පියොති සුට්ඨු පියො. තෙසං ත්වං වාරිජො සෙට්ඨොති යෙ සමුද්දෙ වා ගඬිගාය වා යමුනාය වා නම්මදානදියා වා කුළීරා, තෙසං සබ්බෙසං චණ්ණසම්පත්තියා මහත්තත්තෙන ව වාරිමිහි ජාතත්තා වාරිජො ත්වමෙව සෙට්ඨො පසත්ථතරො. මුඤ්ච රොදන්තියා පතින්ති සබ්බෙසං සෙට්ඨත්තා තමෙව යාවාමි, රොදමානාය මය්හං සාමිකං මුඤ්ච. අථාති ගහණස්ස සිථිලකරණසමනන්තරමෙව. එතස්සාති පටිසත්තුමද්දනස්ස.

පබ්බතගහනං නිස්සායාති තිස්සො පබ්බතරාජියො අතික්කමිත්වා චතුත්ථාය පබ්බතරාජියං පබ්බතගහනං උපනිස්සාය. ඵවං වදතීති “උදෙනයං චක්ඛුමා”තිආදිනා (ජා. 1.2.17) ඉමං බුද්ධමන්තං මන්තෙන්තො වදති.

තත්ථ උදෙනීති පාචිතලොකධාතුතො උග්ගච්ඡති. චක්ඛුමාති සකලචක්කවාලවාසීනං අන්ධකාරං විධමිත්වා චක්ඛුප්පටිලාභකරණෙන යන්තෙන තෙසං දින්තං චක්ඛු, තෙන චක්ඛුනා චක්ඛුමා. එකරාජාති සකලචක්කවාලෙ ආලොකකරානං අන්තරෙ සෙට්ඨට්ඨොන රඤ්ජනට්ඨොන ව එකරාජා. හරිස්සවණ්ණොති හරිසමානවණ්ණො, සුවණ්ණවණ්ණොති අත්ථො. පථවීං පභාසෙතීති පථවිප්පභාසො. තං තං නමස්සාමිති තස්මා තං ඵවරූපං භවන්තං නමස්සාමි වන්දාමි. තයාප්ප ගුත්තා විහරෙමිහ දිවසන්ති තයා අප්ප රක්ඛිතා භුත්වා ඉමං දිවසං චතුර්‍රියාපථවිහාරෙන සුඛං විහරෙය්‍යාම.

ඵවං බොධිසත්තො ඉමාය ගාථාය සූරියං නමස්සිත්වා දුතියගාථාය අතීතෙ පරිනිබ්බුතෙ බුද්ධෙ චෙව බුද්ධගුණෙ ව නමස්සති “යෙ බ්‍රාහ්මණා”තිආදිනා. තත්ථ යෙ බ්‍රාහ්මණාති යෙ බාහිතපාපා පරිසුද්ධා බ්‍රාහ්මණා. වෙදගුති වෙදානං පාරං ගතා, වෙදෙහි පාරං ගතාති වා වෙදගු. ඉධ පන සබ්බෙ සඬ්ඛතධම්මෙ විදිතෙ පාකටෙ කත්වා කතාති වෙදගු. තෙනෙවාහ – “සබ්බධම්මෙ”ති. සබ්බෙ ඛන්ධායතනධාතුධම්මෙ සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණවසෙන අත්තනො ඤාණස්ස විදිතෙ පාකටෙ කත්වා තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා සම්මාසම්බොධිං පත්තා, සංසාරං වා අතික්කන්තාති අත්ථො. තෙ මෙ නමොති තෙ මම ඉමං නමක්කාරං පටිච්ඡන්තු. තෙ ව මං පාලයන්තුති ඵවං මයා නමස්සිතා ව තෙ භගවන්තො මං පාලයන්තු රක්ඛන්තු. නමත්තු බුද්ධානං...පෙ.... විමුත්තියාති අයං මම නමක්කාරො අතීතානං පරිනිබ්බුතානං බුද්ධානං අත්ථු, තෙසංයෙව චතුසු ඵලෙසු ඤාණසඬ්ඛාතාය බොධියා අත්ථු, තථා තෙසඤ්ඤෙව අරහත්තඵලවිමුත්තියා

විමුක්තානං අත්ථු, යා ව නෙසං

තදඛගචික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණසඛ්ඛාතා පඤ්චවිධා විමුක්ති,
තාය විමුක්තියාපි අයං මය්හං නමක්කාරො අත්ථුති අත්ථො. ඉමං සො පරිත්තං
කත්වා, මොරො වරති එසනාති ඉදං පන පදද්වයං සත්ථා අභිසම්බුද්ධො භුත්වා ආහ.
තස්සත්ථො – භික්ඛවෙ, සො මොරො ඉමං පරිත්තං ඉමං රක්ඛං කත්වා අත්තනො
ගොවරභූමියං පුප්ඵළාදීනං අත්ථාය නානප්පකාරාය එසනාය වරතීති.

එවං දිවසං වරිත්වා සායං පබ්බතමත්ථකෙ නිසීදිත්වා අත්ථං ගච්ඡන්තං සූරියං
ඔලොකෙන්තො බුද්ධගුණෙ ආවජ්ජෙන්වා නිවාසට්ඨානෙ රක්ඛාවරණත්ථාය පුන
බ්‍රහ්මමන්තං වදන්තො “අපෙතය”න්තිආදිමාහ. තෙනෙවාහ – “දිවසං ගොවරං
ගහෙන්වා”තිආදි. තත්ථ අපෙතීති අපයාති අත්ථං ගච්ඡති. ඉමං සො පරිත්තං කත්වා
මොරො වාසමකප්පයීති ඉදම්පි අභිසම්බුද්ධො භුත්වා ආහ. තස්සත්ථො – භික්ඛවෙ,
සො මොරො ඉමං පරිත්තං ඉමං රක්ඛං කත්වා අත්තනො නිවාසට්ඨානෙ වාසං
සංකප්පයිත්ථාති. පරිත්තකම්මතො පුරෙතරමෙවාති පරිත්තකම්මකරණතො
පුරෙතරමෙව. මොරකුක්කුටිකායාති කුක්කුටිකාසදිසාය මොරච්ඡාපිකාය.

3. තතියෙ රූපායතනස්ස විය ගන්ධායතනස්සපි සමුට්ඨාපකපච්චයවසෙන
විසෙසො නත්ථීති ආහ – “චතුසමුට්ඨානික”න්ති. ඉත්ථියා සරිරගන්ධස්ස
කායාරූප්පාදිපනාදිගන්ධස්ස ව තප්පට්ඨිඛාචතො අවිසෙසෙන
ගහණප්පසඛ්ඛගෙ ඉධාධිප්පෙතගන්ධං නිද්ධාරෙන්තො “ස්වාය”න්තිආදිමාහ. තත්ථ
ඉත්ථියාති පාකතිකාය ඉත්ථියා. දුග්ගන්ධොති පාකතිකාය ඉත්ථියා
සරිරගන්ධභාවතො දුග්ගන්ධො හොති. ඉධාධිප්පෙතොති ඉට්ඨභාවතො
අස්සාදෙනබ්බත්තා වුත්තං. කථං පන ඉත්ථියා සරිරගන්ධස්ස දුග්ගන්ධභාවොති ආහ
– “එකච්චා හී”තිආදි. තත්ථ අස්සස්ස විය ගන්ධො අස්සා අත්ථීති අස්සගන්ධිනී.
මෙණ්ඩකස්ස විය ගන්ධො අස්සා අත්ථීති මෙණ්ඩකගන්ධිනී. සෙදස්ස විය ගන්ධො
අස්සා අත්ථීති සෙදගන්ධිනී. සොණිතස්ස විය ගන්ධො අස්සා අත්ථීති
සොණිතගන්ධිනී. රජ්ජතෙවාති අනාදිමති සංසාරෙ අවිජ්ජාදිකිලෙසවාසනාය
පරිකඛ්ඪිතහදයත්තා ඵොට්ඨබ්බස්සාදගධිතචිත්තතාය ව අන්ධබාලො එවරූපායපි
දුග්ගන්ධසරිරාය ඉත්ථියා රජ්ජතියෙව. පාකතිකාය ඉත්ථියා සරිරගන්ධස්ස
දුග්ගන්ධභාවං දස්සෙන්වා ඉදානි විසිට්ඨාය එකච්චාය ඉත්ථියා තදභාවං දස්සෙන්තුං –
“චක්කචත්තිනො පනා”තිආදිමාහ. යදි එවං ඊදිසාය ඉත්ථියා සරිරගන්ධොපි ඉධ
කස්මා නාධිප්පෙතොති ආහ – “අයං න සබ්බාසං හොති”තිආදි. තිරච්ඡානගතාය
ඉත්ථියා එකච්චාය ව මනුස්සිත්ථියා සරිරගන්ධස්ස අතිවිය
අස්සාදෙනබ්බභාවදස්සනතො පුන තම්පි අවිසෙසෙන අනුජානන්තො “ඉත්ථිකායෙ
ගන්ධො වා හොතු”තිආදිමාහ. ඉත්ථිගන්ධොත්ථෙව වෙදිතබ්බොති
තප්පට්ඨිඛාචතො වුත්තං.

4. චතුත්ථාදීසු කිං තෙනාති ජිව්භාවිඤ්ඤායාරසෙ ඉධාධිප්පෙතෙ කිං තෙන
අවයවරසාදිනා වුත්තෙන පයොජනං. ඔට්ඨමංසං සම්මක්ඛෙතීති
ඔට්ඨමංසසම්මක්ඛතො, බෙළාදීනි. ආදිසද්දෙන ඔට්ඨමංසමක්ඛතො

තම්බුලමුඛවාසාදිරසො ගස්හති. සබ්බො සො ඉත්ථීරසොති ඉත්ථියාවස්ස ගහෙනබ්බත්තා.

5. ඉත්ථීථොට්ඨබ්බොති එත්ථාපි එසෙව නයො. යදි පනෙන්ථ ඉත්ථීගතාති රූපාරම්මණාදීති අවිසෙසතො පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති, අථ කස්මා භගවතා තාති විසුං විසුං ගහෙන්වා දෙසිතානීති ආහ – “ඉති සත්ථා”තිආදි. යථා භීතිආදිතා තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. ගමෙතීති වික්ඛෙපං ගමෙති, අයමෙව වා පායො. ගමෙතීති ව සඬගමෙති. න තථා සෙසා සද්දාදයො, න තථා රූපාදීති ආරම්මණානීති එතෙන සත්තෙසු රූපාදිගරුකතා අසංකිණ්ණා විය දස්සිතා, න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං අනෙකවිධත්තා සත්තානං අප්ඤ්ඤාසයස්සාති දස්සෙතුං – “එකච්චස්ස වා”තිආදි වුත්තං. පඤ්චගරුකවසෙතාති පඤ්චාරම්මණගරුකවසෙන. එකච්චස්ස හි පුරිසස්ස යථාවුත්තෙසු පඤ්චසුපි ආරම්මණෙසු ගරුකතා හොති, එකච්චස්ස තත්ථ කතිපයෙසු, එකස්මිං එව වා, තෙ සබ්බෙපි පඤ්චගරුකාත්ථෙව වෙදිතබ්බා යථා “සත්තිසයො අට්ඨවිමොක්ඛා”ති. න පඤ්චගරුකජාතකවසෙන එකෙකාරම්මණෙ ගරුකස්සෙව නාධිප්පෙතත්තා. එකෙකාරම්මණගරුකානඤ්ඤි පඤ්චන්තං පුග්ගලානං තත්ථ ආගතත්තා තං ජාතකං “පඤ්චගරුකජාතක”න්ති වුත්තං. යදි එවං තෙන ඉධ පයොජනං නත්ථීති ආහ – “සක්ඛිභාවත්ථායා”ති. ආහරිත්වා කථෙතබ්බන්ති රූපාදිගරුකතාය එතෙ අනායබ්බසනං පත්තාති දස්සෙතුං කථෙතබ්බං.

6-8. තෙසන්ති සුත්තානං. උප්පණ්ඨෙත්වා ගණ්හිතුං න ඉච්ඡීති තස්ස ථොකං විරූපධාතුකත්තා න ඉච්ඡී. අනතික්කමන්තොති සංසන්දෙන්තො. ද්වෙ භත්ථං පත්තානීති ද්වෙ උප්පලාති භත්ථං ගතාති. පභට්ඨාකාරං දස්සෙත්වාති අපරාහි ඉත්ථීහි එකෙකං ලද්ධං, මයා ද්වෙ ලද්ධානීති සන්තුට්ඨාකාරං දස්සෙත්වා. පරොදීති තස්සා පුබ්බසාමිකස්ස මුඛගන්ධං සරිත්වා. තස්ස හි මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. භාරෙත්වාති තස්මා යානා අපනෙත්වා, “භරාපෙත්වා”ති වා පායො, අයමෙවත්ථො.

සාධු සාධුති භාසතොති ධම්මකථාය අනුමොදනවසෙන “සාධු සාධු”ති භාසතො. උප්පලං යථොදකෙති යථා උප්පලං උප්පලගන්ධො මුඛතො නිබ්බන්තොති. වට්ටමෙව කථීතන්ති යථාරුතවසෙන වුත්තං. යදිපි එවං වුත්තං, තථාපි යථාරුතමත්ථෙ අවත්වා විවට්ටං නිහරිත්වා කථෙතබ්බං විමුත්තිරසත්තා භගවතො දෙසනාය.

රූපාදිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති මනොරථපූරණියා අඬගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

පයමවග්ගවණ්ණනාය අනුත්තානත්ථදීපනා නිට්ඨිතා.

2. නිවරණප්පභානවග්ගවණ්ණනා

11. දුතියස්සාති දුතියවග්ගස්ස. එකධම්මමිසීති එත්ථ “එකසභාවමිසී”ති ඉමිනා සභාවත්ථොයං ධම්මසද්දො “කුසලා ධම්මා”තිආදීසු වියාති දස්සිතං හොති. යදග්ගෙන ව සභාවත්ථො, තදග්ගෙන නිස්සත්තත්ථො සිද්ධො එවාති “නිස්සත්තට්ඨො ධම්මො වෙදිතබ්බො”ති වුත්තං. සුභනිමිත්තන්ති ධම්මපරියායෙන වුත්තං. තඤ්ඤි අත්ථනො කාමච්ඡන්දො වා සියා. සො හි අත්තනො ගහණාකාරෙන සුභන්ති, තෙනාකාරෙන පවත්තනකස්ස අඤ්ඤස්ස කාමච්ඡන්දස්ස නිමිත්තත්තා “සුභනිමිත්ත”න්ති ව වුච්චති. තස්ස ආරම්මණං වා සුභනිමිත්තං. ඉට්ඨඤ්ඤි ඉට්ඨාකාරෙන වා ගය්හමානං රූපාදිආරම්මණං “සුභනිමිත්ත”න්ති වුච්චති. ආරම්මණමෙව චෙත්ථ නිමිත්තං. තථා හි චක්ඛති – “සුභනිමිත්තන්ති රාගට්ඨානියං ආරම්මණං”න්ති. සමුච්චයත්ථො වා-සද්දො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං. භියොසාභාවායාති පුනප්පුනං භාවාය. වෙසුල්ලායාති විපුලභාවාය, වඨ්ඨියාති අත්ථො. අජාතො නිජ්ජාතො. සෙසපදානි තස්සෙව චෙවචනානි. කාමෙසුති පඤ්චසු කාමගුණෙසු. කාමච්ඡන්දොති කාමසඬ්ඛාතො ඡන්දො, න කත්තුකමානාඡන්දො න ධම්මච්ඡන්දො. කාමනවසෙන රජ්ජනවසෙන ව කාමො එව රාගො කාමරාගො. කාමනවසෙන නන්දනවසෙන ව කාමො එව නන්දීති කාමනන්දී. කාමනවසෙන තණ්හායනවසෙන ව කාමතණ්හා. ආදිසද්දෙන “කාමස්නෙහො කාමපරිලාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසාන”න්ති එතෙසං පදානං සඬ්ඛහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ වුත්තනයෙනෙව කාමත්ථං විදිත්වා සිනෙහනට්ඨොන කාමස්නෙහො, පරිලාහනට්ඨොන කාමපරිලාහො, මුච්ඡනට්ඨොන කාමමුච්ඡා, ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපනට්ඨොන කාමජ්ඣොසානං වෙදිතබ්බං. කාමච්ඡන්දො එව කුසලජපවත්තිතො චිත්තස්ස නිවරණට්ඨොන කාමච්ඡන්දනීවරණං, සොති කාමච්ඡන්දො. අසමුදාවාරවසෙනාති අසමුදාවාරභාවෙන. අනනුභූතාරම්මණවසෙනාති “ඉදං නාමෙත”න්ති වත්ථුචසෙන උත්ථා තස්මිං අත්තභාවෙ අනනුභූතස්ස ආරම්මණස්ස වසෙන. රූපසද්දාදිහෙදං පන ආරම්මණං එකස්මිමිසී අත්තභාවෙ අනනුභූතං නාම නත්ථෙව, කිමඬ්ඛං පන අනාදිමති සංසාරෙ.

යං වුත්තං – “අසමුදාවාරවසෙන වා”තිආදි, තං අතිසංඛිත්තන්ති විත්ථාරතො දස්සෙතුං – “තත්ථා”තිආදිමාහ. තත්ථ හවග්ගහණෙන මහග්ගහණවො ගහිතො. සො හි ඔලාරිකකිලෙසසමුදාවාරරහිතො. තජ්ජනියකම්මකතාදිකාලෙ පාරිවාසිකකාලෙ ව වරිතබ්බානි ද්වෙඅසීති බුද්දකවත්තානි නාම. න හි තානි සබ්බාසු අවත්ථාසු වරිතබ්බානි, තස්මා තානි න මහාවත්තෙසු අත්තොගධානීති “වුද්දස මහාවත්තානී”ති වුත්තං. තථා ආගන්තුකවත්තආවාසිකගමික-අනුමොදනහත්තග්ග-පිණ්ඩවාරිකආරඤ්ඤකසෙනාසනජන්තාසරවච්චකුට්ඨපජ්ඣාය-සද්ධිවාරිකආවරිය-අත්තෙවාසිකවත්තානීති එතානි වුද්දස මහාවත්තානි නාමාති වුත්තං. ඉතරානි පන “පාරිවාසිකානං භික්ඛූනං වත්තං පඤ්ඤාපෙස්සාමී”ති (වුළුව. 75) ආරහිත්වා “න උපසම්පාදෙනබ්බං, න ඡමායං වඬ්ඤමන්තෙ වඬ්ඤමෙ වඬ්ඤමිතබ්බ”න්ති (වුළුව. 81) වුත්තානි පකතත්තෙ වරිතබ්බවත්තානි ඡසට්ඨී, තතො පරං “න, භික්ඛවෙ, පාරිවාසිකෙන භික්ඛූනා පාරිවාසිකවුඬ්ඤතරෙන භික්ඛූනා සද්ධිං, මූලායපටිකස්සනාරහෙන, මානත්තාරහෙන, මානත්තවාරිකෙන,

අබ්භානාරහෙන භික්ඛුනා සද්දිං එකච්ඡන්තො ආවාසෙ වත්ථබ්බං” න්ති ආදීනි පකතත්තෙ වරිතබ්බෙහි අනඤ්ඤත්තා විසුං විසුං අගණෙත්වා පාරිවාසිකවුඩ්ඛතරාදීසු පුග්ගලන්තරෙසු වරිතබ්බත්තා තෙසං වසෙන සම්පිණ්ඩෙත්වා එකෙකං කත්වා ගණිතානි පඤ්චානි එකසත්තතිවත්තානි. උක්ඛෙපනීයකම්මකතවත්තෙසු වත්තපඤ්ඤාපනවසෙන වුත්තං – “න පකතත්තස්ස භික්ඛුනො අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං...පෙ.... පිට්ඨිපරිකම්මං සාදිතබ්බං” න්ති ඉදං අභිවාදනාදීනං අස්සාදියනං එකං, “න පකතත්තො භික්ඛු සීලවිපත්තියා අනුද්ධංසෙතබ්බො” ති ආදීනි (වුළුව. 51) ව දසානි එවං ද්වාසිති භොන්ති. එතෙස්වෙව පන කානිචි තජ්ජනීයකම්මකතාදිවත්තානි කානිචි පාරිවාසිකාදිවත්තානීති අග්ගහිතග්ගහණෙන ද්වාච්ඡතිවත්තන්ති වෙදිතබ්බං. “වුද්දස මභාවත්තානී” ති වත්වාපි “ආගන්තුකගම්කවත්තානි වා” ති ඉමෙසං විසුං ගහණං ඉමානි අභිණ්භං සම්භවන්තීති කත්වා. කිලෙසො ඔකාසං න ලහති සබ්බදා වත්තජ්ජපිපත්තියංයෙව ඛ්‍යාවට්ඨිත්තතාය. අයොනිසොමනසිකාරන්ති අනිච්චාදීසු “නිච්ච” න්ති ආදීනා පවත්තං අනුපායමනසිකාරං. සතිවොස්සග්ගන්ති සතියා විස්සජ්ජනං, සතිවිරහන්ති අත්ථො. එවම්පිති වුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො පි-සද්දො. අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො පි-සද්දො.

අනුසන්ධිවසෙනානි පුච්ඡානුසන්ධි ආදි අනුසන්ධිවසෙන. පුබ්බාපරවසෙනානි පුබ්බාපරගන්ථසල්ලක්ඛණවසෙන. ගණ්භන්තස්සානි ආවරියමුඛතො ගණ්භන්තස්ස. සජ්ඣායන්තස්සානි ආවරියමුඛතො උග්ගහිතගන්ථං සජ්ඣායන්තස්ස. වාචෙන්තස්සානි පාළිං තදත්ථඤ්ච උග්ගණ්භාපනවසෙන පරෙසං වාචෙන්තස්ස. දෙසෙන්තස්සානි දෙසනාවසෙන පරෙසං ධම්මං දෙසෙන්තස්ස. පකාසෙන්තස්සානි අත්තනො අත්තනො සංසයට්ඨානො පුච්ඡන්තානං යාථාවතො අත්ථං පකාසෙන්තස්ස. කිලෙසො ඔකාසං න ලහති රත්තින්දිවං ගන්ථකම්මෙසුයෙව ඛ්‍යාවට්ඨිත්තතාය. එවම්පිති වුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො පි-සද්දො. එවං සෙසෙසුපි.

ධුතඬගධරො භොතීති වුත්තමෙවත්ථං පකාසෙති “තෙරස ධුතඬගගුණෙ සමාදාය වත්තති” ති. බාහුල්ලායානි වීචරාදිපච්චයබාහුල්ලාය. යථා වීචරාදයො පච්චයා බහුලං උජ්ජජන්ති, තථා ආවත්තස්ස පවත්තස්සානි අත්ථො. පරිහීනජ්ඣානස්සානි ඝානන්තරායකරෙන විසභාගරූපදස්සනාදීනා කෙනචි නිමිත්තෙන පරිහීනජ්ඣානස්ස. විස්සට්ඨජ්ඣානස්සානි අසමාපජ්ජනවසෙන පරිච්චත්තජ්ඣානස්ස. භස්සාදීසුති ආදි-සද්දෙන ගණසඬගණිකනිද්දානවකම්මාදිං සඬගණ්භානි. සත්තසු වා අනුපස්සනාසුති එත්ථ සත්ත අනුපස්සනා නාම අනිච්චානුපස්සනා දුක්ඛානුපස්සනා අනත්තානුපස්සනා නිබ්බිදානුපස්සනා විරාගානුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා ඛ්‍යානුපස්සනා වයානුපස්සනා විපරිණාමානුපස්සනා අනිමිත්තානුපස්සනා අප්පණ්හිතානුපස්සනා සුඤ්ඤානානුපස්සනා අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනං ආදීනවානුපස්සනා පටිසම්බානුපස්සනා විචට්ඨානුපස්සනානි ඉමාසු අට්ඨාරසසු මභාවිපස්සනාසු ආදිතො වුත්තා අනිච්චානුපස්සනාදි-

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාපරියන්තා සත්ත. එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං
විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාතො (විසුද්ධි. මහාවි. 2.741) ගහෙතබ්බං.

අනාසෙවනතායාති පුරිමත්තභාවෙ ක්කානෙන වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස
කාමච්ඡන්දාදිආසෙවනාය අභාවතො. අනනුභූතපුබ්බන්ති තස්මිං අත්තභාවෙ
අනනුභූතපුබ්බං. ඡාතොති එතස්සෙව වෙවචනං සඤ්ජාතොතිආදි. නනු ව
බණ්ණකත්තා සබ්බධම්මානං උප්පන්නස්ස කාමච්ඡන්දස්ස තඬ්ඛණංයෙව අවස්සං
නිරොධසම්භවතො නිරුද්ධෙ ව තස්මිං පුන අඤ්ඤස්සෙව උප්පජ්ජනතො ව කථං
තස්ස පුනප්පුනභාවො රාසිභාවො වාති ආහ - “තත්ථ සකිං උප්පන්නො
කාමච්ඡන්දො”තිආදි. අට්ඨානමෙතන්ති අකාරණමෙන. යෙන කාරණෙන
උප්පන්නො කාමච්ඡන්දො න නිරුජ්ඣති, නිරුද්ධො ව ස්වෙව පුන උප්පජ්ජස්සති,
තාදිසං කාරණං නත්ථීති අත්ථො.

රාගට්ඨානියන්ති රාගජනකං. අනිච්චාදිසු නිච්චාදිවසෙන විපරිතමනසිකාරො,
ඉධ අයොනිසොමනසිකාරොති ආහ - “අනිච්චෙ නිච්ච”න්තිආදි.
අයොනිසොමනසිකාරොති අනුපායමනසිකාරො, කුසලධම්මජ්ජවත්තියා
අකාරණභූතො මනසිකාරොති අත්ථො. උප්පට්ඨමනසිකාරොති
කුසලධම්මජ්ජවත්තියා අමග්ගභූතො මනසිකාරො. සච්චවිජ්ජපට්ඨකුලෙනාති
සච්චාභිසමයස්ස අනුනුලොමවසෙන. ආවජ්ජනාතිආදිනා ආවජ්ජනාය පච්චයභූතා
තතො පුරිමුජ්ජන්තා මනොද්වාරිකා අකුසලජ්ජවත්ති ඵලවොහාරෙන තථා
වුත්තා. තස්ස හි වසෙන සා අකුසලජ්ජවත්තියා උපනිස්සයො භොති. ආවජ්ජනාති
භවඬගච්ඡත්තං ආවජ්ජයතීති ආවජ්ජනා. අනු අනු ආවජ්ජෙතීති අන්වාචජ්ජනා.
භවඬගාරම්මණතො අඤ්ඤං ආභූජතීති ආභොගො. සමන්තාභරතීති
සමන්තාභාරො. තදෙවාරම්මණං අත්තානං අනුබන්ධිත්වා උප්පජ්ජමානො මනසි
කාරොති යපෙතීති මනසිකාරො. අයං වුවචති අයොනිසොමනසිකාරොති අයං
අනුපායඋප්පට්ඨමනසිකාරලක්ඛණො අයොනිසොමනසිකාරො නාම වුවචති.

12. දුතියෙ භත්තඛ්‍යාපත්ති වියාති භත්තස්ස පුතිභාවෙන විජ්ජකාරජ්ජත්ති විය,
චිත්තස්ස ඛ්‍යාපජ්ජන්ති චිත්තස්ස විකාරභාවාපාදනං. තෙනෙවාහ -
“පකතිච්ඡහනභාවො”ති. ඛ්‍යාපජ්ජති තෙන චිත්තං පුතිකුම්මාසාදයො විය
පුරිමපකතිං ජහතීති ඛ්‍යාපාදො. පටිසොයෙව උපරුපරි උප්පජ්ජමානස්ස පටිසස්ස
නිමිත්තභාවතො පටිසනිමිත්තං, පටිසස්ස ව කාරණභූතං ආරම්මණං
පටිසනිමිත්තන්ති ආහ - “පටිසස්සපි පටිසාරම්මණස්සපි එතං අධිවචන”න්ති.
අට්ඨකථායන්ති මහාඅට්ඨකථායං.

13. තතියෙ ටීනතා ටීනං, සජ්ජිපිණ්ඩො විය අවිජ්ජාච්ඡිකතාය චිත්තස්ස
සනභාවො බද්ධතාති අත්ථො. මෙධතීති මිද්ධං, අකම්මඤ්ඤභාවෙන හිංසතීති
අත්ථො. “යා තස්මිං සමයෙ චිත්තස්ස අකල්‍යානා”තිආදිනා (ධ. ස. 1162) ටීනස්ස,
“යා තස්මිං සමයෙ කායස්ස අකල්‍යානා”තිආදිනා (ධ. ස. 1163) ව මිද්ධස්ස
අභිධම්මෙ නිද්දිට්ඨන්තා වුත්තං - “චිත්තස්ස අකම්මඤ්ඤතා ටීනං, තිණ්ණං

බන්ධනං අකම්මඤ්ඤතා මිද්ධං”න්ති. සතිපි අඤ්ඤමඤ්ඤාවිජ්ජයොගෙ විත්තකායලභ්‍යතාදීනං විය විත්තවෙනසිකානං යථාක්කමං තංතංවිසෙසො සියා, යා තෙසං අකල්‍යානාදීනං විසෙසපච්චයතා, අයමෙනෙසං සභාවොති දට්ඨබ්බං. කපිමිද්ධස්සාති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “පවලායිකභාවස්සා”ති. අක්ඛිදලානං පවලභාවං කරොතීති පවලායිකො, පවලායිකස්ස භාවො පවලායිකභාවො, පවලායිකත්තන්ති චුත්තං හොති. උභින්නන්ති ටීනමිද්ධානං. “විත්ථාරො වෙදිතබ්බො”ති ඉමිනා සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. විත්තස්ස අකල්‍යානාති විත්තස්ස ගිලානභාවො. ගිලානො හි අකල්‍යානොති චුච්චති. විනයෙපි චුත්තං – “නාහං, හන්තෙ, අකල්‍යානො”ති (පාරා. 151). කාලං බමතීති හි කල්‍යං, අරොගතා, තස්සං නියුත්තො කල්‍යානො, න කල්‍යානො අකල්‍යානො. අකම්මඤ්ඤතාති විත්තගෙලඤ්ඤසඬ්ඛානොව අකම්මඤ්ඤතාකාරො. ඔලියනාති ඔලියනාකාරො. ඉරියාපච්ඡපත්ථමභිතඤ්ඤි විත්තං ඉරියාපථං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තං රුක්ඛෙ වග්ගුලි විය බිලෙ ලග්ගිතථාණිතවාරකො විය ච ඔලියති ලම්බති, තස්ස තං ආකාරං සන්ධාය – “ඔලියනා”ති චුත්තං. දුතියපදං උපසග්ගෙන වඩ්ඪිතං. කායස්සාති වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයසඬ්ඛාතස්ස නාමකායස්ස. අකල්‍යානා අකම්මඤ්ඤතාති හෙට්ඨා චුත්තනයමෙව. මෙසො විය ආකාසං ඔනාය්හතීති ඔනාහො. ඔනාය්හතීති ච ඡාදෙති අවත්ථරති වාති අත්ථො. සබ්බතොභාගෙන ඔනාහොති පරියොනාහො. අරතිආදීනං අත්ථො විභඩ්ගෙ (විභ. 856) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති තත්ථ චුත්තපාලියා දස්සෙතුං – “චුත්තං හෙත”න්තිආදිමාහ.

තත්ථ පන්තෙසුති දුරෙසු, විචිත්තෙසු වා. අධිකුසලෙසුති සමථවිපස්සනාධම්මෙසු. අරතීති රතිජ්ජටික්ඛෙපො. අරතිතාති අරමනාකාරො. අනභිරතීති අනභිරතභාවො. අනභිරමනාති අනභිරමනාකාරො. උක්කණ්ඨිතාති උක්කණ්ඨනාකාරො. පරිතස්සිතාති උක්කණ්ඨනවසෙනෙව පරිතස්සනා, උක්කණ්ඨිතස්සෙව තත්ථ තත්ථ තණ්හායනාති චුත්තං හොති. පරිතස්සිතාති වා කම්පනා. තන්දිති ජාතිආලසියං, පකතිආලසියන්ති අත්ථො. තථා හි කුසලකරණෙ කායස්ස අවිජ්ජාරිකතා ලීනතා ජාතිආලසියං තන්දි නාම, න රොගඋතුජාදිහි කායගෙලඤ්ඤං. තන්දියනාති තන්දියනාකාරො. තන්දිමනතාති තන්දියා අභිභූතවිත්තතා. අලසස්ස භාවො ආලස්‍යං, ආලස්‍යායනාකාරො ආලස්‍යායනා. ආලස්‍යායිතස්ස භාවො ආලස්‍යායිතත්තං. ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි කිලෙසවසෙන කායාලසියං කථිතං. ටීනමිද්ධකාරණානඤ්ඤි රාගාදිකිලෙසානං වසෙන නාමකායස්ස ආලසියං, තදෙව රූපකායස්සාපිති දට්ඨබ්බං. ජම්භනාති එන්දනා. පුනප්පුනං ජම්භනා විජම්භනා. ආනමනාති පුරතො නමනා. විනමනාති පච්ඡතො නමනා. සන්නමනාති සමන්තතො නමනා. පණමනාති යථා තත්තතො උට්ඨිතපෙසකාරො කිස්මිඤ්චිදෙව ගහෙත්වා උජුං කායං උස්සාපෙති, එවං කායස්ස උද්ධං යපනා. ඛ්‍යාධියකන්ති උජ්ජන්තඛ්‍යාධිතා. ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි ටීනමිද්ධකාරණානං රාගාදිකිලෙසානං වසෙන කායබද්ධනමෙව කථිතං. භුත්තාවිස්සාති භුත්තවතො. හත්තමුච්ඡාති හත්තගෙලඤ්ඤං. බලවහත්තෙන හි මුච්ඡාපත්තො විය හොති. හත්තකිලමථොති හත්තෙන කිලන්තභාවො.

හත්තපරිලාභොති හත්තදරටො. තස්මිඤ්ඤි සමයෙ පරිලාභුප්පත්තියා උපහතින්ද්‍රියො හොති, කායො ජීරතීති. කායදුට්ඨුල්ලන්ති හත්තං නිස්සාය කායස්ස අකම්මඤ්ඤතං. අකල්‍යාතාතිආදි හෙට්ඨා චුත්තනයමෙව. ලීනන්ති අවිජ්ජාරිකතාය පටිකුට්තං. ඉතරෙ ද්වෙ ආකාරභාවනිද්දෙසා. ටීනන්ති සප්පිපිණ්ඩො විය අවිජ්ජාරිකතාය සනභාවෙන ධීතං. ටීයනාති ආකාරනිද්දෙසො. ටීයිභාවො ටීයිතත්තං, අවිජ්ජාරවසෙනෙව බද්ධතාති අත්ථො. ඉමෙහි පන සබ්බෙහිපි පදෙහි ටීනමිද්ධකාරණානං රාගාදිකිලෙසානං වසෙන චිත්තස්ස ගිලානාකාරො කට්ඨොති වෙදිතබ්බො. පුරිමා චත්තාරො ධම්මාති අරති, තන්දි, විජම්භිතා, හත්තසම්මදොති එතෙ චත්තාරො ධම්මා. යදා ටීනමිද්ධං උප්පන්නං හොති, තදා අරතිආදීනම්පි සම්භවතො “උපනිස්සයකොටියා පන හොති”ති චුත්තං, උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොතිති අත්ථො.

14. චතුත්ථෙ උද්දතස්ස භාවො උද්ධච්චං. යස්ස ධම්මස්ස වසෙන උද්ධතං හොති චිත්තං, තංසම්පයුත්තා වා ධම්මා, සො ධම්මො උද්දච්චං. කුච්ඡිතං කතං කුකතං, දුච්චරිතං සුචරිතඤ්ච. අකතම්පි හි කුකතමෙව. එවඤ්ඤි චත්තාරො හොන්ති “යං මයා න කතං, තං කුකත”න්ති. එවං කතාකතං දුච්චරිතං සුචරිතඤ්ච කුකතං, තං ආරබ්භ විජ්ජට්ඨාරවසෙන පචත්තං පන චිත්තං ඉධ කුකතන්ති වෙදිතබ්බං. තස්ස භාවො කුක්කුච්චං. චිත්තස්ස උද්ධතාකාරොති චිත්තස්ස අවුපසමාකාරොව චුත්තො. අවුපසමලක්ඛණඤ්ඤි උද්ධච්චං. යථාපචත්තස්ස කතාකතාකාරවිසිට්ඨස්ස දුච්චරිතසුචරිතස්ස අනුසොචනවසෙන විරූපං පටිසරණං විජ්ජට්ඨාරො. කුක්කුච්චස්සපි කතාකතානුසොචනවසෙන චිත්තවික්ඛෙපභාවතො අවුපසමාකාරො සම්භවතීති ආහ – “වෙනසො අවුපසමොති උද්ධච්චකුක්කුච්චස්සෙවතං නාම”න්ති. ස්වෙව ච වෙනසො අවුපසමොති උද්ධච්චකුක්කුච්චමෙව නිද්දිට්ඨං. තඤ්ච අත්තනොව අත්තනා සහජාතං න හොතිති ආහ – “අයං පන උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොති”ති. උපනිස්සයපච්චයතා ව පුරිමුප්පන්නවසෙන වෙදිතබ්බො.

15. පඤ්චමෙ විගතා විකිච්ඡා අස්සාති විචිකිච්ඡා. සභාවං විචින්නො තාය කිච්ඡතීති වා විචිකිච්ඡා.

16. ඡට්ඨෙ හෙතුං වා පච්චයං වා න ලහතීති එත්ථ හෙතුග්ගහණෙන ජනකං කාරණමාහ, පච්චයග්ගහණෙන අනුපාලනකං කාරණං. හෙතූන්ති වා උපාදානකාරණං. පච්චයන්ති සහකාරණං චුත්තං. තන්ති කිලෙසං. විචට්ඨෙත්වා අරහත්තං ගණ්භාතීති විචට්ඨාහිමුඛං චිත්තං පෙසෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තො අරහත්තඵලං ගණ්භාති. භික්ඛාය වරන්ති එත්ථාති භික්ඛාවාරො, ගොවරගාමස්සෙනං අධිවචනං, තස්මිං භික්ඛාවාරෙ. වයං ආගම්මාති දාරහරණානුරූපං වයං ආගම්ම. ආයුහන්තොති උපවින්නො. අධිගාරපක්කන්ති විතච්චිකඨගාරෙසු පක්කං. කිං නාමෙතන්ති භික්ඛු ගරහන්තො ආහ. ජීවමානපෙතකසත්තොති ජීවමානො හුත්වා “තෙනෙව අත්තභාවෙන පෙතභාවං පත්තසත්තො හවිස්සතී”ති පරිකප්පවසෙන චුත්තං. කුටන්ති පාතියසට්ඨං. යාව

දාරුණත්ති අතිවිය දාරුණං. විපාකො කිදිසො භවිස්සතීති තයා කතකම්මස්ස ආයතීං අනුභවිතබ්බවිපාකො කිදිසො භවිස්සති.

විසඬිරිත්වාති ඡෙදනභෙදනාදිහි විනාසෙත්වා. දීපකම්මපක්ඛිනොති අත්තනො නිසින්නභාවස්ස දීපනතො එවංලද්ධනාමා මිගපක්ඛිනො, යෙන අරඤ්ඤං නෙත්වා නෙසාදො තෙසං සද්දෙන ආගතාගතෙ මිගපක්ඛිනො වධිත්වා ගණ්හාති. ටෙරන්ති චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරං. ඉද්ධියා අභිසඬිරිත්වාති අධිට්ඨානාදිවසෙන ඉද්ධිං අභිසඬිරිත්වා. උපයොගත්ථෙ වෙතං කරණවචනං. අග්ගිපපටිකන්ති අවිච්ඡාරණං, විප්ප්ලිඬිගන්ති අත්ථො. පස්සන්තස්සෙවාති අනාදරෙ සාම්චවනං. තස්ස ටෙරස්සාති තස්ස මිලක්ඛතිස්සත්ථෙරස්ස. තස්සාති තස්සා අග්ගිපපටිකාය. පටිබලස්සාති උග්ගභණ්ඩසජ්ඣායාදිසු පටිබලස්ස. දුක්ඛං උපනිසා කාරණමෙතිස්සාති දුක්ඛුපනිසා, දුක්ඛනිබන්ධනා දුක්ඛභෙතුකා සද්ධාති චුත්තං භොති. චත්තමුඛෙන කම්මට්ඨානස්ස කට්ඨත්තා “චත්තසීසෙ යත්වා”ති චුත්තං. පලාලවරණකන්ති පලාලපුඤ්ජං.

ආරම්භටාති සමථවිපස්සනාදිසු වීරියං කරොථ. නික්කමටාති කොසජ්ජනො නික්කමථ, කාමානං වා පනුදනාය නික්කමථ, උභයෙනපි වීරියමෙව චුත්තං. වීරියඤ්ඤි ආරම්භනකවසෙන ආරම්භො, කොසජ්ජනො නික්කමනවසෙන “නික්කමො”ති චුච්චති. යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙති බුද්ධස්ස භගවතො පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධසඬිබාතෙ තිව්ධසාසනෙ යුඤ්ජථ යොගං කරොථ. එවමනුයුඤ්ජන්තා මච්චුනො සෙනං ධුනාථ විද්ධංසෙථ. තත්ථ මච්චුනො සෙනන්ති

—

“කාමා තෙ පයමා සෙනා, දුතියා අරති චුච්චති;
තතියා බුජ්ජිපාසා තෙ, චතුත්ථී තණ්හා පචුච්චති.

“පඤ්චමං ටීනමිද්ධං තෙ, ඡට්ඨා භීරු පචුච්චති;
සත්තම් විච්චිච්ඡා තෙ, මක්ඛො ථම්මො තෙ අට්ඨමො.

“ලාභො සිලොකො සක්කාරො,
මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො;
යො චත්තානං සමුක්කංසෙ,
පරෙ ච අවජානාති.

“එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්හස්සාභිජ්ජහාරිති;
න නං අසුරො ජිනාති, ඡෙත්වා ච ලභතෙ සුඛ”න්ති. (සු. නි. 438-441) —

එවමාගතං කාමාදිභෙදං මච්චුනො සෙනං. එත්ථ ච යස්මා ආදිතොව අගාරියභූතෙ සත්තෙ චත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමා මොසයන්ති, තෙ අභිභූයා අනගාරියභාවං උපගතානං පන්තෙසු සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති උජ්ජජ්ජති. චුත්තඤ්ඤෙනං — “පබ්බජිතෙන ඛො, ආචුසො, අභිරති දුක්කරා”ති (සං. නි. 4.331). තතො තෙ පරප්පටිබද්ධජීවිකත්තා බුජ්ජිපාසා බාධති,

තාය බාධිතානං පරියෙසනතණ්හා විත්තං කිලමයති. අථ නෙසං කිලන්තවිත්තානං
 ටීනමිද්ධං ඔක්කමති, තතො විසෙසමනාධිගච්ඡන්තානං දුරභිසම්භවෙසු
 අරඤ්ඤවනපත්ථෙසු පන්තෙසු සෙනාසනෙසු විහරතං උත්‍රාසසඤ්ඤිතා භීරු ඡායති.
 තෙසං උස්සඬිකිතපරිසඬිකිතානං දීඝරත්තං විවෙකරසමනස්සාදයමානානං විහරතං
 “න සියා නු බො එස මග්ගො” ති පටිපත්තියං විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති. තං
 විනොදෙන්වා විහරතං අප්පමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන මානමක්ඛට්ඨිතා ඡායන්ති.
 තෙපි විනොදෙන්වා විහරතං තතො අධිකතරං විසෙසාධිගමනං නිස්සාය
 ලාභසක්කාරසිලොකා උප්පජ්ජන්ති. ලාභාදීහි මුච්ඡිත්වා ධම්මජ්ජනිරූපකානි
 පකාසෙන්තො මිච්ඡායසං අධිගන්ත්වා තත්ථ යිතා ඡාතිආදීහි අත්තානං
 උක්කංසෙන්ති, පරං වම්භෙන්ති, තස්මා කාමාදීනං පයමසෙනාදිභාවො
 වෙදිතබ්බො. නළාගාරන්ති නලෙහි විනද්ධතිණුව්ඡන්තගෙහං.

විහස්සතීති උග්ගහණසජ්ඣායනමනසිකාරාදීහි විහරිස්සති. ඡාතිසංසාරන්ති
 පුනප්පුනං ඡාතිසඬ්ඛාතසංසාරවට්ටං. දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතීති දුක්ඛස්ස
 අන්තසඬ්ඛාතං නිබ්බානං සච්ඡිකරිස්සති. පලාලපුඤ්ජාභන්ති පලාලපුඤ්ජං අභන්ති
 පදවිජෙදො. තතියං යානන්ති අනාගාමිඵලං සන්ධාය වදති.

තිවස්සහික්ඛුකාලෙති උපසම්පදන්තො තිණි වස්සානි අස්සානි තිවස්සො,
 තිවස්සො ව සො හික්ඛු වාති තිවස්සහික්ඛු, තස්ස, තෙන වා උපලක්ඛිතො කාලො
 තිවස්සහික්ඛුකාලො, තස්මිං. යදා සො තිවස්සො හික්ඛු නාම හොති, තදාති වුත්තං
 හොති. කම්මං කරොතීති භාවනාකම්මං කරොති. ගන්ථකම්මන්ති ගන්ථවිසයං
 උග්ගහණාදිකම්මං. පිණ්ඩාපච්චිං කත්වාති අන්තොවස්සෙ තෙමාසං දිත්තපිණ්ඩස්ස
 කිලෙසක්ඛයකරණෙන අපච්චිං. පූජං කත්වා. පිණ්ඩාපච්චිං කරොන්තො හි හික්ඛු
 යෙහි අත්තනො යො පිණ්ඩපානො දිත්තො, තෙසං තස්ස මහජ්ඵලභාවං
 ඉච්ඡන්තො අත්තනො සන්තානමෙව කිලෙසක්ඛයකරණෙන විසොධෙන්වා
 අරහත්තං ගණ්හාති.

මහාභූතීති එත්ථ පූජාවචනො මහන්තසද්දො, භූතීති ව නාමෙකදෙසෙන
 තිස්සභූතිත්ථෙරං ආලපති. භවති හි නාමෙකදෙසෙනපි වොහාරො යථා
 “දෙවදත්තො දත්තො” ති. මහාභූතීති වා පියසමුදාහාරො, සො මහති භූති විභූති
 පුඤ්ඤඤාණාදිසම්පදා අස්සානි මහාභූති. ඡන්තං සෙපණ්ණිගච්ඡමුලන්ති
 සාබ්‍යපලාසාදීහි ඡන්තං සනච්ඡායං සෙපණ්ණිගච්ඡමුලං. අසුභකම්මට්ඨානං පාදකං
 කත්වාති කෙසාදිඅසුභකොට්ඨාසභාවනාය පටිලද්ධං උපචාරසමාධිං අප්පනාසමාධිං
 වා පාදකං කත්වා. අසුභවිසයං උපචාරජ්ඣානාදිකම්මමෙවෙන්ථ උපරි
 පවත්තෙතබ්බභාවනාකම්මස්ස කාරණභාවනො යානන්ති කම්මට්ඨානං.

සහස්සද්විසහස්සසඬ්ඛාමත්තත්තා “මහාගණ්ණ” ති වුත්තං. අත්තනො
 වසනට්ඨානතො ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වාති අත්තනො වසනට්ඨානතො
 ආකාසෙන ගන්ත්වා විහාරසමීපෙ ඔතරිත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්තත්ථෙරස්ස
 සන්තිකං ගන්ත්වා. කිං ආගතොසීති කිංකාරණා ආගතොසි. සබ්බෙසු

රත්තිදිවසභාගෙසු ඔකාසං අලහන්තොති සො කිර ථෙරො “තුය්හං ඔකාසො න හවිස්සති, ආවුසො” ති චුත්තෙපි “චිතක්කමාලකෙ යීතකාලෙ පුච්ඡිස්සාමි, හන්තෙ” ති වත්වා “තස්මිං යානෙ අඤ්ඤෙ පුච්ඡිස්සන්ති” ති චුත්තෙ “භික්ඛාචාරමග්ගෙ, හන්තෙ” ති වත්වා “තත්තාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්ති” ති චුත්තෙ දුපට්ඨනිවාසනට්ඨානෙ, සඛිසාට්ඨාරුපනට්ඨානෙ, පත්තනීහරණට්ඨානෙ, ගාමෙ වරිත්වා ආසනසාලාය යාගුපිතකාලෙ, හන්තෙති. තත්ථාපි ථෙරො අත්තනො කඬ්ඛං විනොදෙන්ති, ආවුසොති. අත්තොගාමනො නික්ඛමනකාලෙ පුච්ඡිස්සාමි, හන්තෙති. තත්තාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්ති, ආවුසොති. අත්තරාමග්ගෙ, හන්තෙති. භොජනසාලාය හත්තකිච්චපරියොසානෙ, හන්තෙ. දිවාට්ඨානෙ පාදධොවනකාලෙ, හන්තෙති. තනො පට්ඨාය යාව අරුණා අපරෙ පුච්ඡන්ති, ආවුසොති. දන්තකට්ඨං ගහෙත්වා මුඛධොවනත්ථං ගමනකාලෙ, හන්තෙති. තදාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්ති. මුඛං ධොවිත්වා ආගමනකාලෙ, හන්තෙති. තත්තාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡිස්සන්ති. සෙනාසනං පවිසිත්වා නිසින්නකාලෙ, හන්තෙති. තත්තාපි අඤ්ඤෙ පුච්ඡන්ති, ආවුසොති. එවං සබ්බෙසු රත්තිදිවසභාගෙසු යාවමානො ඔකාසං න ලභී, තං සන්ධායෙන චුත්තං — “එවං ඔකාසෙ අසති මරණස්ස කථං ඔකාසං ලභිස්සාමි” ති. හන්තෙ, නනු මුඛං ධොවිත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා තයො චත්තාරො පල්ලඬිකෙ උණ්භාපෙත්වා යොනිසොමනසිකාරකම්මං කරොන්තානං ඔකාසලාභෙන හවිතඬ්ඛං සියාති අධිජ්ජායෙන වදති. මණ්ඩලණ්ණෙති ඉන්ද්‍රියලමණ්ඩලණ්ණෙති.

සට්ඨන්තස්සෙවාති වායාමන්තස්සෙව. විසුද්ධිපචාරණන්ති “පරිසුද්ධො අහ” න්ති එවං පචත්තං විසුද්ධිපචාරණං. අරහන්තානමෙව භෙසා පචාරණා. කාලකං වාති මහන්තං කාලකං සන්ධාය වදති, තිලකො වාති බුද්දකං සන්ධාය. උභයෙනපි සීලස්ස පරිසුද්ධිභාවමෙව විභාවෙති.

පධානකම්මිකාති පධානකම්මෙ නියුත්තා. ලද්ධමග්ගන්ති ලද්ධුපායං, පයමමෙව ලද්ධුපදෙසන්ති චුත්තං භොති. අපත්තානීති ඡඩ්ඞිතානි. අලාබ්භනෙව සාරදෙනි සරදකාලෙ වාතාතපහතානි තත්ථ තත්ථ විජ්ජකිණ්ණඅලාබ්භනි විය. කාපොතකානීති කපොතකවණ්ණානි. තානි දිස්වාන කා රතීති තානි එවරුපානි අට්ඨීති දිස්වා තුම්භාකං කා නාම රතී, නනු අප්පමත්තකාපි රතී කාතුං න වට්ඨතියෙවාති අත්ථො. දුතියකථං අකථිතපුබ්බොති අත්තනො වුඩ්ඞිතරෙන සද්ධිං චුත්තවචනස්ස පච්චනිකං දුතියකථං අකථිතපුබ්බො.

තදඬිගෙන, තදඬිගස්ස පහානං තදඬිගප්පහානං. යඤ්ඤි රත්තිභාගෙ සමුප්පලිතෙන දීපෙන අන්ධකාරස්ස විය තෙන තෙන විපස්සනාය අවයවභූතෙන ඤාණඬිගෙන පටිපක්ඛවසෙනෙව තස්ස තස්ස පහාතඬ්ඛධම්මස්ස පහානමිදං තදඬිගප්පහානං නාම. යථා කාමච්ඡන්දාදයො න චිත්තං පරියුට්ඨාය තිට්ඨන්ති, එවං පරියුට්ඨානස්ස නිසෙධනං අප්පවත්තිකරණං වික්ඛම්භනං වික්ඛම්භනප්පහානං. යඤ්ඤි සසෙවාලෙ උදකෙ පක්ඛිත්තෙන සට්ඨන සෙවාලස්ස විය තෙන තෙන ලොකියසමාධිතා නිවරණාදීනං පච්චනිකධම්මානං වික්ඛම්භනමිදං වික්ඛම්භනප්පහානං නාම. සම්මා උපවිජ්ජිත්ති එතෙන කිලෙසාති සමුච්ඡෙදො,

පහියන්ති එතෙන කිලෙසාති පහානං, සමුච්ඡේදසඤ්චානං පහානං
 නිරවසෙසප්පහානන්ති සමුච්ඡේදප්පහානං. යඤ්ථි අසනිවිචක්කාහිහතස්ස රුක්ඛස්ස
 විය අරියමග්ගඤ්ඤාණෙන සංයොජනාදීනං ධම්මානං යථා න පුන වත්තන්ති, එවං
 පහානමිදං සමුච්ඡේදප්පහානං නාම. පටිප්පස්සම්භති වූපසම්මති කිලෙසදරථො
 එතායාති පටිප්පස්සද්ධි, එලං, සායෙව පහානන්ති පටිප්පස්සද්ධිප්පහානං. සබ්බෙ
 කිලෙසා සබ්බසඤ්චානා වා නිස්සරන්ති අපගච්ඡන්ති එතෙනාති නිස්සරණං,
 නිබ්බානං, තදෙව පහානන්ති නිස්සරණප්පහානං. පටිප්පස්සම්භයමානන්ති
 පටිප්පස්සම්භං කිලෙසවූපසමං කුරුමානං. ලොකියලොකුත්තරෙහීති
 තදඤ්චිකම්මභනප්පහානානං ලොකියත්තා, ඉතරෙසං ලොකුත්තරත්තා වුත්තං.

නිමිසති එලං එතෙන උප්පජ්ජනට්ඨානෙන පක්ඛිපමානං විය හොතීති නිමිත්තං,
 කාරණස්සෙතං අධිවචනං. අසුභස්ස නිමිත්තං, අසුභමෙව වා නිමිත්තන්ති
 අසුභනිමිත්තං. අසුභනිස්සිතම්පි හි ක්කානං නිස්සිතෙ නිස්සයවොහාරෙන අසුභන්ති
 වොහරියති යථා “මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්ති” ති. තෙනෙවාහ – “දසසු අසුභෙසු
 උප්පන්නං සාරම්මණං පයමජ්ඣාන” ති. අනිච්චෙ අනිච්චන්තිආදිනා නයෙන
 වුත්තස්සාති ඉමිනා චතුබ්බිධං යොනිසොමනසිකාරං දස්සෙති. හෙට්ඨා චෙත්ථ ඉධ
 ච චතුබ්බිධස්ස අයොනිසොමනසිකාරස්ස යොනිසොමනසිකාරස්ස ච ගහණං
 නිරවසෙසදස්සනත්ථං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තෙසු පන අසුභෙ “අසුභ” තිති
 මනසිකාරො ඉධාධිප්පෙතො, තදනුකූලත්තා වා ඉතරෙසම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං.

එකාදසසු අසුභෙසු පටිකුලාකාරස්ස උග්ගණ්හනං, යථා වා තත්ථ
 උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති, තථා පටිපත්ති අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො.
 උපචාරප්පනාවහාය අසුභභාවනාය අනුයුඤ්ජනං අසුභභාවනානුයොගො. හොජනෙ
 මත්තඤ්ඤුනො ටීනමිද්ධාහිභවාහවා ඔතාරං අලහමානො කාමච්ඡන්දො පහියන්ති
 වදන්ති. හොජනනිස්සිතං පන ආහාරෙ පටිකුලසඤ්ඤං, තබ්බිපරිණාමස්ස
 තදාධාරස්ස තස්ස ච උදරියභූතස්ස අසුභතාදස්සනං, කායස්ස ච
 ආහාරට්ඨිතිකතාදස්සනං යො උප්පාදෙති, සො විසෙසතො හොජනෙ පමාණඤ්ඤු
 නාම, තස්ස ච කාමච්ඡන්දො පහියතෙව. දසවිධඤ්ථි අසුභනිමිත්තන්ති පාකට්ඨසෙන
 වුත්තං. කායගතාසතිං පන ගහෙත්වා එකාදසවිධම්පි අසුභනිමිත්තං වෙදිතබ්බං.

අභුත්වා උදකං පිට්ඨෙති පාතියස්ස ඔකාසදානත්ථං චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ
 අභුත්වා පාතියං පිට්ඨෙය්‍යාති අත්ථො. තෙන වුත්තං – “චතුන්නං පඤ්චන්තං
 ආලොපානං ඔකාසෙ සති” ති. අභිධම්මට්ඨිකාකාරෙන පනෙත්ථ “චත්තාරො පඤ්ච
 ආලොපෙ, භුත්වාන උදකං පිට්ඨෙ” ති පාඨං පරිකප්පෙත්වා අඤ්ඤාටා අත්ථො
 වණ්ණිතො, සො අට්ඨකථාය න සමෙති. අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරො
 දන්තට්ඨිදස්සාවී.

17. සත්තමෙ මිජ්ජති හිතඵරණවසෙන සිනිය්හතීති මිත්තො, හිතෙසී පුග්ගලො,
 තස්මිං මිත්තෙ භවා, මිත්තස්ස වා එසාති මෙත්තා, හිතෙසිතා. තත්ථ “මෙත්තා” ති
 වුත්තෙ අප්පනාපි උපචාරොපි වට්ටති සාධාරණවචනභාවතොති ආහ – “මෙත්තාති

එත්තාවතා පුබ්බහාගොපි වට්ටති”ති. අපි-සද්දො අප්පනං සම්පිණ්ඛෙති. අප්පනං අප්පත්තාය මෙත්තාය සුට්ඨු මුච්චනස්ස අභාවතො වෙතොවිමුත්තීති “අප්පනාව අධිප්පෙතා”ති වුත්තං.

සත්තෙසු මෙත්තායනස්ස භික්ෂුපසංභාරස්ස උප්පාදනං පවත්තනං මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො. පයමුප්පත්තො මෙත්තාමනසිකාරො පරතො උප්පජ්ජනකස්ස කාරණභාවතො මෙත්තාමනසිකාරොව මෙත්තානිමිත්තං. කම්මංයෙව සකං එතෙසන්ති කම්මස්සකා, සත්තා, තබ්බාවො කම්මස්සකතා, කම්මදායාදතා. දොසමෙත්තාසු යාථාවතො ආදීනවානිසංසානං පටිසඬ්ඛානවිමංසා ඉධ පටිසඬ්ඛානං. මෙත්තාවිහාරිකලායාණමිත්තවත්තතා ඉධ කලායාණමිත්තතා. ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණානන්ති අත්තඅතිපියමජ්ඣත්තවෙරිවසෙන ඔදිස්සකතා, සීමාසම්භෙදෙ කතෙ අනොදිස්සකතා, එකාදිදිසාඵරණවසෙන දිසාඵරණතා මෙත්තාය උග්ගහණෙ වෙදිතබ්බා. විහාරරච්ඡගාමාදිවසෙන වා ඔදිස්සකදිසාඵරණං. විහාරාදිඋද්දෙසරහිතං පුරත්ථිමාදිදිසාවසෙන අනොදිස්සකදිසාඵරණං. එවං වා ද්විධා උග්ගහණං සන්ධාය – “ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණ”න්ති වුත්තං. උග්ගහො ව යාව උපචාරා දට්ඨබ්බො. උග්ගහිතාය ආසෙවනා භාවතා. තත්ථ සබ්බෙ සත්තා, පාණා, භූතා, සුග්ගලා, අත්තභාවපරියාපන්නාති එතෙසං වසෙන පඤ්චවිධා. එකෙකස්මිං අවෙරා හොන්තු, අඛ්‍යාපජ්ඣා, අනීසා, සුඛි අත්තානං පරිහරන්තුති චතුර්ධා පවත්තිතො විසතිවිධා අනොධිසොඵරණා මෙත්තා. සබ්බා ඉත්ථියො, පුරිසා, අරියා, අනරියා, දෙවා, මනුස්සා, විනිපාතිකාති සත්තාධිකරණවසෙන පවත්තා සත්තවිධා අට්ඨවිසතිවිධා වා, දසහි දිසාහි දිසාධිකරණවසෙන පවත්තා දසවිධා ව, එකෙකාය වා දිසාය සත්තාදිඉත්ථාදිඅවෙරාදිභෙදෙන අසීතාධිකචතුසත්තප්පභෙදා ව ඔධිසොඵරණා වෙදිතබ්බා. මෙත්තං භාවෙන්තස්සාති මෙත්තාඤ්ඤානං භාවෙන්තස්ස. ත්වං එතස්ස කුද්ධොතිආදි පච්චවෙක්ඛණාවිධිදස්සනං. අප්පට්ඨිතපහෙණකං වියාති අසම්පට්ඨිතපණ්ණාකාරං විය. පටිසඬ්ඛානෙති විමංසායං. වත්තනිඅට්ඨියං අත්තගුත්තත්ථෙරසදිසෙ.

18. අට්ඨමෙ කුසලධම්මසම්පට්පත්තියා පට්ඨපනසභාවතාය තප්පට්පක්ඛානං විසොසනසභාවතාය ව ආරම්භධාතුආදිතො පවත්තවීරියන්ති ආහ – “පයමාරම්භවීරිය”න්ති. යස්මා පයමාරම්භමත්තස්ස කොසජ්ජවිධමනං ථාමගමනඤ්ච නත්ථි, තස්මා වුත්තං – “කොසජ්ජතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතර”න්ති. යස්මා පන අපරාපරුප්පත්තියා ලද්ධාසෙවනං උපරුපරි විසෙසං ආවහන්තං අතිවිය ථාමගතමෙව හොති, තස්මා වුත්තං – “පරං පරං යානං අක්කමනතො තතොපි බලවතර”න්ති. පනුදනායාති නීහරණාය. යථා මහතො පලිසස්ස උග්ගාටකජනස්ස මහන්තො උස්සාහො ඉච්ඡිතබ්බො, එවම්ධාපිති “නික්කමො වෙතසො පලිසුග්ගාටනායා”ති වුත්තං. මහාපරක්කමො එව පරෙන කතං බන්ධනං ඡිත්ථෙය්‍ය, එවම්ධාපිති වුත්තං – “පරක්කමො වෙතසො බන්ධනවිඡේදනායා”ති.

ආරද්ධං සංසාධිතං පරිපූරිතං වීරියං එතස්සාති ආරද්ධවීරියො,
 නිජ්ඵන්තවීරියො, ආරද්ධං පට්ඨපිතං වීරියං එතස්සාති ආරද්ධවීරියො.
 වීරියාරම්භජ්ජසුතොති ආහ - “ආරද්ධවීරියස්සාති පරිපූණ්ණවීරියස්සචෙව
 පග්ගහිතවීරියස්ස චා”ති. චතුදොසාපගතන්ති අතිලීනතාදීහි චතුහි දොසෙහි අපගතං.
 චතුදොසාපගතත්තමෙව විභාවෙති “න ච අතිලීන”න්තිආදිනා. අතිලීනඤ්ඤි
 භාවනාවිත්තං කොසජ්ජපක්ඛිකං සියා, අතිපග්ගහිතඤ්ඤ උද්ධච්චපක්ඛිකං.
 භාවනාවිථිං අනජ්ඣොගාගෙත්වා සඬකොවාපත්ති අතිලීනතා. අජ්ඣොගාගෙත්වා
 අන්තොසඬකොවො අජ්ඣත්තං සංඛිත්තතා. අතිපග්ගහිතතා අච්චාරද්ධවීරියතා.
 ඛනිද්ධා වික්ඛිත්තතා ඛනිවිසංචිතක්කානුධාවනා. තදෙනං වීරියං
 වඬිකමාදිකායිකජ්ජයොගාවහං කායිකං, තදඤ්ඤං චෙතසිකං. රත්තිදිවස්ස පඤ්ඤ
 කොට්ඨාසෙති පුබ්බණ්ණසායන්හපයමමජ්ඣමපච්ඡිමයාමසඬධාතෙ පඤ්ඤ
 කොට්ඨාසෙ. තදුභයමිපිති කායිකං චෙතසිකඤ්ඤ වීරියං. මිලක්ඛතිස්සත්ථෙරස්ස
 මහාසීවත්ථෙරස්ස ච වත්ථු හෙට්ඨා දස්සිතමෙව.

පිතිමල්ලකත්ථෙරස්ස වත්ථු පන එවං වෙදිතබ්බං. සො කිර ගිහිකාලෙ
 මල්ලයුද්ධාය ආහිණ්ඩන්තො තිසු රජ්ජෙසු පටාකං ගහෙත්වා තම්බපණ්ණිදීපං
 ආගම්ම රාජානං දිස්වා රඤ්ඤා කතානුග්ගහො එකදිවසං
 කිලඤ්ඤකාසනසාලාද්වාරෙන ගච්ඡන්තො “රූපං, භික්ඛවෙ, න තුම්භාකං, තං
 පජ්ඣට්, තං වො පහීනං දීසරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති”ති (සං. නි. 3.33-34;
 4.102; ම. නි. 1.247) නතුම්භාකවග්ගං සුත්වා වින්තෙසි - “නෙව කිර රූපං
 අත්තනො, න වෙදනා”ති. සො තංයෙව අඬකුසං කත්වා නික්ඛමිත්වා මහාවිහාරං
 ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාවිත්වා පබ්බජිතො උපසම්පන්නො ද්වෙමාතිකා පගුණං
 කත්වා තිංස භික්ඛු ගහෙත්වා අවරවාලියඅඬගණං ගන්ත්වා සමණධම්මං අකාසි.
 පාදෙසු අවහන්තෙසු ජණ්ණකෙහි වඬිකමති. තමෙනං රත්තිං එකො මිගලුද්දකො
 “මිගො”ති මඤ්ඤමානො පහරි, සත්ති විනිවිජ්ඣිත්වා ගතා. සො තං සත්තිං
 හරාපෙත්වා පහාරමුඛාති තිණවට්ටියා පුරාපෙත්වා පාසාණපිට්ඨියං අත්තානං
 නිසීදාපෙත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඤ්ඤත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං
 පත්වා උක්කාසිතසද්දෙන ආගතානං භික්ඛූනං ඛ්‍යාකරිත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි -

“භාසිතං බුද්ධසෙට්ඨස්ස, සබ්බලොකග්ගවාදිනො;
 න තුම්භාකං ඉදං රූපං, තං ජහෙය්‍යාථ භික්ඛවො. (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම.
 නි. අට්ඨ. 1.106);

“අනිච්චා වත සඬ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;
 උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො”ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 1.106; ථෙරගා. 1168);

කුටුම්භියපුත්තතිස්සත්ථෙරස්සපි වත්ථු එවං වෙදිතබ්බං. සාවත්ථියං කිර
 තිස්සො නාම කුටුම්භියපුත්තො වත්තාලීස හිරඤ්ඤකොට්ඨො පහාය පබ්බජිත්වා
 අගාමකෙ අරඤ්ඤ විහරති, තස්ස කනිට්ඨභාතුහරියා “ගච්ඡට්, නං ජීවිතා

වොරොපෙපා” ති පඤ්චසතෙ වොරෙ පෙසෙසි, තෙ ගන්ත්වා ථෙරං පරිවාරෙත්වා නිසිදිංසු. ථෙරො ආහ – “කස්මා ආගතත්ථ උපාසකා” ති? තං ජීවිතා වොරොපෙස්සාමාති. පාටිභොගං මෙ උපාසකා ගහෙත්වා අප්පෙකරත්ති. ජීවිතං දෙපාති. කො තෙ, සමණ, ඉමස්මිං ධානෙ පාටිභොගො භවිස්සතීති? ථෙරො මහත්තං පාසාණං ගහෙත්වා උරුට්ඨිති හින්දිත්වා “වට්ටති උපාසකා පාටිභොගො” ති ආහ. තෙ අපක්කමිත්වා වඬිකමනසිසෙ අග්ගිං කත්වා නිපජ්ජිංසු. ථෙරස්ස වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා සීලං පච්චවෙක්ඛතො පරිසුද්ධසීලං නිස්සාය පිතිපාමොජ්ජං උජ්ජජි. තතො අනුක්කමෙන විපස්සනං වඬිසෙත්තො තියාමරත්ති. සමණධම්මං කත්වා අරුණුග්ගමනෙ අරහත්තං පත්තො ඉමං උදානං උදානෙසි –

“උභො පාදානි හින්දිත්වා, සඤ්ඤපෙස්සාමි වො අහං;
අට්ටියාමි හරායාමි, සරාගමරණං අහං.

“එවාහං චිත්තයිත්වාන, යථාභූතං විපස්සිසං;
සම්පත්තෙ අරුණුග්ගමිහි, අරහත්තං අපාපුණි” ති. (විසුද්ධි. 1.20; දී. නි. අට්ඨ. 2.373; ම. නි. අට්ඨ. 1.106);

අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහොති අතිභොජනෙ ථිනමිද්ධස්ස නිමිත්තග්ගාහො,
“එත්තකෙ භුත්තෙ තං භොජනං ථිනමිද්ධස්ස කාරණං හොති, එත්තකෙ න හොති” ති ථිනමිද්ධස්ස කාරණාකාරණග්ගාහො හොතීති අත්ථො.
බ්බතිරෙකවසෙන චෙතං චුත්තං, තස්මා එත්තකෙ භුත්තෙ තං භොජනං ථිනමිද්ධස්ස කාරණං න හොතීති භොජනෙ මත්තඤ්ඤතාව අත්ථතො දස්සිතාති දට්ඨබ්බං.
තෙනාහ – “චතුපඤ්ච...පෙ.... තං න හොති” ති. දිවා සූරියාලොකන්ති දිවා ගහිතනිමිත්තං සූරියාලොකං රත්තියං මනසිකරොත්තස්සපිති එවමෙත්ථ අත්ථො චෙදිතබ්බො. ධුතඬිගානං විරියනිස්සිතත්තා චුත්තං –
“ධුතඬිගනිස්සිතස්ප්පායකථායපි” ති.

19. නවමෙ ඤානෙන වා විපස්සනාය වා වූපසම්භවිත්තස්සාති ඤානෙන වා විපස්සනාය වා අවුපසමකරකිලෙසවිගමනෙන වූපසම්භවිත්තස්ස. කුක්කුචවම්පි කතාකතානුසොචනවසෙන පචත්තමානං චෙතසො අවුපසමාවහතාය උද්ධව්චෙන සමානලක්ඛණන්ති උභයස්ස පභානකාරණං අහින්තං කත්වා චුත්තං. බහුස්සුතස්ස ගන්ථතො අත්ථතො ච සුත්තාදීනි විවාරෙන්තස්ස තබ්බහුලවිහාරිතො අත්ථවෙදාදිප්පට්ලාභසම්භවතො වික්ඛෙපො න හොති. යථා විධිප්පට්පත්තියා යථානුරූපපත්තිකාරප්පවත්තියා ච වික්ඛෙපො ච කතාකතානුසොචනඤ්ච න හොතීති “බාහුසච්චෙනපි උද්ධව්චකුක්කුචවං පභියතී” ති ආහ. යදග්ගෙන බාහුසච්චෙන උද්ධව්චකුක්කුචවං පභියතී, තදග්ගෙන පරිපුච්ඡකතාවිනයප්පකතඤ්ඤතාහිපි තං පභියතීති දට්ඨබ්බං. වුද්ධසෙවිතා ච වුද්ධසීලිතං ආවහතීති චෙතසො වූපසමකරත්තා “උද්ධව්චකුක්කුචවප්පභානකාරි” ති චුත්තං, වුද්ධතං පන අනපෙක්ඛිත්වා කුක්කුචව්විනොදකා විනයධරා කල්‍යාණමිත්තාති චුත්තාති දට්ඨබ්බං. වික්ඛෙපො ච

පබ්බතනානං යෙහුයොන කුක්කුච්චහෙතුකො හොතිති

“කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබ්‍රහ්මදස්සා”තිආදිනා විනයනායෙනෙව පරිපුච්ඡකතාදයො නිද්දිට්ඨා.

20. දසමෙ බ්‍රහ්මස්සුතානං ධම්මසභාවාචබොධසම්භවතො විචිකිච්ඡා අනවකාසා ඵවාති ආහ – “බ්‍රහ්මසච්චෙනපි...පෙ.... විචිකිච්ඡා පභීයති”ති. කාමං බ්‍රහ්මසච්චපරිපුච්ඡකතාහි සබ්බාපි අට්ඨවත්ථුකා විචිකිච්ඡා පභීයති, තථාපි රතනත්තයවිචිකිච්ඡාමූලිකා සෙසවිචිකිච්ඡාති ආහ – “තිණි රතනානි ආරබ්භ පරිපුච්ඡාබ්‍රහ්මදස්සපි”ති. රතනත්තයගුණාවබොධෙහි “සත්ථරි කඬබති”තිආදිවිචිකිච්ඡාය අසම්භවොති. විනයෙ පකතඤ්ඤතා “සික්ඛාය කඬබති”ති (ධ. ස. 1008; විහ. 915) චූත්තය විචිකිච්ඡාය පහානං කරොතිති ආහ – “විනයෙ විණ්ණවසීභාවස්සපි”ති. ඔකප්පතියසද්ධාසඬබ්බාතඅධිමොක්ඛබ්‍රහ්මදස්සාති සද්ධෙය්‍යාවත්ථුනො අනුප්පවිසනසද්ධාසඬබ්බාතඅධිමොක්ඛෙන අධිමුච්චනබ්‍රහ්මදස්ස. අධිමුච්චනඤ්ච අධිමොක්ඛූප්පාදනමෙවාති දට්ඨබ්බං. සද්ධාය වා තංතින්තපොණතා අධිමුත්ති අධිමොක්ඛො. නිවරණානං පච්චයස්ස වෙව පච්චයසාතස්ස ව විභාවිතත්තා චූත්තං – “වට්ටවිවට්ටං කථිත”න්ති.

නිවරණප්පහානවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අකම්මනියවග්ගවණ්ණනා

21. තතියස්ස පයමෙ අභාවිතන්ති සමථවිපස්සනාභාවනාවසෙන න භාවිතං තථා අභාවිතත්තා. තඤ්ඤි “අවඬ්ඪිත”න්ති චූච්චති පටිපක්ඛාහිභවෙන පරිබුද්ධනාභාවතො. තෙනාහ භගවා – “අකම්මනියං හොති”ති.

22. දුතියෙ චූත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. පයමෙති තතියවග්ගස්ස පයමසුත්තෙ. වට්ටවසෙනාති විපාකවට්ටවසෙන. තෙභූමකවට්ටන්ති තෙභූමකවිපාකවට්ටං. වට්ටපට්ඨාභාය කම්මන්ති විපාකවට්ටස්ස පට්ඨාභාය උපනිස්සයභූතං කම්මං, තස්ස සභායභූතං කිලෙසවට්ටමිපි කම්මග්ගහණෙනෙව සඬගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. විවට්ටපට්ඨාභාය කම්මන්ති විවට්ටාධිගමස්ස උපනිස්සයභූතං කම්මං. යං පන වර්මභවතිබ්බත්තකං කම්මං, තං විවට්ටප්පට්ඨාභාය කම්මං හොති, න හොතිති? න හොති වට්ටපාදකභාවතො. වර්මභවපටිසන්ධි විය පන විවට්ටුපනිස්සයොති සක්කා විඤ්ඤාතුං. න හි කදාවි තිහෙතුකපටිසන්ධියා විනා විසෙසාධිගමො සම්භවති. ඉමෙසු සුත්තෙසුති ඉමෙසු පන පයමදුතියසුත්තෙසු යථාක්කමං වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

23. තතියෙ අභාවිතන්ති ඵත්ථ භාවනා නාම සමාධිභාවනා. සා යත්ථ ආසඬ්ඪිතබ්බා, තං කාමාවචරපයමමහාකුසලවිත්තාදිඅභාවිතන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ – “දෙවමනුස්සසම්පත්තියො”තිආදි.

24. චතුත්ථෙ යස්මා චිත්තන්ති විචට්ටවසෙනෙව උප්පන්නචිත්තං අධිජ්ජෙනං,
තස්මා ජාතිජරාඛ්‍යාධිමරණසොකාදිදුක්ඛස්ස අනිඛිබ්බන්තනතො මහතො අත්ථාය
සංවත්තන්ති යොජනා වෙදිතඛ්ඛා.

25-26. පඤ්චමජට්ඨෙසු උප්පන්නන්ති අවිගතුප්පාදාදිඛණත්තයමිපි අභාවිතං
භාවනාරහිතං අපාතුභූතමෙව පණ්ඩිතසම්මතස්ස උප්පන්නකිච්චස්ස අසාධනතො
යථා “අපුත්තො”ති. සො හි සමත්ථො හුත්වා පිතු පුත්තකිච්චං අසාධෙත්තො
අපුත්තොති ලොකෙ වුච්චති, එවං සම්පදමිදං. තෙනාහ – “කස්මා”තිආදි. තෙසු
ධම්මෙසුති ලොකුත්තරපාදකප්ඤ්ඤානාදිසු. ථෙරො පන මත්ථකප්පත්තමෙව භාවිතං
චිත්තං දස්සෙත්තො “මග්ගචිත්තමෙවා”ති ආහ.

27-28. සත්තමට්ඨමෙසු පුනප්පුනං අකතන්ති භාවනාබහුලීකාරවසෙන
පුනප්පුනං න කතං. ඉමානිපි ද්වෙති ඉමෙසු ද්විසු සුත්තෙසු ආගතානි ඉමානිපි ද්වෙ
චිත්තානි.

29-30. නවමෙ අධිවහන්ති ආනෙති. දුක්ඛෙතාති කිච්ඡෙන. දුප්පෙසනතොති
දුක්ඛෙන පෙසෙතඛ්ඛතො. මත්ථකප්පත්තං විපස්සනාසුඛං පාකතිකප්ඤ්ඤානාසුඛතො
සන්තතරපණ්ණිතතරමෙවාති ආහ – “ඤ්ඤානාසුඛතො විපස්සනාසුඛ”න්ති. තෙනාහ
හගවා –

“සුඤ්ඤාගාරං පට්ටයස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුතො;
අමානුසී රති හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.

“යතො යතො සම්මසති, බන්ධානං උදයඛ්ඛයං;
ලහති පිතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත”න්ති. (ධ. ප. 374);

තඤ්භි චිත්තං විස්සට්ඨඉන්ද්‍රජරසදිසං අමොසභාවතො.

අකම්මනියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අදන්තවග්ගවණ්ණනා

31-36. චතුත්ථස්ස පඨමෙ අදන්තන්ති චිත්තභාවනාය විනා න දන්තං. තෙනාහ
– “සතිසංවරරහිත”න්ති. චතුත්ථෙ තතියෙ වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො
වෙදිතඛ්ඛො. පඤ්චමජට්ඨෙසු පුරිමසදිසොයෙවාති තතියචතුත්ථසදිසො එව.

37-38. සත්තමට්ඨමෙසු උපමා පනෙත්ථාති යථා පඨමාදිසු
අදන්තහත්ථිඅස්සාදයො උපමාභාවෙන ගහිතා, එවමෙත්ථ සත්ථමට්ඨමෙසු
“අසංවුතසරද්වාරාදිවසෙන වෙදිතඛ්ඛා”ති වුත්තං.

39-40. නවමදසමෙසු වතුහිපි පදෙහිති අදන්තාදිහි වතුහි පදෙහි යොජෙත්වා නවමදසමානි සුත්තානි වුත්තානීති යොජනා.

අදන්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පණ්ණිනඅච්ඡවග්ගවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පයමෙ උපමාව ඔපම්මං, සො එව අත්ථො, තස්මිං ඔපම්මත්ථෙ ඛොධෙනබ්බෙ නිපාතො. සෙය්‍යාපාපිති යථාති අත්ථො. එත්ථ ච තත්‍ර භගවා කත්ථවි අත්ථෙත උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති වත්ථසුත්තෙ විය, පාරිච්ඡත්තකොපම (අ. නි. 7.69) අග්ගික්ඛන්ධොපමාදි (අ. නි. 7.72) සුත්තෙසු විය ව. කත්ථවි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති ලොණමිබ්ලසුත්තෙ (අ. නි. 3.101) විය, සුවණ්ණකාරසත්තසුරියොපමාදිසුත්තෙසු (අ. නි. 7.66) විය ව. ඉමස්මිං පන සාලිසුකොපමෙ උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙත්තො “සෙය්‍යාපාපි, හික්ඛවෙ”තිආදිමාහාති පොත්ථකෙසු ලිඛන්ති, තං මජ්ඣිමට්ඨකථාය වත්ථසුත්තවණ්ණනාය (ම. නි. අට්ඨ. 1.70) න සමෙති. තත්ථ හි ඉදං වුත්තං –

සෙය්‍යාපාපි, හික්ඛවෙ, වත්ථන්ති උපමාවචනමෙවෙතං. උපමං කරොත්තො ච භගවා කත්ථවි පයමංයෙව උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙති, කත්ථවි පයමං අත්ථං දස්සෙත්වා පච්ඡා උපමං, කත්ථවි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති, කත්ථවි අත්ථෙත උපමං. තථා භෙස “සෙය්‍යාපාපිස්සු, හික්ඛවෙ, ද්වෙ අගාරා සද්චාරා, තත්ථ චක්ඛුමා පුරිසො මජ්ඣෙ යිතො පස්සෙය්‍යා”ති සකලමිපි දෙවද්දුතසුත්තං (ම. නි. 3.261 ආදයො) උපමං පයමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙත්තො ආහ. “තිරොකුට්ටං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසජ්ජමානො ගච්ඡති, සෙය්‍යාපාපි, ආකාසෙ”තිආදිනා පන නයෙන සකලමිපි ඉද්ධිවිධං අත්ථං පයමං දස්සෙත්වා පච්ඡා උපමං දස්සෙත්තො ආහ. “සෙය්‍යාපාපි, බ්‍රාහ්මණපුරිසො සාරත්ථිකො සාරගවෙසී”තිආදිනා (ම. නි. 1.314) නයෙන සකලමිපි වුළසාරොපමසුත්තං උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙත්තො ආහ. “ඉධ පන, හික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති සුත්තං...පෙ.... සෙය්‍යාපාපි, හික්ඛවෙ, පුරිසො අලගද්දත්ථිකො”තිආදිනා නයෙන සකලමිපි අලගද්දසුත්තං (ම. නි. 1.238) මහාසාරොපමසුත්තන්ති එවමාදිති සුත්තානි අත්ථෙත උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙත්තො ආහ. ස්වායං ඉධ පයමං උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙතිති.

එත්ථ හි වුළසාරොපමාදීසු (ම. නි. 1.312) පයමං උපමං වත්වා තදන්තරං උපමෙය්‍යත්ථං වත්වා පුන උපමං වදන්තො උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙතිති වුත්තො. අලගද්දපමසුත්තාදීසු පන අත්ථං පයමං වත්වා තදන්තරං උපමං වත්වා පුන අත්ථං වදන්තො අත්ථෙත උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙතිති වුත්තො. තෙනෙවෙත්ථ ලීනත්ථජපකාසිනියං වුත්තං – “උපමෙය්‍යත්ථං පයමං වත්වා

තදනන්තරං අත්ථං වත්වා පුන උපමං වදන්තො උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති”ති වුත්තො. අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වාති එත්ථාපි එසෙව නයොති. ඉධ පන කත්ථවි අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති. “වත්ථසුත්තෙ විය පාරිච්ඡත්තකොපමඅග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙසු විය වා”ති වුත්තං. තත්ථ වත්ථසුත්තෙ තාව “සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, වත්ථං සංකිලිට්ඨං මලග්ගහිතං, තමෙනං රජකො යස්මිං යස්මිං රඬගජාතෙ උපසංභරෙය්‍යා. යදි නිලකාය, යදි පිතකාය, යදි ලොහිතකාය, යදි මඤ්ජීට්ඨකාය, දුරත්තවණ්ණමෙවස්ස අපරිසුද්ධවණ්ණමෙවස්ස. තං කිස්ස හෙතු? අපරිසුද්ධත්තා, භික්ඛවෙ, වත්ථස්ස. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, චිත්තෙ සංකිලිට්ඨෙ දුග්ගති පාටිකඬ්ඛා”තිආදිනා (ම. නි. 1.70) පයමං උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා උපමෙය්‍යත්ථො වුත්තො, න පන පයමං අත්ථං වත්වා තදනන්තරං උපමං දස්සෙත්වා පුන අත්ථො වුත්තො. යෙන කත්ථවි අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති. වත්ථසුත්තෙ වියාති වදෙය්‍යා.

තථා පාරිච්ඡත්තකොපමෙපි “යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ දෙවානං තාවතිංසානං පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො පණ්ඩුපලාසො හොති, අත්තමනා, භික්ඛවෙ, දෙවා තාවතිංසා, තස්මිං සමයෙ හොන්ති පණ්ඩුපලාසො දානි පාරිච්ඡත්තකො කොවිළාරො, න විරස්සෙව දානි පන්තපලාසො භවිස්සති...පෙ.... එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ අරියසාවකො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජ්ජාය වෙතෙති. පණ්ඩුපලාසො, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො තස්මිං සමයෙ හොති”තිආදිනා (අ. නි. 7.69) පයමං උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථො වුත්තො. අග්ගික්ඛන්ධොපමෙ “පස්සථ නො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතන්ති. එවං, හන්තෙති. තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං ආලිඬගෙත්වා උපනිසිදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, යං ඛත්තියකඤ්ඤං වා බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤං වා ගහපතිකඤ්ඤං වා මුදුනලුනහත්ථපාදං ආලිඬගෙත්වා උපනිසිදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා”තිආදිනා (අ. නි. 7.72) පයමං උපමංයෙව දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථො වුත්තො, න පන පයමං අත්ථං වත්වා තදනන්තරං උපමං දස්සෙත්වා පුන අත්ථො වුත්තො, තස්මා “කත්ථවි අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති වත්ථසුත්තෙ විය පාරිච්ඡත්තකොපමඅග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙසු විය වා”ති න වත්තබ්බං.

කෙවි පනෙත්ථ එවං වණ්ණයන්ති “අත්ථං පයමං වත්වා පච්ඡා ව උපමං දස්සෙත්තො අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති නාම, උපමං පන පයමං වත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙත්තො උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති නාම, තදුභයස්සපි ආගතට්ඨානං නිදස්සෙත්තො ‘වත්ථසුත්තෙ වියා’තිආදිමාහා”ති. තම්පි “කත්ථවි අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති වත්ථසුත්තෙ විය පාරිච්ඡත්තකොපමඅග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙසු විය වා”ති වත්තබ්බං, එවඤ්ඤා වුවිච්චමානෙ “කත්ථවි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති ලොණමිබ්බලසුත්තෙ වියා”ති විසුං න වත්තබ්බං “අග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙ වියා”ති එත්ථ ආදිසද්දෙනෙව සඬගහිතත්තා. ලොණමිබ්බලසුත්තෙපි හි –

“සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො සුදො රාජානං වා රාජමහාමත්තං වා නානච්චයෙහි සුපෙහි පච්චුපට්ඨිතො අස්ස අම්බිලග්ගෙහිපි තිත්තකග්ගෙහිපි කටුකග්ගෙහිපි මධුරග්ගෙහිපි ඛාරිකෙහිපි අඛාරිකෙහිපි ලොණිකෙහිපි අලොණිකෙහිපි.

“ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො සුදො සකස්ස භත්තස්ස නිමිත්තං උග්ගණ්හාති ‘ඉදං වා මෙ අප්ප භත්තසුපෙය්‍යං රුච්චති, ඉමස්ස වා අභිහරති, ඉමස්ස වා ඛන්‍රං ගණ්හාති, ඉමස්ස වා වණ්ණං භාසති. අම්බිලග්ගං වා මෙ අප්ප භත්තසුපෙය්‍යං රුච්චති, අම්බිලග්ගස්ස වා අභිහරති, අම්බිලග්ගස්ස වා ඛන්‍රං ගණ්හාති, අම්බිලග්ගස්ස වා වණ්ණං භාසති...පෙ.... අලොණිකස්ස වා වණ්ණං භාසති’ති. ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො සුදො ලාභී වෙව හොති අව්ඡාදනස්ස, ලාභී වෙනනස්ස, ලාභී අභිභාරානං. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො සුදො සකස්ස භත්තනිමිත්තං උග්ගණ්හාති. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති...පෙ.... වෙදනාසු...පෙ.... චිත්තෙ...පෙ.... ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. තස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිතො විහරතො චිත්තං සමාධියති, උපක්කිලෙසා පහියන්ති, සො තං නිමිත්තං උග්ගණ්හාති.

“ස ඛො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු ලාභී වෙව හොති දිට්ඨොව ධම්මෙ සුඛවිභාරානං, ලාභී හොති සතිසම්පජ්ඣස්ස. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො ඛ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු සකස්ස චිත්තස්ස නිමිත්තං උග්ගණ්හාති”ති (සං. නි. 5.374) –

එවං පඨමං උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථො චුත්තො.

“සුවණ්ණකාරසුරියොපමාදිසුත්තෙසු විය වා”ති ඉදංඤ්ච උදාහරණමත්තෙන සඬිගහං ගච්ඡති සුවණ්ණකාරසුත්තාදිසු පඨමං උපමාය අදස්සිත්තං. එතෙසු හි සුවණ්ණකාරොපමසුත්තෙ (අ. නි. 3.103) තාව –

“අධිචිත්තමනුයුත්තෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා තිණි නිමිත්තානි කාලෙන කාලං මනසි කාතබ්බාති, කාලෙන කාලං සමාධිනිමිත්තං මනසි කාතබ්බං, කාලෙන කාලං පග්ගහනිමිත්තං මනසි කාතබ්බං, කාලෙන කාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසි කාතබ්බං. සවෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං සමාධිනිමිත්තංයෙව මනසි කරෙය්‍ය, යානං තං චිත්තං කොසප්පාය සංවත්තෙය්‍ය. සවෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං පග්ගහනිමිත්තංයෙව මනසි කරෙය්‍ය, යානං තං චිත්තං උද්ධච්චාය සංවත්තෙය්‍ය. සවෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං උපෙක්ඛානිමිත්තංයෙව මනසි කරෙය්‍ය, යානං තං චිත්තං න සම්මා සමාධියෙය්‍ය ආසවානං ඛයාය. යතො ව ඛො, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො

හික්බු කාලෙන කාලං සමාධිනිමිත්තං...පෙ.... පග්ගහනිමිත්තං...පෙ....
උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසි කරොති, තං හොති චිත්තං මුදුඤ්ච කම්මනියඤ්ච
පහස්සරඤ්ච, න ච පහඬුගු, සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය.

“සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා
උක්කං ඛන්ධෙය්‍ය, උක්කං ඛන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙය්‍ය, උක්කාමුඛං
ආලිම්පිත්වා සණ්ඨාපෙන ජාතරූපං ගහෙත්වා උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපෙය්‍ය,
උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපිත්වා කාලෙන කාලං අභිධමති, කාලෙන කාලං උදකෙන
පරිජ්ඵොසෙති, කාලෙන කාලං අජ්ඣුපෙක්ඛති. සවෙ, හික්ඛවෙ,
සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං
අභිධමෙය්‍ය, ධානං තං ජාතරූපං දහෙය්‍ය. සවෙ, හික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො
වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං උදකෙන
පරිජ්ඵොසෙය්‍ය, ධානං තං ජාතරූපං නිබ්බාපෙය්‍ය. සවෙ, හික්ඛවෙ,
සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං
අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍ය, ධානං තං ජාතරූපං න සම්මා පරිපාකං ගච්ඡෙය්‍ය. යතො
ච ඛො, හික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං
ජාතරූපං කාලෙන කාලං අභිධමති, කාලෙන කාලං උදකෙන පරිජ්ඵොසෙති,
කාලෙන කාලං අජ්ඣුපෙක්ඛති, තං හොති ජාතරූපං මුදුඤ්ච කම්මනියඤ්ච
පහස්සරඤ්ච, න ච පහඬුගු, සම්මා උපෙති කම්මාය. යස්සා යස්සා ච
පිළන්ධනවිකතියා ආකඬ්ඛති, යදි පට්ටිකාය යදි කුණ්ඩලාය යදි
භීවෙය්‍යකෙන යදි සුවණ්ණමාලාය, තඤ්චස්ස අත්ථං අනුභොති.

“එවමෙව ඛො, හික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තෙන හික්බු...පෙ.... සම්මා
සමාධියති ආසවානං ඛයාය. යස්ස යස්ස ච අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණීයස්ස
ධම්මස්ස චිත්තං අභිනින්නාමෙති අභිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාය, තත්‍ර තත්‍රෙව
සක්ඛිහබ්බතං පාපුණාති සති සතිආයතනෙ”ති (අ. නි. 3.103) –

එවං පඨමං අත්ථං දස්සෙත්වා තදනන්තරං උපමං චත්වා පුනපි අත්ථො එවං
පඨමං අත්ථං දස්සෙත්වා තදනන්තරං උපමං චත්වා පුනපි අත්ථො චුත්තො.

සත්තසූරියොපමෙ ච –

“අනිච්චා, හික්ඛවෙ, සඬ්ඛාරා, අධුචා, හික්ඛවෙ, සඬ්ඛාරා, අනස්සාසිකා,
හික්ඛවෙ, සඬ්ඛාරා, යාවඤ්චිදං, හික්ඛවෙ, අලමෙව සබ්බසඬ්ඛාරෙසු
නිබ්බන්දිතුං අලං විරජ්ජිතුං අලං විමුච්චිතුං. සිනෙරු, හික්ඛවෙ, පබ්බතරාජා
චතුරාසීතියොජනසහස්සාති ආයාමෙන, චතුරාසීතියොජනසහස්සාති
චිත්ථාරෙන, චතුරාසීතියොජනසහස්සාති මහාසමුද්දෙ අජ්ඣොගාළ්හො,
චතුරාසීතියොජනසහස්සාති මහාසමුද්දා අච්චුග්ගතො. හොති සො ඛො,
හික්ඛවෙ, සමයො, යං කදාචි කරහවි දීඝස්ස අද්ධුනො අච්චයෙන බහුති
චස්සාති බහුති චස්සසතාති බහුති චස්සසහස්සාති බහුති චස්සසහස්සාති

දෙවො න වස්සති, දෙවෙ බො පන, හික්ඛවෙ, අවස්සන්තෙ යෙ කෙවිමෙ
 බ්ජගාමභුතගාමා ඔසධිතිණවනජපතයො, තෙ උස්සුස්සන්ති විසුස්සන්ති න
 භවන්ති. එවං අනිච්චා, හික්ඛවෙ, සඬ්ඛාරා, එවං අධුචා, හික්ඛවෙ,
 සඬ්ඛාරා” තිආදිනා (අ. නි. 7.66) –

පයමං අත්ථං දස්සෙත්වා තදනන්තරං උපමං වත්වා පුනපි අත්ථො චුත්තො. අථ
 වා “සුරියස්ස, හික්ඛවෙ, උදයතො එතං පුබ්බඬ්ඛගමං එතං පුබ්බනිමිත්තං, යදිදං
 අරුණුගං. එවමෙව බො, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනො අරියස්ස අට්ඨඬ්ඛිකස්ස මග්ගස්ස
 උප්පාදාය එතං පුබ්බඬ්ඛගමං එතං පුබ්බනිමිත්තං, යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා” ති යදෙනං
 සංයුත්තනිකායෙ (සං. නි. 5.49) ආගතං, තං ඉධ සුරියොපමසුත්තන්ති අධිජපෙනං
 සියා. තම්පි “කත්ථවි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති” ති ඉමිනා න සමෙති
 පයමං උපමං වත්වා තදනන්තරං අත්ථං දස්සෙත්වා පුන උපමාය අචුත්තත්තා.
 පයමමෙව හි තත්ථ උපමා දස්සිතා, “ඉමස්මිං පන සාලිසුකොපමෙ උපමාය අත්ථං
 පරිවාරෙත්වා දස්සෙත්තො සෙය්‍යාථාපි, හික්ඛවෙති ආදිමාහා” ති. ඉදම්පි
 වචනමසඬ්ඛිතං වත්ථසුත්තස්ස ඉමස්ස ව විසෙසාභාවතො. උභයත්ථාපි හි පයමං
 උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථො චුත්තො, තස්මා එවමෙත්ථ පාඨෙන භවිතබ්බං
 “තත්‍ර භගවා කත්ථවි පයමංයෙව උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙති
 වත්ථසුත්තෙ විය පාරිච්ඡත්තකොපම- (අ. නි. 7.69) අග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙසු
 (අ. නි. 7.72) විය ව, කත්ථවි අත්ථොන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති
 සුවණ්ණකාරසත්තසුරියොපමාදිසුත්තෙසු (අ. නි. 7.66) විය, ඉමස්මිං පන
 සාලිසුකොපමෙ පයමං උපමං දස්සෙත්වා පච්ඡා අත්ථං දස්සෙත්තො සෙය්‍යාථාපි,
 හික්ඛවෙති ආදිමාහා” ති. අඤ්ඤා මජ්ඣිමට්ඨකථාය විරුජ්ඣති. ඉධාපි ව
 පුබ්බෙනාපරං න සමෙති. මජ්ඣිමට්ඨකථාය චුත්තනායෙනෙව වා ඉධාපි පාඨො
 ගහෙතබ්බො.

කණ්ණසදිසො සාලිඵලස්ස තුණ්ඛෙ උප්පජ්ජනකවාලො සාලිසුකං, තථා යවසුකං.
 සුකස්ස තනුකභාවතො හෙදවතො හෙදො නාතිමහා හොතිති ආහ – “හින්දිස්සති,
 ජවිං ඡින්දිස්සතිති අත්ථො” ති. යථා මිච්ඡායපිතසාලිසුකාදි අක්කන්තම්පි හත්ථාදිං
 න හින්දති හින්දිතං අයොග්ගභාවෙන ධීතත්තා, එවං ආවයගාමිවිත්තං අවිජ්ජං න
 හින්දති හින්දිතං අයොග්ගභාවෙන උප්පන්නත්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙති
 “මිච්ඡායපිතතො” තිආදිනා. අට්ඨසු යානෙසුති “දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං” තිආදිනා
 චුත්තෙසු දුක්ඛාදිසු චතුසු සච්චෙසු පුබ්බන්තාදිසු චතුසු වාති අට්ඨසු යානෙසු.
 සනඛහලන්ති විරකාලපරිභාවනාය අතිවිය බහලං. මහාවිසයනාය මහාපට්ඨකත්තාය
 බහුපරිවාරනාය බහුදුක්ඛනාය ව මහති අවිජ්ජාති මහාඅවිජ්ජා. තං මහාඅවිජ්ජං.
 මහාසද්දො හි බහුභාවත්ථොපි හොති “මහාජනො” තිආදිසු විය. තණ්හාවානතො
 නික්ඛන්තභාවෙනාති තත්ථ තණ්හාය අභාවමෙව වදති.

42. දුතියෙ පාදෙනෙව අවමද්දිතෙ අක්කන්තන්ති චුච්චමානෙ හත්ථොන
 අවමද්දිතං අක්කන්තං විය අක්කන්තන්ති රුළුහි ගෙසාති ආහ – “අක්කන්තන්තෙව
 චුත්ත” ති. අරියවොහාරොති අරියදෙසවාසිනං වොහාරො. මහන්තං අග්ගහෙත්වා

අප්පමත්තකස්සෙව ගහණෙ පයොජනං දස්සෙතුං – “කස්මා පනා” තිආදි ආරද්ධං. තෙන “විචට්ඨපනිස්සයකුසලං නාම යොනියො උප්පාදිතං අප්පක” ත්ති න වින්තෙතඛිබ්බං, අනුක්කමෙන ලද්ධපච්චයං හුත්වා වඩ්ඪමානං බුද්දකනදී විය පක්ඛන්දමභොසා සමුද්දං, අනුක්කමෙන නිබ්බානමහාසමුද්දමෙව පුරිසං පාපෙතීති දීපෙති. පච්චෙකඛොධිං බුද්ධභූමීන්ති ච පච්චත්තෙ උපයොගවචනං. වට්ටව්වට්ටං කථිතන්ති යථාක්කමෙන වුත්තං.

43. තතියෙ දොසෙන පද්ධට්ඨවිත්තන්ති සම්පයුත්තධම්මානං, යස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජති, තස්ස ච දුසනෙන විසසංසට්ඨපුත්තිමුත්තසදිසෙන දොසෙන පද්ධිතවිත්තං. අත්තනො විත්තෙනාති අත්තනො චෙතොපරියඤාණෙන සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන වා සහිතෙන විත්තෙන. පරිච්ඡින්නදිත්වාති ඤාණෙන පරිච්ඡින්නදිත්වා. ඉට්ඨාකාරෙන එතීති අයො, සුඛං. සබ්බෙසො අපෙතො අයො එතස්ස, එතස්මාති වා අපායො, කායිකස්ස චෙතසිකස්ස ච දුක්ඛස්ස ගති පවත්තිට්ඨානන්ති දුග්ගති, කාරණාවසෙන විවිධං විකාරෙන ච නිපාතියන්ති එත්ථාති විනිපාතො, අප්පකොපි නත්ථි අයො සුඛං එත්ථාති නිරයොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතඛිබ්බො.

44. චතුත්ථෙ සද්ධාපසාදෙන පසන්නන්ති සද්ධාසඬ්ඛාතෙන පසාදෙන පසන්නං, න ඉන්ද්‍රියානං අවිජ්ජසන්නතාය. සුඛස්ස ගතින්ති සුඛස්ස පවත්තිට්ඨානං. සුඛමෙවෙත්ථ ගච්ජන්ති, න දුක්ඛන්ති වා සුගති. මනාපියරූපාදිතාය සහ අග්ගෙහිති සග්ගං, ලොකං.

45. පඤ්චමෙ පරිලාභවූපසමකරො රහදො එත්ථාති රහදො, උදකපුණ්ණො රහදො උදකරහදො. උදකං දහති ධාරෙතීති උදකදහො. ආච්චොති කලලබ්බලතාය ආකුලො. තෙනාහ – “අවිජ්ජසන්නො” ති. ලුළිතොති වාතෙන ආලොළිතො. තෙනාහ – “අපරිසණ්ඨිතො” ති. වාතාහිසාතෙන විචිතරඬ්ගමලසමාකුලතාය හි පරිතො න සණ්ඨිතො වා අපරිසණ්ඨිතො. වාතාහිසාතෙන උදකස්ස ච අප්පභාවෙන කලලීභුතො කද්දමභාවජ්ජත්තොති ආහ – “කද්දමීභුතො” ති. සිජ්ජියො මුත්තසිජ්ජිආදයො. සම්බුකා සඬ්ඛසලාකවිසෙසා. වරන්තම්පි තිට්ඨන්තම්පිති යථාලාභවචනමෙතං දට්ඨඛිබ්බං. තමෙව හි යථාලාභවචනතං දස්සෙතුං – “එත්ථා” තිආදි ආරද්ධං.

පරියොනද්ධෙනාති පටිච්ඡාදිතෙන. තයිදං කාරණෙන ආච්චලභාවස්ස දස්සනං. දිට්ඨධම්මෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ භවො දිට්ඨධම්මිකො, සො පන ලොකියොපි භොති ලොකුත්තරොපිති ආහ – “ලොකියලොකුත්තරම්ස්සකො” ති. පෙච්ච සම්පරෙතඛිබ්බො සම්පරායො, පරලොකො. තෙනාහ – “සො හි පරත්ථ අත්ථොති පරත්ථො” ති. ඉති ද්විධාපි සකසන්නතිපරියාපන්නො එව ගහිතොති ඉතරම්පි සඬ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං – “අපිවා” තිආදිමාහ. අයන්ති කුසලකම්මපට්ඨසඬ්ඛාතො දසවිධො ධම්මො. සත්ථන්තරකප්පාවසානෙනි ඉදං තස්ස ආසන්නභාවං සන්ධාය වුත්තං. යස්ස කස්සපි අන්තරකප්පස්සාවසානෙනි වෙදිතඛිබ්බං. අරියානං යුත්තන්ති අරියානං අරියභාවාය යුත්තං, තතො එව අරියභාවං කාතුං සමත්ථං. ඤාණමෙව

සෙය්‍යාස්ස පව්වක්කරණටියෙන දස්සනන්ති ආහ - “ඤාණමෙව හී”තිආදි. කිං පන තන්ති ආහ - “දිබ්බවක්ඛු”තිආදි.

46. ඡටියෙ අවිජ්ජාති තනුකො. තනුභාවමෙව හි සන්ධාය “අබ්භලො”ති වුත්තං. යස්මා පසන්තො නාම අවිජ්ජා න බ්භලො, තස්මා “පසන්තොතිපි වට්ටති”ති වුත්තං. විජ්ජසන්තොති විසෙසෙන පසන්තො. සො පන සම්මා පසන්තො නාම භොතිති ආහ - “සුට්ඨු පසන්තො”ති. අනාවිලොති අකලුසො. තෙනාහ - “පරිසුද්ධො”තිආදි. සඬබන්ති බුද්දකසෙවාවං, යං “තිලබ්ඡක”න්ති වුවිති. සෙවාවන්ති කණ්ණිකසෙවාවං. පණකන්ති උදකමලං. විත්තස්ස ආවිලභාවො නිවරණහෙතුකොති ආහ - “අනාවිලෙනාති පඤ්චනිවරණවිමුත්තෙනා”ති.

47. සත්තමෙ රුක්ඛජාතානිති එත්ථ ජාතසද්දෙන පදවඩ්ඪනමෙව කතං යථා “කොසජාත”න්ති ආහ - “රුක්ඛානමෙවෙනං අධිවචන”න්ති. කොච්ඡි රුක්ඛො වණ්ණෙන අග්ගො භොති යථා තං රත්තවන්දනාදි. කොච්ඡි ගන්ධෙන යථා තං ගොසිතවන්දනං. කොච්ඡි රසෙන බදිරාදි. කොච්ඡි ඵද්ධතාය වම්පකාදි. මග්ගඵලාවහතාය විපස්සනාවසෙන භාවිතම්පි ගහිතං. “තත්ථ තත්ථෙව සක්ඛිහබ්බතං පාපුණාති”ති (අ. නි. 3.103) වචනතො “අභිඤ්ඤාපාදකවතුත්ථජ්ඣානවිත්තමෙව, ආවුසො”ති චුස්සමිත්තත්ථෙරො වදති.

48. අට්ඨමෙ විත්තස්ස පරිවත්තනං උජ්ජාදනිරොධා ඵවාති ආහ - “ඵවං ලහුං උජ්ජජ්ජිත්වා ලහුං නිරුජ්ඣනක”න්ති. අධිමත්තපමාණත්ථෙති අතික්කන්තපමාණත්ථෙ, පමාණාතිතතායන්ති අත්ථො. තෙනාහ - “අතිවිය න සුකරා”ති. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණම්පි අධිජ්ජෙතමෙවාති සබ්බස්සපි විත්තස්ස සමානබණ්ණතා වුත්තං. විත්තස්ස අතිවිය ලහුපරිවත්තිභාවං ථෙරවාදෙන දීපෙනුං - “ඉමස්මිං පනත්ථෙ”තිආදි වුත්තං. විත්තසඬබාරාති සසම්පයුත්තං විත්තං වදති. වාහසතානං බො, මහාරාජ, වීහීනන්ති පොත්ථකෙසු ලිබන්ති, “වාහසතං බො, මහාරාජ, වීහීන”න්ති පන පාඨෙන භවිතබ්බං. මිලින්දපඤ්ඤෙහි (මි. ප. 4.1.2) හි කත්ථවි අයමෙව පාඨො දිස්සති. “වාහසතාන”න්ති වා පව්වත්තෙ සාම්ච්චනං බ්‍යත්තයෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අඩ්ඪවුළන්ති ථොකෙන උභං උපඩ්ඪං. කස්ස පන උපඩ්ඪන්ති? අධිකාරතො වාහස්සාති විඤ්ඤායති. “අඩ්ඪවුද්දස”න්ති කෙච්චි. “අඩ්ඪවතුත්ථ”න්ති අපරෙ. සාධිකං දියඩ්ඪසතං වාහාති දළ්භං කත්ථා වදන්ති, වීමංසිතබ්බං. වතුනාලිකො තුම්බො. පුච්ඡාය අභාවෙනාති “සක්කා පන, භන්තෙ, උපමං කාතු”න්ති ඵවං පවත්තාය පුච්ඡාය අභාවෙන න කතා උපමා. ධම්මදෙසනාපරියොසානෙන සන්තිපතිතපරිසාය යථාරද්ධධම්මදෙසනාය පරියොසානෙ.

49. නවමෙ පහස්සරන්ති පරියොදානං සභාවපරිසුද්ධටියෙන. තෙනාහ - “පණ්ඩරං පරිසුද්ධ”න්ති. පහස්සරාදයො නාම වණ්ණධාතුයං ලබ්භනකවිසෙසාති ආහ - “කිං පන විත්තස්ස වණ්ණො නාම අත්ථී”ති? ඉතරො අරූපතාය “නත්ථී”ති

පටික්ඛිපිත්වා පරියායකථා අයං තාදිසස්ස චිත්තස්ස පරිසුද්ධභාවනාදීපනායාති දස්සෙන්නො “නිලාදීන”න්තිආදිමාහ. තථා හි “සො එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ”ති (දී. නි. 1.243-244; ම. නි. 1.384-386, 431-433; පාරා. 12-13) වුත්තං. තෙනෙවාහ – “ඉදම්පි නිරුපක්කිලෙසතාය පරිසුද්ධන්ති පහස්සර”න්ති. කිං පන භවඛගචිත්තං නිරුපක්කිලෙසන්ති? ආම සභාවතො නිරුපක්කිලෙසං, ආගන්තුකඋපක්කිලෙසවසෙන පන සියා උපක්කිලිට්ඨං. තෙනාහ – “තඤ්ච බො”තිආදි. තත්ථ අත්තනො තෙසඤ්ච භික්ඛුනං පච්චක්ඛභාවතො පුබ්බෙ “ඉද”න්ති වත්වා ඉදානි පච්චාමසනවසෙන “ත”න්ති ආහ. ව-සද්දො අත්ථුපනයෙන. බො-සද්දො වචනාලඬිකාරො, අවධාරණෙ වා. වක්ඛමානස්ස අත්ථස්ස නිච්ඡිතභාවතො භවඛගචිත්තෙන සභාවට්ඨානාභාවතො උපක්කිලෙසානං ආගන්තුකතාති ආහ – “අසහජාතෙහි”තිආදි. රාගාදයො උපෙච්ච චිත්තසන්තානං කිලිස්සන්ති විබාධෙන්ති උපතාපෙන්ති වාති ආහ – “උපක්කිලෙසෙහිති රාගාදීහි”ති. භවඛගචිත්තස්ස නිජ්ජපරියායතො උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨතා නාම නත්ථි අසංසට්ඨභාවතො, එකසන්තතිපරියාපන්නතාය පන සියා උපක්කිලිට්ඨතාපරියායොති ආහ – “උපක්කිලිට්ඨං නාමාති වුච්චති”ති. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං “යථා හි”තිආදිමාහ. තෙන භින්නසන්තානගතායපි නාම ඉරියාය ලොකෙ ගාරය්හතා දිස්සති, පගෙව එකසන්තානගතාය ඉරියායාති ඉමං විසෙසං දස්සෙති. තෙනාහ – “ජවනක්ඛණෙ...පෙ.... උපක්කිලිට්ඨං නාම භොති”ති.

50. දසමෙ භවඛගචිත්තමෙව චිත්තන්ති “පහස්සරම්දං, භික්ඛවෙ, චිත්ත”න්ති වුත්තං භවඛගචිත්තමෙව. යදග්ගෙන භවඛගචිත්තං තාදිසපච්චයසමවායෙ උපක්කිලිට්ඨං නාම වුච්චති, තදග්ගෙන තඬ්ඬිපච්චයසමවායෙ උපක්කිලෙසතො විමුත්තන්ති වුච්චති. තෙනාහ – “උපක්කිලෙසෙහි විජ්ජමුත්තං නාම භොති”ති. සෙසමෙත්ථ නවමසුත්තෙ වුත්තනායානුසාරෙන වෙදිතඬ්ඬං.

පණ්ණිතඅච්ඡවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අච්ඡරාසඬ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා

51. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ අස්සුතවාති එත්ථ “සාධු පඤ්ඤාණවා නරො”තිආදීසු (ජා. 2.18.101) අත්ථිතාමත්තස්ස බොධකො වා-සද්දො. “සීලවා භොති කල්‍යාණධම්මො”තිආදීසු (ම. නි. 3.381) පසංසාවිසිට්ඨාය අත්ථිතාය. “පඤ්ඤවා භොති උදයත්ථගාමිනියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො”තිආදීසු (දී. නි. 3.317; ම. නි. 2.25) අතිසයත්ථවිසිට්ඨාය අත්ථිතාය, තස්මා යස්ස පසත්ථං අතිසයෙන වා සුතං අත්ථි, සො සුතවා, සංකිලෙසවිද්ධංසනසමත්ථං පරියත්තිධම්මස්සවනං, තං සුත්වා තථත්තාය පටිපත්ති ව “සුතවා”ති ඉමිනා පදෙන පකාසිතා. සොතඬ්ඬයුත්තං සුත්වා කත්තඬ්ඬනිජ්ජත්තිවසෙන සුභිති වා සුතවා, තජ්ජපටික්ඛෙපෙන න සුතවාති අස්සුතවා.

අයඤ්ඤි අකාරො “අහෙනුකා ධම්මා (ධ. ස. 2 දුකමාතිකා), අභික්ඛුකො ආවාසො” තිආදීසු (පාවි. 1047) තංසමායොගනිවත්තියං දිට්ඨො. “අප්පච්චයා ධම්මා” ති (ධ. ස. 7 දුකමාතිකා) තංසම්බන්ධිභාවනිවත්තියං. පච්චයුප්පන්නඤ්ඤි පච්චයසම්බන්ධිති අපච්චයුප්පන්නත්තා අතංසම්බන්ධිතා එත්ථ ජොතිතා. “අනිදස්සනා ධම්මා” ති (ධ. ස. 9 දුකමාතිකා) තංසභාවනිවත්තියං. නිදස්සනඤ්ඤි එත්ථ දට්ඨබ්බතා. අථ වා පස්සනීති නිදස්සනං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං. තඟ්ගහෙතබ්බතානිවත්තියං, තථා “අනාසවා ධම්මා” ති (ධ. ස. 15 දුකමාතිකා). “අප්පට්ඨා ධම්මා (ධ. ස. 10 දුකමාතිකා) අනාරම්මණා ධම්මා” ති (ධ. ස. 55 දුකමාතිකා) තංකිච්චනිවත්තියං. “අරුපිනො ධම්මා අවෙතසිකාධම්මා” ති තංසභාවනිවත්තියං. තදඤ්ඤතා හි ඉධ පකාසිතා. “අමනුස්සො” ති තබ්භාවමත්තනිවත්තියං. මනුස්සත්තමත්තං නත්ථි, අඤ්ඤං තංසදිසන්ති. සදිසතා හි එත්ථ සුචිතා. “අස්සමණො සමණපටිඤ්ඤො අබ්බමචාරි බ්බමචාරිපටිඤ්ඤො” ති (අ. නි. 3.13) ච තංසම්භාවනීයගුණනිවත්තියං. ගරභා හි ඉධ ඤායති. “කච්චි භොතො අනාමයං (ජා. 1.15.146; 2.20.129) අනුදරා කඤ්ඤා” ති ච තදනප්පභාවනිවත්තියං. “අනුප්පන්නා ධම්මා” ති (ධ. ස. 17 තිකමාතිකා) තංසදිසභාවනිවත්තියං. අනීතානඤ්ඤි උප්පන්නපුබ්බත්තා උප්පාදිධම්මානඤ්ච පච්චයෙකදෙසසිද්ධියා ආරද්ධුප්පාදභාවතො කාලචිතිමුත්තස්ස ච විජ්ජමානත්තා උප්පන්නානුකූලතා, පගෙව පච්චුප්පන්නානන්ති තබ්බිධුරතා හෙත්ථ විඤ්ඤායති. “අසෙක්ඛා ධම්මා” ති (ධ. ස. 11 තිකමාතිකා) තදපරියොසානනිවත්තියං. තන්තිට්ඨානඤ්ඤෙත්ථ පකාසිතන්ති එවං අනෙකෙසං අත්ථානං ජොතකො. ඉධ පන “අරුපිනො ධම්මා (ධ. ස. 11 දුකමාතිකා), අවෙතසිකා ධම්මා” තිආදීසු (ධ. ස. 57 දුකමාතිකා) විය තංසභාවනිවත්තියං දට්ඨබ්බො, අඤ්ඤත්ථෙති අත්ථො. එතෙනස්ස සුතාදිඤ්ඤාණවිරහං දස්සෙති. තෙන වුත්තං – “ආගමාධිගමාභාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති” ති.

ඉදානි තස්සත්ථං විවරන්තො “යො හී” තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා බන්ධධාතාදිකොසල්ලෙනපි උපක්කිලෙසඋපක්කිලිට්ඨානං ජානනහෙතුභූතං බාහුසච්චං භොති. යථාහ – “කිත්තාවතා නු ඛො, හන්තෙ, බහුස්සුතො භොති? යතො ඛො, හික්ඛු, බන්ධකුසලො භොති. ධාතු...පෙ.... ආයතන...පෙ.... පටිච්චසමුප්පාදකුසලො භොති. එත්තාවතා ඛො, හික්ඛු, බහුස්සුතො භොති” ති. තස්මා “යස්ස ච බන්ධධාතුආයතනපච්චයාකාරසතිපට්ඨානාදීසු” තිආදි වුත්තං. තත්ථ වාචුග්ගතකරණං උග්ගහො. අත්ථපරිපුච්ඡනං පුරිපුච්ඡා. කුසලෙහි සහ වොදනාපරිහරණවසෙන විනිච්ඡයකරණං විනිච්ඡයො. ආචරියෙ පන පශ්චිපාසිත්වා අත්ථධම්මානං ආගමනං සුතමයඤ්ඤාණවසෙන අවබුජ්ඣනං ආගමො. මග්ගඵලනිබ්බානානං සච්ඡිකිරියා අධිගමො.

බහුතං නානප්පකාරානං සක්කායදිට්ඨාදීනං අවිහතත්තා තා ජනෙන්නි, තාහි වා ජනිතාති පුටුප්පනා. අවිසාතමෙව වා ජන-සද්දො වදති. පුටු සත්ථාරානං මුඛුල්ලොකිකාති එත්ථ පුටු ජනා සත්ථුපටිඤ්ඤා එතෙසන්ති පුටුප්පනා. සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති එත්ථ ජනෙතබ්බා, ජායන්ති වා එත්ථ සත්තාති ජනා, ගතියො, තා පුටු

එතෙසන්ති පුටුප්පනා. ඉතො පරෙ ජායන්ති එතෙහීති ජනා, අභිසංඛාරාදයො, තෙ එතෙසං පුටු විජ්ජන්තිති පුටුප්පනා. අභිසංඛාරාදිඅත්ථො එව වා ජන-සද්දො දට්ඨබ්බො. ඔසා කාමොසාදයො. රාගග්ගිආදයො සන්තාපා. තෙ එව සබ්බෙපි වා කිලෙසා පරිලාභා. පුටු පඤ්චස්ස කාමගුණෙස්ස රත්තාති එත්ථ ජායතීති ජනො, රාගො ගෙධොති එවමාදිකො, පුටු ජනො එතෙසන්ති පුටුප්පනා. පුටුස්ස ජනා ජාතා රත්තාති එවං රාගාදිඅත්ථො එව වා ජන-සද්දො දට්ඨබ්බො.

රත්තාති වත්ථං විය රභිගජාතෙන විත්තස්ස විපරිණාමකරෙන ඡන්දරාගෙන රත්තා සාරත්තා. ගිද්ධාති අභිකඛ්ඛනසභාවෙන අභිගිජ්ඣනෙන ගිද්ධා ගෙධං ආපන්නා. ගධිතාති ගන්ථිතා විය දුම්මොවතීයභාවෙන තත්ථ පටිබද්ධා. මුච්ඡිතාති කිලෙසවසෙන විසඤ්ඤිභූතා විය අනඤ්ඤකිච්චා මොහමාපන්නා. අජ්ඣොපන්නාති අනඤ්ඤසාධාරණෙ විය කත්වා ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපෙත්වා ධීතා. ලග්ගාති වඩ්ඤානංකෙ විය ආසත්තා, මහාපලිපෙ යාව නාසිකග්ගා පලිපන්නපුරිසො විය උද්ධරතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවෙන නිමුග්ගා. ලග්ගිතාති මක්කටාලෙපෙ ආලග්ගභාවෙන සම්මසිතො විය මක්කටො පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං වසෙන ආලග්ගිතා. පලිබුද්ධාති සම්බද්ධා, උපද්දුතා වා. ආවුතාති ආවරිතා. නිවුතාති නිවාරිතා. ඔවුතාති පලිගුණධීතා, පරියොනද්ධා වා. පිහිතාති පිදහිතා. පටිච්ඡන්තාති ඡාදිතා. පටිකුප්පිතාති හෙට්ඨාමුඛජාතා.

“අස්සුතවා”ති එතෙන අවිජ්ජන්ධතා වුත්තාති ආහ – “අත්ථපුටුප්පනො වුත්තො”ති. විත්තට්ඨිති විත්තපරිග්ගහො නත්ථිති යාය පටිපත්තියා විත්තස්ස උපක්කිලෙසං තතො විජ්ජමුත්තිඤ්ච යථාසභාවතො ජානෙය්‍ය, සා විත්තභාවනා විත්තට්ඨිති. එකාරම්මණෙ සුට්ඨු සමාධානවසෙන අවට්ඨිතිං පාදකං කත්වා පවත්තිතා සම්පයුත්තධම්මෙහි නිස්සයාරම්මණෙහි ව සද්ධිං විත්තස්ස පරිග්ගහසඤ්ඤිතා විපස්සනාභාවනාපි නත්ථි, යාය වුත්තමත්ථං යථාසභාවතො ජානෙය්‍ය.

52. දුතියෙ සුතවාති පදස්ස අත්ථො අනන්තරසුත්තෙ වුත්තොයෙව. අරියසාවකොති එත්ථ චතුක්කං සම්භවතීති තං දස්සෙතුං – “අත්ථි අරියො”තිආදි ආරද්ධං. පච්චෙකං සච්චාති බුද්ධචන්තොති පච්චෙකබුද්ධා. නනු සබ්බෙපි අරියා පච්චෙකමෙව සච්චාති පටිවිජ්ඣන්ති ධම්මස්ස පච්චත්තවෙදනීයභාවතො? නයිදමීදිසං පටිච්චෙධං සන්ධාය වුත්තං. යථා පන සාවකා අඤ්ඤෙසං නිස්සයෙන සච්චාති පටිවිජ්ඣන්ති පරතොසොසෙන විනා තෙසං දස්සනමග්ගස්ස අනුප්පජ්ජනතො. යථා ව සම්මාසම්බුද්ධා අඤ්ඤෙසං නිස්සයභාවෙන සච්චාති අභිසම්බුජ්ඣන්ති, න එවමෙන, එතෙ පන අපරනෙය්‍යා හුත්වා අපරනායකභාවෙන සච්චාති පටිවිජ්ඣන්ති. තෙන වුත්තං – “පච්චෙකං සච්චාති බුද්ධචන්තොති පච්චෙකබුද්ධා”ති.

අත්ථි සාවකො න අරියොති එත්ථ පොටුප්පනිකාය සද්ධාය රතනත්තයෙ අභිජ්ජසන්නො සද්ධොපි ගහිතො එව. ගිහී අනාගතඵලොති ඉදං පන

නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. යථාචුත්තපුග්ගලො හි සරණගමනතො පට්ඨාය සොනාපත්තිඵලසවිජ්ඣායා පටිපන්නොඉච්චෙව චත්තබ්බතං ලභති. ස්වායමත්ථො දක්ඛිණාවිසුද්ධිසුත්තෙන (ම. නි. 3.376 ආදයො) දීපෙනබ්බො. සුතවානි එත්ථ චුත්තඅත්ථො නාම අත්තනිතපරනිතප්පට්ඨපත්ති, තස්ස වසෙන සුතසම්පන්නො. යං සන්ධාය චුත්තං – “සො ච හොති සුතෙන උපපන්නො, අප්පමිපි වෙ සහිතං භාසමානො”ති ව ආදි. අරියසාවකොති වෙදිතබ්බොති අරියස්ස භගවතො ධම්මස්සවනකිච්චෙ යුත්තප්පයුත්තභාවතො චුත්තං. උපක්කිලෙසෙහි විප්පමුත්ති අනුපක්කිලිට්ඨතා, තස්සා යථාසභාවජානනං දළ්භතරාය එව චිත්තභාවනාය සති හොති, න අඤ්ඤාපාති “බලවච්චස්සනා කපීතා”ති චුත්තං.

53. තතියෙ අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තන්තඅට්ඨප්පත්තියන්ති
 අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තෙ (අ. නි. 7.72) දෙසනාඅට්ඨප්පත්තියං.
 තංදෙසනාහෙතුකඤ්ඤි එකච්චානං හික්ඛුනං මිච්ඡාපට්ඨපත්තිං නිමිත්තං කත්වා භගවා ඉමං සුත්තං දෙසෙසි. අවිජ්ඣිතමෙව හොති සබ්බකාලං සුප්පතිට්ඨිතසතිසම්පජ්ඣඤ්ඤත්තා. යස්මා බුද්ධානං රූපකායො බාහිරබ්භන්තරෙහි මලෙහි අනුපක්කිලිට්ඨො සුධොතජාතිමණිසදිසො, තස්මා චුත්තං – “උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරභාසුකත්ථඤ්ඤවා”ති. චිත්තාමෙත්වානි ඵලසමාපත්තීහි චිත්තාමෙත්වා. කාලපරිච්ඡෙදවසෙන විචිත්තාසනෙ චිත්තාමනං විවෙකනින්නතාය වෙව පරෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනත්ථඤ්ඤව. නිවාසෙත්වානි විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙන නිවාසෙත්වා. කදාපි එකකස්ස, කදාපි හික්ඛුසඬ්ඝපරිවුත්තස්ස, කදාපි පකතියා, කදාපි පාටිභාරියෙහි චත්තමානෙහි ව ගාමප්පවෙසො තථා තථා විනෙතබ්බපුග්ගලවසෙන. උපසංහරිත්වානි හිමවන්තාදීසු පුප්ඵිතරුක්ඛාදිතො ආනෙත්වා. ඔණතුණිණතාය භූමියා සත්ථු පදනික්ඛෙපසමයෙ සමභාවාපත්ති, සුඛසම්ඵස්සවිකසිතපදුමසම්පට්ච්ඡනඤ්ඤව සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය නිස්සන්දඵලං, න ඉද්ධිනිම්මානං. නිදස්සනමත්තඤ්ඤවෙනං සක්ඛරාකද්ධලකණ්ටකසඬ්ඝකලලාදිඅපගමො සුවිභාවාපත්තීති එවමාදීනම්පි තදා ලබ්භනතො.

ඉන්ද්‍රිඬ්ඤස්ස අත්තො යපිතමත්තෙති ඉදං යාවදෙව වෙනෙයාජනවිනයත්ථාය සත්ථු පාටිභාරියං පවත්තන්ති කත්වා චුත්තං. දක්ඛිණපාදෙති ඉදං බුද්ධානං සබ්බපදක්ඛිණතාය. “ජබ්බණ්ණරස්මියො”ති වත්වාපි “සුවණ්ණරසපිඤ්ජරානි වියා”ති ඉදං බුද්ධානං සරීරෙ පිතාභාය යෙභුය්‍යතාය චුත්තං. මධුරෙතාකාරෙන සද්දං කරොන්ති දට්ඨබ්බසාරස්ස දිට්ඨතාය. හෙරිආදීනං පන සද්දායනං ධම්මතාව. පටිමානෙත්තීති “සුදුල්ලහං ඉදං අප්ප අම්භෙහි ලබ්භති, යෙ මයං ඊදිසෙන පණිතෙන ආභාරෙන භගවන්තං උපට්ඨාමා”ති පතීතමානසා මානෙත්ති පුපෙන්නි. තෙසං සන්තානානි ඔලොකෙත්වානි තෙසං තථා උපට්ඨාකානං පුග්ගලානං අතීතෙ එතරෙහි ව පවත්තචිත්තසන්තානානි ඔලොකෙත්වා. අරහත්තෙ පතිට්ඨහන්තීති සම්බන්ධො. තත්ථානි විහාරෙ. ගන්ධමණ්ඩලමාලෙති චතුප්පාතියගන්ධෙන කතපරිහණ්ඩෙ මණ්ඩලමාලෙ.

දුල්ලභා බණසම්පත්තීති සතිපි මනුස්සත්තප්පට්ඨානෙ
පතිරුපදෙසවාසගුන්ද්‍රියාවෙකල්ලසද්ධාපට්ඨානාදයො ගුණා දුල්ලභාති අත්ථො.
වාතුමහාරාජික...පෙ.... වසවත්තිභවනං ගච්ඡන්තීති ඉදං තත්ථ සුඤ්ඤවිමානාති
සන්ධාය වුත්තං. භගවා ගන්ධකුට්ඨං පවිසිත්වා පච්ඡාභත්තං තයො භාගෙ කත්වා
පඨමභාගෙ සවෙ ආකඨබ්බති, දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. සවෙ
ආකඨබ්බති, බුද්ධාචිණ්ණඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. අථ යථාකාලපරිච්ඡේදං තතො
වුට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ පච්ඡිමයාමෙ තතියකොට්ඨාසෙ විය ලොකං වොලොකෙති
වෙනෙය්‍යානං ඤාණපරිපාකං පස්සිතුං. තෙනාහ – “සවෙ ආකඨබ්බති”තිආදි.

කාලයුත්තන්ති පත්තකල්ලං, “ඉමස්සා වෙලාය ඉමස්ස ඵලං වත්තබ්බ”න්ති
තංකාලානුරූපං. සමයයුත්තන්ති තස්සෙව වෙවචනං, අට්ඨුප්පත්තිඅනුරූපං වා.
සමයයුත්තන්ති වා අරියසමයසංයුත්තං. දෙසකාලානුරූපමෙව හි බුද්ධා භගවත්තො
ධම්මං දෙසෙන්ති, දෙසෙන්තා ච අරියසම්මතං පටිච්චසමුප්පාදනයං දීපෙන්තාව
දෙසෙන්ති. අථ වා සමයයුත්තන්ති හෙතුදාහරණසහිතං. කාලෙන සාපදෙසඤ්ඤි
භගවා ධම්මං දෙසෙති, කාලං විදිත්වා පරිසං උයෙය්‍යාපෙති, න යාව සමන්ධකාරා
ධම්මං දෙසෙති.

උතුං ගණ්භාපෙති, න පන මලං පක්ඛාලෙතිති අධිප්පායො. න හි භගවතො
කායෙ රජොජල්ලං උපලිම්පතිති. තතො තතොති අත්තතො අත්තතො
දිවාට්ඨානාදිතො. ඔකාසං ලභමානාති පුරෙහත්තපච්ඡාභත්තපුරිමයාමෙසු ඔකාසං
අලහිත්වා ඉදාති මජ්ඣිමයාමෙ ඔකාසං ලභමානා, භගවතා වා කතොකාසතාය
ඔකාසං ලභමානා. පච්ඡාභත්තස්ස තීසු භාගෙසු පඨමභාගෙ සීහසෙය්‍යංකප්පනං
එකන්තිකං න භොතීති ආහ – “පුරෙහත්තතො පට්ඨාය නිසජ්ජාපිළිතස්ස
සරීරස්සා”ති. තෙනෙව හි තත්ථ “සවෙ ආකඨබ්බති”ති තදා සීහසෙය්‍යංකප්පනස්ස
අනිබද්ධතා විභාවිතා. කිලාසුභාවො පරිස්සමො. සීහසෙය්‍යං කප්පෙති සරීරස්ස
කිලාසුභාවමොචනත්ථන්ති යොපෙතබ්බං. බුද්ධවක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙතිති
ඉදං පච්ඡිමයාමෙ භගවතො බහුලං ආචිණ්ණවසෙන වුත්තං. අප්පෙකදා
අවසිට්ඨබලඤ්ඤාණෙහි සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණෙනෙව ච භගවා තමත්ථං සාධෙතිති.

ඉමස්මිංයෙව කිව්වෙති පච්ඡිමයාමකිව්වෙ. බලවතා පච්චනුතාපෙන
සංවඩ්ඨමානෙන කරජකායෙ මහාපරිලාභො උප්පජ්ජතිති ආහ – “නාමකායෙ
සන්තත්තෙ කරජකායො සන්තත්තො”ති. නිධානගතන්ති සන්තිවිතලොහිතං
සන්ධාය වුත්තං. උණ්භං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජිති ලොහිතං උණ්භං හුත්වා
මුඛතො උග්ගඤ්ජි. යානන්ති හික්ඛුපට්ඨඤ්ඤං. තං පාපං වඩ්ඨමානන්ති
හික්ඛුපට්ඨඤ්ඤාය අවිජ්ඣිතත්තා තථා පවඩ්ඨමානපාපං.
අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නානම්පි උපායෙන පවත්තියමානො
යොනිසොමනසිකාරො සාත්ථකො භොතියෙවාති දස්සෙන්තො
“ජාතසංවෙගා”තිආදිමාහ. අහො සල්ලෙබ්බන්ති අහො අතිවිය සල්ලෙබ්බෙන ඉතං
පවත්තං. කාසාවපජ්ජොතොති හික්ඛුනං බහුභාවතො ඉතො විතො ච විවරන්තානං
තෙසං කාසාවජුතියා පජ්ජොතිතො. ඉසිවාතපරිවාතොති සීලක්ඛන්ධාදීනං

නිබ්බානස්ස ව එසනතො ඉසින් භික්ඛූනං ගුණගන්ධෙන වෙව ගුණගන්ධවාසිතෙන සරිරගන්ධෙන ව පරිතො සමන්තතො වාසිතො.

ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජී අනාවජ්ජනෙන පුබ්බෙ තස්ස අත්ථස්ස අසංවිදිතත්තා. ධම්මසංවෙගොති ව තාදියෙ අත්ථෙ ධම්මතාවසෙන උප්පජ්ජනකං සහොත්තජ්ජඤාණං. අස්සාසට්ඨානන්ති චිත්තස්සාසකාරණං කම්මට්ඨානං. සබ්බෙසං කිච්චානං පුබ්බභාගො සබ්බපුබ්බභාගො. “සබ්බෙ සත්තා අවෙරා භොන්තු” තිආදිනා හි චිත්තස්ස පට්ඨානං උපට්ඨානං හිතඵරණං. ඉතරං ඉතො ථොකං මහන්තන්ති කත්වා ඉදං “චූළච්ඡරාසඬ්ඝාතසුත්ත” න්ති වුත්තං. අච්ඡරාසඬ්ඝාතො වුච්චති අඬ්ගුලිථොටනක්ඛණො අක්ඛිනිමිසකාලො, යො එකස්ස අක්ඛරස්ස උච්චාරණක්ඛණො. තෙනාහ – “ද්වෙ අඬ්ගුලියො පහරිත්වා සද්දකරණමත්ත” න්ති. සබ්බසත්තානං හිතඵරණචිත්තන්ති සබ්බෙසම්පි සත්තානං සම්මදෙව හිතෙසිතවසෙන පවත්තචිත්තං. ආවජ්ජෙන්තො ආසෙවතිති හිතෙසිතවසෙන ආවජ්ජෙන්තො. ආවජ්ජනෙන ආභූජන්තොපි ආසෙවති නාම ඤාණච්ජප්පුත්තෙන. ඡානන්තොති තථා ඤාණමත්තං උප්පාදෙන්තොපි. පස්සන්තොති තථා ඤාණචක්ඛුනා පච්චක්ඛන්තො විය විපස්සන්තොපි. පච්චචෙක්ඛන්තොති තමත්ථං පති පති අවෙක්ඛන්තොපි. සද්ධාය අධිමුච්චන්තොතිආදි පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං වසෙන වුත්තං. අභිඤ්ඤායන්තිආදි චතුසච්චවසෙන වුත්තං. සබ්බමෙව වෙතං චිත්ථාරතො, සාමඤ්ඤෙන ආසෙවනදස්සනමෙවාති ඉධාධිජ්ජෙතමෙව ආසෙවනත්ථං දස්සෙතුං – “ඉධ පනා” තිආදි වුත්තං.

අරිත්තජ්ඣානොති අවිරහිතජ්ඣානො. අතුච්ඡජ්ඣානොති ඣානෙන අතුච්ඡො. වාගො වා වෙවචනන්ති ආහ – “අපරිච්චත්තජ්ඣානො” ති. විහරතීති පදස්ස විහඬගෙ (විහ. 540) ආගතනයෙන අත්ථං දස්සෙන්තො “විහරතීති ඉරියති” තිආදිමාහ. අයං පනෙත්ථ සද්දත්ථො – විහරතීති එත්ථ වි-සද්දො විච්ඡෙදත්ථජොතනො. හරතීති නෙති, පචත්තෙතීති අත්ථො, විච්ඡන්දිත්වා හරති විහරතීති වුත්තං භොති. සො හි එකං ඉරියාපට්ඨාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපට්ඨන විච්ඡන්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පචත්තෙති, තස්මා “විහරතී” ති වුච්චති. ඉරියතීති යානනිසජ්ජාදිකිරියං කරොන්තො පවත්තති. පවත්තතීති යානාදිසමඬ්ඨි හුත්වා පවත්තති. පාලෙතීති එකං ඉරියාපට්ඨාධනං ඉරියාපට්ඨන්තරෙහි රක්ඛන්තො පාලෙති. යපෙති යාපෙතීති තස්සෙව වෙවචනං. එකඤ්ඨි ඉරියාපට්ඨාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපට්ඨන විච්ඡන්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං පාලෙන්තො යපෙති යාපෙතීති වුච්චති. වරතීති යානනිසජ්ජාදිසු අඤ්ඤතරසමඬ්ඨි හුත්වා පවත්තති. ඉමිනා පදෙනාති “විහරතී” ති ඉමිනා පදෙන.

ඉරියාපට්ඨිභාරොති එත්ථ ඉරියනං පවත්තනං ඉරියා, කායජ්ජයොගො කායිකකිරියා. තස්සා පවත්තනුපායභාවතො ඉරියාය පථො ඉරියාපථො, යානනිසජ්ජාදි. න හි යානනිසජ්ජාදිහි අවත්ථාහි විනා කිඤ්චි කායිකකිරියං පවත්තෙතුං සක්කා. යානසමඬ්ඨි වා හි කායෙන කිඤ්චි කරෙය්‍ය, ගමනාදිසු

අඤ්ඤාතරසමඬගී වා. විහරණං, විහරති එතෙනාති වා විහාරො, ඉරියාපථොව විහාරො ඉරියාපථවිහාරො, සො ච අත්ථතො යානනිසජ්ජාදිආකාරජ්ජවත්තො චතුසන්තතිරූපජ්ජබන්ධො එව. ඔවාදානුසාසනීනං එකානෙකවාරාදිවිසිට්ඨොයෙව හෙදො, න පන පරමත්ථතො තෙසං නානාකරණන්ති දස්සෙතුං – “පරමත්ථතො පනා”තිආදිමාහ. තත්ථ එසෙ එකෙ එකට්ඨෙතිආදීසු එසො එකො එකත්ථොතිආදිනා අත්ථො වෙදිතබ්බො.

රට්ඨස්ස, රට්ඨතො වා ලද්ධො පිණ්ඩො රට්ඨපිණ්ඩො. තෙනාහ – “ඤාතිපරිවට්ටං පභායා”තිආදි. තත්ථ “අම්භාකමෙන”ති විඤ්ඤායන්තීති ඤාතී, පිනාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන පරිවට්ටනට්ඨෙත පරිවට්ටො, ඤාතියෙව පරිවට්ටො ඤාතිපරිවට්ටො. ථෙය්‍යපරිභොගො නාම අනරහස්ස පරිභොගො. භගවතා හි අත්තතො සාසනෙ සීලවතො පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, න දුස්සීලස්ස. දායකානම්පි සීලවතො එව පරිවචාගො, න දුස්සීලස්ස අත්තතො කාරානං මහජ්ඣලභාවස්ස පච්චාසිසනතො. ඉති සත්ථාරා අනනුඤ්ඤාතත්තා දායකෙහි ච අපරිවචත්තත්තා සඬ්ඝමජ්ඣෙපි නිසිදිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුස්සීලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යාය පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො. ඉණුවසෙන පරිභොගො ඉණපරිභොගො පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවසුද්ධියා අභාවතො ඉණං ගහෙන්වා පරිභොගො වියාති අත්ථො.

දාතබ්බට්ඨෙත දායං, තං ආදියන්තීති දායාදා, පුත්තානමෙතං අධිවචනං, තෙසං භාවො දායජ්ජං, දායජ්ජවසෙන පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො, පුත්තභාවෙන පරිභොගොති චුත්තං හොති. සෙක්ඛා හි හික්ඛු භගවතො ඔරසපුත්තා, තෙ පිතු සන්තකානං දායාදා හුත්වා තෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති. කිං පන තෙ භගවතො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, උදාහු ගිහීනන්ති? ගිහීනි දින්නාපි භගවතා අනුඤ්ඤාතත්තා භගවතො සන්තකා අනනුඤ්ඤාතෙසු සබ්බෙන සබ්බං පරිභොගාභාවතො, අනුඤ්ඤාතෙසුයෙව ච පරිභොගසම්භවතො. ධම්මදායාදසුත්තඤ්ඤෙත්ථ සාධකං.

වීතරාගා එව තණ්හාය දාසඛ්‍යං අතීතත්තා සාමිනො හුත්වා පරිභුඤ්ජන්තීති ආහ – “ඛිණාසවස්ස පරිභොගො සාමිපරිභොගො නාමා”ති. අවීතරාගානඤ්ඤි තණ්හාපරවසතාය පච්චයපරිභොගෙ සාමිභාවො නත්ථී, තදභාවෙන වීතරාගානං තත්ථ සාමිභාවො යථාරූපිපරිභොගසම්භවතො. තථා හි තෙ පටිකුලම්පි අජ්ජපටිකුලාකාරෙන, අජ්ජපටිකුලම්පි පටිකුලාකාරෙන, තදුභයම්පි වජ්ජෙත්වා අජ්ඣුපෙක්ඛනාකාරෙන පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, දායකානඤ්ඤ වුත්තොරථං පූරෙත්ති. යො පනායං සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො, සො ඉණපරිභොගස්ස පච්චනිකත්තා ආණණ්‍යපරිභොගො නාම හොති. යථා හි ඉණායිකො අත්තතො රූචියා ඉච්ඡිතං දෙසං ගන්තුං න ලහති, එවං ඉණපරිභොගයුත්තො ලොකතො නිස්සරිතුං න ලහතීති තජ්ජපටිපක්ඛත්තා සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො “ආණණ්‍යපරිභොගො”ති චූච්චති, තස්මා නිජ්ජපරියායතො චතුපරිභොගවිනිමුත්තො විසුංයෙවායං පරිභොගොති වෙදිතබ්බො. සො ඉධ විසුං න චුත්තො, දායජ්ජපරිභොගෙයෙව වා සඬ්ගහං ගච්ඡති. සීලවාපි හි ඉමාය සික්ඛාය

සමන්තාගතත්තා “සෙබො”ත්වෙව වුවිවති. ඉමෙසු පරිභොගෙසු සාම්පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො ව අරියානං පුට්ඨජ්ජනානඤ්ච වට්ටති, ඉණපරිභොගො න වට්ටති. ටෙයාපරිභොගෙ කථායෙව නත්ථී. කථං පනෙත්ථ සාම්පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො ව පුට්ඨජ්ජනානං සම්භවති? උපචාරවසෙන. යො හි පුට්ඨජ්ජනස්සපි සල්ලෙඛප්පට්ඨත්තියං ධීතස්ස පච්චයගෙධං පභාය තත්ථ අනුපලිත්තෙන චිත්තෙන පරිභොගො, සො සාම්පරිභොගො විය හොති. සීලවතො පන පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො විය හොති දායකානං මනොරථස්ස අවිරාධනතො. කල්‍යාණපුට්ඨජ්ජනස්ස පරිභොගෙ චත්තබ්බමෙව නත්ථී තස්ස සෙක්ඛස්සභගතො. සෙක්ඛස්සත්තං (සං. නි. 5.13) හෙතස්ස අත්ථස්ස සාධකං.

ඉමස්ස භික්ඛුනොති අච්ඡරාසඤ්ඤාමත්තමපි කාලං මෙත්තචිත්තං
 ආසෙවන්තස්ස භික්ඛුනො. අමොසො රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගොති “අයං පබ්බජිතො සමණො භික්ඛුති ආමිසං දෙන්තානං තාය මෙත්තාසෙවනාය අත්තනො සන්තානෙ දොසමලස්ස වා තදෙකට්ඨානඤ්ච පාපධම්මානං පබ්බාජනතො වූපසමනතො සංසාරෙ ව භයස්ස සම්මාව ඉක්ඛණතො අජ්ඣාසයස්ස අවිසංවාදනෙනස්ස අමොසො රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො. මහට්ඨියන්ති මහත්ථීකං මහාපයොජනං. මහජ්ඣලන්ති විපුලජ්ඣලං. මහානිසංසන්ති මහානිස්සන්දජ්ඣලං. මහාපුත්තිකන්ති මහානුභාවං. මහාවිජ්ජාරන්ති මහාවිත්ථාරං. එත්ථ ව පයමං කාරණං මෙත්තාසෙවනාය තස්ස භික්ඛුනො සාම්ආදිභාවෙන රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගාරහතා, දුතියං පරෙහි දිත්තස්ස දානස්ස මහට්ඨියභාවකරණං. කො පන වාදොති මෙත්තාය ආසෙවනමත්තමපි එවංමහානුභාවං, කො පන වාදො බහුලීකාරෙ, එත්ථ චත්තබ්බමෙව නත්ථී”ති අත්ථො.

54. චතුත්ථෙ උජ්ජාදෙති වඩ්ඪෙතීති එත්ථ භාවනාසද්දස්ස උජ්ජාදනවඩ්ඪනත්ථතා පුබ්බෙ වුත්තා එව.

55. පඤ්චමෙ ඉමෙසු ද්විසුති චතුත්ථපඤ්චමෙසු. “තතියෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බ”න්ති චත්ථා තථා වෙදිතබ්බතං දස්සෙතුං – “යො හි ආසෙවතී”තිආදි වුත්තං. තෙන ආසෙවනාභාවනාමනසිකාරානං අත්ථවිසෙසාභාවමාහ. යදි එවං සුත්තන්තස්ස දෙසනා කථන්ති ආහ – “සම්මාසම්බුද්ධො පනා”තිආදි. යාය ධම්මධාතුයාති සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණමාහ. තෙන හි ධම්මානං ආකාරහෙදං ඤාත්වා තදනුරූපං එකමපි ධම්මං තථා විහජිත්වා භගවා දස්සෙති. තිහි කොට්ඨාසෙහිති ආසෙවනාභාවනාමනසිකාරභාගෙහි. මෙත්තා හි සබ්බචත්ථුනො මෙත්තායනවසෙන ආනීතා සෙවනා ආසෙවනා, තස්සා වඩ්ඪනා භාවනා, අවිස්සජ්ජෙත්වා මනසි යපනං මනසිකාරො.

56. ඡට්ඨෙ අනියමිතවචනං “ඉමෙ නාමා”ති නියමෙත්වා අවුත්තත්තා.
නියමිතවචනං “අකුසලා”ති සරූපෙනෙව වුත්තත්තා. අසෙසතො පරියාදිත්තා හොන්ති අජ්ජකස්සපි අකුසලභාගස්ස අග්ගහිතස්ස අභාවතො. අකුසලං භජන්තීති අකුසලභාගියා. අකුසලපක්ඛෙ භවාති අකුසලපක්ඛිකා. තෙනාහ –

“අකුසලායෙවා” තිආදි. පයමතරං ගච්ඡතීති පයමතරං පවත්තති, පයමො පධානො හුත්වා චත්තතීති අත්ථො. එකුප්පාදාදිවසෙන හි එකජ්ඣං පවත්තමානෙසු චතුසු අරුපක්ඛන්ධෙසු අයමෙව පයමං උප්පජ්ජතීති ඉදං නත්ථි, ලොකුත්තරමග්ගෙසු විය පන පඤ්ඤන්ද්‍රියස්ස, ලොකියධම්මෙසු මනින්ද්‍රියස්ස පුරෙතරස්ස භාවො සාතිසයොති “සබ්බෙන මනොපුබ්බගමා” ති වුත්තං. තථා හි අභිධම්මෙපි (ධ. ස. 1) “යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං භොතී” ති චිත්තං පුබ්බගමං ජෙට්ඨං කත්වා දෙසනා පවත්තා. සුත්තෙසුපි වුත්තං – “මනොපුබ්බගමා ධම්මා (ධ. ප. 1, 2), ඡද්දාරාධිපති රාජා” ති (ධ. ප. අට්ඨ. 2. බුද්ධවග්ගො, ඵරකපත්තනාගරාජවත්ථු). තෙනාහ – “එතෙ ඡී” තිආදි. තෙසං මනො උප්පාදකොති ව යදග්ගෙන මනො සම්පයුත්තධම්මානං ජෙට්ඨකො හුත්වා පවත්තති, තදග්ගෙන තෙ අත්තානං අනුවත්තාපෙන්තො තෙ තථා උප්පාදෙන්තො නාම භොතීති කත්වා වුත්තං. අට්ඨකථායං පන චිත්තස්ස ජෙට්ඨකභාවමෙව සන්ධාය රාජගමනඤ්ඤායෙන සහුප්පත්තිපි පයමුප්පත්ති විය කත්වා වුත්තාති අයමත්ථො දස්සිතො. අන්වදෙවාති එතෙනෙව චිත්තස්ස බණවසෙන පයමුප්පත්තියා අභාවො දීපිතොති දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ – “එකතොයෙවාති අත්ථො” ති.

57. සත්තමෙ චතුභුමකාපි කුසලා ධම්මා කථිතාති “යෙ කෙවි කුසලා ධම්මා” ති අනවසෙසපරියාදානතො වුත්තං.

58. අට්ඨමෙ ඉදන්ති ලිඛගවිපල්ලාසෙන නිද්දෙසො, නිපාතපදං වා එතං “යදිද්” තිආදීසු වියාති ආහ – “අයං පමාදොති අත්ථො” ති. පමජ්ජනාකාරොති පමාදාපත්ති. චිත්තස්ස වොස්සග්ගොති ඉමෙසු එත්තකෙසු ධානෙසු සතියා අනිග්ගණ්හිත්වා චිත්තස්ස වොස්සජ්ජනං සතිවිරහො. වොස්සග්ගානුප්පදානන්ති වොස්සග්ගස්ස අනු අනු පදානං පුනර්පුනං විස්සජ්ජනං. අසක්කච්චකිරියතාති එතෙසං දානාදීනං කුසලධම්මානං පවත්තනෙ පුග්ගලස්ස වා දෙයාධම්මස්ස වා අසක්කච්චකිරියා. සත්තභාවො සාතච්චං, සාතච්චෙන කිරියා සාතච්චකිරියා, සායෙව සාතච්චකිරියතා, න සාතච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා. අනට්ඨිතකිරියතාති අනිට්ඨිතකිරියතා නිරන්තරං න අනුට්ඨිතකිරියතා ව. ඔලීනවුත්තිතාති නිරන්තරකරණසංඛ්ඛාතස්ස විප්ඵාරස්ස අභාවෙන ඔලීනවුත්තිතා. නික්ඛිත්තජන්දතාති කුසලකිරියාය විරියජන්දස්ස නික්ඛිත්තභාවො. නික්ඛිත්තධුරතාති විරියධුරස්ස ඔරොපනං, ඔසක්කිතමානසතාති අත්ථො. අනට්ඨිතානන්ති කුසලකරණෙ අප්පතිට්ඨිතභාවො. අනනුයොගොති අනනුයුඤ්ජනං. කුසලධම්මෙසු ආසෙවනාදීනං අභාවො අනාසෙවනාදයො. පමාදොති සරුපනිද්දෙසො. පමජ්ජනාති ආකාරනිද්දෙසො. පමජ්ජිතත්තන්ති භාවනිද්දෙසො. පරිභායන්තීති ඉමිනා පමාදස්ස සාවජ්ජනං දස්සෙති. තයිදං ලොකියානං වසෙන, න ලොකුත්තරානන්ති ආහ – “උප්පන්නා...පෙ.... ඉද්” තිආදි.

59. නවමෙ න පමජ්ජති එතෙනාති අප්පමාදො, පමාදස්ස පටිපක්ඛො සතියා අවිජ්ජවාසො. අත්ථතො නිව්චං උපට්ඨිතාය සතියා එතං නාමං. පමාදො පන සතියා සතිසම්පජ්ඣස්ස වා පටිපක්ඛන්තො අකුසලචිත්තූප්පාදො දට්ඨබ්බො. තෙනාහ – “පමාදස්ස පටිපක්ඛවසෙන විත්ථාරතො වෙදිතබ්බො”ති.

60. දසමෙ කුච්ඡිතං සීද්ධිති කුසිතො ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා, තස්ස භාවො කොසජ්ජං, ආලසියන්ති අත්ථො.

අවිජරාසඬ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විරියාරම්භාදිවග්ගවණ්ණනා

61. සත්තමස්ස පයමෙ විරාතං කම්මන්ති විරියං, විධිනා වා ඊරයිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති විරියං, තදෙව කුසලකිරියාය පධානට්ඨෙන ආරම්භො විරියාරම්භො. ආරද්ධවිරියතා පග්ගහිතවිරියතා පරිපුණ්ණවිරියතාති පච්චෙකං විරියතාසද්දො යොජෙතබ්බො.

62. දුතියෙ මහති ඉච්ඡා එතස්සාති මහිච්ඡො, තස්ස භාවො මහිච්ඡතා. මහාවිසයො ලොභො මහාලොභො මහන්තානං වත්ථුනං බහුනඤ්ච අහිගිජ්ඣනතො. ඉතරිතරාතිආදිනා පබ්බජිතානං උප්පජ්ජනමහිච්ඡතා වුත්තා. පඤ්චහි කාමගුණෙහිතිආදි ගහට්ඨානං වසෙන වුත්තං. ඉච්ඡාති සභාවනිද්දෙසො. ඉච්ඡාගතාති ඉච්ඡාපවත්තා. මහිච්ඡතාති මහාඉච්ඡතා. අත්ථතො පනායං රාගො එවාති වුත්තං – “රාගො සාරාගො”තිආදි.

63. තතියෙ අප්පිච්ඡස්සාති එත්ථ අප්ප-සද්දො අභාවත්ථො “අප්පාබාධො හොති අප්පාතඬ්ඝකො”තිආදිසු (ම. නි. 2.304) වියාති ආහ – “අනිච්ඡස්සා”ති. ලොකෙ පාකටස්ස හි අක්ඛිරොගකුච්ඡිරොගාදිහෙදස්ස ආබාධස්ස අභාවං සන්ධාය “අප්පාබාධො”ති වුත්තං. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං “එත්ථ හි”තිආදි වුත්තං. බාස්සනං සාවසෙසං විය පරිත්තකෙපි අප්පසද්දස්ස දිස්සමානත්තා. අත්ථො පන නිරවසෙසො සබ්බසො පච්චයිච්ඡාය අභාවස්ස අධිජ්ජෙතත්තා. තෙනාහ – “න හි”තිආදි.

ඉච්ඡාය අභාවෙනෙව අප්පිච්ඡො නාම හොතිති ඉමමත්ථං පකාරන්තරෙන දීපෙතුං – “අපිච්ඡා”තිආදි වුත්තං. අනුච්ඡතා නාම අත්ත අත්ත ඉච්ඡා. අසන්තගුණසම්භාවනතාය පාපා ලාමිකා නිහිනා ඉච්ඡා පාපිච්ඡතා. යාය පච්චයුජ්ජාදනත්ථං අත්තති විජ්ජමානගුණෙ සම්භාවෙති, පච්චයානං පටිග්ගහණෙ ව න මත්තං ජානාති, අයං මහිච්ඡතා. අසන්තගුණසම්භාවනතාති අත්තති අවිජ්ජමානානං ගුණානං විජ්ජමානානං විය පරෙසං පකාසනා. සන්තගුණසම්භාවනතාති ඉච්ඡාවාරෙ යත්වා අත්තති විජ්ජමානසිලධුතධම්මාදිගුණවිභාවනා. තාදිසස්සපි පටිග්ගහණෙ අමත්තඤ්ඤාතාපි

හොති, සාපි අභිධම්මෙ ආගතායෙවාති සම්බන්ධො. දුස්සන්තප්පයොති දුත්තප්පයො.

අතිලුඛ්‍යාවන්ති පත්තච්චරවසෙන අතිවිය ලුඛ්‍යාවං. තදස්ස දිස්වා මනුස්සා “අයං අමභිගලදිවසො, සුම්භකසිනිද්ධපත්තච්චරො අයො පුබ්බභිගමො කාතබ්බො”ති චින්තෙත්වා, “භත්තෙ, ථොකං බහි හොථා”ති ආභංසු. උම්මුජ්ජිති මනුස්සානං අජානන්තානංයෙව පථවියං නිමුජ්ජිත්වා ගණ්භන්තොයෙව උම්මුජ්ජි. යදි ථෙරො “බිණ්ණාසවහාවං ජානන්තු”ති ඉච්ඡෙය්‍ය, න නං මනුස්සා “බහි හොථා”ති වදෙය්‍යං, බිණ්ණාසවානං පන තථාචිත්තමෙව න උප්පජ්ජෙය්‍ය.

අප්පිච්ඡතාපධානං පුග්ගලාධිට්ඨානං චතුබ්බිධඉච්ඡාපහෙදං දස්සෙත්වා පුනපි පුග්ගලාධිට්ඨානෙන චතුබ්බිධං ඉච්ඡාපහෙදං දස්සෙන්නො “අපරොපි චතුබ්බිධො අප්පිච්ඡො”ති ආදිමාහ. පච්චය අප්පිච්ඡොති පච්චයෙසු ඉච්ඡාරහිතො. ධුතභිග අප්පිච්ඡොති ධුතගුණසම්භාවනාය ඉච්ඡාරහිතො. පරියත්ති අප්පිච්ඡොති බහුස්සුතසම්භාවනාය ඉච්ඡාරහිතො. අධිගම අප්පිච්ඡොති “අරියො”ති සම්භාවනාය ඉච්ඡාරහිතො. දායකස්ස වසන්ති අප්පං වා යං දාතුකාමො බහුං වාති දායකස්ස චිත්තස්ස වසං, අප්කාසයන්ති අත්ථො. දෙය්‍යධම්මස්ස වසන්ති දෙය්‍යධම්මස්ස අබහුභාවං. අත්තනො ථාමන්ති අත්තනො පමාණං. යත්තකෙන අත්තා යාපෙති, තත්තකස්සෙව ගහණං. යදි භීතිආදි සඬබ්බෙපතො වුත්තස්ස අත්ථස්ස විවරණං. පමාණෙනෙවාති යාපනප්පමාණෙනෙව.

එකභික්ඛුපි නාඤ්ඤාසීති සොසානිකවත්තෙ සම්මදෙව චත්තිතත්තා එකොපි භික්ඛු න අඤ්ඤාසී. අබ්බොකිණ්ණන්ති අච්චිඡෙදං. දුතියො මං ජානෙය්‍යාති දුතියො සහායභූතොපි යථා මං ජානිතුං න සක්කුණෙය්‍ය, තථා සට්ඨි වස්සානි නිරන්තරං සුසානෙ වසාමි, තස්මා අභං අහො සොසානිකුත්තමො. උපකාරො හුත්වාති උග්ගහපරිපුච්ඡාදිහි පරියත්තිධම්මවසෙන උපකාරො හුත්වා. ධම්මකථාය ජනපදං බොහෙත්වාති ලොමහංසනසාධුකාරදානවෙලුක්ඛෙපාදිවසෙන සන්නිපතිතං ඉතරඤ්ච “කථං නු බො අප්පං අය්‍යස්ස සන්නිකෙ ධම්මං සොස්සාමා”ති කොලාහලවසෙන මහාජනං බොහෙත්වා? යදි ථෙරො බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුං ඉච්ඡෙය්‍ය, පුබ්බෙව ජනපදං බොහෙන්නො ධම්මං කථෙය්‍ය. ගතොති “අයං සො, යෙන රත්තියං ධම්මකථා කතා”ති ජානනභාවෙන පරියත්ති අප්පිච්ඡතාය පුරාරුණාව ගතො.

තයො කුලපුත්තා වියාති පාවිනවංසදායෙ සාමග්ගිවාසංවුට්ඨා අනුරුද්ධො, නන්දියො, කිම්බලොති ඉමෙ තයො කුලපුත්තා විය. එතෙසුපි හි අනුරුද්ධත්ථෙරෙන භගවතා “අත්ථි පන වො අනුරුද්ධා එවං අප්පමත්තානං ආතාපිනං පහිතත්තානං විහරන්තානං උත්තරිමනුස්සධම්මො අලමරියඤ්ඤාණදස්සනවිසෙසො අධිගතො එසුචිහාරො”ති (ම. නි. 1.328) පුට්ඨෙත “ඉධ පන මයං, භත්තෙ, යාවදෙව ආකඬ්ඛාම, විච්චිවෙව කාමෙහි විච්චිව අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පිතිසුඛං පයමං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරාමා”ති ආදිනා (ම. නි. 1.328)

අනුප්‍රබ්බවිහාරසමාපත්තීසු ආරොචිතාසු ඉතරෙ ථෙරා න ඉච්ඡිංසු. තථා හි තෙ පක්කන්තෙ භගවති ආයස්මන්තං අනුරුද්ධං එතදවොචුං - “කින්තු මයං ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස එවමාරොචිමිහ ‘ඉමාසඤ්ච ඉමාසඤ්ච විහාරසමාපත්තීනං මයං ලාභිතො’ති? යං නො ආයස්මා අනුරුද්ධො භගවතො සම්මුඛාපි ආසවානං ඛයං පකාසෙති”ති? සට්ඨකාරොපි අත්තනො අරියභාවෙ කිකිස්ස රඤ්ඤො භගවතා ආරොචිතෙ න අත්තමනො අහොසි? තෙනාහ - “සට්ඨකාරකුම්භකාරො වියා”ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙති “යථයිදං, හික්ඛවෙ, අප්පිච්ඡතා”ති වුත්තෙ අප්පිච්ඡතාසඬ්ඛාතෙ අත්ථෙ. ඛලවඅලොභෙනාති දුල්භතරප්පවත්තිකෙන අලොභෙන.

64. චතුත්ථෙ නත්ථි එතස්ස සන්තුට්ඨිති අසන්තුට්ඨි, තස්ස භාවො අසන්තුට්ඨිතා. තං පන සරුපතො දස්සෙන්නො “අසන්තුට්ඨෙ පුග්ගලෙ...පෙ.... ලොභො”ති ආහ. සෙවන්තස්සාතිආදීති අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනාති.

65-67. පඤ්චමෙ තුස්සනං තුට්ඨි, සමං, සකෙන, සන්නෙන වා තුට්ඨි එතස්සාති සන්තුට්ඨි, තස්ස භාවො සන්තුට්ඨිතා. යස්ස සන්නොසස්ස අත්ථිතාය හික්ඛු “සන්තුට්ඨො”ති වුච්චති, තං දස්සෙන්නො “ඉතරීතරපච්චයසන්නොසෙන සමන්තාගතස්සා”ති ආහ - විවරාදිකෙ යත්ථ කත්ථවි කප්පියෙ පච්චයෙ සන්තුස්සනෙන සමඬ්ඛිභූතස්සාති අත්ථො. අථ වා ඉතරං වුච්චති හීනං පණිතතො අඤ්ඤත්තා, තථා පණිතමිපි ඉතරං හීනතො අඤ්ඤත්තා. අපෙක්ඛාසිද්ධා හි ඉතරතා. ඉති යෙන ධම්මෙන හීනෙන වා පණිතෙන වා විවරාදිපච්චයෙන සන්තුස්සති, සො තථා පවත්තො අලොභො ඉතරීතරපච්චයසන්නොසො, තෙන සමන්තාගතස්ස. යථාලාභං අත්තනො ලාභානුරූපං සන්නොසො යථාලාභසන්නොසො. සෙසපද්ද්වයෙපි එසෙව නයො. ලබ්භතීති වා ලාභො, යො යො ලාභො යථාලාභො, තෙන සන්නොසො යථාලාභසන්නොසො. ඛලන්ති කායඛලං. සාරුප්පන්ති හික්ඛුතො අනුච්ඡවිකතා.

යථාලද්ධතො අඤ්ඤස්ස අපත්ථනා නාම සියා අප්පිච්ඡතාපි පවත්තිආකාරොති තතො විනිවෙච්ඡිතමෙව සන්නොසස්ස සරුපං දස්සෙන්නො “ලහන්තොපි න ගණ්භාති”ති ආහ. තං පරිවත්තෙත්වා පකතිදුබ්බලාදීනං ගරුචීවරං අථාසුභාවාවහං සරීරබෙදාවහඤ්ච හොතීති පයොජනවසෙන න අත්‍රිච්ඡතාදිවසෙන තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකචීවරපරිභොගො සන්නොසවිරොධි න හොතීති ආහ - “ලහුකෙන යාපෙන්නොපි සන්තුට්ඨොව හොතී”ති. මහග්ගචීවරං ඛහුති වා විවරාති ලහිත්වා තාති විස්සජ්ජෙත්වා තදඤ්ඤස්ස ගහණං යථාසාරුප්පනායෙ යිතත්තා න සන්නොසවිරොධිති ආහ - “තෙසං...පෙ.... ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොතී”ති. එවං සෙසපච්චයෙසුපි යථාසාරුප්පනිද්දෙසෙ අපි-සද්දග්ගහණෙ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො. මුත්තහරිතකන්ති ගොමුත්තපරිභාවිතං, පුත්තිභාවෙන වා ඡඩ්ඞිතං හරිතකං. බුද්ධාදීහි වණ්ණිකන්ති අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිසු හික්ඛු නියොජෙතුං “පුත්තිමුත්තහෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා”තිආදීනා (මහාව. 73, 128) බුද්ධාදීහි පසත්ථං. පරමසන්තුට්ඨොව හොති පරමෙන උක්කංසගතෙන සන්නොසෙන

සමන්තාගතත්තා. යථාසාරුප්පසන්තොසොව අග්ගොති තත්ථ තත්ථ භික්ඛු
සාරුප්පංයෙව නිස්සාය සන්තුස්සනවසෙන පවත්තනතො අග්ගො. ඡට්ඨසත්තමෙසු
නත්ථි වත්තබ්බං.

68-69. අට්ඨමනවමෙසු න සම්පජානාතීති අසම්පජානො, තස්ස භාවො
අසම්පජ්ඤ්ඤං. චුත්තජ්ජපට්ඨකං සම්පජ්ඤ්ඤං වෙදිතබ්බං.

70. දසමෙ පාපමිත්තා දෙවදත්තසදියා. තෙ හි භිනාවාරතාය, දුක්ඛස්ස වා
සම්පාපකතාය “පාපා”ති වුච්චන්ති. තෙනාකාරෙන පවත්තානන්ති යො
පාපමිත්තස්ස ඛන්ති රුචි අධිමුත්ති තන්තින්තතාතංසම්පවඨිකතාදිආකාරො,
තෙනාකාරෙන පවත්තානං. චතුත්තං ඛන්ධානමෙවෙනං නාමන්ති චතුත්තං
අරුපක්ඛන්ධානං “පාපමිත්තතා”ති එතං නාමං. යස්මා
අස්සද්ධියාදිපාපධම්මසමන්තාගතා පුග්ගලා විසෙසතො පාපා
පුඤ්ඤධම්මවිමොක්ඛතාය, තෙ යස්ස මිත්තා සභායා, සො පාපමිත්තො, තස්ස
භාවො පාපමිත්තතා. තෙනාහ – “යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා”තිආදි.

වීරියාරම්භාදිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කල්‍යාණමිත්තාදිවග්ගවණ්ණනා

71. අට්ඨමස්ස පයමෙ බුද්ධා, සාරිපුත්තාදයො වා කල්‍යාණමිත්තා.
චුත්තජ්ජපට්ඨකයෙනාති “පාපමිත්තතා”ති පදෙ චුත්තස්ස පට්ඨකයෙන.

72-73. දුතියෙ යොගොති සමඬ්භිභාවො. පයොගොති පයුඤ්ජනං පට්ඨන්ති.
අයොගොති අසමඬ්භිභාවො. අජ්ජපයොගොති අජ්ජපයුඤ්ජනං අජ්ජපට්ඨන්ති.
අනුයොගෙනාති අනුයොගහෙනු.

74. චතුත්ථෙ ඛුජ්ඣනකසත්තස්සාති චතුත්තං අරියසච්චානං
පට්ඨිජ්ඣනකපුග්ගලස්ස. අඬ්භිභූතාති තස්සෙව පට්ඨෙධස්ස කාරණභූතා. එත්ථ ව
චත්තාරි අරියසච්චානි ඛුජ්ඣති, අඤ්ඤාණනිද්දාය වාපි ඛුජ්ඣතීති බොධීති
ලද්ධනාමො අරියසාවකො ඛුජ්ඣනකසත්තො, තස්ස ඛුජ්ඣනකසත්තස්ස.
බොධියාති තස්සා ධම්මසාමග්ගිසඬ්ඛාතාය බොධියා. ඛුජ්ඣනට්ඨෙන බොධියො,
බොධියො එව සච්චසම්පට්ඨොධස්ස අඬ්භිභාති චුත්තං. “ඛුජ්ඣන්තීති
බොජ්ඣකඬ්භිගා”ති. විපස්සනාදීනං කාරණානං ඛුජ්ඣනබ්බානඤ්ච සච්චානං අනුරූපං
ඛුජ්ඣනතො අනුඛුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකඬ්භිගා, පට්මුඛං පච්චක්ඛනාවෙන අභිමුඛං
ඛුජ්ඣනතො පට්ඨුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකඬ්භිගා, සම්මා අවිපරිතතො ඛුජ්ඣනතො
සම්ඛුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකඬ්භිගාති එවං අත්ථවිසෙසදීපකෙහි උපසග්ගෙහි
අනුඛුජ්ඣන්තීතිආදි චුත්තං. බොධිසද්දො සබ්බවිසෙසයුත්තං ඛුජ්ඣනසාමඤ්ඤෙන
සඬ්භිභාති. බොධාය සංවත්තන්තීති ඉමිනා තස්සා ධම්මසාමග්ගියා ඛුජ්ඣනස්ස
එකන්තකාරණං දස්සෙති. එවං පනෙතං පදං විහත්තමෙවාති චුත්තජ්ජකාරෙන

එතං “බොජ්ඣංගිනා”ති (පටි. ම. 2.17) පදං නිද්දෙසෙ පටිසම්භිදාමග්ගෙ විහත්තමෙව.

75. පඤ්චමෙ යාථාවසරසභුමීති යාථාවතො සකිච්චකරණභුමි. සාති යාථාවසරසභුමි. විපස්සනාති බලවවිපස්සනා. කෙචි “භඩ්ගඤ්ඤාණතො පටියායා”ති වදන්ති. විපස්සනාය පාදකජ්ඣානෙ ව සතිආදයො බොජ්ඣංගිනපක්ඛිකා එව පරියායබොධිපක්ඛියභාවතො. තත්ථාතිආදි චතුබ්බිධානං බොජ්ඣංගිනානං භුමිවිභාගදස්සනං.

76. ඡට්ඨෙය තෙසං අන්තරෙති තෙසං භික්ඛූනං අන්තරෙ. කාමං සඩ්ධිතිආරුළුභවසෙන අප්පකම්ඳං සුත්තපදං, භගවා පනෙත්ථ සන්තිපතිතපරිසාය අප්පකාසයානුරූපං විත්ථාරිකං කරොතීති කත්වා ඉදං වුත්තං – “මහතී දෙසනා භවිස්සති”ති. ගාමනිගමාදිකථා නත්ථීති තස්සා කථාය අතිරවිජානකථාභාවමාහු. තථා හි සා පුබ්බෙ බහුඤ්ඤාතිකං අහොසි බහුපක්ඛං, ඉදානි අප්පඤ්ඤාතිකං අප්පපක්ඛන්ති අනිච්චතාමුඛෙන නියයානිකපක්ඛිකා ජාතා. එතායාති යථාවුත්තාය පරිභානියා. පතිකිට්ඨන්ති නිහීනං. මම සාසනෙති ඉදං කම්මස්සකතජ්ඣානපඤ්ඤානම්පි විසෙසනමෙව. තදුභයම්පි හි බාහිරකානං තප්පඤ්ඤාද්වයතො සාතිසයමෙව සබ්බඤ්ඤාච්ඡද්ධානං දෙසනාය ලද්ධවිසෙසතො විචට්ඨපතිස්සයතො ව.

77. සත්තමෙ තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වාති තථා කථෙන්නානං තෙසං භික්ඛූනං තත්ථ උපගමනෙන අත්තනො දෙසනාය භාජනභූතං චිත්තප්පවත්ති. ඤත්වා. කම්මස්සකතාදීති ආදිසද්දෙන ඥානපඤ්ඤාදීනං චතුන්නම්පි පඤ්ඤානං ගහණං.

78-80. අට්ඨමාදීසු හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙවාති “යා එස මම සාසනෙ”තිආදිනා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

කල්‍යාණමිත්තාදිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

81-82. නවමෙ වග්ගෙ නත්ථි වත්තබ්බං.

10. දුතියපමාදාදිවග්ගවණ්ණනා

98-115. දසමෙ වග්ගෙ අප්පකුත්තසන්තානෙ හවං අප්පකුත්තිකං. අප්පකුත්තසන්තානතො බහිද්ධා හවං බාහිරං. වුත්තපටිපක්ඛනයෙනාති “අවිනාසායා”ති එවමාදිනා අත්ථො ගහෙනබ්බො. චතුක්කොට්ඨකෙති “අනුයොගො අකුසලානං, අනනුයොගො කුසලානං, අනුයොගො කුසලානං, අනනුයොගො අකුසලාන”න්ති (අ. නි. 1.96) එවං පරියොසානසුත්තෙ ආගතනයං ගහෙත්වා “නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි”තිආදිනා (අ. නි. 1.11) ආගතසුත්තානං සමඤ්ඤා ජාතා.

130. සුත්තන්තනයෙ යථාවොදනා සංකිලෙසධම්මානං විපරියෙසනං, තංතංධම්මකොට්ඨාසානඤ්ච ඌනතො අධිකතො ව පවෙදනං අධම්මං ධම්මොති දීපනං. තෙසංයෙව පන අවිපරිතතො අනුනාධිකතො ව පවෙදනං ධම්මං ධම්මොති දීපනං. එවං විනයප්පටිපත්තියා අයථාවිධිප්පවෙදනං අධම්මං ධම්මොති දීපනං. යථාවිධිප්පවෙදනං ධම්මං ධම්මොති දීපනං. සුත්තන්තනයෙන පඤ්චවිධො සංවරවිනයො පහානවිනයො ව විනයො, තප්පටිපක්ඛෙන අවිනයො. විනයනයෙන වත්ථුසම්පදාදිනා යථාවිධිප්පටිපත්ති එව විනයො, තඛ්ඛිපරියායෙන අවිනයො වෙදිතඛිබ්බො. තිංස නිස්සග්ගියා පාවිත්තියාති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදායත්ථො. තෙන ද්වෙනවුති පාවිත්තියා, වත්තාරො පාටිදෙසනියා, සත්ත අධිකරණසමථාති ඉමෙසං සඬගහො. එකතිංස නිස්සග්ගියාති එත්ථ “තෙනවුති පාවිත්තියා”තිආදිනා වත්තඛිබ්බං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අධිගන්තඛිබ්බතො අධිගමො, මග්ගඵලානි. නිබ්බානං පන අන්තර්ධානාභාවතො ඉධ න ගස්හති. පටිපජ්ජනං පටිපත්ති, සික්ඛත්තයසමායොගො. පටිපජ්ජිතඛිබ්බතො වා පටිපත්ති. පරියාපුණිතඛිබ්බතො පරියත්ති, පිටකත්තයං. මග්ගග්ගහණෙන ගහිතාපි තතියවිජ්ජාඡට්ඨාහිඤ්ඤා විජ්ජාහිඤ්ඤාසාමඤ්ඤතො “තිස්සො විජ්ජා ඡ අහිඤ්ඤා”ති පුනපි ගහිතා. තතො පරං ඡ අහිඤ්ඤාති වස්සසහස්සතො පරං ඡ අහිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙතුං සක්කොන්ති, න පටිසම්භිදාති අධිප්පායො. තතොති අහිඤ්ඤාකාලතො පච්ඡා. තාති අහිඤ්ඤායො. පුබ්බභාගෙ කුට්ඨාසිනෙභාභාවෙන කෙවලාය විපස්සනාය යත්වා අග්ගඵලප්පත්තා සුක්ඛවිපස්සකා නාම, මග්ගක්ඛණෙන පන “කුට්ඨාසිනෙහො නත්ථි”ති න වත්තඛිබ්බො “සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති”ති (අ. නි. 4.170) වචනතො. පච්ඡිමකස්සාති සබ්බපච්ඡිමස්ස. කිඤ්චාපි අරියො අපරිභානධම්මො, සොතාපන්නස්ස පන උද්ධං ජීවිතපරියාදානා අධිගතධම්මො උප්පන්නො නාම නත්ථි, පච්චයසාමග්ගියා අසති යාව උපරිවිසෙසං නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොන්ති, තාව අධිගමස්ස අසම්භවො එවාති ආහ – “සොතාපන්නස්ස...පෙ.... නාම හොති”ති. තස්සිදං මනුස්සලොකවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨඛිබ්බං.

න වොදෙන්තීති අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං විජ්ජමානං දොසං ජානන්තාපි න වොදෙන්ති න සාරෙන්ති. අකුක්කුච්චකා හොන්තීති කුක්කුච්චං න උප්පාදෙන්ති. “අසක්කච්චකාරිනො හොන්තී”ති ව පයන්ති, සාථලිකතාය සික්ඛාසු අසක්කච්චකාරිනො හොන්තීති අත්ථො. භික්ඛුනං සතෙපි සහස්සෙපි ධර්මානෙති ඉදං බාහුල්ලවසෙන වුත්තං. අන්තිමවත්ථුඅනප්ඤ්ඤාපන්නෙසු කතිපයමත්තෙසුපි භික්ඛුසු ධරන්තෙසු, එකස්මිං වා ධරන්තෙ පටිපත්ති අනන්තරහිතා එව නාම හොති. තෙනෙවාහ – “පච්ඡිමකස්ස...පෙ.... අන්තරහිතා හොති”ති.

අන්තෙවාසිකෙ ගහෙතුන්ති අන්තෙවාසිකෙ සඬගහෙතුං. අත්ථවසෙනාති අට්ඨකථාවසෙන. මත්ථකතො පට්ඨායාති උපරිතො පට්ඨාය. උපොසථක්ඛන්ධකමත්තන්ති විනයමාතිකාපාළිමාහ. ආලවකපඤ්ඤාදිනං විය දෙවෙසු පරියත්තියා පවත්ති අප්පමාණන්ති ආහ – “මනුස්සෙසු”ති.

ඔට්ටියට්ටියවණ්ණන්ති ඔට්ටියානං අට්ටියවණ්ණං, දන්තකසාවං එකං වා ද්වෙ වා වා රෙ රජිත්වා දන්තවණ්ණං කත්වා ධාරෙන්තීති චුත්තං හොති. කෙසෙසු වා අල්ලියාපෙන්තීති තෙන කාසාවඛණ්ඩෙන කෙසෙ ඛන්ධන්තා අල්ලියාපෙන්ති. භික්ඛුගොත්තස්ස අභිභවනතො විනාසනතො ගොත්‍රභූතො. අථ වා ගොත්තං චූචිති සාධාරණං නාම, මත්තසද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨො, තස්මා “සමණා”ති ගොත්තමත්තං අනුභවන්ති ධාරෙන්තීති ගොත්‍රභූතො, නාමමත්තසමණාති අත්ථො. කාසාවගතකණ්ඨතාය, කාසාවග්ගහණහෙතුඋප්පජ්ජනකසොකතාය වා කාසාවකණ්ඨා. සඬ්ඝගතන්ති සඬ්ඝං උද්දිස්ස දින්නන්තා සඬ්ඝගතං. තං සරීරන්ති තං ධාතුසරීරං.

තෙනෙවාති පරියත්තිඅන්තරධානමූලකත්තා එව ඉතරඅන්තරධානස්ස. සක්කො දෙවරාජා ඡාතකහයෙ පරතීරගමනාය භික්ඛු උස්සුක්කමකාසීති අධිජ්ජායො. නෙති උභයෙපි පංසුකුලිකත්ථෙරෙර ධම්මකථිකත්ථෙරෙර ව. ථෙරාති තත්ථ ධීතා සක්ඛිභූතා ථෙරා. ධම්මකථිකත්ථෙරා “යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා...පෙ.... යොගක්ඛෙමා න ධංසතී”ති ඉදං සුත්තං ආහරිත්වා “සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති හොති රක්ඛිතා”ති ඉමිනා වචනෙන පංසුකුලිකත්ථෙරෙර අප්පටිභානෙ අකංසු. ඉදානි පරියත්තියා අන්තරධානමෙව ඉතරෙසං අන්තරධානහෙතූති ඉමමත්ථං බ්‍යතිරෙකතො අත්ථයතො ව උපමාහි විභාවෙතූං “යථා හී”තිආදි චුත්තං. තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

දුතියපමාදාදිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

140-150. එකාදසමද්වාදසමවග්ගා සුවිඤ්ඤෙය්‍යා එව.

13. එකපුග්ගලවග්ගවණ්ණනා

170. එකපුග්ගලස්සාති එකපුග්ගලවග්ගස්ස. තෙනාහ – “පයමෙ”ති. එකොති ගණනපරිච්ඡේදො, තතො එව දුතියාදිපටික්ඛෙපත්ථො. පධානාසභායත්ථොපි එකසද්දො හොතීති තන්තිවත්තනත්ථං “ගණනපරිච්ඡේදො”ති ආහ. සම්මුතියා දෙසනා සම්මුතිදෙසනා. පරමත්ථස්ස දෙසනා පරමත්ථදෙසනා. තත්ථාති සම්මුතිපරමත්ථදෙසනාසු, න සම්මුතිපරමත්ථෙසු. තෙනාහ – “එවරූපා සම්මුතිදෙසනා, එවරූපා පරමත්ථදෙසනා”ති. තත්‍රිදං සම්මුතිපරමත්ථානං ලක්ඛණං – යස්මිං භින්නෙ, බුද්ධියා වා අවයවවිනිබ්‍හොගෙ කතෙ න තංසමඤ්ඤා, සා සට්ඨාදිජ්ජහෙදා සම්මුති, තබ්බිපරියායෙන පරමත්ථා. න හි කක්ඛලච්ඡසනාදිසභාවෙ සො නයො ලබ්භති. තත්ථ රූපාදිධම්මසමුභං සන්තානාවසෙන පවත්තමානං උපාදාය පුග්ගලවොහාරොති පුග්ගලොති සම්මුතිදෙසනා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. උප්පාදවයවන්තො සභාවධම්මා න නිව්වාති අනිව්වාති ආහ – “අනිව්වන්ති පරමත්ථදෙසනා”ති. එස නයො සෙසපදෙසුපි. නනු ඛන්ධදෙසනාපි සම්මුතිදෙසනාව. රාසට්ඨො වා හි ඛන්ධට්ඨො කොට්ඨාසට්ඨො වාති? සච්චමෙතං, අයං පන ඛන්ධසමඤ්ඤා එස්සාදීසු පවත්තතජ්ජාපඤ්ඤත්ති විය

පරමත්ථසන්නිස්සයා තස්ස ආසන්නතරා, පුග්ගලසමඤ්ඤාදයො විය න දුරෙති පරමත්ථසඬගහා චුත්තා. ඛන්ධසීසෙන වා තදුපාදානසභාවධම්මා එව ගහිතා. නනු ව සභාවධම්මා සබ්බෙපි සම්මුතිමුඛෙනෙව දෙසනං ආරොහන්ති, න සමුඛෙනාති සබ්බාපි දෙසනා සම්මුතිදෙසනාව සියාති? නයිදමෙවං, දෙසෙනබ්බධම්මවිභාගෙන දෙසනාවිභාගස්ස අධිප්පෙතත්තා. න හි සද්දො කෙනවි පවත්තිනිමිත්තෙන විනා අත්ථං පකාසෙතිති.

සම්මුතිවසෙන දෙසනං සුත්වාති “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අත්තන්තපො හොති අත්තපරිතාපානුයොගමනුයුත්තො” තිආදිනා (පු. ප. 174) සම්මුතිමුඛෙන පවත්තිතදෙසනං සුතමයඤාණුප්පාදවසෙන සුත්වා. අත්ථං පටිච්ඡක්ඛිත්වාති තදනුසාරෙන චතුසච්චසඬබ්බාතං අත්ථං සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිච්ඡක්ඛිත්වා. මොහං පභායාති තදෙකට්ඨකිලෙසෙහි සද්ධිං අනවසෙසං මොහං පජහිත්වා. විසෙසන්ති අග්ගඵලනිබ්බානසඬබ්බාතං විසෙසං. තෙසන්ති තාදිසානං වෙනෙය්‍යානං. පරමත්ථවසෙනාති “පඤ්චිමානි, හික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි” තිආදිනා (සං. නි. 5.471-476 ආදයො) පරමත්ථධම්මවසෙන. සෙසං අනන්තරනයෙ චුත්තසදිසමෙව.

තත්‍රාති තස්සං සම්මුතිවසෙන පරමත්ථවසෙන ව දෙසනායං. දෙසභාසාකුසලොති නානාදෙසභාසාසු කුසලො. තිණ්ණං වෙදානන්ති නිදස්සනමත්තං, තිණ්ණං වෙදානං සිප්පුග්ගහණට්ඨානානම්පිති අධිප්පායො. තෙනෙව සිප්පුග්ගහණං පරතො චක්ඛති. සිප්පානි වා විප්පාට්ඨානභාවෙන වෙදන්තොගධානි කත්වා “තිණ්ණං වෙදාන”න්ති චුත්තං. කට්ඨකබ්බභාවෙන ධීතානි, න කත්ථවි සන්නිවිතභාවෙනාති වෙදානම්පි කට්ඨකබ්බභාවෙනෙව යානං දීපෙන්තො “ගුහා තිණි නිහිතා න ගය්හන්ති” තිආදිමිච්ඡාවාදං පටික්ඛිපති. නානාවිධා දෙසභාසා එතෙසන්ති නානාදෙසභාසා.

පරමො උත්තමො අත්ථො පරමත්ථො, ධම්මානං යථාභූතසභාවො. ලොකසඬකෙතමත්තසිද්ධා සම්මුති. යදි එවං කථං සම්මුතිකථාය සච්චතාති ආහ – “ලොකසම්මුතිකාරණා”ති, ලොකසමඤ්ඤං නිස්සාය පවත්තනතොති අත්ථො. ලොකසමඤ්ඤා හි අහිනිවෙසෙන විඤ්ඤෙය්‍යා, නාඤ්ඤාපනා එකච්චස්ස සුතස්ස සාවනා විය න මුසා අනතිධාවිතබ්බතො තස්සා. තෙනාහ භගවා – “ජනපදනිරුත්තිං නාහිනිවෙසෙය්‍ය, සමඤ්ඤං නාතිධාවයෙ”ති. ධම්මානන්ති සභාවධම්මානං. භූතකාරණාති යථාභූතකාරණා යථාභූතං නිස්සාය පවත්තනතො. සම්මුතිං වොහරන්තස්සාති “පුග්ගලො, සත්තො” තිආදිනා ලොකසමඤ්ඤං කට්ඨන්තස්ස.

හිරොත්තප්පදීපනත්ථන්ති ලොකපාලනකිච්චෙ හිරොත්තප්පධම්මෙ කිච්චතො පකාසෙතුං. තෙසඤ්ඤි කිච්චං සත්තසන්නානෙ එව පාකට්ඨං හොතිති පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය තං වත්තබ්බං. එස නයො සෙසෙසුපි. යස්මිඤ්ඤි විත්තුප්පාදෙ කම්මං උප්පන්නං, තංසන්නානෙ එව තස්ස ඵලස්ස උප්පත්ති කම්මස්සකතා. එවඤ්ඤි කතවිඤ්ඤාණනායො අකතාගමො ව නත්ථිති සා

පුග්ගලාධිප්‍රධානාය එව දෙසනාය දීපෙනබ්බා. තෙහි සත්තෙහි කාතබ්බපුඤ්ඤකිරියා පව්වත්තපුරිසකාරො. සොපි සත්තානවසෙන නිට්ඨපෙනබ්බතො පුග්ගලාධිප්‍රධානාය එව කථාය දීපෙනබ්බො. ආනන්තරියදීපනත්ථන්ති චුතිඅනන්තරං එලං අනන්තරං නාම, තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තානි තංතිබ්බත්තනෙන අනන්තරකරණසීලානි, අනන්තරකරණපයොජනානි වානි ආනන්තරියානි, මාතුසාතාදීනි, තෙසං දීපනත්ථං. තානිපි හි සත්තානවසෙන නිට්ඨපෙනබ්බතො “මාතරං ජීවිතා වොරොපෙති” තිආදිනා (පට්ඨා. 1.1.423) පුග්ගලාධිප්‍රධානාය එව කථාය දීපෙනබ්බානි, තථා “සො මෙත්තාසහගතෙන වෙනසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති” තිආදිනා (දී. නි. 1.556; 3.308; ම. නි. 1.77; 2.309; 3.230; විහ. 642-643) “සො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති එකමපි ජාති” තිආදිනා (දී. නි. 1.244-245; ම. නි. 1.148, 384, 431; භාරා. 12), “අත්ථි දක්ඛිණා දායකතො විසුජ්ඣති, නො පටිග්ගාහකතො” තිආදිනා (ම. නි. 3.381) ව පවත්නා බ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බෙනිවාසදක්ඛිණාවිසුද්ධිකථා පුග්ගලාධිප්‍රධානාය එව කත්වා දීපෙනබ්බා සත්තසත්තානවසයත්තා. “අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා (සං. නි. 1.249) න සමයවිමුත්තො පුග්ගලො” තිආදිනා (පු. ප. 2) ව පරමත්ථකථං කථෙත්තොපි ලොකසම්මුතියා අප්පභානත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති. එතෙන චුත්තාවසෙසාය කථාය පුග්ගලාධිප්‍රධානභාවෙ පයොජනං සාමඤ්ඤවසෙන සඬගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. කාමඤ්ඤවෙතං සබ්බං අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකානං වසෙන චුත්තං, පරිඤ්ඤාතවත්ථුකානමපි පන එවං දෙසනා සුඛාවහා හොති.

එකපුග්ගලොති විසිට්ඨසමාවාරාපස්සයවිරහිතො එකපුග්ගලො. බුද්ධානඤ්ඤි සීලාදිගුණෙන සදෙවකෙ ලොකෙ විසිට්ඨො නාම කොචි නත්ථි, තථා සදිසොපි සමානකාලෙ. තෙනාහ – “න ඉමස්මිං ලොකෙ පරස්මිං වා පන බුද්ධෙන සෙට්ඨො සදිසො ව විජ්ජති” ති (වි. ව. 1047; කථා. 799), තස්මා සදිසොපි කොචි නත්ථි. හිතොපි අපස්සයභූතො නත්ථෙව. තෙන චුත්තං – “විසිට්ඨසමාවාරාපස්සයවිරහිතො එකපුග්ගලො” ති. යෙ ව සීලාදිගුණෙහි නත්ථි එතෙසං සමාති අසමා, පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා. තෙහි සමො මජ්ඣෙ හින්තසුචණ්ණනෙක්ඛං විය නිබ්බිසිට්ඨොති අසමසමට්ඨෙනපි එකපුග්ගලො අඤ්ඤස්ස තාදිසස්ස අභාවා. තෙන චුත්තං – “අසදිසට්ඨොනා” තිආදි.

සත්තලොකො අධිප්පෙතො සත්තනිකායෙ උප්පජ්ජනතො. මනුස්සලොකෙ එව උප්පජ්ජති දෙවබ්‍රහ්මලොකානං බුද්ධානං උප්පත්තියා අනොකාසභාවතො. කාමදෙවලොකෙ තාව නුප්පජ්ජති බ්‍රහ්මවරියවාසස්ස අට්ඨානභාවතො තථා අනච්ඡරියභාවතො. අච්ඡරියධම්මා හි බුද්ධා භගවත්තො. තෙසං සා අච්ඡරියධම්මතා දෙවත්තභාවෙ ධීතානං ලොකෙ න පාකටා හොති යථා මනුස්සභූතානං. දෙවභූතෙ හි සම්මාසම්බුද්ධෙ දිස්සමානං බුද්ධානුභාවං දෙවානුභාවතොව ලොකෙ දහති, න බුද්ධානුභාවතො. තථා සති “අයං සම්මාසම්බුද්ධො” ති නාධිමුච්චති න සම්පසිදති, ඉස්සරකුත්තග්ගාහං න විස්සජ්ජෙති, දෙවත්තභාවස්ස ව විරකාලාවට්ඨානතො එකච්චසස්සතවාදතො න පරිමුච්චති. බ්‍රහ්මලොකෙ නුප්පජ්ජතීති එත්ථාපි එසෙව නයො. සත්තානං තාදිසග්ගාවිනිමොවනත්ථඤ්ඤි බුද්ධා භගවත්තො

මනුස්සභූතියංයෙව උප්පජ්ජන්ති, න දෙවභූතියං. යස්මා ඉමං චක්කවාලං මජ්ඣේකත්වා ඉමිනා සද්ධිං චක්කවාලානං දසසහස්සස්සෙව ජාතික්ඛේත්තභාවො දීපිතො ඉතො අඤ්ඤස්ස බුද්ධානං උප්පත්තිට්ඨානස්ස තෙපිටකෙ බුද්ධච්චනෙ ආගතට්ඨානස්ස අභාවතො. තස්මා වුත්තං – “ඉමස්මිංයෙව චක්කවාලෙ උප්පජ්ජති”ති.

ඉධ උප්පජ්ජන්තොපි කස්මා ජම්බුදීපෙ එව උප්පජ්ජති, න සෙසදීපෙසුති? කෙවිතාව ආහු – “යස්මා පථවියා නාහිභූතා බුද්ධභාවසභා අවලට්ඨානභූතා බොධිමණ්ඩභූමි ජම්බුදීපෙ එව, තස්මා ජම්බුදීපෙ එව උප්පජ්ජති”ති. එතෙනෙව “තත්ථ මජ්ඣිමදෙසෙ එව උප්පජ්ජති”ති එතම්පි සංවණ්ණිතන්ති දට්ඨබ්බං තථා ඉතරෙසම්පි අවිජහිතට්ඨානානං තත්ථෙව ලබ්භනතො. යස්මා පුරිමබුද්ධානං මහාබොධිසත්තානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච නිබ්බත්තියා සාවකබොධිසත්තානං සාවකබොධියා අභිනීභාරො සාවකපාරමියා සම්භරණපරිපාචනඤ්ච බුද්ධක්ඛේත්තභූතෙ ඉමස්මිංයෙව චක්කවාලෙ ජම්බුදීපෙ එව ඉජ්ඣති, න අඤ්ඤත්ථ. චෙනෙයාජනවිනයනත්ථො ච බුද්ධුප්පාදො, තස්මා අග්ගසාවකමහාසාවකාදිචෙනෙයාචිසෙසාපෙක්ඛාය ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ එව බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, න සෙසදීපෙසු. අයඤ්ච නයො සබ්බබුද්ධානං ආවිණ්ණසමාවිණ්ණොති තෙසං උත්තමපුරිසානං තත්ථෙව උප්පත්ති සම්පත්තිචක්කානං විය අඤ්ඤමඤ්ඤපනිස්සයනාය දට්ඨබ්බා. තෙන වුත්තං – අට්ඨකථායං “තිසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති, ජම්බුදීපෙ එව නිබ්බත්තන්තිති දීපං පස්සි”ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.17; බු. වං. අට්ඨ. 27 අවිදුරෙතිදානකථා).

උභයම්පිදං විජ්ජකතච්චනමෙව උප්පාදකිරියාය චත්තමානකාලිකත්තා. උප්පජ්ජමානොති වා උප්පජ්ජිතුං සමත්ථො. සත්තිඅත්ථො වායං මාන-සද්දො. යාවතා හි සාමත්ථියෙන මහාබොධිසත්තානං වරිමභවෙ උප්පත්ති ඉච්ඡිතබ්බා, තත්ථකෙන බොධිසම්භාරසම්භූතෙන පරිපුණ්ණෙන සමන්තාගතොති අත්ථො. හෙදොති විසෙසො. තමෙව හි තිවිධං විසෙසං දස්සෙතුං – “එස හී”තිආදි වුත්තං. අට්ඨඨගසමන්තාගතස්ස මහාහිනිභාරස්ස සිද්ධකාලතො පටියාය මහාබොධිසත්තො බුද්ධභාවාය නියතභාවජ්ජත්තතාය බොධිසම්භාරපටිපදං පටිපජ්ජමානො යථාවුත්තසාමත්ථියයොගෙන උප්පජ්ජමානො නාමාති අත්ථො උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා. පරියෙසන්තොති විචින්නො. පරිපක්කගතෙ ඤාණෙති ඉමිනා තතො පුබ්බෙ ඤාණස්ස අපරිපක්කතාය එව ලද්ධාවසරාය කම්මපිලොතියා වසෙන බොධිසත්තො තථා මහාපධානං පදහීති දස්සෙති. අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නො නාම “උප්පන්නො භොති”ති චත්තබ්බත්තා. ආගතොව නාම හෙතුසම්පදාය සම්මදෙව නිජ්ජන්තත්තා.

හිතත්ථායාති ලොකියලොකුත්තරස්ස හිතස්ස සිද්ධියා. සුඛත්ථායාති එත්ථාපි එසෙව නයො. තස්සාති තස්ස සත්තලොකස්ස. සො පනායං සත්තලොකො යෙන අනුක්කමෙන ධම්මාහිසමයං පාපුණි, තං තෙනෙව අනුක්කමෙන දස්සෙන්නො “මහාබොධිමණ්ඩෙ”තිආදිමාහ. යාවජ්ජදිවසාති එත්ථ අජ්ජ-සද්දෙන සාසනස්ස

අවට්ඨානකාලං වදති. දෙවමනුස්සානන්ති උක්කට්ඨනිද්දෙසොති දස්සෙතුං – “න කෙවල”න්තිආදි වුත්තං. එතෙසමිපිති නාගසුපණ්ණාදීනමිපි.

අයං පුච්ඡාති ඉමිනා “කතමො”ති පදස්ස සාමඤ්ඤතො පුච්ඡාභාවො දස්සිතො, න විසෙසතොති තස්ස පුච්ඡාවිසෙසභාවඤාපනත්ථං මහානිද්දෙසෙ (මහානි. 150) ආගතා සබ්බාපි පුච්ඡා අත්ථුද්ධාරනයෙන දස්සෙති “පුච්ඡා ව නාමෙසා”තිආදිනා. අදිට්ඨං ජොතියති එතායාති අදිට්ඨජොතනා. දිට්ඨං සංසන්දියති එතායාති දිට්ඨසංසන්දනා. සංසන්දනඤ්ච සාකච්ඡාවසෙන විනිවිජයකරණං. විමතිං ඡින්දති එතායාති විමතිවිජේදනා. අනුමතියා පුච්ඡා අනුමතිපුච්ඡා. “තං කිං මඤ්ඤථ, හික්ඛවෙ”තිආදි පුච්ඡාය “කා තුම්භාකං අනුමති”ති අනුමති පුච්ඡිතා හොති. කට්ඨකුකමානාපුච්ඡාති කට්ඨකුකමානාය පුච්ඡා. ලක්ඛණන්ති ඤාතුං ඉච්ඡිතො යො කොචි සභාවො. අඤ්ඤාතන්ති යෙන කෙනචි ඤාණෙන අඤ්ඤාතභාවමාහ. අදිට්ඨන්ති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං විය අදිට්ඨතං. අතුලිතන්ති “එත්තකං එත”න්ති තුලාභූතෙන අතුලිතතං. අතීරිතන්ති තීරණභූතෙන අකතඤාණකිරියාසමාපනතං. අවිභූතන්ති ඤාණස්ස අපාකට්ඨාවං. අවිභාවිතන්ති ඤාණෙන අපාකට්ඨකතභාවං.

යෙහි ගුණවිසෙසෙහි නිමිත්තභූතෙහි භගවති “තථාගතො”ති අයං සමඤ්ඤා පවත්තා, තංදස්සනත්ථං “අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො”තිආදි වුත්තං. ගුණවිසෙසනෙමිත්තිකානෙව හි භගවතො සබ්බානි නාමානි. යථාහ –

“අසඬ්ඛොයායාති නාමානි, සගුණෙන මහෙසිතො;
ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාමසහස්සතො”ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 1313;
උදා. අට්ඨ. 53; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.76);

තථා ආගතොති එත්ථ ආකාරනියමනවසෙන ඔපම්මසම්පට්ඨපාදනත්ථො තථා-සද්දො. සාමඤ්ඤජොතනාපි හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. පට්ඨපදාගමනත්ථො ආගත-සද්දො, න ඤාණගමනත්ථො “තථලක්ඛණං ආගතො”තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.7; ම. නි. අට්ඨ. 1.12; සං. නි. අට්ඨ. 2.3.78; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.170; උදා. අට්ඨ. 18) විය, නාපි කායගමනත්ථො “ආගතො ඛො මහාසමණො, මගධානං ගිරිබ්බජ”න්තිආදීසු (මහාව. 63) විය. තත්ථ යදාකාරනියමනවසෙන ඔපම්මසම්පට්ඨපාදනත්ථො තථා-සද්දො, තංකරුණාපධානත්තා මහාකරුණාමුඛෙන පුරිමබුද්ධානං ආගමනස්පට්ඨපදං උදාහරණවසෙන සාමඤ්ඤතො දස්සෙන්නො යං-තං-සද්දානං එකන්තසම්බන්ධභාවතො “යථා සබ්බලොක...පෙ.... ආගතා”ති සාධාරණතො වත්වා පුන තං පට්ඨපදං මහාපධානසුත්තාදීසු (දී. නි. 2.1 ආදයො) සම්බහුලනිද්දෙසෙන සුපාකට්ඨානං ආසන්නානඤ්ච විපස්සිආදීනං ඡන්තං සම්මාසම්බුද්ධානං වසෙන නිදස්සෙන්නො “යථා විපස්සි භගවා”තිආදිමාහ. තත්ථ යෙන අභිනිභාරෙනාති මනුස්සත්තලිඬ්ඨගසම්පත්තිහෙතුසත්ථුදස්සනපබ්බජ්ජාඅභිඤ්ඤාදිගුණසම්පත්තිඅධිකාරච්ඡන්දානං වසෙන අට්ඨකිරියාසමන්තාගතෙන මහාපණ්ඩානෙන. සබ්බෙසඤ්ඤි

බුද්ධානං කායජපණ්ඩානං ඉමිනාව අභිනිහාරෙන සමිජ්ඣතිති. එවං
 මහාභිනිහාරවිසෙසෙන “තථාගතො”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි
 පාරමිපුරණවසෙන දස්සෙතුං – “යථා විපස්සි භගවා...පෙ.... කස්සපො භගවා
 දානපාරමිං පුරෙත්වා”ති ආදිමාහ.

එත්ථ ව සුත්තන්තිකානං මහාබොධිජපටිපදාය කොසල්ලජනනත්ථං කා
 පනෙතා පාරමියො, කෙනට්ඨෙන පාරමියො, කතිවිධා වෙනා, කො තාසං කමො,
 කානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි, කො පච්චයො, කො සංකිලෙසො, කිං
 වොදානං, කො පටිපක්ඛො, කා පටිපත්ති, කො විභාගො, කො සඬගගො, කො
 සම්පාදනුපායො, කිත්තකෙන කාලෙන සම්පාදනං, කො ආනිසංසො, කිඤ්චෙතාසං
 ඵලන්ති පාරමිසු අයං විත්ථාරකථා වෙදිතඛිබ්බා. සා පනෙසා ඉච්ඡන්තෙන
 දීඝාගමට්ඨකායං (දී. නි. ටී. 1.7) චුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිබ්බා, න ඉධ දස්සිතා.
 යථාචුත්තාය පටිපදාය යථාචුත්තවිභාගානං පාරමීනං පූරිතභාවං සන්ධායාහ –
 “සමතිංස පාරමියො පුරෙත්වා”ති.

සතිපි මහාපරිච්චාගානං දානපාරමිභාවෙ පරිච්චාගවිසෙසභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව
 සුදුක්කරභාවදස්සනත්ථඤ්ච මහාපරිච්චාගෙහි විසුං ගහණං. තතොයෙව ච
 අඬගපරිච්චාගතො විසුං නයනපරිච්චාගග්ගහණං, පරිච්චාගභාවසාමඤ්ඤෙපි
 ධනරජ්ජපරිච්චාගතො පුත්තදාරපරිච්චාගග්ගහණඤ්ච කතං.
 ගතපච්චාගතිකවත්තසඬබ්බාතාය පුබ්බභාගජපටිපදාය සද්ධිං
 අභිඤ්ඤාසමාපත්තිනිජ්ජාදනං පුබ්බයොගො. දානාදීසුයෙව
 සාතිසයජපටිපත්තිනිජ්ජාදනං පුබ්බවරියා, යා වා වරියාපිටකසඬගහිතා.
 “අභිනිහාරො පුබ්බයොගො, දානාදිජපටිපත්ති වා කායවිවෙකවසෙන ඵකවරියා වා
 පුබ්බවරියා”ති කෙවි. දානාදීනඤ්චෙව අජ්ජිච්ඡනාදීනඤ්ච සංසාරනිබ්බානෙසු
 ආදීනවානිසංසානඤ්ච විභාවනවසෙන සත්තානං බොධිත්තයෙ
 පතිට්ඨාපනපරිපාවනවසෙන ච පවත්තා කථා ධම්මක්ඛානං. ඤාතීනං අත්ථවරියා
 ඤාතත්ථවරියා. සාපි කරුණායනවසෙනෙව. ආදි-සද්දෙන ලොකත්ථවරියාදයො
 සඬගණ්භාති. කම්මස්සකතඤාණවසෙන
 අනවජ්ජකම්මායතනසිජ්ජායතනවිජ්ජාට්ඨානපරිවයවසෙන
 ඛන්ධායතනාදිපරිවයවසෙන ලක්ඛණත්තයතීරණවසෙන ච ඤාණවාරො
 බුද්ධිවරියා. සා පන අත්ථතො පඤ්ඤාපාරමියෙව, ඤාණසම්භාරදස්සනත්ථං විසුං
 ගහණං. කොට්ඨි පරියන්තො, උක්කංසොති අත්ථො. වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ
 භාවෙන්වාති සම්බන්ධො. තත්ථ භාවෙන්වාති උප්පාදෙන්වා. බුහෙන්වාති
 වඩ්ඪෙත්වා. සතිපට්ඨානාදිග්ගහණෙන ආගමනජපටිපදං මත්ථකං පාපෙත්වා
 දස්සෙති. විපස්සනාසහගතා එව වා සතිපට්ඨානාදයො දට්ඨඛිබ්බා. එත්ථ ව “යෙන
 අභිනිහාරෙනා”ති ආදිනා ආගමනජපටිපදාය ආදිං දස්සෙති, “දානපාරමි”න්ති ආදිනා
 මජ්ඣං, “වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ”ති ආදිනා පරියොසානන්ති වෙදිතඛිබ්බං.

සම්පතිජාතොති මුහුත්තජාතො නික්ඛන්තමත්තො. නික්ඛන්තමත්තඤ්චි
 මහාසත්තං පයමං බුභ්මානො සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගණ්භිංසු, තෙසං භත්ථතො

වත්තාරො මහාරාජානො අජිනප්පවෙණියා, තෙසං හත්ථනො මනුස්සා
දුකුලවුම්බටකෙන පටිග්ගණ්ඨිංසු, මනුස්සානං හත්ථනො මුච්චිත්වා පථවියං
පතිට්ඨිතො. යථාභාතිආදිනා මහාපදානදෙසනාය වුත්තවචනං නිදස්සෙති. සෙනම්භි
ජත්තෙනි දිබ්බසෙනවිජත්තෙ. අනුධාරියමානෙනි ධාරියමානෙ. එත්ථ ව
ජත්තග්ගහණෙනෙව ඛග්ගාදීනි පඤ්ච කකුධහණ්ඩානි වුත්තානෙවාති දට්ඨබ්බං.
ඛග්ගතාලවණ්ටමොරහත්ථකවාලබ්ඡනිඋණ්ඨිසපට්ඨාපි හි ජත්තෙන සහ තදා
උපට්ඨිතා අහෙසුං. ජත්තාදීනියෙව ච තදා පඤ්ඤායිංසු, න ජත්තාදිග්ගහකා. සබ්බා
ව දිසාති දස දිසා, නයිදං සබ්බදිසාවිලෝකනං සත්තපදවිතිහාරුත්තරකාලං.
මහාසත්තො හි මනුස්සානං හත්ථනො මුච්චිත්වා පුරත්ථිමං දිසං ඔලෝකෙසි, තත්ථ
දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානා, “මහාපුරිස, ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි,
කුතො උත්තරිතරො”ති ආහංසු. එවං වතස්සො දිසා වතස්සො අනුදිසා හෙට්ඨා
උපරිති සබ්බා දිසා අනුවිලෝකෙත්වා සබ්බත්ථ අත්තනා සදිසං අදිස්වා “අයං
උත්තරා දිසා”ති සත්තපදවිතිහාරොන අගමාසි. ආසභිත්ති උත්තමං. අග්ගොති
සබ්බපයමො. ඡෙට්ඨොති ඡෙට්ඨොති ච තස්සෙව වෙච්චනං. අයමන්තිමා ජාති,
නත්ථි දානි පුනබ්බවොති ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පත්තබ්බං අරහත්තං ඛ්‍යාකාසි.
“අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙනා”ති සංඛිත්තෙන වුත්තමත්ථං
“යඤ්ඨි”තිආදිනා විත්ථාරනො දස්සෙති. තත්ථ එත්ථාති –

“අනෙකසාබඤ්ච සහස්සමණ්ඩලං,
ජත්තං මරු ධාරයුමන්තලික්ඛෙ;
සුවණ්ණදණ්ඩා විතිපතන්ති වාමරා,
න දිස්සෙර වාමරජත්තගාහකා”ති. (සු. නි. 693) –

ඉමිස්සා ගාථාය. සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණමෙව සබ්බත්ථ අප්පට්ඨතවාරතාය
අනාවරණඤ්ඤාණන්ති ආහ – “සබ්බඤ්ඤානාවරණඤ්ඤාණපට්ඨාහස්සා”ති. තථා
අයං හගවාපි ගතො...පෙ.... පුබ්බනිමිත්තභාවෙනාති එතෙන අභිජාතියං
ධම්මතාවසෙන උප්පජ්ජනකවිසෙසා සබ්බබ්බොධිසත්තානං සාධාරණාති දස්සෙති.
පාරමිතානිස්සන්දා හි තෙති.

වික්කම්භි අගමාසි. මරුති දෙවා. සමාති විලෝකනසමතාය සමා සදිසියො.
මහාපුරිසො හි යථා එකං දිසං විලෝකෙසි, එවං සෙසදිසාපි, න කත්ථවි විලෝකනෙ
විබන්ධො තස්ස අහොසිති. සමාති වා විලෝකෙතුං යුත්තාති අත්ථො. න හි තදා
බ්බොධිසත්තස්ස විරූපබ්බවිජ්ජිසමරූපානි විලෝකෙතුං අයුත්තාති දිසාසු
උපට්ඨහන්තිති.

“එවං තථා ගතො”ති කායගමනට්ඨෙන ගතසද්දෙන තථාගතසද්දං නිද්දිසිත්වා
ඉදානි ඤාණගමනට්ඨෙන තං දස්සෙතුං – “අථ වා”තිආදිමාහ. තත්ථ
නෙක්ඛම්මෙනාති අලෝභප්පධානෙන කුසලවිත්තුප්පාදෙන. කුසලා හි ධම්මා ඉධ
නෙක්ඛම්මං, න පබ්බජ්ජාදයො. “පයමජ්ඣානෙනා”ති ච වදන්ති. පභායාති
පජ්ඣිත්වා. ගතො අධිගතො, පටිපන්නො උත්තරිවිසෙසන්ති අත්ථො. පභායාති වා

පහානහෙතු, පහානලක්ඛණං වා. හෙතුලක්ඛණත්ථො හි අයං පහායසද්දො. කාමච්ඡන්දාදිප්පහානහෙතුකඤ්ඤි “ගතො”ති එත්ථ චූත්තං ගමනං අවබොධො, පටිපත්ති එව වා කාමච්ඡන්දාදිප්පහානෙන ව ලක්ඛියති. එස නයො පදාලෙන්වාතිආදීසුපි. අබ්‍යාපාදෙනාති මෙත්තාය. ආලොකසඤ්ඤායාති විභූතං කත්වා මනසිකරණෙන උපට්ඨිතආලොකසඤ්ජානනෙන. අවික්ඛෙපෙනාති සමාධිනා. ධම්මවචන්ටානෙනාති කුසලාදිධම්මානං යාථාවනිච්ඡයෙන.

“සප්පච්චයනාමරූපවචන්ටානෙනා”තිපි වදන්ති. එවං කාමච්ඡන්දාදිනිවරණප්පහානෙන “අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා”තිආදිනා (විහ. 508) චූත්තාය පටිමජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගප්පටිපදාය භගවතො තථාගතභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සහ උපායෙන අට්ඨති සමාපත්තිහි අට්ඨාරසහි ව මහාවිපස්සනාහි තං දස්සෙතුං – “ඤාණෙනා”තිආදිමාහ. නාමරූපපරිග්ගහකඬ්ඛාවිතරණානඤ්ඤි විබන්ධභූතස්ස මොහස්ස දුරිකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤායං ධීතස්ස අනිච්චසඤ්ඤාදයො සිජ්ඣන්ති, තථා ඤානසමාපත්තිසු අභිරතිනිමිත්තෙන පාමොජ්ජෙන තත්ථ අනභිරතියා විනොදිතාය ඤානාදීනං සමධිගමොති සමාපත්තිවිපස්සනානං අරතිවිනොදනඅවිජ්ජාපදාලනාදිඋපායො, උප්පටිපාටිනිද්දෙසො පන නිවරණසභාවාය අවිජ්ජාය හෙට්ඨා නිවරණසුපි සඬගහදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බො. සමාපත්තිවිහාරප්පවෙසවිබන්ධනෙන නිවරණානි කවාටසදිසානීති ආහ – “නිවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා”ති.

“රත්තිං විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා දිවා කම්මන්තෙ පයොජෙති”ති (ම. නි. 1.251) චූත්තට්ඨානෙ විතක්කවිචාරා ධූමායනා අධිප්පෙතාති ආහ – “විතක්කවිචාරධූම”න්ති. කිඤ්චාපි පටිමජ්ඣානුපචාරයෙව දුක්ඛං, චතුත්ථජ්ඣානොපචාරයෙව ච සුඛං පභීයති, අතිසයප්පහානං පන සන්ධායාහ – “චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහායා”ති. රූපසඤ්ඤාති සඤ්ඤාසීසෙන රූපාවචරජ්ඣානාති වෙව තදාරම්මණානි ව චූත්තානි. රූපාවචරජ්ඣානම්පි හි “රූප”න්ති චූච්චති උත්තරපදලොපෙන “රූපි රූපානි පස්සති”තිආදීසු (ම. නි. 2.248; 3.312; ධ. ස. 248; පටි. ම. 1.209). තස්ස ආරම්මණම්පි කසිණරූපං “රූප”න්ති චූච්චති පුරිමපදලොපෙන “බහිද්ධා රූපානි පස්සති සුචණ්ණදුබ්බණ්ණානි”තිආදීසු (දී. නි. 2.173-174; ම. නි. 2.249; ධ. ස. 244-245). තස්මා ඉධ රූපෙ රූපජ්ඣානෙ තංසහගතසඤ්ඤා රූපසඤ්ඤාති එවං සඤ්ඤාසීසෙන රූපාවචරජ්ඣානාති චූත්තානි. රූපං සඤ්ඤා අස්සාති රූපසඤ්ඤං, රූපස්ස නාමන්ති චූත්තං භොති. එවං පට්ඨිකසිණාදිහෙදස්ස තදාරම්මණස්ස වෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං. පටිසසඤ්ඤාති වක්ඛාදීනං වත්ථුනං රූපාදීනං ආරම්මණානඤ්ච පටිඝාතෙන පටිභනනෙන විසයිවිසයසමොධානෙ සමුප්පන්නා ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණසහගතා සඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා. නානත්තසඤ්ඤායොති නානත්තෙ ගොචරෙ පවත්තා සඤ්ඤා, නානත්තා වා සඤ්ඤා නානත්තසඤ්ඤා, අට්ඨ කාමාවචරකුසලසඤ්ඤා, ද්වාදස අකුසලසඤ්ඤා, එකාදස කාමාවචරකුසලවිපාකසඤ්ඤා, ද්වෙ අකුසලවිපාකසඤ්ඤා, එකාදස කාමාවචරකිරියසඤ්ඤාති එතාසං චතුචත්තාලීසසඤ්ඤානමෙනං අධිවචනං. එතා හි යස්මා රූපසඤ්ඤාදිහෙදෙ නානත්තෙ නානාසභාවෙ ගොචරෙ පවත්තන්ති, යස්මා ව

නානත්තා නානාසභාවා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසා, තස්මා “නානත්තසඤ්ඤා”ති වුවවන්ති.

අනිච්ඡස්ස, අනිච්චන්ති වා අනුපස්සනා අනිච්චානුපස්සනා, තෙභූමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය අනුපස්සනායෙතං නාමං. නිච්චසඤ්ඤන්ති සඬබ්බධම්මෙ “නිච්චා සස්සතා”ති පවත්තං මිච්ඡාසඤ්ඤං. සඤ්ඤාසීයෙන දිට්ඨිචිත්තානම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. නිබ්බිදානුපස්සනායාති සඬබ්බරෙසු නිබ්බිජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. නන්දින්ති සජ්ජිතිකතණ්හං. විරාගානුපස්සනායාති සඬබ්බරෙසු විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. නිරොධානුපස්සනායාති සඬබ්බරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. “තෙ සඬබ්බරා නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං සමුදයවසෙන න උජ්ජප්පන්ති”ති එවං වා අනුපස්සනා නිරොධානුපස්සනා. තෙනෙවාහ – “නිරොධානුපස්සනාය නිරොධෙති, නො සමුදෙති”ති. මුවච්ඡුකමායතා හි අයං බලජ්ජත්තාති. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා. පටිසඬබ්බා සන්තිට්ඨනා හි අයං. ආදානන්ති නිච්චාදිවසෙන ගහණං. සන්තතිසමුහකිච්චාරම්මණානං වසෙන එකත්තග්ගහණං සනසඤ්ඤා. ආයුහනං අභිසඬබ්බරණං. අවත්ථාවිසෙසාපත්ති විපරිණාමො. ධුවසඤ්ඤන්ති ථීරභාවග්ගහණං. නිමිත්තන්ති සමුහාදිසනවසෙන සකිච්චපරිච්ඡෙදතාය ව සඬබ්බරානං සවිග්ගහග්ගහණං. පණ්ඩිත්ති රාගාදිපණ්ඩිං. සා පනත්ථතො තණ්හාවසෙන සඬබ්බරෙසු නන්දිනා. අභිනිවෙසන්ති අත්තානුදිට්ඨිං.

අනිච්චදුක්ඛාදිවසෙන සබ්බධම්මතිරණං අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා. සාරාදානාභිනිවෙසන්ති අසාරෙ සාරග්ගහණවිපල්ලාසං. ඉස්සරකුත්තාදිවසෙන ලොකො සමුජ්ජන්තොති අභිනිවෙසො සම්මොභාභිනිවෙසො. කෙච් පන “අහොසිං නු ඛො අහමතීතමද්ධානන්තිආදිනා පවත්තසංසයාපත්ති සම්මොභාභිනිවෙසො”ති වදන්ති. සඬබ්බරෙසු ලෙණතාණභාවග්ගහණං ආලයාභිනිවෙසො. “ආලයරතා ආලයසම්මුදිතා”ති (දී. නි. 2.64; ම. නි. 1.281; 2.337; සං. නි. 1.172; මහාව. 7) වචනතො ආලයො තණ්හා, සායෙව චක්ඛාදීසු රූපාදීසු ව අභිනිවෙසවසෙන පවත්තියා ආලයාභිනිවෙසොති කෙච්. “එවංවිධා සඬබ්බරා පටිනිස්සජ්ජියන්ති”ති පවත්තං ඤාණං පටිසඬබ්බානුපස්සනා. වට්ටතො විගතත්තා විවට්ටං, නිබ්බානං. තත්ථ ආරම්මණකරණසඬබ්බාතෙන අනුපස්සනෙන පවත්තියා විවට්ටානුපස්සනා, ගොත්‍රභූ. සංයොගාභිනිවෙසන්ති සංයුජ්ජනවසෙන සඬබ්බරෙසු අභිනිවිසනං. දිට්ඨෙකට්ඨෙති දිට්ඨියා සහජාතෙකට්ඨෙ පහාතෙකට්ඨෙ ව. ඔළාරිකෙති උපරිමග්ගවජ්ඣෙකි කිලෙසෙ අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං, අඤ්ඤථා දස්සනපහාතබ්බාපි දුතියමග්ගවජ්ඣෙකි ඔළාරිකාති. අණුසහගතෙති අණුභූතෙ. ඉදං හෙට්ඨිමග්ගවජ්ඣෙකි අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං. සබ්බකිලෙසෙති අවසිට්ඨසබ්බකිලෙසෙ. න හි පට්ඨාදිමග්ගෙහිපි පහිනා කිලෙසා පුන පහියන්තිති.

කක්ඛළත්තං කථිතභාවො. පග්ගරණං ද්‍රවභාවො. ලොකියවායුනා භස්තාය විය යෙන තංතංකලාපස්ස උද්ධුමායනං, ථද්ධභාවො වා, තං විත්ථම්භනං. විජ්ජමානෙපි

කලාපන්තරභූතානං කලාපන්තරභූතෙහි ඵ්ථිද්ධිභාවෙ තංතංභූතවිචිත්තතා
 රූපපරියන්තො ආකාසොති යෙසං යො පරිච්ඡේදො, තෙහි සො අසම්ප්‍රට්ඨොව,
 අඤ්ඤා භූතානං පරිච්ඡේදභාවො න සියා ඛ්‍යාපිතභාවාපත්තිතො. යස්මිං කලාපෙ
 භූතානං පරිච්ඡේදො, තෙහි අසම්ප්‍රට්ඨිභාවො අසම්ප්‍රට්ඨිලක්ඛණං. තෙනාහ – භගවා
 ආකාසධාතුනිද්දෙසෙ (ධ. ස. 637) ‘‘අසම්ප්‍රට්ඨො චතුහි මහාභූතෙහි’’ති.

විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විසදිසුඡ්පන්නි රූප්පනං. චෙතනාපධානත්තා
 සඛ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මානං චෙතනාවසෙනෙතං චුත්තං – ‘‘සඛ්ඛාරානං
 අභිසඛ්ඛරණලක්ඛණ’’න්ති. තථා හි සුත්තන්තභාජනීයෙ සඛ්ඛාරක්ඛන්ධවිභවිගෙ
 (විභ. 92) ‘‘චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා’’තිආදිනා චෙතනාව විභත්තා.
 අභිසඛ්ඛරලක්ඛණා ච චෙතනා. යථාහ – ‘‘තත්ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඛ්ඛාරො,
 කුසලා චෙතනා කාමාවචරා’’තිආදි. ඵරණං සවිජ්ජාරිකතා. අස්සද්ධියෙති
 අස්සද්ධියහෙතු. නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං. ඵස නයො කොසජ්ජේතිආදිසු.
 වූපසමලක්ඛණන්ති කායචිත්තපරිලාභුපසමලක්ඛණං. ලීනුද්ධච්චරහිතෙ අධිචිත්තෙ
 පචත්තමානෙ පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අඛ්‍යාවටතාය අජ්ඣුපෙක්ඛනං
 පටිසඛ්ඛානං පක්ඛපාතුපච්ඡේදනො.

මුසාවාදාදීනං විසංවාදනාදිකිච්චතාය ලුඛානං අපරිග්ගාහකානං
 පටිපක්ඛභාවතො පරිග්ගාහකසභාවා සම්මාචාචා, සිනිද්ධභාවතො
 සම්පයුත්තධම්මෙ සම්මාචාචාපච්චයසුභාසිතානං සොතාරඤ්ච පුග්ගලං
 පරිග්ගණ්හාතීති සා පරිග්ගහලක්ඛණා. කායිකකිරියා කිඤ්චි කත්තබ්බං
 සමුට්ඨාපෙති, සයඤ්ච සමුට්ඨහනං සටනං හොතීති සම්මාකම්මන්තසඛ්ඛාතා විරතිපි
 සමුට්ඨානලක්ඛණා දට්ඨබ්බා, සම්පයුත්තධම්මානං චා උක්ඛිපනං සමුට්ඨාපනං
 කායිකකිරියාය භාරුක්ඛිපනං විය. ජීවමානස්ස සත්තස්ස, සම්පයුත්තධම්මානං චා
 ජීවිතින්ද්‍රියපචත්තියා, ආජීවස්සෙව චා සුද්ධි චොදානං. ‘‘සඛ්ඛාරා’’ති ඉධ චෙතනා
 අධිජ්ජෙතාති චුත්තං – ‘‘සඛ්ඛාරානං චෙතනාලක්ඛණ’’න්ති. නමනං
 ආරම්මණාහිමුඛභාවො. ආයතනං පචත්තනං. ආයතනවසෙන හි ආයසඛ්ඛාතානං
 චිත්තචෙතසිකානං පචත්ති. තණ්හාය හෙතුලක්ඛණන්ති වට්ටස්ස
 ජනකහෙතුභාවො, මග්ගස්ස පන නිබ්බානසම්පාපකත්තන්ති අයමෙතෙසං
 විසෙසො.

තථලක්ඛණං අවිපරීතසභාවො. එකරසො අඤ්ඤාමඤ්ඤානාතිචත්තනං
 අනුනාධිකභාවො. යුගනද්ධා සමථවිපස්සනාව. ‘‘සද්ධාපඤ්ඤා
 පග්ගහාචික්ඛෙපා’’තිපි වදන්ති. ඛයොති කිලෙසක්ඛයො මග්ගො.
 අනුප්පාදපරියොසානතාය අනුප්පාදො ඵලං. පස්සද්ධි කිලෙසවූපසමො. ඡන්දස්සාති
 කත්තුකාමතාඡන්දස්ස. මූලලක්ඛණං පතිට්ඨාභාවො. සමුට්ඨානලක්ඛණං
 ආරම්මණජ්ජපිපාදකතාය සම්පයුත්තධම්මානං උප්පත්තිහෙතුතා. සමොධානං
 විසයාදිසන්නිපාතෙන ගහෙතබ්බාකාරො, යා සඛ්ඛතීති වූච්චති. සමං, සහ ඔදහන්ති
 අනෙත සම්පයුත්තධම්මාති චා සමොධානං, ඵස්සො. සමොසරන්ති සන්නිපතන්ති
 එත්ථාති සමොසරණං. චෙදනාය විනා අප්පචත්තමානා සම්පයුත්තධම්මා

වෙදනානුභවනනිමිත්තං සමොසටා විය හොන්තිති එවං වුත්තං. ගොපානසීතං කුටං විය සම්පයුත්තානං පාමොක්ඛභාවො පමුඛලක්ඛණං. තතො, තෙසං වා සම්පයුත්තධම්මානං උත්තරි පධානන්ති තතුත්තරි. පඤ්ඤාත්තරා හි කුසලා ධම්මා. විමුක්තියාති එලස්ස. තඤ්ඤි සීලාදිගුණසාරස්ස පරමුක්තංසභාවෙන සාරං. අයඤ්ච ලක්ඛණවිභාගො ඡධාතුපඤ්චක්ඛානඤ්චවසෙන තංතංසුත්තපදානුසාරෙන පොරාණට්ඨකථායං ආගතනයෙන ච කතොති දට්ඨබ්බං. තථා හි පුබ්බෙ වුත්තොපි කොචි ධම්මො පරියායන්තරස්පකාසනත්ථං පුන දස්සිතො, තතො එව ච “ඡන්දමුලකා කුසලා ධම්මා මනසිකාරසමුට්ඨානා එස්සසමොධානා වෙදනාසමොසරණා”ති, “පඤ්ඤාත්තරා කුසලා ධම්මා”ති, “විමුක්තියාරම්ඳං බ්‍රහ්මවරිය”න්ති, “නිබ්බානොගධඤ්ඤි, ආවුසො, බ්‍රහ්මවරියං නිබ්බානපරියොසාන”න්ති (සං. නි. 5.512) ච සුත්තපදානං වසෙන “ඡන්දස්ස මුලලක්ඛණ”න්තිආදි වුත්තං.

තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චාති අවිපරිතසභාවත්තා. තථාති තංසභාවත්තා, අවිතථාති අමුසාසභාවත්තා, අනඤ්ඤථාති අඤ්ඤාකාරරහිතත්තා. ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨොති ජාතිපච්චයා සම්භූතං හුත්වා සහිතස්ස අත්තතො පච්චයානුරූපස්ස උද්ධං උද්ධං ආගතභාවො, අනුපවත්තත්ථොති අත්ථො. අථ වා සම්භූතට්ඨො ච සමුදාගතට්ඨො ච සම්භූතසමුදාගතට්ඨො, න ජාතිතො ජරාමරණං න හොති, න ච ජාතිං විනා අඤ්ඤතො හොතිති ජාතිපච්චයසම්භූතට්ඨො, ඉත්ථඤ්ච ජාතිතො සමුදාගච්ඡතිති ජාතිපච්චයසමුදාගතට්ඨො. යා යා ජාති යථා යථා පච්චයො හොති, තදනුරූපං පාතුභාවොති අත්ථො. අවිජ්ජාය සඬබ්බරානං පච්චයට්ඨොති එත්ථාපි න අවිජ්ජා සඬබ්බරානං පච්චයො න හොති, න ච අවිජ්ජං විනා සඬබ්බරා උප්පජ්ජන්ති. යා යා අවිජ්ජා යෙසං යෙසං සඬබ්බරානං යථා යථා පච්චයො හොති, අයං අවිජ්ජාය සඬබ්බරානං පච්චයට්ඨො, පච්චයභාවොති අත්ථො.

භගවා තං ජානාති පස්සතිති සම්බන්ධො. තෙනාති භගවතා. තං විහජ්ජමානන්ති යොජෙතබ්බං. තන්ති රූපායතනං. ඉට්ඨානිට්ඨාදීති ආදි-සද්දෙන මජ්ඣිමනිකං සඬගණ්හාති, තථා අතීතානාගතපච්චුප්පන්තපරිත්තඅජ්ඣක්කඛන්ධිද්ධාතදුහයාදිහෙදං. ලබ්භමානකපදවසෙනාති “රූපායතනං දිට්ඨං, සද්දායතනං සුතං, ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං මුතං, සබ්බං රූපං මනසා විඤ්ඤාත”න්ති (ධ. ස. 966) වචනතො දිට්ඨපදඤ්ච විඤ්ඤාතපදඤ්ච රූපාරම්මණෙ ලබ්භති. අනෙකෙහි නාමෙහිති “රූපාරම්මණං ඉට්ඨං අනිට්ඨං මජ්ඣිමනිකං පරිත්තං අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්තං අජ්ඣක්කඛන්ධං ඛන්ධිද්ධා දිට්ඨං විඤ්ඤාතං රූපං රූපායතනං රූපධාතු වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පට්ඨං නීලං පිතක”න්ති එවමාදීහි අනෙකෙහි නාමෙහි. තෙරසහි වාරෙහිති රූපකණ්ඨෙ ආගතෙ තෙරස නිද්දෙසවාලෙ සන්ධායාහ. ද්වෙපඤ්ඤාසාය නයෙහිති එකෙකස්මිං වාලෙ චතුත්තං චතුත්තං වචත්ථාපනනායානං වසෙන ද්විපඤ්ඤාසාය නයෙහි. තථමෙවාති අවිපරිතදස්සිතාය අප්පට්චත්තියදෙසනතාය ච තථමෙව හොති. ජානාමි අබ්භඤ්ඤාසිත්ති

වත්තමානාතීතකාලෙසු ඤාණප්පවත්තිදස්සනෙන අනාගතෙපි ඤාණප්පවත්ති
 චුත්තායෙවාති දට්ඨබ්බා. විදිත-සද්දො අනාමට්ඨකාලවිසෙසො වෙදිතබ්බො “දිට්ඨං
 සුතං මුත”න්තිආදීසු (දී. නි. 3.188; ම. නි. 1.7-8; සං. නි. 3.208; අ. නි. 4.23) විය.
 න උපට්ඨාසීති අත්තත්තනියවසෙන න උපගඤ්ඡි. යථා රූපාරම්මණාදයො ධම්මා
 යංසභාවා යංපකාරා ව, තථා නෙ පස්සති ජානාති ගච්ඡතීති තථාගතොති එවං
 පදසම්භවො වෙදිතබ්බො. කෙච් පන “නිරුත්තිනයෙන පිසොදරාදිපක්ඛෙපෙන වා
 දස්සිසද්දස්ස ලොපං, ආගත-සද්දස්ස වාගමං කත්වා තථාගතො”ති වණ්ණෙණන්ති.

යං රත්තින්ති යස්සං රත්තියං. අවිචන්තසංයොගෙ වෙතං උපයොගවචනං.
 තිණ්ණං මාරානන්ති කිලෙසාභිසඬ්ඛාරදෙවපුත්තසඬ්ඛාතානං තිණ්ණං මාරානං.
 අනුපවජ්ජන්ති නිද්දොසතාය න උපවජ්ජං. අනුනන්ති පක්ඛිපිතබ්බාභාවෙන න
 උභතං. අනධිකන්ති අපනෙතබ්බාභාවෙන න අධිකං. සබ්බාකාරපරිපුණ්ණන්ති
 අත්ථබ්බාඤ්ජනාදිසම්පත්තියා සබ්බාකාරෙන පරිපුණ්ණං. නො අඤ්ඤාති
 “තථෙවා”ති චුත්තමෙවත්ථං බ්‍යතිරෙකෙන සම්පාදෙති. තෙන යදත්ථං භාසිතං,
 තදත්ථනිජ්ජාදනතො යථා භාසිතං භගවතා, තථෙවාති අවිපරිතදෙසනතං දස්සෙති.
 ගදත්ථොති එතෙන තථං ගදතීති තථාගතොති ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා
 නිරුත්තිනයෙන චුත්තන්ති දස්සෙති. තථා ගතමස්සාති තථාගතො. ගතන්ති ව
 කායස්ස වාචාය වා පවත්තීති අත්ථො. තථාති ව චුත්තෙ යං-තං-සද්දානං
 අබ්‍යභිචාරිතසම්බන්ධතාය යථාති අයමත්ථො උපට්ඨිතොයෙව භොති.
 කායවාචාකිරියානඤ්ච අඤ්ඤාමඤ්ඤානුලොමෙන වචනිච්ඡායං කායස්ස වාචා,
 වාචාය ව කායො සම්බන්ධභාවෙන උපතිට්ඨතීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ –
 “භගවතො හී”තිආදි. ඉමස්මීං පන අත්ථෙ තථාචාදිතාය තථාගතොති අයමිපි
 අත්ථො සිද්ධො භොති. සො පන පුබ්බෙ පකාරන්තරෙන දස්සිතොති ආහ – “එවං
 තථාකාරිතාය තථාගතො”ති.

තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසුති එතෙන යදෙකෙ “තිරියං විය උපරි අධො ව
 සන්ති ලොකධාතුයො”ති වදන්ති, තං පටිසෙධෙති. දෙසනාවිලාසොයෙව
 දෙසනාවිලාසමයො යථා “පුඤ්ඤමයං දානමය”න්තිආදීසු (දී. නි. 3.305; ඉතිවු. 60;
 නෙත්ති. 33). නිපාතානං වාවකසද්දසන්තිධානෙ තදත්ථජොතනභාවෙන
 පවත්තනතො ගත-සද්දොයෙව අවගතත්ථං අතීතත්ථඤ්ච වදන්ති ආහ – “ගතොති
 අවගතො අතීතො”ති. අථ වා අභිනීභාරතො පට්ඨාය යාව සම්බොධි, එත්ථන්තරෙ
 මහාබොධියානපටිපත්තියා භානට්ඨානසංකිලෙසනිවත්තීනං අභාවතො යථා
 පණ්ඩානං, තථා ගතො අභිනීභාරානුරූපං පටිපත්තොති තථාගතො. අථ වා
 මහිද්ධිකතාය පටිසම්භිදානං උක්කංසාධිගමෙන අනාවරණඤාණතාය ව කත්ථවිපි
 පටිසානාභාවතො යථා රූචි, තථා කායවාචාවිත්තානං ගතාති ගමනාති පවත්තියො
 එතස්සාති තථාගතො. යස්මා ව ලොකෙ විධුයුත්තගතපකාරසද්දා සමානත්ථා
 දිස්සන්ති, තස්මා යථාවිධා විපස්සිආදයො භගවන්තො, අයමිපි භගවා තථාවිධොති
 තථාගතො. යථා යුත්තා ව තෙ භගවන්තො, අයමිපි භගවා තථා යුත්තොති
 තථාගතො. අථ වා යස්මා සච්චං තත්ථං තච්ඡං තථන්ති ඤාණස්සෙතං අධිවචනං,

කස්මා තටෙන ඤාණෙන ආගතොති තථාගතොති එවමිපි තථාගතසද්දස්ස අත්ථො
වෙදිතබ්බො.

“පභාය කාමාදිමලෙ යථා ගතා,
සමාධිඤාණෙනි විපස්සිආදයො;
මහෙසීනො සකායමුනී පුනිත්ඨරො,
තථාගතො තෙන තථාගතො මනො.

“තථඤ්ච ධාතායතනාදිලක්ඛණං,
සභාවසාමඤ්ඤවිභාගහෙදතො;
සයම්භුඤාණෙන ජිනොයමාගතො,
තථාගතො වුවිචති සකායපුඤ්චගවො.

“තථානි සච්චානි සමන්තවක්ඛුනා,
තථා ඉදප්පච්චයතා ච සබ්බසො;
අනඤ්ඤනෙයොන යතො විභාවිතා,
යාථාවතො තෙන ජිනො තථාගතො.

“අනෙකහෙදාසුපි ලොකධාතුසු,
ජිනස්ස රූපායතනාදිගොචරෙ;
විචිත්තහෙදෙ තථමෙව දස්සනං,
තථාගතො තෙන සමන්තලොචනො.

“යතො ච ධම්මං තථමෙව භාසති,
කරොති වාචායනුලොමමත්තනො;
ගුණෙනි ලොකං අභිභුය්‍යිරියති,
තථාගතො තෙනපි ලොකනායකො.

“යථාභිනිභාරමතො යථාරූපි,
පචත්තවාචා තනුවිත්තභාවතො;
යථාවිධා යෙන පුරා මහෙසීනො,
තථාවිධො තෙන ජිනො තථාගතො”ති. (දී. නි. ටී. 1.7) –

සඬගහගාථා මුඛමත්තමෙව, කස්මා? අප්පමාදපදං විය
සකලකුසලධම්මසම්පට්ඨපත්තියා සබ්බබුද්ධගුණානං සඬගාහකත්තා. තෙනෙවාහ –
“සබ්බාකාරොනා”තිආදි. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

171. දුතියෙ උප්පත්තීති පටමාය ජාතියා නිබ්බත්තිං වත්වා අරියාය ජාතියා
නිබ්බත්තිං දස්සෙතුං – “නිප්පත්තී”ති ආහ. තදා භික්ඛු බුද්ධභාවනිප්පත්තීති.
“දුල්ලභො”තිආදිං වත්වා කාරණස්ස දුරසම්භාරභාවතො තත්ථ කාරණං
දස්සෙන්නො “එකචාර”න්තිආදිමාහ. ඉදං වුත්තං හොති – තත්ථ වාරගණනා නාම

මාසසංවච්ඡරකප්පගණනාදිකා, කප්පානං එකං අසඬ්ඛොයායං ද්වෙ අසඬ්ඛොයායානි තිණි අසඬ්ඛොයායානිපි පාරමියො පුරෙත්වාපි බුද්ධෙන භවිතුං න සක්කා, හෙට්ඨමකොටියා පන චත්තාරි අසඬ්ඛොයායානි කප්පසතසහස්සඤ්ච නිරන්තරං දස පාරමියො පුරෙත්වා බුද්ධභාවං පත්තුං සක්කා, න ඉතො අඤ්ඤාපාති ඉමිනා කාරණෙන දුල්ලභො පාතුභාවො බුද්ධානන්ති.

172. තතියෙ නිව්චං න හොතීති අභිණ්භප්පවත්තිකං න හොති කදාවිදෙව සම්භවතො. යෙහුයොන මනුස්සා අව්ඡරියං දිස්වා අව්ඡරං පහරන්ති, තං සන්ධාය චුත්තං – “අව්ඡරං පහරිත්වා පස්සිතබ්බො”ති. සමන්තාගතත්තාති එතෙන අව්ඡරියා ගුණධම්මා එතස්මිං සන්තීති අව්ඡරියොති දස්සෙති. අපිච ආදිතො පහුති අභිනිභාරාවහො, තතො පරමිපි අනඤ්ඤසාධාරණෙ ගුණධම්මෙ ආවිණ්ණවාති අව්ඡරියොති ආහ – “ආවිණ්ණමනුස්සොතිපි අව්ඡරියමනුස්සො”තිආදි. මහාබොධිඤ්ඤාණමෙව මණ්ඩහුතං මහාබොධිමණ්ඩො. සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්ඤි මග්ගඤ්ඤාණං, මග්ගඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්ච සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං “මහාබොධි”ති වුව්චති. අනිවත්තකෙනාති බොධියා නියතභාවාපත්තියා මහාබොධිසත්තභාවතො අනිවත්තනසභාවෙන. බුද්ධකාරකධම්මානං පුරණමිපි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආවිණ්ණන්තිආදිනා හෙතුඅවත්ථාය ඵලාවත්ථාය සත්තානං උපකාරාවත්ථාය වාති තීසුපි අවත්ථාසු ලොකනාටො අනඤ්ඤසාධාරණානං ගුණධම්මානං ආවිණ්ණතාය අව්ඡරියමනුස්සො චුත්තොති දස්සෙති.

173. චතුත්ථෙ කාලෙ කිරියාති කාලකිරියා. කතරස්මිං කාලෙ කීදිසී කිරියා. සාමඤ්ඤපොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨති, විසෙසත්ථිනා ච විසෙසො අනුප්පයොජිතබ්බොති ආහ – “එකස්මිං කාලෙ පාකටා කිරියා”ති. කතරස්මිං පන එකස්මිං කාලෙ, කථඤ්ච පාකටාති? කප්පානං සතසහස්සාධිකානි අනෙකානි අසඬ්ඛොයායානි අභික්කමිත්වා යථාධිප්පෙතමනොරථපාරිපූර්වසෙන සමුපලද්ධෙ එකස්මිං කාලෙ, සදෙවලොකෙ අතිවිය අව්ඡරියමනුස්සස්ස පරිනිබ්බානන්ති අව්චන්තපාකටා. අනුතාපකරාති වෙතොදුක්ඛාවහා. දසසහස්සවක්කවාලෙසුති චුත්තං තස්ස බුද්ධක්ඛේත්තභාවෙන පරිච්ඡින්නන්තා, තදඤ්ඤෙසඤ්ච අවිසයත්තා.

174. පඤ්චමෙ දුතියස්ස බුද්ධස්සාති දුතියස්ස සබ්බඤ්ඤබුද්ධස්ස අභාවා. සුතබුද්ධො නාම සුතමයෙන ඤාණෙන බුද්ධිතබ්බස්ස බුද්ධත්තා. චතුසච්චබුද්ධො නාම චතුත්තං අරියසච්චානං අනවසෙසතො බුද්ධත්තා. පච්චෙකබුද්ධො නාම පච්චෙකං අත්තනොයෙව යථා චතුසච්චසම්බොධො හොති, එවං බුද්ධත්තා. සම්මාසම්බුද්ධො එව හි යථා සදෙවකස්ස ලොකස්ස චතුසච්චසම්බොධො හොති, එවං සච්චාති අභිසම්බුද්ධාති. චත්තාරි වා අට්ඨ වා සොළස වාති ඉදං කතමභාහිනිභාරානං මහාබොධිසත්තානං. පඤ්ඤාධිකසද්ධාධිකවීරියාධිකවිභාගවසෙන චුත්තං. “පඤ්ඤාධිකානඤ්ඤි සද්ධා මන්දා හොති, පඤ්ඤා තික්ඛා. සද්ධාධිකානං පඤ්ඤා මජ්ඣිමා හොති. වීරියාධිකානං පඤ්ඤා මන්දා, පඤ්ඤානුභාවෙන ච සම්මාසම්බොධි

අධිගන්තබ්බා''ති අට්ඨකථායං වුත්තං. අවිසෙසෙන පන
 විමුක්තිපරිපාවතියධම්මානං තික්ඛමජ්ඣමවුද්දහාවෙන තයොපෙන හෙදා යුත්තාති
 වදන්ති. තිවිධා හි බොධිසත්තා අභිනිභාරක්ඛණෙ භවන්ති
 උග්ගථිතඤ්ඤවිපඤ්චිතඤ්ඤනෙය්‍යහෙදෙන. තෙසු උග්ගථිතඤ්ඤ
 සම්මාසම්බුද්ධස්ස සම්මුඛා වාතුප්පදිකං ගාථං සුඤ්ඤානො තතියපදෙ
 අපරියොසිතෙයෙව ඡහි අභිඤ්ඤාහි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තුං
 සමත්ථුපනිස්සයො හොති. දුතියො සත්ථු සම්මුඛා එකං ගාථං සුඤ්ඤානො
 අපරියොසිතෙයෙව වතුත්ථපදෙ ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං
 සමත්ථුපනිස්සයො හොති. ඉතරො භගවතො සම්මුඛා වාතුප්පදිකගාථං සුත්වා
 පරියොසිතාය ගාථාය ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථුපනිස්සයො හොති.
 තයොපෙන විනා කාලහෙදෙන කතාභිනිභාරා ලද්ධබ්‍යාකරණා පාරමියො
 පුරන්තො යථාක්කමං යථාචුත්තහෙදෙන කාලෙන සම්මාසම්බොධිං පාපුණන්ති,
 තෙසු තෙසු පන කාලහෙදෙසු අපරිපුණ්ණෙසු තෙ තෙ මහාසත්තා දිවසෙ දිවසෙ
 වෙස්සන්තරදානසදිසං දානං දෙන්තාපි තදනුරූපං සීලාදිසෙසපාරමිධම්මෙ
 ආවිනන්තාපි අන්තරා බුද්ධා භවිස්සන්තිති අකාරණමෙතං. කස්මා? ඤාණස්ස
 අපරිපච්චනතො. පරිච්ඡින්නකාලනිප්ථාදිතං විය හි සස්සං පරිච්ඡින්නකාලෙ
 නිප්ථාදිතා සම්මාසම්බොධි තදන්තරා සබ්බුස්සාහෙන වායමන්තෙනපි න සක්කා
 පාපුණිතුන්ති පාරමිපුරි යථාචුත්තකාලවිසෙසෙන සම්පජ්ජතිති වෙදිතබ්බං. සද්ධිත්ති
 සමානකාලෙ.

අසභායොති නිප්පරියායතො වුත්තං. සහඅයනට්ඨො හි සභායට්ඨො.
 පටිපත්තිවසෙන භගවතා සහ සමං අයනං නාම කස්සවිපි නත්ථෙව.
 හත්ථාදිඅවයවතො පටි පටි මිනිතබ්බතො පටිමා වුව්වති අත්තභාවො. සමත්ථො
 නාම නත්තීති දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා කොචි නත්තී. පටිසමොති
 පටිනිධිභාවෙන සමො. පටිභාගං දාතුන්ති “චත්තාරො සතිපට්ඨානා”තිආදිනා
 වුත්තස්ස ධම්මභාගස්ස ධම්මකොට්ඨාසස්ස පටිපක්ඛභූතං කත්වා භාගං කොට්ඨාසං
 පටිවචනං දාතුං සමත්ථො නාම නත්තී. නත්තී එතස්ස සීලාදිගුණෙහි පටිබ්බිඛභූතො
 පුග්ගලොති අප්පටිපුග්ගලො. තෙනාහ – “අඤ්ඤො කොචී”තිආදි.
 තිසහස්සිමහාසහස්සිනං විභාගො පරතො ආවි භවිස්සති. සෙසමෙත්ථ
 සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

175. ඡට්ඨාදීසු තස්මිං පුග්ගලෙති සම්මාසම්බුද්ධෙ. තන්ති පඤ්ඤාවක්ඛු.
 පාතුභූතමෙව හොති තස්ස සහස්ස උප්පජ්ජනතො. උප්පත්තිති උප්පජ්ජනං.
 නිප්ථත්තිති පරිවුද්ධි. කීවරූපස්සාති කීදිසස්ස. සාවකවිසයෙව හත්ථගතං
 පඤ්ඤාවක්ඛු නාම ද්විත්තං අග්ගසාවකානංයෙවති ආහ –
 “සාරිපුත්තත්ථෙරස්සා”තිආදි. සමාධිපඤ්ඤාති සමාධිසහගතා පඤ්ඤා.
 “සමාධිසංවත්තනිකා බ්බ්ථපනිසන්තිආදිවිසෙසාවහා පඤ්ඤා”ති කෙවි. ආලොකොති
 පඤ්ඤාආලොකො ඵව. තථා ඔහාසො. තිණ්හිති තිණ්හි සුත්තාති.
 ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානීති පුබ්බභාගපඤ්ඤාය අධිප්පෙතත්තා වුත්තං.

උත්තමධම්මානන්ති අත්තනො උත්තරිතරස්ස අභාවෙන සෙට්ඨධම්මානං.
 දට්ඨබ්බතො දස්සනං, භගවතො රූපකායො. තත්ථපි විසෙසතො රූපායතනං.
 තෙනාහ – “චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දට්ඨං ලභති”ති. නත්ථී ඉතො උත්තරන්ති
 අනුත්තරං, තදෙව අනුත්තරියං, දස්සනඤ්ච තං අනුත්තරියඤ්චාති
 දස්සනානුත්තරියං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අයං පන පදවිසෙසො – සුයාතීති
 සවනං, භගවතො වචනං. ලබ්භතීති ලාභො, භගවති සද්ධා. සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛා.
 සීලසමාධිපඤ්ඤාපරිවරණං පාරිවරියා, උපට්ඨානං. අනුස්සරණං අනුස්සති, සත්ථු
 ගුණානුස්සරණං. ඉමෙසන්ති යථාචුත්තානං ඡන්තං අනුත්තරියානං. පාතුභාවො
 හොතීති තථාගතස්ස පාතුභාවා තප්පට්ඨද්ධත්තා තබ්බිසයත්තා ව පාතුභාවො හොති.
 “දස්සනානුත්තරිය”න්ති ව සදෙවකෙ ලොකෙ උත්තරිතරස්ස භගවතො රූපස්ස න
 දස්සනමත්තං අධිජ්ජෙතං, අථ ඛො තස්ස රූපදස්සනමුඛෙන අවෙච්චජ්ජසාදෙන
 බුද්ධගුණෙ ඔකජ්ජෙත්වා ඔගාහෙත්වා දස්සනං දට්ඨබ්බං. තෙනාහ – “ආයස්මා
 හී”තිආදි. ඉදම්පි දස්සනානුත්තරියන්ති පුබ්බෙ චුත්තතො නිබ්බිසෙසත්තා චුත්තං.
 දසබලං දස්සනාය ලභිත්වාති ආනන්දත්ථෙරො විය පසාදහත්තිමෙත්තාපුබ්බකං
 දසබලං දස්සනාය ලභිත්වා. දස්සනං වඩ්ඪෙත්වාති දස්සනමුඛෙන පවත්තං
 විපස්සනාවාරං වඩ්ඪෙත්වා. දස්සනමුඛෙන යාව අනුලොමඤ්ඤාණං විපස්සනාවාරං
 වඩ්ඪෙත්වා තදනන්තරං අට්ඨමකමභාහූමිං ඔක්කමන්තො දස්සනං
 සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති නාම. ඉධ පරතො පවත්තං දස්සනං දස්සනමෙව නාම,
 මූලදස්සනං පන සච්චදස්සනස්සපි කාරණභාවතො දස්සනානුත්තරියං නාම. එස
 නයො සෙසානුත්තරියෙසුපි.

දසබලෙ සද්ධං පටිලභතීති සම්මාසම්බුද්ධෙ භගවති සද්ධං පටිලභති. තිස්සො
 සික්ඛා සික්ඛිත්වාති තිස්සො පුබ්බභාගසික්ඛා සික්ඛිත්වා. පරිවරතීති උපට්ඨානං
 කරොති. “ඉතිපි සො භගවා”තිආදිනා බුද්ධානුස්සතිවසෙන අනුස්සතිජ්ඣානං
 උජ්ජාදෙත්වා තං පදට්ඨානං කර්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තො “අනුස්සති
 වඩ්ඪෙත්වා”ති චුත්තො.

සච්ඡිකිරියා හොතීති පච්චක්ඛකරණං හොති. මග්ගක්ඛණෙ හි ලබ්භමානා
 පටිසම්භිදා ඵලක්ඛණෙ සච්ඡිකතා නාම හොති තතො පරං අත්ථාදීසු යථිච්ඡිතං
 විනියොගක්ඛමභාවතො. වතස්සොති ගණනපරිච්ඡෙදො. පටිසම්භිදාති පහෙදා.
 කස්ස පන පහෙදාති? “අත්ථෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා”තිආදිවචනතො (විභ. 718-
 721) ඤාණස්සෙතා පහෙදා. තස්මා වතස්සො පටිසම්භිදාති වත්තාරො
 ඤාණජ්ජපහෙදාති අත්ථො. අත්ථපටිසම්භිදාති අත්ථෙ පටිසම්භිදා, අත්ථපහෙදස්ස
 සලක්ඛණවිභාවනවචත්ථානකරණසමත්ථං අත්ථෙ පහෙදගතං ඤාණන්ති අත්ථො.
 තථා ධම්මපහෙදස්ස සලක්ඛණවිභාවනවචත්ථානකරණසමත්ථං ධම්මෙ පහෙදගතං
 ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා. නිරුත්තිපහෙදස්ස
 සලක්ඛණවිභාවනවචත්ථානකරණසමත්ථං නිරුත්තාහිලාපෙ පහෙදගතං ඤාණං
 නිරුත්තිපටිසම්භිදා. පටිභානපහෙදස්ස සලක්ඛණවිභාවනවචත්ථානකරණසමත්ථං
 පටිභානෙ පහෙදගතං ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා.

අත්පොසු ඥාණන්තිආදීසු අත්පොති සඬ්ඛෙපතො හෙතුඵලං. තඤ්ඤි හෙතුඵසෙන අරණියං ගන්තබ්බං පත්තබ්බං, තස්මා “අත්පො” ති චුවචති. පහෙදතො පන යං කිඤ්චි පච්චයුජ්ජන්තං, නිබ්බානං, භාසිතත්පො, විපාකො, කිරියාති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා “අත්පො” ති වෙදිතබ්බො. තං අත්ථං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස තස්මිං පහෙදගතං ඥාණං අත්ථපට්ඨමිහිදා. ධම්මොති සඬ්ඛෙපතො පච්චයො. සො හි යස්මා තන්ති දහති විදහති පවත්තෙති වෙච පාපෙති ච යපෙති ච, තස්මා “ධම්මො” ති චුවචති. පහෙදතො පන යො කොචි ඵලනිබ්බන්තකො හෙතු අරියමග්ගො භාසිතං කුසලං අකුසලන්ති පඤ්චවිධොති වෙදිතබ්බො, තං ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස තස්මිං ධම්මෙ පහෙදගතං ඥාණං ධම්මපට්ඨමිහිදා.

අත්ථධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඥාණන්ති තස්මිං අත්පො ච ධම්මෙ ච සභාවනිරුත්තිසද්දං ආරම්මණං කත්වා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස තස්මිං සභාවනිරුත්තිඅභිලාපෙ පහෙදගතං ඥාණං. ඵවමයං නිරුත්තිපට්ඨමිහිදා සද්දාරම්මණා නාම ජාතා, න පඤ්ඤත්තිආරම්මණා. කස්මා? යස්මා සද්දං සුත්වා “අයං සභාවනිරුත්ති, අයං න සභාවනිරුත්ති” ති පජානාති. පට්ඨමිහිදාපත්තො හි “ඵස්සො” ති චුත්තෙ “අයං සභාවනිරුත්ති” ති ජානාති, “ඵස්සා” ති චා “ඵස්ස” ති චා චුත්තෙ “අයං න සභාවනිරුත්ති” ති ජානාති. වෙදනාදීසුපි ඵසෙව නයො. අයං පනෙස නාමාඛ්‍යාතොපසග්ගාඛ්‍යයපදම්පි ජානාතියෙව සභාවනිරුත්තියා යථාවතො ජානනතො. ඥාණෙසු ඥාණන්ති සබ්බත්ථකඥාණං ආරම්මණං කත්වා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස පහෙදගතං ඥාණං.

ඉමා පන චතස්සො පට්ඨමිහිදා සෙක්ඛභූමියං අසෙක්ඛභූමියන්ති ද්විසු යානෙසු පහෙදං ගච්ඡන්ති. අධිගමො පරියත්ති සවනං පරිපුච්ඡා පුබ්බයොගොති ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි විසදා භොන්ති. අධිගමො නාම සච්චජ්ජට්ඨෙධො. පරියත්ති නාම බුද්ධච්චනං. තඤ්ඤි ගණ්හන්තස්ස පට්ඨමිහිදා විසදා භොන්ති. සවනං නාම ධම්මස්සවනං. සක්කච්චං ධම්මං සුණන්තස්සපි හි පට්ඨමිහිදා විසදා භොන්ති. පරිපුච්ඡා නාම අට්ඨකථා. උග්ගහිතපාළියා අත්ථං කට්ඨන්තස්සපි හි පට්ඨමිහිදා විසදා භොන්ති. පුබ්බයොගො නාම පුබ්බයොගාවචරතා. භරණපච්චාභරණනායෙන පටිපාකටකම්මට්ඨානස්සපි පට්ඨමිහිදා විසදා භොන්ති. ලොකියලොකුත්තරා වාති ඵත්ථ තිස්සො පට්ඨමිහිදා ලොකියා, අත්ථපට්ඨමිහිදා සියා ලොකියා, සියා ලොකුත්තරාති ඵචං විහජිත්වා අත්පො වෙදිතබ්බො.

බුද්ධුජ්ජාදෙයෙවාති අවධාරණෙන බුද්ධුජ්ජාදෙ ඵච ලබ්භනතො, අබුද්ධුජ්ජාදෙ අලබ්භනතො අනඤ්ඤසාධාරණො පට්ඨෙධො අධිජ්ජෙතො. ඵචඤ්ච කත්වා “මහතො චක්ඛුස්සා” තිආදීසු පඤ්ඤාමහත්තාදිකම්පි අනඤ්ඤසාධාරණමෙව අධිජ්ජෙතන්ති දට්ඨබ්බං. තථා විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියාදයොපි පරෙසං තබ්භාවාවහා දට්ඨබ්බො. යා කාචි ධාතුයො ලොකියා ලොකුත්තරා චා, සබ්බා තා ඉමාහෙව සඬ්භිතා, ඵත්පොව අන්තොගධාති චුත්තං – “ඉමාව අට්ඨාරස ධාතුයො නානාසභාවතො නානාධාතුයො” ති. ස්වායමත්පො

අනෙකුත් ආගම්වලට වඩා වැඩි වශයෙන් (විභ. 751) දීපෙන බව. “සවිජ්ජිකිරියා” නිවුත්තරය “විජ්ජාති ඵලෙ ඤාණ” නිවුත්තරය.

187. යස්මා චක්කති අපරාපරං පරිවත්තති චක්කං, තස්මා ඉරියාපථාපි අපරාපරං පරිවත්තනටියෙන චක්කසදිසත්තා චක්කන්ති වුත්තා, තථා පතිරුපදෙසවාසාදිසම්පත්තියො. තතො පටියාය ධම්මචක්කං අභිනිහරති නාමාති එත්ථ තදා මහාසත්තො අත්තානං අභිනිහාරයොගං කරොත්තො “ධම්මචක්කං අභිනිහරති නාමා” නිවුත්තො තතො පටියාය ධම්මචක්කාභිනිහාරවිබන්ධකරධම්මානුප්පජ්ජනතො. අභිනිහරං නාමාති එත්ථපි අයමෙව නයො. අරහත්තමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි ධම්මචක්කං උප්පාදෙති යෙව නාම තදත්ථං ඤාණං පරිපාචෙති කත්වා. අරහත්තඵලක්ඛණෙ ධම්මචක්කං උප්පාදිතං නාම තස්මිං බණෙ ධම්මචක්කස්ස උප්පාදනාය කාතබ්බකිව්චස්ස කස්සපි අභාවා. පටිවෙධඤාණඤ්ඤි ඉධ “ධම්මචක්ක” නිවුත්ත අධිප්පෙන. ඉදානි දෙසනාඤාණවසෙන ධම්මචක්කං දස්සෙතුං – “කදා පවත්තෙති නාමා” නිආදිමාහ. න කෙවලං ථෙරස්සෙව, අථ බො සබ්බෙසම්පි සාසනිකානං ධම්මකථා භගවතො ධම්මදෙසනා චතුත්තං අරියසම්මානං චතුත්තඤ්ඤ ඵකත්තාදිනායානං අවිරාධනතොති දස්සෙතුං – “යො හි කොචි හික්ඛු වා” නිආදි ආරද්ධං. සෙසං සුච්ඤ්ඤායාමෙව.

එකපුග්ගලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 1. පයමඑතදග්ගවග්ගො

එතදග්ගපදවණ්ණනා

188. එතදග්ගෙසු පයමවග්ගස්ස පයමෙ ආදිමිහි දිස්සති එත්ථ අග්ගසද්දොති ආනෙත්වා යොපෙන බිබං. අජ්ජතග්ගෙති අජ්ජදිවසං ආදිං කත්වාති අත්ථො. අභිගුලග්ගෙනාති අභිගුලිකොටියා. අම්බිලග්ගන්ති අම්බිලකොටියාසො. කොටිභුතාති පරමකොටිභුතා තස්මිං යානෙ තාදිසානං අඤ්ඤාසං අභාවතො. තතො එව සෙට්ඨභුතාතිපි අග්ගා. එතදග්ගසන්නික්ඛෙපොති එතදග්ගෙ යපනං අට්ඨප්පත්තිආදිහි චතුහිපි කාරණෙහි. මහාපඤ්ඤායාය ථෙරෙන එතදග්ගටියානස්ස ලද්ධභාවං විත්ථාරතො දස්සෙතුං – “කථ” නිආදිමාහ. ද්වෙ පදන්තරානීති කණ්ඩම්බමුලෙ යුගන්ධරපබ්බතෙති ද්විසු යානෙසු ද්වෙ පදානි දස්සෙත්වා. මුණ්ඩපිටකන්ති යං සත්තභිගං පඤ්චභිගං වා න භොති, කෙවලං මුණ්ඩකපිටං, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. අවත්ථරිත්වා නිසීදිති බුද්ධානුභාවෙන අජ්ඣාත්ථරිත්වා නිසීදි. තෙනාහ – “එවං නිසීදන්තො” නිආදි. කායසක්ඛිං කත්වාති නාමකායෙන දෙසනාය සම්පටිච්ඡනවසෙන සක්ඛිභුතං කත්වා. කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා

අබ්‍යාකතා ධම්මානි ඉති-සද්දො ආදාන්ථො, තෙන සබ්බං අභිධම්මදෙසනං සඬගණ්හාති.

පාටිභාරියට්ඨානෙනි යමකපාටිභාරියස්ස කතට්ඨානෙන. පස්සථාති තෙසං බහුභාවං සන්ධාය චුත්තං. අස්සාති මනුස්සසමුහස්ස එකභාවං. ආකප්පන්ති ආකාරං. මහාජනොති සදෙවකෙ ලොකෙ සබ්බො මහාජනො. යථා නිරයදස්සනං සංවෙගජනනත්ථං, එවං දෙවලොකදස්සනම්පි සංවෙගජනනත්ථමෙව “අනුපුබ්බිකථායං සග්ගකථා විය එවං සබ්බසම්පත්තිසමුපෙතොපි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො චචනධම්මො”ති. සජ්ජෙත්වාති සමපණ්ණාසාය මුච්ඡනාහි යථා කාමෙන නිවාදෙතුං සක්කා, එවං සජ්ජෙත්වා.

පුටුප්පනපඤ්චකං පඤ්ඤන්ති පුටුප්පනපඤ්ඤං ආදිං කත්වා පචත්තිතං බිණ්ණසවපඤ්ඤපරියන්තං පඤ්ඤපඤ්චකං. පයමං...පෙ.... පුච්ඡති පුටුප්පනවිසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. පටිසම්භිදා යථාහිනිහාරං යථාසකං විපස්සනාහිනිහාරෙන පයමභූමියාදයො විය පචත්තිතවිසයාති චුත්තං – “තෙ අත්තනො අත්තනො පටිසම්භිදාවිසයෙ යත්වා කථංසිංසු”ති. බුද්ධවිසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡති –

“යෙ ච සඬබ්බාතධම්මාසෙ, යෙ ච සෙබ්බා පුටු ඉධ;
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං, පුට්ඨො පබ්බහි මාරිසා”ති. (සු. නි. 1044) –

ඉදං පඤ්ඤං පුච්ඡි. තත්ථ සඬබ්බාතධම්මානි සඬබ්බාතා ඤාතා චතුසව්වධම්මා, යෙ ච සඬබ්බාතධම්මා චතුහි මග්ගෙහි පටිච්ඡේදචතුසව්වධම්මානි අත්ථො. ඉමිනා අසෙක්ඛා කථිතා. පුටු-සද්දො උභයත්ථපි යොජෙතබ්බො “යෙ පුටු සඬබ්බාතධම්මා, යෙ ච පුටු සෙබ්බා”ති. තෙසන්ති තෙසං ද්විත්තං සෙක්ඛාසෙක්ඛපුග්ගලානං මෙ පුට්ඨොති යොජෙතබ්බං, මයා පුට්ඨොති අත්ථො. ඉරියන්ති සෙක්ඛාසෙක්ඛභූමියා ආගමනප්පට්ඨං. ඉරියති ගච්ඡති සෙක්ඛභූමිං අසෙක්ඛභූමිඤ්ච එතායාති ඉරියා, තං තෙසං ඉරියං ආගමනප්පට්ඨං මයා පුට්ඨො පබ්බහි කථෙහිති අත්ථො. එවං භගවා බුද්ධවිසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡන්වා “ඉමස්ස නු බො, සාරිපුත්ත, සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස කථං විත්ථාරෙන අත්ථො දට්ඨබ්බො”ති ආහ. ථෙරො පඤ්ඤං ඔලොකෙත්වා “සත්ථා මං සෙක්ඛාසෙක්ඛානං භික්ඛූනං ආගමනප්පට්ඨං පුච්ඡති”ති පඤ්ඤෙ නික්කඬ්ඛො හුත්වා “ආගමනප්පට්ඨදා නාම ඛන්ධාදිවසෙන බහුහිපි මුඛෙහි සක්කා කථෙතුං, කතරාකාරෙන නු බො කථෙත්තො සත්ථු අප්ඤ්ඤාසයං ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සාමි”ති අප්ඤ්ඤාසයෙ කඬ්ඛි, තං සන්ධායෙන චුත්තං – “ධම්මසෙනාපති...පෙ.... න සක්කොති”ති. පුච්ඡිතපඤ්ඤං විස්සජ්ජෙතුං පටිභානෙ අසති දිසාවිලොකනං සත්තානං සභාවොති දස්සෙත්තො, “පුරත්ථිම...පෙ... නාසක්ඛි”ති ආහ. තත්ථ පඤ්ඤාප්පත්තිට්ඨානන්ති පඤ්ඤාප්පත්තිකාරණං.

ථෙරස්ස කිලමනභාවං ජානිත්වාති “සාරිපුත්තො පඤ්ඤෙ නික්කඬ්ඛො, අප්ඤ්ඤාසයෙ මෙ කඬ්ඛමානො කිලමති”ති ථෙරස්ස කිලමනභාවං ඤාත්වා. චතුමහාභුතිකකායපරිග්ගහන්ති එතෙන ඛන්ධමුඛෙන නාමරූපපරිග්ගහො චුත්තො.

“භූතමිදන්ති, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සසී” ති භි වදන්තෙන භගවතා ඛන්ධවසෙන නාමරූපපරිග්ගහො දස්සිතො. එවං කිරස්ස භගවතො අහොසි “සාරිපුත්තො මයා නයෙ අදින්තෙ කථෙතුං න සක්ඛිස්සති, දින්තෙ පන නයෙ මමජ්ඣාසයං ගහෙන්වා ඛන්ධවසෙන කථෙස්සති” ති. ථෙරස්ස සහ නයදානෙන සො පඤ්ඤා නයසතෙන නයසහස්සෙන උපට්ඨාසි. තෙනාහ – “අඤ්ඤාතං භගවා, අඤ්ඤාතං සුගතා” ති.

අරූපාවචරෙ පටිසන්ධි නාම න හොතිති බොධිසම්භාරසම්භරණස්ස අනොකාසභාවතො වුත්තං. තෙනාහ – “අභබ්බට්ඨානත්තා” ති, ලද්ධබ්බාකරණානං බොධිසත්තානං උජ්ජත්තියා අභබ්බදෙසත්තාති අත්ථො. රූපාවචරෙ නිබ්බත්තිති කම්මවසිතාසම්භවතො අරූපාවචරෙ අනිබ්බත්තිත්වා රූපාවචරෙ නිබ්බත්ති.

පරොසහස්සන්තිආදිනා පරොසහස්සජාතකං දස්සෙති. තත්ථ පරොසහස්සමිපිති අතිරෙකසහස්සමිපි. සමාගතානන්ති සන්තිපතිතානං භාසිතස්ස අත්ථං ජානිතුං අසක්කොන්තානං බාලානං. කන්දෙය්‍යුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤාති තෙ එවං සමාගතා අපඤ්ඤා ඉමෙ බාලත්තා සසා විය වස්සසතමිපි වස්සසහස්සමිපි රොදෙය්‍යුං පරිදෙවෙය්‍යුං. රොදමානාපි පන අත්ථං වා කාරණං වා නෙව ජානෙය්‍යුන්ති දීපෙති. එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤාති එවරූපානං බාලානං පරොසහස්සතොපි එකො පණ්ඩිතපුරිසොව සෙය්‍යො වරතරොති අත්ථො. කිදිසො සපඤ්ඤාති ආහ – “යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ” ති, අයං ඡෙට්ඨන්තෙවාසිකො විය යො භාසිතස්ස අත්ථං ජානාති, සො තාදිසො සපඤ්ඤා වරතරොති අත්ථො. දුතියෙ පරොසහස්සජාතකෙ ඤායෙය්‍යුන්ති යාථාවතො අත්ථං ජානිතුං සමාහිතා හුත්වා වින්තෙය්‍යුං. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

තතියජාතකෙ යෙ සඤ්ඤිතොති යපෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනලාභිතො අවසෙසවිත්තකසත්තෙ දස්සෙති. තෙපි දුග්ගතාති තස්සා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා අලාභතො තෙපි දුග්ගතා දුක්ඛං උපගතා සඤ්ඤිභවෙ. “සඤ්ඤා රොගො සඤ්ඤා ගණ්ඨො සඤ්ඤා සල්ල” ති (ම. නි. 3.24) භි තෙ සඤ්ඤාය ආදිනවදස්සිතො. යෙපි අසඤ්ඤිතොති අසඤ්ඤිභවෙ නිබ්බත්තෙ අවිත්තකසත්තෙ දස්සෙති. තෙපි ඉමිස්සායෙව සමාපත්තියා අලාභතො දුග්ගතායෙව. ඤානසුඛං අනභිගණං නිද්දොසං යථාවුත්තදොසාභාවතො. බලවචිත්තෙකග්ගතාසභාවෙනපි තං අනභිගණං නාම ජාතං. නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤිති ආහාති අතීතෙ කිර බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්නෙ බොධිසත්තො අරඤ්ඤායතනෙ කාලං කරොන්නො අත්තෙවාසිකෙහි පුට්ඨො “නෙවසඤ්ඤි නාසඤ්ඤි” ති ආහ. පුරිමජාතකෙ වුත්තනයෙනෙව තාපසා ඡෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස කථං න ගණ්ඨිංසු. බොධිසත්තො ආහස්සරතො ආගන්ත්වා ආකාසෙ යත්වා ඉමං ගාථමාහ. තෙන වුත්තං – “සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බ” ති.

චතුත්ථජාතකෙ (ජා. 1.1.135) වන්දස්ස විය ආහා එතස්සාති වන්දාහං, ඔදාතකසිණං. සුරියාහන්ති සුරියස්ස විය ආහා එතස්සාති සුරියාහං, පිතකසිණං.

යොධ පඤ්ඤාය ගාධතීති යො පුග්ගලො ඉධ සත්තලොකෙ ඉදං කසිණද්වයං පඤ්ඤාය ගාධති, ආරම්මණං කත්වා අනුප්පවිසති, තත්ථ වා පතිට්ඨහති. අවිතක්කෙන දුතියජ්ඣානෙන ආහස්සරූපගො භොතීති සො පුග්ගලො තථා කත්වා පටිලද්ධෙන දුතියෙන ඝාතනෙන ආහස්සරබ්‍රහ්මලොකූපගො භොති. සෙසං පූරිමනසෙනෙව වෙදිතඛිබන්ති ඉමිනා ඉමං දස්සෙති (ජා. අට්ඨ. 1.1.135 වන්දාහජාතකවණ්ණනා) – අතීතෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරොන්තෙ බොධිසත්තො අරඤ්ඤායතනෙ කාලං කරොන්තො අත්තෙවාසිකෙහි පුච්ඡිතො “වන්දාහං සූරියාහ” ත්ති වත්වා ආහස්සරෙ නිබ්බන්තො. තාපසා ඡෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස න සද්දහිංසු. බොධිසත්තො ආගන්ත්වා ආකාසෙ යීතො ඉමං ගාථං අභාසී.

පඤ්චමජාතකෙ ආසීසෙට්ඨාති ආසාවඡෙදං අකත්වා අත්තතො කම්මෙසු ආසං කරෙය්‍යව. න නිබ්බන්දෙය්‍යාති න නිබ්බේදං උප්පාදෙය්‍ය, න උක්කණ්ඨෙය්‍යාති අත්ථො. වොති නිපාතමත්තං. යථා ඉච්ඡන්ති අහඤ්ඡි සට්ඨිහත්ථා නරකා උට්ඨානං ඉච්ඡිං, සොමිහි තට්ඨ ජාතො, තතො උට්ඨිතොයෙවාති දීපෙති.

අතීතෙ (ජා. අට්ඨ. 4.13.සරහමිගජාතකවණ්ණනා) කිර බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරොන්තෙ බොධිසත්තො සරහමිගයොනියං නිබ්බන්තිත්වා අරඤ්ඤෙ පටිවසති. රාජා මිගචිත්තකො අභොසි ථාමසම්පන්නො. එකදිවසං ගන්ත්වා අමච්චෙ ආහ – “යස්ස පස්සෙන මිගො පලායති, තෙනෙව සො දාතඛිබො” ති. අට්ඨකදිවසං සරහමිගො උට්ඨාය රඤ්ඤො යීතට්ඨානෙන පලායි. අථ නං අමච්චා උප්පණ්ඩෙසු. රාජා චින්තෙසි – “ඉමෙ මං පරිභාසන්ති, මම පමාණං න ජානන්ති” ති ගාළුහං නිවාසෙත්වා පත්තිකොව බග්ගං ආදාය “සරහං ගණ්ඨස්සාමි” ති වෙගෙන පක්ඛන්දි. අථ නං දිස්වා තීණි යොජනානි අනුබන්ධි. සරහො අරඤ්ඤං පාවිසී. රාජාපි පාවිසියෙව. තත්ථ සරහමිගස්ස ගමනග්ගෙ සට්ඨිහත්ථමත්තො මහාපුත්තිපාතනරකආවාටො අත්ථි, සො තිංසහත්ථමත්තං උදකෙන පුණ්ණො තිණෙහි ව පටිච්ඡන්තො. සරහො උදකගන්ධං සායින්වාච ආවාටභාවං ඤත්වා ථොකං ඔසක්කිත්වා ගතො. රාජා පන උජුකමෙව ආගච්ඡන්තො තස්මිං පති.

සරහො තස්ස පදසද්දං අසුණන්තො නිවත්තිත්වා තං අපස්සන්තො “නරකආවාටෙ පතිතො භවිස්සති” ති ඤත්වා ආගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො තං ගම්හිරෙ උදකෙ අප්පතිට්ඨෙ කිලමත්තං දිස්වා තෙන කතාපරාධං හදයෙ අකත්වා සඤ්ජාතකාරුඤ්ඤො “මා මයි පස්සන්තෙ වරාකො නස්සතු, ඉමම්භා තං දුක්ඛා මොචෙස්සාමි” ති ආවාටතීරෙ යීතො “මා භායි, මහාරාජ, අහං තං දුක්ඛා මොචෙස්සාමි” ති වත්වා අත්තතො පියපුත්තං උද්ධරිතුං උස්සාහං කරොන්තො විය තස්සුද්ධරණත්ථාය සිලාය යොග්ගං කත්වා “විජ්ඣාස්සාමි” ති ආගතං රාජානං සට්ඨිහත්ථා නරකා උද්ධරිත්වා අස්සාසෙත්වා පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා අරඤ්ඤා නීහරිත්වා සෙනාය අවිදුරෙ ඔනාරෙත්වා ඔවාදමස්ස දත්වා පඤ්චසු සිලෙසු

පතිට්ඨාපෙසි. රාජා සෙනච්ඡපරිවුතො නගරං ගන්ත්වා “ඉතො පට්ඨාය සකලරට්ඨවාසිනො පඤ්ච සීලානි රක්ඛන්තු”ති ධම්මහෙරිං වරාපෙසි. මහාසත්තෙන පන අත්තනො කතගුණං කස්සචි අකට්ඨත්වා සායං නානග්ගරසහොජනං භුඤ්ජිත්වා අලඬකතසයනෙ සයින්වා පච්චුසකාලෙ මහාසත්තස්ස ගුණං සරිත්වා උට්ඨාය සයනපිට්ඨෙ පල්ලඬකෙන නිසීදිත්වා පිතිපුණ්ණෙන භද්දෙයන උදානං උදානෙන්තො “ආසීසෙට්ඨ පුරිසො”ති ආදිනා ඉමා ඡ ගාථා අභාසි.

තත්ථ අහිකා හිකා වානි දුක්ඛඵස්සා සුඛඵස්සා ච, මරණඵස්සා, ජීවිතඵස්සානිපි අත්ථො. සත්තානඤ්චි මරණඵස්සො අහිතො, ජීවිතඵස්සො හිතො. තෙසං අවිත්තිතො මරණඵස්සො ආගච්ඡතිති දස්සෙති. අවිත්තිතම්පිති මයා “ආවාටෙ පතිස්සාමි”ති න විත්තිතං, “සරහං මාරෙස්සාමි”ති විත්තිතං. ඉදානි පන මෙ විත්තිතං නට්ඨං, අවිත්තිතමෙව ජාතන්ති උදානවසෙන වදති. භොගානි යසපරිවාරා, එතෙ විත්තාමයා න භොන්ති. තස්මා ඤාණවතා වීරියමෙව කාතඛිඛන්ති වදති. වීරියවතො හි අවිත්තිතම්පි භොතියෙව.

තස්සෙතං උදානං උදානෙන්තස්සෙව අරුණං උට්ඨන්ති. පුරොහිතො පාතොච සුඛසෙය්‍යපුච්ඡනත්ථං ආගන්ත්වා ද්වාරෙ යිතො තස්ස උදානගීතසද්දං සුත්වා වින්තෙසි – “රාජා හියොයා මිගචං අගමාසි, තත්ථ සරහමිගං විද්ධො භවිස්සති, තෙන මඤ්ඤෙ උදානං උදානෙති”ති. එවං බ්‍රාහ්මණස්ස රඤ්ඤො පරිපුණ්ණඛාඤ්ජනං උදානං සුත්වා සුමජ්ජිතෙ ආදාසෙ මුඛං ඔලොකෙන්තස්ස ඡායා විය රඤ්ඤො ච සරහෙන ච කතකාරණං පාකටං අභොසි, සො නඛග්ගෙන ද්වාරං ආකොටෙසි. රාජා “කො එසො”ති පුච්ඡි. අහං, දෙව, පුරොහිතොති. අඵස්ස ද්වාරං විවරිත්වා “ඉතො එභාවරියා”ති ආහ. සො පච්ඡිත්වා රාජානං ඡයාපෙත්වා එකමන්තං යිතො “අහං, මහාරාජ, තයා අරඤ්ඤෙ කතකාරණං ජානාමි, ත්වං එකං සරහමිගං අනුබන්ධන්තො නරකෙ පතිතො, අඵ නං සො සරහො සීලාය යොග්ගං කත්වා නරකතො උද්ධරි, සො ත්වං තස්ස ගුණං සරිත්වා උදානං උදානෙසි”ති වත්වා “සරහං ගිරිදුග්ගස්මි”න්ති ආදිනා ද්වෙ ගාථා අභාසි.

තත්ථ අනුසරිති අනුබන්ධි. වික්කන්තන්ති උද්ධරණත්ථාය කතපරක්කමං. අනුජීවසිති උපජීවසි, තස්සානුභාවෙන තයා ජීවිතං ලද්ධන්ති අත්ථො. සමුද්ධරිති උද්ධරණං අකාසි. සීලාය යොග්ගං සරහො කරිත්වානි සීලාය සොපානසදිසාය නරකතො උද්ධරණයොග්ගතං කරිත්වා. අලීනවිත්තන්ති සඬකොචං අජ්ජත්තවිත්තං. ත මිගං වදෙසිති සුවණ්ණසරහමිගං ඉධ සිරිසයනෙ නිපන්තො වණ්ණෙසි. තං සුත්වා රාජා, “අයං මයා සද්ධිං න මිගචං ආගතො, සඬඛඤ්ච පවත්තිං ජානාති, කථං නු ඛො ජානාති, පුච්ඡස්සාමි න”න්ති වින්තෙත්වා – “කිං ත්වං නු තත්ථොචා”ති නවමගාථමාහ. තත්ථ හිංසරුපන්ති කිං නු තෙ ඤාණං බලවජාතිකං, තෙනෙතං ජානාසිති වදති. බ්‍රාහ්මණො “නාහං සඬඛඤ්ඤාමුද්ධො, ඛාඤ්ජනං අමක්ඛෙත්වා තයා කථිතගාථාය පන මය්හං අත්ථො උපට්ඨාති”ති දීපෙන්තො “න වෙවහ”න්ති දසමගාථමාහ. තත්ථ සුභාසිකානන්ති ඛාඤ්ජනං

අමක්කේත්වා සුට්ඨු භාසිතානං. අත්ථං තදානෙත්තීති යො තෙසං අත්ථො, තං ආනෙත්ති උපධාරෙත්තීති අත්ථො. තදා පුරොහිතො ධම්මසෙනාපති අහොසි. තෙනෙවාහ – “අනිතෙපි” තිආදි. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු

අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරාදයොතිආදීසු පන යාථාවසරසගුණවසෙනාති යථාසභාවගුණවසෙන. පබ්බජ්ජාවසෙන පටිවෙධවසෙන සුවිරං සුනිපුණං රත්තින්දිවපරිච්ඡෙදජානනවසෙන ව රත්තඤ්ඤානා වෙදිතබ්බාති තං දස්සෙන්තො “යථෙත්වා හි සම්මාසම්බුද්ධ” තිආදිමාහ. පාකටොව හොතීති සතිපඤ්ඤාවෙපුල්ලජ්ජත්තිකො පාකටො විභූතො හොති. අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤාති සාවකෙසු සබ්බපයමං චත්තාරි අරියසච්චාති ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤො. සබ්බෙසුපි එතදග්ගෙසුති සබ්බෙසුපි එතදග්ගසුත්තෙසු, සබ්බෙසු වා එතදග්ගට්ඨපනෙසු.

ධුරපත්තානීති පත්තානං පමුඛභූතාති බාහිරපත්තාති. නවුතිහත්ථානීති මජ්ඣිමපුරිසස්ස හත්ථෙන නවුතිරතතාති. පදුමෙනෙව තං තං පදෙසං උත්තරති අතික්කමතීති පදුමුත්තරො, හගවා. ගන්ධදාමමාලාදාමාදීහීති ආදිසද්දෙන පත්තදාමාදිං සඬගණ්හාති. තත්ථ ගන්ධදාමෙහි කතමාලා ගන්ධදාමං. ලවඬගතක්කොලජාතිපුප්ඵාදීහි කතමාලා මාලාදාමං. තමාලපත්තාදීහි කතමාලා පත්තදාමං. වඬගපට්ටෙති වඬගදෙසෙ උජ්ජන්තසනසුමුමවත්ථෙ. උත්තමසුමුමවත්ථන්ති කාසිකවත්ථමාහ.

තෙපරිවට්ටධම්මවක්කජ්ජවත්තනසුත්තන්තපරියොසානෙති එත්ථ “ඉදං දුක්ඛං අරියසච්ච” තිආදිනා සච්චවසෙන, “දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤායා” තිආදිනා කිච්චවසෙන, “දුක්ඛං අරියසච්චං පරිඤ්ඤාත” තිආදිනා කතවසෙන ව තීහි ආකාරෙහි පරිවට්ටෙන්වා චතුත්තං සච්චානං දෙසිතත්තා තයො පරිවට්ටා එතස්ස අත්ථිති තිපරිවට්ටං, තිපරිවට්ටමෙව තෙපරිවට්ටං, තෙපරිවට්ටඤ්ච තං ධම්මවක්කජ්ජවත්තනඤ්ඤාති තෙපරිවට්ටධම්මවක්කජ්ජවත්තනං, තදෙව සුත්තන්තං, තස්ස පරියොසානෙති අත්ථො.

සාලිගබ්භං ඵාලෙන්වා ආදායාති සාලිගබ්භං ඵාලෙන්වා තත්ථ ලබ්භමානං සාලිබීරරසං ආදාය. අනුච්ඡවිකන්ති බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං බීරපායසං පවාපෙම. වෙණුයො පුරිසභාවවසෙන බන්ධිත්වා කලාපකරණෙ කලාපග්ගං. බලෙ කලාපානං යපනදිවසෙ බලග්ගං. මද්දිත්වා විහීනං රාසිකරණදිවසෙ බලහණ්ඩග්ගං. කොට්ඨෙසු හි ධඤ්ඤස්ස පක්ඛිපනදිවසෙ කොට්ඨග්ගං.

ද්වෙ ගතියොති ද්වෙ එව නිජ්ජත්තියො, ද්වෙ නිට්ඨාති අත්ථො. තස්මිං කුමාරෙ සබ්බඤ්ඤාතං පත්තෙති කොණ්ඩඤ්ඤමාණවස්සෙව ලද්ධියං යත්වා ඉතරෙපි ඡ ජනා පුත්තෙ අනුසාසිංසු. බොධිරුක්ඛමුලෙ පාචිනපස්සං අවලට්ඨානං නාම, යං

“වජිරාසන” න්තිපි වුවුවනි. මහතං මහනියො වහනීති “පාවීනමුඛො” ති අවත්වා “පාවීනලොකධාතුඅභිමුඛො” ති වුත්තං. මංසවක්ඛුපි ලොකනාථස්ස අප්පටිඝාතං මහාවිසයඤ්චාති. චතුරඨගසමන්තාගතන්ති “කාමං තවො ච න්හාරු ච, අට්ඨි ච අවසිස්සතු” තිආදිනා (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22, 237; අ. නි. 2.5; මහානි. 196) වුත්තචතුරඨගසමන්තාගතං.

ඉදං පන සබ්බමෙවාති “කස්ස නු ඛො අහං පයමං ධම්මං දෙසෙස්සාමි” තිආදිනයප්පවත්තං (ම. නි. 1.284; 2.341; මහාව. 10) සබ්බමෙව. පරිචිතක්කමත්තමෙව තථා අත්ථසිද්ධියා අභාවතො. පුජ්ඪිතඵලිතං කත්වාති අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාහි සබ්බපාලිචුල්ලං, මග්ගඵලෙහි සබ්බසො ඵලභාරහරිතඤ්ච කරොත්තො පුජ්ඪිතං ඵලිතං කත්වා. අපක්කමිතුකාමො හුත්වාති ද්වෙපි අග්ගසාවකෙ අත්තනො නිපච්චකාරං කරොත්තෙ දිස්වා තෙසං ගුණානිරෙකතං බහු මඤ්ඤන්තො බුද්ධානං සන්තිකා අපක්කමිතුකාමො හුත්වා. තත්තෙට්ඨාති ඡද්දන්තදහනීරෙයෙව.

සාරිපුත්ත-මොග්ගල්ලානත්තෙරවත්ථු

189-190. දුතියතතියෙසු ඉද්ධිමන්තානන්ති එත්ථ මන්ත-සද්දො අතිසයත්ථවිසයොති ථෙරස්ස අතිසයිකඉද්ධිතං දස්සෙතුං – “ඉද්ධියා සම්පන්නාන” න්ති වුත්තං. සහ පංසුහි කීළිංසුති සහපංසුකීළිතා. ඉධලොකත්තභාවමෙවාති දිට්ඨධම්මිකඅත්තභාවමෙව. සොළස පඤ්ඤා පටිච්ඡික්ඛිත්වා යීතොති මජ්ඣිමනිකායෙ අනුපදසුත්තන්තදෙසනාය “මහාපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො, පුටුපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො, භාසපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො, ජවනපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො, තික්ඛපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො, නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො” ති (ම. නි. 3.93) ඵවමාගතා මහාපඤ්ඤාදිකා ඡ, තස්මිංයෙව සුත්තෙ ආගතා නවානුපුබ්බවිහාරසමාපත්තිපඤ්ඤා, අරහත්තමග්ගපඤ්ඤාති ඉමා සොළසවිධා පඤ්ඤා පටිච්ඡික්ඛිත්වා සච්ඡිකත්වා යීතො.

පඤ්ඤාසාකච්ඡන්ති පඤ්ඤස්ස පුච්ඡනවසෙන විස්සජ්ජනවසෙන ච සාකච්ඡං කරොති. අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතං මග්ගන්ති එතං අනුබන්ධනස්ස කාරණවචනං. ඉදඤ්චි වුත්තං හොති – යංනුනාහං ඉමං භික්ඛුං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධෙය්‍යං. කස්මා? යස්මා ඉදං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධනං නාම අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතං මග්ගං, ඤාතො වෙව උපගතො ච මග්ගොති අත්ථො. අථ චා අත්ථිකෙහි අම්මෙහි මරණෙ සති අමතෙනපි භවිතබ්බන්ති ඵවං කෙවලං අත්ථිති උපඤ්ඤාතං, අනුමානඤ්ඤාණෙන උපගන්ත්වා ඤාතං නිබ්බානං නාම අත්ථි, තං මග්ගන්තො පරියෙසන්තොති ඵවම්මපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තෙසං පරිසායාති ද්විත්තං අග්ගසාවකානං පරිවාරභූතපරිසාය. ද්වෙ අග්ගසාවකෙති සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ ද්වෙ මහානුභාවෙ සාවකෙ.

යානන්තරෙති අග්ගසාවකත්තසඤ්ඤිතෙ යානන්තරෙ යිපෙසි. කස්මා පනෙත්ථ “අග්ගසාවකෙ”ති අවත්වා “මහාසාවකෙ”ති වුත්තං. යදි අඤ්ඤෙපි මහාටෙරා අභිඤ්ඤාතාදිගුණවිසෙසයොගෙන “මහාසාවකා”ති වත්තබ්බතං ලභන්ති, ඉමෙයෙව පන සාවකෙසු අනඤ්ඤසාධාරණභූතා විසෙසතො “මහාසාවකා”ති වත්තබ්බාති දස්සනත්ථං “ද්වෙපි මහාසාවකෙ”ති වුත්තං.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

191. චතුත්ථෙ යස්මා ධුතවාදධුතධම්මධුතඬගාති ධුතමුලකාති, තස්මා “ධුතො වෙදිතබ්බො”ති ආරද්ධං, තත්ථ කිලෙසෙ ධුති ධුතවාති ධුතො, ධුතකිලෙසො පුග්ගලො, කිලෙසධුතනො වා ධම්මො, කිලෙසධුතනො ධම්මොති ව සපුබ්බහාගො අරියමග්ගො දට්ඨබ්බො. තං ධුතසඤ්ඤිතං කිලෙසධුතනධම්මං වදති, පරෙ තත්ථ පතිට්ඨාපෙතීති ධුතවාදො. චතුක්කඤ්ඤෙත්ථ සම්භවතීති තං දස්සෙතුං – “එත්ථ පනා”තිආදි ආරද්ධං. තයිදන්ති නිපාතො, තස්ස සො අයන්ති අත්ථො. ධුතභූතස්ස ධුතභූතා ධම්මා ධුතධම්මා. අප්පිච්ඡතා සන්තුට්ඨිතා හෙට්ඨා වුත්තා එව. කිලෙසෙ සම්මා ලිඛති තච්ඡතීති සල්ලෙඛො, කිලෙසපෙගුච්ඡී, තස්ස භාවො සල්ලෙඛතා. ද්විහිපි කාමෙහි විච්චිවතීති පච්චෙකො, යොනිසොමනසිකාරබහුලො පුග්ගලො, තස්ස භාවො පච්චෙකතා. ඉමිනා සරීරට්ඨපනමත්තෙන අත්ථීති ඉදමට්ඨී ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා, තස්ස භාවො ඉදමට්ඨිතා, ඉමෙහි වා කුසලධම්මෙහි අත්ථී ඉදමට්ඨී, යෙන ඤාණෙන “පබ්බජිතෙන නාම පංසුකුලිකඬගාදිසු පතිට්ඨිතෙන භවිතබ්බ”න්ති යථානුසිට්ඨං ධුතගුණෙ සමාදියති වෙව පරිහරති ව, තං ඤාණං ඉදමට්ඨිතා. තෙනාහ – “ඉදමට්ඨිතා ඤාණමෙවා”ති. ධුතධම්මා නාමාති ධුතඬගසෙවනාය පටිපක්ඛභූතානං පාපධම්මානං ධුතනවසෙන පවත්ති යා ධුතොති ලද්ධනාමාය ධුතඬගවෙතනාය උපකාරකා ධම්මාති කත්වා ධුතධම්මා නාම. අනුපතන්තීති තදන්තොගධා තප්පරියාපන්තා හොන්ති තදුභයස්සෙව පවත්තිවිසෙසභාවතො. පටික්ඛෙපවත්ථුසුති ධුතඬගසෙවනාය පටික්ඛිපිතබ්බවත්ථුසු පහාතබ්බවත්ථුසු.

පංසුකුලිකඬගං...පෙ.... නෙසජ්ජිකඬගන්ති උද්දෙසොපි පෙය්‍යාලනයෙන දස්සිතො. යදෙත්ථ වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.22 ආදයො) විත්ථාරතො වුත්තං. ධුතවාදග්ගහණෙනෙව ථෙරස්ස ධුතභාවොපි ගහිතො හොතීති “ධුතවාදාන”න්තෙව වුත්තං. අයං මහාති අභිනිභාරාදිමහන්තතායපි සාසනස්ස උපකාරිතායපි අයං ථෙරො මහා, ගුණමහන්තතාය පසංසාවචනමෙව වා එතං ථෙරස්ස යදිදං මහාකස්සපොති යථා “මහාමොග්ගල්ලානො”ති.

සත්ථු ධම්මදෙසනාය වත්ථුත්තයෙ සඤ්ජාතජ්ජසාදනාය උපාසකභාවෙ ධීතත්තා වුත්තං – “උපොසථඬගාති අධිට්ඨායා”තිආදි. එතස්ස අග්ගභාවස්සාති යොජෙතබ්බං. සච්චකාරොති සච්චභාවාවහො කාරො, අවිසංවාදනවසෙන වා තදත්ථසාධනොති අත්ථො. කොලාහලන්ති කුතුහලවිජ්ජාරො. සත්ථා සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ ධම්මං කථෙත්තො සත්තානං සවනයොග්ගං කාලං

සල්ලක්බෙන්තො දිවා සායන්හසමයං කටෙති, රත්තියං සකලයාමං. තෙනාහ – “බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණො ආහ – ‘හොති කිං රත්තියං ධම්මං සුඤ්ඤාදිවා’”ති. විස්සාසිකොති විස්සාසිකභාවො. “තතො පට්ඨාය සො”ති වා පාඨො.

ද්වෙ අසඬබ්බෙය්‍යානි පුරිතපාරමිස්සාති ඉදං සා පරම්පරාය සොතපතිතං අත්ථං ගහෙත්වා ආහ. අදිත්තවිපාකස්සාති අවිපක්කවිපාකස්ස. හද්දකෙ කාලෙති යුත්තෙ කාලෙ. නක්ඛත්තන්ති නක්ඛත්තෙන ලක්ඛිතං ඡණං. තස්මිං තස්මිඤ්චි නක්ඛත්තෙන අනුභවිතබ්බජණාති නක්ඛත්තාති නාම, ඉතරාති පන ඡණාති නාම. සම්මාපතිතදුක්ඛතො විමොචනෙන තතො නියානාවහතාය ඉච්ඡිතත්ථස්ස ලභාපනතො ව නියානාකං. තෙසන්ති සුවණ්ණපද්ධතාං. ඔලම්බකාති සුවණ්ණරතනවිචිත්තා රතනදාමා. පුඤ්ඤානියාමෙනාති පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධෙන නියාමෙන. ස්වස්ස බාරාණසිරජ්ජං දාතුං කතොකාසො. චුස්සරථන්ති මඬගලරථං. සෙතච්ඡත්තඋණ්ඨිසවාලබ්ඡනිගගමණිපාදුකාති පඤ්චවිධං රාජකකුඬහණ්ඩන්ති වදන්ති. ඉධ පන සෙතච්ඡත්තං විසුං ගහිතන්ති සීභාසනං පඤ්චමං කත්වා වදන්ති. පාරුපනකණ්ණන්ති පාරුපනවත්ථස්ස දසන්තං. දිබ්බවත්ථදායිපුඤ්ඤානුභාවචොදිතො “නනු තාතා ථූල”න්ති ආහ. අහො තපස්සීති අහො කපණො අහං රාජාති අත්ථො. බුද්ධානං සද්දහිත්වාති බුද්ධානං සාසනං සද්දහිත්වා. වඬකමනසතානීති ඉති-සද්දො ආදායත්ථො. තෙන හි අග්ගිසාලාදීති පබ්බජිතසාරුජ්ජාති යානාති සඬගණ්භාති.

සාධුක්ඛිජිතන්ති අරියානං පරිනිබ්බුතට්ඨානෙ කාතබ්බසක්කාරං වදන්ති. නජ්ජමජ්ජි, නිරොගා අය්‍යාති පුච්ඡිතාකාරදස්සනං. පරිනිබ්බුතා දෙවාති දෙවි පටිච්චනං අදාසි. පටියාදෙත්වාති නියාතෙත්වා. සමණකපබ්බජ්ජන්ති සමිතපාපෙහි අරියෙහි අනුට්ඨාතබ්බපබ්බජ්ජං. සො හි රාජා පච්චෙකබුද්ධානං වෙසස්ස දිට්ඨත්තා “ඉදමෙව හද්දක”න්ති තාදිසංයෙව ලිඬගං ගණ්ඨි. තත්ථොවාති බ්‍රහ්මලොකෙ ඵච. විසතිමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙති ආහරිත්වා සම්බන්ධො. බ්‍රහ්මලොකතො වචිත්වා නිබ්බත්තත්තා, බ්‍රහ්මවරියාධිකාරස්ස ව චිරකාලසම්භූතත්තා “ඵවරුපං කථං මා කටෙථා”ති ආහ. විසති ධරණාති නික්ඛන්ති වදන්ති, පඤ්චපලං නික්ඛන්ති අපරෙ. ඉත්ථාකරොති ඉත්ථීරතනස්ස උජ්ජන්තිට්ඨානං. අය්‍යධිතාති අම්භාකං අය්‍යස්ස ධිතා, හද්දකාපිලානීති අත්ථො. සමානපණ්ණන්ති සදිසපණ්ණං සදිසලෙඛං කුමාරස්ස කුමාරිකාය ව යුත්තං පණ්ණලෙඛං. තෙ පුරිසා සමාගතට්ඨානතො මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථගාමං මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරඤ්ච උද්දිස්ස අපක්කමන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සජ්ජන්තා නාම හොන්තිති “ඉතො ව එත්තො ව පෙසෙසු”න්ති වුත්තා.

පුජ්ඵදාමන්ති හත්ථිහත්ථජ්ජමාණං පුජ්ඵදාමං. තානීති තානි උහොහි ගන්ථාපිතානි ද්වෙ පුජ්ඵදාමානි. තෙති උහො හද්දා වෙච පිජ්ජලිකුමාරො ව. ලොකාමිසෙනාති කාමස්සාදෙන. අසංසට්ඨාති න සංයුත්තා සටෙ ජලන්තෙන විය පදීපෙන අජ්ඣාසයෙ සමුජ්ජලන්තෙන විමොක්ඛබ්බිජෙන සමුස්සාහිතචිත්තත්තා. යන්තබ්බද්ධානීති සස්සසම්පාදනත්ථං තත්ථ තත්ථ ද්වාරකවාටයොජනවසෙන බ්බද්ධානි නික්ඛමනතුම්බානි. කම්මන්තොති කසිකම්මකරණට්ඨානං. දාසිකගාමාති

දාසානං වසනගාමා. ඔසාරෙත්වාති පක්ඛිපිත්වා. ආකප්පකුත්තවසෙනාති
 ආකාරවසෙන කිරියාවසෙන. අනනුවිච්ඡිකන්ති පබ්බතභාවස්ස අනනුරූපං. තස්ස
 මත්ථකෙති ද්වේධාපථස්ස ද්විධාභූතට්ඨානෙ. එතෙසං සඬගහං කාතුං වට්ටතීති
 නිසිදන්ති සම්බන්ධො. සා පන තත්ථ සත්ථු නිසජ්ජා ඵදිසීති දස්සෙතුං –
 “නිසිදන්තො පනා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ යා බුද්ධානං
 අපරිමිතකාලසම්භූතාවන්තෙය්‍යාපරිඤ්ඤෙය්‍යපුඤ්ඤසම්භාරූපවයනිබ්බත්තා
 රූපජ්ජභාවබුද්ධගුණවිජ්ජොතිතා
 ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනසමුප්පලිතා
 බ්‍යාමජ්ජභාකෙතුමාලාලඬකතා සභාවසිද්ධිතාය අකිත්තිමා රූපකායසිරි, තංයෙව
 මහාකස්සපස්ස අදිට්ඨපුබ්බජ්ජසාදසංවද්ධනත්ථං අනිග්ගුහිත්වා නිසිත්තො භගවා
 “බුද්ධවෙසං ගහෙත්වා...පෙ.... නිසිදී”ති වුත්තො. අසීතිහත්ථජ්ජදෙසං
 බ්‍යාපෙත්වා පවත්තියා අසීතිහත්ථාති වුත්තා. සතසාබොති බහුසාබො
 අනෙකසාබො. සුවණ්ණවණ්ණොව අහොසි නිරන්තරං බුද්ධරස්මිහි සමන්තතො
 සමොකිණ්ණභාවතො.

තීසු යානෙසුති දුරතො නාතිදුරෙ ආසන්තෙති තීසු යානෙසු. තීහි ඔවාදෙහීති
 “තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං ‘තිබ්බං මෙ හිරොත්තජ්ජං පච්චුපට්ඨිතං
 භවිස්සති ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣිමෙසු’ති. එවඤ්ඤි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බං.
 තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං ‘යං කිඤ්චි ධම්මං සුණ්ණස්සාමි
 කුසල්ලපසංහිතං, සබ්බං තං අට්ඨිං කත්වා මනසි කරිත්වා සබ්බං චෙතසා
 සමන්තාහරිත්වා ඔහිතසොතො ධම්මං සුණ්ණස්සාමි’ති, එවඤ්ඤි තෙ, කස්සප,
 සික්ඛිතබ්බං. තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං ‘සාතසහගතා ව මෙ
 කායගතාසති න විජහිස්සතී’ති, එවඤ්ඤි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බං’න්ති (සං. නි.
 2.154) ඉමෙහි තීහි ඔවාදෙහි. එත්ථ හි භගවා පඨමං ඔවාදං ථෙරස්ස
 බ්‍රාහ්මණජාතිකත්තා ජාතිමානජ්ජභානත්ථමහාසි, දුතියං බාහුසච්චං නිස්සාය
 උප්පජ්ජනකඅභංකාරජ්ජභානත්ථං, තතියං උපධිසම්පත්තිං නිස්සාය
 උප්පජ්ජනකඅත්තසිනෙහජ්ජභානත්ථං. මුදුකා බො ත්‍යායන්ති මුදුකා බො තෙ අයං.
 කස්මා පන භගවා එවමාහ? ථෙරෙන සහ චීවරං පරිචත්තෙතුකාමතාය. කස්මා
 පරිචත්තෙතුකාමො ජාතොති? ථෙරං අත්තතො යානෙ යපෙතුකාමතාය. කිං
 සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා නත්ථීති? අත්ථී, එවං පනස්ස අහොසි “ඉමෙන චීරං
 යස්සන්ති, කස්සපො පන වීසතිවස්සසතායුකො, සො මගි පරිනිබ්බුතෙ
 සත්තපණ්ණිගුහායං වසිත්වා ධම්මවිනයසඬගහං කත්වා මම සාසනං
 පඤ්චවස්සසහස්සපරිමාණකාලජ්ජවත්තනකං කරිස්සතීති අත්තතො යානෙ යපෙසි.
 එවං හික්ඛු කස්සපස්ස සුස්සුසිතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති”ති. තස්මා එවමාහ.

වන්දුපමොති වන්දසදිසො හුත්වා. කිං පරිමණ්ඩලතාය? නො, අපිව බො යථා
 වන්දො ගගනතලං පක්ඛන්දමානො න කෙනචි සද්ධිං සන්ථවං වා සිනෙහං වා
 ආලයං වා කරොති, න ව න හොති මහාජනස්ස පියො මනාපො, අයම්පි එවං
 කෙනචි සද්ධිං සන්ථවාදීනං අකරණෙන බහුජනස්ස පියො මනාපො වන්දුපමො
 හුත්වා බත්තියකුලාදීනි වත්තාරි කුලානි උපසඬකමතීති අත්ථො. අපකස්සෙව කායං

අපකස්ස චිත්තන්ති තෙනෙව සන්ථවාදීනං අකරණෙන කායඤ්ච චිත්තඤ්ච
 අපකඨ්ඨිත්වා, අපනෙත්වාති අත්ථො. නිව්චං නවොති නිව්චනවකොව,
 ආගන්තුකසදිසො භුත්වාති අත්ථො. ආගන්තුකො හි පටිපාටියා සම්පත්තගෙන
 පටිසිත්වා සවෙ නං සරසාමිකා දිස්වා ‘‘අම්භාකම්පි පුත්තභාතරො විජ්ජවාසං
 ගන්ත්වා එවං විවරිංසු’’ති අනුකම්පමානා නිසීදාපෙත්වා භොජෙත්ති,
 භුත්තමත්තොයෙව ‘‘තුම්භාකං භාජනං ගණ්හවා’’ති උට්ඨාය පක්කමති, න තෙහි
 සද්ධිං සන්ථවං වා කරොති, කිව්චකරණියානි වා සංවිදහති, එවමයම්පි පටිපාටියා
 සම්පත්තං සරං පටිසිත්වා යං ඉරියාපටෙ පසන්නා මනුස්සා දෙනති, තං ගහෙත්වා
 ඡින්නසන්ථවො තෙසං කිව්චකරණියෙ අඛ්‍යාවටො භුත්වා නික්ඛමතීති දීපෙති.

අප්පගඛ්භොති නප්පගඛ්භො, අට්ඨට්ඨානෙන කායපාගඛ්භියෙන, චතුට්ඨානෙන
 වච්චාගඛ්භියෙන, අනෙකට්ඨානෙන මනොපාගඛ්භියෙන ච විරහිතොති අත්ථො.
 අට්ඨට්ඨානං කායපාගඛ්භියං නාම
 සඨසගණපුග්ගලභොජනසාලජන්තාසරනභානතිත්ථික්ඛාවාරමග්ගෙසු
 අන්තර්සරපවෙසනෙ ව කායෙන අප්පතිරූපකරණං. චතුට්ඨානං වච්චාගඛ්භියං නාම
 සඨසගණපුග්ගලඅන්තර්සරෙසු අප්පතිරූපවාචානිච්ඡාරණං. අනෙකට්ඨානං
 මනොපාගඛ්භියං නාම තෙසු තෙසු යානෙසු කායවාචාහි අප්ඤ්ඤාවාරං
 අනාපජ්ජිත්වාපි මනසා කාමචිතක්කාදීනං විතක්කනං. සඛ්ඛෙසම්පි ඉමෙසං
 පාගඛ්භියානං අභාවෙන අප්පගඛ්භො භුත්වා කුලානි උපසඨකමතීති අත්ථො.
 කස්සපසංයුත්තෙන ච චන්ද්‍රපමප්පටිපදාදිට්ඨෙරස්ස ධුතවාදෙසු අග්ගභාවස්ස
 ඛොධිතත්තා චුත්තං ‘‘එතදෙව කස්සපසංයුත්තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා’’ති.

අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු

192. පඤ්චමෙ භොජනපපඤ්චමත්තන්ති ගොවරගාමෙ පිණ්ඩාය
 වරණාභාරපරිභොගසඤ්ඤිතං භොජනපපඤ්චමත්තං. දීපරුක්ඛානන්ති
 ලොහදන්තකට්ඨමයානං මහන්තානං දීපරුක්ඛානං. ලොහමයෙසුපි හි තෙසු
 දීපාධාරෙසු දීපරුක්ඛකානි රුළුහිරෙසා දට්ඨබ්බා.
 ඔලම්බකදීපමණ්ඩලදීපසඤ්චරණදීපාදිකා සෙසදීපා.

අනුපරියාසි පදක්ඛිණකරණවසෙන. අහං තෙනානි යෙන තුය්හං අත්ථො, අහං
 තෙන පචාරෙමි, තස්මා තං ආහරාපෙත්වා ගණ්හාති අත්ථො.
 සුවණ්ණපාතියංයෙවස්ස භත්තං උප්පජ්ජිති දෙවතානුභාවෙන උප්පජ්ජි, න කිඤ්චි
 පවනකිව්චං අත්ථි. සත්ත මහාපුරිසචිතක්කෙ චිතක්කෙසීති ‘‘අප්පිච්ඡස්සායං
 ධම්මො, නායං ධම්මො මහිච්ඡස්සා’’ති ආදිකෙ සත්ත මහාපුරිසචිතක්කෙ
 චිතක්කෙසී. අට්ඨමෙති ‘‘නිප්පඤ්චාරාමස්සායං ධම්මො, නායං ධම්මො
 පපඤ්චාරාමස්සා’’ති එතස්මිං පුරිසචිතක්කෙ.

මම සඨකප්පමඤ්ඤායානි ‘‘අප්පිච්ඡස්සායං ධම්මො, නායං ධම්මො
 මහිච්ඡස්සා’’ති ආදිනා (දී. නි. 3.358; අ. නි. 8.30) මහාපුරිසචිතක්කවසෙන

ආරද්ධමත්තං මත්ථකං පාපෙතුං අසමත්ථභාවෙන ධීතං මම සඬකප්පං ඡානිත්වා. මනොමයෙනාති මනොමයෙන විය මනසා නිමිතිසදිසෙන, පරිණාමිතෙනාති අත්ථො. ඉද්ධියාති “අයං කායො ඉදං චිත්තං විය භොතු”ති එවං පවත්තාය අධිට්ඨානිද්ධියා.

යදා මෙ අහු සඬකප්පොති යස්මිං කාලෙ මය්හං “කිදිසො නු ඛො අට්ඨමො මහාපුරිසවිතක්කො”ති පරිවිතක්කො අහොසි, යදා මෙ අහු සඬකප්පො, තතො මම සඬකප්පමඤ්ඤාය ඉද්ධියා උපසඬකම්, උත්තරි දෙසයිති යොජනා. උත්තරි දෙසයිති “නිජ්පපඤ්චාරාමස්සායං ධම්මො නිජ්පපඤ්චරතිනො, නායං ධම්මො පපඤ්චාරාමස්ස පපඤ්චරතිනො”ති (දී. නි. 3.358; අ. නි. 8.30) ඉමං අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං පුරෙන්නො උපරි දෙසයි. තං පන දෙසිතං දස්සෙන්නො ආහ – “නිජ්පපඤ්චරතො බුද්ධො, නිජ්පපඤ්චමදෙසයි”ති, පපඤ්චා නාම රාගාදයො කිලෙසා, තෙසං වූපසමනතාය තදභාවතො ව ලොකුත්තරධම්මා නිජ්පපඤ්චා නාම. යථා තං පාපුණාති, තථා ධම්මං දෙසෙසි, සාමුක්කංසිකං චතුසච්චදෙසනං අදෙසයිති අත්ථො.

තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤායාති තස්ස සත්ථු දෙසනාධම්මං ඡානිත්වා. විහාසින්නි යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්නො විහරිං. සාසනෙ රතොති සික්ඛත්තයසඬගහෙ සාසනෙ අභිරතො. තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තාති පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤාණං, දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණං, ආසවක්ඛයඤ්ඤාණන්ති ඉමා තිස්සො විජ්ජා මයා අනුප්පත්තා සවිජ්ජකතා. තතො එව කතං බුද්ධස්ස සාසනං, අනුසිට්ඨි ඔවාදො අනුට්ඨිතොති අත්ථො.

හද්දියත්ථෙරවත්ථු

193. ඡට්ඨෙ උච්ච-සද්දෙන සමානත්ථො උච්චා-සද්දොති ආහ – “උච්චාකුලිකානන්ති උච්චෙ කුලෙ ඡාතාන”න්ති. කාළී සා දෙවීති කාළවණ්ණතාය කාළී සා දෙවී. කුලානුක්කමෙන රජ්ජානුප්පත්ති මහාකුලිනස්සෙවති වුත්තං – “සොයෙව වා”තිආදි.

ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරවත්ථු

194. සත්තමෙ රිත්තකොති දෙයාවත්ථුරහිතො. ගුණ ආවජ්ජෙත්වාති භගවතො රූපගුණ චෙව ආකප්පසම්පදාදිගුණ ච අත්තනො අධිජ්ජායං ඤත්වා අම්බසක්කස්ස පටිග්ගහණං පරිභුඤ්ජනන්ති එවමාදිකෙ යථාඋපට්ඨිතෙ ගුණ ආවජ්ජෙත්වා.

පිණ්ඩොලභාරද්වාජත්ථෙරවත්ථු

195. අට්ඨමෙ අභිනනාදභාවෙන සිහස්ස විය නාදො සිහනාදො, සො එතෙසං අත්ථිති සිහනාදිකා, තෙසං සිහනාදිකානං. ගරහිතබ්බපසංසිතබ්බධම්මෙ යථාවතො ඡානන්තස්සෙව ගරහා පසංසා ව යුත්තරූපාති ආහ – “බුද්ධා ව නාමා”තිආදි. ඛිණා

ජාතීතිආදීහි පව්වවෙක්ඛණඤාණස්ස භූමිං දස්සෙති. තෙන හි ඤාණෙන අරියසාවකො පව්වවෙක්ඛන්තො “ඛිණා ජාති” තිආදිං පජානාති. කතමා පනස්ස ජාති ඛිණා, කථංඤ්ව පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ඛිණා පුබ්බෙව ඛිණත්තා, න අනාගතා අනාගතෙ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්නා විජ්ජමානත්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය එකචතුපඤ්චවොකාරහවෙසු එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධජ්ජහෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජනෙන ඛිණා. තං සො මග්ගභාවනාය පහීනකිලෙසෙ පව්වවෙක්ඛන්වා “කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයතිං අප්පට්ඨන්ධිකං භොති” ති ජානන්තො පජානාති.

වුසිතන්ති වුට්ඨං පරිවුට්ඨං, කතං වරිතං නිට්ඨිතන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මවරියන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියං. පුටුප්පනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා මග්ගබ්‍රහ්මවරියං වසන්ති නාම, ඛිණාසවො වුට්ඨවාසො. තස්මා අරියසාවකො අත්තනො බ්‍රහ්මවරියවාසං පව්වවෙක්ඛන්තො “වුසිතං බ්‍රහ්මවරිය” න්ති පජානාති. කතං කරණීයන්ති චතුසු සච්චෙසු චතුහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාහිසමයවසෙන සොළසවිධං කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. පුටුප්පනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, ඛිණාසවො කතකරණීයො. තස්මා අරියසාවකො අත්තනො කරණීයං පව්වවෙක්ඛන්තො “කතං කරණීය” න්ති පජානාති. නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවං සොළසවිධකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාය කිච්චං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථභාවතො ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි චත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථී, ඉමෙ පන පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය, තෙ වරිමකච්ඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායස්සන්තීති පජානාති.

මන්තාණිපුත්තපුණ්ණත්ථෙරවත්ථු

196. නවමෙ අට්ඨාරසසුපි විජ්ජාට්ඨානෙසු නිජ්ජන්තිං ගතත්තා “සබ්බසිජ්ජෙසු කොච්ඤො හුත්වා” ති වුත්තං. අභිදයාඅබ්භඤ්ඤාවහස්සෙව ධම්මස්ස තත්ථ උපලබ්භනතො “මොක්ඛධම්මං අදිස්වා” ති වුත්තං. තෙනාහ – “ඉදං වෙදත්තයං නාමා” තිආදි. තථා හි අනෙත දුග්ගතිපරිමුච්චනම්පි දුල්ලහං, අභිඤ්ඤාපරිවාරානං අට්ඨන්තං සමාපත්තීනං ලාභිතාය සයං එකදෙසෙන උපසන්තො පරමුක්කංසගතං උත්තමදුමථසමථං අනඤ්ඤසාධාරණං භගවන්තං සම්භාවෙන්තො “අයං පුරිසො” තිආදිමාහ. පිටකානි ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තීති එලභාජනානි ගහෙත්වා අස්සාමිකාය ආගච්ඡන්ති. බුද්ධානන්ති ගාරවවසෙන බහුවචනනිද්දෙසො කතො. පරිභුඤ්ජීති දෙවතාහි පක්ඛිත්තදිබ්බොජං චනමූලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජී. පත්තෙ පතිට්ඨාපිතසමනන්තරමෙව හි දෙවතා තත්ථ දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. සම්මසිත්වාති පව්වවෙක්ඛන්වා, පරිචත්තෙත්වාති ච වදන්ති. අරහත්තං පාපුණිංසුති

මහාදෙවත්ථෙරස්ස අනුමොදනකථාය අනුපුබ්බිකථාසක්ඛිකාය
සුවිසොධිතචිත්තසන්තානා අරහත්තං පාපුණ්සු.

දසහි කථාවත්ථුහි අප්පිච්ඡකථා සන්තුට්ඨිකථා පච්චෙකකථා අසංසග්ගකථා
වීරියාරම්භකථා සීලසම්පදාකථා සමාධිසම්පදාකථා පඤ්ඤාසම්පදාකථා
විමුක්තිසම්පදාකථා විමුක්තිඤාණදස්සනසම්පදාකථාහි ඉමෙහි දසහි කථාවත්ථුහි.
ජාතිභූමිථයවාසිනොති ජාතිභූමිවන්තදෙසවාසිනො, සත්ථු ජාතදෙසවාසිනොති
අත්ථො. සීසානුලොකිකොති පුරතො ගච්ඡන්තස්ස සීසං අනු අනු පස්සන්තො.
ඔකාසං සල්ලක්ඛෙත්වාති සාකච්ඡාය අවසරං සල්ලක්ඛෙත්වා. සත්තවිසුද්ධික්කමං
පුච්ඡති “කිං නු බො, ආවුසො, සීලවිසුද්ධත්ථං භගවති බ්‍රහ්මවරියං වුස්සති” තිආදිනා
(ම. නි. 1.257) සත්ත විසුද්ධියො පුච්ඡ. ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසී
සවිසෙසෙන දසකථාවත්ථුලාභිතාය.

මහාකච්චානත්ථෙරවත්ථු

197. දසමෙ සංඛිත්තෙන කථිතධම්මස්සාති මධුපිණ්ඩිකසුත්තන්තදෙසනාසු විය
සඬ්ඛෙපෙන දෙසිතධම්මස්ස. තං දෙසනං විත්ථාරෙත්වාති තං සඬ්ඛෙපදෙසනං
ආයතනාදිවසෙන විත්ථාරෙත්වා. අත්ථං විභජ්ජමානානන්ති තස්සා සඬ්ඛෙපදෙසනාය
අත්ථං විභජ්ජිත්වා කථෙත්තානං. අත්ථවසෙන වාති “එත්තකා එතස්ස අත්ථා” ති
අත්ථවසෙන වා දෙසනං පුරෙතුං සක්කොන්ති. බ්‍යඤ්ජනවසෙන වාති “එත්තකාති
එත්ථ බ්‍යඤ්ජනාති දෙසනාවසෙන වත්තබ්බාති” ති බ්‍යඤ්ජනවසෙන වා පුරෙතුං
සක්කොන්ති. අයං පන මහාකච්චානත්ථෙරො උභයවසෙනපි සක්කොති තස්ස
සඬ්ඛෙපෙන උද්දිට්ඨස්ස විත්ථාරෙන සත්ථු අප්ඤ්ඤාසංයානුරූපං දෙසනතො, තස්මා
තත්ථ අග්ගොති වුත්තො. වුත්තනෙයෙනෙවති “පාතොව සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා
උපොසථඬ්ඛාති අධිට්ඨායා” තිආදිනා භෙට්ඨා වුත්තනෙයෙනෙව. අඤ්ඤෙහිති
අඤ්ඤාසං ඉත්ථිනං කෙසෙහි අතිවිය දීඝා. න කෙවලඤ්ච දීඝා එව, අථ බො
සිනිද්ධනීලමුදුකඤ්චිකා ව. නික්කෙසීති අප්පකෙසී යථා “අනුදරා කඤ්ඤා” ති.

පණ්ණාසන්ති වික්කෙතබ්බහණ්ඩං. ආවජ්ජෙත්වාති උපනිස්සයං කෙසානං
පකතිභාවාපත්තිඤ්ච ආවජ්ජෙත්වා. ගාරවෙනාති මුණ්ඩසීසාපි ථෙරෙ ගාරවෙන
එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා. නිමන්තෙත්වාති ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා. ඉමිස්සා
ඉත්ථියාති යථාවුත්තසෙට්ඨිධිතරමාහ. දිට්ඨධම්මිකොවාති අවධාරණං
අට්ඨානපයුත්තං, දිට්ඨධම්මිකො යසපට්ඨාගොව අගොසීති අත්ථො.
යසපට්ඨාගොති ව භවසම්පත්තිපට්ඨාගො. සත්තසු හි ජවනචෙතනාසු පයමා
දිට්ඨධම්මවෙදනීයඵලා, පච්ඡිමා උපපජ්ජවෙදනීයඵලා, මජ්ඣිම පඤ්ච
අපරාපරියවෙදනීයඵලා, තස්මා පයමං එකං චෙතනං යපෙත්වා සෙසා යථාසකං
පරිපුණ්ණඵලදායිනො හොන්ති, පයමචෙතනාය පන දිට්ඨධම්මිකො යසපට්ඨාගොව
අගොසී.

පයමඑතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 2. දුතියඑතදග්ගවග්ගවණ්ණනා

චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

198-200. දුතියස්ස පඨමෙ මනෙන නිබ්බත්තිතන්ති අභිඤ්ඤාමනෙන උප්පාදිතං. මනෙන කතකායොති අභිඤ්ඤාවිත්තෙන දෙසන්තරං පත්තකායො. මනෙන නිබ්බත්තිතකායොති අභිඤ්ඤාමනසා නිමිත්තකායො “අඤ්ඤං කායං අභිනිමිත්තාති” තිආදිසු (දී. නි. 1.236-237; පටි. ම. 3.14) විය. එකසදිසෙයෙවාති අත්තසදිසෙයෙව. එකවිධමෙවාති අත්තනා කතප්පකාරමෙව. එතප්පරමො හි යෙභුයොන සාවකානං ඉද්ධිනිමිමානවිධි. අග්ගො නාම ජාතො එකදෙසෙන සත්ථු ඉද්ධිනිමිමානානුචිධානතො.

ලාභිතායාති එත්ථ ලාභීති ඊකාරො අතිසයත්ථො. තෙන ථෙරස්ස චතුත්තං රූපාවචරප්ඤ්ඤානානං අතිසයෙන සවිසෙසලාභිතං දස්සෙති. අරූපාවචරප්ඤ්ඤානානං ලාභිතායාති එත්ථාපි එසෙව නයො. න කෙවලඤ්ඤෙවනා චෙතොසඤ්ඤාවිච්චිකුසලතා රූපාරූපප්ඤ්ඤානලාභිතාය එව, අථ ඛො ඉමෙහිපි කාරණෙහිති දස්සෙතුං – “චූළපන්ථකො වා” තිආදි වුත්තං. චෙතොති චෙත්ථ විත්තසිසෙන සමාධි වුත්තො, තස්මා චෙතසො සමාධිස්ස විච්චිතං. චෙතොවිච්චිටො, එකස්මිංයෙවාරම්මණෙ සමාධිවිත්තං විච්චිටෙත්වා හෙට්ඨිමස්ස හෙට්ඨිමස්ස උපරුපරි භාපනතො රූපාවචරප්ඤ්ඤානලාභී චෙතොවිච්චිකුසලො නාම. “සබ්බසො රූපසඤ්ඤාන” තිආදිනා (ධ. ස. 265) වුත්තසඤ්ඤා අතික්කම්ත්වා “ආකාසානඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගතං...පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤාසහගත” තිආදිනා (ධ. ස. 265-268) සඤ්ඤාසිසෙන වුත්තප්ඤ්ඤානානං විච්චිකුසලො, තථා ඉත්ථිපුරිසාදිසඤ්ඤා නිව්චසඤ්ඤාදිතො විත්තං විච්චිටෙත්වා කෙවලෙ රූපාරූපධම්මමත්තෙ අසඬ්ඛනෙ නිබ්බානෙ ව විසෙසතො වච්චනතො ව සුඤ්ඤානානුපස්සනාඛුලො සඤ්ඤාවිච්චිකුසලො. සමාධිකුසලතාය චෙතොවිච්චිකුසලතා තබ්බහුලවිහාරිතාය. තථා විපස්සනාකුසලතාය සඤ්ඤාවිච්චිකුසලතා. එකොති චූළපන්ථකත්ථෙරං වදති. සමාධිලක්ඛණෙති සවිතක්කසවිචාරාදිසමාධිසභාවෙ. පුන එකොති මහාපන්ථකත්ථෙරමාහ. විපස්සනාලක්ඛණෙති සත්තඅනුපස්සනා අට්ඨාරසමභාවිපස්සනාදිවිපස්සනාසභාවෙ. සමාධිගාල්භොති සමාධිස්මි. ඔගාල්භවිත්තො සුභාවිතභාවනතා. අඬ්ඛසංඛිත්තෙති චතුරඬ්ඛිකතිච්චිකාදිවසෙන ඤානඬ්ඛානං සඬ්ඛිපනෙ. ආරම්මණසංඛිත්තෙති කසිණුග්ගාට්ඨාකාසාදිනිබ්බත්තනෙන කසිණාදිආරම්මණානං සංඛිපනෙ. අඬ්ඛවචත්ථාපනෙති විතක්කාදිතං ඤානඬ්ඛානං වචත්ථාපනෙ. ආරම්මණවචත්ථාපනෙති පට්ඨිකසිණාදිප්ඤ්ඤානාරම්මණානං වචත්ථාපනෙ.

කොතඨගෙහිති රූපාවචරජ්ඣානාසංකප්පාදි, කොතඨගානෙව කොතං. පුන
කොතඨගෙහිති අරූපාවචරජ්ඣානාසංකප්පාදි. භාතාති ජෙට්ඨභාතා. අස්සාති
කුට්ඨමිඛියස්ස. සුචණ්ණපුජන්ති සොචණ්ණමයං පුජ්ඨපුජං කත්වා. දෙවපුරෙති
තාවතිංසහවනෙ සුදස්සනමහානගරෙ. අග්ගද්වාරෙතාති තස්මිං දිවසෙ අග්ගං
සබ්බපයමං විවටෙන නගරද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා.

කොකනදන්ති පද්ධවිසෙසනං යථා “කොකාසක”න්ති. තං කිර ඛහුපත්තං
වණ්ණසම්පන්නං අතිසුගන්ධස්ථං හොති. “කොකනදං නාම සෙතපද්ධම”න්තිපි
වදන්ති. පාතොති පගෙව. අයස්සෙත්ථ අත්ථො – යථා කොකනදසම්බාතං පද්ධමං
පාතො සුරියුග්ගමනාවෙලායං ඵුල්ලං විකසිතං අවිතගන්ධං සියා විරොචමානං, එවං
සරීරගන්ධෙන ගුණගන්ධෙන ව සුගන්ධං සරදකාලෙ අත්තලික්ඛෙ ආදිච්චම්ච
අත්තනො තෙජසා තපන්නං අභිගෙහි නිච්ඡරණකපුත්තියා අභිගිරසං සම්මාසම්බුද්ධං
පස්සාති.

වුළපන්ථකො කිර කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පබ්බජිත්වා පඤ්ඤවා හුත්වා
අඤ්ඤතරස්ස දන්ධනික්ඛුනො උද්දෙසගහණකාලෙ පරිභාසකෙළිං අකාසි. සො
හික්ඛු තෙන පරිභාසෙන ලජ්ජිතො නෙව උද්දෙසං ගණ්හි, න සජ්ඣායමකාසි. තෙන
කම්මෙනායං පබ්බජිත්වා ව දන්ධො ජාතො, තස්මා ගහිතගහිතපදං උපරිඋපරිපදං
ගණ්හන්තස්ස නස්සති. ඉද්ධියා අභිසම්බරිත්වා සුද්ධං වොළඛණ්ඩං අදාසීති තස්ස
පුබ්බහෙතුං දිස්වා තදනුරූපෙ කම්මට්ඨානෙ නියොජෙන්නො සුද්ධං වොළඛණ්ඩං
අදාසි. සො කිර පුබ්බෙ රාජා හුත්වා නගරං පදක්ඛිණං කරොන්නො නලාටතො
සෙදෙ මුච්චන්තෙ පරිසුද්ධෙන සාටකෙන නලාටං පුඤ්ඡි, සාටකො කිලිට්ඨො
අහොසි. සො “ඉමං සරීරං නිස්සාය එවරූපො පරිසුද්ධසාටකො පකතිං ජහිත්වා
කිලිට්ඨො ජාතො, අනිච්චා වත සම්බාරා”ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලභි. තෙන
කාරණෙනස්ස රජොහරණමෙව පච්චයො ජාතො.

ලොමානීති වොළඛණ්ඩනත්තගතඅංසුකෙ වදති. “කිලිට්ඨධාතුකානී”ති
කිලිට්ඨසභාවානි. එවංගතිකමෙවානි ඉදං චිත්තමිපි භවභිගවසෙන පකතියා පණ්ඩරං
පරිසුද්ධං රාගාදිසම්පයුත්තධම්මවසෙන සංකිලිට්ඨං ජාතන්ති දස්සෙති. නක්ඛත්තං
සමානෙත්වානි නක්ඛත්තං සමන්තාහරිත්වා, ආවජ්ජෙත්වානි අත්ථො.
බ්ලාරස්සත්ථායාති බ්ලාරස්ස ගොචරත්ථාය. ජලපථකම්මිකෙනාති
සමුද්දකම්මිකෙන. වාරිත්ති බාදිතබ්බතිණං. සච්චකාරන්ති සච්චභාවාවහං කාරං,
“අත්තනා ගහිතෙ හණ්ඨෙ අඤ්ඤෙසං න දාතබ්බ”න්ති වත්වා දාතබ්බලඤ්ජන්ති
චුත්තං හොති. තතියෙන පටිභාරෙතාති තතියෙන සාසනෙන. පත්තිකා හුත්වානි
සාමිනො හුත්වා.

අප්පකෙනපිති ථොකෙනපි පරිත්තෙනපි. මෙධාවීති පඤ්ඤවා. පාහතෙනාති
හණ්ඩමුලෙන. විචක්ඛණොති වොහාරකුසලො. සමුට්ඨාපෙති අත්තානන්ති මහන්නං
ධනං යසස්ස උජ්ජාදෙත්වා තත්ථ අත්තානං සණ්ඨපෙති පතිට්ඨාපෙති. යථා කිං?
අණුං අග්ගිංව සන්ධමං, යථා පණ්ඩිතො පුරිසො පරිත්තකං අග්ගිං අනුක්කමෙන

ගොමයවුණ්ණාදීනි පක්ඛිපිත්වා මුඛවාතෙන ධමෙන්තො සමුට්ඨාපෙනි වඩ්ඨෙති,
 මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං කරොති, එවමෙව පණ්ඩිතො ථොකම්පි පාහතං ලභිත්වා
 නානාඋපායෙහි පයොජෙත්වා ධනඤ්ච යසඤ්ච වඩ්ඨෙති, වඩ්ඨෙත්වා පුන තත්ථ
 අත්තානං පතිට්ඨාපෙනි. තාය එව වා පන ධනස්ස මහන්තතාය අත්තානං
 සමුට්ඨාපෙනි, අභිඤ්ඤාතං පාකටං කරොතීති අත්ථො.

සුභුතිත්ථෙරවත්ථු

201-202. තතියෙ රණාති හි රාගාදයො කිලෙසා වුව්චන්තීති “සරණා
 ධම්මා”තිආදීසු (ධ. ස. 100 දුකමානිකා) රාගාදයො කිලෙසා “රණා”ති වුව්චන්ති.
 රණන්ති එතෙහිති රණා. යෙහි අභිභූතා සත්තා නානජපකාරෙන කන්දන්ති
 පරිදෙවන්ති, තස්මා තෙ රාගාදයො “රණා”ති වුත්තා. දෙසිතනියාමනො
 අනොක්කම්චාති දෙසිතානොක්කමනතො අනුපගන්ත්වා දෙසෙති, සත්ථාරා
 දෙසිතනියාමෙනෙව අනොදිස්සකං කත්වා ධම්මං දෙසෙතීති වුත්තං හොති. එවන්ති
 එවං මෙත්තාක්ඛානතො වුට්ඨාය භික්ඛාගහණෙ සති. භික්ඛාදායකානං මහජ්ඵලං
 භවිස්සතීති ඉදං වුළුව්ජරාසඬ්ඝාතසුත්තෙන (අ. නි. 1.51 ආදයො) දීපෙනඛ්ඛං.
 අව්ජරාසඬ්ඝාතමත්තම්පි හි කාලං මෙත්තවිත්තං ආසෙවන්තස්ස භික්ඛුනො
 දින්නදානං මහජ්ඵලං හොති මහානිසංසං, තෙන ව සො අමොසං රට්ඨපිණ්ඩං
 භුඤ්ජතීති අයමත්ථො තත්ථ ආගතොයෙව. නිමිත්තං ගණ්භිත්වාති ආකාරං
 සල්ලක්ඛෙත්වා.

බද්ධවනියරෙවතත්ථෙරවත්ථු

203. පඤ්චමෙ වනසභාගන්ති සභාගං වනං, සභාගන්ති ව සජ්ජායන්ති අත්ථො.
 යඤ්චි පකතිවිරුද්ධං බ්‍යාධිවිරුද්ධඤ්ච න හොති, තං “සභාග”න්ති වුව්චති.
 උදකසභාගන්තිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතඛ්ඛො.
 කල්‍යාණකම්මායුහනක්ඛණොති කල්‍යාණකම්මුපවයස්ස ඔකාසො. තිණ්ණං
 භාතිකානන්ති උපතිස්සො, වුන්දො, උපසෙතොති ඉමෙසං තිණ්ණං
 ජෙට්ඨභාතිකානං. තිස්සන්තඤ්ච භගිනීනන්ති වාලා, උපවාලා, සිසුපවාලාති ඉමෙසං
 තිස්සන්තං ජෙට්ඨභගිනීනං. එත්ථ ව සාරිපුත්තත්ථෙරො සයං පඛ්ඛජිත්වා වාලා,
 උපවාලා, සිසුපවාලාති තිස්සො භගිනියො, වුන්දො උපසෙතොති ඉමෙ භාතරො
 පඛ්ඛාජෙසි, රෙවතකුමාරො එකොව ගෙහෙ අවසිස්සති. තෙන වුත්තං –
 “අම්භාකං...පෙ.... පඛ්ඛාජෙත්තී”ති. මහල්ලකතරාති වුද්ධතරා. ඉදඤ්ච
 කුමාරිකාය විරජීවිතං අභිකඬ්ඛමානා ආහංසු. සා කිර තස්ස අයයිකා
 විසතිවස්සසතිකා ඛණ්ඩදන්තා පලිතකෙසා වලිත්තවා තිලකාහතගත්තා
 ගොපානසිවඬ්ඛා අහොසි. විධාවනිකන්ති විධාවනකිලිකං. තිස්සන්තං
 සම්පත්තීනන්ති අනුස්සවවසෙන මනුස්සදෙවමොක්ඛසම්පත්තියො සන්ධාය වදති,
 මනුස්සදෙවබ්‍රහ්මසම්පත්තියො වා. සිවලිස්ස පුඤ්ඤං විමංසිස්සාමාති “සිවලිනා
 කතපුඤ්ඤස්ස විපාකදානට්ඨානමිද්”න්ති ඤත්වා එවමාහ. සභාගට්ඨානන්ති සමං
 දෙසං.

තං භූමිරාමණෙයාකන්ති කිඤ්චාපි අරහන්තො ගාමන්තෙ කායච්චෙකං න ලහන්ති, චිත්තච්චෙකං පන ලහන්තෙව. තෙසඤ්ඤි දිබ්බජ්ජට්ඨාගානිපි ආරම්මණානි චිත්තං වාලොකුං න සක්කොන්ති, තස්මා ගාමො වා භොතු අරඤ්ඤාදීනං වා අඤ්ඤතරං, ‘යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙයාකං’, සො භූමිජ්ජදෙසො රමණීයො ඵවාති අත්ථො.

කඨිබ්බරෙවතත්ථෙරවත්ථු

204. ඡට්ඨෙ අකජ්ජියො, ආවුසො, ගුළොති එකදිවසං ථෙරො අන්තරාමග්ගෙ ගුළකරණං ඔක්කමිත්වා ගුළෙ පිට්ඨමිපි ඡාරිකමිපි පක්ඛිත්තෙ දිස්වාන “අකජ්ජියො ගුළො, සාමිසො න කජ්ජති ගුළො විකාලෙ පරිභුඤ්ජිතු” ත්ති කුක්කුච්චායන්තො ඵවමාහ. අකජ්ජියා මුග්ගාති එකදිවසං අන්තරාමග්ගෙ වච්චෙ මුග්ගං ඡාතං දිස්වා “අකජ්ජියා මුග්ගා, පක්කාපි මුග්ගා ඡායන්ති” ති කුක්කුච්චායන්තො ඵවමාහ. සෙසමෙත්ථ සබ්බං උත්තානමෙව.

සොණකොළිවිසත්ථෙරවත්ථු

205. සත්තමෙ භාපෙතබ්බමෙව අහොසි අච්චාරද්ධවීරියත්තා. උදකෙන සමුපබ්බුළ්භෙති උදකෙන ථලං උස්සාරෙත්වා තත්ථ තත්ථ රාසිකතෙ. හරිතුපලිත්තායාති ගොමයපරිභණ්ඩකතාය. තිව්ඨෙන උදකෙන පොසෙන්නීති බීරොදකං ගන්ධොදකං කෙවලොදකන්ති ඵවං තිව්ඨෙන උදකෙන පොසෙන්නි පරිපාලෙන්නි. පරිස්සාවෙත්වාති පරිසොධෙත්වා ගහිතෙ තණ්ඩුලෙති යොජෙතබ්බං. දෙවො මඤ්ඤති දෙවො විය. වීණොවාදෙනාති “තං කිං මඤ්ඤසි, සොණ, යදා තෙ වීණාය තන්තියො අච්චායනා භොන්ති, අපි නු තෙ වීණා තස්මිං සමයෙ සරවතී වා භොති කම්මඤ්ඤා වාති? නො හෙතං, හන්තෙති. ඵවමෙව බො, සොණ, අච්චාරද්ධවීරියං උද්ධව්වාය සංවත්තති, අතිසිථිලවීරියං කොසජ්ජාය සංවත්තති. තස්මාතිහ ත්වං, සොණ, වීරියසමතං අධිට්ඨහ, ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතං පටිවිජ්ඣා” ති (මහාව. 243) ඵවං වීණං උපමං කත්වා පවත්තිතෙන වීණොපමොවාදෙන. වීරියසමථයොජනත්ථායාති වීරියස්ස සමථෙන යොජනත්ථාය.

සොණකුටිකණ්ණත්ථෙරවත්ථු

206. අට්ඨමෙ කුටිකණ්ණොති වුව්චතීති “කොටිකණ්ණො” ති වත්තබ්බෙ “කුටිකණ්ණො” ති වොහරියති. කුලසරෙ හවා කුලසරිකා. සා කිර අවන්තිරට්ඨෙ කුලසරෙ මහාවිභවස්ස සෙට්ඨස්ස හරියා. දසබලස්ස ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිථලෙ පතිට්ඨාය චිත්තෙසීති ඉදං අභිගුත්තරභාණකානං මතෙන වුත්තං. සුත්තනිපාතට්ඨකථායං පන “සපරිසො හගවන්තං උපසඬ්ඨකම්ම ධම්මදෙසනං අස්සොසි, න ච කඤ්චි විසෙසං අධිගඤ්ජී. කස්මා? සො හි ධම්මං සුණන්තො හෙමවතං අනුස්සරිත්වා ‘ආගතො නු බො මෙ සභායකො, නො’ ති දිසාදිසං ඔලොකෙත්වා තං අපස්සන්තො ‘වඤ්චිතො මෙ සභායො, යො ඵවං

විවිත්තප්පටිභානං භගවතො දෙසනං න සුභාතී'ති වික්ඛිත්තචිත්තො අභොසී'ති වුත්තං.

යස්මා පටිසන්ධිජාතිඅභිනික්ඛමනබොධිපරිනිබ්බානෙස්වෙව ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි හුත්වාච පටිවිගච්ඡන්ති, න විරට්ඨිතිකානි භොන්ති, ධම්මවක්කප්පවත්තනෙ (සං. නි. 5.1081; පටි. ම. 2.30) පන තානි සවිසෙසානි හුත්වා විරතරං යත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තස්මා වුත්තං – “තියොජනසහස්සං හිමවත්තං අකාලපුප්ඵිතං දිස්වා”තිආදි. අග්ගබලකායානි සබ්බපුරතො ගච්ඡන්තා බලකායා. කෙන පුප්ඵිතභාවං ජානාසීති කෙන කාරණෙන හිමවත්තස්ස පුප්ඵිතභාවං ජානාසීති, යෙන කාරණෙන ඉමං අකාලපුප්ඵිපාටිභාරියං ජානං, තං ජානාසීති වුත්තං භොති. තස්ස පවත්තිතභාවන්ති තස්ස ධම්මවක්කස්ස භගවතො පවත්තිතභාවං. සද්දෙ නිමිත්තං ගණ්හීති සද්දෙ ආකාරං සල්ලක්ඛෙසි. තතොති “අහං ‘එතං අමතධම්මං තම්පි ජානාපෙස්සාමි’ති තච සන්තිකං ආගතොස්මි”ති යං වුත්තං, තදනන්තරන්ති අත්ථො.

සාතාගිරො හෙමවතස්ස බුද්ධුප්පාදං කථෙත්වා තං භගවතො සන්තිකං ආනෙතුකාමො “අප්ප පන්තරසො”තිආදිගාථමාහ. තත්ථ (සු. නි. අට්ඨ. 1.153) අප්පාති අයං රත්තින්දිවො පක්ඛගණනතො පන්තරසො, උපවසිතබ්බතො උපොසථො. තිසු වා උපොසථෙසු අප්ප පන්තරසො උපොසථො, න වාතුද්දසිඋපොසථො, න සාමග්ගිඋපොසථො. දිවි භවානි දිබ්බානි, දිබ්බානි එත්ථ අත්ථීති දිබ්බානි. කානි තානි? රූපානි. තඤ්ඤි රත්තිං දෙවානං දසසහස්සිලොකධාතුතො සන්තිපතිතානං සරීරවත්ථාහරණවිමානප්පභාහි අබ්භාදිඋපක්කිලෙසවිරහිතාය චන්දප්පභාය ච සකලජම්බුදීපො අලඬිකතො අභොසීති අතිවිය අලඬිකතො ච පරිවිසුද්ධිදෙවස්ස භගවතො සරීරප්පභාය. තෙනාහ – “දිබ්බා රත්ති උපට්ඨිතා”ති.

එවං රත්තිගුණවණ්ණනාපදෙසෙනපි සභායස්ස චිත්තං පසාදං ජනෙන්නො බුද්ධුප්පාදං කථෙත්වා ආහ – “අනොමනාමං සත්ථාරං, හන්ද පස්සාම ගොතම”න්ති. තත්ථ අනොමෙහි අලාමකෙහි සබ්බාකාරපරිපුරෙහි ගුණෙහි නාමං අස්සාති අනොමනාමො. තථා හිස්ස “බුප්ඤ්ඤා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙනා පජායාති බුද්ධො”තිආදිනා (මහානි. 192; වුළුනි. පාරායනත්ථුතිගාථානිද්දෙසො 97; පටි. ම. 1.162) නයෙන බුද්ධොති අනොමෙහි ගුණෙහි නාමං. “භග්ගරාගොති භගවා, භග්ගදොසොති භගවා”තිආදිනා (මහානි. 84) නයෙන භගවාති අනොමෙහි ගුණෙහි නාමං. එස නයො “අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාවරණසම්පන්නො”තිආදිසු. දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථෙහි දෙවමනුස්සෙ අනුසාසති “ඉමං පජහථ, ඉමං සමාදාය වත්තථා”ති සත්ථා. තං අනොමනාමං සත්ථාරං. හන්දාති වචසායත්ථෙ නිපාතො. පස්සාමාති තෙන අත්තානං සහ සඬගහෙත්වා පච්චුප්පන්තබ්බවචනං. ගොතමන්ති ගොතමගොත්තං. ඉදං වුත්තං භොති – “සත්ථා, න සත්ථා”ති මා විමතිං අකාසි, එකන්තබ්බාවසිතො හුත්වාච එහි පස්සාම ගොතමන්ති.

එවං චුත්තෙ හෙමවතො “අයං සාතාගිරො ‘අනොමනාමං සත්ථාර’න්ති
 භණන්තො තස්ස සබ්බඤ්ඤානං පකාසෙති, සබ්බඤ්ඤානො ච දුල්ලභා ලොකෙ,
 සබ්බඤ්ඤාපට්ඨඤ්ඤානි පුරණාදිසදිසෙහෙව ලොකො උපද්දන්තො. සො පන යදි
 සබ්බඤ්ඤා, අද්ධා තාදිලක්ඛණං පත්තො භවිස්සති, තෙන එවං ගහෙස්සාමි”ති
 චිත්තෙන්වා තාදිලක්ඛණං පුච්ඡන්තො ආහ – “කච්චි මනො”තිආදි. තත්ථ කච්චිති
 පුච්ඡා. මනොති චිත්තං. සුපණ්ණිතොති සුට්ඨු යපිතො අවලො අසම්පවෙධි. සබ්බෙසු
 භූතෙසු සබ්බභූතෙසු. තාදිනොති තාදිලක්ඛණං පත්තස්සෙව සතො. පුච්ඡා එව වා
 අයං “සො තව සත්ථා සබ්බභූතෙසු තාදී, උදාහු නො”ති. ඉටියෙ අනිටියෙවාවාති
 එවරූපෙ ආරම්මණෙ. සඬකප්පාති විතක්කා. වසීකතාති වසං ගමිතා. ඉදං චුත්තං
 හොති – යං තං සත්ථාරං වදසි, තස්ස තෙ සත්ථුනො කච්චි තාදිලක්ඛණං
 සම්පත්තස්ස සතො සබ්බභූතෙසු මනො සුපණ්ණිතො, උදාහු යාව පච්චයං න ලභති,
 තාව සුපණ්ණිතො විය බායති. සො වා තෙ සත්ථා කච්චි සබ්බභූතෙසු සත්තෙසු තාදී,
 උදාහු නො, යෙ ච ඉටියානිටියෙසු ආරම්මණෙසු රාගදොසවසෙන සඬකප්පා
 උප්පජ්ජෙය්‍යං, ත්‍යාස්ස කච්චි වසීකතා, උදාහු කදාචි තෙසම්පි වසෙන වත්තතිති.

තීණි වස්සානීති සොණස්ස පබ්බජිතදිවසතො පටියාය තීණි වස්සානි. තදා කිර
 හික්ඛු යෙහුයොන මජ්ඣිමදෙසෙයෙව වසිංසු, තස්මා තත්ථ කතිපයා එව අහෙසුං.
 තෙ ව එකස්මිං නිගමෙ එකො ද්වෙති එවං විසුං විසුං වසිංසු, ථෙරානඤ්ච කතිපයෙ
 හික්ඛු ආනෙන්වා අඤ්ඤෙසු ආනියමානෙසු පුබ්බං ආනිතා කෙනවිදෙව කරණියෙන
 පක්කම්මිසු, කඤ්චි කාලං ආගමෙන්වා පුන තෙසු ආනියමානෙසු ඉතරෙ පක්කම්මිසු,
 එවං පුනප්පුනං ආනයනෙන සන්තිපාතො විරෙනෙව අහොසි, ථෙරො ව තදා
 එකච්ඡාරී අහොසි. තෙන චුත්තං – “තීණි වස්සානි ගණං පරියෙසිත්වා”ති. තීණි
 වස්සානීති ව අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. සත්ථු අධිප්පායං ඤත්වාති
 අත්තනො ආණාපනෙනෙව “ඉමිනා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිතුකාමො භගවා”ති
 සත්ථු අධිප්පායං ජානිත්වා. භගවා කිර යෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිතුකාමො,
 තස්ස සෙනාසනපඤ්ඤත්තියං ආනන්දන්ථෙරං ආණාපෙති.

අප්පකොකාසෙ වීතිනාමෙන්වාති අප්පකොකාසෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙන්වා.
 යස්මා භගවා ආයස්මතො සොණස්ස සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙන පටිසන්ථාරං
 කරොන්තො සාවකසාධාරණා සබ්බා සමාපත්තියො අනුලොමජ්ජට්ටොමං
 සමාපජ්ජන්තො බහුදෙව රත්තිං අප්පකොකාසෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙන්වා පාදෙ
 පක්ඛාලෙන්වා විහාරං පාවිසි, තස්මා ආයස්මාපි සොණො භගවතො අධිප්පායං
 ඤත්වා තදනුරූපං සබ්බා තා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො බහුදෙව රත්තිං
 අප්පකොකාසෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙන්වා පාදෙ පක්ඛාලෙන්වා විහාරං පාවිසිති
 වදන්ති. පවිසිත්වා ව භගවතා අනුඤ්ඤාතො චීවරතිරොකරණියං කත්වා භගවතො
 පාදපස්සෙ නිසජ්ජාය වීතිනාමෙසි. අප්පකොසිති ආණාපෙසි. පටිභාතු තං හික්ඛු
 ධම්මො භාසිතුන්ති හික්ඛු තුය්හං ධම්මො භාසිතුං උපට්ඨාතු, ඤාණමුඛං ආගච්ඡතු,
 යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං භණාහීති අත්ථො. අට්ඨකචග්ගියානීති
 අට්ඨකචග්ගිභූතාති කාමසුත්තාදියොලසසුත්තාති (මහානි. 1). සුග්ගහිතොති සම්මා
 උග්ගහිතො. සබ්බෙ වරෙ යාවීති විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදා

ධ්‍රැවන්භානං වම්මන්ථරණං ගණඛගණුපාහනං චීවරවිජ්ජවාසොති ඉමෙ පඤ්ච වරෙ යාචි. සුත්තෙ ආගතමෙවාති උදානපාළියං ආගතසුත්තං සන්ධාය වදති.

සිවලිත්ථෙරවත්ථු

207. නවමෙ සාකච්ඡිත්වා සාකච්ඡිත්වාති රඤ්ඤා සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣනවසෙන පුනස්පුනං සාකච්ඡං කත්වා. ගුළුදධිත්ති පත්ථිත්තං ගුළුසද්ධිං කඨිනදධිං. අතිඅඤ්ඡිතුන්ති අතිවිය ආකඛ්ඝිතුං. කඤ්ඡියං වාහෙත්වාති දධිමත්ථුං පවාහෙත්වා, පරිස්සාවෙත්වාති අත්ථො. ‘‘දධිතො කඤ්ඡියං ගහෙත්වා’’තිපි පායො. නන්ති සුජ්ජවාසං. ඛිජ්ජච්ඡිං චුසාපෙන්නිති ඉමිනා සම්බන්ධො. යාව න උක්කඛ්ඝිත්ති යාව දානෙ න උක්කඛ්ඝිත්ති, දාතුකාමාව හොන්තිති අධිජ්ජායො මහාදුක්ඛං අනුභොසිති පසවනිබන්ධනං මහන්තං දුක්ඛං අනුභොසි. සාමිකං ආමන්තෙත්වාති සත්තාහං මුල්භගබ්බා තිබ්බාහි බරාහි දුක්ඛවෙදනාහි චුට්ඨා ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා, යො ඉමස්ස ඵවරුපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය ධම්මං දෙසෙති. සුජ්ජපටිපන්නො වත තස්ස භගවතො සාවකසඬ්ඨො, යො ඉමස්ස ඵවරුපස්ස දුක්ඛස්ස පහානාය පටිපන්නො. සුසුඛං වත නිබ්බානං, යත්ථිදං ඵවරුපං දුක්ඛං න සංවිජ්ජති’’ති (උදා. 18) ඉමෙහි තීහි විතක්කෙහි තං දුක්ඛං අධිවාසෙන්නි සත්ථු සන්තිකං පෙසෙතුකාමතාය සාමිකං ආමන්තෙත්වා. පුරෙ මරණාති මරණතො පුරෙතරමෙව. ඉඬ්ඛිතන්ති ආකාරං. ජීවිතහත්තන්ති ජීවිතසංසයෙ දාතබ්බහත්තං. සබ්බකම්මක්ඛමො අභොසිති සත්තවස්සිකෙහි දාරකෙහි කාතබ්බං යං කිඤ්චි කම්මං කාතුං සමත්ථතාය සබ්බස්ස කම්මස්ස බමො අභොසි. තෙනෙව සො සත්තාහං මහාදානෙ දියමානෙ ජාතදිවසතො පට්ඨාය ධම්මකරණං ආදාය සඬ්ඨස්ස උදකං පරිස්සාවෙත්වා අදාසි.

යොමන්තිආදිගාථාය ‘‘යො හික්ඛු ඉමං රාගපලිපඨඤ්චෙව කිලෙසදුග්ගඤ්ච සංසාරවට්ඨඤ්ච චතුත්තං සච්චානං අජ්ජට්ඨිජ්ඣකමොහඤ්ච අතීතො චත්තාරො ඔසෙ තිණ්ණො හුත්වා පාරං අනුජ්ජත්තො, දුට්ඨො කොනෙන කොසි, තණ්හාය අභාවෙන අනෙජො, කථංකථාය අභාවෙන අකථංකථී, උපාදානානං අභාවෙන අනුපාදිසිත්වා කිලෙසනිබ්බානෙන නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රාහ්මණං වදාමි’’ති අත්ථො.

සබ්බෙසංයෙව පන කෙසානං ඔරොපනඤ්ච අරහත්තසච්ඡිකිරියා ව අපච්ඡාඅපුරිමා අභොසිති ඉමිනා ථෙරස්ස බුරග්ගෙයෙව අරහත්තුජ්ජත්ති දිපිතා. එකච්චෙ පන ආවරියා එවං වදන්ති ‘‘හෙට්ඨා චුත්තනගෙන ධම්මසෙනාපතිනා ඔවාදෙ දින්තෙ ‘යං මයා කාතුං සක්කා, තමහං ජානිස්සාමි’ති පබ්බජිත්වා විපස්සනාකම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තං දිවසංයෙව අඤ්ඤතරං විචිත්තං කුට්ඨං දිස්වා පටිසිත්වා මාතුකුච්ඡියං සත්ත වස්සානි අත්තනා අනුභූතදුක්ඛං අනුස්සරිත්වා තදනුසාරෙන අතීතානාගතෙ ඤාණං නෙත්තස්ස ආදිත්තා විය තයො භවා උපට්ඨහිංසු. ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා විපස්සනාවිථිං ඔතරිත්වා තාවදෙව මග්ගජ්ජපටිපාටියා සබ්බෙපි ආසවෙ බෙපෙන්නො අරහත්තං පාපුණි’’ති. උභයථාපි

ථෙරස්ස අරහත්තුප්පත්තියෙව පකාසිතා, ථෙරො පන පහින්නප්පට්ඨසම්භිදො ඡළහිඤ්ඤො අහොසි.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථු

208. දසමෙ ආහාරකරණවෙලන්ති භොජනකිව්වවෙලං. අධිගච්ඡෙ පදං සන්නන්ති සඬ්ඛාරූපසමං සුඛන්ති ලද්ධනාමං සන්නං පදං නිබ්බානං අධිගච්ඡෙය්‍යා. පට්ඨපාදෙන පබ්බතෙ ධීතොයෙවාති පට්ඨමෙන පාදෙන ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ ධීතොයෙව. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

දුතියඵතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. ඵතදග්ගවග්ගො

(14) 3. තතියඵතදග්ගවග්ගවණ්ණනා

රාහුල-රට්ඨපාලත්ථෙරවත්ථු

209-210. තතියස්ස පට්ඨදුතියෙසු තිස්සො සික්ඛාති

අධිසීලඅධිවිත්තඅධිපඤ්ඤාසඬ්ඛාතා තිස්සො සික්ඛා. චුද්දස භත්තච්ඡෙදෙ කත්ථාති සත්තාහං නිරාහාරතාය ඵකෙකස්මිං දිවසෙ ද්වින්නං භත්තච්ඡෙදානං වසෙන චුද්දස භත්තච්ඡෙදෙ කත්ථා.

තෙසන්ති තෙසං තාපසානං. ලාබුභාජනාදිපරික්ඛාරං සංවිධායාති ලාබුභාජනාදිතාපසපරික්ඛාරං සංවිදහිත්වා. සපරිලාභකායධාතුකොති උස්සන්තපිත්තතාය සපරිලාභකායසභාවො. සතසහස්සාති සතසහස්සපරිමාණා. සතසහස්සං පරිමාණං ඵතෙසන්ති සතසහස්සා උත්තරපදලොපෙන යථා “රූපභවො රූප”න්ති, අත්ථිඅත්ථෙ වා අකාරපච්චයො දට්ඨබ්බො. පාණාතිපාතාදිඅකුසලධම්මසමුදාචාරසඬ්ඛාතො ආමගන්ධො කුණපගන්ධො නත්ථි ඵතෙසන්ති නිරාමගන්ධා, යථාචුත්තකිලෙසසමුදාචාරරහිතාති අත්ථො. කිලෙසසමුදාචාරො හෙත්ථ “ආමගන්ධො”ති චුත්තො. කිංකාරණා? අමනුඤ්ඤත්තා, කිලෙසඅසුවිමිස්සත්තා, සබ්භි ජිගුච්ඡිත්තත්තා, පරමදුග්ගන්ධභාවවහත්තා ව. තථා හි යෙ යෙ උස්සන්තකිලෙසා සත්තා, තෙ තෙ අතිදුග්ගන්ධා හොන්ති. තෙනෙව නික්කිලෙසානං මතසරීරම්පි දුග්ගන්ධං න හොති. දානග්ගපරිවහනකෙති දානග්ගධුරවහනකෙ. මාපකොති දිවසෙ දිවසෙ පරිමිතපරිබ්බයදානවසෙන ධඤ්ඤමාපකො.

පාළියන්ති විනයපාළියං. මිගජාතකං ආහරිත්වා කථෙසීති අතීතෙ කිර ඛොධිසත්තො මිගයොනියං නිබ්බත්තිත්වා මිගගණපරිවුතො අරඤ්ඤෙ වසති. අට්ඨස්ස භගිනී අත්තනො පුත්තකං උපනෙත්වා “භාතික ඉමං භාගිනෙය්‍යං මිගමායං සික්ඛාපෙහී”ති ආහ. ඛොධිසත්තො “සාධු”ති පටිස්සුණිත්වා “ගච්ඡ තාත,

අසුකවෙලායං නාම ආගන්ත්වා සික්ඛෙය්‍යාසී” ති ආහ. සො මාතුලෙන චුත්තවෙලං අනතික්කමිත්වා තං උපසඬකමිත්වා මිගමායං සික්ඛි. සො එකදිවසං වනෙ විවරන්තො පාසෙන බද්ධො බද්ධරවං විරචි. මිගගණො පලායිත්වා “පුත්තො තෙ පාසෙන බද්ධො” ති තස්ස මාතුයා ආරොවෙසි. සා භාතු සන්තිකං ගන්ත්වා “භාතික භාගිනෙය්‍යො තෙ මිගමායං සික්ඛාපිනො” ති පුච්ඡි. බොධිසත්තො “මා ත්වං පුත්තස්ස කිඤ්චි පාපකං ආසඬකි, සුග්ගහිතා තෙන මිගමායා, ඉදානි තං භාසයමානො ආගච්ඡිස්සති” ති වත්වා “මිගං තිපල්ලත්ථ” ති ආදිමාහ.

තත්ථ මිගන්ති භාගිනෙය්‍යමිගං. තිපල්ලත්ථං වුවිච්ඡි සයනං, උභොති පස්සෙහි උජුකමෙව ව නිපන්නකවසෙන තීභාකාරෙහි පල්ලත්ථං අස්ස, තීණි වා පල්ලත්ථානි අස්සාති තිපල්ලත්ථො, තං තිපල්ලත්ථං. අනෙකමායන්ති බහුමායං බහුවඤ්චනං. අට්ඨක්ඛුරන්ති එකෙකස්මිං පාදෙ ද්විත්තං ද්විත්තං වසෙන අට්ඨහි බුරෙහි සමන්තාගතං. අඬ්ඬරත්තාපපායිත්ති පුරිමයාමං අතික්කමිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ අරඤ්ඤතො ආගම්ම පාතියස්ස පිවනතො අඬ්ඬරත්තෙ ආපං පිවතීති අඬ්ඬරත්තාපපායී. “අඬ්ඬරත්තෙ ආපපායී” තිතිපි පායො. මම භාගිනෙය්‍යං මිගං අහං සාධුකං මිගමායං උග්ගණ්භාපෙසිං. කථං? යථා එකෙන සොතෙන ඡමායං අස්සසන්තො ඡහි කලාහි අතිභොති භාගිනෙය්‍යො. ඉදං චුත්තං භොති – අයඤ්චි තව පුත්තං තථා උග්ගණ්භාපෙසිං, යථා එකස්මිං උපරිමනාසිකාසොතෙ වාතං සන්තිරුමිහිත්වා පථවියං අල්ලිතෙන එකෙන හෙට්ඨිමනාසිකාසොතෙන තථෙව ඡමායං අස්සසන්තො ඡහි කලාහි ලුද්දකං අතිභොති, ඡහි කොට්ඨාසෙහි අජ්ඣෙය්‍යාත්ථරති වඤ්චෙතීති අත්ථො. කතමෙහි ඡහි? වත්තාරො පාදෙ පසාරෙත්වා එකෙන පස්සෙන සෙය්‍යාය, බුරෙහි තිණපංසුබණනෙන, ජීවිහානිත්තාමනෙන, උදරස්ස උද්ධුමාතභාවකරණෙන, උච්චාරපස්සාවච්ඡිස්සජ්ජනෙන, වාතස්ස නිරුමිහනෙනාති. අථ වා තථා නං උග්ගණ්භාපෙසිං, යථා එකෙන සොතෙන ඡමායං අස්සසන්තො. ඡහිති හෙට්ඨා චුත්තෙහි ඡහි කාරණෙහි. කලාහීති කලායිස්සති, ලුද්දකං වඤ්චෙස්සතීති අත්ථො. භොතීති හගිනිං ආලපති. භාගිනෙය්‍යාති එවං ඡහි කාරණෙහි වඤ්චකං භාගිනෙය්‍යං නිද්දිසති.

එවං බොධිසත්තො භාගිනෙය්‍යස්ස මිගමායං සාධුකං උග්ගහිතභාවං වදන්තො හගිනිං සමස්සාසෙසි. සොපි මිගපොතකො පාසෙ බද්ධො අනිබන්ධිත්වායෙව භූමියං මහාචාසුකපස්සෙන පාදෙ පසාරෙත්වා නිපන්නො පාදානං ආසන්නට්ඨානෙ බුරෙහි එව පහරිත්වා පංසුඤ්ච තිණානි ව උජ්ජාලෙත්වා උච්චාරපස්සාවං විස්සජ්ජෙත්වා සීසං පාතෙත්වා ජීවිහං නිත්තාමෙත්වා සරීරං බෙළුකිලිත්තං කත්වා වාතග්ගහණෙන උදරං උද්ධුමාතකං කත්වා අක්ඛීති පරිවත්තෙත්වා හෙට්ඨානාසිකාසොතෙන වාතං සඤ්චරාපෙත්තො උපරිමනාසිකාසොතෙන වාතං සන්තිරුමිහිත්වා සකලසරීරං ථද්ධභාවං ගාභාපෙත්වා මතකාකාරං දස්සෙසි, නිලමක්ඛිකාපි නං සම්පරිවාරෙසුං, තස්මිං තස්මිං යානෙ කාකා නිලීයිංසු. ලුද්දො ආගන්ත්වා උදරෙ හත්ථෙව පහරිත්වා “පාතොව බද්ධො හවිස්සති, පුතිකො ජාතො” ති තස්ස බන්ධනරජ්ජුං මොවෙත්වා “එත්ථෙව දානි නං උක්කන්තිත්වා මංසං ආදාය ගමිස්සාමි” ති නිරාසඬකො හුත්වා සාඛාපලාසං ගහෙතුං ආරද්ධො.

මිගපොතකොපි උට්ඨාය චතුර්නි පාදෙහි යත්වා කායං විදුනිත්වා ගීවං පසාරෙත්වා මහාවාතෙන ඡින්නවලාහකො විය වෙගෙන මාතු සන්නිකං අගමාසි. සත්ථා “න, හික්ඛවෙ, රාහුලො ඉදානෙව සික්ඛාකාමො, පුබ්බෙපි සික්ඛාකාමොයෙවා”ති එවං මිගජාතකං ආහරිත්වා කපෙසි.

අම්බලට්ඨියරාහුලොවාදං දෙසෙසීති “පස්සසි නො ත්වං, රාහුල, ඉමං පරිත්තං උදකාවසෙසං උදකාදානෙ යපිත්තති? එවං, හන්තෙ. එවං පරිත්තකං බො, රාහුල, තෙසං සාමඤ්ඤං, යෙසං නත්ථි සම්පජානමුසාවාදෙ ලජ්ජා”ති එවමාදිනා අම්බලට්ඨියරාහුලොවාදං (ම. නි. 2.107 ආදයො) කපෙසි. ගෙහසිතං විතක්කං විතක්කෙන්තස්සාති ආයස්මා කිර රාහුලො හගවතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡන්තොව පාදතලතො යාව උපරි කෙසන්තා තථාගතං ඔලොකෙසි, සො හගවතො බුද්ධවෙසවිලාසං දිස්වා “සොහති හගවා ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිත්තසරිරො ඛ්‍යාමජ්ජහාපරික්ඛිත්තතාය විජ්ජකිණ්ණසුචණ්ණචුණ්ණමජ්ඣගතො විය විජ්ජුලතාපරික්ඛිත්තො කතකපබ්බතො විය යන්තසමාකඩ්ඪිතරතනවිත්තසුචණ්ණඅග්ගිකං විය පංසුකුලවීරජපට්ඨිඡන්තොපි රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තකතකපබ්බතො විය පවාලලතාපට්ඨිඡන්තසුචණ්ණසට්ඨිකං විය විනපිට්ඨචුණ්ණපුජිතසුචණ්ණවෙතියං විය ලාබාරසානුලිත්තො කතකචුපො විය රත්තවලාහකන්තරගතො තඬ්ඬණමුග්ගතපුණ්ණචන්දො විය අහො සමතිංසපාරමිතානුභාවෙන සජ්ජිතස්ස අත්තභාවස්ස සිරිසම්පත්ති”ති වින්තෙසි. තතො අත්තානම්පි ඔලොකෙත්වා “අහම්පි සොහාමි, සවෙ හගවා චතුසු මහාදීපෙසු චක්කචත්තිරජ්ජං අකරිස්ස, මය්හං පරිණායකට්ඨානන්තරමදස්ස, එවං සන්තෙ අතිවිය ජම්බුදීපතලං අතිසොහිස්සා”ති අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහසිතං ඡන්දරාගං උජ්ජාදෙසි. තං සන්ධායෙනං චුත්තං – “සත්ථු වෙව අත්තතො ව රූපසම්පත්තිං දිස්වා ගෙහසිතං විතක්කං විතක්කෙන්තස්සා”ති.

හගවාපි පුරතො ගච්ඡන්තොව වින්තෙසි – “පරිපුණ්ණච්ඡවිමංසලොහිතො දානි රාහුලස්ස අත්තභාවො, රජනීයෙසු රූපාරම්මණාදීසු විත්තස්ස පක්ඛන්දනකාලො ජාතො, නිජ්ජලතාය නු බො රාහුලො විතිනාමෙති”ති. අථ සභාවජ්ජනෙනෙව පසන්තෙ උදකෙ මච්ඡං විය පරිසුද්ධෙ ආදාසමණ්ඩලෙ මුඛනිමිත්තං විය ච තස්ස තං විත්තුජ්ජාදං අද්දස, දිස්වා ච “අයං රාහුලො මය්හං අනුජො හුත්වා මම පච්ඡතො ආගච්ඡන්තො ‘අහං සොහාමි, මය්හං චණ්ණායතනං පසන්න’න්ති අත්තභාවං නිස්සාය ගෙහසිතං ඡන්දරාගං උජ්ජාදෙති, අතිත්ථෙව පක්ඛන්දො, උජ්ජපං පටිපන්නො, අගොවරෙ වරති, දිසාමුළ්භඅද්ධිකො විය අගන්තබ්බං දිසං ගච්ඡති, අයං බො පනස්ස කිලෙසො අබ්භන්තරෙ වඩ්ඪන්තො අත්තත්ථම්පි යථාභූතං පස්සිතුං න දස්සිස්සති පරත්ථම්පි උභයත්ථම්පි, තතො නිරයෙපි පටිසන්ධිං ගණ්හාපෙස්සති, තිරච්ජානයොනියම්පි පෙත්තිවිසයෙපි අසුරකායෙපි සම්බාධෙපි මාතුකුච්ඡිස්මිත්ති අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ පරිපාතෙස්සති. යථා බො පන අනෙකරතනපුරා මහානාචා හින්තථලකන්තරෙන උදකං ආදියමානා මුහුත්තම්පි න අජික්ඛුපෙක්ඛිතබ්බා හොති, වෙගෙන වෙගෙනස්සා විවරං පිදහිතුං වට්ටති, එවමෙව

අයම්පි න අජ්ඣාපෙක්ඛිතබ්බො. යාවස්ස අයං කිලෙසො අබ්භන්තරෙ සීලරතනාදීනි න විනාසෙති, තාවදෙව නං නිග්ගණ්ඨිස්සාමි” ති අජ්ඣාසයං අකාසි. තතො රාහුලං ආමන්තෙත්වා “යං කිඤ්චි, රාහුල, රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣාත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුබ්බමං වා භීතං වා පණීතං වා යං දුරෙ සන්නිකෙ වා, සබ්බං රූපං ‘නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙසො අත්තා’ ති එවමෙනං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බන්ති. රූපමෙව නු ඛො භගවා රූපමෙව නු ඛො සුගතාති. රූපම්පි රාහුල, වෙදනාපි රාහුල, සඤ්ඤාපි රාහුල, සඬ්ඛාරාපි රාහුල, විඤ්ඤාණම්පි රාහුලා” ති මහාරාහුලොවාදසුත්තං (ම. නි. 2.113 ආදයො) අභාසි. තං දස්සෙතුං – “යං කිඤ්චි රාහුල...පෙ.... කට්ඨෙ” ති චූත්තං.

සංයුත්තකෙ පන රාහුලොවාදොති රාහුලසංයුත්තෙ චූත්තරාහුලොවාදං සන්ධාය වදන්ති. තත්ථ “සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතුං, යමහං, භන්තෙ, භගවතො ධම්මං සුත්වා එකො වූපකට්ඨො අප්පමත්තො ආනාපි පහිතත්තො විහරෙය්” ත්ති ථෙරෙන යාවිතො “තං කිං මඤ්ඤසි, රාහුල, චක්ඛු නිච්චං වා අනිච්චං වාති? අනිච්චං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති? දුක්ඛං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කල්ලං නු තං සමනුපස්සිතුං ‘එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා’” ති ආදිනා රාහුලොවාදං (සං. නි. 2.188 ආදයො) ආරභි. ථෙරස්ස විපස්සනාවාරොයෙව, න පන මහාරාහුලොවාදො විය විතක්කූපවිජෙදාය චූත්තොති අධිප්පායො.

අට්ඨස්ස සත්ථා ඤාණපරිපාකං ඤත්වාති ආදීසු භගවතො කිර රහොගතස්ස පටිසල්ලීනස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි “පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාවනියා ධම්මා, යන්තූනාහං රාහුලං උත්තරි ආසවානං ඛයෙ විනෙය්” ත්ති? අට්ඨස්ස භගවා පුබ්බණ්ඨසමයං නිවාසෙත්වා පත්තවීරමාදාය සාවත්ථියං පිණ්ඩාය වරින්වා පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො ආයස්මන්තං රාහුලං ආමන්තෙසි – “ගණ්ඨාහි, රාහුල, නිසීදනං, යෙන අන්ධවනං තෙනුපසඬ්ඤාමිස්සාම දිවාචිහාරායා” ති. “එවං, භන්තෙ” ති ඛො ආයස්මා රාහුලො භගවතො පටිස්සුත්වා නිසීදනං ආදාය භගවතො පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි. තෙන ඛො පන සමයෙන අනෙකානි දෙවතාසහස්සානි භගවන්තං අභිවන්දිත්වා අනුබන්ධිතා හොන්ති “අප්ප භගවා ආයස්මන්තං රාහුලං උත්තරි ආසවානං ඛයෙ විනෙස්සති” ති. අට්ඨ ඛො භගවා අන්ධවනං අප්පකොගාහෙත්වා අඤ්ඤතරස්මි. රුක්ඛමූලෙ පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. ආයස්මාපි රාහුලො භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. අට්ඨ ආයස්මන්තං රාහුලං ආමන්තෙත්වා “තං කිං මඤ්ඤසි, රාහුල, චක්ඛු නිච්චං වා අනිච්චං වාති? අනිච්චං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති? දුක්ඛං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කල්ලං නු තං සමනුපස්සිතුං ‘එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා’” ති ආදිනා රාහුලොවාදං (සං. නි. 4.121) අදාසි. තං සන්ධායෙන චූත්තං – “අන්ධවනෙ නිසින්තො වූළරාහුලොවාදං කට්ඨෙ” ති.

කොට්ඨාසසභාස්ථානවලදී ආයස්මතා රාහුලෙන පද්මමුත්තරස්ස භගවතො පාදමූලෙ පථවින්ධරරාජකාලෙ පත්ථනං යට්ඨපන්නෙන සද්ධිං පත්ථනං යට්ඨපන්නායෙවෙනා. තාසු පන කාවි භූමට්ඨදෙවතා, කාවි අන්තලික්ඛට්ඨකා, කාවි වාතුමහාරාජිකාදිදෙවලොකෙ, කාවි බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තා, ඉමස්මිං පන දිවසෙ සබ්බා එකට්ඨානෙ අන්ධවනස්මිංයෙව සන්නිපතිනා.

ආභිදොසිකන්ති පාරිවාසිකං එකරත්තාතික්කන්තං පුතිභූතං. එකරත්තාතික්කන්තස්සෙව හි නාමසඤ්ඤා එසා, යදිදං ආභිදොසිකොති. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – පුතිභාවදොසෙන අභිභූතොති අභිදොසො, අභිදොසොයෙව ආභිදොසිකො. කුම්මාසන්ති යවකුම්මාසං. අධිවාසෙත්වාති “තෙන හි, තාත රට්ඨපාල, අධිවාසෙහි ස්වාතන්ත්‍රාය භත්ත” න්ති පිතරා නිමන්තිතො ස්වාතන්ත්‍රාය හික්ඛං අධිවාසෙත්වා. එත්ථ ව ථෙරො පකතියා උක්කට්ඨසපදානවාරිකො ස්වාතන්ත්‍රාය හික්ඛං නාම නාධිවාසෙති, මාතු අනුග්ගහෙන පන අධිවාසෙති. මාතු කිරස්ස ථෙරං අනුස්සරිත්වා අනුස්සරිත්වා මහාසොකො උප්පජ්ජති, රොදනෙනෙව දුක්ඛී විය ජාතා, තස්මා ථෙරො “සවාහං තං අපස්සිත්වා ගමිස්සාමි, හදයම්පිස්සා එලෙය්‍යා” ති අනුග්ගහෙන අධිවාසෙසි. පණ්ඩිතා හි හික්ඛු මාතාපිතුනං ආවරිට්ඨපජ්ඣායානං වා කාතබ්බං අනුග්ගහං අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛිත්වා ධුතඨගසුද්ධිකා න භවන්ති.

අලඬකතපටියත්තෙ ඉත්ථිජනෙති පිතරා උය්‍යාජිතෙ ඉත්ථිජනෙ. පිතා කිරස්ස දුතියදිවසෙ සකතිවෙසනෙ මහන්තං හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස පුඤ්ජං කාරාපෙත්වා කිලඤ්ඤෙහි පටිච්ඡාදාපෙත්වා ආයස්මතො රට්ඨපාලස්ස පුරාණදුතියිකායො “එථ තුම්හෙ වධු, යෙන අලඬකාරෙන අලඬකතා පුබ්බෙ රට්ඨපාලස්ස කුලපුත්තස්ස පියා හොථ මනාපා, තෙන අලඬකාරෙන අලඬකරොථා” ති ආණාපෙත්වා පණිතං බාදනීයං හොජනීයං පටියාදාපෙත්වා කාලෙ ආරොචිතෙ ආගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසින්තං “ඉදං තෙ, රට්ඨපාල, මත්තිකං ධනං, අඤ්ඤං පෙත්තිකං, අඤ්ඤං පිතාමහං; සක්කා, තාත රට්ඨපාල, හොගෙ ව භුඤ්ජිතුං, පුඤ්ඤාති ව කාතුං? එහි ත්ථං, තාත රට්ඨපාල, සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිත්වා හොගෙ ව භුඤ්ජස්සු, පුඤ්ඤාති ව කරොහි” ති යාචිත්වා තෙන පටික්ඛිපිත්වා ධම්මෙ දෙසිතෙ “අහං ඉමං උප්පබ්බාපෙස්සාමි” ති ආනයිං, සො “දානි මෙ ධම්මකථං කාතුං ආරද්ධො, අලං මෙ වචනං න කරිස්සති” ති උට්ඨාය ගන්ත්වා තස්ස ඔරොධානං ද්වාරං විවරාපෙත්වා “අයං වො සාමිකො, ගච්ඡථ, යං කිඤ්චි කත්වාන ගණ්හිතුං වායමථා” ති උය්‍යාජෙසි. තිසු වයෙසු ධීතා නාටකිත්ථියො ථෙරං පරිවාරයිංසු. තාසු අයං අසුභසඤ්ඤං උප්පාදෙසි. තෙන චුත්තං – “අලඬකතපටියත්තෙ ඉත්ථිජනෙ අසුභසඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා” ති.

ධීතකොව ධම්මං දෙසෙත්වාති –

“පස්ස විත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඬකප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං ධීති.

“පස්ස විත්තකතං රූපං, මණිනා කුණ්ඩලෙන ව;
අට්ඨිං තචෙන ඔනද්ධං, සහ වත්ථෙහි සොහති.

“අලත්තකකතා පාදා, මුඛං වුණ්ණකමක්ඛිතං;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ව පාරගචෙසිනො.

“අට්ඨාපදකතා කෙසා, නෙත්තා අඤ්ජනමක්ඛිතා;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ව පාරගචෙසිනො.

“අඤ්ජනීවණ්ණවා විත්තා, පුත්තිකායො අලඬකතො;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ව පාරගචෙසිනො.

“ඔද්දහි මිගචො පාසං, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාමි, කන්දන්තෙ මිගබන්ධකෙ” ති. (ම. නි. 2.302;
ථෙරගා. 769-774) –

ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙත්වා.

ආකාසං උප්පතිත්වාති ආකාසං පක්ඛන්දිත්වා. කස්මා පන ථෙරො ආකාසෙන ගතො? පිතා කිරස්ස සෙට්ඨි සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු අග්ගලානි දාපෙත්වා මල්ලෙ ආණාපෙසි “සචෙ නික්ඛමිත්වා ගච්ඡති, හත්ථපාදෙසු නං ගහෙත්වා කාසායානි හරිත්වා ගිහිවෙසං ගණ්භාපෙථා” ති. තස්මා ථෙරො “එතෙ මාදිසං මහාබ්ණාසවං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගහෙත්වා අපුඤ්ඤං පසචෙය්‍යුං, තං නෙසං මා අහොසි” ති වින්තෙත්වා ආකාසෙන අගමාසි. මිගචීරන්ති එවංනාමකං උය්‍යානං. චතුපාරිජුඤ්ඤපටිමණ්ඩිතන්ති ජරාපාරිජුඤ්ඤං, ඛ්‍යාධිපාරිජුඤ්ඤං, භොගපාරිජුඤ්ඤං, ඤාතිපාරිජුඤ්ඤන්ති ඉමෙහි චතුහි පාරිජුඤ්ඤෙහි පටිමණ්ඩිතං. පාරිජුඤ්ඤන්ති ව පරිහානීති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

කුණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු

211. තතියෙ සලාකං ගණ්හන්තිති සලාකගාහකා. සුනාපරන්තජනපදං ගච්ඡන්තෙපි පඨමමෙව සලාකං ගණ්හීති සම්බන්ධො. ඡබ්බස්සන්තරෙති ඡන්තං වස්සානං අබ්හන්තරෙ. මෙත්තීති මිත්තභාවො. හෙදකෙ සතීති හෙදකරණෙ සති. ගුම්බසභාගතොති ගුම්බසමීපතො, අයමෙව වා පායො. ඉත්ථි හුත්වාති ඉත්ථි විය හුත්වා, මනුස්සිත්ථිවණ්ණං මාපෙත්වාති අත්ථො. දීඝරත්තානුගතොති දීඝකාලං අනුබන්ධො. එත්තකං අද්ධානන්ති එත්තකං කාලං. හන්දාචුසොති ගණ්භාචුසො. අත්ථං ගහෙත්වාති භූතත්ථං ගහෙත්වා, අයමෙව වා පායො. කොණ්ඩො ජාතොති ධුත්තො ජාතො.

මාවොච ඵරුසං කඤ්චීති කඤ්චි එකපුග්ගලං ඵරුසං මා අවොච. චුත්තා පටිවදෙය්‍යු තන්ති තයා පරෙ දුස්සිලාති චුත්තා තමපි තථෙව පටිවදෙය්‍යුං. දුක්ඛා හි

සාරම්භකථානි එසා කාරණුත්තරා යුගග්ගාහකථා නාම දුක්ඛා. පටිදණ්ඩා ඵ්ථසය්‍යු තත්ති කායදණ්ඩාදීහි පරං පහරත්තස්ස තාදිසාව පටිදණ්ඩා තච මත්ථකෙ පතෙය්‍යුං.

සචෙ නෙරෙසි අත්තානන්ති සචෙ අත්තානං නිච්චලං කාතුං සක්ඛිස්සසි. කංසො උපහතො යථාති මුඛවට්ඨියං ඡිත්තීත්වා තලමත්තං කත්වා යපිතං කංසතාලං විය. තාදිසඤ්චි හත්ථෙහි පාදෙහි දණ්ඩෙන වා පහතම්පි සද්දං න කරොති. එස පත්තොසි නිබ්බානන්ති සචෙ එවරුපො භවිතුං සක්ඛිස්සසි, ඉමං පටිපදං පුරයමානො එසො ත්වං ඉදානි අප්පත්තොපි නිබ්බානං පත්තොසි නාම. සාරම්භො තෙ න විජ්ජතිති “එවඤ්ච සති ත්වං දුස්සිලො, අහං සුසිලො” ති එවමාදිකො උත්තරිකරණවාචාලක්ඛණො සාරම්භො තෙ න විජ්ජති, න භවිස්සතියෙවාති අත්ථො. පරික්කිලෙසෙනාති සංකිලෙසහෙතුනා.

වඩ්ඪිසත්ථෙරවත්ථු

212. චතුත්ථෙ සම්පන්නපටිභානානන්ති පරිපුණ්ණපටිභානානං. චුතිං යො වෙදි...පෙ.... සබ්බසොති යො සත්තානං චුතිඤ්ච පටිසන්ධිඤ්ච සබ්බාකාරෙන පාකටං කත්වා ජානාති, තං අහං අලග්ගනතාය අසත්තං, පටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා සුගතං, චතුත්තං සච්චානං සම්බුද්ධත්තා බුද්ධං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො. යස්ස ගතින්ති යස්සෙතෙ දෙවාදයො ගතිං න ජානන්ති, තමහං ආසවානං බීණතාය බීණාසවං, කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරහත්තං බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

උපසෙනවඩගත්තපුත්තත්ථෙරවත්ථු

213. පඤ්චමෙ සබ්බපාසාදිකානන්ති සබ්බසො පසාදං ජනෙන්නානං. කිත්තායන්ති කිං තෙ අයං. අතිලභුන්ති අතිසීසං. යස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ උප්පජ්ජනාරහානං මග්ගඵලානං උපනිස්සයො නත්ථී, තං බුද්ධා “මොසපුරිසො” ති වදන්ති අරිට්ඨලාඵදායිආදිකෙ විය. උපනිස්සයෙ සතිපි තස්මිං බණෙ මග්ගෙ වා ඵලෙ වා අසති “මොසපුරිසා” ති වදන්තියෙව ධනියත්ථෙරාදිකෙ විය. ඉමස්සපි තස්මිං බණෙ මග්ගඵලානං අභාවතො “මොසපුරිසා” ති ආහ, තුච්ඡමනුස්සාති අත්ථො. බාහුල්ලායාති පරිසබාහුල්ලාය. අනෙකපරියායෙනාති අනෙකකාරණෙන.

ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙති භගවා කිර තං අද්ධමාසං න කඤ්චි බොධනෙය්‍යසත්තං අද්දස, තස්මා එවමාහ, එවං සන්තෙපි තත්තිවසෙන ධම්මදෙසනා කත්තබ්බා සියා. යස්මා පනස්ස එතදහොසි – “මයි ඔකාසං කාරෙත්වා පටිසල්ලිතෙ භික්ඛු අධම්මිකං කතිකවත්තං කරිස්සන්ති, තං උපසෙනො භිත්තීස්සති, අහං තස්ස පසිදිත්වා භික්ඛුනං දස්සනං අනුජානිස්සාමි. තතො මං පස්සිතුකාමා බහු භික්ඛු ධුතඬිගාති සමාදියිස්සන්ති, අහඤ්ච තෙහි උජ්ඣිතසන්ථතපච්චයා සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙස්සාමි” ති, තස්මා එවමාහ. ථෙරස්සාති උපසෙනත්ථෙරස්ස. මනාපානි තෙ භික්ඛු පංසුකුලානීති “භික්ඛු තච ඉමානි පංසුකුලානි මනාපානි අත්තතො රුචියා බන්තියා ගහිතානි” ති පුච්ඡති. න බො මෙ, භන්තෙ, මනාපානි පංසුකුලානීති,

හත්තෙ, න මයා අත්තනො රුචියා ඛන්තියා ගහිතානි, ගලග්ගාහෙන විය මත්ථකතාලනෙන විය ච ගාහිතො මයාති දස්සෙති. පාළියං ආගතමෙවාති විනයපාළිං සන්ධාය වදති.

දබ්බත්ථෙරවත්ථු

214. ඡට්ඨෙ අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසුති රාජගහස්ස සමන්තනො යීතෙසු අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු. උපවිජ්ඣාදානි ආසන්නපසුතිකාලා. රහොගතොති රහසි ගතො. සඬ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චකරණෙ කායං යොජෙතුකාමො වින්තෙසීති ථෙරො කිර අත්තනො කතකිච්චභාවං දිස්වා “අහං ඉමං සරීරං ධාරෙමි, තඤ්ච ඛො වාතමුඛෙ යීතපදීපො විය අනිච්චතාමුඛෙ යීතං නචිරස්සෙව නිබ්බායනධම්මං යාව න නිබ්බායති, තාව කිං නු ඛො අහං සඬ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චං කරෙය්‍ය”න්ති වින්තෙන්නො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති “තිරොරට්ඨෙසු බහු කුලපුත්තා භගවත්තං අදිස්වාච පබ්බජන්ති, තෙ ‘භගවත්තං පස්සිස්සාම වෙව වන්දිස්සාමා’ති ව දුරතොපි ආගච්ඡන්ති, තත්‍ර යෙසං සෙනාසනං නප්පහොති, තෙ සිලාපත්තකෙපි සෙය්‍යං කප්පෙන්නි. පහොමි ඛො පනාහං අත්තනො ආනුභාවෙන තෙසං තෙසං කුලපුත්තානං ඉච්ඡාවසෙන පාසාදවිහාරඅඬ්ඝයොගාදීනි මඤ්චපීයත්ථරණානි නිමිමිනිත්වා දාතුං? පුනදිවසෙ වෙන්ථ එකච්චෙ අතිවිය කිලන්තරූපා භොන්ති, තෙ ගාරවෙන භික්ඛූනං පුරතො යත්වා භත්තානිපි න උද්දිසාපෙන්නි, අහං ඛො පන තෙසං භත්තානිපි උද්දිසිතුං පහොමි”ති. ඉති පටිසඤ්චික්ඛන්නො “යංනුනාහං සඬ්ඝස්ස සෙනාසනඤ්ච පඤ්ඤපෙය්‍යං, භත්තානි ච උද්දිසෙය්‍ය”න්ති වින්තෙසි. සභාගසභාගානන්ති සුත්තන්තිකාදිගුණවසෙන සභාගානං, න මිත්තසන්ථවච්චසෙන. ථෙරො හි යාවතිකා සුත්තන්තිකා භොන්ති, තෙ උච්චිනිත්වා උච්චිනිත්වා එකතො තෙසං අනුරූපමෙව සෙනාසනං පඤ්ඤපෙති. වෙනයිකාහිධම්මිකකම්මට්ඨානිකකායදළ්භිබ්බලෙසුපි එසෙව නයො. තෙනෙව පාළියං (පාරා. 380) වුත්තං – “යෙනෙ භික්ඛු සුත්තන්තිකා, තෙසං එකප්ඤ්ඤා සෙනාසනං පඤ්ඤපෙති”තිආදි.

අඬ්ඟුලියා ජලමානායාති තෙජොකසිණවතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය අභිඤ්ඤාඤාණෙන අඬ්ඟුලිජලනං අධිට්ඨහිත්වා තෙනෙව තෙජොධාතුසමාපත්තිජනිතෙන අග්ගිජාලෙන අඬ්ඟුලියා ජලමානාය. අයං මඤ්චොතිආදීසු පන ථෙරෙ “අයං මඤ්චො”තිආදිං වදන්තෙ නිමිමිතාපි අත්තනො අත්තනො ගතට්ඨානෙ “අයං මඤ්චො”තිආදිං වදන්ති. අයඤ්භි නිමිමිතානං ධම්මතා.

“එකස්මිං භාසමානස්මිං, සබ්බෙ භාසන්ති නිමිමිතා;
එකස්මිං තුණ්හිමාසිනෙ, සබ්බෙ තුණ්හි භවන්ති තෙ”ති. (දී. නි. 2.286);

යස්මිං පන විහාරෙ මඤ්චපීයාදීනි න පරිපුරෙන්නි, තත්ථ අත්තනො ආනුභාවෙන පුරෙන්නි, තෙන නිමිමිතානං අවත්ථුකං වචනං න භොති සබ්බත්ථ

මඤ්චපීඨාදීනං සබ්භාවතො. සබ්බවිභාරෙසු ච ගමනමග්ගෙ සමප්පමාණෙ කත්වා අධිට්ඨාති. කතිකසංඤ්ඨානාදීනං පන නානප්පකාරත්තා තස්මිං තස්මිං විභාරෙ කතිකවත්තාති විසුං විසුං කථාපෙතීති වෙදිතබ්බං. අනියමෙත්වා නිමිත්තානඤ්ඤි “එකස්මිං භාසමානස්මි”න්තිආදිධම්මතා වුත්තා. තථා හි යෙ වණ්ණවයසරීරාවයවපරික්ඛාරකිරියාවිසෙසාදීහි නියමං අකත්වා නිමිත්තා භොන්ති, තෙ අනියමෙත්වා නිමිත්තත්තා ඉද්ධිමතා සදිසාව භොන්ති. යානනිසජ්ජාදීසු භාසිතතුණ්හිභාවාදීසු වා යං යං ඉද්ධිමා කරොති, තං තදෙව කරොන්ති. සචෙ පන නානප්පකාරෙ කාතුකාමො භොති, කෙච් පයමවයෙ, කෙච් මජ්ඣිමවයෙ, කෙච් පච්ඡිමවයෙ, තථා දීඝකෙසෙ උපඨස්මිණ්ඨෙ මිස්සකකෙසෙ උපඨස්මිණ්ඨෙ පණ්ඩුකච්චරෙ, පදභාණධම්මකථාසරහඤ්ඤපඤ්ඤපුච්ඡනපඤ්ඤවිස්සජ්ජනරජනපවනච්චරසිබ්බන ධොවනාදීති කරොන්තෙ, අපරෙපි වා නානප්පකාරෙ කාතුකාමො භොති, තෙන පාදකජ්ඣානතො වුට්ඨාය “එත්තකා හික්ඛු පයමවයා භොන්තු”න්තිආදීනා නයෙන පරිකම්මං කත්වා පුන සමාපජ්ජන්තවා වුට්ඨාය අධිට්ඨිතෙ අධිට්ඨානවිත්තෙන සද්ධිං ඉච්ඡතිච්ඡිතප්පකාරායෙව භොන්ති. පුන අත්තතො වසනට්ඨානමෙව ආගච්ඡති තෙහි සද්ධිං ජනපදකථං කථෙන්නො අනිසිදිත්වා අත්තතො වසනට්ඨානං වෙළවනමෙව පච්චාගච්ඡති. පාළියන්ති විනයපාළියං.

පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු

215. සත්තමෙ පියානන්ති පියායිතබ්බානං. මනාපානන්ති මනවඩ්ඪනකානං. පිලින්දොති පනස්ස ගොත්තං, වච්ඡොති නාමන්ති එත්ථ වුත්තවිපරියායෙනපි වදන්ති “පිලින්දොති නාමං, වච්ඡොති ගොත්තං”න්ති. තෙනෙව ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන ථෙරගාථාසංවණ්ණනාය (ථෙරගා. අට්ඨ. 1.8 පිලින්දවච්ඡත්ථෙරගාථාසංවණ්ණනා) වුත්තං – “පිලින්දොතිස්ස නාමං අකංසු, වච්ඡොති පන ගොත්තං. තෙන සො අපරභාගෙ පිලින්දවච්ඡොති පඤ්ඤායිත්ථා”ති. සංසන්දෙත්වාති එකතො කත්වා.

සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වාති ඉදං අඬුත්තරභාණකානං කථාමග්ගෙන වුත්තං. අපරෙ පන භණන්ති – අනුප්පන්නෙයෙව අම්භාකං භගවති සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණගෙනෙ නිබ්බන්තිත්වා පිලින්දවච්ඡොති පඤ්ඤාතො සංසාරෙ සංවෙගබ්‍රලතාය පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා වුළගන්ධාරං නාම විජ්ජං සාධෙත්වා ආකාසවාරි පරචිත්තවිදු ව හුත්වා රාජගෙන ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො පටිවසති. අථ යදා අම්භාකං භගවා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා අනුක්කමෙන රාජගහං උපගතො, තතො පට්ඨාය බුද්ධානුභාවෙන තස්ස සා විජ්ජා න සම්පජ්ජති, අත්ථකිච්චං න සාධෙති. සො වින්තෙසි – “සුතං බො පන මෙනං ‘ආවරියපාවරියානං භාසමානානං යත්ථ මහාගන්ධාරවිජ්ජා ධරති, තත්ථ වුළගන්ධාරවිජ්ජා න සම්පජ්ජති’ති. සමණස්ස පන ගොතමස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය නායං මම විජ්ජා සම්පජ්ජති, නිස්සංසයං සමණො ගොතමො මහාගන්ධාරවිජ්ජං ජානාති, යන්තූනාහං තං පයිරුපාසිත්වා

තස්ස සන්තිකෙ විජ්ජං පරියාපුණ්ණයා”න්ති. සො භගවන්තං උපසඬ්ඤාමිත්වා එතදවොච – “අහං, මහාසමණ, තච සන්තිකෙ එකං විජ්ජං පරියාපුණ්ණකාමො, ඔකාසං මෙ කරොහි”ති. භගවා “තෙන හි පබ්බජා”ති ආහ. සො “විජ්ජාය පරිකම්මං පබ්බජ්ජා”ති මඤ්ඤමානො පබ්බජීති. පරවම්භනවසෙනාති පරෙසං ගරහනවසෙන.

අකක්කසන්ති අඵරුසං. විඤ්ඤාපනින්ති අත්ථවිඤ්ඤාපනිං. සච්චන්ති භූතත්ථං. නාහිසපේති යාය ගිරාය අඤ්ඤං කුජ්ඣාපනවසෙන න ලගාපෙය්‍යා, බිණ්ණාසවො නාම ඵවරුපමෙව ගිරං න භාසෙය්‍යා, තස්මා තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණං වදාමිති අත්ථො.

අනුච්චිතිත්වාති අනුච්චාරෙත්වා. වණ්ඩිකතං ගච්ඡන්තන්ති සිසගතියා ගච්ඡන්තං.

බාහියදාරුවීරියත්ථෙරවත්ථු

216. අට්ඨමෙ එකරත්තිවාසෙන ගන්ත්වාති දෙවතානුභාවෙන ගන්ත්වා. “බුද්ධානුභාවෙනා”තිපි වදන්ති. එවං ගතො ව විහාරං පටිසිත්වා සම්බහුලෙ හික්ඛු භුත්තපාතරාසෙ කායාලසියවිමොචනත්ථාය අබ්භොකාසෙ වඩ්ඤ්මන්තෙ දිස්වා “කහං එතරහි සත්ථා”ති පුච්ඡි. හික්ඛු “සාවත්ථියං පිණ්ඩාය පට්ඨො”ති වත්වා තං පුච්ඡිංසු – “ත්ථං පන කුතො ආගතො”ති? සුප්පාරකා ආගතොමිහිති. කදා නික්ඛන්තොසිති? හියොසා සායං නික්ඛන්තොමිහිති. දුරතො ආගතො, තච පාදෙ ධොවිත්වා තෙලෙන මක්ඛෙත්වා ථොකං විස්සමාහි, ආගතකාලෙ සත්ථාරං දක්ඛිස්සතිති. අහං, භන්තෙ, සත්ථු වා අත්තනො වා ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, එකරත්තෙනෙවමිහි කත්ථවි අට්ඨත්වා අනිසිදිත්වා විසයොජනසතිකං මග්ගං ආගතො, සත්ථාරං පස්සිත්වාච විස්සමිස්සාමිති. සො එවං වත්වා තරමානරුපො සාවත්ථියං පටිසිත්වා භගවන්තං අනොපමාය බුද්ධසිරියා පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා “විරස්සං වත මෙ දිට්ඨො සම්මාසම්බුද්ධො”ති දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණ්ණසරිරො ගන්ත්වා අන්තරවීරියමෙව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ගොප්ඵකෙසු දළ්භං ගහෙත්වා එවමාහ – “දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවා ධම්මං, දෙසෙතු මෙ සුගතො ධම්මං, යං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුබායා”ති.

අථ නං සත්ථා “අකාලො ඛො තාව, බාහිය, අන්තරසරං පට්ඨොමිහි පිණ්ඩායා”ති පටික්ඛිපි. තං සුත්වා බාහියො, “භන්තෙ, සංසාරෙ සංසරන්තෙන කබ්බේකාරාහාරො න නො ලද්ධපුබ්බො, තුම්භාකං වා මය්භං වා ජීවිතන්තරායං න ජානාමි, දෙසෙථ මෙ ධම්ම”න්ති. සත්ථා දුතියමපි පටික්ඛිපියෙව. එවං කිරස්ස අහොසි “ඉමස්ස මං දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය සකලසරිරං පිතියා නිරන්තරං අජ්ඣෙත්ථං හොති, බලවපිතිවෙගෙන ධම්මං සුත්වාපි න සක්ඛිස්සති පටිච්ඡේක්ඛිතුං, මජ්ඣන්තුවෙසක්ඛා තාව තිට්ඨතු, එකරත්තෙනෙව විසයොජනසතං මග්ගං ආගතත්තා දරොපිස්ස බලවා, සොපි තාව පටිප්පස්සමිහතු”ති. තස්මා ද්වික්ඛන්තුං පටික්ඛිපිත්වා තතියං යාටිතො අන්තරවීරියං ඨිතොච “තස්මාතිහ තෙ,

බාහිය, එවං සික්ඛිතබ්බං දිට්ඨො දිට්ඨමත්තං භවිස්සති” තිආදිනා (උදා. 10) නයෙන ධම්මං දෙසෙති. ඉමමත්ථං සංඛිපිත්වා දස්සෙන්නො “සත්ථාරං පිණ්ඩාය පට්ටිය” න්තිආදිමාහ. තත්ථ අන්තරසරෙති අන්තරවිටියං.

අපරිපුණ්ණපත්තච්චරතාය පත්තච්චරං පරියෙසන්නොති සො කිර වීසතිවස්සසහස්සානි සමණධම්මං කරොන්නො “භික්ඛුනා නාම අත්තනො පට්ටියෙ ලහිත්වා අඤ්ඤං අනොලොකෙත්වා සයමෙව භුඤ්ජිතුං වට්ටති” ති එකභික්ඛුස්සපි පත්තෙන වා ච්චරෙන වා සඬගහං නාකාසි. තෙනස්ස “ඉද්ධිමයපත්තච්චරං න උප්පජ්ජිස්සති” ති ඤත්වා එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජං න අදාසි. තාවදෙව ව පබ්බජ්ජං යාවිතො “පරිපුණ්ණං තෙ පත්තච්චර” න්ති ප්‍රවිජිත්වා “අපරිපුණ්ණ” න්ති චුත්තෙ “තෙන හි පත්තච්චරං පරියෙසාහි” ති වත්වා පක්කාමි. තස්මා සො පත්තච්චරං පරියෙසන්නො සඬකාරට්ඨානතො වොළබණ්ඩානි සංකඩ්ඪති.

සහස්සමජ්ඣි පරිච්ඡෙදවචනං. එකසහස්සං ද්වෙසහස්සානීති එවං සහස්සෙන වෙ පරිච්ඡින්නා ගාථා භොන්ති, තා ව අනත්ථපදසංහිතා ආකාසවණ්ණපබ්බතවණ්ණාදීනි පකාසකෙහි අනිබ්බානදීපකෙහි අනත්ථකෙහි පදෙහි සංහිතා යාව බහුකා භොන්ති, තාව පාපිකා එවාති අත්ථො. එකං ගාථාපදං සෙය්‍යොති “අප්පමාදො අමතපදං...පෙ.... යථා මතා” ති (ධ. ප. 21) එවරූපා එකගාථාපි සෙය්‍යොති අත්ථො.

කුමාරකස්සපත්ථෙරවත්ථු

217. නවමෙ එකං බුද්ධන්තරං සම්පත්තිං අනුභවමානොති සාවකබොධියා නියතතාය පුඤ්ඤසම්භාරස්ස ව සාතිසයත්තා විනිපාතං අගන්ත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සම්පත්තිං අනුභවමානො. “එකිස්සා කුලදාරිකාය කුච්ඡිමිහි උප්පන්නො” ති වත්වා තමෙවස්ස උප්පන්නභාවං මූලතො පට්ඨාය දස්සෙතුං – “සා වා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ සාති කුලදාරිකා. ව-සද්දො බ්‍යතිරෙකත්ථො. තෙන චුච්චමානං විසෙසං ජොතයති. කුලසරන්ති පතිකුලගෙහං. ගබ්හනිමිත්තන්ති ගබ්හස්ස සණ්ඨිතභාවවිග්ගහං. සතිපි විසාබාය සාවත්ථිවාසිකුලපරියාපන්නත්තෙ තස්සා තත්ථ පධානභාවදස්සනත්ථං “විසාබඤ්චා” තිආදි චුත්තං යථා “බ්‍රාහ්මණා ආගතා, වාසිට්ඨොපි ආගතො” ති. භගවතා එවං ගහිතනාමත්තානි යොජනා. යස්මා රාජපුත්තා ලොකෙ “කුමාරා” ති වොහරීයන්ති, අයඤ්ච රඤ්ඤො කිත්තිමපුත්තො, තස්මා ආහ – “රඤ්ඤො...පෙ.... සඤ්ජානිංසු” ති.

පඤ්චදස පඤ්ඤෙ අභිසඬ්චරිත්වාති “භික්ඛු, භික්ඛු, අයං වම්මිකො රත්තිං ධූපායති, දිවා පජ්ජලති” තිආදිනා වම්මිකසුත්තෙ (ම. නි. 1.249) ආගතනයෙන පඤ්චදස පඤ්ඤෙ අභිසඬ්චරිත්වා. පායාසිරඤ්ඤොති “නත්ථි පරලොකො, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං එලං විපාකො” ති (දී. නි. 2.410, 412) එවංලද්ධිකස්ස පායාසිරාජස්ස. රාජා හි තදා අනභිසිත්තො හුත්වා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්නසෙතබ්‍යානගරං අජ්ඣාචසන්නො ඉමං දිට්ඨිං ගණ්හි.

පඤ්චදසහි පඤ්ඤාහි පටිමණ්ඩෙත්වාති “තං කිං මඤ්ඤාසී, රාජඤ්ඤා, ඉමෙ වන්දිමසුරියා ඉමස්මිං වා ලොකෙ පරස්මිං වා දෙවා වා තෙ මනුස්සා”ති එවමාදිහි (දී. නි. 2.411) පඤ්චදසහි පඤ්ඤාහි පටිමණ්ඩිතං කත්වා. සුත්තන්තෙති පායාසිසුත්තන්තෙ (දී. නි. 2.406 ආදයො).

මහාකොට්ඨිකත්ථෙරවත්ථු

218. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

තනියඵතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. ඵතදග්ගවග්ගො

(14) 4. චතුත්ථඵතදග්ගවග්ගවණ්ණනා

ආනන්දත්ථෙරවත්ථු

219-223. චතුත්ථවග්ගස්ස පයමෙ හෙට්ඨා චුත්තජ්ජමාණන්ති හෙට්ඨා කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස වත්ථුමිහි “තස්ස ධුරපත්තානි නචුතිහත්ථානි භොන්ති, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා, පාදෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං ඵකාදසහත්ථං”න්ති එවං චුත්තජ්ජමාණං. රඤ්ඤො පෙසෙසීති පච්චන්තස්ස කුපිතභාවං ආරොචෙත්වා පෙසෙසි. ථෙරගාථාසංවණ්ණනායං (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.1016 ආනන්දත්ථෙරගාථාසංවණ්ණනා) පන “පච්චන්තස්ස කුපිතභාවං රඤ්ඤො අනාරොචෙත්වා සයමෙව තං වූපසමෙසි, තං සුත්වා රාජා තුට්ඨමානසො පුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ‘වරං තෙ, සුමන, දම්මි, ගණ්හාහි’ති ආහා”ති චුත්තං. න මෙතං චිත්තං අත්ථිති මම ඵවරූපං චිත්තං නත්ථි. අවඤ්ඤාත්ති අතුච්ඡං. අඤ්ඤං චරෙහීති අඤ්ඤං පත්ථෙහි, අඤ්ඤං ගණ්හාහිති චුත්තං භොති. උදකං අධිට්ඨායාති “උදකං භොතු”ති අධිට්ඨහිත්වා. ගතෙනාති ගමනෙන. න ආමිසවක්ඛුකාති විවරාදිපච්චයසඬ්ඛාතං ආමිසං න ඔලොකෙත්ති.

වසනට්ඨානසභාගෙයෙවාති වසනට්ඨානසමීපෙයෙව. ඵකන්තවල්ලභොති උපට්ඨාකට්ඨානෙ ඵකන්තෙන වල්ලභො. ඵතස්සෙවාති ඵතස්සෙව හික්ඛුස්ස. ද්වෙජ්ඣකථා න භොන්තිති ද්විධාභූතකථා න භොන්ති, අනෙකන්තිකකථා න භොන්තිති චුත්තං භොති. අනිඛද්ධාති අනියතා. ලොහිතෙන ගලන්තෙනාති ඉත්ථමිභූතක්ඛානෙ කරණවචනං, ගලන්තෙන ලොහිතෙන යුත්තොති අත්ථො. අත්ථාසත්තොති අනුගතො. උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්දාති තුරිතෙ ඉදමාමෙඨිතවචනං. දුට්ඨෙන උදකෙනාති සීතුදකෙන උණ්හුදකෙන ව. තිට්ඨෙන දන්තකට්ඨෙනාති බුද්දකං මහන්තං මජ්ඣිමන්ති එවං තිජ්ජකාරෙන දන්තකට්ඨෙන. නව වාරෙ අනුපරියායතීති සත්ථරි පක්කොසන්තෙ පටිච්චනදානාය ටීනමිද්ධවිනොදනත්ථං නවක්ඛන්තුං අනුපරියායති. තෙනෙවාහ – “ඵවඤ්ඤිස්ස අභොසී”තිආදි. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙයාමෙව.

උරුමෙලකස්සපත්ථෙරවත්ථු

224. දුතියෙ යං වත්තබ්බං, තං විත්ථාරතො විනයපාළියං ආගතමෙව.

කාළදාසිත්ථෙරවත්ථු

225. තතියෙ ගමනාකස්පන්ති ගමනාකාරං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

බාකුලත්ථෙරවත්ථු

226. චතුත්ථෙ නිරාබාධානන්ති ආබාධරහිතානං. යථා “ද්වාවිසති ද්වත්තිංසා” තිආදිමහි වත්තබ්බෙ “බාවිසති බාත්තිංසා” තිආදිනි වුවුවන්ති, එවමෙවං ද්වෙ කුලානි අස්සාති ද්විකුලො, ද්වෙකුලොති වා වත්තබ්බෙ බාකුලොති වුත්තන්ති ආහ – “බාකුලොති ද්විසු කුලෙසු වඩ්ඪිතත්තා එවංඋද්ධනාමො” ති.
උපයොගෙනාති ආනුභාවෙන. එාසුකකාලෙති අරොගකාලෙ. ගද්දුහනමත්තමිපිති ගොදුහනමත්තමිපි කාලං. ඉධ පන න සකලො ගොදුහනක්ඛණො අධිප්පෙනො, අථ බො ගාචිං ථනෙ ගහෙත්වා එකබිරබිත්දුදුහනකාලමත්තං අධිප්පෙනං.
ආරොග්‍යසාලන්ති ආතුරානං අරොගභාවකරණත්ථාය කතසාලං.

නිමුප්පනුමුප්පනවසෙනාති ජාණුප්පමාණෙ උදකෙ ථොකංයෙව නිමුප්පනුමුප්පනවසෙන. ඡඩ්ඛෙත්වා පලායිති මච්ඡස්ස මුඛසමීපෙයෙව ඡඩ්ඛෙත්වා පලායි. දාරකස්ස තෙජෙනාති දාරකස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන. මාරියමානාව මරන්තීති දණ්ඩාදිහි පොථෙත්වා මාරියමානාව මරන්ති, න ජාලෙන බද්ධතාමත්තෙන අමාරියමානා. නීහටමත්තොව මතොති නීහටක්ඛණෙයෙව මතො. තෙනස්ස මාරණත්ථං උපක්කමො න කතො, යෙන උපක්කමෙන දාරකස්ස ආබාධො සියා. තන්ති මච්ඡං. සකලමෙවාති අවිකලමෙව පරිපුණ්ණාවයවමෙව. න කෙළායතීති න නන්දති, කිස්මිඤ්චි න මඤ්ඤති. පිට්ඨිතො එාලෙන්තීති දාරකස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන පිට්ඨිතො එාලෙන්ති. හෙරිං වරාපෙත්වාති “පුත්තං ලහි”න්ති උග්ගෙසාසනවසෙන හෙරිං වරාපෙත්වා. පකතිං ආචික්ඛීති අත්තනො පුත්තභාවං කථෙසි. කුච්ඡියා ධාරිතත්තා අමාතා කාතුං න සක්කාති ජනනීභාවතො අමාතා කාතුං න සක්කා. මච්ඡං ගණ්හන්තාපිති මච්ඡං වික්කිණිත්වා ගණ්හන්තාපි. තථා ගණ්හන්තා ව තප්පරියාපන්නං සබ්බං ගණ්හන්ති නාමාති ආහ – “වක්කයකනාදිනි බහි කත්වා ගණ්හන්තා නාම නත්ථි” ති. අයමිපි අමාතා කාතුං න සක්කාති දින්නපුත්තභාවතො න සක්කා.

සොහිතත්ථෙරවත්ථු

227. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව.

උපාලිත්ථෙරවත්ථු

228. ඡට්ඨෙ භාරුකච්ඡකචන්ද්‍රන්ති අඤ්ඤතරො කිර භාරුකච්ඡදෙසවාසී භික්ඛු සුපිනන්තෙ පුරාණදුතියිකාය මෙට්ඨනං ධම්මං පටිසෙවිත්වා “අස්සමණො අහං විබ්භමිස්සාමී”ති භාරුකච්ඡං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ ආයස්මන්තං උපාලිං පස්සිත්වා එතමන්ථං ආරොචෙසි. ආයස්මා උපාලි, එවමාහ – “අනාපත්ති, ආවුසො, සුපිනන්තෙනා”ති. යස්මා සුපිනන්තෙ අවිසයන්තා එවං හොති. තස්මා උපාලින්ථෙරො හගචතා අවිනිච්ඡිතපුබ්බමිපි ඉමං චන්ද්‍රං නයග්ගාහෙන එවං විනිච්ඡිති. ගහපතිනො ද්වෙ දාරකා හොන්ති පුත්තො ච භාගිනෙයො ච. අථ සො ගහපති ගිලානො හුත්වා ආයස්මන්තං අජ්ජුකං එතදවොච – “ඉමං, හන්තෙ, ඔකාසං යො ඉමෙසං දාරකානං සද්ධො හොති පසන්තො, තස්ස ආචික්ඛෙයාසී”ති. තෙන ච සමයෙන තස්ස ච ගහපතිනො භාගිනෙයො සද්ධො හොති පසන්තො. අථායස්මා අජ්ජුකො තං ඔකාසං තස්ස දාරකස්ස ආචික්ඛි. සො තෙන සාපතෙයොන කුටුම්භස්ථෙ සංඤ්ඨපෙසි, දානස්ථෙ පට්ඨපෙසි. අථ තස්ස ගහපතිනො පුත්තො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච – “කො නු ඛො, හන්තෙ ආනන්ද, පිතුනො දායජ්ජො පුත්තො චා භාගිනෙයො චා”ති. පුත්තො ඛො, ආවුසො, පිතුනො දායජ්ජොති. ආයස්මා, හන්තෙ, අයො අජ්ජුකො අම්භාකං සාපතෙයාං අම්භාකං මෙට්ඨනකස්ස ආචික්ඛිති. අස්සමණො, ආවුසො, සො අජ්ජුකොති. අථායස්මා අජ්ජුකො ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච – “දෙහි මෙ, ආවුසො ආනන්ද, විනිච්ඡය”න්ති. තෙ උභොපි උපාලින්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමංසු. අථායස්මා උපාලි, ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොච – “යො නු ඛො, ආවුසො ආනන්ද, සාමිකෙන ‘ඉමං ඔකාසං ඉත්ථන්තාමස්ස ආචික්ඛා’ති චුත්තො, තස්ස ආචික්ඛති, කිං සො ආපජ්ජති”ති? න, හන්තෙ, කිස්ථෙ ආපජ්ජති අන්තමසො දුක්කමන්ථමිපිති. අයං, ආවුසො, ආයස්මා අජ්ජුකො සාමිකෙන “ඉමං ඔකාසං ඉත්ථන්තාමස්ස ආචික්ඛා”ති චුත්තො තස්ස ආචික්ඛති, අනාපත්ති, ආවුසො, ආයස්මතො අජ්ජුකස්සාති. හගචා තං සුත්වා “සුකථිතං, භික්ඛවෙ, උපාලිනා”ති චත්වා සාධුකාරමදාසි, තං සන්ධායෙන චුත්තං. කුමාරකස්සපචන්ද්‍ර (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.217) පන හෙට්ඨා ආගතමෙව.

ඡන්තං ඛත්තියානන්ති හද්දියො සක්ඛාරාජා අනුරුද්ධො ආනන්දො හගු කිම්ලො දෙවදත්තොති ඉමෙසං ඡන්තං ඛත්තියානං. පසාධකොති මණ්ඩයිතා. පාළියන්ති සඛිසහෙදක්ඛන්ධකපාළියන්ති (චූළව. 330 ආදයො).

නන්දකත්ථෙරචන්ද්‍ර

229. සත්තමෙ එකසමොධානෙති එකස්මිං සමොධානෙ, එකස්මිං සන්තිපාතෙති අත්ථො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙයාමෙව.

නන්දත්ථෙරචන්ද්‍ර

230. අට්ඨමෙ න තං චතුසම්පජ්ඤ්ඤවසෙන අපරිච්ඡන්දිත්වා ඔලොකෙතිති සාත්ථකසප්පායගොචරඅසම්මොහසම්පජ්ඤ්ඤසඬ්ඛාතානං චතුන්තං.

සම්පජ්ඣානං වසෙන අපරිච්ඡින්නදිත්වා තං දිසං න ඔලොකෙති. සො හි ආයස්මා
 “යමෙවාහං ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතං නිස්සාය සාසනෙ
 අනභිරතිආදිවිජ්ජකාරජපත්තො, තමෙව සුට්ඨු නිග්ගහෙස්සාමි”ති උස්සාහජාතො
 බලවහිරොත්තජපො, තත්ථ ව කතාධිකාරත්තා ඉන්ද්‍රියසංවරො
 උක්කංසපාරම්පජත්තො චතුසම්පජ්ඣං අමුඤ්චිත්වාච සබ්බදිසං ආලොකෙති.
 චුත්තඤ්චෙනං භගවතා –

“සචෙ, හික්ඛචෙ, නන්දස්ස පුරත්ථිමා දිසා ආලොකෙතබ්බා හොති,
 සබ්බං චෙනසො සමන්තාහරිත්වා නන්දො පුරත්ථිමං දිසං ආලොකෙති ‘එවං
 මෙ පුරත්ථිමං දිසං ආලොකයතො නාහිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා
 ධම්මා අන්වාසවිස්සන්ති’ති. ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති. සචෙ, හික්ඛචෙ,
 නන්දස්ස පච්ඡිමා දිසා, උත්තරා දිසා, දක්ඛිණා දිසා, උද්ධං, අධො, අනුදිසා
 අනුවිලොකෙතබ්බා හොති, සබ්බං චෙනසො සමන්තාහරිත්වා නන්දො
 අනුදිසං අනුවිලොකෙති ‘එවං මෙ අනුදිසං අනුවිලොකයතො...පෙ....
 සම්පජානො හොති’”ති (අ. නි. 8.9).

අභිසෙකගෙහපචෙසනආවාහමඤ්චගලෙසු චත්තමානෙසුති ඉධ තිණි මඤ්චලානි
 චුත්තානි, විනයට්ඨකථායං පන “තං දිවසමෙව නන්දකුමාරස්ස කෙසවිස්සජ්ජනං,
 පට්ටබන්ධො, සරමඤ්චලං, ඡත්තමඤ්චලං, ආවාහමඤ්චලන්ති පඤ්ච මඤ්චලානි
 හොන්ති”ති චුත්තං. තත්ථ කුලමරියාදවසෙන කෙසොරොපනං කෙසවිස්සජ්ජනං.
 යුවරාජපට්ටබන්ධනං පට්ටබන්ධො. අභිනවසරජපචෙසනමහො සරමඤ්චලං.
 විවාහකරණමහො ආවාහමඤ්චලං. යුවරාජඡත්තමහො ඡත්තමඤ්චලං.

නන්දකුමාරං අභිසෙකමඤ්චලං න තථා පිළෙසි, යථා ජනපදකල්‍යාණියා
 චුත්තචචනන්ති අජ්ඣාහරිතබ්බං. තදෙව පන චචනං සරූපතො දස්සෙතුං – “පත්තං
 ආදාය ගමනකාලෙ”තිආදි චුත්තං. ජනපදකල්‍යාණීති ජනපදමිහි කල්‍යාණී උත්තමා
 ඡ සරිරදොසරහිතා පඤ්ච කල්‍යාණසමන්තාගතා. සා හි යස්මා නාතිදිසා නාතිරස්සා
 නාතිකිසා නාතිපුලා නාතිකාළි නාවිචොදාතාති අතික්කන්තා මානුසචණ්ණං,
 අසම්පත්තා දිබ්බචණ්ණං, තස්මා ඡ සරිරදොසරහිතා. ඡවිකල්‍යාණං මංසකල්‍යාණං
 න්භාරුකල්‍යාණං අට්ඨිකල්‍යාණං වයකල්‍යාණන්ති ඉමෙහි පන කල්‍යාණෙහි
 සමන්තාගතත්තා පඤ්ච කල්‍යාණසමන්තාගතා නාම. තස්සා හි
 ආගන්තුකොභාසකිච්චං නත්ථි, අත්තනො සරිරොභාසෙනෙව ද්වාදසහත්ථෙ යානෙ
 ආලොකං කරොති, පියඤ්ඤාමා වා හොති සුවණ්ණසාමා වා, අයමස්සා
 ඡවිකල්‍යාණතා. චත්තාරො පනස්සා හත්ථපාදා මුඛපරියොසානඤ්ච
 ලාබාරසපරිකම්මකතං විය රත්තපවාළරත්තකම්බලසදිසං හොති, අයමස්සා
 මංසකල්‍යාණතා. වීසති පන නඬපත්තාති මංසතො අමුත්තට්ඨානෙ ලාබාරසපුරිතාති
 විය, මුත්තට්ඨානෙ ධීරධාරාසදිසාති හොන්ති, අයමස්සා න්භාරුකල්‍යාණතා.
 ද්වත්තිංස දන්තා සුචුසිතා සුධොතචජීරපන්ති විය බායන්ති, අයමස්සා
 අට්ඨිකල්‍යාණතා. වීසංවස්සසතිකාපි සමානා සොළසවස්සුද්දෙසිකා විය හොති

නිෂ්පලිතෙන්, අයමස්සා වයකලායාණතා. ඉති ඉමෙහි පඤ්චහි කලායාණෙහි සමන්තාගතත්තා “ජනපදකලායාණී”ති වුවිති. තුවටන්ති සීසං.

ඉමස්මිං යානෙ නිවත්තෙස්සති, ඉමස්මිං යානෙ නිවත්තෙස්සතිති වින්තෙත්තමෙවාති සො කිර තථාගතෙ ගාරවචසෙන “පත්තං වො, හත්තෙ, ගණ්හපා”ති වත්තුං අවිසහන්තො එවං වින්තෙසි – “සොපානසීසෙ පත්තං ගණ්හිස්සති”ති. සත්ථා තස්මිම්පි යානෙ න ගණ්හි. ඉතරො “සොපානපාදමුලෙ ගණ්හිස්සති”ති වින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. ඉතරො “රාජඨගණෙ ගණ්හිස්සති”ති වින්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. එවං “ඉධ ගණ්හිස්සති, එත්ථ ගණ්හිස්සති”ති වින්තෙත්තමෙව සත්ථා විහාරං නෙත්වා පබ්බාපෙසි.

මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු

231. නවමෙ සුතවිත්තකොති ධම්මස්සවනපියො. පටිහාරකස්සාති දොවාරිකස්ස. සච්චකාරොනාති සච්චකිරියාය. සත්ථා “උප්පලවණ්ණො ආගච්ඡතු”ති වින්තෙසි. ථෙරී ආගන්ත්වා සබ්බා පබ්බාපෙත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයං ගතාති ඉදං අඨගුත්තරභාණකානං කථාමග්ගං දස්සෙත්තෙන වුත්තං. තෙනෙව ධම්මපදට්ඨකථායං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු) වුත්තං –

“තා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං යීතා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. එවං කිර වුත්තෙ සත්ථා උප්පලවණ්ණො ආගමනං වින්තෙසිති එකච්චෙ වදන්ති. සත්ථා පන තා උපාසිකායො ආහ – ‘සාවත්ථීං ගන්ත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයෙ පබ්බාපෙථා’ති. තා අනුපුබ්බෙන ජනපදවාරිකං වරමානා අන්තරාමග්ගෙ මහාජනෙන අභිභට්ඨකාරසම්මානා පදසාව වීසයොජනසතිකං මග්ගං ගන්ත්වා භික්ඛුනීඋපස්සයෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු”ති.

ධම්මපිනීති ධම්මපායකො, ධම්මං පිවන්තොති අත්ථො. ධම්මො ච නාමෙස න සක්කා භාජනෙන යාගුආදීනි විය පාතුං, නවවිධං පන ලොකුත්තරධම්මං නාමකායෙන චුසන්තො ආරම්මණතො සවිජිකරොන්තො පරිඤ්ඤාභිසමයාදීහි දුක්ඛාදීනි අරියසච්චානි පටිච්ඡේදන්තො ධම්මං පිවති නාම. සුඛං සෙතිති දෙසනාමත්තමෙතං, චතුහිපි ඉරියාපථෙහි සුඛං විහරතිති අත්ථො. විජ්ජසන්තොනාති අනාවලොන නිරුපක්කිලෙසෙන. අරියජ්ජවෙදිතෙති බුද්ධාදීහි අරියෙහි පවෙදිතෙ සතිපට්ඨානාදිහෙදෙ බොධිපක්ඛියධම්මො. සදා රමතීති එවරුපො ධම්මපිනි විජ්ජසන්තෙන චෙතසා විහරන්තො පණ්ඩිතචෙන සමන්තාගතො සදා රමති අභිරමති. බාහිතපාපත්තා “බ්‍රාහ්මණා”ති ථෙරං ආලපති.

සාගතත්ථෙරවත්ථු

232. දසමෙ ජබ්බග්ගියානං වචනෙනාති කොසම්බිකා කිර උපාසකා ආයස්මන්තං සාගතං උපසඨිකමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං යීතා එවමාහංසු – “කිං, හත්තෙ, අය්‍යානං දුල්ලභඤ්ච මනාපඤ්ච, කිං පටියාදෙමා”ති? එවං වුත්තෙ

ඡබ්බග්ගියා භික්ඛු කොසම්බිකෙ උපාසකෙ එතදවොචුං - “අත්ථාචුසො කාපොතිකා, නාම පසන්නා භික්ඛුනං දුල්ලභා ව මනාපා ව, තං පටියාදෙථා” ති. අථ කොසම්බිකා උපාසකා සරෙ සරෙ කාපොතිකං පසන්නං පටියාදෙත්වා ආයස්මන්තං සාගතං පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා එතදවොචුං - “පිචතු, භන්තෙ, අයොසා සාගතො කාපොතිකං පසන්නං, පිචතු, භන්තෙ, අයොසා සාගතො කාපොතිකං පසන්න” ති. අථායස්මා සාගතො සරෙ සරෙ කාපොතිකං පසන්නං පිචත්වා නගරමභා නික්ඛමන්තො නගරද්වාරෙ පති. තෙන වුත්තං - “ඡබ්බග්ගියානං වචනෙන සබ්බගෙහෙසු කාපොතිකං පසන්නං පටියාදෙත්වා” තිආදි. තත්ථ කාපොතිකා නාම කපොතපාදසමානවණ්ණා රත්තොභාසා. පසන්නාති සුරාමණ්ඩස්සෙනං අධිවචනං. විනයෙ සමුට්ඨිතන්ති සුරාපානසික්ඛාපදෙ (පාචි. 326 ආදයො) ආගතං.

රාධත්ථෙරවත්ථු

233. එකාදසමෙ සත්ථා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසීති බ්‍රාහ්මණං පබ්බාපෙතුං සඤ්ඤං අදාසි, ආණාපෙසීති වුත්තං හොති. භගවා කිර තං බ්‍රාහ්මණං පබ්බප්පං අලභිත්වා කිසං ලුඛං දුබ්බණ්ණං උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතං දිස්වා භික්ඛු ආමන්තෙසි - “කො, භික්ඛවෙ, තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අධිකාරං සරතී” ති. එවං වුත්තෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො භගවන්තං එතදවොච - “අහං බො, භන්තෙ, තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අධිකාරං සරාමී” ති. කිං පන ත්වං, සාරිපුත්ත, බ්‍රාහ්මණස්ස අධිකාරං සරසීති. ඉධ මෙ, භන්තෙ, සො බ්‍රාහ්මණො රාජගහෙ පිණ්ඩාය වරන්තස්ස කටච්ඡුභික්ඛං දාපෙසි, ඉමං බො අහං, භන්තෙ, තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අධිකාරං සරාමී” ති. සාධු සාධු, සාරිපුත්ත. කතඤ්ඤානො හි, සාරිපුත්ත, සප්පුරිසා කතවෙදිනො, තෙන හි ත්වං, සාරිපුත්ත, තං බ්‍රාහ්මණං පබ්බාපෙති උපසම්පාදෙහීති. අට්ඨප්පත්තියං ආගතොති අලීනචිත්තජාතකස්ස (ජා. 1.2.11-12) අට්ඨප්පත්තියං (ජා. අට්ඨ. 2.2.අලීනචිත්තජාතකවණ්ණනා) ආගතො.

නිධිනන්ති තත්ථ තත්ථ නිදහිත්වා යපිතානං භිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිපුරානං නිධිකුම්භිනං. පචත්තාරන්ති කිච්ඡජීවිකෙ දුග්ගතමනුස්සෙ අනුකම්පං කත්වා “එහි, තෙ සුබෙන ජීවනුපායං දස්සෙස්සාමී” ති නිධිට්ඨානං නෙත්වා හත්ථං පසාරෙත්වා “ඉමං ගහෙත්වා සුඛං ජීවා” ති ආචික්ඛිතාරං විය. වජ්ජදස්සිනන්ති ද්වෙ වජ්ජදස්සිනො “ඉමිනා නං අසාරුප්පෙන වා බලිතෙන වා සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිග්ගණ්ඨස්සාමී” ති රන්ධගවෙසකො ව, අනඤ්ඤාතං ඤාපනත්ථාය ඤාතං අනුග්ගණ්ඨනත්ථාය සීලාදීනමස්ස වුද්ධිකාමතාය තං තං වජ්ජං ඔලොකනෙන උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතො ව. අයං ඉධ අධිජ්ජෙතො. යථා හි දුග්ගතමනුස්සො “ඉමං ගණ්ඨාහී” ති තජ්ජෙත්වාපි පොථෙත්වාපි නිධිං දස්සෙත්තෙ කොපං න කරොති, පමුදිනොව හොති, එවමෙවං එවරුපෙ පුග්ගලෙ අසාරුප්පං වා බලිතං වා දිස්වා ආචික්ඛන්තෙ කොපො න කාතබ්බො, තුට්ඨෙතෙව භවිතබ්බං. “භන්තෙ, මහන්තං වො කම්මං කතං මය්හං ආවරියුපජ්ඣායට්ඨානෙ යත්වා ඔවදන්තෙහි, පුනපි මං වදෙය්‍යාථා” ති පවාරෙතබ්බමෙව.

නිග්ගේහවාදීන්හි එකවිවො හි සද්ධිවිහාරිකාදීනං අසාරුප්පං වා බලිතං වා දිස්වා “අයං මෙ මුබ්බදකදානාදීහි සක්කවිවං උපට්ඨහති, සවෙ නං වක්ඛාමි, න මං උපට්ඨහිස්සති, එවං මෙ පරිහානි හවිස්සති” ති තං වත්තුං අවිසහන්තො න නිග්ගේහවාදී නාම හොති, සො ඉමස්මිං සාසනෙ කවචරං ආකිරති. යො පන තථාරූපං වජ්ජං දිස්වා වජ්ජානුරූපං තජ්ජෙන්තො පණාමෙන්තො දණ්ඩකම්මං කරොන්තො විහාරා නීහරන්තො සික්ඛාපෙනි, අයං නිග්ගේහවාදී නාම සෙය්‍යථාපි, සම්මාසම්බුද්ධො. චුත්තඤ්ඤෙනං – “නිග්ගේහ නිග්ගේහාහං, ආනන්ද, වක්ඛාමි, පවය්හ පවය්හ, ආනන්ද, වක්ඛාමි, යො සාරො, සො ධස්සති” ති (ම. නි. 3.196). මෙධාවීන්ති ධම්මොපපඤ්ඤාය සමන්තාගතං. තාදිසන්ති එවරූපං පණ්ඩිතං හජෙය්‍ය පසිරූපාසෙය්‍ය. තාදිසඤ්ඤි ආචරියං හජමානස්ස අන්තෙවාසිකස්ස සෙය්‍යො හොති න පාපියො, වඩ්ඪියෙව හොති, නො පරිහානීති.

මොසරාජත්ථෙරවත්ථු

234. ද්වාදසමෙ කට්ඨවාහනනගරෙති කට්ඨවාහනෙන ගහිතත්තා එවංලද්ධනාමකෙ නගරෙ. අතීතෙ කිර ඛාරාණසිවාසී එකො රුක්ඛවඩ්ඪකී සකෙ ආචරියකෙ අද්වතියො. තස්ස සොළස සිස්සා එකමෙකස්ස සහස්සං අන්තෙවාසිකා. එවං තෙ සත්තරසාධිකා සොළස සහස්සා ආචරියන්තෙවාසිකා සබ්බෙපි ඛාරාණසිං උපනිස්සාය ජීවිකං කජ්ජෙන්තා පබ්බතසම්පං ගන්ත්වා රුක්ඛෙ ගහෙන්වා තත්ථෙව නානාපාසාදවිකතියො නිට්ඨාපෙන්වා කුල්ලං බන්ධිත්වා ගඩ්ගාය ඛාරාණසිං ආනෙත්වා සවෙ රාජා අත්ථිකො හොති, රඤ්ඤො එකභූමකං වා සත්තභූමකං වා පාසාදං යොජෙන්වා දෙන්ති. නො වෙ, අඤ්ඤසම්පි වික්කිණිත්වා පුත්තදාරං පොසෙන්ති. අථ නෙසං එකදිවසං ආචරියො “න සක්කා වඩ්ඪකිකම්මෙන නිව්චං ජීවිතුං, දුක්කරඤ්ඤි ජරාකාලෙ එතං කම්ම” ත්ති වින්තෙන්වා අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – “තාතා, උදුම්බරාදයො අජ්ජසාරරුක්ඛෙ ආනෙථා” ති. තෙ “සාධු” ති පටිස්සුණිත්වා ආනයිංසු. සො තෙහි කට්ඨසකුණං කත්වා තස්සබ්හන්තරං පවිසිත්වා වාතෙන යන්තං පුරෙසි. කට්ඨසකුණො සුවණ්ණහංසරාජා විය ආකාසෙ ලඩ්ඪිත්වා වනස්ස උපරි වරිත්වා අන්තෙවාසිතං පුරතො ඔරුහි.

අථාචරියො සිස්සෙ ආහ – “තාතා ඊදිසානි කට්ඨවාහනානි කත්වා සක්කා සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජෙ ගහෙතුං, තුම්හෙපි තාතා එතානි කරොථ, රජ්ජං ගහෙන්වා ජීවිස්සාම, දුක්කරං වඩ්ඪකිසිජ්ජෙන ජීවිතු” ත්ති. තෙ තථා කත්වා ආචරියස්ස පටිවෙදෙසුං. තතො නෙ ආචරියො ආහ – “කතමං තාතා රජ්ජං ගණ්භාමා” ති? ඛාරාණසිරජ්ජං ආචරියාති. අලං තාතා, මා එතං රුචිත්ථ, මයඤ්ඤි තං ගහෙන්වාපි “වඩ්ඪකිරාජා, වඩ්ඪකියුචරාජා” ති වඩ්ඪකිවාදා න මුච්චිස්සාම, මහන්තො ජම්බුදීපො, අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමාති. තතො සපුත්තදාරකා කට්ඨවාහනානි අභිරුහිත්වා සජ්ජාචුධා හුත්වා හිමවන්තාහිමුඛා ගන්ත්වා හිමවති අඤ්ඤතරං නගරං පවිසිත්වා රඤ්ඤො නිවෙසනෙයෙව පවිචුට්ඨංසු. තෙ තත්ථ රජ්ජං ගහෙන්වා ආචරියං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු. සො “කට්ඨවාහනො රාජා” ති පාකටො අහොසි, තං නගරං තෙන ගහිතත්තා “කට්ඨවාහනනගර” ත්තෙව නාමං ලභි.

තපවාරන්ති තපවරණං. පාසාණවෙනියෙ පිට්ඨිපාසාණෙ නිසිදිති
පාසාණකවෙනියන්ති ලද්ධවොහාරෙ පිට්ඨිපාසාණෙ සක්කෙන මාපිතෙ
මහාමණ්ඩපෙ නිසිදි. තත්ථ කිර මහතො පාසාණස්ස උපරි පුබ්බෙ දෙවට්ඨානං
අහොසි, උප්පන්නෙ පන භගවති විහාරො ජාතො, සො තෙනෙව පුරිමවොහාරෙන
“පාසාණවෙනිය”න්ති වුච්චති.

තෙන පුච්ඡිතෙ දුතියො හුත්වා සත්ථාරං පඤ්භං පුච්ඡිති –

“මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්ච, බාවරි පරිපුච්ඡති;
තං බ්‍යාකරොහි භගවා, කඬ්ඛං විනය නො ඉසෙ”ති. (සු. නි. 1031) –

එවං තෙන පඤ්භෙ පුච්ඡිතෙ භගවතා ව –

“අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාහි, විජ්ජා මුද්ධාධිපාතිති;
සද්ධාසතිසමාධිහි, ඡන්දවීරියෙන සංයුතා”ති. (සු. නි. 1032) –

පඤ්භෙ විස්සජ්ජිතෙ දුතියො හුත්වා පඤ්භං පුච්ඡි.

අට්ඨස්ස...පෙ.... පඤ්භං කට්ඨෙති –

“කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සති”ති. (සු. නි. 1124) –

තෙන පඤ්භෙ පුච්ඡිතෙ –

“සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු, මොසරාජ සදා සතො;
අත්තානුදිට්ඨිං උභවිච්ච, එවං මච්චුතරො සියා;
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං, මච්චුරාජා න පස්සති”ති. (සු. නි. 1125) –

පඤ්භං විස්සජ්ජෙසි.

සෙසජ්ජාති තස්මිං සමාගමෙ සන්නිපතිතා සෙසජ්ජා. න කටීයන්තිති
“එත්තකා සොතාපන්නා”තිආදිතා න වුච්චන්ති. එවං පාරායනෙ වත්ථු
සමුට්ඨිතන්ති පාරායනවග්ගෙ ඉදං වත්ථු සමුට්ඨිතං.

චතුත්ථථතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙරපාළිසංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 5. පඤ්චමථතදග්ගවග්ගවණ්ණනා

මහාපජාපතිගොතමීපෙරිවත්ථු

235. පෙරිපාළිසංවණ්ණනාය පටමෙ යදිදං මහාගොතමීති එත්ථ “යදිදං මහාපජාපති ගොතමී”ති ව පටන්ති. තත්ථ ගොතමීති ගොත්තං. නාමකරණදිවසෙ පනස්සා ලද්ධසක්කාරා බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා “සචෙ අයං ධීතරං ලභිස්සති, චක්කචත්තිරඤ්ඤො මහෙසී භවිස්සති. සචෙ පුත්තං ලභිස්සති, චක්කචත්තිරාජා භවිස්සති”ති උභයථාපි “මහතියෙවස්සා පජා භවිස්සති”ති බ්‍යාකරිංසු, තස්මා පුත්තපජාය චෙව ධීතූපජාය ච මහත්තතාය “මහාපජාපති”ති වොහරිංසු. තද්දහයං පන සංසන්දෙන්වා “මහාපජාපතිගොතමී”ති වුත්තං. වාරභික්ඛන්ති වාරෙන දාතබ්බං භික්ඛං. නාමං අකංසුති ගොත්තංයෙව නාමං අකංසු. මාතුච්ඡන්ති වුළුමාතරං. මාතුහගිනී හි මාතුච්ඡාති වුච්චති. කලහවිවාදසුත්තපරියොසානෙන “කුතොපහුතා කලහා විවාදා”තිආදිනා සුත්තනිපාතෙ ආගතස්ස කලහවිවාදසුත්තස්ස (සු. නි. 868 ආදයො) පරියොසානෙ. ඉදඤ්ච අඬුගුත්තරභාණුකානං කථාමග්ගානුසාරෙන වුත්තං. අපරෙ පන “තස්මිංයෙව සුත්තනිපාතෙ ‘අත්තදණ්ඩාභයං ජාත’න්තිආදිනා ආගතස්ස අත්තදණ්ඩසුත්තස්ස (සු. නි. 941 ආදයො) පරියොසානෙ”ති වදන්ති. නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතානන්ති එත්ථ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය එතෙ පබ්බජිතාති වදන්ති. තෙනෙව සුත්තනිපාතෙ අත්තදණ්ඩසුත්තසංවණ්ණනාය (සු. නි. අට්ඨ. 2.942 ආදයො) වුත්තං – “දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චසතා සාකියකුමාරා කොළියකුමාරා ච එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බජිතා. තෙ ගහෙන්වා භගවා මහාවනං පාවිසී”ති. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

බෙමාපෙරිවත්ථු

236. දුතියෙ පරපරියාපන්නා හුත්වාති පරෙසං දාසී හුත්වා. සුවණ්ණරසපිඤ්ජරො අහොසීති සුවණ්ණරසපිඤ්ජරො විය අහොසී.

මක්කටකොව ජාලන්ති යථා නාම මක්කටකො සුත්තජාලං කත්වා මජ්ඣධානෙ නාහිමණ්ඩලෙ නිපන්නො පරියන්තෙ පතිතං පටඬුගං වා මක්ඛිකං වා වෙගෙන ගන්ත්වා විජ්ඣන්ත්වා තස්ස රසං පිචිත්වා පුනාගන්ත්වා තස්මිංයෙව ධානෙ නිපජ්ජති, එවමෙව යෙ සත්තා රාගරත්තා දොසපදුට්ඨා මොහමුල්භා සයංකතං තණ්හාසොතං අනුපතන්ති, තෙ තං සමතික්කමිතුං න සක්කොන්ති, එවං දුරතික්කමං. එතම්පි ඡේත්වාන වජන්ති ධීරාති පණ්ඩිතා එතං බන්ධනං ඡින්දිත්වා අනපෙක්ඛිතො නිරාලයා හුත්වා අරහත්තමග්ගෙන සබ්බං දුක්ඛං පහාය වජන්ති ගච්ඡන්තිති අත්ථො.

උජ්ජලවණ්ණාපෙරිවත්ථු

237. තතියං උත්තානත්ථමෙව.

පටාචාරාපෙරිවත්ථු

238. චතුත්ථෙ පටිභාරසතෙනපීති ද්වාරසතෙනපි. පටිභාරසද්දො හි ද්වාරෙ
දොවාරිකෙ ව දිස්සති. කුලසභාගන්ති අත්තනො ගෙහසමීපං.

තාණායාති තාණභාවාය පතිට්ඨානත්ථාය. ඛන්ධවාති පුත්තෙ ව පිතරො ව
යථෙපත්වා අවසෙසා ඤාතිසුභජ්ජා. අත්තකෙනාධිපත්තස්සාති මරණෙන අභිභූතස්ස.
පවත්තියඤ්චි පුත්තාදයො අත්තපානාදිදානෙන වෙව උජ්ජන්තකිච්චනිත්ථරණෙන
ව තාණා හුත්වාපි මරණකාලෙ කෙනවි උපායෙන මරණං පටිබාහිතුං අසමත්ථතාය
තාණත්ථාය ලෙණත්ථාය න සන්ති නාම. තෙනෙව වුත්තං – “නත්ථි ඤාතිසු
තාණකා”ති.

එතමත්ථවසන්ති එතං තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස තාණං භවිතුං
අසමත්ථභාවසඬ්ඛාතං කාරණං ජානිත්වා පණ්ඩිතො චතුපාරිසුද්ධිසීලෙන සංවුතො
රක්ඛිතගොපිතො හුත්වා නිබ්බානගමනං අට්ඨංගිකං මග්ගං සීසං සොධෙය්‍යාති
අත්ථො.

ධම්මදින්නාටෙරිවත්ථු

239. පඤ්චමෙ පරායත්තට්ඨානෙනි පරෙසං දාසිට්ඨානෙ. සුජාතත්ථෙරස්ස
අධිකාරකම්මං කත්වාති සා කිර අත්තනො කෙසෙ වික්කිණිත්වා සුජාතත්ථෙරස්ස
නාම අග්ගසාවකස්ස දානං දත්වා පත්ථනං අකාසි. තං සන්ධායෙනං වුත්තං. හත්ථෙ
පසාරිතෙති තස්ස හත්ථාවලම්බනත්ථං පුබ්බාවිණ්ණවසෙන හත්ථෙ පසාරිතෙ. සො
කිර අනාගාමී හුත්වා ගෙහං ආගච්ඡන්තො යථා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉතො විතො ව
ඔලොකෙන්තො සිතං කුරුමානො භසමානො ආගච්ඡති, එවං අනාගන්ත්වා
සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො හුත්වා අගමාසි. ධම්මදින්නා සීහපඤ්ජරං
උග්ගාටෙන්වා වීථිං ඔලොකයමානා තස්ස ආගමනාකාරං දිස්වා “කිං නු ඛො
එත”න්ති වින්තෙන්වා තස්ස පච්චුග්ගමනං කුරුමානා සොපානසීසෙ යත්වා
ඔලම්බනත්ථං හත්ථං පසාරෙසි. උපාසකො අත්තනො හත්ථං සමිඤ්ජෙසි. සා
“පාතරාසභොජනකාලෙ ජානිස්සාමී”ති වින්තෙසි. උපාසකො පුබ්බෙ තාය සද්ධිං
එකතො භුඤ්ජති. තං දිවසං පන තං අනපලොකෙන්වා යොගාවචරහික්ඛු විය
එකකොව භුඤ්ජී. තෙනාහ – “භුඤ්ජමානොපි ඉමං දෙථ, ඉමං හරථාති න
බ්‍යාහරී”ති. තත්ථ ඉමං දෙථාති ඉමං බාදනීයං වා භොජනීයං වා දෙථ. ඉමං හරථාති
ඉමං බාදනීයං වා භොජනීයං වා අපහරථ. සන්ථව්වසෙනාති කිලෙසසන්ථව්වසෙන.
විරකාලපරිභාවිතාය සට්ඨිපජාලාය විය අබ්භන්තරෙ දිබ්බමානාය හෙතුසමීපත්තියා
වොදියමානා ආහ – “එවං සන්තෙ...පෙ.... මය්හං පබ්බජ්ජං අනුජානාථා”ති.

අයං තාව සෙට්ඨි සරමජ්ඣෙකං යීතොව දුක්ඛස්සන්තං අකාසීති සා කිර
“ධම්මදින්නෙ තුය්හං දොසො නත්ථි, අහං පන අජ්ජ පට්ඨාය
සන්ථව්වසෙන...පෙ.... කුලසරං ගච්ඡා”ති වුත්තෙ එවං වින්තෙසි – “පකතිපුරිසො
එවං වත්තා නාම නත්ථි, අද්ධා එතෙන ලොකුත්තරධම්මො නාම පටිවිද්ධො”ති.
තෙනස්සා අයං සඬ්කජ්ජො අහොසි “අයං තාව සෙට්ඨි සරමජ්ඣෙකං යීතොව

දුක්ඛස්සන්තං අකාසි’’ති. මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.460) පන “අථ කස්මා මයා සද්ධිං යථාපකතියා ආලාපසල්ලාපමත්තම්පි න කරොමාති සො වින්තෙසි – ‘අයං ලොකුත්තරධම්මො නාම ගරු භාරියො න පකාසෙතඛ්ඛො; සචෙ ඛො පනාහං න කට්ඨස්සාමි, අයං හදයං ඵාලෙත්වා එත්ථෙව කාලං කරෙය්‍යා’ති තස්සා අනුග්ගහත්ථාය කට්ඨෙසි – ‘ධම්මදින්නෙ අහං සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ලොකුත්තරධම්මං නාම අධිගතො, තං අධිගතස්ස ඵවරූපා ලොකියකිරියා න වට්ටති’’ති වුත්තං.

පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙන පඤ්ඤෙ පුච්ඡීති “සක්කායො සක්කායොති අයො වුච්චති, කතමො නු ඛො අයො සක්කායො වුත්තො භගවතා’’ති ආදිනා වුළුවෙදල්ලසුත්තෙ (ම. නි. 1.460 ආදයො) ආගතනයෙන පුච්ඡි. පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං විස්සජ්ජෙසීති “පඤ්ච ඛො ඉමෙ, ආවුසො විසාඛ, උපාදානක්ඛන්ධා සක්කායො වුත්තො භගවතා’’ති ආදිනා (ම. නි. 1.460 ආදයො) තත්ථෙව ආගතනයෙන විස්සජ්ජෙසි. සුරභාවන්ති තික්ඛභාවං. අනධිගතඅරහත්තමග්ගස්ස උග්ගහෙන විනා තත්ථ පඤ්ඤො න උපට්ඨාතීති ආහ – “උග්ගහවසෙන අරහත්තමග්ගෙපි පුච්ඡී’’ති. තං නිවත්තෙන්තීති “විමුත්තියා පනායො කිං පටිභාගො’’ති පුච්ඡිතෙ “විමුත්තියා ඛො, ආවුසො විසාඛ, නිබ්බානං පටිභාගො’’ති (ම. නි. 1.466) වුත්තෙ “නිබ්බානස්ස, පනායො, කිං පටිභාගො’’ති පුන පුච්ඡිතෙ තං නිවත්තෙන්තී “අච්චසරාවුසො විසාඛා’’ති ආදිමාහ. තත්ථ අච්චසරාති අපුච්ඡිතඛ්ඛං පුච්ඡන්තො පඤ්ඤං අතික්කාමිතා අහොසීති අත්ථො. නාසක්ඛි පඤ්ඤානං පරියන්තං ගහෙතුන්ති පඤ්ඤානං පරිච්ඡෙදජ්ජමාණං ගහෙතුං නාසක්ඛි. පඤ්ඤානඤ්චි පරිච්ඡෙදං ගහෙතුං යුත්තට්ඨානො අට්ඨත්වා තතො පරං පුච්ඡන්තො නාසක්ඛි පඤ්ඤානං පරියන්තං ගහෙතුං. අජ්ජට්ඨාගධම්මස්ස ව පටිභාගං පුච්ඡි. නිබ්බානං නාමෙතං අජ්ජට්ඨාගං, න සක්කා නීලං වා පීතකං වාති කෙනවි ධම්මෙන සද්ධිං පටිභාගං කත්වා දස්සෙතුං, තඤ්ච ත්වං ඉමිනා අධිජ්ජායෙන පුච්ඡසීති අත්ථො. නිබ්බානොගධන්ති නිබ්බානං ඔගාහෙත්වා ඨිතං, නිබ්බානන්තොගධං නිබ්බානං අනුජ්ජට්ඨන්ති අත්ථො. නිබ්බානපරායණන්ති නිබ්බානං පරං අයනමස්ස පරාගති, න තතො පරං ගච්ඡතීති අත්ථො. නිබ්බානං පරියොසානං අවසානං අස්සාති නිබ්බානපරියොසානං.

පුරෙති අතීතෙසු ඛන්ධෙසු. පච්ඡාති අනාගතෙසු ඛන්ධෙසු. මජ්ඣෙති පච්චුජ්ජන්තෙසු ඛන්ධෙසු. අකිඤ්චනන්ති යස්ස ඵතෙසු තීසු තණ්හාගාහසඬ්ඛානං කිඤ්චනං නත්ථි, තමහං රාගකිඤ්චනාදීහි අකිඤ්චනං කස්සවි ගහණස්ස අභාවෙන අනාදානං බ්‍රාහ්මණං වදාමීති අත්ථො.

පණ්ඩිතාති ධාතුආයතනාදිකුසලතාසඬ්ඛාතෙන පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතා. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“කිත්තාවතා නු ඛො, භන්තෙ, පණ්ඩිතො හොති? යතො ඛො, ආනන්ද, භික්ඛු ධාතුකුසලො ව හොති ආයතනකුසලො ව පටිච්චසමුප්පාදකුසලො ව

යානාට්ඨානකුසලො ව, එත්තාවතා බො, ආනන්ද, භික්ඛු පණ්ඩිතො
හොති’’ති.

මහාපඤ්ඤාති මහත්තෙ අත්ථෙ මහත්තෙ ධම්මෙ මහත්තා නිරුත්තියො
මහත්තාති පටිභානාති පරිග්ගහණෙ සමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතා. ඉමිස්සා හි
ථෙරියා අසෙක්ඛස්පටිසම්භිදාප්පත්තතාය පටිසම්භිදායො පුරෙත්වා යිත්තාය
පඤ්ඤාමහත්තං. යථා තං ධම්මදිත්තායාති යථා ධම්මදිත්තාය භික්ඛුනියා බ්‍යාකතං,
අහං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති අත්ථො. තත්ති නිපාතමත්ථං.

නන්දාපෙරිවත්ථු

240. ජට්ඨෙ අඤ්ඤං මග්ගං අපස්සන්තිති අඤ්ඤං උපායං අපස්සන්ති.
විස්සත්ථාති නිරාසඬ්ඛා. ඉත්ථිනිමිත්තන්ති ඉත්ථියා සුහනිමිත්තං, සුභාකාරන්ති
වුත්තං හොති. ධම්මපදෙ ගාථං වත්ථාති –

“අට්ඨිනං නගරං කතං, මංසලොහිතලෙපනං;
යත්ථ ජරා ව මච්චු ව, මානො මක්ඛො ව ඔහිතො’’ති. (ධ. ප. 150) –

ඉමං ගාථං වත්ථා. තත්‍රායමධිප්පායො – යථෙව හි පුබ්බණ්ණාපරණ්ණාදීනං
ඔදහනත්ථාය කට්ඨාති උස්සාපෙත්වා වල්ලිහි බන්ධිත්වා මත්තිකාය විලිම්පිත්වා
නගරසඬ්ඛාතං බහිද්ධා ගෙහං කරොන්ති, එවමිදං අප්ඤ්ඤාතිකම්පි තීණි අට්ඨිසතාති
උස්සාපෙත්වා න්හාරුචිනද්ධං මංසලොහිතලෙපනං තවපට්ච්ඡන්තං.
ජීරණලක්ඛණාය ජරාය මරණලක්ඛණස්ස මච්චුනො ආරොග්‍යසම්පදාදීනි පටිච්ච
උප්පජ්ජනලක්ඛණස්ස මානස්ස සුකතකාරණවිනාසනලක්ඛණස්ස මක්ඛස්ස ව
ඔදහනත්ථාය නගරං කතං. එවරුපො එව හි එත්ථ කායිකචෙතසිකො ආබාධො
ඔහිතො, ඉතො උද්ධං කිඤ්ච ගය්‍හුපගං නත්ථිති.

සුත්තං අභාසීති –

“වරං වා යදි වා තිට්ඨං, නිසිත්තො උද වා සයං;
සම්ඤ්ජෙති පසාරෙති, එසා කායස්ස ඉඤ්ජනා.

“අට්ඨිනහාරුසංයුත්තො, තවමංසාවලෙපනො;
ඡවියා කායො පට්ච්ඡන්තො, යථාභූතං න දිස්සති’’ති. (සු. නි. 195-196) –

ආදිනා සුත්තමහාසි.

සොණාපෙරිවත්ථු

241. සත්තමෙ සබ්බෙපි විසුං විසුං සරාවාසෙ පතිට්ඨාපෙසීති එත්ථ සබ්බෙපි
විසුං විසුං සරාවාසෙ පතිට්ඨාපෙත්වා “පුත්තාව මං පටිජග්ගිස්සන්ති, කිං මෙ විසුං

කුටුම්භේනා''ති සබ්බං සාපතෙය්‍යම්පි විහජිත්වා අදාසීති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව හි තතො පට්ඨාය “අයං අම්භාකං කිං කරිස්සති”ති අත්තනො සන්තිකං ආගතං “මාතා”ති සඤ්ඤම්පි න කරිංසු. තථා හි නං කතිපාභව්වයෙන ජෙට්ඨපුත්තස්ස හරියා “අහො අම්භාකං අයං ජෙට්ඨෙපුත්තො මෙනි ද්වෙ කොට්ඨාසෙ දත්වා විය ඉමමෙව ගෙහං ආගච්ඡති”ති ආහ. සෙසපුත්තානං හරියායොපි එවමෙවං වදිංසු. ජෙට්ඨධීතරං ආදිං කත්වා තාසං ගෙහං ගතකාලෙ තාපි නං එවමෙව වදිංසු. සා අවමානජ්ජත්තා හුත්වා “කිං මෙ ඉමෙසං සන්තිකෙ වුත්ථෙන, හික්ඛුනී හුත්වා ජීවිස්සාමි”ති හික්ඛුනීඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචි, තා නං පබ්බාජෙසුං. ඉමමෙව වත්ථුං දස්සෙත්තො “ඛුපුත්තිකසොණා තෙසං අත්තනි අගාරවභාවං ඤාත්වා ‘සරාචාසෙන කිං කරිස්සාමි’ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජී”ති ආහ.

විහාරං ගච්ඡන්තියොති හික්ඛුච්චාරං ගච්ඡන්තියො. ධම්මමුත්තමන්ති නවවිධලොකුත්තරධම්මං. සො හි උත්තමධම්මො නාම යො හි තං න පස්සති, තස්ස වස්සසතම්පි ජීවනතො තං ධම්මං පස්සන්තස්ස පටිවිජ්ඣාත්තස්ස එකාභම්පි එකක්ඛණම්පි ජීවිතං සෙය්‍යා. ආගන්තුකජනොති විහාරගතං හික්ඛුනීජනං සන්ධාය වදති. අනුපධාරෙත්වාති අසල්ලක්ඛෙත්වා.

බකුලාපෙරිවත්ථු

242. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

කුණ්ඩලකෙසාපෙරිවත්ථු

243. නවමෙ වතුක්කෙති විථිවතුක්කෙ. වතුන්තං සමාභාරො වතුක්කං. වාරකතොති බන්ධනාගාරතො. උබ්බට්ඨෙත්වාති උද්ධරිත්වා.

මුහුත්තමපි චිත්තයෙති මුහුත්තං තඬ්ඛණම්පි යානුජ්ජත්තිකපඤ්ඤාය තඬ්ඛණානුරූපං අත්ථං චිත්තිතුං සක්කුණෙය්‍ය. සහස්සම්පි වෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතාති අයං ගාථා දාරුචීරියත්ථෙරස්ස භගවතා භාසිතා, ඉධාපි ව සායෙව ගාථා දස්සිතා. පෙරිගාථාසංවණ්ණනායං ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙනපි කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරියා වත්ථුම්හි අයමෙව ගාථා වුත්තා. ධම්මපදට්ඨකථායං පන කුණ්ඩලකෙසිත්ථෙරියා වත්ථුම්හි –

“යො ව ගාථාසතං භාසෙ, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ධම්මපදං සෙය්‍යා, යං සුත්වා උපසම්මති”ති. (ධ. ප. අට්ඨ. 1.102) –

අයං ගාථා ආගතා. තංතංභාණකානං කථාමග්ගානුසාරෙන තත්ථ තත්ථ තථා වුත්තන්ති න ඉධ ආචරියස්ස පුබ්බාපරවිරොධො සඬකිතබ්බො.

හද්දාකාපිලානීපෙරි-හද්දාකච්චානාපෙරිවත්ථු

244-245. දසමං එකාදසමඤ්ච උත්තානත්ථමෙව.

කිසාගොතමීපෙරිවත්ථු

246. ද්වාදසමෙ තීහි ලුබ්භිති වත්ථලුබ්භත්තලුබරජනලුබසඬ්ඛාතෙහි තීහි ලුබ්භි. සිද්ධත්ථකන්ති සාසපබ්ඡං.

තං පුත්තපසුසම්මත්තන්ති තං රූපබලාදිසම්පන්නෙ පුත්තෙ ව පසු ව ලහිත්වා “මම පුත්තා අභිරූපා බලසම්පන්නා පණ්ඩිතා සබ්බකිච්චසමත්ථා, මම ගොණො අරොගො අභිරූපො මහාභාරවහො, මම ගාවී බහුබිරා” ති එවං පුත්තෙහි ව පසුහි ව සම්මත්තං නරං. ඛ්‍යාසත්තමනසන්ති වක්ඛුච්ඤ්ඤාදියාදියු ආරම්මණෙසු හිරඤ්ඤසුචණ්ණාදියු පත්තච්චරාදියු වා යං යං ලද්ධං හොති, තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගනාය සත්තමානසං. සුත්තං ගාමන්ති නිද්දං උපගතං සත්තකායං. මහොසොවාති යථා එවරූපං ගාමං ගම්හිරතො විත්ථාරතො ව මහන්තො මහානදිඔසො අන්තමසො සුනබ්බි අසෙසෙත්වා සබ්බං ආදාය ගච්ඡති, එවං චුත්තජ්ජකාරං නරං මච්චු ආදාය ගච්ඡති අත්ථො. අමතං පදන්ති මරණරහිතං කොට්ඨාසං, අමතං මහානිබ්බානන්ති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

සිඬ්ඛාලකමාතාපෙරිවත්ථු

247. තෙරසමං උත්තානත්ථමෙව.

(පඤ්චමච්ඡතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.)

පෙරිපාළිසංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 6. ඡට්ඨඑතදග්ගවග්ගවණ්ණනා

තපුස්ස-හල්ලිකවත්ථු

248. උපාසකපාළිසංවණ්ණනාය පඨමෙ සබ්බපඨමං සරණං ගච්ඡන්තානන්ති සබ්බෙසං පඨමං හුත්වා සරණං ගච්ඡන්තානං. ඉතො පරන්ති සත්තසත්තාහතො පරං. ගමනුපච්ඡෙදං අකාසීති ගමනච්ච්ඡෙදං අකාසී. යථා තෙ ගොණො ධුරං ඡඩ්ඬෙන්වා පොටියමානාපි න ගච්ඡන්ති, තථා අකාසීති අත්ථො. තෙසන්ති තපුස්සහල්ලිකානං. අධිමුච්චිත්වාති ආච්ඡිත්වා. යක්ඛස්ස ආච්චිට්ඨො යක්ඛාවච්චිට්ඨො. එවං සෙසෙසුපි. අතීතවුද්ධානං ආච්ඡණ්ණං ඔලොකෙසීති අතීතවුද්ධා කෙන භාජනෙන පටිග්ගණ්හිංසුති වුද්ධාච්ඡණ්ණං ඔලොකෙසී. ද්වෙවාචිකෙ සරණෙ පතිට්ඨායාති සඬ්ඝස්ස අනුජ්ජන්තන්තා වුද්ධධම්මවසෙන ද්වෙවාචිකෙ සරණෙ

පතිට්ඨහිත්වා. චෙතියන්ති පුප්ඵයවත්ථුං. ජීවකෙසධාතුයාති ජීවමානස්ස භගවතො කෙසධාතුයා.

අනාඨපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු

249. දුතියෙ තෙනෙව ගුණෙනාති තෙනෙව දායකභාවසඬ්ඛාතෙන ගුණෙන. සො හි සබ්බකාමසම්ඤ්ඤාය විගතමච්ඡේරතාය කරුණාදිගුණසමඬ්ඛිතාය ව නිව්වකාලං අනාඨානං පිණ්ඩමදාසී. තෙන සබ්බකාලං උපට්ඨිතො අනාඨානං පිණ්ඩො එතස්ස අත්ථිති අනාඨපිණ්ඩිකොති සඬ්ඛං ගතො. යොජනිකවිහාරෙ කාරෙත්වාති යොජනෙ යොජනෙ එකමෙකං විහාරං කාරෙත්වා. “එවරුපං දානං පවත්තෙසී”ති වත්වා තමෙව දානං විහජිත්වා දස්සෙන්තො “දෙවසිකං පඤ්ච සලාකහත්තාති භොන්ති”ති ආදිමාහ. තත්ථ සලාකාය ගාහෙතබ්බං හත්තං සලාකහත්තං. එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බං හත්තං පක්ඛිකහත්තං. ධුරගෙහෙ යපෙත්වා දාතබ්බං හත්තං ධුරහත්තං. ආගන්තුකානං දාතබ්බං හත්තං ආගන්තුකහත්තං. එවං සෙසෙසුපි. පඤ්ච ආසනසතාති ගෙහෙ නිව්වපඤ්ඤත්තානෙව භොන්තිති ගෙහෙ නිසීදාපෙත්වා භුඤ්ජන්තානං පඤ්චන්තං. භික්ඛුසතානං පඤ්ච ආසනසතාති නිව්වපඤ්ඤත්තාති භොන්ති.

චිත්තගහපතිවත්ථු

250. තතියෙ මිගා එව මිගරුපාති. භික්ඛං සමාදාපෙත්වාති, “භන්තෙ, මය්භං අනුග්ගහං කරොථ, ඉධ නිසීදිත්වා භික්ඛං ගණ්හමා”ති භික්ඛාගහණත්ථං සමාදාපෙත්වා. විවට්ඨං උද්දිස්ස උපවිතං නිබ්බේධභාගියකුසලං උපනිස්සයො. සලායතනවිහත්තිමෙව දෙසෙසීති සලායතනවිහාගජ්ජපටිසංයුත්තමෙව ධම්මකථං කථෙසී. ථෙරෙතාති තත්ථ සන්තිහිතානං සබ්බෙසං ජෙට්ඨොන මහාථෙරෙන. පඤ්භං විස්සජ්ජෙතුං අසක්කොන්තෙනාති චිත්තෙන ගහපතිනා “යා ඉමා, භන්තෙ ථෙර, අනෙකවිහිතා දිට්ඨියො ලොකෙ උජ්ජජ්ජන්ති, ‘සස්සතො ලොකො’ති වා, ‘අසස්සතො ලොකො’ති වා, ‘අන්තවා ලොකො’ති වා, ‘අනන්තවා ලොකො’ති වා, ‘තං ජීවං තං සරීර’න්ති වා, ‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’න්ති වා, ‘භොති තථාගතො පරං මරණා’ති වා, ‘න භොති තථාගතො පරං මරණා’ති වා, ‘භොති ව න භොති ව තථාගතො පරං මරණා’ති වා, ‘නෙව භොති න න භොති තථාගතො පරං මරණා’ති වා යාති විමානි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතාති බ්‍රහ්මජාලෙ ගණිතාති, ඉමා නු බො, භන්තෙ, දිට්ඨියො කිස්මිං සති භොන්ති, කිස්මිං අසති න භොන්ති”ති එවමාදිනා (සං. නි. 4.345) පඤ්භෙ පුට්ඨො තං පඤ්භං විස්සජ්ජෙතුං අසක්කොන්තෙන. ඉමං කිර පඤ්භං යාවතතියං පුට්ඨො මහාථෙරො තුණ්හි අභොසී. අථ ඉසිදත්තත්ථෙරො චිත්තෙසි – “අයං ථෙරො නෙව අත්තනා බ්‍යාකරොති, න අඤ්ඤං අජ්ඣෙසති, උපාසකො ව භික්ඛුසඬ්ඛං විහෙසති, අහමෙතං බ්‍යාකරිත්වා එවුච්ඡාරං කත්වා දස්සාමි”ති. එවං චිත්තෙත්වා ව ආසනතො වුට්ඨාය ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “බ්‍යාකරොමහං, භන්තෙ, චිත්තස්ස ගහපතිනො එතං පඤ්භ”න්ති (සං. නි. 4.345) ආහ. එවං චුත්තෙ ථෙරො “බ්‍යාකරොහි ත්වං, ආවුසො ඉසිදත්ත, චිත්තස්ස ගහපතිනො එතං

පඤ්ඤානි ඉසිදත්තං අප්පකම්බසි. තෙන චුත්තං – “පඤ්ඤානං විස්සජ්ජෙත්තුං අසක්කොත්තෙන අප්පකම්බසො”ති.

පඤ්ඤානං විස්සජ්ජෙත්වාති “යා ඉමා, ගහපති, අනෙකවිහිතා දිට්ඨියො ලොකෙ උප්පජ්ජන්ති ‘සස්සතො ලොකො’ති වා, ‘අසස්සතො ලොකො’ති වා...පෙ.... යානි විමානි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි බ්‍රහ්මජාලෙ ගණිතානි, ඉමා බො, ගහපති, දිට්ඨියො සක්කායදිට්ඨියා සති භොන්ති, සක්කායදිට්ඨියා අසති න භොන්ති”ති ආදිනා නයෙන පඤ්ඤානං විස්සජ්ජෙත්වා. ගිහිසභායකභාවෙ ඤාතෙති ථෙරස්ස ගිහිසභායකභාවෙ චිත්තෙන ගහපතිනා ඤාතෙ. චිත්තො කිර, ගහපති, තස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යාකරණෙ තුට්ඨො “කුතො, හන්තෙ, අයොසා ඉසිදත්තො ආගච්ඡති”ති වත්වා “අවන්තිසා බො අහං, ගහපති, ආගච්ඡාමි”ති චුත්තො “අත්ථි, හන්තෙ, අවන්තිසා ඉසිදත්තො නාම කුලපුත්තො අම්මාකං අදිට්ඨසභායො පබ්බජිතො, දිට්ඨො සො ආයස්මතා”ති පුච්ඡි. ථෙරො ච “ඵවං, ගහපති”ති වත්වා “කහං නු බො, හන්තෙ, සො ආයස්මා ඵතරහි විහරති”ති පුන පුට්ඨො තුණ්හි අහොසි. අථ චිත්තො ගහපති “අයොසා නො, හන්තෙ, ඉසිදත්තො”ති පුච්ඡිත්වා “ඵවං, ගහපති”ති චුත්තෙ අත්තතො ගිහිසභායභාවං අඤ්ඤාසි.

තෙජොසමාපත්තිපාටිභාරියං දස්සෙත්වාති එකස්මිං කිර දිවසෙ චිත්තො ගහපති “සාධු මෙ, හන්තෙ, අයොසා උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිභාරියං දස්සෙතු”ති මහාථෙරං යාචි. ථෙරො “තෙන හි ත්වං, ගහපති, ආලින්දෙ උත්තරාසඬගං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ තිණකලාපං ඔකිරා”ති වත්වා තෙන ච තථා කතෙ සයං විහාරං පවිසිත්වා ච සට්ඨං දත්වා තථාරූපං ඉද්ධාහිසඬධාරං අහිසඬධාරෙසි, යථා තාළච්ඡිග්ගලෙන ච අග්ගලන්තරිකාය ච අච්චි නික්ඛමිත්වා තිණානි ක්කාපෙති, උත්තරාසඬගං න ක්කාපෙති. අථ චිත්තො ගහපති උත්තරාසඬගං පජ්ජොටෙත්වා සංවිග්ගො ලොමහට්ඨජාතො එකමන්තං යිතො ථෙරං බහි නික්ඛමන්තං දිස්වා “අභිරමතු, හන්තෙ, අයොසා මච්ඡිකාසණ්ඨෙ, රමණීයං අම්බාටකවනං, අහං අයාස්ස උස්සුක්කං කර්ස්සාමි විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරාන”ති ආහ. තතො ථෙරො “න දානි ඉධ වසිතුං සක්කා”ති තම්මා විහාරා පක්කාමි. තං සන්ධායෙන චුත්තං – “තෙජොසමාපත්ති පාටිභාරියං දස්සෙත්වා ‘ඉදානි ඉධ වසිතුං න යුත්ත’න්ති යථාසුඛං පක්කාමි”ති. ද්වෙ අග්ගසාවකානි ආදිසු යං වත්තබ්බං, තං විත්ථාරතො විනයපාළියං ආගතමෙව.

සද්ධොති ලොකියලොකුත්තරාය සද්ධාය සමන්තාගතො. සීලෙනාති අගාරියසීලං අනගාරියසීලන්ති දුට්ඨං සීලං, තෙසු ඉධ අගාරියං සීලං අධිජ්ජෙනං, තෙන සමන්තාගතොති අත්ථො. යසොභොගසමජ්ජිතොති යාදිසො අනාථපිණ්ඩිකාදීනං පඤ්ච උපාසකසතපරිවාරසඬධාතො අගාරියො යසො, තාදිසෙනෙව යසෙන, යො ච ධනධඤ්ඤාදිකො වෙච සත්තවිධඅරියධනසඬධාතො වානි දුට්ඨො භොගො, තෙන ච සමන්තාගතොති අත්ථො. යං යං පදෙසන්ති

පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු එවරුපො කුලපුත්තො යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථ එවරුපෙන ලාභසක්කාරෙන පුජිතොව හොතිති අත්ථො.

හත්ථකආලවකවත්ථු

251. චතුත්ථෙ චතුබ්බිධෙන සඬගභවත්ථුනාති

දානපියවචනඅත්ථවරියාසමානත්තතාසඬබාතෙන චතුබ්බිධෙන සඬගභවත්ථුනා.

“ස්වෙ හත්තවාටියා සද්ධිං ආලවකස්ස පෙසෙතබ්බො අහොසී”ති චුත්තමත්ථං

පාකටං කත්වා දස්සෙතුං – “තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා”ති ආදිමාභ. මිගවත්ථාය

අරඤ්ඤං ගන්ත්වාති ආලවකො රාජා විවිධනාටකූපභොගං ඡඩ්ඬෙත්වා

වොරජපට්ඨාභනත්ථඤ්ච පටිරාජනිසෙධනත්ථඤ්ච බ්‍යායාමකරණත්ථඤ්ච

සත්තමෙ සත්තමෙ දිවසෙ මිගවං ගච්ඡන්තො එකදිවසං බලකායෙන සද්ධිං “යස්ස

පස්සෙන මිගො පලායති, තස්සෙව සො භාරො”ති කතකතිකවත්තො මිගවත්ථාය

අරඤ්ඤං ගන්ත්වා. එකං මිගන්ති අත්තනො ධීතට්ඨානෙන පලාතං එණිමිගං.

අනුබන්ධිත්වාති තියොජනමග්ගං එකකොව අනුබන්ධිත්වා. ජවසම්පන්නො හි රාජා

ධනුං ගහෙත්වා පත්තිකොව තියොජනං තං මිගමනුබන්ධි. සාතෙත්වාති යස්මා

එණිමිගා තියොජනවෙගා එව හොන්ති, තස්මා පරික්ඛිණජවං තං මිගං උදකං

පටිසිත්වා ධීතං සාතෙත්වා. ද්විධා ඡෙත්වා ධනුකොටියං ලගෙත්වා නිවත්තෙත්වා

ආගච්ඡන්තොති අනත්ථිකොපි මංසෙන “නාසක්ඛි මිගං ගහෙතු”න්ති

අපවාදමොචනත්ථං ද්විධා ඡින්නං ධනුකොටියං ලගෙත්වා ආගච්ඡන්තො.

සන්දව්ඡායන්ති සනව්ඡායං බහලපත්තපලාසං.

රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතාති ආලවකං යක්ඛං සන්ධාය වදති. සො හි මහාරාජුනං

සන්තිකා වරං ලහිත්වා මජ්ඣන්තිකසමයෙ තස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය පුට්ඨොකාසං

පට්ටියෙ පාණිනො බාදන්තො තත්ථ පටිවසති. ආලවකස්ස නිසීදනපල්ලඬකෙ

නිසීදිති යත්ථ අභිලක්ඛිතෙසු මඬගලදිවසාදීසු ආලවකො නිසීදිත්වා සිරිං අනුභොති,

තස්මිංයෙව දිබ්බරතනපල්ලඬකෙ නිසීදි. අත්තනො ගමනෙ අසම්පජ්ජමානෙ “කිං

නු බො කාරණ”න්ති ආවජ්ජෙත්තාති තදා කිර සාතාගිරගෙමවතා භගවත්තං

ඡෙතවනෙයෙව වන්දිත්වා “යක්ඛසමාගමං ගමිස්සාමා”ති සපරිවාරා නානායානෙහි

ආකාසෙන ගච්ඡන්ති, ආකාසෙ ව යක්ඛානං න සබ්බත්ථං මග්ගො අත්ථි,

ආකාසට්ඨානි විමානාති පරිහරිත්වා මග්ගට්ඨානෙනෙව මග්ගො හොති, ආලවකස්ස

පන විමානං භූමට්ඨං සුගුත්තං පාකාරපරික්ඛිත්තං සුසංවිහිතද්වාරට්ඨාලකගොපුරං

උපරි කංසජාලසඤ්ජන්තමඤ්ජුසාසදිසං තියොජනං උබ්බෙධෙන, තස්ස උපරි

මග්ගො හොති, තෙ තං පදෙසමාගම්ම ගන්තුමසමත්ථා අහෙසුං. බුද්ධානඤ්චි

නිසින්තොකාසස්ස උපරිභාගෙන යාව භවග්ගා කොචි ගන්තුමසමත්ථො, තස්මා

අත්තනො ගමනෙ අසම්පජ්ජමානෙ “කිං නු බො කාරණ”න්ති ආවජ්ජෙසුං. තෙසං

කථං සුත්වා චිත්තෙසිති යස්මා අස්සද්ධස්ස සද්ධාකථා දුක්කථා හොති දුස්සිලාදීනං

සිලකථාදයො විය, තස්මා තෙසං යක්ඛානං සන්තිකා භගවතො පසංසං සුත්වා එව

අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තලොණසක්ඛරා විය අබ්භන්තරෙ උප්පන්නකොපෙන

පට්ඨායමානහදයො හුත්වා චිත්තෙසි. පබ්බතකුටන්ති කෙලාසපබ්බතකුටං.

ඉතො පටියාය ආලවකයුද්ධං විත්ථාරෙතබ්බන්ති සො කිර මනොසිලාතලෙ
 වාමපාදෙන යත්වා “පස්සථ දානි තුම්භාකං වා සත්ථා මහානුභාවො, අහං වා”ති
 දක්ඛිණපාදෙන සට්ඨියොජනමත්තං කෙලාසකූටපබ්බතං අක්කමි, තං
 අයොකූටස්පහතො විය නිද්ධන්තඅයපිණ්ඩො පපටිකායො මුඤ්චි. සො තත්‍ර යත්වා
 “අහං ආලවකො”ති උග්ගොසෙසි, සකලජම්බුදීපං සද්දො ඵරි.
 තියොජනසහස්සවිත්ථනහිමවාපි සම්පකම්පි යක්ඛස්සානුභාවෙන. සො
 වාතමණ්ඩලං සමුට්ඨාපෙසි “එතෙනෙව සමණං පලාපෙස්සාමි”ති. තෙ
 පුරත්ථිමාදිහෙදා වාතා සමුට්ඨහිත්වා
 අඬ්ඬියොජනායොජනද්වියොජනතියොජනජ්ජමාණානි පබ්බතකූටානි පදාලෙන්වා
 වනගච්ඡරුක්ඛාදීනි උම්මුලෙන්වා ආලවිනගරං පක්ඛන්දා ජිණ්ණහත්ථිසාලාදීනි
 වුණ්ණෙන්තා ඡදනිට්ඨකා ආකාසෙ හමෙන්තා. හගවා “මා කස්සචි උපරොධො
 හොතු”ති අධිට්ඨාසි. තෙ වාතා දසබලං පත්වා චීවරකණ්ණමත්තමිපි වාලෙතුං
 නාසක්ඛිංසු. තතො මහාවස්සං සමුට්ඨාපෙසි “උදකෙන අජ්ඣොත්ථරිත්වා සමණං
 මාරෙස්සාමි”ති. තස්සානුභාවෙන උපරුපරි සතපටලසහස්සපටලාදිහෙදා වලාහකා
 උට්ඨහිත්වා පවස්සිංසු. චුට්ඨිධාරාවෙගෙන පථවි ඡිද්දා අහොසි. වනරුක්ඛාදීනං උපරි
 මහොසො ආගන්ත්වා දසබලස්ස චීවරෙ උස්සාවබ්බන්දුමත්තමිපි තෙමෙතුං නාසක්ඛි.
 තතො පාසාණවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. මහන්තානි මහන්තානි පබ්බතකූටානි
 ධුමායන්තානි පජ්ජලන්තානි ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලං පත්වා දිබ්බමාලාගුලානි
 සම්පජ්ජිංසු. තතො පහරණවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. එකතොධාරා උහතොධාරා
 අසිසත්තිබුරජ්ජාදයො ධුමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස
 පාදමුලෙ දිබ්බපුජ්ජානි අහෙසුං.

තතො අඬ්ඬාරවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. කිංසුකවණ්ණා අඬ්ඬාරා
 ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමුලෙ දිබ්බපුජ්ජානි හුත්වා විකිරිංසු. තතො
 කුක්කුළවස්සං සමුට්ඨාපෙසි. අච්චුණ්හො කුක්කුළො ආකාසෙනාගන්ත්වා
 දසබලස්ස පාදමුලෙ වන්දනවුණ්ණං හුත්වා නිපති. තතො වාලිකවස්සං
 සමුට්ඨාපෙසි. අතිසුබ්බමා වාලිකා ධුමායන්තා පජ්ජලන්තා ආකාසෙනාගන්ත්වා
 දසබලස්ස පාදමුලෙ දිබ්බපුජ්ජානි හුත්වා නිපතිංසු. තතො කලලවස්සං සමුට්ඨාපෙසි.
 තං ධුමායන්තං පජ්ජලන්තං ආකාසෙනාගන්ත්වා දසබලස්ස පාදමුලෙ දිබ්බගන්ධං
 හුත්වා නිපති. තතො අන්ධකාරං සමුට්ඨාපෙසි “හිංසෙන්වා සමණං
 පලාපෙස්සාමි”ති. චතුරඬ්ඬගසමන්තාගතං අන්ධකාරසදිසං හුත්වා දසබලං පත්වා
 සූරියජ්ජහාවිහතමිවන්ධකාරං අන්තරධායි. එවං යක්ඛො ඉමාහි නවහි
 වාතවස්සපාසාණපහරණඬ්ඬාරකුක්කුළවාලිකකලලන්ධකාරචුට්ඨිහි හගවන්තං
 පලාපෙතුමසක්කොන්තො
 නානාවිධජ්ජහරණහත්ථඅනෙකජ්ජකාරරුපභූතගණසමාකුලාය චතුරඬ්ඬගිනියා
 සෙනාය සයමෙව හගවන්තං අහිගතො. තෙ භූතගණා අනෙකජ්ජකාරවිකාරෙ
 කත්වා “ගණ්භථ හනථා”ති හගවතො උපරි ආගච්ඡන්තා විය ව හොන්ති. අපිව ඛො
 නිද්ධන්තලොහපිණ්ඩං විය මක්ඛිකා හගවන්තං අල්ලිසිතුමසමත්ථා එව අහෙසුං.

එවං සබ්බරත්තිං අනෙකප්පකාරවිහිංසාකාරදස්සනෙනපි භගවත්තං
 වාලෙතුමසක්කොත්තො ආලවකො චිත්තෙසි - “යංනුනාහං කෙනවි අපේයාං
 දුස්සාවුධං මුඤ්ඤෙය්‍යා”න්ති. සචෙ හි සො දුට්ඨො ආකාසෙ තං දුස්සාවුධං
 මුඤ්ඤෙය්‍යා, ද්වාදස වස්සානි දෙවො න වස්සෙය්‍යා. සචෙ පථවියං මුඤ්ඤෙය්‍යා,
 සබ්බරුක්ඛතිණාදීනි සුස්සිත්වා ද්වාදසවස්සන්තරං න පුන රුහෙය්‍යං. සචෙ සමුද්දෙ
 මුඤ්ඤෙය්‍යා, තත්තකපාලෙ උදකඛිත්දු විය සබ්බං සුස්සෙය්‍යා. සචෙ සිනෙරුපබ්බතෙ
 මුඤ්ඤෙය්‍යා, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං හුත්වා විකිරෙය්‍යා. සො එවංමහානුභාවං දුස්සාවුධං
 උත්තරිසාටකං මුඤ්ඤිත්වා අග්ගහෙසි. යෙභුයොන දසසහස්සිලොකධාතුදෙවතා
 වෙගෙන සන්නිපතිංසු “අජ්ජ භගවා ආලවකං දමෙස්සති, තත්ථ ධම්මං
 සොස්සාමා”ති. යුද්ධදස්සනකාමාපි දෙවතා සන්නිපතිංසු. එවං සකලම්පි ආකාසං
 දෙවතාහි පරිපුණ්ණං අහොසි. අථාලවකො භගවතො සමීපෙ උපරුපරි විවරිත්වා
 වත්ථාවුධං මුඤ්ඤි. තං අසනිවක්කං විය ආකාසෙ හෙරවසද්දං කරොන්තං
 ධුමායන්තං පජ්ජලන්තං භගවත්තං පත්වා යක්ඛස්ස මානමද්දනත්ථං
 පාදපුඤ්ජනවොළං හුත්වා පාදමුලෙ නිපති. ආලවකො තං දිස්වා ඡින්නවිසාණො විය
 උසහො, උද්ධට්ඨායො විය සප්පො නිත්තෙපො නිම්මදො නිපාතිතමානද්ධපො
 අහොසි. එවමිදං ආලවකයුද්ධං විත්ථාරොතබ්බං.

අට්ඨ පඤ්ඤෙ පුච්ඡීති -

“කිං සුධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං,
 කිං සු පුච්ඡණ්ණං සුබ්බාවහාති;
 කිං සු භවෙ සාදුතරං රසානං,
 කථං ජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨ”න්ති. (සං. නි. 1.246; සු. නි. 183) -

ආදිනා අට්ඨ පඤ්ඤෙ පුච්ඡී. සත්ථා විස්සජ්ජෙසීති -

“සද්ධිධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං,
 ධම්මො සුච්ඡණ්ණො සුබ්බාවහාති;
 සච්චං භවෙ සාදුතරං රසානං,
 පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨ”න්ති. (සං. නි. 1.246; සු. නි. 184) -

ආදිනා විස්සජ්ජෙසී. වික්කන්දමානායාති අච්චන්තං පරිදෙවමානාය.

මහානාමසක්කවත්ථු

252. පඤ්චමෙ සත්ථා තතො පරං පටිඤ්ඤං නාදාසීති සංවච්ඡරතො පරං
 සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා පච්චයජ්ජවාරණාසාදියනස්ස වාරිතත්තා “පටිඤ්ඤං
 නාදාසී”ති චුත්තං. තථා හි භගවා තතියවාලෙපි මහානාමෙන සක්කෙන “ඉච්ඡාමහං,
 හන්තෙ, සඬ්ඝං යාවජීවං හෙසජ්ජෙන පවාලෙතු”න්ති (පාටි. 304-305) චුත්තෙ
 “සාධු සාධු, මහානාම, තෙන හි ත්වං, මහානාම, සඬ්ඝං යාවජීවං හෙසජ්ජෙන
 පවාලෙති”ති පටිඤ්ඤං අදාසියෙව. එවං පටිඤ්ඤං දත්වා පච්ඡා ඡබ්බග්ගියෙහි

හික්බුහි මහානාමස්ස සක්කස්ස විහෙයීතභාවං සුත්වා ඡබ්බග්ගියෙ හික්බු විගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි “අගිලානෙන හික්බුනා වාතුමාසප්පච්චයපවාරණා සාදිතබ්බා අඤ්ඤත්‍ර පුනප්පවාරණාය අඤ්ඤත්‍ර නිච්චප්පවාරණාය. තතො ටෙ උත්තරි සාදියෙය්‍ය, පාවිත්තිය”න්ති. තස්මා පයමං අනුජානිත්වාපි පච්ඡා සික්ඛාපදබන්ධනෙන වාරිතත්තා “පටිඤ්ඤං නාදාසී”ති වුත්තං.

උග්ගගහපත්‍යාදිවත්ථු

253-256. ඡට්ඨසත්තමඅට්ඨමනවමානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානෙව.

නකුලපිතුගහපතිවත්ථු

257. දසමෙ සුසුමාරගිරිනගරෙති එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර නගරස්ස වත්ථුපරිග්ගහදිවසෙ අවිදුරෙ උදකරහදෙ සුසුමාරො සද්දමකාසි, ගිරං නිච්ඡාරෙසි. අථ නගරෙ අනන්තරායෙන මාපිතෙ තමෙව සුසුමාරගිරකරණං සුභනිමිත්තං කත්වා “සුසුමාරගිරී”ත්වෙවස්ස නාමං අකංසු. කෙච් පන “සුසුමාරසණ්ඨානත්තා සුසුමාරො නාම එකො ගිරි, සො තස්ස නගරස්ස සමීපෙ, තස්මා තං සුසුමාරගිරි එතස්ස අත්ථිති සුසුමාරගිරීති වුව්චති”ති වදන්ති. හෙසකලාවනෙති හෙසකලානාමකෙ වනෙ. “හෙසකලාවනෙ”තිපි පායො. කථං පන භගවති තෙසං පුත්තසඤ්ඤා පතිට්ඨාසීති ආහ – “අයං කිරා”තිආදි. දහරස්සෙව දහරා ආනීතාති මෙ දහරස්සෙව සතො දහරා ආනීතාති අත්ථො. අතිවරිතාති අතික්කමිත්වා වරන්තො.

(ඡට්ඨඑතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.)

උපාසකපාළිසංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 7. සත්තමඑතදග්ගවග්ගවණ්ණනා

සුජාතාවත්ථු

258. උපාසිකාපාළිසංවණ්ණනාය පයමං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

විසාඛාවත්ථු

259. දුතියෙ මහාලතාපසාධනස්සාති මහාලතාපිළන්ධනස්ස. තස්මිඤ්ච පිළන්ධනෙ චතස්සො වජිරනාළියො උපයොගං අගමංසු. මුත්තානං එකාදස නාළියො, පවාලස්ස ද්වාවිසති නාළියො, පදුමරාගමණිනං තෙත්තිංස නාළියො. ඉති එතෙහි ව අඤ්ඤෙහි ව ඉන්දනීලාදිහි නීලපිතලොහිතොදාතමඤ්ජීට්ඨසාමකබරවණ්ණවසෙන සත්තවණ්ණෙහි

වරරතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසි, තං සීසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨියා භස්සති,
පඤ්චන්තං හත්ථීනං බලං ධාරයමානාව නං ඉත්ථී ධාරෙතුං සක්කොති.
අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බොතිආදීනං අත්ථො උපරි ආවි භවිස්සති.
සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බුද්ධත්තරා-සාමාවතීවත්ථු

260-261. තනියවතුත්ථෙසු පායාසස්සාති බහලතරස්ස පායාසස්ස. තං පායාසං
භුඤ්ජන්තෙසුති තං බහලතරං ගරුසිනිද්ධං පායාසං භුඤ්ජන්තෙසු. ජීරාපෙතුං
අසක්කොන්තොති අන්තරාමග්ගෙ අප්පාභාරතාය මන්දගහණිකත්තා ජීරාපෙතුං
අසක්කොන්තො. වාළුමිගට්ඨානොති වාළුමිගෙහි අධිට්ඨිතට්ඨානො.
අනුච්ඡන්තොති විචාරෙත්තො. සාලාති නළකාරසාලා. මුඛා න කරිස්සති මූලායං
විනා න කරිස්සති. ආලිම්පෙසීති අග්ගිං අදාසි, අග්ගිං ජාලෙසීති අත්ථො. පෙක්ඛාති
ආගමෙහි. උපධිසම්පදාති සරීරසම්පත්ති. වටරුක්ඛං පත්ථාති නිග්‍රොධරුක්ඛං පත්ථා.
සුවණ්ණකටකොති සුවණ්ණවලයෙ. අබ්භං මෙති මෙ අවධිසීති අත්ථො. අන්තො
අසොධෙත්ථාති පණ්ණසාලාය අන්තො කස්සවි අත්ථිභාවං වා නත්ථිභාවං වා
අනුපධාරෙත්ථා. සෙසං සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

උත්තරානන්දමාතාවත්ථු

262. පඤ්චමෙ උපනිස්සයං දිස්වාති ඉමිනා යථා විසෙසාධිගමස්ස සතිපි
පච්චුප්පන්තපච්චයසමවායෙ අවස්සං උපනිස්සයසම්පදා ඉච්ඡිතබ්බා, එවං
දිට්ඨධම්මවෙදනීයභාවෙන විපච්චනකස්ස කම්මස්සපි පච්චුප්පන්තසමවායො විය
උපනිස්සයසම්පදාපි සවිසෙසා ඉච්ඡිතබ්බාති දස්සෙති. තථා හි
උක්කංසගතසප්පුරිසුපනිස්සයයොනිසොමනසිකාරෙසු ලබ්භමානෙසුපි
උපනිස්සයරහිතස්ස විසෙසාධිගමො න සම්පජ්ජතෙවාති. කප්පියං කත්ථාති යථා
කප්පියං හොති, තථා කත්ථා. පත්තෙ පතිට්ඨපෙය්‍යාති ආහාරං දානමුඛෙ
විස්සජ්ජෙය්‍ය. තිහි වෙනනාහීති පුබ්බභාගමුඤ්චඅනුමොදනාවෙනනාහි.
වුත්තඤ්ඤෙතං -

“පුබ්බෙව දානා සුමනො, දදං චිත්තං පසාදයෙ;
දත්ථා අත්තමනො හොති, එසා පුඤ්ඤස්ස සම්පදා”ති. (අ. නි. 6.37; පෙ. ව. 305);

තව මනං සන්ධාරෙහීති “අප්ප හත්තං විරායිත”න්ති කොධනො තව චිත්තං
සන්ධාරෙහි, මා කුප්ඤ්ඤිති අත්ථො. ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං...පෙ....
සම්පරිකිණ්ණං විය අහොසීති තෙන කසිතට්ඨානං සබ්බං සුවණ්ණභාවාපත්තියා
මහාකොසානකිපුප්ථෙහි සඤ්ජන්තං විය අහොසි. තාදිසෙති තයා සදිසෙ. න
කොපෙමීති න විනාසෙමි, ජාතියා න හිලෙමි. පූජං කරොතීති සම්මාසම්බුද්ධස්ස පූජං
කරොති. අන්තරවත්ථුන්ති ගෙහඬිගණං. හොති සම්බොධනෙ නිපානො. ඡෙති

අවඤ්ඤාලපනං. සයං අරියසාවිකාභාවතො සත්ථුවසෙන “සපිතිකා ධීතා”ති වත්වා සත්ථු සම්මුඛා ධම්මස්සවනෙන තස්සා විසෙසාධිගමං පච්චාසිසන්ති “දසබලෙ බමන්තෙයෙව බමීස්සාමී”ති ආහ. කදරියන්ති ථද්ධමච්ඡරිං.

සුප්පවාසාවත්ථු

263. ඡට්ඨෙ පණ්ණදාසිකානන්ති පණ්ණරසවත්ථුනං දාසිකානං. ආයුනො ධීතිහෙතුං භොජනං දෙන්ති ආයුං දෙති නාම. එස නයො වණ්ණං දෙතිති ආදිසු. තෙනාහ – “පඤ්ච යානානී”ති. කම්මසරික්ඛකඤ්ඤෙතං ඵලන්ති දස්සෙන්තො “ආයුං බො පන දත්වා”ති ආදිමාහ. තත්ථ දත්වාති දානහෙතු. භාගිනීති භාගවති ලද්ධං හබ්බා.

සුප්පියාවත්ථු

264. සත්තමෙ උරුමංසං ඡින්දිත්වා දාසියා අදාසීති ආගතඵලා විඤ්ඤාතසාසනා අරියසාවිකා අත්තනො සරිරදුක්ඛං අවින්තෙන්වා තස්ස හික්ඛුනො රොගවූපසමමෙව පච්චාසිසන්ති අත්තනො උරුමංසං ඡින්දිත්වා දාසියා අදාසී. සත්ථාපි තස්සා තථාපවත්තං අප්ඤ්ඤාසයසම්පත්තිං දිස්වා “මම සම්මුඛිභාවූපගමනෙනෙවස්සා වණ්ණො රුහිත්වා සඤ්ඡවි ජායති, ඵාසුභාවො භොති”ති ව දිස්වා “පක්කොසථ න”න්ති ආහ. සා වින්තෙසීති “සබ්බලොකස්ස හිතානුකම්පකො සත්ථා න මං දුක්ඛාපෙතුං පක්කොසති, අත්ථෙත්ථ කාරණ”න්ති වින්තෙසී. අත්තනා කතකාරණං සබ්බං කට්ඨෙති බුද්ධානුභාවවිභාවනත්ථං කට්ඨෙ, න අත්තනො දුල්භප්ඤ්ඤාසයතාය විභාවනත්ථං. ගිලානුපට්ඨාකීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති අගණිතත්තදුක්ඛා ගිලානානං හික්ඛුනං ගෙලඤ්ඤවූපසමනෙ යුත්තප්පයුත්තාති ගිලානුපට්ඨාකීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

කාතියානීවත්ථු

265. අට්ඨමෙ අවෙච්චප්පසන්නානන්ති රතනත්තයගුණෙ යාථාවතො ඤ්ඤත්වා පසන්නානං, සො පනස්ස පසාදො මග්ගෙනාගතත්තා කෙනචි අකම්පනීයො. අධිගතෙනාති මග්ගාධිගමෙනෙව අධිගතෙන. “අවිගතෙනා”ති වා පායො, තස්සත්ථො “කදාචි අවිගච්ඡන්තෙනා”ති. සො අප්පධංසියො ව භොති, තස්මා චුත්තං – “අධිගතෙන අවලප්පසාදෙනා”ති. තත්ථ කායසක්ඛිං කත්වාති පමුඛං කත්වා, වචනත්ථතො පන නාමකායෙන දෙසනාය සම්පට්ඨිඡනවසෙන සක්ඛිභූතං කත්වාති අත්ථො. උම්මග්ගං බනිත්වාති සරසන්ධිවිඡේදනෙන අත්තොපවිසනමග්ගං බනිත්වා. දුල්ලභස්සවනන්ති දුල්ලභසද්ධම්මස්සවනං. මහාපට්ඨි පටිසිතබ්බා භවෙය්‍යාති අවිච්ඡේදවසනං වදති.

නකුලමාතාවත්ථු

266. නවමෙ විස්සාසකථනෙනෙව නකුලමාතා නකුලපිතා ව සත්ථු විස්සාසිකා නාම ජාතාති වුත්තං - “විස්සාසිකානන්ති විස්සාසකථං කථෙන්නීතං උපාසිකාන”න්ති. ගහපතානීති ගෙහසාමිනී. වුත්තමෙවාති උපාසකපාළියං නකුලපිතුකථායං වුත්තනයමෙව.

කාළීකුරරසරිකාවත්ථු

267. දසමෙ අනුස්සවෙනෙවාති පච්චක්ඛතො රූපදස්සනෙන සත්ථු සම්මුඛා ධම්මස්සවනෙන ව විනා කෙවලං අනුස්සවනෙනෙව පරස්ස වචනං අනුගතස්සවනෙනෙව උප්පන්නෙන පසාදෙන. අනුස්සවිකප්පසාදන්ති අනුස්සවතො ආගතප්පසාදං.

(සත්තමච්ඡතදග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.)

උපාසිකාපාළියංවණ්ණනා සමත්තා.

නිට්ඨිතා ව මනොරථපුරණියා

අඬගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

ච්ඡතදග්ගවග්ගවණ්ණනාය අනුත්තානත්ථදීපනා.

15. අට්ඨානපාළි (පයමවග්ග)

(15) 1. අට්ඨානපාළි-පයමවග්ගවණ්ණනා

268. අට්ඨානපාළිවණ්ණනායං අවිජ්ජමානං යානං අට්ඨානං, නත්ථි යානන්ති වා අට්ඨානං. අනවකාසොති එත්ථාපි එසෙව නයො. තදත්ථනිගමනමෙව හි “නෙතං යානං විජ්ජති”ති වචනන්ති. තෙනාහ - “උභයෙනපි”තිආදි. යන්ති කාරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං. හෙතුඅත්ථො චෙත්ථ කාරණත්ථොති ආහ - “යන්ති යෙන කාරණෙන”ති. උක්කට්ඨනිද්දෙසෙනත්ථ දිට්ඨිසම්පත්ති වෙදිතබ්බාති වුත්තං - “මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නො”ති. කුතො පනායමත්ථො ලබ්භතීති? ලිඛිතො, ලිඛිතං චෙතස්ස නිව්චතො උපගමනප්පටික්ඛෙපො. චතුභුමකෙසුති ඉදං චතුත්ථභුමකසඬ්ඛාරානං අරියසාවකස්ස විසයභාවුපගමනතො වුත්තං, න පන තෙ ආරබ්භ නිව්චතො උපගමනසබ්භාවතො. වක්ඛති හි “තදභාවෙ චතුත්ථභුමකසඬ්ඛාරා පනා”තිආදිනා. අභිසඬ්ඛතසඬ්ඛාරඅභිසඬ්ඛරණකසඬ්ඛාරානං සප්පදෙසත්තා නිප්පදෙසසඬ්ඛාරග්ගහණත්ථං “සඬ්ඛතසඬ්ඛාරෙසු”ති වුත්තං, ලොකුත්තරසඬ්ඛාරානං පන නිවත්තනෙ කාරණං සයමෙව වක්ඛති. එතං කාරණං නත්ථිති තථා උපගමනෙ සෙතුසාතො නත්ථි. තෙජුස්සදත්තාති සංකිලෙසවිධනතෙජස්ස අධිකභාවතො. තථා හි තෙ ගම්භීරභාවෙන දුද්දසා අකුසලානං ආරම්භණං න භොන්තීති. ඉදං පන පකරණවසෙන වුත්තං.

අප්පභිනවිපල්ලාසානඤ්ඤි සන්තානෙසු කුසලධම්මානම්පි තෙ ආරම්මණං න භොන්ති.

269. අසුබෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො ච ඉධ සුඛතො උපගමනස්ස ධානන්ති දස්සෙන්නො “එකන්ත...පෙ.... අත්තදිට්ඨිවසෙනා”ති පධානදිට්ඨිමාහ. ගුප්තති ගුප්ථිධානං, දිට්ඨියා නිබ්බානස්ස අවිසයභාවො හෙට්ඨා වුත්තො එවාති කසිණාදිපණ්ණත්තිසඬගහත්ථන්ති වුත්තං.

270. පරිච්ඡේදොති පරිච්ඡින්නදනං පරිච්ඡිජ්ජ තස්ස ගහණං. ස්වායං යෙසු නිව්වාදිතො උපගමනං සම්භවති, තෙසං වසෙනයෙව කාතබ්බොති දස්සෙන්නො “සබ්බවාරෙසු වා”ති ආදිමාහ. සබ්බවාරෙසුති “නිව්වතො උපගච්ඡෙය්‍යා”ති ආදිනා ආගතෙසු සබ්බෙසු සුත්තපදෙසු. පුපුජ්ජනො භීති හි-සද්දො හෙතුඅත්ථො. යස්මා යං යං සඬබාරං පුපුජ්ජනො නිව්වාදිවසෙන ගණ්හාති, තං තං අරියසාවකො අනිව්වාදිවසෙන ගණ්හන්තො යාථාචතො ජානන්තො තං ගාහං තං දිට්ඨිං විස්සජ්ජෙති, තස්මා යත්ථ ගාහො, තත්ථ විස්සජ්ජනාති චතුභුමකසඬබාරා ඉධ සඬබාරග්ගහණෙන න ගස්හන්තිති අත්ථො.

271. සුත්තසම්බන්ධෙන මාතුපිතුසමඤ්ඤා දත්තකිත්තිමාදිවසෙනපි සුත්තවොභාරො ලොකෙ දිස්සති, සො ච බො පරියායෙනාති නිජ්ජපරියායෙන සිද්ධං තං දස්සෙතුං – “ජනිකාව මාතා, ජනකොව පිතා”ති වුත්තං. තථා ආනන්තරියකම්මස්ස අධිජ්ජෙතත්තා “මනුස්සභූතොව බිණ්ණසවො අරහාති අධිජ්ජෙතො”ති වුත්තං. “අට්ඨානමෙත”න්ති ආදිනා “මාතුආදිනංයෙව ජීවිතා වොරොපෙන අරියසාවකස්ස අභබ්බභාවදස්සනතො තදඤ්ඤං අරියසාවකො ජීවිතා වොරොපෙතිති ඉදං අත්ථතො ආපන්නමෙවා”ති මඤ්ඤමානො වදති – “කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා”ති? “අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා, නෙතං ධානං විජ්ජති”ති වචනතො “එතම්පි අට්ඨාන”න්ති වුත්තං. තෙනෙවාහ – “සවෙ භී”ති ආදි. එවං සන්තෙ කස්මා “මාතර”න්ති ආදිනා විසෙසෙත්වා වුත්තන්ති ආහ – “පුපුජ්ජනභාවස්ස පනා”ති ආදි. තත්ථ බලදීපනත්ථන්ති සද්ධාදිබලසමන්තාගමදීපනත්ථං. අරියමග්ගෙනාගතසද්ධාධිබලවසෙන හි අරියසාවකො තාදිසං සාවජ්ජං න කරොති.

275. පඤ්චහි කාරණෙහිති ඉදමෙත්ථ නිජ්ජාදකාති තෙසං පුබ්බභාගියාති ච කාරණාති කාරණභාවසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තං, න පන සබ්බෙසං සමානයොගක්ඛමත්තා. ආකාරෙහිති කාරණෙහි. අනුස්සාවනෙනාති අනුරූපං සාවනෙන. හෙදස්ස අනුරූපං යථා හෙදො භොති, එවං භින්දිතබ්බානං භික්ඛුනං අත්තතො වචනස්ස සාවනෙන විඤ්ඤාපනෙන. තෙනාහ – “නනු තුම්හෙ”ති ආදි. කණ්ණමූලෙ වච්ඡෙදං කත්වාති එතෙන පාකටං කත්වා හෙදකරවත්ථුදීපනං වොභාරො, තත්ථ අත්තතො නිව්ඡිතමත්ථං රහස්සවසෙන විඤ්ඤාපනං අනුස්සාවනන්ති දස්සෙති.

එත්ථායමධිප්පායො – යථා වධකචෙතනා පච්චුප්පන්තාරම්මණාපි
පබන්ධවිච්ඡේදනවසෙන ජීවිතින්ද්‍රියං ආරම්මණං කත්වා පවත්ති, න එවං
වාගචෙතනා. සා හි චජිතබ්බවත්ථුං ආරම්මණං කත්වා චජනමත්තමෙව හොති,
අඤ්ඤසන්තකභාවකරණඤ්ච තස්ස චජනං, තස්මා යස්ස තං සන්තකං කතං,
තස්සෙව දින්නං හොතිති.

ලොභිතං සමොසරතීති අභිසාතෙන පකුප්පමානං සඤ්චිතං හොති.
මහන්තකරන්ති ගරුතරං. සරීරප්පට්ඨග්ගතො වියාති සත්ථුරුපකායප්පට්ඨග්ගතො
විය.

අසන්නිපතිතෙති ඉදං සාමග්ගියදීපනං. හෙදො ව හොතීති සඬ්ඝස්ස හෙදො ව
හොති. වට්ටතීති සඤ්ඤායාති “ඊදිසං කරණං සඬ්ඝහෙදාය න හොති”ති සඤ්ඤාය.
තථා නවතො උනපරිසායාති නවතො උනපරිසාය කරොන්තස්ස තථාති
යොජෙතබ්බං. තථාති ව ඉමිනා “න ආනන්තරියකම්ම”න්ති ඉමං ආකඩ්ඪති, න පන
“හෙදොව හොති”ති ඉදං. හෙට්ඨිමන්තෙන හි නවන්තමෙව වසෙන සඬ්ඝහෙදො.
ධම්මවාදිනො අනවජ්ජාති යථාධම්මං අනවට්ඨානතො. සඬ්ඝහෙදස්ස පුබ්බභාගො
සඬ්ඝරාජී.

කායද්වාරමෙව පුරෙන්නි කායකම්මභාවෙනෙව ලක්ඛිතබ්බතො.
සංඤ්ඤානෙහි කප්පෙ...පෙ.... මුච්චතීති ඉදං කප්පට්ඨකථාය (කථා. 654
ආදයො) න සමෙති. තත්ථ හි අට්ඨකථාය (කථා. අට්ඨ. 654-657) චුත්තං –
“ආපායිකොති ඉදං සුත්තං යං සො එකං කප්පං අසීතිභාගෙ කත්වා තතො
එකභාගමත්තං කාලං තිට්ඨෙය්‍ය, තං ආයුකප්පං සන්ධාය චුත්ත”න්ති.
කප්පචිතාසෙයෙවාති ව ආයුකප්පචිතාසෙ එවාති අත්ථෙ සති නත්ථි විරොධො.
එත්ථ ව සංඤ්ඤානෙහි ඉදමපි “ස්වෙව චිතස්සිස්සතී”ති විය අභූතපරිකප්පවසෙන
චුත්තං. එකදිවසමෙව නිරයෙ පච්චති, තතො පරං කප්පාභාවෙ ආයුකප්පස්සපි
අභාවතොති අවිරොධතො අත්ථයොජනා දට්ඨබ්බා. සෙසානීති සඬ්ඝහෙදතො
අඤ්ඤාති ආනන්තරියකම්මාති.

යදි තාති අහොසිකම්මසඬ්ඛං ගච්ජන්ති, එවං සති කථං තෙසං ආනන්තරියතා
චුතිඅනන්තරං විපාකදානාභාවතො. අථ සති ඵලදානෙ චුතිඅනන්තරො එව එතෙසං
ඵලකාලො, න අඤ්ඤොති ඵලකාලනියමෙන නියතතා ඉච්ඡිතා, න
ඵලදානනියමෙන. එවමපි නියතඵලකාලානං අඤ්ඤෙසමපි උපපජ්ජවේදනීයානං
දිට්ඨධම්මවේදනීයානඤ්ච නියතතා ආපජ්ජෙය්‍ය, තස්මා විපාකධම්මධම්මානං
පච්චයන්තරවිකලතාදීහි අවිපච්චමානානම්පි අත්තතො සභාවෙන විපාකධම්මතා
විය බලවතා ආනන්තරියෙන විපාකෙ දින්නෙ අවිපච්චමානානම්පි ආනන්තරියානං
ඵලදානෙ නියතසභාවා ආනන්තරියසභාවා ව පවත්තීති අත්තතො සභාවෙන
ඵලදානනියමෙනෙව නියතා ආනන්තරියතා ව වේදිතබ්බා. අවස්සඤ්ච
ආනන්තරියසභාවා තතො එව නියතසභාවා ව තෙසං පවත්තීති

සම්පට්ඨිකම්මයං, අඤ්ඤාස්ස ඛලවතො ආනන්තරියස්ස අභාවෙ සති
වුත්තිආනන්තරං එකන්තෙන ඵලදානතො.

නනු එවං අඤ්ඤාසම්පි උපපජ්ජවෙදනීයානං අඤ්ඤාස්මිං විපාකදායකෙ අසති
වුත්තිආනන්තරමෙව එකන්තෙන ඵලදානතො නියතසභාවා ආනන්තරියසභාවා ව
පවත්ති ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති අසමානජාතිකෙන වෙතොපණ්ඩිවසෙන
උපසාතකෙන ව නිවත්තෙතම්බවිපාකත්තා අනන්තරෙ එකන්තඵලදායකත්තාභාවා,
න පන ආනන්තරියානං පට්ඨානාදීනං දුතියජ්ඣානාදීනි විය අසමානජාතිකං
ඵලනිවත්තකං අත්ථි සබ්බානන්තරියානං අවිච්චලත්තා, න ව භෙට්ඨුපපත්තිං
ඉච්ඡතො සීලවතො වෙතොපණ්ඩි විය උපරුපපත්තිජනකකම්මඵලං
ආනන්තරියඵලං නිවත්තෙතුං සමත්ථො වෙතොපණ්ඩි අත්ථි අනිච්ඡන්තස්සෙව
අවිච්චානතො, න ව ආනන්තරියොපසාතකං කිඤ්චි කම්මං අත්ථි, තස්මා
තෙසංයෙව අනන්තරෙ එකන්තවිපාකජනකසභාවා පවත්තිති. අනෙකානි ව
ආනන්තරියානි කතානි එකන්තෙන විපාකෙ නියතසභාවත්තා
උපරතාවිපච්චනසභාවාසඬකත්තා නිච්ඡිතානි සභාවතො නියතානෙව. තෙසු පන
සමානසභාවෙසු එකෙන විපාකෙ දින්නෙ ඉතරානි අත්තනා කත්තම්බකිච්චස්ස
තෙනෙව කතත්තා න දුතියං තතියම්පි ව පටිසන්ධිං කරොන්ති, න
සමත්ථතාවිසාතත්තානි නත්ථි තෙසං ආනන්තරියකතානිවත්ති, ගරුගරුතරභාවො
පන තෙසං ලබ්භතෙවාති සඬසභෙදස්ස සියා ගරුතරභාවොති “යෙන...පෙ....
විපච්චති”ති ආහ. එකස්ස පන අඤ්ඤානි උපත්ථම්භකානි භොන්තිති දට්ඨබ්බානි.
පටිසන්ධිවසෙන විපච්චතිති වචනෙන ඉතරෙසං පවත්තිවිපාකදායිකා අනුඤ්ඤාතා
විය දිස්සති. නො වා තථා සීලවතීති යථා පිතා සීලවා, තථා සීලවතී නො වා භොතිති
යොජනා. සවෙ මාතා සීලවතී, මාතුසාතො පටිසන්ධිවසෙන විපච්චතිති යොජනා.

පකතත්තොති අනුක්ඛිත්තො. සමානසංවාසකොති අපාරාජිකො.
සමානසීමායන්ති එකසීමායං.

276. සත්ථු කිච්චං කාතුං අසමත්ථොති යං සත්ථාරා කාතම්බකිච්චං.
අනුසාසනාදි, නං කාතුං අසමත්ථොති භගවන්තං පච්චක්ඛාය. අඤ්ඤං තිත්ථකරන්ති
අඤ්ඤං සත්ථාරං. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“තිත්ථං ජාතිතම්බං, තිත්ථකරො ජාතිතම්බො, තිත්ථියා ජාතිතම්බා,
තිත්ථියසාවකා ජාතිතම්බා. තත්ථ තිත්ථං නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. එත්ථ හි
සත්ථා තරන්ති උජ්ඣවන්ති උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොන්ති, තස්මා තිත්ථන්ති
වුච්චන්ති. තාදිසානං දිට්ඨිනං උජ්ජාදෙනා තිත්ථකරො නාම
පුරුකස්සපාදිකො. තස්ස ලද්ධිං ගහෙන්වා පබ්බජිතා තිත්ථියා නාම. තෙ හි
තිත්ථෙ ජාතානි තිත්ථියා. යථාචුත්තං වා දිට්ඨිගතසඬ්ඛාතං තිත්ථං එතෙසං
අත්ථිති තිත්ථිකා, තිත්ථිකා එව තිත්ථියා. තෙසං පච්චයදායකා
තිත්ථියසාවකානි වෙදිතම්බා”ති (ම. නි. අට්ඨ. 1.140).

277. අභිජාතිආදීසු පකම්පනදෙවතුපසඬකමනාදිනා ජාතවක්කවාලෙන සමානයොගක්ඛමං දසසහස්සපරිමාණං චක්කවාලං ජාතිබ්බේතං. සරසෙනෙව ආණාපවත්තනට්ඨානං ආණාබ්බේතං. විසයභූතං යානං විසයබ්බේතං. දසසහස්සි ලොකධාතුති ඉමාය ලොකධාතුයා සද්ධිං ඉමං ලොකධාතුං පරිවාරෙත්වා ධීනා දසසහස්සි ලොකධාතු. තත්තකානංයෙව ජාතිබ්බේතභාවො ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බො. “පරිග්ගහවසෙනා”ති කෙවි, “සබ්බෙසංයෙව බුද්ධානං තත්තකංයෙව ජාතිබ්බේතං තත්තිවාසීනංයෙව දෙවතානං ධම්මාභිසමයො”ති ව වදන්ති. මාතුකුච්ඡි ඔක්කමනකාලාදීනං ඡන්තං එව ගහණං නිදස්සනමත්තං මහාභිනිභාරාදිකාලෙපි තස්ස පකම්පනස්ස ලබ්භනතො. ආණාබ්බේතං නාම යං එකජ්ඣං සංවට්ටති විවට්ටති ව, ආණා පවත්තති ආණාය තත්තිවාසීදෙවතානං සිරසා සම්පට්ඨිතෙන, තඤ්ච බො කෙවලං බුද්ධානං ආනුභාවෙනෙව, න අධිජපායවසෙන. අධිජපායවසෙන පන “යාවතා වා පන ආකඬ්ඛෙය්‍යා”ති (අ. නි. 3.81) වචනතො තතො පරම්පි ආණා වත්තෙය්‍යෙව.

න උප්පජ්ජන්තිති පන අත්ථිති “න මෙ ආවරියො අත්ථි, සදිසො මෙ න විජ්ජති”තිආදිං (ම. නි. 1.285; මහාව. 11; කථා. 405) ඉමිස්සා ලොකධාතුයා යත්වා වදන්තෙන භගවතා “කිං පනාචුසො, සාරිපුත්ත, අත්ථෙතරහි අඤ්ඤෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා භගවතා සමසමා සම්බොධියන්ති, එවං පුට්ඨො අහං, භන්තෙ, ‘නො’ති වදෙය්‍ය”න්ති (දී. නි. 3.161) වත්වා තස්ස කාරණං දස්සෙතුං – “අට්ඨානමෙතං අනවකාසො, යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අවරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යු”න්ති ඉමං සුත්තං (අ. නි. 1.277; විහ. 809; ම. නි. 3.129; මි. ප. 5.1.1) ආහරන්තෙන ධම්මසෙනාපතිනා ව බුද්ධබ්බේතභූතං ඉමං ලොකධාතුං යපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ අනුප්පත්ති චුත්තා හොතිති අධිජපායො.

එකතොති සහ, එකස්මිං කාලෙති අත්ථො, සො පන කාලො කථං පරිච්ඡින්නොති වරිමහවෙ පටිසන්ධිග්ගහණතො පටියාය යාව ධාතුපරිනිබ්බානාති දස්සෙන්නො, “තත්ථා”තිආදිමාහ. අනච්ඡරියත්තාති ද්විසුපි උප්පජ්ජමානෙසු අච්ඡරියත්තාභාවතොති අත්ථො. ද්විසුපි උප්පජ්ජමානෙසු අනච්ඡරියතා, කිමඬ්භං පන බහුසුති දස්සෙන්නො, “යදි වා”තිආදිමාහ. බුද්ධා නාම මජ්ඣෙ භින්තසුචණ්ණං විස එකසදිසාති තෙසං දෙසනාපි එකරසා එකධාති ආහ – “දෙසනාය ව විසෙසාභාවතො”ති. එතෙනපි අනච්ඡරියත්තමෙව සාධෙති. විවාදභාවතොති එතෙන විවාදාභාවත්ථං ද්වෙ බුද්ධා එකතො න උප්පජ්ජන්තිති දස්සෙති. එතං කාරණන්ති එතං අනච්ඡරියතාදිකාරණං. තත්ථාති මිලිත්දපඤ්ඤෙ.

එකං එව බුද්ධං ධාරෙතිති එකබුද්ධධාරණී. එතෙන එවංසභාවා එතෙ බුද්ධගුණා, යෙන දුතියබුද්ධගුණෙ ධාරෙතුං අසමත්ථා අයං ලොකධාතුති දස්සෙති. පච්චයවිසෙසනිජ්ජන්තානඤ්ඤි ගුණධම්මානං භාරියො විසෙසො මහාපථවියාපි දුස්සහොති සක්කා විඤ්ඤාතුං. තථා හි අභිසම්බොධිසමයෙ උපගතස්ස ලොකනාථස්ස ගුණභාරං බොධිරුක්ඛස්ස තීසුපි දිසාසු මහාපථවි සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි. තස්මා “න ධාරෙය්‍යා”ති වත්වා තමෙව අධාරණං පරියායන්තරෙහි

පකාසෙන්නො “චලෙය්‍යා” තිආදිමාහ. තත්ථ චලෙය්‍යාති පරිජ්ඣන්දෙය්‍ය.
කම්පෙය්‍යාති පචෙධෙය්‍ය. නමෙය්‍යාති එකපස්සෙන නමෙය්‍ය. ඔනමෙය්‍යාති
ඔසිදෙය්‍ය. විනමෙය්‍යාති විවිධං ඉතො විතො ච නමෙය්‍ය. විකිරෙය්‍යාති වාතෙන
උසමුට්ඨි විය විජ්ජකිරෙය්‍ය. විධමෙය්‍යාති විනස්සෙය්‍ය. විද්ධංසෙය්‍යාති සබ්බසො
විද්ධස්සා භවෙය්‍ය. තථාභූතා ච න කත්ථවි තිට්ඨෙය්‍යාති ආහ – “න
යානමුපගච්ඡෙය්‍යා” ති.

ඉදාති තත්ථ නිදස්සනං දස්සෙන්නො, “යථා, මහාරාජා” තිආදිමාහ. තත්ථ එකෙ
පුරිසෙති එකස්මිං පුරිසෙ. සමුපාදිකාති සමං උද්ධං පජ්ජති පචත්තතිති සමුපාදිකා,
උදකස්ස උපරි සමං ගාමිනීති අත්ථො. “සමුප්පාදිකා” තිපි පයන්ති, අයමෙවත්ථො.
චණ්ණෙනාති සණ්ඨානෙන. පමාණෙනාති ආරොහෙන. කිසදුලෙනාති
කිසදුලභාවෙන, පරිණාහෙනාති අත්ථො. ද්වින්තම්පිති ද්වෙපි, ද්වින්තම්පි වා
සරිරහාරං.

ජාදෙන්තන්ති රොවෙන්තං රූපිං උප්පාදෙන්තං. තන්දිකතොති තෙන
භොජනෙන තන්දිභූතො. අනොනම්නදණ්ඩජාතොති යාවදන්ථං භොජනෙන
ඔනම්තුං අසක්කුණෙය්‍යත්තාය අනොනමනදණ්ඩො විය ජාතො. සකිං භුත්තො
වමෙය්‍යාති එකම්පි ආලොපං අජ්ඣෙධාහරිත්වා වමෙය්‍යාති අත්ථො.

අතිධම්මභාරෙන පථවි වලතිති ධම්මෙන නාම පථවි තිට්ඨෙය්‍ය. සා කිං
තෙනෙව වලති විනස්සතීති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. පුන ථෙරො “රතනං නාම
ලොකෙ කුටුම්භං සන්ධාරෙන්තං අභිමතඤ්ච ලොකෙන අත්තනො ගරුසභාවත්තාය
සකට්ඨගස්ස කාරණං අතිහාරභූතං දිට්ඨං. එවං ධම්මො ච භික්ඛුබ්බිසෙසෙහි
තංසමඬ්භිතං ධාරෙන්තො අභිමතො ච විඤ්ඤුතං ගම්භීරස්පමෙය්‍යභාවෙන
ගරුසභාවත්තා අතිහාරභූතො පථවිවලනස්ස කාරණං භොති” ති දස්සෙන්නො,
“ඉධ, මහාරාජ, ද්වෙ සකට්ඨා” තිආදිමාහ. එතෙනෙව තථාගතස්ස
මාතුකුච්ඡිඬ්කමනාදිකාලෙ පථවිකම්පනකාරණං සංවණ්ණිතන්ති දට්ඨබ්බං.
එකස්සාති එකස්මා, එකස්ස වා සකට්ඨස්ස රතනං, තස්මා සකට්ඨා ගහෙත්වාති
අත්ථො.

ඔසාරිතන්ති උච්චාරිතං, වුත්තන්ති අත්ථො. අග්ගොති සබ්බසත්තෙහි අග්ගො.
ජෙට්ඨොති වුද්ධතරො. සෙට්ඨොති පසත්ථතරො. විසිට්ඨෙහි සීලාදීහි ගුණෙහි
සමන්තාගතත්තා විසිට්ඨො. උග්ගතතමොති උත්තමො. පචරොති තස්සෙව
චෙච්චනං. නත්ථි එතස්ස සමොති අසමො. අසමා පුබ්බවුද්ධා, තෙහි සමොති
අසමසමො. නත්ථි එතස්ස පටිසමො පටිපුග්ගලොති අප්පටිසමො. නත්ථි එතස්ස
පටිභාගොති අප්පටිභාගො. නත්ථි එතස්ස පටිපුග්ගලොති අප්පටිපුග්ගලො.

සභාවපකතිකාති සභාවභූතා අකිත්තිමා පකති. කාරණමහන්තත්තාති
කාරණානං මහන්තත්තාය, මහන්තෙහි වුද්ධකරධම්මෙහි පාරමිසඬ්ඛාතෙහි කාරණෙහි
වුද්ධගුණානං නිබ්බන්තිතොති වුත්තං භොති. පථවිආදීති මහන්තාති වත්ථුති,

මහත්තා වක්කවාලාදයො අත්තනො අත්තනො විසයෙ එකෙකාව, එවං සම්මාසම්බුද්ධොපි මහත්තො අත්තනො විසයෙ එකො එව. කො ව තස්ස විසයො? බුද්ධභූමි, යාවතකං වා ඤෙය්‍යං. “ආකාසො විස අනන්තවිසයො භගවා එකො එව හොති” ති වදන්තො පරවක්කවාලෙසුපි දුතියස්ස බුද්ධස්ස අභාවං දස්සෙති.

ඉමිනාව පදෙනාති “එකිස්සා ලොකධාතුයා” ති ඉමිනා එව පදෙන. දස වක්කවාලසහස්සාති ගහිතාතීති ජාතිබ්බත්තාපෙක්ඛාය ගහිතාති. එකවක්කවාලෙනෙවාති ඉමිනා එව එකවක්කවාලෙන, න යෙන කෙනවි. යථා “ඉමස්මිංයෙව වක්කවාලෙ උප්පජ්ජන්ති” ති වුත්තෙ ඉමස්මිම්පි වක්කවාලෙ ජම්බුදීපෙ එව, තත්ථාපි මජ්ඣිමදෙසෙ එවාති පරිච්ඡින්නදිතුං වට්ටති, එවං “එකිස්සා ලොකධාතුයා” ති ජාතිබ්බත්තෙ අධිප්පෙනෙපි ඉමිනාව වක්කවාලෙන පරිච්ඡින්නදිතුං වට්ටති.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. අට්ඨානපාළි (දුතියවග්ග)

(15) 2. අට්ඨානපාළි-දුතියවග්ගවණ්ණනා

278. විවාදුපච්ඡෙදකොති විවාදුපච්ඡෙදකාරණා. ද්විසු උප්පන්නෙසු යො විවාදො භවෙය්‍ය, තස්ස අනුප්පාදොයෙවෙත්ථ විවාදුපච්ඡෙදො. එකස්මිං දීපෙනිආදිනා දීපන්තරෙපි එකජ්ඣං න උප්පජ්ජති, පගෙව එකදීපෙනි දස්සෙති. සොපි පරිභායෙථාති වක්කවාලස්ස පදෙසෙ එව පවත්තිතබ්බත්තා පරිභායෙය්‍ය.

279-280. මනුස්සත්තන්ති මනුස්සභාවො තස්සෙව පබ්බජ්ජාදිගුණානං යොග්ගභාවතො. ලිඛිතසම්පත්තීති පුරිසභාවො. හෙතුති මනොවච්ඡිකානුබ්බිකා හෙතුසම්පදා. සත්ථාරදස්සනන්ති සත්ථුසම්මුඛිභාවො. පබ්බජ්ජාති කම්මකිරියවාදීසු තාපසෙසු, හික්ඛුසු වා පබ්බජ්ජා. ගුණසම්පත්තීති අභිඤ්ඤාදිගුණසම්පදා. අධිකාරොති බුද්ධෙ උද්දිස්ස අධිකො කාරො, සවිසෙසා උපකාරකිරියා අධිකො සක්කාරොති වුත්තං හොති. ඡන්දොව ඡන්දතා, සම්මාසම්බොධිං උද්දිස්ස සාතිසයො කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දො. අට්ඨධම්මසමොධානාති එතෙසං අට්ඨන්තං ධම්මානං සමායොගෙන. අභිනීභාරොති කායපණ්ඩානං. සම්ප්ඤ්ඤාති නිප්පජ්ජති. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පරමත්ථදීපනියා වරියාපිටකවණ්ණනාය (වරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථා) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. සබ්බාකාරපරිපූරමෙවාති පරිපුණ්ණලක්ඛණතාය සත්තුත්තමාදීහි සබ්බාකාරෙන සම්පන්නමෙව. න හි ඉත්ථියා කොසොහිතවත්ථගුය්‍යතාදි සම්භවති. දුතියපකති ව නාම පඨමපකතිතො නිහීනා එව. තෙනෙවාහ – අනන්තරවාරෙ “යස්මා” තිආදි.

281. ඉධ පුරිසස්ස තත්ථ නිබ්බත්තනතොති ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ පුරිසභූතස්ස තත්ථ බ්‍රහ්මලොකෙ බ්‍රහ්මත්තභාවෙන නිබ්බත්තනතො. තෙන අසතිපි

පුරිසලිඬිගෙ පුරිසාකාරා බ්‍රහ්මානො හොන්තිති දස්සෙති. තංයෙව ච පුරිසාකාරං සන්ධාය චුත්තං භගවතා “යං පුරිසො බ්‍රහ්මත්තං කාරෙය්‍යා” ති. තෙනෙවාහ – “සමානෙපි” තිආදි. යදි එවං ඉත්ථියො බ්‍රහ්මලොකෙ න උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති ආහ – “බ්‍රහ්මත්ත” තිතිආදි.

290-295. “කායදුච්චරිතස්සා” තිආදිපාළියා කම්මනියාමො නාම කථිතො. සමඤ්ජනං සමඬිගො, සමන්තාගමො, සො එතස්ස අත්ථිති සමඬිගී, සමන්තාගතො, සමඤ්ජනසීලො වා සමඬිගී, පුබ්බභාගෙ උපකරණසමුදායතො පභුති ආයුහනවසෙන ආයුහනසමඬිගිතා, සන්තිට්ඨාපකචෙතනාවසෙන චෙතනාසමඬිගිතා. චෙතනාසන්තතිවසෙන වා ආයුහනසමඬිගිතා, තංතංචෙතනාක්ඛණවසෙන චෙතනාසමඬිගිතා. කතුපචිතස්ස අවිපක්කවිපාකස්ස කම්මස්ස වසෙන කම්මසමඬිගිතා. කම්මෙ පන විපච්චිතුං ආරද්ධෙ විපාකස්පචත්තිවසෙන විපාකසමඬිගිතා. කම්මාදීනං උපට්ඨානකාලවසෙන උපට්ඨානසමඬිගිතා. කුසලාකුසලකම්මායුහනක්ඛණෙති කුසලකම්මස්ස අකුසලකම්මස්ස ච සමීහනක්ඛණෙ. තථාති ඉමිනා කුසලාකුසලකම්මපදං ආකඩ්ඪති. යථා කතං කම්මං ඵලදානසමත්ථං හොති, තථා කතං උපචිතං. විපාකාරහන්ති දුතියභවාදිසු විපච්චනාරහං. උප්පජ්ජමානානං උපපත්තිනිමිත්තං උපට්ඨානීති යොජනා. උපපත්තියා උප්පජ්ජනස්ස නිමිත්තං කාරණන්ති උපපත්තිනිමිත්තං, කම්මං, කම්මනිමිත්තං, ගතිනිමිත්තඤ්ච. අට්ඨකථායං පන ගතිනිමිත්තවසෙනෙව යොජනා දස්සිතා. කම්මකම්මනිමිත්තානම්පි උපට්ඨානං යථාරහං දට්ඨබ්බං. “යානිස්ස තාති පුබ්බෙ කතාති කම්මාති, තානිස්ස තස්මිං සමයෙ ඔලම්බන්ති අජ්ඣොලම්බන්ති අභිලම්බන්ති” ති (ම. නි. 3.248) වචනතො සායන්තෙ මහන්තානං පබ්බතකුටානං ඡායා විය ආසන්තමරණස්ස සත්තස්ස චිත්තෙ සුපිනෙ විය විපච්චිතුං කතොකාසං කම්මං, තස්ස නිමිත්තං ගතිනිමිත්තං උපතිට්ඨතෙව. චලතීති පරිවත්තති. එකෙන හි කම්මුනා තජ්ජෙ නිමිත්තෙ උපට්ඨිතෙ පච්චයවිසෙසවසෙන තතො අඤ්ඤෙන කම්මුනා තදඤ්ඤස්ස නිමිත්තස්ස උපට්ඨානං පරිවත්තනං. සෙසා නිව්චලා අවසෙසා චතුබ්බිධාපි සමඬිගිතා නිව්චලා අපරිවත්තනතො.

සුනබ්වාජිකොති සුනබෙහි මිගවාජවසෙන වජනසීලො, සුනබ්ලද්දකොති අත්ථො. තලසන්ථරණපුජන්ති භූමිතලස්ස පුජ්චෙහි සන්ථරණපුජං. ආයුහනචෙතනා කම්මසමඬිගිතාවසෙනාති කායදුච්චරිතස්ස අපරාපරං ආයුහනෙන සන්තිට්ඨාපකචෙතනාය තස්සෙව පකප්පනෙ කම්මක්ඛයකරඤාණෙන අබෙපිතත්තා යථුපචිතකම්මුනා ච සමඬිගිතාවස්ස වසෙන.

කම්මන්ති අකුසලකම්මං. තස්මිංයෙව බණෙති ආයුහනක්ඛණෙයෙව. තස්සාති කම්මසමඬිගිතො පුග්ගලස්ස සග්ගො වාරිතො, තඤ්චෙ කම්මං විපාකවාරං ලභෙය්‍යාති අධිප්පායො. සග්ගො වාරිතොති ච නිදස්සනමත්තං. මනුස්සලොකොපිස්ස වාරිතොවාති. අපරෙ පන පුරිමෙහි විපාකාවරණස්ස අනුද්ධටත්තා “තස්මිංයෙව බණෙ” ති ච අවිසෙසෙන චුත්තත්තා තං දොසං පරිහරිතුං “ආයුහිතකම්මං නාමා” තිආදිමාහ. යදා කම්මං විපාකවාරං ලභතීති ඉදං

කතොකාසස්ස අප්පට්ඨානියත්තා චුත්තං. තථා හි භගවා තතියපාරාජිකවත්ථුස්මි.
(පාරා. 162 ආදයො) පටිසල්ලීයි, ඉමස්මිං සුත්තෙ “කායදුච්චරිතසමඬ්ඨි”ති
ආගතත්තා විපාකුපට්ඨානසමඬ්ඨිතා න ලබ්භන්ති.

(දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.)

අට්ඨානපාළිවණ්ණනායං අනුත්තානත්ථදීපනා නිට්ඨිතා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 1. එකධම්මපාළි-පය්මවග්ගවණ්ණනා

296. එකධම්මපාළිවණ්ණනායං ඉධ ධම්ම-සද්දො සභාවත්ථො “කුසලා
ධම්මා”ති ආදීසු වියාති ආහ – “එකසභාවො”ති. එකත්තෙනාති එකංසෙන,
අවස්සන්ති අත්ථො. වට්ඨෙති සංසාරවට්ඨෙ. නිබ්බිත්තනත්ථායාති
අනභිරමනත්ථාය. විරජ්ජනත්ථායාති අරජ්ජනත්ථාය. විරජ්ජනායාති පලුජ්ජනාය.
තෙනෙවාහ – “විගමායා”ති. රාගාදීනං නිරොධායාති මග්ගඤ්ඤාණෙන රාගාදීනං
නිරොධනත්ථාය. මග්ගඤ්ඤාණෙන නිරොධනං නාම අවිචන්තං අප්පවත්තිකරණන්ති
ආහ – “අප්පවත්තිකරණත්ථායා”ති. යථා බාදනීයස්ස මුඛෙ කත්වා බාදනං නාම
යාවදෙව අප්පකොභරණත්ථං, එවං රාගාදීනං නිරොධනං වට්ඨනිරොධනත්ථමෙවාති
චුත්තං – “වට්ඨස්සෙව වා නිරුජ්ඣනත්ථායා”ති. යස්මා කිලෙසෙසු ඛිණෙසු ඉතරං
වට්ඨද්වයමපි ඛිණමෙව හොති, තස්මා මූලමෙව ගණ්භන්තො “උපසමායාති
කිලෙසවූපසමනත්ථායා”ති ආහ. සඬ්ඛතධම්මානං අභිජානනං නාම තත්ථ
ලක්ඛණත්තයාරොපනමුඛෙනෙවාති ආහ – “අනිච්චාදි...පෙ....
අභිජානනත්ථායා”ති. සම්බුජ්ඣිතබ්බාති නාම චත්තාරි අරියසච්චාති
තබ්බිතිමුත්තස්ස ඤෙයාස්ස අභාවතො. “චතුත්තං සච්චානං බුජ්ඣනත්ථායා”ති
චත්වා තයිදං බුජ්ඣනං යස්ස ඤාණස්ස වසෙන ඉජ්ඣති, තස්ස ඤාණස්ස වසෙන
දස්සෙතුං – “බොධි වුච්චති”ති ආදි චුත්තං. අප්පච්චයනිබ්බානස්සාති අමතධාතුයා.

උස්සාහජනනත්ථන්ති කම්මට්ඨානෙ අභිරුචිඋප්පාදනාය. විසකණ්ටකොති
ගුළස්ස වාණිජසමඤ්ඤා. “කිස්මිඤ්චි දෙසෙ දෙසභාසා”ති කෙචි. උච්ඡුරසො
සමපාකපක්කො චුණ්ණාදීහි මිස්සෙත්වා පිණ්ඩිකතො ගුළො, අපිණ්ඩිකතො
ථාණිතං. පාකවිසෙසෙන ඛණ්ඩඛණ්ඩසෙදිතො ඛණ්ඩො, මලාභාවං ආපන්නො
සක්කරා.

සරතීති සති. අනු අනු සරතීති අනුස්සති, අනු අනුරූපා සතීතිපි අනුස්සති. දුට්ඨං
හොතීති පයොජනවසෙන දුට්ඨං හොති. චිත්තසම්පහංසනත්ථන්ති
පසාදනීයවත්ථුස්මිං පසාදුප්පාදනෙන භාවනාචිත්තස්ස පරිතොසනත්ථං.
විපස්සනත්ථන්ති විපස්සනාසුඛත්ථං. උපවාරසමාධිනා හි චිත්තෙ සමාහිතෙ
විපස්සනාසුඛෙන ඉජ්ඣති. චිත්තුප්පාදොති භාවනාවසෙන පවත්තො චිත්තුප්පාදො.

උපහඤ්ඤති පතිහඤ්ඤති පටිකුලත්තා ආරම්මණස්ස. තතො එව උක්කණ්ඨති,
කම්මට්ඨානං රිඤ්වති, නිරස්සාදො හොති භාවනස්සාදස්ස අලබ්භනතො. පසිදති
බුද්ධගුණානං පසාදනීයත්තා. තථා ච කඩ්ඛාදිවෙතොබ්බාභාවෙන විනීවරණො
හොති. දමෙත්වාති නීවරණනිරාකරණෙන නිබ්බිසෙවනං කත්වා. එවං
කම්මට්ඨානන්තරානුයුඤ්ජනෙන චිත්තපරිදමනස්ස උපමං දස්සෙත්තො,
“කථ”න්තිආදිමාහ.

කො අයං...පෙ.... අනුස්සරීති කො අයං මම අබ්භන්තරෙ යත්වා අනුස්සරි.
පරිග්ගණ්භන්තොති බාහිරකපරිකප්පිතස්ස අනුස්සරකස්ස සබ්බසො
අභාවදස්සනමෙතං. තෙනාහ – “න අඤ්ඤො කොචී”ති. දිස්වාති පරියෙසනනායෙන
චුත්තප්පකාරං චිත්තමෙව අනුස්සරීති දිස්වා සබ්බම්පෙතන්ති එතං.
හදයවත්ථුආදිප්පහෙදං සබ්බම්පි. ඉදඤ්ච රූපං පුරිමඤ්ච අරූපන්ති ඉදං
රූප්පනසභාවත්තා රූපං, පුරිමං අතංසභාවත්තා අරූපන්ති සඬ්ඛෙපතො රූපාරූපං
වචන්ථපෙත්වා. පඤ්චක්ඛන්ධෙ වචන්ථපෙත්වාති යොජනා. සම්භාවිකාති
සමුට්ඨාපිකා. තස්සාති සමුදයසච්චස්ස. නිරොධොති නිරොධනිමිත්තං.
අප්පනාවාරොති යථාරද්ධාය දෙසනාය නිගමනවාරො.

297. එසෙව නයොති ඉමිනා ය්වායං “තං පනෙත”න්තිආදිනා අත්ථනායො
බුද්ධානුස්සතියං විභාවිතොති අතිදිසති, ස්වායං අතිදෙසො පයොජනවසෙන නවසුපි
අනුස්සතීසු සාධාරණවසෙන චුත්තොපි ආනාපානස්සතිආදීසු තීසු
විපස්සනත්ථානෙව හොන්තීති ඉමිනා අපවාදෙන නිවත්තිතොති තාසං
එකප්පයොජනතාව දට්ඨබ්බා. ධම්මෙ අනුස්සති ධම්මානුස්සතීති
සමාසපදවිභාගදස්සනම්පි වචනත්ථදස්සනපක්ඛිකමෙවාති ආහ – “අයං පනෙත්ථ
වචනත්ථො”ති. ධම්මං ආරබ්භාති හි ධම්මස්ස අනුස්සතියා විසයභාවදස්සනමෙතං.
එස නයො සෙසෙසුපි. සීලං ආරබ්භාති අත්තතො පාරිසුද්ධිසීලං ආරබ්භ. වාගං
ආරබ්භාති අත්තතො වාගගුණං ආරබ්භ. දෙවතා ආරබ්භාති එත්ථ
දෙවතාගුණසදිසතාය අත්තතො සද්ධාසීලසුත්තවාගපඤ්ඤාසු දෙවතාසමඤ්ඤා. භවති
හි තංසදිසෙපි තබ්බොභාරො යථා “තාති ඔසධාති, එස බ්‍රහ්මදත්තො”ති ව. තෙනාහ
– “දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ යපෙත්වා”තිආදි. තත්ථ දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ
යපෙත්වාති “යථාරූපාය සද්ධාය සමන්තාගතා තා දෙවතා ඉතො චුතා තත්ථ
උපපන්නා, මය්හම්පි තථාරූපා සද්ධා සංවිජ්ජති. යථාරූපෙන සීලෙන, යථාරූපෙන
සුතෙන, යථාරූපෙන වාගෙන, යථාරූපාය පඤ්ඤාය සමන්තාගතා තා දෙවතා ඉතො
චුතා තත්ථ උපපන්නා, මය්හම්පි තථාරූපා පඤ්ඤා සංවිජ්ජති”ති එවං දෙවතා
සක්ඛිට්ඨානෙ යපෙත්වා. අස්සාසපස්සාසනිමිත්තං නාම තත්ථ
ලද්ධබ්බප්පටිභාගනිමිත්තං. ගතාති ආරම්මණකරණවසෙන උපගතා පවත්තා.

උපසම්මති එත්ථ දුක්ඛන්ති උපසමො, නිබ්බානං. අවිචන්තමෙව එත්ථ
උපසම්මති වට්ටත්තයන්ති අවිචන්තුපසමො, නිබ්බානමෙව. බිණොති බෙපෙති
කිලෙසෙති බයො, අරියමග්ගො. තෙ එව උපසමෙතීති උපසමො, අරියමග්ගො එව.
බයො ව සො උපසමො වාති බයුපසමො. තත්‍රවායං උපසමො ධම්මො එවාති

ධම්මානුස්සති යා උපසමානුස්සති එකසඬ්ගහොති? සච්චං එකසඬ්ගහො
 ධම්මභාවසාමඤ්ඤෙ අධිප්පෙන, සඬ්ඛතධම්මතො පන අසඬ්ඛතධම්මො
 සාතිසයො උළාරතමපණ්ණිකතභාවතොති දීපෙනුං විසුං නීහරිත්වා වුත්තං. ඉමමෙව
 හි විසෙසං සන්ධාය හගවා – “ධම්මානුස්සති” ති වත්වාපි උපසමානුස්සතිං අවොච
 අනුස්සරත්තස්ස සවිසෙසං සන්තපණ්ණිකතාවෙන උපට්ඨානතො. එවඤ්ච කත්වා ඉධ
 බ්‍යුපසමග්ගහණමපි සමත්ථිතන්ති දට්ඨබ්බං. යථෙව හි සමානෙපි
 ලොකුත්තරධම්මභාවෙ “යාවතා, හික්ඛෙව, ධම්මා සඬ්ඛතා වා අසඬ්ඛතා වා,
 විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති” තිආදිවචනතො (ඉතිවු. 90) මග්ගඵලධම්මෙහි
 නිබ්බානධම්මො සාතිසයො, එවං ඵලධම්මතො මග්ගධම්මො කිලෙසප්පහානෙන
 අවිජරියධම්මභාවතො, තස්මා අවිචන්තුපසමෙන සද්ධිං බ්‍යුපසමොපි ගහිතොති
 දට්ඨබ්බං. විපස්සනත්ථානෙව භොන්තිති කස්මා වුත්තන්ති?
 “එකත්තනිබ්බිදායාතිආදිවචනතො” ති කෙච්චි, තං අකාරණං බුද්ධානුස්සතිආදීසුපි
 තථා දෙසනාය ආගතත්තා. යථා පන බුද්ධානුස්සතිආදීති කම්මට්ඨානානි
 විපස්සනත්ථානි භොන්ති, නිමිත්තසම්පහංසනත්ථානිපි භොන්ති, න එවමෙතානි,
 එතානි පන විපස්සනත්ථානෙවෙති තථා වුත්තං.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 2. එකධම්මපාළි-දුතියවග්ගවණ්ණනා

298. මිච්ඡා පස්සති තාය, සයං වා මිච්ඡා පස්සති, මිච්ඡාදස්සනමෙව වා තන්ති
 මිච්ඡාදිට්ඨි, යං කිඤ්චි විපරිතදස්සනං. තෙනාහ – “ද්වාසට්ඨිවිධායා” තිආදි.
 මිච්ඡාදිට්ඨි එතස්සාති මිච්ඡාදිට්ඨිකො. තස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස.

299. සම්මා පස්සති තාය, සයං වා සම්මා පස්සති, සම්මාදස්සනමත්තමෙව වා
 තන්ති සම්මාදිට්ඨි. පඤ්චවිධායාති කම්මස්සකතාක්ඛානවිපස්සනාමග්ගඵලවසෙන
 පඤ්චවිධාය. තත්ථ ක්ඛානවිත්තුප්පාදපරියාපන්තං ඤාණං ක්ඛානසම්මාදිට්ඨි,
 විපස්සනාඤාණං විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි.

302. පඤ්චසු බන්ධෙසු “නිච්ච” ත්තිආදිනා පචත්තො අනුපායමනසිකාරො.

303. “අනිච්ච” ත්තිආදිනා පචත්තො උපායමනසිකාරො. යාව
 නියාමොක්කමනාති යාව මිච්ඡත්තනියාමොක්කමනා.
 මිච්ඡත්තනියාමොක්කමනනායො පන සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනායං තට්ඨිකාය ව
 වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

304. අයං තිව්ධා සග්ගාවරණා වෙච භොතීති කම්මපථප්පත්තියා
 මහාසාවජ්ජභාවතො වුත්තං. සග්ගාවරණාය භොන්තියා මග්ගවිබන්ධකභාවෙ
 වත්තබ්බමෙව නත්ථිති වුත්තං – “මග්ගාවරණා වා” ති. “සස්සතො

ලොකො’ තිආදිකා දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා මිච්ඡාදිට්ඨි. මග්ගාවරණාව හොති විපරිතදස්සනභාවතො, න සග්ගාවරණා අකම්මපථපත්තිතොති අධිප්පායො. ඉදං පන විධානං පටික්ඛිපිත්වාති විපරිතදස්සනඤ්ච න මග්ගාවරණඤ්චාති විරුද්ධමෙතං උද්ධම්මභාවතො. තථා හි සති අප්පභීතාය එව සක්කායදිට්ඨියා මග්ගාධිගමෙන භවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන යථාචුත්තවිධානං පටික්ඛිපිත්වා. “න සග්ගාවරණා” ති සග්ගුපපත්තියා අවිබන්ධකත්තං වදන්තෙහි දිට්ඨියා සග්ගාවහතාපි නාම අනුඤ්ඤාතා හොතීති තං වාදං පටික්ඛිපන්තෙන “දිට්ඨි නාම සග්ගං උපනෙතුං සමත්ථා නාම නත්ථි” ති චුත්තං. කස්මා? එකන්තගරුතරසාවජ්ජභාවතො. තෙනාහ – “එකන්තං නිරයස්මිංයෙව නිමුජ්ජාපෙති” තිආදි.

305. වට්ඨං විද්ධංසෙතීති මග්ගසම්මාදිට්ඨි කිලෙසවට්ඨං කම්මවට්ඨඤ්ච විද්ධංසෙති. විපාකවට්ඨං කා නු විද්ධංසෙති නාම. එවං පන අන්තතො කාරණෙන විද්ධස්සනභවං ඵලසම්මාදිට්ඨි පටිබාහතීති චුත්තං අවසරදානතො. ඉච්චෙනං කුසලන්ති අරහත්තං පාපෙනුං සචෙ සක්කොති, එවමෙතං විපස්සනාය පටිසන්ධිඅනාකඨ්ඨනං කුසලං අනවජ්ජං. සත්ත භවෙ දෙතීති සොතාපත්තිමග්ගස්ස පච්චයභූතා විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි තස්ස පුග්ගලස්ස සත්ත භවෙ දෙති. එවමයන්ති පඤ්චවිධම්පි සම්මාදිට්ඨිං සන්ධාය චුත්තං. තෙනාහ – “ලොකියලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨි කමීතා” ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙති “නාහං, හික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි” තිආදිනා චුත්තෙ ගතිමග්ගසඨ්ඨාතෙ අත්ථෙ. “සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති” ති චුත්තත්තා “ලොකිකා භවතිජ්ජාදිකාව වෙදිතබ්බා” ති චුත්තං.

306. යථාදිට්ඨිති අත්ථබ්බාපනිච්ඡායං යථා-සද්දො, තෙන උත්තරපදත්ථජ්ජධාතො සමාසොති ආහ – “යා යා දිට්ඨි” ති. තස්සා තස්සා අනුරූපන්ති තංතංදිට්ඨිඅනුරූපන්ති අත්ථො. සමත්තන්ති අනවසෙසං. තෙනාහ – “පරිපුණ්ණ” ති. සමාදිත්තන්ති ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු සමං එකසදිසං කත්වා ආදිත්තං ගහිතං අනිස්සට්ඨං. තදෙනන්ති යදෙනං “යඤ්චෙව කායකම්ම” තිආදිනා චුත්තං, තදෙනං කායකම්මං. යථාදිට්ඨියං ධීතකායකම්මන්ති යා පන දිට්ඨි “නත්ථි තතොනිදානං පාප” තිආදිනා පචත්තා, තස්සං දිට්ඨියං ධීතකස්ස ධීතමත්තස්ස අනිස්සට්ඨස්ස තංදිට්ඨිකස්ස කායකම්මං. දිට්ඨිසහජාතං කායකම්මන්ති තස්ස යථාදිට්ඨිකස්ස පරෙසං හත්ථමුද්දාදිනා විඤ්ඤාපනකාලෙ තාය දිට්ඨියා සහජාතං කායකම්මං. න චෙත්ථ වචිකම්මාසඨ්ඨකා උප්පාදෙනබ්බා පාණ්ණාදිනංයෙව අධිප්පෙතත්තා. දිට්ඨානුලොමිකං කායකම්මන්ති යථා පරෙසං පාකටං හොති, එවං දිට්ඨියා අනුලොමිකං කත්වා පචත්තිතං කායකම්මං. තෙනාහ – “සමාදිත්තං ගහිතං පරාමට්ඨ” ති. තත්ථාතිආදි සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව. එසෙව නයොති ඉමිනා යථාචුත්තාය දිට්ඨියා ධීතවචිකම්මං, දිට්ඨිසහජාතං වචිකම්මං, දිට්ඨානුලොමිකං වචිකම්මන්ති තිවිධං හොතීති එවමාදි අතිදිසති. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්සාති කම්මපථජ්ජත්තාය මිච්ඡාදිට්ඨියා මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස. “යාය කායවි මිච්ඡාදිට්ඨියා මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස සතො” ති අපරෙ.

දිට්ඨිසහජාතාති යථාච්ඡත්තාය දිට්ඨියා සහජාතා චෙතනා. එස නයො සෙසපදෙසුපි. පත්ථනාති “ඉදං නාම කරෙය්‍ය”න්ති තණ්හාපත්ථනා. චෙතනාපත්ථනානං වසෙනාති යථාච්ඡත්තදිට්ඨිගතනිස්සිතචෙතසිකනිකාමනානං වසෙන. චිත්තට්ඨපනාති චිත්තස්ස පණිදහනා. එස්සාදයොති චෙතනාදිට්ඨිතණ්හාදිචිතිමුත්තා එස්සාදිධම්මා. යස්මා දිට්ඨි පාපිකා, තස්මා තස්ස පුග්ගලස්ස සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය...පෙ.... සංවත්තන්තීති යොජනා. පූරිමස්සෙවාති තිත්තකපදස්සෙව. තිත්තකං කටුකන්ති ව උභයං ඉධ අනිට්ඨපරියායං දට්ඨබ්බං “පච්ඡා තෙ කටුකං භවිස්සති”තිආදියු විය.

අම්බොයන්ති අම්බො අයං. තමෙව පූජන්ති තමෙව පුබ්බෙ ලද්ධපරිසිඤ්චනදානාදිපූජං. නිවෙසරෙති පටිසිංසු. අසාතසන්තිවාසෙනාති අමධුරනිම්බමූලසංසග්ගෙන.

තං පන පටික්ඛිපිත්වා...පෙ.... චුත්තන්ති සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි එකන්තසාවජ්ජන්තා අනිට්ඨාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති අධිජ්ජායෙන චුත්තං. අනන්තරසුත්තෙති දසමසුත්තෙ. යොජෙත්වා චෙදිතබ්බාතීති නවමසුත්තෙ විය යොජෙත්වා චෙදිතබ්බාති. චිත්තට්ඨපනාව පත්ථනාති එත්ථ පණිධි වාති චත්තබ්බං.

දුතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 3. එකධම්මපාළි-තනියවග්ගවණ්ණනා

308. තනියස්ස පයමෙ අයාථාවදිට්ඨිකොති අනිච්චාදිභාවෙසු ධම්මෙසු නිච්චාතිආදිනා උජ්ජන්තදිට්ඨිකො. තෙනාහ – “තායෙව මිච්ඡාදිට්ඨියා විපරිතදස්සනො”ති සද්ධම්මාති එත්ථ සන්තො පසත්ථො සුන්දරො ධම්මො, යො මනුස්සධම්මොතිපි වුවවති. තතො හි මිච්ඡාදිට්ඨිකො පරං වුට්ඨාපෙය්‍යා, න අරියධම්මතො. තෙනාහ – “දසකුසලකම්මපට්ඨම්මතො”ති. එවරූපාති ඉමිනා පාටිකපුත්තාදිකෙ සඬගණ්හාති.

309. සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තොති සබ්බඤ්ඤාභාගී බොධිසත්තො. ආදි-සද්දෙන පූරිතපාරමිකා පච්චෙකබොධිසත්තා එකච්චසාවකබොධිසත්තා ව සඬගස්හන්ති.

310. පරමාති මහාසාවජ්ජනාවෙන පරමා, උක්කංසගතාති අත්ථො. තෙසන්ති ආනන්තරියකම්මානං. පරිච්ඡේදොති විපාකවසෙන පරියොසානං. වට්ඨස්ස මූලං, තතො තංසමඬගීපුග්ගලො වට්ඨස්ස බාණුති වුවවති. තෙනාහ – “තායා”තිආදි. තඤ්චෙ ගාහං න විස්සජ්ජෙති, තස්ස පුනපි තබ්බාචාවහන්තා චුත්තං – “භවතො වුට්ඨානං නත්ථි”ති, න පන සබ්බසො වුට්ඨානස්ස අභාවතො. යාදිසෙ හි පච්චයෙ පටිච්ච අයං තං දස්සනං ඔක්කන්තො පුන කදාචි තජ්ජට්ඨස්සෙ පච්චයෙ පටිච්ච තතො සිසුක්ඛිපනමස්ස න භොතීති න චත්තබ්බං. අකුසලඤ්ඤි නාමෙතං අබලං

දුබ්බලං, න කුසලං විය මහාබලං. අඤ්ඤා සම්මත්තනියාමො විය
මිච්ඡත්තනියාමොපි අවිචන්තිකො සියා, න ච මිච්ඡත්තනියාමො අවිචන්තිකො.
තෙනෙව පපඤ්චස්සදනියං (ම. නි. අට්ඨ. 2.100) –

“කිං පනෙස එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො භොති, උදාහු
අඤ්ඤස්මිම්පිති? එකස්මිංයෙව නියතො, ආසෙවනවසෙන භවත්තරෙපි තං
දිට්ඨිං රොවෙති එවා” ති –

වුත්තං. තතොයෙව ච සුමඬගලවිලාසිනියම්පි (දී. නි. අට්ඨ. 1.170-172) වුත්තං –

“යෙ වා පන තෙසං ලද්ධිං ගහෙත්වා රත්තිට්ඨානෙ දිවාට්ඨානෙ
නිසින්නා සජ්ඣායන්ති වීමංසන්ති, තෙසං ‘කරොතො න කරියති පාපං,
නත්ථි හෙතු, නත්ථි පච්චයො, මතො උච්ඡිජ්ජති’ ති තස්මිං ආරම්මණෙ
මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨති, විත්තං එකග්ගං භොති, ජවනානි ජවන්ති. පයමජවනෙ
සතෙකිච්ඡා භොන්ති, තථා දුතියාදිස්සු. සත්තමෙ බුද්ධානම්පි අතෙකිච්ඡා
අනිචන්තිනො අරිට්ඨකණ්ටකසදිසා, තත්ථ කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමති,
කොචි ද්වෙ, කොචි තිණ්පි, එකස්මිං ඔක්කන්තෙපි ද්විස්සු තිස්සු ඔක්කන්තෙස්සුපි
නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකොව භොති. පත්තො සග්ගමග්ගාවරණඤ්චෙව
මොක්ඛමග්ගාවරණඤ්ච, අභබ්බො තස්සත්තභාවස්ස අනන්තරං සග්ගම්පි
ගන්තුං, පගෙව මොක්ඛං, වට්ටබ්බාණු නාමෙස සත්තො පථවිගොපකො,
යෙභුයොන එවරුපස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි” ති.

පිට්ඨිවක්කවාලෙති ඥායමානවක්කවාලස්ස පරතො එකස්මිං ඔකාසෙ. යං
ඥායමානානං අජ්ඣායමානානඤ්ච වක්කවාලානමන්තරං, යත්ථ
ලොකන්තරිකනිරයසමඤ්ඤා, තාදිසෙ එකස්මිං ඔකාසෙ. පච්චතියෙවාති
වක්කවාලෙ ඥායමානෙ අජ්ඣායමානෙපි අත්තතො කම්මබලෙන පච්චතියෙව.

311. චතුත්ථෙ “මා බලි” ති වචනං උපාදාය එවංලද්ධනාමොති තං කිර
සකද්දමාය භූමියා තෙලසටං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං, “තාත, මා බලි” ති සාමිකො
ආභ. සො පමාදෙන බලිත්වා පතිත්වා සාමිකස්ස භයෙන පලායිතුං ආරද්ධො.
සාමිකො උපධාවිත්වා සාටකකණ්ණෙ අග්ගහෙසි. සො සාටකං ඡඩ්ඛෙත්වා
අවෙලකො හුත්වා පලාතො පණ්ණෙන වා තිණෙන වා පට්චිඡාදෙතුම්පි
අජානන්තො ජාතරූපෙනෙව එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා තං දිස්වා “අයං සමණො
අරහා අප්පිච්ඡො, නත්ථි ඉමිනා සදිසො” ති පුච්භත්තාදීනි ගහෙත්වා උපසඬකම්ත්වා
“මය්හං සාටකං අනිචත්ථභාවෙන ඉදං උජ්ජන්ත” ති තතො පට්ඨාය සාටකං
ලහිත්වාපි න නිවාසෙසි, තදෙව ච පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසි. තස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤෙපි
අඤ්ඤෙපිති පඤ්චසතා මනුස්සා පබ්බජ්ජි. තං සන්ධායෙනං වුත්තං – “මා බලිති
වචනං උපාදාය එවංලද්ධනාමො තිත්ථකරො” ති.

සමාගතටියානෙති ද්විත්තං නදීනං උදකප්පවාහස්ස සන්තිපාතටියානෙ.
 ද්විත්තං උදකානන්ති ද්විත්තං උදකප්පවාහානං. යථාචුත්තටියානෙ
 මච්ඡග්ගහණත්ථං ඛිපිතඛිබ්බො ඛිප්පං, කුමිනං, තදෙව ඉධ ඛිප්පන්ති චුත්තං.
 තෙනාහ – “කුමින”න්ති. උච්ඡුභීති උදකඋච්ඡුභී. තුව්ඡපුරිසො අරියධම්මාභාවතො.
 ඤානමත්තම්පි හි තස්ස නත්ථෙව, කුතො අරියමග්ගො. මනුස්සඛිප්පං මඤ්ඤෙති
 මනුස්සා පතිත්වා බ්‍යසනප්පත්තිඅත්ථං ඔට්ටිතං කුමිනං විය. තෙනාහ –
 “මහාජනස්සා”තිආදි.

312. පඤ්චමාදිසු බාහිරකසාසනන්ති අවිසෙසෙන චුත්තං – තස්ස සබ්බස්සපි
 අනියායානිකත්තා සත්ථුපටිඤ්ඤස්සපි අසබ්බඤ්ඤභාවතො. තෙනාහ – “තත්ථ
 භී”තිආදි. ගණොති සාවකගණො. තථාභාවායාති ආවරියෙන චුත්තාකාරතාය
 සමඛිභිභාවත්ථං. ජඩ්ඝසතන්ති බහු අනෙකෙ සත්තෙ. සමකමෙව අකුසලං
 පාපුණාතීති තෙසං සබ්බෙසං එකජ්ඣං සමාදපනෙපි තෙසං අකුසලෙන සමකමෙව
 අකුසලං පාපුණාති එකජ්ඣං බහුනං සමාදපනෙපි තථා උස්සහනස්ස බලවභාවතො.
 විසුං විසුං සමාදපනෙ වත්තඛිබ්බමෙව නත්ථී. යථා හි ධම්මවරියායං සමකමෙවාති
 වත්තඛිබ්බා කල්‍යාණමිත්තතා, එවං අධම්මවරියායං අකල්‍යාණමිත්තතාති.

313. සුට්ඨ අක්ඛාතෙති එකන්තතො නියායානිකභාවෙන අක්ඛාතෙ. සත්ථා ව
 සබ්බඤ්ඤා හොතීති අසබ්බඤ්ඤානො නියායානිකභාවෙන කථෙතුං.
 අසක්කුණෙය්‍යත්තා. ධම්මො ව ස්වාක්ඛාතො සම්මාසම්බුද්ධප්පච්චෙදිතත්තා. ගණො
 ව සුප්පටිපත්තො සත්ථාරා සුවිනිතත්තා. සමාදපකො භීතිආදි සුප්පටිපත්තියා
 නිදස්සනං දට්ඨබ්බං.

314. පමාණං ජානිතඛිබ්බන්ති “අයං එත්තකෙන යාපෙති, ඉමස්ස එත්තකං දාතුං
 යුත්ත”න්ති එවං පමාණං ජානිතඛිබ්බං. අතිරෙකෙ...පෙ.... නිබ්බානසම්පත්ති වා
 නත්ථී දුරක්ඛාතත්තා ධම්මස්ස. තස්සාති පටිග්ගාහකස්ස. අප්පිච්ඡපටිපදා නාම
 නත්ථී දුරක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙති අධිප්පායො.

315. දායකස්ස වසො නාම උළාරුළාරතාහෙදො අජ්ඣාසයො. දෙය්‍යධම්මස්ස
 පන ථොකබහුතාව දෙය්‍යධම්මස්ස වසො නාම. අත්තතො ථාමොති
 යාපනප්පමාණං. යදි භීතිආදි “කථ”න්තිආදිනා සඬ්ඛෙපතො චුත්තස්ස අත්ථස්ස
 විවරණං. අනුප්පන්තස්සාති අනුප්පන්තො අස්ස පුග්ගලස්ස. වක්ඛුභුතො හොතීති
 මහාජනස්ස වක්ඛු විය හොති. සාසනං චිරට්ඨිතිකං කරොතීති
 අනුප්පන්තලාභුප්පාදනෙන මහාජනස්ස පසාදුප්පාදනෙන ව චිරට්ඨිතිකං කරොති.

කුටුම්භරියවිහාරෙති කුටුම්භරියගාමසන්තිස්සිතවිහාරෙ. භුඤ්ජනත්ථායාති
 තස්මිංයෙව ගෙහෙ නිසිදිත්වා භුඤ්ජනත්ථාය. ගහෙත්වා ගමනත්ථායාති ගෙහතො
 බහි ගහෙත්වා ගමනත්ථාය. ධුරහත්තානීති නිව්වහත්තාති. චුළපටියාකන්ති
 වෙය්‍යාවච්චකරං. විමංසිත්වාති යථා උද්දිස්ස කතං න හොති, එවං විමංසිත්වා.
 මහාජනො අප්පිච්ඡො භවිතුං මඤ්ඤෙති මහාජනො සයං අප්පිච්ඡො භවිතුං

මඤ්ඤති දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජනෙන. මහාජනස්සාති බහුජනස්ස. අවත්ථරිත්ථාති විත්ථාරිකං කත්ථා.

316. පඤ්චාතපතජ්ජනං චතුසු පස්සෙසු අග්ගිසන්තාපස්ස උපරි සුරියසන්තාපස්ස ච තජ්ජනං, තඤ්ච ඛො ගිම්භකාලෙ. ඡින්නජ්ජපාතපබ්බතසිරිතො පතනං මරුජ්ජපාතපතනං. පුබ්බණ්හාදීසු ආදිච්චාභිමුඛාවට්ඨනං ආදිච්චානුපරිචත්තනං.

317. අයම්පිති ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ කුසිතොපි. සාමඤ්ඤන්ති තපවරණං. දුජ්ජරාමට්ඨන්ති මිච්ඡාවරිතං සංකිලිට්ඨං. නිරයායුපකඩ්ඨන්ති නිරයදුක්ඛාය නං කඩ්ඨති.

318. චුත්තජ්ජකාරොති පඤ්චාතපතජ්ජනාදිකෙ චුත්තජ්ජකාරො.

319. එවන්ති චුත්තජ්ජකාරාය චිත්තජ්ජසාදව්භයසුජ්ජපට්ඨන්තියා. තෙන සමණධම්මකරණසුඛඤ්ච සඬගණ්හාති.

320. නවකනිපාතෙති ඉමස්මිංයෙව අඬගුත්තරනිකායෙ චක්ඛමානං නවකනිපාතං සන්ධායාහ. නව පුග්ගලාති සත්තක්ඛන්තුපරමකොලංකොලාදයො නව පුග්ගලා. සබ්බත්ථාති ඉමස්මිං සුත්තෙ චුත්තාවසිට්ඨෙසු සබ්බෙසු සුත්තෙසු.

තතියවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 4. එකධම්මපාළි-චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා

322. චතුත්ථස්ස පඨමෙ සඤ්ඤාණභූතාති උපලක්ඛණභූතා. පඤ්චදසයොජනාවට්ඨක්ඛන්ධාති පඤ්චදසයොජනක්ඛන්ධපරික්ඛෙපා. යථා වාති ච-සද්දෙන කදම්බරුක්ඛාදීනං කජ්ජට්ඨායිභාවං විය යොජනසතුබ්බෙධාදිභාවං සමුච්චිනොති, න පන ජම්බුයා ජම්බුදීපස්ස විය තෙහි අපරගොයානාදීනං සඤ්ඤාණභාවං. රාමණෙයාකන්ති රමණීයභාවං. සෙසපදෙසුති චනරාමණෙයාකාදිපදෙසු. උග්ගතං කූලං උස්සිතභාවො එතස්සාති උක්කූලං, විගතං අපගතං කූලං එතස්සාති චිකුලන්ති ආහ – “උන්නතට්ඨානං නින්තට්ඨාන”න්ති ච. තන්දියාවට්ඨමච්ඡපිට්ඨෙනෙවාති කුජ්ජකකුලිසකමච්ඡසඬ්ඝාතපිට්ඨෙනෙව.

323. දුතියාදීසු චත්තාරො අපායා අඤ්ඤත්‍ර මනුස්සෙහීති අධිජ්ජෙතා, න දෙවා අඤ්ඤත්‍ර මනුස්සෙහීති හිනාය ජාතියා අධිජ්ජෙතත්තා. උපාදායුපාදායාපි මජ්ඣිමදෙසො ලබ්භති, යත්ථ ගති හික්ඛුනං හික්ඛුනිනං උපාසකානං උපාසිකානං අඤ්ඤෙසම්පි කම්මවාදිකිරියවාදිවිඤ්ඤාජාතිකානං, යො පතිරුපදෙසොති වුව්චති. තෙනාහ – “සකලොපි හී”තිආදි.

324. එළාති දොසො. තෙනාහ – “නිද්දොසමුබාති අත්ථො”ති.

326. තථාගතස්ස ගුණ ජානිත්වා චක්ඛුනාපි දස්සනං දස්සනමෙව, අජානිත්වා පන දස්සනං තිරච්ඡානගතානම්පි හොතියෙවාති ආහ – “යෙ තථාගතස්ස ගුණ ජානිත්වා”තිආදි.

327. පකාසෙත්වා කථිතන්ති සච්චාති පකාසෙත්වා කථිතං.

328. සුතානං ධම්මානං අසම්මොසො ධාරණන්ති ආහ – “ධාරෙන්නීති න පම්මස්සන්ති”ති.

329. අත්ථානත්ථං උපපරික්ඛන්ති “අයං ඉමිස්සා පාළියා අත්ථො, අයං න අත්ථො”ති අත්ථානත්ථං උපපරික්ඛන්ති. අනත්ථපරිභාරෙන හි අත්ථග්ගහණං යථා අධම්මපරිච්ඡෙනෙත ධම්මප්පට්ඨන්ති.

330. අනුලොමපට්ඨදන්ති නිබ්බානස්ස අනුලොමිකං පට්ඨදං.

331. සංවෙගජනකෙසු කාරණෙසුති සංවෙගජනකෙසු ජාතිආදීසු කාරණෙසු. සංවෙජනියෙසු යානෙසු සහොත්තජ්ජඤාණං සංවෙගො.

332. උපායෙනාති යෙන උපායෙන වට්ඨපච්ඡෙදො, තෙන උපායෙන. පධානවීරියං කරොන්තිති සම්මජ්ජධානසංඛ්ඛාතං වීරියං කරොන්ති උප්පාදෙන්ති.

333. වචස්සජීයන්ති විස්සජීයන්ති එත්ථ සංඛාරාති වචස්සග්ගො, අසංඛාරා ධාතුති ආහ – “වචස්සග්ගො වුච්චති නිබ්බාන”න්ති.

334. උත්තමන්තානන්ති උත්තමානං පඤ්චන්තං භොජනානං. උත්තමරසානන්ති උත්තමානං රසානං. උඤ්ජාචාරෙනාති උඤ්ජාවරියාය කස්සචි අපරිග්ගහභුතස්ස කිඤ්චි අයාචිත්වා ගහණං උඤ්ජාචාරො. එත්ථ වාතිආදිනා අන්තාදීනං අග්ගහාවො නාම මනාපපරමො ඉච්ඡිතක්ඛණලාභො, න තෙසං ලාභිතාමත්තන්ති දස්සෙති. පටිලහන්තිති දෙන්ති පණිතභාවෙන. හත්තස්ස එකපාතීති එකපාතිපුරං හත්තං. ඉදං කිං නාමාති “ඉදං අන්තග්ගරසග්ගං නාම හොති, න හොති”ති පුච්ඡති. උඤ්ජෙන කපාලාහතෙනාති මිස්සකහත්තෙන. යාපෙන්නෙති යාපනසීසෙන යාපනහෙතුං හත්තං වදති. උපාදාය අග්ගරසං නාමාති තං තං උපාදායුපාදාය අන්තග්ගරසග්ගං දට්ඨබ්බන්ති දස්සෙති. චක්කවත්තිආහාරතො හි වාතුමහාරාජිකානං ආහාරො අග්ගොති එවං යාව පරනිම්මිතවසවත්තිදෙවා නෙතබ්බං.

335. අත්ථරසො නාම වත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති “අරියමග්ගානං ඵලභුතො රසො”ති කත්වා. ධම්මරසො නාම වත්තාරො මග්ගා “සාමඤ්ඤඵලස්ස

හෙතුහුතො රසො’’ති කත්වා විමුක්තිරසො නාම අමතං නිබ්බානං
‘‘සබ්බසම්බාරසමථො’’ති කත්වා.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජම්බුදීපපෙය්‍යාලො නිට්ඨිතො.

17. පසාදකරධම්මවග්ගවණ්ණනා

366. අද්ධමීදන්ති සන්ධිවසෙන පාළියං රස්සං කත්වා චුත්තං, ම-කාරො පදසන්ධිකරොති ආහ – ‘‘අද්ධා ඉද්’’න්ති. එකංසො එසාති එකංසො හෙතු එස ලාභානං. පාපකං නාමාති අප්පකම්පි පාපං නාම ඛ්‍යාත්තං එකංසෙන න කරොති. තථස්සාති තථා සම්මාපටිපජ්ජමානස්ස අස්ස. ආරඤ්ඤිකත්තං...පෙ.... තෙවීවරිකත්තන්ති ඉමෙසං ධුතධම්මානං ගහණෙනෙව ඉතරෙසම්පි තංසභාගානං ගහිතභාවො දට්ඨබ්බො. ථාවරප්පත්තභාවොති සාසනෙ ථීරභාවප්පත්ති ථෙරභාවො. ආකප්පස්ස සම්පත්තිති ‘‘අඤ්ඤො මෙ ආකප්පො කරණියො’’ති එවං චුත්තස්ස ආකප්පස්ස සම්පත්ති. කොලපුත්තිති කොලපුත්තියන්ති ආහ – ‘‘කුලපුත්තභාවො’’ති. සම්පන්නරූපතාති උපධිසම්පදා. වචනකිරියායාති වචනප්පයොගස්ස මධුරභාවො මඤ්ජුස්සරතා. තෙනස්ස ලාභො උප්පජ්ජතිති ඉදං න ලාභුප්පාදනුපායදස්සනපරං, අථ ඛො එවං සම්මාපටිපජ්ජමානස්ස අනිච්ඡන්තස්සෙව ලාභො උප්පජ්ජතිති ලාභස්ස අඛ්‍යාතිචාරහෙතුදස්සනපරං දට්ඨබ්බං. යථාහ –

‘‘ආකඬ්ඛෙය්‍ය වෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු ලාභී අස්සං
වීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානප්පච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති,
සීලෙස්වෙවස්ස පරිපුරකාරී’’ති (ම. නි. 1.65).

පසාදකරධම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

18. අපරඅච්ඡරාසඬ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා

382. ඉදම්පි සුත්තන්ති එත්ථ පි-සද්දො හෙට්ඨා චුත්තවුළච්ඡරාසඬ්ඝාතසුත්තං සම්පිණ්ඩෙති. වුළච්ඡරාසඬ්ඝාතසුත්තෙ අප්පනං අප්පත්තාය මෙත්තාය තාවමහන්තො විපාකො දස්සිතො, කිම්ඬ්ඛං පන ඉම්ස්සා අප්පනාප්පත්තාය මෙත්තායාති දස්සෙතුං – ‘‘අප්පනාප්පත්තාය හී’’තිආදිමාහ. විපාකකථායෙව නත්ථීති විපාකෙ කථායෙව නත්ථී, අයමෙව වා පායො. ගණනානුපුබ්බතාති ගණනානුපුබ්බතාය. පයමං උප්පන්නන්තිපි පයමං, පයමං සමාපජ්ජතිති ඉදං පන න එකන්තලක්ඛණං. විණ්ණවසිභාවො හි අට්ඨසමාපත්තිලාභී ආදිතො පට්ඨාය මත්ථකං පාපෙන්තොපි සමාපජ්ජිතුං සක්කොති, මත්ථකතො පට්ඨාය ආදිං පාපෙන්තොපි, අන්තරන්තරා ඔක්කන්තොපි සමාපජ්ජිතුං සක්කොති එව. පුබ්බස්පත්තියට්ඨෙන පන පයමං නාම හොති. විභඩ්ඨෙති ඤානවිභඩ්ඨෙ. විපස්සනං

කයිරමානං ලක්ඛණපනිඡ්ඤානකිව්වං මග්ගෙන සිජ්ඤති
 තග්ගතසම්මොහවිද්ධංසනතො. අපිච්ච විපස්සනාය ලක්ඛණපනිඡ්ඤානං මග්ගෙන
 උප්පන්නෙන සිජ්ඤති ඉතරථා පරිවත්තනතො, තස්මා මග්ගො
 ලක්ඛණපනිඡ්ඤානං, න අනිච්චාදිලක්ඛණානං ආරම්මණකරණතො. යථා එලං
 නිබ්බානස්ස අසඬ්ඛතලක්ඛණං ආරම්මණකරණවසෙන උපනිඡ්ඤායති, එවං
 මග්ගොපි. එවම්පිස්ස ලක්ඛණපනිඡ්ඤානතං වෙදිතබ්බං. වත්තබ්බමෙව නත්ථි
 අරිත්තඡ්ඤානතාය. සෙසං විසෙසං, අරිත්තඡ්ඤානා එවාති අත්ථො.

386-387. භික්ඛුරුණන්ති සත්තෙසු භික්ඛුරුපං ඤානස්ස ඵරිත්ථා පවත්තනං.
 වෙතොපට්ඨකංතො විමුච්චති එතායාති වෙතොවිමුත්ති, අප්පනාප්පත්තා මෙත්තා.
 තෙනාහ – “ඉධා”තිආදි. එසෙව නයොති ඉමිනා කරුණාදීනම්පි අප්පනාප්පත්තතං
 අතිදිසති. වට්ඨං භොන්ති කම්මවට්ඨභාවතො. වට්ඨපාදා භොන්තිති විපාකවට්ඨස්ස
 කාරණං භොන්ති.

390. අජ්ඣත්තපරිකම්මවසෙනාති අත්තතො කෙසාදීසු පරිකම්මකරණවසෙන.
 අට්ඨාරසව්ඨෙති අට්ඨාරසප්පහෙදෙ. කායෙති රූපකායෙ. රූපකායො හි ඉධ
 අඬ්ඛපච්චිගානං කෙසාදීනඤ්ච ධම්මානං සමුහට්ඨෙන හත්ථිකායරථකායාදයො
 විය කායොති අධිප්පෙතො. සමුහවිසයතාය වස්ස කායසද්දස්ස සමුදායුපාදනතාය ව
 අසුභාකාරස්ස “කායෙ”ති එකවචනං. තථා ආරම්මණාදිවිභාගෙන
 අනෙකහෙදහින්තම්පි චිත්තං චිත්තභාවසාමඤ්ඤෙන එකඡ්ඤං ගහෙත්ථා
 “චිත්තෙ”ති එකවචනං කතං. කායානුපස්සිති ඉමස්ස අත්ථං දස්සෙතුං – “තමෙව
 කායං පඤ්ඤාය අනුපස්සන්තො”ති ආහ. තමෙව කායන්ති ව අවධාරණෙන
 වෙදනාදිඅනුපස්සනං නිවත්තෙති. තෙන ව පුන කායග්ගහණස්ස පයොජනං
 සුවිතන්ති දට්ඨබ්බං. “කායෙ”ති හි වත්ථාපි පුන “කායානුපස්සි”ති දුතියං
 කායග්ගහණං අසම්මිස්සතො වචන්ථානසනවිනිබ්බොගාදිදස්සනත්ථං කතං. තෙන
 වෙදනාදයොපි එත්ථ සිතා, එත්ථ පටිබද්ධාති කායවෙදනාදිඅනුපස්සනප්පසඬ්ඛිගෙපි
 ආපන්නෙ න කායෙ වෙදනානුපස්සි චිත්තානුපස්සි ධම්මානුපස්සි වා. අථ බො
 කායානුපස්සියෙවාති කායසඬ්ඛාතවත්ථුස්මිං කායානුපස්සනාකාරස්සෙව දස්සනෙන
 අසම්මිස්සතො වචන්ථානං දස්සිතං භොති. තථා න කායෙ
 අඬ්ඛපච්චිගවිනිමුත්තච්ඤාධම්මානුපස්සි, නාපි
 කෙසලොමාදිවිනිමුත්තඉත්ථිපුරිසානුපස්සි. යොපි චෙත්ථ කෙසලොමාදිකො
 භූතූපාදායසමුහසඬ්ඛාතො කායො, කත්ථපි න භූතූපාදායවිනිමුත්තච්ඤාධම්මානුපස්සි,
 අථ බො රථසම්භාරානුපස්සකො විය අඬ්ඛපච්චිගසමුහානුපස්සි,
 නාගරාවයවානුපස්සකො විය කෙසලොමාදිසමුහානුපස්සි,
 කදලික්ඛන්ධපත්තවට්ඨිවිනිබ්බුජ්ජකො රිත්තමුට්ඨිවිනිවෙය්කො විය ව
 භූතූපාදායසමුහානුපස්සියෙවාති නානප්පකාරතො සමුහවසෙනෙව කායසඬ්ඛාතස්ස
 වත්ථුතො දස්සනෙන සනවිනිබ්බොගො දස්සිතො භොති. න හෙත්ථ
 යථාචුත්තසමුහවිනිමුත්තො කායො වා ඉත්ථි වා පුරිසො වා අඤ්ඤො වා කොචි
 ධම්මො දිස්සති, යථාචුත්තධම්මසමුහමත්තෙයෙව පන තථා තථා සත්තා
 මිච්ඡාහිනිවෙසං කරොන්ති.

අට්ඨාසවිධෙතානි අට්ඨාසවිධා. සතිපට්ඨානභාවකස්සාති සතිපට්ඨානභාවං භාවෙන්තස්ස. තිස්ස භවෙස්ස කිලෙසෙ ආතපෙතීති ආතාපො, වීරියස්සෙතං නාමං. යදිපි හි කිලෙසානං පහානං ආතාපනන්ති, තං සම්මාදිට්ඨිආදීනම්පි අත්ථෙව. ආතපසද්දො විය පන ආතාපසද්දොපි වීරියෙව නිරුල්ලො. අපං වා පටිපක්ඛප්පහානෙ සම්පයුත්තධම්මානං අබ්භුස්සහනවසෙන පවත්තමානස්ස වීරියස්ස සාතිසයං තදාතාපනන්ති වීරියමෙව තථා වුච්චති, න අඤ්ඤාධම්මා, තස්මා ආතාපොති වීරියස්ස නාමං, සො අස්ස අත්ථිති ආතාපී. අයඤ්ච ඊකාරො පසංසාය අතිසයස්ස වා දීපකොති ආතාපිග්ගහණෙන සම්මප්පධානසමඬිගිතං දස්සෙති. තෙනෙවාහ – “ආතාපීති...පෙ.... වීරියෙන වීරියවා”ති. සම්පජානොති සම්පජඤ්ඤසඬ්ඛාතෙන ඤාණෙන සමන්තාගතො. තෙනාහ – “අට්ඨාසවිධෙත...පෙ.... සම්මා පජානන්තො”ති. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – සම්මා සමන්තතො සාමඤ්ච පජානන්තො සම්පජානො, අසම්මිස්සතො වචන්ථානෙ අඤ්ඤාධම්මානුපස්සිතාභාවෙන සම්මා අවිපරීතං සබ්බාකාරප්පජානෙන සමන්තතො උපරුපරිවිසෙසාවහභාවෙන පවත්ති යා සම්මා පජානන්තොති අත්ථො.

කායො ව ඉධ ලුප්ඡනප්පලුප්ඡනට්ඨෙත ලොකොති අධිප්පෙතොති ආහ – “තස්මිංයෙව කායසඬ්ඛාතෙ ලොකෙ”ති. පඤ්චකාමගුණිකතණ්හන්ති රූපාදිස්ස පඤ්චස්ස කාමගුණස්ස පවත්තමානං තණ්හං. යස්මා පනෙත්ථ අභිජ්ඣාගහණෙන කාමච්ඡන්දො, දොමනස්සග්ගහණෙන ඛ්‍යාපාදො සඬ්ගහං ගච්ඡති, තස්මා නිවරණපරියාපන්තඛලවධම්මද්වයදස්සනෙන නිවරණප්පහානං වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං. විසෙසෙන චෙත්ථ අභිජ්ඣාවිනයෙන කායසම්පත්තිමූලකස්ස අනුරොධස්ස, දොමනස්සවිනයෙන කායවිපත්තිමූලකස්ස විරොධස්ස, අභිජ්ඣාවිනයෙන ච කායෙ අභිරතියා, දොමනස්සවිනයෙන කායභාවනාය අනභිරතියා, අභිජ්ඣාවිනයෙන කායෙ අභූතානං සුභසුඛභාවාදීනං පක්ඛෙපස්ස, දොමනස්සවිනයෙන කායෙ භූතානං අසුභසුඛභාවාදීනං අපනයනස්ස ච පහානං වුත්තං. තෙන යොගාවචරස්ස යොගානුභාවො යොගසමත්ථතා ච දීපිතා හොති. යොගානුභාවො හි එස, යදිදං අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො අරතිරතිසහො අභූතපක්ඛෙපභූතාපනයනවිරහිතො ච හොති. අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො වෙස අරතිරතිසහො අභූතං අපක්ඛිපන්තො භූතඤ්ච අනපනෙත්තො යොගසමත්ථො හොතීති. සුද්ධරූපසම්මසනමෙව කථිතන්ති කෙවලං කායානුපස්සනාභාවතො වුත්තං.

සුඛාදිභෙදාස්ස වෙදනාස්සති සුඛදුක්ඛඅදුක්ඛමසුඛසාමිසනිරාමිසභෙදාස්ස වෙදනාස්ස. තත්ථ සුඛයතීති සුඛා, සම්පයුත්තධම්මෙ කායඤ්ච ලද්ධස්සාදෙ කරොතීති අත්ථො. සුට්ඨු වා බාදති, බනාති වා කායිකං චෙතසිකඤ්ච ආබාධන්ති සුඛා, සුකරං ඔකාසදානං එතිස්සාති වා සුඛා. දුක්ඛයතීති දුක්ඛා, සම්පයුත්තධම්මෙ කායඤ්ච පිළෙති විබාධතීති අත්ථො. දුට්ඨු වා බාදති, බනාති වා කායිකං චෙතසිකඤ්ච සාතන්ති දුක්ඛා, දුක්ඛකරං ඔකාසදානං එතිස්සාති වා දුක්ඛා. දුක්ඛසුඛප්පටික්ඛෙපෙන අදුක්ඛමසුඛාති උපෙක්ඛා වුත්තා. වෙදියති ආරම්මණරසං අනුභවතීති වෙදනා. වෙදියමානොති අනුභවමානො. සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති පජානාතීති කායිකං වා

වෙනසිකං වා සුඛං වෙදනං වෙදියමානො “අභං සුඛං වෙදනං වෙදියාමී”ති පජානාතීති අත්ථො. තත්ථ කාමං උත්තානසෙය්‍යාකාපි දාරකා ඵඤ්ඤපිචනාදිකාලෙ සුඛං වෙදනං වෙදියමානො “සුඛං වෙදනං වෙදියාමා”ති පජානන්ති, න පනෙතං එවරූපං පජානනං සන්ධාය වුත්තං. එවරූපඤ්ඤි ජානනං සත්තුපලද්ධිං න ජහති, අත්තසඤ්ඤං න උග්ගාටෙති, කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න භොති. ඉමස්ස පන භික්ඛුනො ජානනං සත්තුපලද්ධිං ජහති, අත්තසඤ්ඤං උග්ගාටෙති, කම්මට්ඨානඤ්ඤෙව සතිපට්ඨානභාවනා ව භොති. ඉදඤ්ඤි “කො වෙදියති, තස්ස වෙදනා, කිං කාරණා වෙදනා”ති එවං සම්පජානන්තස්ස වෙදියනං සන්ධාය වුත්තං.

තත්ථ කො වෙදියතීති? න කොපි සත්තො වා පුග්ගලො වා වෙදියති. කස්ස වෙදනාති? න කස්සවි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා වෙදනා. කිං කාරණා වෙදනාති? වත්ථුආරම්මණා ව පනස්ස වෙදනාති. තස්මා එස එවං පජානාති “තං තං සුඛාදීනං වත්ථුභූතං රූපාදිං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදියති, තං පන වෙදනාපවත්ති. උපාදාය ‘අභං වෙදියාමී’ති වොහාරමත්තං භොති”ති. එවං “සුඛාදීනං වත්ථුභූතං රූපාදිං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදියති”ති සල්ලක්ඛෙන්තො එස “සුඛං වෙදනං වෙදියාමී”ති පජානාතීති වෙදිතඛිබ්බො.

අථ වා සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාතීති සුඛවෙදනාක්ඛණෙ දුක්ඛාය වෙදනාය අභාවතො සුඛං වෙදනං වෙදියමානො “සුඛං වෙදනං යෙව වෙදියාමී”ති පජානාති. තෙන යා පුඛිබ්බෙ භූතපුඛිබ්බා දුක්ඛා වෙදනා, තස්සා ඉදානි අභාවතො ඉමිස්සා ව සුඛාය වෙදනාය ඉතො පරං පටිමං අභාවතො “වෙදනා නාම අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මා”ති ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො භොති. දුක්ඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාතීතිආදීසුපි එසෙව නයො.

සාමීසං වා සුඛන්තිආදීසු යස්මා කිලෙසෙහි ආමසිතඛිබ්බතො ආමීසා නාම පඤ්ච කාමගුණා. ආරම්මණකරණවසෙන සහ ආමීසෙහිති සාමීසා, තස්මා සාමීසා සුඛා නාම පඤ්චකාමගුණාමිසනිස්සිතා ඡසු ද්වාරෙසු උප්පන්නා ඡගෙහස්සිතා සොමනස්සවෙදනා. සාමීසා දුක්ඛා නාම ඡගෙහස්සිතා දොමනස්සවෙදනා. සා ව ඡසු ද්වාරෙසු “ඉට්ඨාරම්මණං නානුභවිස්සාමි නානුභවාමී”ති විතක්කයතො උප්පන්නා කාමගුණනිස්සිතා දොමනස්සවෙදනා වෙදිතඛිබ්බා. නිරාමීසා සුඛා නාම ඡනෙක්ඛම්මස්සිතා සොමනස්සවෙදනා. සා ව ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාඨගතෙ අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පටිධපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං සක්කොන්තස්ස “උස්සක්කිතා මෙ විපස්සනා”ති සොමනස්සජාතස්ස උප්පන්නා සොමනස්සවෙදනා දට්ඨඛිබ්බා.

නිරාමීසා දුක්ඛා නාම ඡනෙක්ඛම්මස්සිතා දොමනස්සවෙදනා. සා පන ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාඨගතෙ අනුත්තරවිමොක්ඛසඛිබ්බාතඅරියඵලධම්මෙසු පිහං පටිධපෙත්වා තදධිගමාය අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පටිධපෙත්වා උස්සුක්කාපෙතුං අසක්කොන්තස්ස “ඉමම්පි පක්ඛං ඉමම්පි මාසං ඉමම්පි සංචච්ඡරං

විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරියභූමිං පාපුණිතුං නාසක්ඛි''න්ති අනුසොවතො උප්පන්නා දොමනස්සවෙදනා.

සාමීසා අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡගෙහස්සිතා උපෙක්ඛාවෙදනා. සා ච ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාථගතෙ ගුළුපිණ්ඩකෙ නිලීනමක්ඛිකා විය රූපාදීනි අනුවත්තමානා තත්ථෙව ලග්ගා ලග්ගිතා හුත්වා උප්පන්නා කාමගුණනිස්සිතා උපෙක්ඛාවෙදනා. නිරාමීසා අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡනෙක්ඛම්මස්සිතා උපෙක්ඛාවෙදනා. සා පන ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨාදිආරම්මණෙ ආපාථගතෙ ඉට්ඨෙ අරජ්ජන්තස්ස, අනිට්ඨෙ අදුස්සන්තස්ස, අසමපෙක්ඛනෙන අමුය්හන්තස්ස උප්පන්නා විපස්සනාඤාණසම්පයුත්තා උපෙක්ඛාවෙදනා. එවං චූත්තන්ති මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ චූත්තං. සාව වෙදනා වෙදිතඛිබ්බාති ලුප්පනප්පලුප්පනට්ඨෙන සා වෙදනා ‘‘ලොකො’’ති වෙදිතඛිබ්බා.

එවං චිත්ථාරිතෙති ‘‘සරාගං වා චිත්තං සරාගං චිත්තන්ති පජානාති, චිතරාගං වා චිත්තං...පෙ.... සදොසං වා චිත්තං, චිතදොසං වා චිත්තං, සමොහං වා චිත්තං, චිතමොහං වා චිත්තං, සංඛිත්තං වා චිත්තං, වික්ඛිත්තං වා චිත්තං, මහග්ගතං වා චිත්තං, අමහග්ගතං වා චිත්තං, සඋත්තරං වා චිත්තං, අනුත්තරං වා චිත්තං, සමාහිතං වා චිත්තං, අසමාහිතං වා චිත්තං, විමුත්තං වා චිත්තං, අවිමුත්තං වා චිත්තන්ති පජානාති’’ති එවං සතිපට්ඨානසුත්තෙ (දී. නි. 2.381; ම. නි. 1.114) චිත්ථාරෙත්වා දස්සිතෙ සොළසවිධෙ චිත්තෙ.

තත්ථ සරාගන්ති අට්ඨවිධං ලොහසහගතං. චිතරාගන්ති ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. ඉදං පන යස්මා සම්මසනං න ධම්මසමොධානං, තස්මා ඉධ එකපදෙපි ලොකුත්තරං න ලබ්භති. සෙසානි චත්තාරි අකුසලචිත්තානි නෙව පුරිමපදං, න පච්ඡිමපදං භජන්ති. සදොසන්ති දුට්ඨං දොමනස්සසහගතං. චිතදොසන්ති ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. සෙසානි දස අකුසලචිත්තානි නෙව පුරිමපදං, න පච්ඡිමපදං භජන්ති. සමොහන්ති විචිකිච්ඡාසහගතඤ්ථෙව උද්ධච්චසහගතඤ්ථාති දුට්ඨං. යස්මා පන මොහො සබ්බාකුසලෙසු උප්පජ්ජති, තස්මා සෙසානිපි ඉධ චත්තන්තියෙව. ඉමස්මිඤ්ඤෙව හි දුකෙ ද්වාදසාකුසලචිත්තානි පරියාදින්නානීති. චිතමොහන්ති ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං.

සංඛිත්තන්ති ටීනමිද්ධානුපතිතං. එතඤ්ඤි සඬකුචිතචිත්තං නාම ආරම්මණෙ සඬකොච්චසෙන පචත්තනතො. වික්ඛිත්තන්ති උද්ධච්චසහගතං. එතඤ්ඤි පසට්චිත්තං නාම ආරම්මණෙ සවිසෙසං වික්ඛෙපවසෙන විසට්භාවෙන පචත්තනතො. මහග්ගතන්ති රූපාවචරං අරූපාවචරඤ්ථ. අමහග්ගතන්ති කාමාවචරං. සඋත්තරන්ති කාමාවචරං. අනුත්තරන්ති රූපාවචරං අරූපාවචරඤ්ථ. තත්ත්ව සඋත්තරං රූපාවචරං, අනුත්තරං අරූපාවචරමෙව. සමාහිතන්ති යස්ස අප්පනාසමාධි වා උපචාරසමාධි වා අත්ථී. අසමාහිතන්ති උභයසමාධිවරහිතං. විමුත්තන්ති තදඬගවික්ඛම්භනවිමුත්තීහි විමුත්තං. අවිමුත්තන්ති උභයවිමුත්තිරහිතං.

සමුච්ඡේදපටිපස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තීනං පන ඉධ ඔකාසොව නත්ථී,
ඔකාසාභාවො ච සම්මසනවාරස්ස අධිප්පෙතත්තා වෙදිතබ්බො.

උපාදානස්ස ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, උපාදානස්ස පච්චයභූතා ධම්මපුඤ්ජා
ධම්මරාසයොති අත්ථො. උපාදානෙහි ආරම්මණකරණාදිවසෙන උපාදාතබ්බා චා
ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා. ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනානීති චක්ඛු සොතං සානං
ජීවිහා කායො මනොති ඉමානි ඡ අජ්ඣත්තිකායතනානි වෙච්ච, රූපං සද්දො ගන්ධො
රසො ථොට්ඨබ්බො ධම්මානි ඉමානි ඡ බාහිරායතනානි ච. එත්ථ පන
ලොකුත්තරධම්මා න ගහෙනබ්බා සම්මසනවාරස්ස අධිප්පෙතත්තා. සත්ත
සම්බොජ්ඣාදිගාති සතිසම්බොජ්ඣාදියො සත්ත සම්බොජ්ඣාදිගා. සතිආදයො
හි සම්බොධිස්ස, සම්බොධියා චා අභිගාති සම්බොජ්ඣාදිගා. තථා හි සම්බුජ්ඣාති
ආරද්ධවිපස්සකතො පට්ඨාය යොගාවචරොති සම්බොධි, යාය චා සො සතිආදිකාය
සත්තධම්මසාමග්ගියා සම්බුජ්ඣාති, කිලෙසනිද්දාතො උට්ඨාති, සච්චානි චා
පටිවිජ්ඣාති, සා ධම්මසාමග්ගී සම්බොධි, තස්ස සම්බොධිස්ස, තස්සා චා සම්බොධියා
අභිගාති සම්බොජ්ඣාදිගා.

චත්තාරි අරියසච්චානීති ‘දුක්ඛං දුක්ඛසමුදයො දුක්ඛනිරොධො
දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා’ති (සං. නි. 5.1071-1072) එවං චුත්තානි චත්තාරි
අරියසච්චානි. තත්ථ පුරිමානි ද්වෙ සච්චානි චට්ඨං පචත්තිහෙතුභාවතො. පච්ඡිමානි
විචට්ඨං නිවට්ඨතද්ධිගමුපායභාවතො. තෙසු හික්ඛුනො චට්ඨෙ
කම්මට්ඨානාහිනිවෙසො හොති සරූපතො පරිග්ගහසම්භවතො. විචට්ඨෙ නත්ථී
අහිනිවෙසො අවිසයත්තා අවිසයත්තෙ ච පයොජනාභාවතො. පඤ්චධා චුත්තෙසුති
සතිපට්ඨානසුත්තෙ චුත්තෙසු. සුද්ධඅරූපසම්මසනමෙවාති රූපෙන අමිස්සිතත්තා
කෙවලං අරූපසම්මසනමෙව. ඛන්ධායතනසච්චකොට්ඨාසානං
පඤ්චක්ඛන්ධසභිගහතො “රූපාරූපසම්මසන”න්ති චුත්තං. පුබ්බභාගියානම්පි
සතිපට්ඨානානං සභිගහිතත්තා “ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව කථිතානී”ති
ආහ.

394. අනිබ්බත්තානන්ති අජාතානං. පයොගං පරක්කමන්ති එත්ථ භුසං යොගො
පයොගො, පයොගොව පරක්කමො, පයොගසභිධානං පරක්කමන්ති අත්ථො.
චිත්තං උක්ඛිපතීති කොසප්පපක්ඛෙ පතිතුං අපදානවසෙන උක්ඛිපති.
පධානවීරියන්ති සම්මප්පධානලක්ඛණපත්තවීරියං. ලොකියාති
ලොකියසම්මප්පධානකථා. සබ්බපුබ්බභාගෙති සබ්බමග්ගානං පුබ්බභාගෙ.
කස්සපසංයුත්තපරියායෙනාති කස්සපසංයුත්තෙ ආගතසුත්තෙන “උප්පන්නා මෙ
පාපකා අකුසලා ධම්මා අප්පභියමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු”න්ති (සං. නි.
2.145) ආගතත්තා. සා ලොකියාති වෙදිතබ්බා.

සමථවිපස්සනාවාති අවධාරණෙන මග්ගං නිවත්තෙන්වා තස්ස නිවත්තෙන
කාරණං දස්සෙන්තො, “මග්ගො පනා”තිආදිමාහ. සකිං උප්පජ්ජිත්වාති ඉදං
භූතකථනමත්තං. නිරුද්ධස්ස පුන අනුප්පජ්ජනතො “න කොචි ගුණො”ති

ආසඬිකෙයානි ආහ - “සො හි”තිආදි. අනන්තරමෙව යථා ඵලං උප්පජ්ජති, තථා පවත්ති යෙවස්ස පච්චයදානං. පුරිමස්මිම්හිති “අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු”න්ති එත්ථපි. චුත්තන්ති පොරාණට්ඨකථායං. තං පන තථාචුත්තවචනං න යුත්තං දුතියස්මිං විය පුරිමස්මිං මග්ගස්ස අග්ගහණෙ කාරණාභාවතො. පුරිමස්මිං අග්ගහිතෙ මග්ගෙ අනුප්පජ්ජමානො මග්ගො අනත්ථාය සංවත්තෙයානි ආපජ්ජෙය්‍ය, න චෙතං යුත්තං ආපජ්ජමානෙ තස්මිං පධානත්ථසම්භවතො. චතුක්ඛිව්වසාධනවසෙනානි අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිචතුක්ඛිව්වසාධනවසෙන.

චුත්තනයෙනානි “අසමුදාවාරවසෙන වා අනනුභූතාරම්මණවසෙන වා”තිආදිනා චුත්තනයෙන. විජ්ජමානානි ධර්මානසභවා. ඛණත්තයපරියාපන්නත්තා උප්පාදාදිසමඬිගිතො චත්තමානභාවෙන උප්පන්නං චත්තමානුප්පන්නං. තඤ්ඞි උප්පාදතො පට්ඨාය යාව හඬගා උද්ධං පන්නං පත්තන්ති නිජ්ජරියායතො “උප්පන්න”න්ති චුච්චති. අනුභවිත්වා භවිත්වා ච විගතං භුත්වා විගතං. අනුභවනභවනානි හි භවනසාමඤ්ඤෙන භුත්වා-සද්දෙන චුත්තානි. සාමඤ්ඤමෙව හි උපසග්ගෙන විසෙසීයති. ඉධ විපාකානුභවනවසෙන තදාරම්මණං අවිපක්කවිපාකස්ස සබ්බථා අවිගතත්තා භවිත්වා විගතමත්තවසෙන කම්මඤ්ච “භුත්වා විගතුප්පන්න”න්ති චුත්තං. න අට්ඨසාලිනියං විය රජ්ජනාදිවසෙන අනුභූතාපගතං ජවනං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධතාවසෙන භූතාපගතඤ්ච සඬබ්බං භූතාපගතුප්පන්නන්ති. තස්මා ඉධ ඔකාසකතුප්පන්නං විපාකමෙව වදති, න තත්ථ විය කම්මම්පි. අට්ඨසාලිනියඤ්ඞි භූතා විගතුප්පන්නං ඔකාසකතුප්පන්නඤ්ච අඤ්ඤථා දස්සිතං. චුත්තඤ්ඞි තත්ථ (ධ. ස. අට්ඨ. 1 කාමාවචරකුසලපදභාජනීය) -

“ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධං අනුභූතාපගතසඬබ්බානං කුසලාකුසලං, උපාදාදිත්තයං අනුප්පත්තවා නිරුද්ධං භූතාපගතසඬබ්බානං සෙසසඬබ්බතඤ්ච භූතාපගතුප්පන්නං නාම. ‘යානිස්ස තානි පුබ්බෙ කතානි කම්මානී’ති එවමාදිනා නයෙන චුත්තං කම්මං අතීතම්පි සමානං අඤ්ඤං විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තතො විපාකස්සොකාසං කත්වා ඨිතත්තා, තථාකතොකාසඤ්ච විපාකං අනුප්පන්නම්පි සමානං එවං කතෙ ඔකාසෙ එකන්තෙන උප්පජ්ජනතො ඔකාසකතුප්පන්නං නාමා”ති.

ඉධ පන සම්මොභවිනොදනියං චුත්තනයෙනෙව භුත්වා විගතුප්පන්නං ඔකාසකතුප්පන්නඤ්ච දස්සිතං. චුත්තඤ්ඞි, සම්මොභවිනොදනියං (විභ. අට්ඨ. 406)

“කම්මෙ පන ජහිතෙ ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධො විපාකො භුත්වා විගතං නාම. කම්මං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධං භුත්වා විගතං නාම. තදුභයම්පි භුත්වා විගතුප්පන්නන්ති සඬබ්බං ගච්ජති. කුසලාකුසලං කම්මං අඤ්ඤකම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තතො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති.

එවං කතෙ ඔකාසෙ විපාකො උප්පජ්ජමානො ඔකාසකරණතො පට්ඨාය උප්පන්නොති වුච්චති. ඉදං ඔකාසකතූප්පන්නං නාමා’’ති.

තත්ථ අට්ඨසාලිනියා අයමධිප්පායො – ‘‘සතිපි සබ්බෙසමිපි විත්තුප්පාදානං සංවෙදයිතසභාවා ආරම්මණානුභවතෙ සවිපල්ලාසෙ පන සන්තානෙ විත්තාහිසඬාරවසෙන පවත්තිතො අබ්බාකතෙහි විසිට්ඨො කුසලාකුසලානං සාතිසයො විසයානුභවනාකාරො. යථා විකප්පග්ගාභවසෙන රාගාදීහි තබ්බිපක්ඛෙහි ච අකුසලං කුසලඤ්ච නිප්පරියායතො ආරම්මණරසං අනුභවති, න තථා විපාකො කම්මවෙගක්ඛිත්තත්තා, නාපි කිරියා අහෙතුකානං අතිදුබ්බලතාය, සහෙතුකානඤ්ච ඛිණ්ණකිලෙසස්ස ජළඬිගුපෙක්ඛාවතො උප්පජ්ජමානානං අතිසන්තවුත්තිත්තා, තස්මා රජ්ජනාදිවසෙන ආරම්මණරසානුභවනං සාතිසයන්ති අකුසලං කුසලඤ්ච උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධතාසාමඤ්ඤෙන සෙසසඬ්ඛතඤ්ච භූතාපගත’’න්ති වුත්තං. සම්මොහවිනොදනියා පන විපාකානුභවනවසෙන තදාරම්මණං අවිපක්කපාකස්ස සබ්බථා අවිගතත්තා භවිත්වාවිගතමත්තවසෙන කම්මඤ්ච භුත්වාපගතන්ති වුත්තං. තෙනෙව තත්ථ ඔකාසකතූප්පන්නන්ති විපාකමෙවාහ, න කම්මමිපි, තස්මා ඉධාපි සම්මොහවිනොදනියං වුත්තනයෙනෙව භුත්වාපගතූප්පන්නං ඔකාසකතූප්පන්නඤ්ච විභත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පඤ්චක්ඛන්ධා පන විපස්සනාය භූමි නාමාති සම්මසනස්ස ධානභාවතො වුත්තං. තෙසුති අතීතාදිහෙදෙසු. අනුසයිතකිලෙසාති අප්පභීනා මග්ගෙන පහාතබ්බා අධිප්පෙතා. තෙනාහ – ‘‘අතීතා වා...පෙ.... න චත්තබ්බා’’ති. භොන්තු තාව ‘‘අතීතා’’ති වා ‘‘පච්චුප්පන්නා’’ති වා න චත්තබ්බා, ‘‘අනාගතා’’ති පන කස්මා න චත්තබ්බා, නනු කාරණලාභෙ උප්පජ්ජනාරහා අප්පභීනට්ඨෙන ථාමගතා කිලෙසා අනුසයාති වුච්චන්තිති? සච්චමෙතං, අනාගතභාවොපි නෙසං න පරිච්ඡින්නො ඉතරානාගතක්ඛන්ධානං වියාති ‘‘අනාගතා වාති න චත්තබ්බා’’ති වුත්තං. යදි හි නෙසං පරිච්ඡින්නො අනාගතභාවො සියා, තතො ‘‘පච්චුප්පන්නා, අතීතා’’ති ච චත්තබ්බා සිද්ධං, පච්චයසමවායෙ පන උප්පජ්ජනාරහතං උපාදාය අනාගතභාවොහාරො තත්ථ වෙදිතබ්බො.

ඉදං භූමිඋද්ධුප්පන්නං නාමාති ඉදං යථාවුත්තං කිලෙසජාතං අප්පභීනට්ඨෙන භූමිඋද්ධුප්පන්නං නාම කාරණලාභෙ සති විජ්ජමානකිච්චකරණතො. තාසු තාසු භූමිසුති මනුස්සදෙවාදිඅත්තභාවසඬ්ඛාතෙසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු. ආරම්මණකරණවසෙන හි භවන්ති එත්ථ කිලෙසාති භූමියො, උපාදානක්ඛන්ධා. අසමුග්ගාතගතාති තස්මිං තස්මිං සන්තානෙ අනුප්පත්තිධම්මතං අනාපාදිතතාය සමුග්ගාතං සමුච්ඡෙදං න ගතාති අසමුග්ගාතගතා. භූමිඋද්ධුප්පන්නං නාමාති එත්ථ උද්ධමුකං භූමිඋද්ධන්ති වුත්තං අග්ගිආහිතො විය. ඔකාසකතූප්පන්නසද්දෙපි ච අට්ඨසාලිනියං (ධ. ස. අට්ඨ. 1 කාමාවචරකුසලපදභාජනීය) ආගතනයෙන ඔකාසො කතො එතෙන කුසලාකුසලකම්මෙන, ඔකාසො කතො එතස්ස විපාකස්සාති ච දුට්ඨත්ථෙපි එවමෙව කතසද්දස්ස පරනිපාතො වෙදිතබ්බො. ඉධ පන

ඔකාසකතුප්පන්නසද්දෙන විපාකස්සෙව ගහිතත්තා “ඔකාසො කතො එතස්ස විපාකස්සා”ති එවං විග්ගහො දට්ඨබ්බො.

බණ්ණන්තයසමඬිගිතාය සමුදාචාරප්පත්තං සමුදාචාරුප්පන්නං. තෙනාහ – “සම්පති වත්තමානංයෙවා”ති. ආරම්මණං අධිග්ගස්භ දළ්භං ගහෙත්වා පවත්තං ආරම්මණාධිග්ගහිතුප්පන්නං. වික්ඛම්භනප්පහානවසෙන අප්පහීනා අවික්ඛම්භිතා. සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන අප්පහීනා අසමුග්ගාතිතා. නිමිත්තග්ගාහවසෙන ආරම්මණස්ස අධිග්ගහිතත්තා තං ආරම්මණං අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ කිලෙසුප්පත්තිහෙතුහාවෙන උපතිට්ඨනතො අධිග්ගහිතමෙව නාමං හොතීති ආහ – “ආරම්මණස්ස අධිග්ගහිතත්තා”ති. එත්ථ ච ආහට්ඨරුක්ඛො විය නිමිත්තග්ගාහවසෙන අධිග්ගහිතං ආරම්මණං, අනාහට්ඨරුක්ඛො විය අවික්ඛම්භිතතාය අන්තොගතකිලෙසආරම්මණං දට්ඨබ්බං. නිමිත්තග්ගාහිකා අවික්ඛම්භිතකිලෙසා වා පුග්ගලා වා ආහට්ඨානාහට්ඨරුක්ඛසදිසා. පුරිමනෙයෙනෙවාති අවික්ඛම්භිතුප්පන්නෙ චුත්තනෙයෙනෙව. විත්ථාරෙතබ්බන්ති “ඉමස්මිං නාම යානෙ නුප්පජ්ජිස්සන්ති”ති න වත්තබ්බා. කස්මා? අසමුග්ගාතිතත්තා. යථා කිං? යථා සචෙ ධරුක්ඛං කුඨාරියා ආහනෙය්‍යුං, ඉමස්මිං නාම යානෙ ධරං න නික්ඛමෙය්‍යාති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං අසමුග්ගාතිතුප්පන්නං නාමාති එවං යොජෙත්වා විත්ථාරෙතබ්බං.

ඉමෙසු උප්පන්නෙසුති යථාචුත්තෙසු අට්ඨසු උප්පන්නෙසු. ඉදං න මග්ගවජ්ඣං අප්පහාතබ්බවත්ථුත්තා. මග්ගවජ්ඣං මග්ගෙන පහෙය්‍යවත්ථුත්තා. රත්තොති රාගෙන සමන්තාගතො. එස නයො දුට්ඨො මුළුහොති එත්ථාපි. විනිබද්ධොති මානසංයොජනෙන විරූපං නිබන්ධිතො. පරාමට්ඨොති දිට්ඨිපරාමාසෙන ධම්මසභාවං අතික්කම්ම පරතො ආමට්ඨො. අනිට්ඨිගතොති නිට්ඨං අගතො, සංසයාපන්නොති අත්ථො. ථාමගතොති අනුසයවසෙන දළ්භනං උපගතො. යුගනද්ධාති පහාතබ්බප්පහායකයුගෙ නද්ධා විය වත්තනකා එකකාලිකත්තා. සංකිලෙසිකාති සංකිලෙසධම්මසහිතා.

පාළියන්ති පටිසම්භිදාපාළියං (පටි. ම. 3.21). තිකාලිකෙසුපි කිලෙසෙසු වායාමාභාවදස්සනත්ථං අජාතඵලතරුණරුක්ඛො පාළියං නිදස්සිතො, අට්ඨකථායං පන ජාතො සත්තො අසමුදාහට්ඨකිලෙසො නාම නත්ථිති “ජාතඵලරුක්ඛෙන දීපෙනබ්බ”න්ති වත්ථා තමත්ථං විවරිතුං “යථා හී”තිආදි චුත්තං. අථ වා මග්ගෙන පහිනකිලෙසානමෙව අතීතාදිහෙදෙන තිධා නවත්තබ්බනං පාකටං කාතුං අජාතඵලරුක්ඛො උපමාවසෙන පාළියං ආහතො, අතීතාදීනං අප්පහීනතාදස්සනත්ථම්පි “ජාතඵලරුක්ඛෙන දීපෙනබ්බ”න්ති අට්ඨකථායං චුත්තං. තත්ථ යථා අවිජින්නෙ රුක්ඛෙ නිබ්බන්තනාරහාති ඵලානි ඡින්නෙ අනුප්පජ්ජමානානි කදාචි සසභාවානි අහෙසුං, හොන්ති, හවිස්සන්ති වානි අතීතාදිහාවෙන න වත්තබ්බානි, එවං මග්ගෙන පහිනකිලෙසා ච දට්ඨබ්බා මග්ගෙ අනුප්පන්නෙ උප්පත්තිරහානං උප්පන්නෙ සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො. යථා ච ඡෙදෙ අසති ඵලානි උප්පජ්ජිස්සන්තිති ඡෙදනස්ස සාත්ථකතා, එවං මග්ගභාවනාය ච

සාත්ථකතා යොජෙතබ්බා. නාපි න පජ්ඣතීති උප්පජ්ජනාරහානං පජ්ඣනතො චුත්තං.
උප්පජ්ජිත්වාති ලක්ඛණෙ ත්වා-සද්දො. මග්ගස්ස උප්පජ්ජනකිරියාය හි
සමුදයප්පහානනිබ්බානසජ්කරණකිරියා විය බන්ධානං පරිජානනකිරියා ලක්ඛියති.

තෙපි පජ්ඣතියෙවාති යෙ තෙහි කිලෙසෙහි ජනෙතබ්බා උපාදින්නක්ඛන්ධා,
තෙපි පජ්ඣතියෙව තත්තිමිත්තස්ස අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධනතො.
තෙනාහ – “චුත්තම්පි චෙත”න්තිආදි. අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනාති
කම්මවිඤ්ඤාණස්ස අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන. එත්ථාති එතස්මිං.
සොනාපත්තිමග්ගඤ්ඤාණෙ හෙතුභූතෙ. එතෙති නාමරූපසඤ්ඤිතා සංඛාරා.
සංඛතචෙහි චුට්ඨාතියෙවාතිපි වදන්තීති අරහත්තමග්ගො සංඛතචෙහි
චුට්ඨාතියෙවාති වදන්ති තදුප්පත්තිතො උද්ධං හවුප්පත්තියා කිලෙසස්සපි
අභාවතො.

එකච්ඡත්තක්ඛණිකත්තා මග්ගස්සාති අධිප්පායෙන “කථං
අනුප්පන්නානං...පෙ.... ධීතියා භාවනා භොති”ති ප්‍රච්ඡති. මග්ගප්පවත්තියායෙව
උභයකිච්චසිද්ධිතො ආහ – “මග්ගප්පවත්තියායෙවා”ති. මග්ගො භීතිආදිනා
තමත්ථං විවරති. අනුප්පන්නො නාම චුට්චති, තස්මා තස්ස භාවනා අනුප්පන්නානං
උප්පාදාය භාවනා චුත්තාති යොජෙතබ්බා. වත්තුං වට්ටතීති යාවනා මග්ගස්ස
පවත්තියෙව ධීති, තත්තකානෙව නිබ්බත්තිතලොකුත්තරාති.

398-401. කත්තුකමාසනාජන්දං අධිපතිං කරන්වා පටිලද්ධසමාධි ඡන්දසමාධිති
ආහ – “ඡන්දං නිස්සාය පවත්තො සමාධි ඡන්දසමාධි”ති පධානසංඛාරාති
චතුකිච්චසාධකස්ස සම්මප්පධානවීරියස්සෙනං අධිවචනං. තෙනාහ – “පධානභූතා
සංඛාරා පධානසංඛාරා”ති. තත්ථ පධානභූතාති වීරියභූතා.
සංඛතසංඛාරාදිනිවත්තනත්ථං පධානග්ගහණන්ති. අථ වා තං තං විසෙසං
සංඛරොතීති සංඛාරො, සංඛං වීරියං. තත්ථ චතුකිච්චසාධකතො
සෙසනිවත්තනත්ථං පධානග්ගහණන්ති, පධානභූතා සෙට්ඨභූතාති අත්ථො.
චතුකිච්චසං පන වීරියස්ස අධිප්පෙතත්තා ඛණ්ඩවචනනිද්දෙසො කතො. තෙහි
ධම්මෙහිති ඡන්දසමාධිතා පධානසංඛාරොහි ව. ඉද්ධිපාදන්ති එත්ථ ඉජ්ඣාතිති ඉද්ධි,
සම්ප්පාති නිප්පජ්ජතීති අත්ථො. ඉජ්ඣාතිති වා එතාය සත්තා ඉද්ධා චුද්ධා
උක්කංසගතා භොන්තීතිපි ඉද්ධි. පඨමෙනත්ථෙන ඉද්ධි එව පාදො ඉද්ධිපාදො,
ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථො. දුතියෙනත්ථෙන ඉද්ධියා පාදොති ඉද්ධිපාදො,
පාදොති පතිට්ඨා, අධිගමුපායොති අත්ථො. තෙන හි යස්මා උපරුපරිවිසෙසසංඛාරානං
ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති, තස්මා පාදොති චුට්චති. තෙනාහ – “ඉද්ධියා පාදං,
ඉද්ධිභූතං වා පාදං ඉද්ධිපාද”න්ති.

අථ වා ඉද්ධිපාදන්ති නිප්පත්තිපරියායෙන ඉජ්ඣානට්ඨෙන, ඉජ්ඣාතිති එතාය
සත්තා ඉද්ධා චුද්ධා උක්කංසගතා භොන්තීති ඉමිනා වා පරියායෙන ඉද්ධිති සංඛං
ගතානං උපචාරජ්ඣානාදිකුසලචිත්තසම්පයුත්තානං ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරානං
අධිට්ඨානට්ඨෙන පාදභූතං සෙසචිත්තචෙතසිකරාසින්නි අත්ථො. තෙනෙව

ඉද්ධිපාදවිහඬගෙ (විහ. 434-437) “ඉද්ධිපාදොති තථාභූතස්ස
 වෙදනාක්ඛන්ධො...පෙ.... විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො” ති වුත්තං. සා එව ච තථාචුත්තා
 ඉද්ධි යස්මා හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා උපරිමාය උපරිමාය තයො
 ඡන්දසමාධිප්පධානසඬබාරා පාදභූතා අධිට්ඨානභූතා, තස්මා වුත්තං “ඉද්ධිභූතං වා
 පාද”න්ති. තථා හෙට්ඨා ධම්මා ඉද්ධිපි හොන්ති ඉද්ධිපාදාපි, සෙසා පන
 සම්පයුත්තකා චත්තාරො ඛන්ධා ඉද්ධිපාදායෙව.
 විරියචිත්තවීමංසාසමාධිප්පධානසඬබාරසඬබානාපි තයො තයො ධම්මා ඉද්ධිපි
 හොන්ති ඉද්ධිපාදාපි, සෙසා පන සම්පයුත්තකා චත්තාරො ඛන්ධා ඉද්ධිපාදායෙව.

අපිව පුබ්බභාගො පුබ්බභාගො ඉද්ධිපාදො නාම, පටිලාභො පටිලාභො ඉද්ධි
 නාමාති වෙදිතබ්බො. අයමත්ථො උපවාරෙන වා විපස්සනාය වා දීපෙතබ්බො.
 පයමඡ්ඤානපරිකම්මඤ්ඤි ඉද්ධිපාදො නාම, පයමඡ්ඤානං ඉද්ධි නාම.
 දුතියකුතං... තතියකුතං... චතුත්ථකුතං... ආකාසානඤ්ඤායතනං...
 විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං...
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනපරිකම්මං ඉද්ධිපාදො නාම,
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ඉද්ධි නාම. සොතාපත්තිමග්ගස්ස විපස්සනා
 ඉද්ධිපාදො නාම, සොතාපත්තිමග්ගො ඉද්ධි නාම. සකදාගාමි-අනාගාමි-
 අරහත්තමග්ගස්ස විපස්සනා ඉද්ධිපාදො නාම, අරහත්තමග්ගො ඉද්ධි නාම.
 පටිලාභෙනාපි දීපෙතං වට්ටති යෙව. පයමඡ්ඤානඤ්ඤි ඉද්ධිපාදො නාම,
 දුතියඡ්ඤානං ඉද්ධි නාම. දුතියඡ්ඤානං ඉද්ධිපාදො නාම, තතියඡ්ඤානං ඉද්ධි
 නාම...පෙ.... අනාගාමිමග්ගො ඉද්ධිපාදො නාම, අරහත්තමග්ගො ඉද්ධි නාම.

සෙසෙසුපිති විරියසමාධිආදීසුපි. තත්ථ හි විරියං, චිත්තං, වීමංසං අධිපතිං
 කරත්වා පටිලද්ධසමාධි විරියසමාධි, චිත්තසමාධි, වීමංසාසමාධිති අත්ථො
 වෙදිතබ්බො. ඡන්දාදීසු එකන්ති ඡන්දාදීසු චතුසු ආදිතො වුත්තත්තා ආදිභූතං එකං
 පධානං ඡන්දන්ති අධිප්පායො. තෙනෙනාහ – “තදාස්ස පයමිද්ධිපාදො” ති. එවං
 සෙසාපිති එතෙන විරියං චිත්තං වීමංසං නිස්සාය විපස්සනං වඩ්ථෙත්වා අරහත්තං
 පාපුණන්තානං වසෙන දුතියවීරියද්ධිපාදාදයො යොජෙතබ්බාති දස්සෙති. ඉමිනා හි
 සුත්තන්තෙන චතුත්තං හික්ඛුතං මත්ථකප්පත්තං කම්මට්ඨානං දස්සිතං. එකො හි
 හික්ඛු ඡන්දං අවස්සයති, කත්තුකම්මානාකුසලධම්මච්ඡන්දෙන අත්ථනිප්ඵත්තියං සති
 “අහං ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙස්සාමි, නත්ථි මය්හං එතස්ස නිබ්බත්තෙන
 භාරො” ති ඡන්දං ජෙට්ඨකං ඡන්දං ධුරං ඡන්දං පුබ්බඬගමං කරත්වා
 ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙති. එකො විරියං අවස්සයති, එකො චිත්තං, එකො
 පඤ්ඤං අවස්සයති, පඤ්ඤාය අත්ථනිප්ඵත්තියං සති “අහං ලොකුත්තරධම්මං
 නිබ්බත්තෙස්සාමි, නත්ථි මය්හං එතස්ස නිබ්බත්තෙන භාරො” ති පඤ්ඤං ජෙට්ඨකං
 පඤ්ඤං ධුරං පඤ්ඤං පුබ්බඬගමං කරත්වා ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙති.

කථං? යථා හි චතුසු අමච්චපුත්තෙසු යානන්තරං පත්ථෙත්වා විචරන්තෙසු
 එකො උපට්ඨානං අවස්සයති, එකො සුරභාවං, එකො ජාතිං, එකො මන්තං. කථං?
 තෙසු හි පයමො උපට්ඨානෙ අප්පමාදකාරිතාය අත්ථනිප්ඵත්තියා සති ලබ්භමානං

“ලව්‍යාමෙතං යානන්තර” න්ති උපට්ඨානං අවස්සයති. දුතියො උපට්ඨානෙ අප්පමත්තොපි “එකච්චො සඬගාමෙ පච්චුපට්ඨිතෙ සණ්ඨාතුං න සක්කොති, අවස්සං පන රඤ්ඤො පච්චන්තො කුප්පිස්සති, තස්මිං කුප්පිතෙ රථස්ස පුරතො කම්මං කත්වා රාජානං ආරාධෙත්වා ආහරාපෙස්සාමෙතං යානන්තර” න්ති සුරහාවං අවස්සයති. තතියො “සුරහාවෙපි සති එකච්චො භීනජාතිකො හොති, ජාතිං සොධෙත්වා යානන්තරං දෙන්තො මය්හං දස්සති” ති ජාතිං අවස්සයති. චතුත්ථො “ජාතිමාපි එකො අමන්තනියො හොති, මන්තෙන කත්තඛ්ඛච්චෙ උප්පන්නෙ ආහරාපෙස්සාමෙතං යානන්තර” න්ති මන්තං අවස්සයති. තෙ සඬබ්බෙපි අත්තනො අත්තනො අවස්සයබ්බලෙන යානන්තරානි පාපුණ්සු.

තත්ථ උපට්ඨානෙ අප්පමත්තො හුත්වා යානන්තරං පත්තො විය ඡන්දං අවස්සාය කත්තුකම්‍යතාකුසලධම්මච්ඡන්දෙන “අත්ථනිප්ඵත්තියං සති අහං ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙස්සාමි, නත්ථි මය්හං එතස්ස නිබ්බත්තෙන සාරො” ති ඡන්දං ජෙට්ඨකං ඡන්දං ධුරං ඡන්දං පුබ්බඬගමං කත්වා ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො දට්ඨබ්බො රට්ඨපාලත්ථෙරො (ම. නි. 2.293 ආදයො) විය. සො හි ආයස්මා “ඡන්දෙ සති කථං නානුජානිස්සන්ති” ති සත්තාහම්පි හත්තානි අභුඤ්ජිත්වා මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිත්වා ඡන්දමෙව අවස්සාය ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙසි. සුරහාවෙන රාජානං ආරාධෙත්වා යානන්තරං පත්තො විය වීරියං ජෙට්ඨකං වීරියං ධුරං වීරියං පුබ්බඬගමං කත්වා ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො දට්ඨබ්බො සොණත්ථෙරො (මහාව. 243 ආදයො) විය. සො හි ආයස්මා වීරියං ධුරං කත්වා ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙසි.

ජාතිසම්පත්තියා යානන්තරං පත්තොවිය චිත්තං ජෙට්ඨකං චිත්තං ධුරං චිත්තං පුබ්බඬගමං කත්වා ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො දට්ඨබ්බො සම්භූතත්ථෙරො (ථෙරගා. අට්ඨ. 2 සම්භූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) විය. සො හි ආයස්මා චිත්තං ජෙට්ඨකං චිත්තං ධුරං චිත්තං පුබ්බඬගමං කත්වා ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙසි. මන්තං අවස්සාය යානන්තරං පත්තො විය වීමංසං ජෙට්ඨකං වීමංසං ධුරං වීමංසං පුබ්බඬගමං කත්වා ලොකුත්තරධම්මනිබ්බත්තකො දට්ඨබ්බො ථෙරො මොසරාජා (සු. නි. 1122 ආදයො; චූළනි. මොසරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 85) විය. සො හි ආයස්මා වීමංසං ජෙට්ඨකං වීමංසං ධුරං වීමංසං පුබ්බඬගමං කත්වා ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙසි. තස්ස හි හගවා “සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු” ති (සු. නි. 1125; චූළනි. මොසරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 88) සුඤ්ඤතාකථං කථෙසි. පඤ්ඤානිස්සිතමානනිග්ගහත්ථඤ්ච ද්වික්ඛත්තුං පුච්ඡිතො පඤ්ඤං න කථෙසි. එත්ථ ච පුනප්පුනං ඡන්දුප්පාදනං තොසනං විය හොතීති ඡන්දස්ස උපට්ඨානසදිසතා චූත්තා, ථාමහාවතො වීරියස්ස සුරත්තසදිසතා, “ඡද්ධාරාධිපති රාජා” ති (ධ. ප. අට්ඨ. 2.එරකපත්තනාගරාජවත්ථු) වචනතො පුබ්බඬගමතා චිත්තස්ස විසිට්ඨජාතිසදිසතා.

402-406. අත්තනො සද්ධාධුරෙති අත්තනො සද්ධාකිච්චෙ සද්දහනකිරියාය. ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති අනුවත්තනවසෙන සම්පයුත්තධම්මෙසු ඉන්ද්‍රියං කාරෙති,

තස්මා ආධිපතෙයාටියෙන සද්ධා එව ඉන්ද්‍රියන්ති සද්ධිත්ද්‍රියං. තථා වීරියාදීනං සකසකකිව්වෙසුති ආහ – “වීරිසිත්ද්‍රියාදීසුපි එසෙව නයො”ති. විසොධෙන්තොති විපක්ඛවිච්ඡන්තසපක්ඛනිසෙවනසරික්ඛුපනිස්සයසඬගණ්හනලක්ඛණෙහි තිහි කාරණෙහි විසොධනවසෙන සොධෙන්තො.

අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතොති බුද්ධාදීසු පසාදසිනෙහාභාවෙන සද්ධාරහිතෙ ලුඛපුග්ගලෙ සබ්බසො වජ්ජයතො. සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතොති බුද්ධාදීසු සද්ධාධිමුත්තෙ වක්කලිත්ථෙරසදිසෙ සෙවතො. පසාදනීයෙති පසාදාවහෙ සම්පසාදනීයසුත්තාදිකෙ (දී. නි. 3.141 ආදයො). පච්චවෙක්ඛතොති පාළිතො අත්ථතො ව පති පති අවෙක්ඛන්තස්ස චින්තෙන්තස්ස. විසුජ්ඣතිති පටිපක්ඛමලවිගමතො පච්චයවසෙන සභාවසංසුද්ධිතො විසුද්ධඵලනිබ්බත්තිතො ව සද්ධිත්ද්‍රියං විසුජ්ඣති. එස නයො සෙසෙසුපි. සම්මජ්ජධානෙති සම්මජ්ජධානජ්ජපටිසංයුත්තෙ (සං. නි. 5.651-662 ආදයො) සුත්තන්තෙ. එස නයො සෙසෙසුපි. ක්කානවිමොක්ඛෙති පඨමජ්ඣානාදිජ්ඣානානි වෙව පඨමවිමොක්ඛාදිවිමොක්ඛෙ ව. කාමඤ්ඤෙන්ථ ක්කානානියෙව විමොක්ඛා, පචත්තිආකාරවසෙන පන විසුං ගහණං.

ගම්භීරඤ්ඤාණුවරියන්ති ගම්භීරානං ඤාණානං පචත්තිට්ඨානං. තෙනාහ – “සණ්ඨසුමුම”න්තිආදි. ඛන්ධන්තරන්ති සභාවජාතිභූමිආදිවසෙන ඛන්ධානං නානත්තං. එස නයො සෙසෙසුපි. අකතාහිනිවෙසොති පුබ්බෙ අකතභාවනාහිනිවෙසො. සද්ධාධුරාදීසුති සද්ධාධුරෙ පඤ්ඤාධුරෙ ව. අවසානෙති භාවනාපරියොසානෙ. විච්චිට්ඨන්ති සඬබ්බාරාමමණතො විච්චිට්ඨන්ති නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා. අරහත්තං ගණ්හාතිති මග්ගපරම්පරාය අරහත්තං ගණ්හාති. අකම්මියටියෙනාති පටිපක්ඛෙහි අකම්මියභාවෙන. එතෙනෙවස්ස සම්පයුත්තධම්මෙසු ථීරභාවොපි විභාවිතො දට්ඨබ්බො. න හි සම්පයුත්තධම්මෙසු ථීරභාවෙන විනා පටිපක්ඛෙහි අකම්මියතා සම්භවති. සම්පයුත්තධම්මෙසු ථීරභාවෙනෙව හි අකුසලානං අබ්‍යාකතානඤ්ච නෙසං බලවහාවුපපත්ති. අස්සද්ධියෙති අස්සද්ධියහෙතු. නිමිත්තත්ථෙ හෙතං භූමිමච්චනං. එස නයො සෙසෙසුපි.

418. ආදිපදානන්ති සතිආදිපදානං. සරණටියෙනාති විරකතවිරහාසිතානං අනුස්සරණටියෙන. උපට්ඨානලක්ඛණාති කායාදීසු අසුභාකාරාදිසල්ලක්ඛණමුඛෙන තත්ථ උපතිට්ඨනසභාවා. උපතිට්ඨනඤ්ච ආරම්මණං උපගන්ත්වා යානං, අවිස්සජ්ජනං වා ආරම්මණස්ස. අපිලාපනලක්ඛණාති අසම්මුස්සනසභාවා, උදකෙ අලාබු විය ආරම්මණෙ ජලවිත්වා ගන්තුං අප්පදානං, පාසාණස්ස විය නිච්චලස්ස ආරම්මණස්ස යපනං සාරණං අසම්මුට්ඨකරණං අපිලාපනං. සාපතෙයාන්ති සන්තකං. අපිලාපනං අසම්මුට්ඨං කරොති අපිලාපෙති, සායං පාතඤ්ච රාජානං ඉස්සරියසම්පත්තිං සල්ලක්ඛාපෙති සාරෙතිති අත්ථො. කණ්ඨසුක්කසජ්ජපටිභාගෙ ධම්මෙති කණ්ඨසුක්කසඬබ්බාතෙ සජ්ජපටිභාගෙ ධම්මෙ. කණ්ඨො හි ධම්මො සුක්කෙන, සුක්කො ව කණ්ඨෙන සජ්ජපටිභාගො. විත්ථාර-සද්දො ආදිසද්දත්ථො.

තෙන “ඉමෙ චත්තාරො ධම්මා සම්මප්පධානා, ඉමෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදා, ඉමානි පඤ්චන්ද්‍රියානි, ඉමානි පඤ්ච බ්‍රහ්මානි, ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣංගා, අයං අරියො අට්ඨකභිකො මග්ගො, අයං සමථො, අයං විපස්සනා, අයං විජ්ජා, අයං විමුත්ති, ඉමෙ ලොකුත්තරධම්මානි එවං බො, මහාරාජ, අපිලාපනලක්ඛණා සත්ති”ති (මි. ප. 2.1.13) ඉමං පාළිසෙසං සඛගණ්හාති. ථෙරොනාති නාගසෙනත්ථෙරෙන. සො හි ධම්මානං කිච්චං ලක්ඛණං කත්වා අස්සෙති “අපිලාපනලක්ඛණා සත්ති, ආකොටනලක්ඛණො විතක්කො”ති ආදිනා. එවඤ්ඤා ධම්මා සුබ්බොධා හොන්තීති. සම්මොසපච්චනිකං කිච්චං අසම්මොසො, න සම්මොසාභාවමත්තන්ති ආහ – “අසම්මොසරසා වා”ති. යස්ස ධම්මස්ස බලෙන සම්පයුත්තධම්මා ආරම්මණාහිමුඛා භවන්ති, සා සත්ති. තස්මා සා තෙසං ආරම්මණාහිමුඛභාවං පච්චුපට්ඨාපෙසි, සයං වා ආරම්මණාහිමුඛභාවෙන පච්චුපතිට්ඨන්ති චුත්තං – “ගොචරාහිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා”ති. සම්මා පසත්ථො බොජ්ඣංගොති සම්බොජ්ඣංගො. බොධියා චක්ඛමානාය ධම්මසාමග්ගියා, බොධිස්ස වා අරියසාවකස්ස අභිගොති බොජ්ඣංගො. යා භීතිආදිනා තමෙව සඛබ්බෙපතො චුත්තමත්ථං විවරති. “යා හි අයං ධම්මසාමග්ගී”ති එතස්ස “බොධිති චුච්චති”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. ධම්මසාමග්ගියාති ධම්මසමුහෙන, යාය ධම්මසාමග්ගියාති සම්බන්ධො. පතිට්ඨානායුහනා ඔසතරණසුත්තවණ්ණනායං (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.1) “කිලෙසවසෙන පතිට්ඨානං, අභිසම්ඛාරවසෙන ආයුහනා. තණ්හා දිට්ඨිවසෙන පතිට්ඨානං, අවසෙසකිලෙසාහිසම්ඛාරෙහි ආයුහනා. තණ්හාවසෙන පතිට්ඨානං, දිට්ඨිවසෙන ආයුහනා. සස්සතදිට්ඨියා පතිට්ඨානං, උච්ඡෙදදිට්ඨියා ආයුහනා. ලීනවසෙන පතිට්ඨානං, උද්ධච්චවසෙන ආයුහනා. කාමසුඛල්ලිකානුයොගවසෙන පතිට්ඨානං, අත්තකිලමානුයොගවසෙන ආයුහනා. සබ්බාකුසලාහිසම්ඛාරවසෙන පතිට්ඨානං, සබ්බලොකියකුසලාහිසම්ඛාරවසෙන ආයුහනා”ති එවං චුත්තෙසු සත්තසු පකාරෙසු ඉධ අචුත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බා. පටිපක්ඛභූතායාති එත්ථ ලීනප්පතිට්ඨානකාමසුඛල්ලිකානුයොගඋච්ඡෙදාහිනිවෙසානං ධම්මච්චයවීරියජිතිප්පධානා ධම්මසාමග්ගී පටිපක්ඛො, උද්ධච්චායුහනඅත්තකිලමානුයොගසස්සතාහිනිවෙසානං පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාපධානා ධම්මසාමග්ගී පටිපක්ඛො. සති පන උභයත්ථාපි ඉච්ඡිතබ්බා. තථා හි සා “සබ්බත්ථිකා”ති චුත්තා.

කිලෙසසත්තානනිද්දාය උට්ඨහන්ති එතෙන සිබ්බාප්පත්තවිපස්සනාය සහගතානම්පි සතිආදීනං බොජ්ඣංගභාවං දස්සෙති. චුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා හි කිලෙසෙ නිරොධෙන්ති එව පවත්තන්ති. චත්තාරි වාතිආදිනා පන මග්ගඵලසහගතානං බොජ්ඣංගභාවං දස්සෙති. සත්තහි බොජ්ඣංගෙහි භාවිතෙහි සච්චප්පට්ඨෙධො හොතීති කථමිදං ජානිතබ්බන්ති වොදනං සන්ධායාහ – “යථාහා”ති ආදි. ක්කානභිග්ගභිග්ගාදයො වියාති එතෙන බොධිබොජ්ඣංගසද්දානං සමුදායාවයව්විසයනං දස්සෙති. සෙනභිගරථභිගාදයො වියාති එතෙන පුග්ගලපඤ්ඤත්තියා අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිභාවං දස්සෙති.

බොධාය සංවත්තන්තීති බොජ්ඣංගිගාති කාරණත්ථො අභිගසද්දොති කත්වා
 වුත්තං. බුජ්ඣන්තීති බොධියො, බොධියො එව අභිගාති බොජ්ඣංගිගාතීති වුත්තං –
 “බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣංගි”ති. විපස්සනාදීනං කාරණාදීනං බුජ්ඣන්තබ්බානඤ්ච
 සච්චානං අනුරූපං පච්චක්ඛනාවෙන පටිමුඛං අවිපරිතතාය සම්මා ව බුජ්ඣන්තීති
 එවං අත්ථවිසෙසදීපකෙහි උපසග්ගෙහි “අනුබුජ්ඣන්තී”තිආදි වුත්තං.
 බොධිසද්දො හි සබ්බවිසෙසයුත්තබුජ්ඣනං සාමඤ්ඤෙන සභිගණ්භාති. සං-සද්දො
 පසංසායං සුන්දරභාවෙ ව දිස්සතීති ආහ – “පසත්ථො සුන්දරො ව බොජ්ඣංගිගො
 සම්බොජ්ඣංගි”ති.

ධම්මෙ විචිතතීති ධම්මවිවයො. තත්ථ ධම්මෙති චතුසච්චධම්මෙ
 තබ්බිතිමුත්තස්ස සභාවධම්මස්ස අභාවතො. තතො එව සො පච්චයලක්ඛණො.
 ඔභාසනරසොති විසයොභාසනරසො. අසම්මුය්හනාකාරෙන පච්චුපතිට්ඨතීති
 අසම්මොහපච්චුපට්ඨානො.

වීරස්ස භාවො, කම්මං වාති වීරියං. ඊරසිතබ්බතොති පචත්තෙතබ්බතො.
 පග්ගහලක්ඛණන්ති කොසප්පපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්පයුත්තධම්මානං
 පග්ගහලක්ඛණං. තතො එව සම්පයුත්තධම්මෙ උපත්ථම්භනරසං. අනොසීදනං
 අසංසීදනං.

පිණයතීති තප්පෙති. පිණනකිච්චෙන සම්පයුත්තධම්මානං විය
 තංසමුට්ඨානපණිනරූපෙහි කායස්සාඛ්‍යපනං. ඵරණපිතිවසෙන හෙතං ලක්ඛණං
 වුත්තං, තථා රසොති. උදග්ගභාවො ඔදග්ගං, තං පච්චුපට්ඨපෙතීති
 ඔදග්ගපච්චුපට්ඨානා. උබ්බෙගපිතිවසෙන චෙතං වුත්තං.

කායචිත්තදරථප්පස්සම්භනතොති කායදරථස්ස චිත්තදරථස්ස ව පස්සම්භනතො
 වූපසමනතො. තෙනාහ – “උපසමලක්ඛණා”ති, කායචිත්තදරථානං
 වූපසමනලක්ඛණාති අත්ථො. කායොති චෙත්ථ චෙදනාදයො තයො ඛන්ධා. දරථො
 සාරම්භො, දුක්ඛදොමනස්සපච්චයානං උද්ධච්චාදිකානං කිලෙසානං,
 තථාපචත්තානං වා චතුත්තං ඛන්ධානමෙතං අධිවචනං. දරථනිම්මද්දෙනෙත
 පරිලාභපරිප්ඵන්දනවිරහිතො සිතිභාවො අපරිප්ඵන්දනසිතිභාවො.

සම්මා චිත්තස්ස ධ්‍යානං සමාධානං. අවික්ඛෙපො සම්පයුත්තානං අවික්ඛිත්තතා.
 යෙන සම්පයුත්තා අවික්ඛිත්තා හොන්ති, සො ධම්මො අවික්ඛෙපො. අවිසාරො
 අත්තතො එව අවිසරණභාවො. අථ වා වික්ඛෙපප්පට්පක්ඛතාය
 අවික්ඛෙපලක්ඛණො. න්හානියවුණ්ණස්ස උදකං විය සම්පයුත්තධම්මානං
 සම්පිණ්ඩනකිච්චතාය අවිසාරභාවෙන ලක්ඛිතබ්බො අවිසාරලක්ඛණො. නිවාතෙ
 දීපච්චිට්ඨිති විය චෙතසො සිතිභාවෙන පච්චුපතිට්ඨතීති චිත්තට්ඨිතිපච්චුපට්ඨානො.

අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛනතොති සමප්පචත්තෙසු අස්සෙසු සාරථී විය සම්පයුත්තධම්මානං
 අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛනතො. පටිසඬ්ඛානලක්ඛණාති මජ්ඣන්තභාවෙ ධ්‍යන්වා

විමංසනසඬ්ඛාතප්පට්ඨසඬ්ඛානලක්ඛණා. සමවාහිතලක්ඛණාති සමං අවිසමං යථාසකකිච්චෙසු සම්පයුත්තධම්මානං පවත්තනලක්ඛණා. උදාසීනභාවෙන පවත්තමානාපි සෙසසම්පයුත්තධම්මෙ යථාසකකිච්චෙසු පවත්තෙති, යථා රාජා තුණ්හි නිසින්තොපි අත්ථකරණෙ ධම්මට්ඨෙ යථාසකං කිච්චෙසු අප්පමත්තො පවත්තෙති. අලීනානුද්ධතප්පවත්තිපච්චයත්තා ඌනාධිකනිවාරණරසා. පක්ඛපාතූපච්ඡේදනරසාති “ඉදං නිහිනකිච්චං භොතු, ඉදං අතිරෙකතරකිච්ච”න්ති ඵලං. පක්ඛපාතනවසෙන විය පවත්ති පක්ඛපාතො, තං උපච්ඡින්නන්ති විය භොතිති පක්ඛපාතූපච්ඡේදනරසා. සම්පයුත්තධම්මානං සකසකකිච්චෙ මජ්ඣන්තභාවෙන පච්චුපතිට්ඨන්ති මජ්ඣන්තභාවපච්චුපට්ඨානො. බොජ්ඣංගිගානං උපරුපරි උප්පාදනමෙව බ්‍රහ්මනං වඩ්ඪනඤ්චාති ආහ – “උප්පාදෙති”ති.

පරිපූර්ණකතානි පරියොගාහෙන්වා පුච්ඡකභාවෝ. ආවරියෙ පසිරුපාසින්වා
පඤ්චස් නිකායෙ සහ අට්ඨකථාය පරියොගාහෙන්වා යං යං තත්ථ ගණ්ඨිට්ඨානභූතං,
තං තං “ඉදං, හන්තෙ, කථං, ඉමස්ස කො අත්ථො”ති බන්ධායතනාදිඅත්ථං
පුච්ඡන්තස්ස හි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣධීගො උප්පජ්ජති. තෙනාහ –
“බන්ධාතු...පෙ.... බහුලතා”ති.

සෙනාසනං වාති වා-සද්දෙන මලග්ගහිතපත්තාදීනං සඬගහො දට්ඨබ්බො.
 පරිභණ්ඩකරණාදීහීති ආදි-සද්දෙන පත්තපචනාදීනං සඬගහො දට්ඨබ්බො.
 අවිසදෙනි චන්ද්‍රමිහි අවිසදෙ සති, විසයභූතෙ වා. කථං භාවනමනුයුත්තස්ස තාති
 අප්පකුත්තිකබාහිරචන්ද්‍රාති විසයො? අන්තරන්තරා පචන්තනකචිත්තුප්පාදවසෙනෙව
 චුත්තං. තෙ හි චිත්තුප්පාදා චිත්තෙකග්ගතාය අපරිසුද්ධභාවාය සංචන්තන්ති.
 චිත්තචෙතසිකෙසුති නිස්සයාදිපච්චයභූතෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු. ඤාණමිසීති අපි-
 සද්දො සමිපිණ්ඩනත්ථො. තෙන “න කෙවලං චන්ද්‍රයෙව, අථ බො තස්මිං
 අපරිසුද්ධෙ ඤාණමිපි අපරිසුද්ධං හොති” ති නිස්සයාපරිසුද්ධියා තංනිස්සිතාපරිසුද්ධි
 විය විසයස්ස අපරිසුද්ධතාය විසයිනො අපරිසුද්ධිං දස්සෙති.

සමභාවකරණන්ති කිච්චතො අනුනාධිකභාවකරණං. සද්ධිත්ථියං බලවං හොති,
 සද්ධෙය්‍යචන්ද්‍රස්මිං පච්චයවසෙන අධිමොක්ඛකිච්චස්ස පටුතරභාවෙන පඤ්ඤාය
 අවිසදතාය චිරියාදිනඤ්ච සිථිලතාදිනා සද්ධිත්ථියං බලවං හොති. තෙනාහ –
 “ඉතරාති මන්දාති” ති. තතොති තස්මා, සද්ධිත්ථියස්ස බලවභාවතො ඉතරෙසඤ්ච
 මන්දත්තාති අත්ථො. කොසප්පපක්ඛෙ පතිතුං අදත්ථා සම්පයුත්තධම්මානං
 පග්ගණ්හනං අනුබලප්පදානං පග්ගහො. පග්ගහොව කිච්චං පග්ගහකිච්චං. කාතුං න
 සක්කොතිති ආනෙත්ථා සම්බන්ධිතබ්බං. ආරම්මණං උපගන්ත්ථා යානං,
 අනිස්සප්පනං වා උපට්ඨානං. වික්ඛෙපප්පටිපක්ඛො, යෙන වා සම්පයුත්තා
 අවික්ඛිත්තා හොන්ති, සො අවික්ඛෙපො. රූපගතං විය චක්ඛුනා යෙන යාථාවතො
 විසයසභාවං පස්සති, තං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති බලවතා සද්ධිත්ථියෙන
 අධිභූතත්තා. සහජාතධම්මෙසු හි ඉන්ද්‍රියං කාරෙත්තානං සහපචන්තමානානං
 ධම්මානං එකදෙසතාවසෙනෙව අත්ථසිද්ධි, න අඤ්ඤා. තස්මාති චුත්තමෙවත්ථං
 කාරණභාවෙන පච්චාමසති. තන්ති සද්ධිත්ථියං. ධම්මසභාවපච්චචෙක්ඛණෙනාති
 යස්ස සද්ධෙය්‍යස්ස චන්ද්‍රතො උළාරතාදිගුණෙ අධිමුච්චනස්ස සාතිසයප්පවත්තියා
 සද්ධිත්ථියං බලවං ජාතං, තස්ස පච්චයපච්චයුප්පන්තතාදිවිභාගතො යාථාවතො
 වීමංසනෙන. එවඤ්ඤි එවංධම්මතානෙයෙන යාථාවසරසතො පරිග්ගස්භමානෙ
 සච්ඡේදායො අධිමොක්ඛො න හොති “අයං ඉමෙසං ධම්මානං සභාවො” ති
 පරිජානනවසෙන පඤ්ඤාඛ්‍යාපාරස්ස සාතිසයත්තා. ධූරියධම්මෙසු හි යථා සද්ධාය
 බලවභාවෙ පඤ්ඤාය මන්දභාවො හොති, එවං පඤ්ඤාය බලවභාවෙ සද්ධාය
 මන්දභාවො හොති. තෙන චුත්තං – “තං ධම්මසභාවපච්චචෙක්ඛණෙන
 භාපෙතබ්බ” ති.

තථා අමනසිකාරොනාති යෙනාකාරෙන භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස සද්ධිත්ථියං
 බලවං ජාතං, තෙනාකාරෙන භාවනාය අනනුයුඤ්ජනතොති චුත්තං හොති. ඉධ
 දුට්ඨෙත සද්ධිත්ථියස්ස බලවභාවො අත්තතො වා පච්චයවිසෙසෙන
 කිච්චුත්තරියතො චිරියාදීනං වා මන්දකිච්චතාය. තත්ථ පඨමවිකප්පෙ භාපනවිධි
 දස්සිතො, දුතියවිකප්පෙ පන යථා මනසිකරොතො චිරියාදීනං මන්දකිච්චතාය
 සද්ධිත්ථියං බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන චිරියාදීනං පටුකිච්චභාවාවහෙන
 මනසිකාරෙන සද්ධිත්ථියං තෙහි සමරසං කරොත්තෙන භාපෙතබ්බං. ඉමිනා
 නෙයෙන සෙසිත්ථියෙසුපි භාපනවිධි වෙදිතබ්බො.

වක්කලින්ටෙරවත්ථුනි සො හි ආයස්මා සද්ධාධිමුත්තතාය කතාධිකාරො සත්ථු රුපදස්සනප්පසුතො එව හුත්වා විහරන්තො සත්ථාරා “කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පුත්තිකායෙන දිට්ඨොන, යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති” තිආදිනා (සං. නි. 3.87) නයෙන ඔවදිත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජිතොපි තං අනනුයුඤ්ජන්තො පණාමිතො අත්තානං විනිපානෙතුං පපාතට්ඨානං අභිරුහි. අථ තං සත්ථා යථානිසින්තොව ඔභාසවිස්සජ්ජනෙන අත්තානං දස්සෙත්වා –

“පාමොජ්ජබහුලො හික්ඛු, පසන්තො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඬ්ඛාරුපසමං සුඛ”න්ති. (ධ. ප. 381) –

ගාථං වත්වා “එහි, වක්කලි” ති ආහ. සො තෙනෙව අමතෙන අභිසිත්තො හට්ඨතුට්ඨො හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙසි, සද්ධාය පන බලවහාවෙන විපස්සනාවිථිං න ඔතරි. තං ඤත්වා හගවා තස්ස ඉන්ද්‍රියසමත්තප්පටිපාදනාය කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා අදාසි. සො සත්ථාරා දින්නනායෙ යත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගප්පටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං – “වක්කලින්ටෙරවත්ථු චෙත්ථ නිදස්සන”න්ති. එත්ථානි සද්ධිත්තියස්ස අධිමත්තභාවෙ සෙසින්ද්‍රියානං සකිච්චාකරණෙ. ඉතරකිච්චභෙදන්ති උපට්ඨානාදිකිච්චවිසෙසං. පස්සද්ධාදීනි ආදි-සද්දෙන සමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගානං සඬ්ඛගො. භාපෙතඛිඛන්ති යථා සද්ධිත්තියස්ස බලවහාවො ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන භායති, එවං විරිසින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතා පස්සද්ධිආදිභාවනාය භායති සමාධිපක්ඛියත්තා තස්සා. තථා හි සමාධිත්තියස්ස අධිමත්තතං කොසජ්ජපාතතො රක්ඛන්ති විරියාදිභාවනා විය විරිසින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං උද්ධච්චපාතතො රක්ඛන්ති පස්සද්ධාදිභාවනා එකංසතො භාපෙති. තෙන වුත්තං – “පස්සද්ධාදිභාවනාය භාපෙතඛිඛ”න්ති.

සොණත්ටෙරස්ස වත්ථුනි සුබ්බමාලසොණත්ටෙරස්ස වත්ථු. සො හි ආයස්මා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සීතවනෙ විහරන්තො “මම සරීරං සුබ්බමාලං, න ව සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං අධිගන්තුං, කිලමෙත්වාපි සමණධම්මො කාතඛිඛො” ති යානවඬ්කමමෙව අධිට්ඨාය පධානමනුයුඤ්ජන්තො පාදතලෙසු ඵොටෙසු උට්ඨිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා දළ්භවීරියං කරොන්තො අච්චාරද්ධවීරියතාය විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා විණුපමොවාදෙන ඔවදිත්වා වීරියසමතායොජනවිධිං දස්සෙත්තො කම්මට්ඨානං විසොධෙත්වා ගිජ්ඣකුටං ගතො. ටෙරොපි සත්ථාරා දින්නනායෙන වීරියසමතං යොජෙත්වා භාවෙන්තො විපස්සනම්පි උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං – “සොණත්ටෙරස්ස වත්ථු දස්සෙතඛිඛ”න්ති. සෙසෙසුපිති සතිසමාධිපඤ්ඤිත්තියෙසුපි.

සමතන්ති සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුනාධිකභාවං, තථා සමාධිවීරියානං. යථා හි සද්ධාපඤ්ඤානං විසුං ධූරියධම්මභූතානං කිච්චතො අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනං විසෙසතො ඉච්ඡිතඛිඛං, යතො නෙසං සමධූරතාය අප්පනා සම්පජ්ජති, එවං සමාධිවීරියානං කොසජ්ජුද්ධච්චපක්ඛිකානං සමරසතාය

සති අඤ්ඤාමඤ්ඤාපත්ථම්භනතො සම්පයුත්තධම්මානං අන්තද්වයපාතාභාවෙන
සම්මදෙව අප්පනා ඉප්ඤ්ඤාති. බලවසද්ධොතිආදි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන
චුත්තස්සෙවත්ථස්ස සමත්ථනං. තස්සත්ථො – යො බලවතියා සද්ධාය
සමන්තාගතො අවිසදඤාණො, සො මුධප්පසන්නො භොති, න
අවෙච්චප්පසන්නො. තථා හි අවත්ථුස්මිං පසිදති සෙය්‍යථාපි තිත්ථියසාවකා.
කෙරාටිකපක්ඛන්ති සායෙය්‍යපක්ඛං භජති. සද්ධාභිනාය පඤ්ඤාය අතිධාවන්නො
“දෙය්‍යවත්ථුපරිච්චාගෙන විනා විත්තුප්පාදමත්තෙනපි දානමයං පුඤ්ඤං
භොති” තිආදීති පරිකප්පෙති භෙතුප්පට්ඨපකෙහි වඤ්චිතො, එවංභූතො
සුක්ඛතක්කවිලුත්තවිත්තො පණ්ඩිතානං වචනං නාදියති, සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති.
තෙනාහ – “භෙසප්පසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො භොති” ති. යථා චෙත්ථ
සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤාමඤ්ඤං සමභාවො අත්ථාවභො, අනත්ථාවභො
විසමභාවො, එවං සමාධිවීරියානං අඤ්ඤාමඤ්ඤං අවික්ඛෙපාවභො සමභාවො,
ඉතරො වික්ඛෙපාවභො චාති කොසප්පං අභිභවති, තෙන අප්පනං න පාපුණාතීති
අධිප්පායො. උද්ධච්චං අභිභවතීති එත්ථාපි එසෙව නයො. තං උභයන්ති
සද්ධාපඤ්ඤාද්වයං සමාධිවීරියද්වයඤ්ඤං. සමං කත්තබ්බන්ති සමරසං කාතබ්බං.

සමාධිකම්මිකස්සාති සමථකම්මට්ඨානිකස්ස. එවන්ති එවං සන්නෙ, සද්ධාය
ථොකං බලවභාවෙ සතීති අත්ථො. සද්දහන්තොති “පථවී පථවීති
මනසිකරණමත්තෙන කථං ඤානුප්පත්ති” ති අවිත්තෙත්ථා “අද්ධා
සම්මාසම්බුද්ධෙන චුත්තවිධි ඉප්ඤ්ඤාති” ති සද්දහන්තො සද්ධං ජනෙන්නො.
ඔකප්පෙන්නොති ආරම්මණං අනුප්පවිසිත්ථා විය අධිමුච්චනවසෙන
අවකප්පෙන්නො පක්ඛන්දන්තො. එකග්ගතා බලවතී වට්ටති සමාධිප්පධානත්තා
ඤානස්ස. උභින්නන්ති සමාධිපඤ්ඤානං. සමාධිකම්මිකස්ස සමාධිතො අධිමත්තතා
විය පඤ්ඤාය අධිමත්තතාපි ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ – “සමතායපි” ති, සමභාවෙනපිති
අත්ථො. අප්පනාති ලොකියඅප්පනා. තථා හි “භොතියෙවා” ති සාසඬ්ඤං වදති.
ලොකුත්තරප්පනා පන තෙසං සමභාවෙනෙව ඉච්ඡිතා. යථාහ – “සමථවිපස්සනං
යුගනද්ධං භාවෙති” ති (අ. නි. 4.170; පටි. ම. 2.5).

යදි විසෙසතො සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ඤං සමතාව ඉච්ඡිතා, කථං
සතීති ආහ – “සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති” ති. සබ්බත්ථාති
ලීනුද්ධච්චපක්ඛිකෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. උද්ධච්චපක්ඛිකෙ ගණ්හන්තො
“සද්ධාවීරියපඤ්ඤාන” න්ති ආහ. අඤ්ඤාථාපිති ව ගහෙතබ්බා සියා. තථා හි
කොසප්පපක්ඛිකෙන ව සමාධිනාඉච්චෙව චුත්තං, න
“පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාහී” ති. සාති සති. සබ්බෙසු රාජකම්මෙසු නියුත්තො
සබ්බකම්මිකො. තෙනාති තෙන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බත්ථෙන කාරණෙන. ආහ
අට්ඨකථායං. සබ්බත්ථ නියුත්තා සබ්බත්ථිකා සබ්බත්ථ ලීනෙ උද්ධතෙ ව විත්තෙ
ඉච්ඡිතබ්බත්තා, සබ්බෙන චා ලීනුද්ධච්චපක්ඛිකෙයෙන බොජ්ඣංගගණෙන
අත්ථෙතබ්බාති සබ්බත්ථා, සාව සබ්බත්ථිකා. විත්තන්ති කුසලවිත්තං. තස්ස හි

සතිපට්ඨානං පරායණං අප්පත්තස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය. තෙනාහ – “ආරක්ඛපව්වුපට්ඨානා” තිආදි.

බන්ධාදිභෙදෙසු අනොගාල්භපඤ්ඤානන්ති පරියත්තිබාහුසච්චවසෙනපි බන්ධායතනාදීසු අප්පතිට්ඨිතවුද්ධිනං. බහුස්සුතසෙවනා හි සුතමයඤ්ඤාණාවහා. තරුණවිපස්සනාසමඬිගීපි භාවනාමයඤ්ඤාණෙ යිතත්තා එකංසතො පඤ්ඤවා එව නාම භොතීති ආහ – “සමපඤ්ඤාස...පෙ.... පුග්ගලසෙවනා” ති. ඤෙයාධම්මස්ස ගම්භිරභාවවසෙන තප්පරිච්ඡෙදකඤ්ඤාණස්ස ගම්භිරභාවග්ගහණන්ති ආහ – “ගම්භිරෙසු බන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භිරපඤ්ඤායා” ති. තඤ්භි ඤෙයාං තාදිසාය පඤ්ඤාය වර්තබ්බතො ගම්භිරඤ්ඤාණවරියං. තස්සා වා පඤ්ඤාය තත්ථ පහෙදතො පවත්ති ගම්භිරඤ්ඤාණවරියා, තස්සා පච්චවෙක්ඛණාති ආහ – “ගම්භිරපඤ්ඤාය පහෙදපච්චවෙක්ඛණා” ති.

පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණං නිරයෙ නිබ්බත්තසත්තස්ස යෙහුයොන සබ්බපයමං කරොන්තිති දෙවදුතසුත්තාදීසු ආදිතො වුත්තත්තා ව ආහ – “පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණතො පට්ඨායා” ති. සකට්ඨහනාදිකාලෙති ආදි-සද්දෙන තදඤ්ඤං මනුස්සෙහි තිරච්ඡානෙහි ව විබාධිතබ්බකාලං සඬිගණ්හාති. එකං බුද්ධන්තරන්ති ඉදං අපරාපරෙසු පෙතෙසුයෙව උප්පජ්ජනකසත්තවසෙන වුත්තං, එකච්චානං වා පෙතානං එකච්චතිරච්ඡානානං විය දිසායුකතා සියාති තථා වුත්තං. තථා හි කාලො නාගරාජා චතුන්තං බුද්ධානං සම්මුඛිභාවං ලභිත්වා යිතොපි මෙත්තෙයාස්සපි භගවතො සම්මුඛිභාවං ලභිස්සතීති වදන්ති, යතස්ස කප්පායුකතා වුත්තා.

එවං ආනිසංසදස්සාවිතොති වීරියායත්තො එව සබ්බො ලොකියො ලොකුත්තරො ව විසෙසාධිගමොති එවං වීරියෙ ආනිසංසදස්සනසීලස්ස. ගමනවීරීන්ති සපුබ්බහාගං නිබ්බානගාමිනිපට්ඨදං, සහ විපස්සනාය අරියමග්ගප්පට්ඨානං, සත්තවිසුද්ධිපරම්පරා වා. සා හි “හික්ඛුතො වට්ටනියානාය ගන්තබ්බා පට්ඨජීතබ්බා පට්ඨදා” ති කත්වා ගමනවීරී නාම.

කායදල්භීබ්භුලොති යථා තථා කායස්ස දල්භීකම්මප්පසුතො. පිණ්ඩපාතන්ති රට්ඨපිණ්ඩං. පච්චයදායකානං අත්තති කාරස්ස අත්තතො සම්මාපට්ඨත්තියා මහජ්ඣලභාවස්ස කරණෙන පිණ්ඩස්ස හික්ඛාය පටිපුජනා පිණ්ඩපාතාපවායනං.

නිහරන්තොති පත්තත්ථවිකතො නිහරන්තො. තං සද්දං සුත්වාති තං උපාසිකාය වචනං පණ්ණසාලාද්වාරෙ යිතොව පඤ්චාහිඤ්ඤානාය දිබ්බසොතෙන සුත්වා. මනුස්සසම්පත්ති, දිබ්බසම්පත්ති, නිබ්බානසම්පත්තිති ඉමා තිස්සො සම්පත්තියො. දාතුං සක්ඛිස්සසීති තයි කතෙන දානමයෙන වෙය්‍යාවච්චමයෙන ව පුඤ්ඤකම්මෙන ඛෙත්තවිසෙසභාවුපගමනෙන අපරාපරං දෙවමනුස්සානං සම්පත්තියො අන්තෙ නිබ්බානසම්පත්තිඤ්ච දාතුං සක්ඛිස්සසීති ථෙරො අත්තානං පුච්ඡති. සිතං.

කරොන්නොති “අකිච්ඡෙනෙව මයා වට්ඨක්ඛං සමතික්කන්ත”න්ති පච්චවෙක්ඛණාවසානෙ සඤ්ජාතපාමොජ්ජවසෙන සිතං කරොන්නො.

නිජ්පරිස්සයකාලොති නිරුපද්දවකාලො, තදා භික්ඛුසඤ්ජස්ස සුලභා පච්චයා භොන්තිති පච්චයභෙතුකා චිත්තපිළා නත්තීති අධිජ්ජායො. පස්සන්තානංයෙවාති අනාදරෙ සාම්චවනං. බීරධෙතුන්ති බීරදායිකං ධෙතුං. කිඤ්චිදෙව කත්වාති කිඤ්චිදෙව භතිකම්මං කත්වා. උච්ඡුයන්තකම්මන්ති උච්ඡුයන්තසාලාය කාතබ්බං කිච්චං. තමෙව මග්ගන්ති උපාසකෙන පටිපන්නමග්ගං. උපකට්ඨායාති ආසන්නාය. විජ්ජපිපන්නන්ති ජාතිධම්මකුලධම්මාදිලඤ්ජනෙන අසම්මාපටිපන්නං. එවන්ති යථා අසම්මාපටිපන්නො පුත්තො තාය එව අසම්මාපටිපත්තියා කුලසන්නානතො බාහිරො හුත්වා පිතු සන්නිකා දායජ්ජස්ස න භාගී, එවං කුසීතොපි තෙනෙව කුසීතභාවෙන න සම්මාපටිපන්නො සත්ථු සන්නිකා ලද්ධබ්බඅරියධනදායජ්ජස්ස න භාගී. ආරද්ධවීරියොව ලභති සම්මාපටිපජ්ජනතො. උජ්ජජ්ජති වීරියසම්බොජ්ඣධිගොති යොජනා, එවං සබ්බත්ථ.

මහාති සීලාදිගුණෙහි මහන්නො විපුලො අනඤ්ඤසාධාරණො. තං පනස්ස ගුණමහත්තං දසසහස්සීලොකධාතුකම්පනෙන ලොකෙ පාකටන්ති දස්සෙන්නො “සත්ථුනො හී”තිආදිමාහ.

යස්මා සත්ථුසාසනෙ පබ්බජිතස්ස පබ්බජ්ජපගමනෙන සකායපුත්තියභාවො සඤ්ජායති, තස්මා බුද්ධපුත්තභාවං දස්සෙන්නො “අසම්භින්නායා”තිආදිමාහ.

අලසානං භාවනාය නාමමත්තම්පි අජානන්තානං කායදළ්ඨිබ්බුලානං යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛාදිඅනුයුඤ්ජනකානං නිරවජානගතිකානං පුග්ගලානං දුරතො චජ්ජනා කුසීතපුග්ගලපරිචජ්ජනාති ආහ – “කුච්ඡං පුරෙත්වා ඨිතඅජගරසදිසෙ”තිආදි. “දිවසං වඩ්ඤමෙන නිසජ්ජාය ආවරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙස්සාමා”තිආදිනා භාවනාරම්භවසෙන ආරද්ධවීරියානං දළ්ඨපරක්කමානං කාලෙන කාලං උපසඬ්ඤාමනා ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනාති ආහ – “ආරද්ධවීරියෙ”තිආදි. විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.64-65) පන ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණා සබ්බමචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණාති ඉදං ද්වයං න ගහිතං, ටීනමිද්ධවිනොදනතා සම්මජ්ජධානපච්චවෙක්ඛණතාති ඉදං ද්වයං ගහිතං. තත්ථ ආනිසංසදස්සාවිතාය එව සම්මජ්ජධානපච්චවෙක්ඛණා ගහිතා භොති ලොකියලොකුත්තරවිසෙසාධිගමස්ස වීරියායත්තතාදස්සනභාවතො, ටීනමිද්ධවිනොදනං පන තදධිමුත්තතාය එව ගහිතං භොති. වීරියුප්පාදනෙ යුත්තජ්ජයුත්තස්ස ටීනමිද්ධවිනොදනං අත්ථසිද්ධමෙවාති. තත්ථ ටීනමිද්ධවිනොදනකුසීතපුග්ගලපරිචජ්ජනආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතදධි- මුත්තතාපටිපක්ඛවිධමනපච්චයුපසංභාරවසෙන අපායභයපච්චවෙක්ඛණාදයො සමුත්තෙජනවසෙන වීරියසම්බොජ්ඣධිගස්ස උජ්ජාදකා දට්ඨබ්බා.

බුද්ධානුස්සති යා උපචාරසමාධිනිව්ඨත්තා චුත්තං - “යාච උපචාරා”ති.
 සකලසරීරං ඵරමානොති ජිතිසමුට්ඨානෙහි පණිතරූපෙහි සකලසරීරං ඵරමානො,
 ධම්මසඬ්ඝගුණෙ අනුස්සරන්තස්සපි යාච උපචාරා සකලසරීරං ඵරමානො
 ජිතිසම්බොජ්ඣකඬ්ඝගො උප්පජ්ජතිති එවං සෙසඅනුස්සතිසු,
 පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණාය ච යොජෙතඛිඛං තස්සාපි
 විමුත්තායතනභාවෙන තග්ගතිකත්තා. එවරූපෙ කාලෙති “දුඛික්ඛහයාදීසු”ති
 චුත්තකාලෙ. සමාපත්ති...පෙ.... න සමුදාවරන්තිති ඉදං උපසමානුස්සති යා වසෙන
 චුත්තං. සඬ්ඛාරානඤ්ඤි වසෙන සප්පදෙසචූපසමෙපි නිප්පදෙසචූපසමෙ විය තථා
 සඤ්ඤාය පචත්තිතො භාවනාමනසිකාරො කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්තො හුත්වා
 උපචාරසමාධිං ආවහන්තො තථාරූපජිතිසොමනස්සසමන්තාගතො
 ජිතිසම්බොජ්ඣකඬ්ඝස්ස උපාදාය හොතිති. තත්ථ “වික්ඛම්භිතා කිලෙසා”ති පාඨො.
 න සමුදාවරන්තිති ඉති-සද්දො කාරණත්තො. යස්මා න සමුදාවරන්ති, තස්මා තං
 නෙසං අසමුදාවාරං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති යොජනා. න හි කිලෙසෙ
 පච්චවෙක්ඛන්තස්ස බොජ්ඣකඬ්ඝප්පත්ති යුත්තා, පසාදනීයෙසු යානෙසු
 පසාදසිනෙභාවෙන ලුඛ්භදයනාය ලුඛතා. සා තත්ථ ආදරගාරවාකරණෙන
 විඤ්ඤායතිති ආහ - “අසක්කච්චකිරියාය සංසුචිතලුඛ්භාවෙ”ති.

පණිතහොජනසෙවනතාති පණිතසප්පායහොජනසෙවනතා.
 උතුරුරියාපථසුඛග්ගහණෙන සප්පායඋතුරුරියාපථග්ගහණං දට්ඨබ්බං. තඤ්ඤි
 තිව්ධම්මි සප්පායං සෙවියමානං කායස්ස කල්‍යානාපාදනවසෙන චිත්තස්ස කල්පයනං
 ආවහන්තං දුට්ඨායපි පස්සද්ධියා කාරණං හොති. අහෙතුකසත්තෙසු ලබ්භමානං
 සුඛදුක්ඛන්ති අයමෙකො අන්තො, ඉස්සරාදිවිසමහෙතුකන්ති පන අයං දුතියො.
 එතෙ උභො අන්තෙ අනුපගම්ම යථාසකං කම්මිනා හොතිති අයං මජ්ඣිමා
 පටිපත්ති. මජ්ඣිකන්තො පයොගො යස්ස සො මජ්ඣිකන්තපයොගො, තස්ස භාවො
 මජ්ඣිකන්තපයොගතා. අයඤ්ඤි සභාවාසාරද්ධතාය තංපස්සද්ධකායනාය කාරණං
 හොති, පස්සද්ධිද්වයං ආවහති. එතෙනෙව
 සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනපස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනානං තදාවහනතා
 සංවණ්ණිතාති දට්ඨබ්බං.

චත්ථුවිසදකිරියා ඉන්ද්‍රියසමත්තප්පිපාදනා ච පඤ්ඤාවහා චුත්තා,
 සමාධානාවහාපි තා හොන්ති. සමාධානාවහනාවෙනෙව පඤ්ඤාවහනාවතොති චුත්තං
 - “චත්ථුවිසදකිරියා...පෙ.... වෙදිතඛිඛා”ති.

කාරණකොසල්ලභාවනාකොසල්ලානං නානන්තරියභාවතො
 රක්ඛනාකොසල්ලස්ස ච තංමුලකත්තා “නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස
 උග්ගහකුසලතා”ඉව්චෙව චුත්තං. කසිණනිමිත්තස්සාති ච නිදස්සනමත්තං
 දට්ඨබ්බං. අසුභනිමිත්තාදිකස්සපි හි යස්ස කස්සචි ඤානුප්පත්තිනිමිත්තස්ස
 උග්ගහකොසල්ලං නිමිත්තකුසලතා එවාති. අතිසිථිලවීරියතාදීහිති ආදි-සද්දෙන
 පඤ්ඤාපයොගමන්දනං පයොගවෙකල්ලඤ්ච සඬ්ගණ්ණාති. තස්ස පග්ගණ්ණනන්ති

තස්ස ලීනස්ස චිත්තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදිසමුට්ඨාපනෙන ලයාපත්තිතො සමුද්ධරණං. චුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා -

“යස්මිඤ්ච බො, භික්ඛවෙ, සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, කාලො වීරියසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, කාලො ජිතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුසමුට්ඨාපයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස. සො තත්ථ සුක්ඛානි වෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, හබ්බො නු බො සො පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුන්ති? එවං, හන්තෙ”ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථ ච යථාසකං ආහාරවසෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගාදීනං භාවනා සමුට්ඨාපනාති වෙදිතබ්බා, සා අනන්තරං විභාවිතා එව.

අව්චාරද්ධවීරියතාදීනීති ආදි-සද්දෙන පඤ්ඤාපයොගබලවතං පමොඤ්ඤපිලාපනඤ්ච සඛිගණ්හාති. තස්ස නිග්ගණ්හනන්ති තස්ස උද්ධතස්ස චිත්තස්ස සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගාදිසමුට්ඨාපනෙන උද්ධතාපත්තිතො නිසෙධනං. චුත්තම්පි වෙතං භගවතා -

“යස්මිඤ්ච බො, භික්ඛවෙ, සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, කාලො සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය, කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුචුපසමං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි වෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච ගොමයානි නික්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච න දදෙය්‍ය, පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, හබ්බො නු බො සො පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති? එවං, හන්තෙ”ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථාපි යථාසකං ආහාරවසෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගාදීනං භාවනා සමුට්ඨාපනාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භාවනා චුත්තා එව, සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස චුච්චමානා, ඉතරස්ස අනන්තරං වක්ඛති.

පඤ්ඤාපයොගමන්දතායාති පඤ්ඤාඛ්‍යාපාරස්ස අප්පකභාවෙන. යථා හි දානං අලොභජ්ජධානං, සීලං අදොසජ්ජධානං, එවං භාවනා අමොහජ්ජධානා. තත්ථ යදා පඤ්ඤා න බලවතී හොති, තදා භාවනා පුබ්බෙනාපරං විසෙසාවහා න හොති. අනභිසඬිගතො විය ආහාරො පුරිසස්ස, යොගිතො චිත්තස්ස අභිරුචිං න ජනෙති,

තෙන තං නිරස්සාදං හොති. තථා භාවනාය සම්මදෙව අවිථිපට්ඨපත්තියා උපසමස්සං
න වින්දති, තෙනපි චිත්තං නිරස්සාදං හොති. තෙන චුත්තං –

“පඤ්ඤාපයොගමන්දකායා...පෙ.... නිරස්සාදං හොති”ති. තස්ස සංවෙගුප්පාදනං
පසාදුප්පාදනඤ්ච නිකිච්ඡනන්ති තං දස්සෙත්තො, “අට්ඨ
සංවෙගවත්ථුනි”තිආදිමාහ. තත්ථ ජාතිජරාඛ්‍යාධිමරණානි යථාරහං සුගතියං
දුග්ගතියඤ්ච හොන්තිති තදඤ්ඤමෙව
පඤ්චවිධධන්ධනාදිබ්‍රුජ්ජිපාසාදිඅඤ්ඤමඤ්ඤවිභෙදානාදිහෙතුකං අපායදුක්ඛං
දට්ඨබ්බං. තයිදං සබ්බං තෙසං තෙසං සත්තානං පච්චුජ්ජන්තභවනිස්සිතං ගහිතන්ති
අතීතෙ අනාගතෙ ච කාලෙ වට්ටමුලකදුක්ඛානි විසුං ගහිතානි. යෙ පන සත්තා
ආභාරූපජීවිනො, තත්ථ ච උට්ඨානඵලූපජීවිනො, තෙසං අඤ්ඤෙහි
අසාධාරණජීවිතදුක්ඛං අට්ඨමං සංවෙගවත්ථු ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. අයං චුච්චති
සමයෙ සම්පහංසනතාති අයං භාවනාවිත්තස්ස සම්පහංසිතබ්බසමයෙ
චුත්තතයෙනෙව සංවෙගජනනවසෙන වෙව පසාදුප්පාදනවසෙන ච සම්මදෙව
පහංසනා, සංවෙගජනනප්‍රබ්බකපසාදුප්පාදනෙන තොසනාති අත්ථො.

සම්මාපට්ඨපත්තිං ආගම්මාති ලීනුද්ධච්චවිරහෙන සමට්ථිථිපට්ඨපත්තියා ච සම්මා
අවිසමං සම්මදෙව භාවනාපට්ඨපත්තිං ආගම්ම. අලීනන්තිආදීසු කොසජ්ජපක්ඛියානං
ධම්මානං අනධිමත්තතාය අලීනං, උද්ධච්චපක්ඛිකානං අනධිමත්තතාය අනුද්ධතං,
පඤ්ඤාපයොගසම්පත්තියා උපසමස්සබ්බගමෙන ච අනිරස්සාදං, තතො ඵච
ආරම්මණෙ සමජ්ජවත්තං සමට්ථිථිපට්ඨපත්තං. අලීනානුද්ධතාහි වා ආරම්මණෙ
සමජ්ජවත්තං, අනිරස්සාදතාය සමට්ථිථිපට්ඨපත්තං. සමජ්ජවත්තියා වා අලීනං
අනුද්ධතං, සමට්ථිථිපට්ඨපත්තියා අනිරස්සාදන්ති දට්ඨබ්බං. තත්ථ අලීනතාය
පග්ගහෙ, අනුද්ධතතාය නිග්ගහෙ, අනිරස්සාදතාය සම්පහංසනෙ න ඛ්‍යාපාරං
ආපජ්ජති. අයං චුච්චති සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතාති අයං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බසමයෙ
භාවනාවිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු ඛ්‍යාවට්ඨාසඛිකානං පට්ඨපක්ඛං
අභිභූයා අජ්ඣුපෙක්ඛනා චුච්චති. පට්ඨපක්ඛිකම්භනතො විපස්සනාය
අධිට්ඨානභාවුපගමනතො ච උපචාරජ්ඣානම්පි සමාධානකිච්චනිජ්ඣත්තියා
පුග්ගලස්ස සමාහිතභාවසාධනමෙවාති තත්ථ සමධුර්භාවෙනාහ – “උපචාරං වා
අජ්ජනං වා”ති. එස උජ්ජජ්ජති එස සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගො අනුජ්ජන්තො
උජ්ජජ්ජති.

අනුරොධවිරොධජ්ජහානවසෙන මජ්ඣන්තභාවො
උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස කාරණං තස්මිං සති සිජ්ඣනතො, අසති ච
අසිජ්ඣනතො, සො ච මජ්ඣන්තභාවො විසයවසෙන දුට්ඨොති ආහ –
“සත්තමජ්ඣන්තතා සඛිබාරමජ්ඣන්තතා”ති. තදුභයෙන ච විරුජ්ඣනං
පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගභාවනාය ඵච දුරීකතන්ති අනුරුජ්ඣනස්සෙව පහානවිධිං
දස්සෙතුං – “සත්තමජ්ඣන්තතා”තිආදි චුත්තං. තෙනාහ –
“සත්තසඛිබාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා”ති. උපෙක්ඛාය හි විසෙසතො
රාගො පට්ඨපක්ඛො. තථා වාහ – “උපෙක්ඛා රාගබ්‍රලස්ස විසුද්ධිමග්ගො”ති
(විසුද්ධි. 1.269). ද්විභාකාරෙහිති කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණං,

අත්තසුඤ්ඤතාපච්චවෙක්ඛණන්ති, ඉමෙහි ද්විති කාරණෙහි. ද්විතීයොති අවධාරණං සඬබ්බාසමානතාදස්සනත්ථං. සඬබ්බා ඵ්ව හෙත්ථ සමානා, න සඬබ්බායාං සබ්බථා සමානන්ති. අස්සාමිකභාවො අනත්තනියතා. සති හි අත්තනි තස්ස කිඤ්චනභාවෙන චීවරං අඤ්ඤං වා කිඤ්චි අත්තනියං නාම සියා, සො පන කොචි නත්ථෙථාති අධිජ්ජායො. අනද්ධනියන්ති න අද්ධනාක්ඛමං, න චිරට්ඨාසී ඉත්තරං අනිච්චන්ති අත්ථො. තාවකාලිකන්ති තස්සෙව වෙච්චනං.

මමායතීති මමත්තං කරොති, මමාති තණ්හාය පරිග්ගය්හ තිට්ඨති. ධනායන්තාති ධනං දබ්බං කරොන්තා.

419. සම්මාදස්සනලක්ඛණාති සම්මා අවිපරිතං අනිච්චාදිවසෙන දස්සනසභාවා. සම්මාඅභිනිරොපනලක්ඛණොති සම්මදෙව ආරම්මණෙ චිත්තස්ස අභිනිරොපනසභාවො. චතුර්ථගසමන්තාගතා වාචා ජනං සඬගණ්හාතීති තබ්බිපක්ඛවිරතිසභාවා සම්මාවාචා හෙදකරමිච්ඡාවාවාපභානෙන ජනෙ සම්පයුත්තෙ ව පරිග්ගණ්හනකිච්චවතී හොතීති “පරිග්ගහලක්ඛණා”ති වුත්තා. විසංවාදනාදිකිච්චතාය හි ලුඛානං අපරිග්ගහකානං මුසාවාදාදිනං පටිපක්ඛභූතා සිනිද්ධභාවෙන පරිග්ගහණසභාවා සම්මාපජ්ජනකිච්චා සම්මාවාචා තජ්ජච්චයසුභාසිතසම්පටිග්ගහකෙ ජනෙ සම්පයුත්තධම්මෙ ව පරිග්ගණ්හන්ති පවත්තතීති පරිග්ගහලක්ඛණා. යථා චීවරකම්මාදිජ්ජයොගසඬබ්බාතො කම්මන්තො කාතබ්බං චීවරරජනාදිකං සමුට්ඨාපෙති නිජ්ජාදෙති, තංතංකිරියානිජ්ජාදකො වා චෙතනාසඬබ්බාතො කම්මන්තො හත්ථවලනාදිකං කිරියං සමුට්ඨාපෙති, ඵ්වං සාවජ්ජකත්තබ්බකිරියාසමුට්ඨාපකමිච්ඡාකම්මන්තජ්ජභානෙන සම්මාකම්මන්තො නිරවජ්ජස්ස කත්තබ්බස්ස නිරවජ්ජාකාරෙන සමුට්ඨාපනකිච්චවා හොතීති ආහ – “සම්මාසමුට්ඨාපනලක්ඛණො”ති. සම්පයුත්තධම්මානං වා උක්ඛිපනං සමුට්ඨාපනං කායිකකිරියාය භාරුක්ඛිපනං විය. සම්මාවොදාපනලක්ඛණොති ජීවමානස්ස පුග්ගලස්ස, සම්පයුත්තධම්මානං වා ජීවිතින්ද්‍රියවුත්තියා, ආජීවස්සෙව වා සම්මදෙව සොධනං වොදාපනං ලක්ඛණං එතස්සාති සම්මාවොදාපනලක්ඛණො. අථ වා කායවාචානං ඛන්ධසන්තානස්ස ව සංකිලෙසභූතමිච්ඡාආජීවජ්ජභානෙන සම්මාආජීවො “වොදාපනලක්ඛණො”ති වුත්තො. සම්මාවායාමසතිසමාධිසු චත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

පඤ්ඤාය කුසලානං ධම්මානං පුබ්බච්චගමභාවතො සබ්බෙසි අකුසලා ධම්මා තස්සා පටිපක්ඛාවාති වුත්තං – “අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධි”න්ති. අථ වා අත්තනො පච්චනීකකිලෙසා දිට්ඨෙකට්ඨා අවිජ්ජාදයො පඤ්ඤාය උපුපච්චනීකභාවතො. පස්සතීති පස්සන්ති විය හොති විබන්ධාභාවතො. තෙනාහ – “තජ්ජට්ඨිඡාදක...පෙ.... අසම්මොහතො”ති. සම්මාසඬකජ්ජාදිනං මිච්ඡාසඬකජ්ජාදයො උපුච්චපච්චනීකාති ආහ – “සම්මාසඬකජ්ජාදයො...පෙ.... පජ්හන්ති”ති. තථෙථාති ඉමිනා අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිත්ති ඉමමත්ථං අනුකඬ්ඨති. විසෙසතොති සම්මාදිට්ඨියා වුත්තකිච්චතො විසෙසෙන. එත්ථාති එතෙසු සම්මාසඬකජ්ජාදීසු.

එසා සම්මාදිට්ඨී නාමානි ලොකියං ලොකුත්තරඤ්ච එකජ්ඣං කත්වා වදන්
මිස්සකතාභාවතො. තෙනාහ – “පුබ්බභාගෙ”ති ආදි. එකාරම්මණා
නිබ්බානාරම්මණත්තා. කිව්වතොති පුබ්බභාගෙ දුක්ඛාදිහි ඤාණෙන
කාතබ්බකිව්වස්ස ඉධ නිප්පත්තිතො, ඉමස්සෙව වා ඤාණස්ස
දුක්ඛාදිප්පකාසනකිව්වතො. වත්තාරි නාමානි ලහති
දුක්ඛපරිඤ්ඤාදිවතුකිව්වසාධනතො. තිණි නාමානි ලහති
කාමසඬකප්පාදිප්පහානකිව්වනිප්පත්තිතො. සික්ඛාපදවිහඬගෙ (විහ. 703 ආදයො)
“විරතිවෙනනා තංසම්පයුත්තා ව ධම්මා සික්ඛාපදානි”ති වුත්තානි, තත්ථ පධානානං
විරතිවෙනනානං වසෙන “විරතියොපි භොන්ති වෙනනාදයොපි”ති ආහ. “සම්මා
වදන් එතායා”ති ආදිනා අත්ථසම්භවතො සම්මාචාචාදයො තයො විරතියොපි
භොන්ති වෙනනාදයොපි. මුසාවාදාදිහි විරමණකාලෙ විරතියො,
සුභාසිතාදිචාචාභාසනාදිකාලෙ වෙනනාදයො යොජෙතබ්බා. මග්ගක්ඛණෙ පන
විරතියොව මග්ගලක්ඛණප්පත්තිතො. න හි වෙනනා නියානසභාවා. අථ වා එකස්ස
ඤාණස්ස දුක්ඛාදිඤාණතා විය එකාය විරතියා මුසාවාදාදිවිරතිභාවො විය ව එකාය
වෙනනාය සම්මාචාචාදිකිව්වත්තයසාධනසභාවා සම්මාචාචාදිභාවාසිද්ධිතො
“මග්ගක්ඛණෙ විරතියොචා”ති වුත්තං.

වත්තාරි නාමානි ලහතිති වතුසම්මප්පධානවතුසතිපට්ඨානවසෙන ලහති.
මග්ගක්ඛණෙති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධි
එවාති යදිපි සමාධිඋපකාරකානං.
අහිනිරොපනානුමප්පනසම්පියායනබ්බහනසන්තසුඛානං විතක්කාදීනං වසෙන වතුහි
ඤානෙහි සම්මාසමාධි විහත්තො, තථාපි වායාමො විය
අනුප්පන්තාකුසලානුප්පාදනාදිවතුචායාමකිව්වං, සති විය ව
අසුභාසුඛානිච්චානත්තෙසු කායාදීසු සුභාදිසඤ්ඤාපහානලක්ඛණං වතුසතිකිව්වං,
එකො සමාධි වතුප්ඤානසමාධිකිව්වං න සාධෙතීති පුබ්බභාගෙපි
පඨමප්ඤානසමාධි, පඨමප්ඤානසමාධි එව මග්ගක්ඛණෙපි, තථා පුබ්බභාගෙපි
වතුත්ථප්ඤානසමාධි, වතුත්ථප්ඤානසමාධි එව මග්ගක්ඛණෙපිති අත්ථො.

“කිං පනායං මග්ගධම්මානං දෙසනානුක්කමො, කෙවලං චාචාය
කමවත්තිනිභාවතො, උදාහු කඤ්චි විසෙසං උපාදායා”ති විචාරණායං කඤ්චි
විසෙසං උපාදායාති දස්සෙන්නො ආහ – “ඉමෙසු”ති ආදි. තත්ථ භාවනානුභාවා
හිතඵලාය සාතිසයං තික්ඛවිසදභාවප්පත්තියා අව්ජරියබ්බතසමත්ථතායොගෙන
සබ්බසො පටිපක්ඛවිධමනෙන යාථාවතො ධම්මසභාවබොධනෙන ව සම්මාදිට්ඨියා
බහුකාරතා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ – “අයං හී”ති ආදි.

තස්සාති සම්මාදිට්ඨියා. බහුකාරොති ධම්මසම්පට්ඨෙධෙ බහුපකාරො. ඉදානි
තමත්ථං උපමාහි විභාවෙතුං, “යථා හී”ති ආදි වුත්තං.

වච්චෙදස්ස කාරකො විතක්කො
සාවජ්ජානවජ්ජවච්චෙදනිවත්තනප්පවත්තනාකාරාය සම්මාචාචායපි උපකාරකො

එවැනි ආහ - “ස්වායං...පෙ.... සම්මාවාචායපි උපකාරකො”ති. සම්මාසඬකප්පො
හි සච්චවාචාය චිරතිවාචායපි විසෙසපච්චයො
මිච්ඡාසඬකප්පනදෙකට්ඨකිලෙසප්පහානනො.

සංවිදහිත්වාතිආදිසු සම්මා විදහනං කම්මන්තස්පයොජනඤ්ච
එකන්තානවජ්ජවචිකායකම්මවසෙන ඉච්ඡිතබ්බන්ති චිරතිවාචාවසෙන සංවිදහනං
චිරතිකම්මන්තස්සෙව පයොජනඤ්ච නිදස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. එවං හිස්ස
සම්මාවාචාය සම්මාකම්මන්තස්සාපි බහුකාරතා ජොතිතා සියා. වච්ඡෙදනියාමිකා හි
වච්ඡුවචරිතචිරති කායිකකිරියනියාමිකාය කායදුච්චරිතචිරතියා උපකාරිකා. තථා හි
විසංවාදනාදිමිච්ඡාවාවතො අචිරතො මිච්ඡාකම්මන්තතොපි න චිරමනෙව. යථාහ -
“එකං ධම්මං අතීතස්ස...පෙ.... නත්ථි පාපං අකාරිය”න්ති. තස්මා
අවිසංවාදනාදිසම්මාවාචාය යිතො සම්මාකම්මන්තමිපි පුරෙතියෙවාති
වච්ඡුවචරිතචිරති කායදුච්චරිතචිරතියා උපකාරිකා.

යස්මා ආජීවපාරිසුද්ධි නාම දුස්සිලාප්පහානපුබ්බිකා, තස්මා
සම්මාවාචාකම්මන්තානන්තරං සම්මාආජීවො දෙසිතොති දස්සෙතුං - “චතුබ්බිධං
පනා”තිආදි වුත්තං. එත්තාවතාති පරිසුද්ධසිලාජීවිකාමත්තෙන. ඉදං චිරියන්ති
චතුසම්මප්පධානචිරියං.

චිරියාරම්භොපි සම්මාසතිපරිග්ගහිතො එව නිබ්බානාවහො, න කෙවලොති
දස්සෙතුං - “තතො”තිආදි වුත්තං. සුපට්ඨිතාති බහිද්ධාවික්ඛෙපං පහාය සුට්ඨු
උපට්ඨිතා කාතබ්බා. සමාධිස්ස උපකාරධම්මා නාම
යථාවුත්තවත්ථුච්ඡෙදකිරියාදයො. තප්පට්පක්ඛතො අනුපකාරධම්මා වෙදිතබ්බා.
ගතියොති නිජ්ජත්තියො. සමන්වෙසිත්වාති සම්මා පරියෙසිත්වා.

427. යථා ඉත්ථිසු කථා පවත්තා අධිත්ථිති වුවචති, එවං අත්තානං අධිකිච්ච
පවත්තා අජ්ඣත්තං. “එවං පවත්තමානා මයං ‘අත්තා’ති ගහණං ගමිස්සාමා”ති
ඉමිනා විය අධිප්පායෙන අත්තානං අධිකිච්ච උද්දිස්ස පවත්තා
සත්තසන්තතිපරියාපන්තා අජ්ඣත්තං. තස්මිං අජ්ඣත්තරූපෙ, අත්තතො
කෙසාදිවත්ථුකෙ කසිණරූපෙති අත්ථො. පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤීති
පරිකම්මකරණවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී, න අප්පනාවසෙන. න හි
පටිභාගනිමිත්තාරම්මණා අප්පනා අජ්ඣත්තවිසයා සම්භවති. තං පන අජ්ඣත්තං
පරිකම්මවසෙන ලද්ධං කසිණනිමිත්තං අවිසුද්ධමෙව හොති, න බහිද්ධා
පරිකම්මවසෙන ලද්ධං විය විසුද්ධං. තෙනාහ - “තං පනා”තිආදි.

යස්සෙවං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උප්පන්නන්ති යස්ස පුග්ගලස්ස එවං
වුත්තප්පකාරෙන අජ්ඣත්තං පරිකම්මං ජාතං. නිමිත්තං පන බහිද්ධාති
පටිභාගනිමිත්තං සසන්තතිපරියාපන්තං න හොතීති බහිද්ධා. පරිත්තානීති
යථාලද්ධාති සුප්පසරාවමත්තාති. තෙනාහ - “අවධිඪිතානී”ති. පරිත්තවසෙනෙවාති
වණ්ණවසෙන ආහොගෙ විජ්ජමානෙපි පරිත්තවසෙනෙව ඉදං අභිභායතනං වුත්තං.

පරිත්තතා හෙත්ථ අභිභවනස්ස කාරණං. වණ්ණාභොගෙ සතිපි අසතිපි අභිභවතීති අභිභු, පරිකම්මං, ඤාණං වා. අභිභු ආයතනං එතස්සාති අභිභායතනං, ඤානං. අභිභවිතබ්බං වා ආරම්මණසංඛ්ඛාතං ආයතනං එතස්සාති අභිභායතනං. අථ වා ආරම්මණාභිභවනතො අභිභු ව තං ආයතනඤ්ච යොගිතො සුඛවිසෙසානං අධිට්ඨානභාවතො මනායතනධම්මායතනභාවතො වාති සසම්පයුත්තජ්ඣානං අභිභායතනං. අභිභායතනභාවනා නාම තික්ඛපඤ්ඤස්සෙව සම්භවති, න ඉතරස්සාති ආහ – “ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො”ති. අභිභවිත්වා සමාපජ්ජතීති එත්ථ අභිභවනං සමාපජ්ජනඤ්ච උපචාරජ්ඣානාධිගමනසමන්තරමෙව අප්පනාඤානුප්පාදනන්ති ආහ – “සහ නිමිත්තූප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙති”ති. සහ නිමිත්තූප්පාදෙනාති ව අප්පනාපරිවාසාභාවස්ස ලක්ඛණවචනමෙතං. යො බ්ඡ්පාභිඤ්ඤාති වුච්චති, තතොපි ඤාණුත්තරස්සෙව අභිභායතනභාවනා. එත්ථාති එතස්මිං නිමිත්තෙ. අප්පනං පාපෙතීති භාවනාඅප්පනං නෙති.

එත්ථ ව කෙවි “උප්පන්නෙ උපචාරජ්ඣානෙ තං ආරබ්භ යෙ හෙට්ඨිමන්තෙන ද්වෙ තයො ජවනවාරා පවත්තන්ති, තෙ උපචාරජ්ඣානපක්ඛිකා එව, තදන්තරං භවච්ඡිගපරිවාසෙන උපචාරසෙවනාය ව විනා අප්පනා හොති, සහ නිමිත්තූප්පාදෙනෙව අප්පනං පාපෙති”ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. න හි පාරිවාසිකපරිකම්මෙන අප්පනාවාරො ඉච්ඡිතො, නාපි මහග්ගතජ්ජමාණජ්ඣානෙසු විය උපචාරජ්ඣානෙ එකන්තතො පච්චවෙක්ඛණා ඉච්ඡිතබ්බා. තස්මා උපචාරජ්ඣානාධිගමනො පරං කතිපයභවච්ඡිගචිත්තාවසානෙ අප්පනං පාපුණන්තො “සහ නිමිත්තූප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙති”ති වුත්තො. සහ නිමිත්තූප්පාදෙනාති ව අධිජ්ජායිකමිදං වචනං, න නීතත්ථං, තත්ථ අධිජ්ජායො වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො. න අන්තොසමාපත්තියං තදා තථාරූපස්ස ආභොගස්ස අසම්භවතො. සමාපත්තීතො වුට්ඨිතස්ස ආභොගො පුබ්බභාගභාවනාවසෙන ඤානක්ඛණෙ පවත්තං අභිභවනාකාරං ගහෙත්වා පවත්තොති දට්ඨබ්බං. අභිධම්මට්ඨකථායං පන “ඉමිනාස්ස පුබ්බාභොගො කලීතො”ති වුත්තං. අන්තොසමාපත්තියං තදා තථා ආභොගාභාවෙ කස්මා ඤානසඤ්ඤායපිති වුත්තන්ති ආහ – “අභිභවසඤ්ඤා භිස්ස අන්තොසමාපත්තියමපි අත්ථි”ති.

වඨ්ඨිතජ්ජමාණානීති විපුලජ්ජමාණානීති අත්ථො, න එකච්ඡුලද්වච්ඡුලාදිවඨ්ඨිං පාපිතානි තථා වඨ්ඨිතස්සෙවෙත්ථ අසම්භවතො. තෙනාහ – “මහන්තානී”ති. හත්තවඨ්ඨිතකන්ති භුඤ්ජනභාජනෙ වඨ්ඨෙත්වා දින්නං හත්තං, එකාසනෙ පුරිසෙන භුඤ්ජිතබ්බහත්තතො උපඨ්ඨහත්තන්ති අත්ථො.

රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථිති රූපසඤ්ඤී, න රූපසඤ්ඤී අරූපසඤ්ඤී. සඤ්ඤාසීසෙන ඤානං වදති. රූපසඤ්ඤාය අනුප්පාදනමෙවෙත්ථ අලාභිතා. ඛනිද්ධාව උප්පන්නන්ති ඛනිද්ධාවත්ථුස්මිංයෙව උප්පන්නං. එත්ථ ව –

“අප්ඤ්ඤානං රූපසඤ්ඤාදි ඛණිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානි
සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි. අප්ඤ්ඤානං රූපසඤ්ඤාදි ඛණිද්ධා රූපානි පස්සති
අප්පමාණානි සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි. අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදි ඛණිද්ධා රූපානි
පස්සති පරිත්තානි සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි. අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදි ඛණිද්ධා
රූපානි පස්සති අප්පමාණානි සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි”ති (දී. නි. 3.338, 358;
අ. නි. 8.65; 10.29) –

එවමිධ වත්තාරි අභිභායනනානි ආගතානි. අභිධම්මෙ (ධ. ස. 244-245) පන
“අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදි ඛණිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානි සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි,
අප්පමාණානි සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි”ති එවමාගතානි. තත්ථ ච කාරණං
අභිධම්මට්ඨකථායං චුත්තමෙව. තථා හි චුත්තං අට්ඨසාලිනියං (ධ. ස. අට්ඨ. 204) –

“කස්මා පන යථා සුත්තන්තෙ ‘අප්ඤ්ඤානං රූපසඤ්ඤාදි ඵකො ඛණිද්ධා
රූපානි පස්සති පරිත්තානි’ති ආදි චුත්තං, එවං අවත්වා ඉධ චතුසුපි
අභිභායනනෙසු අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදිතාව චුත්තානි. අප්ඤ්ඤානරූපානං
අනභිභවනීයතො. තත්ථ චා හි ඉධ චා ඛණිද්ධා රූපානෙව අභිභවිතඛිබානි,
තස්මා තානි නියමතො වත්තඛිබානි”ති.

තත්‍රාපි ඉධපි චුත්තානි “අප්ඤ්ඤානං රූපසඤ්ඤාදි අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදිනි ඉදං
පන සත්ථු දෙසනාවිලාසමත්තමෙවා”ති. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො – ඉධ
චණ්ණාභොගරහිතානි සහිතානි ච සබ්බානි පරිත්තානි සුවණ්ණදුඛ්ඛණ්ණානි
අභිභුයානි. පරියායකථා හි සුත්තන්තදෙසනානි. අභිධම්මෙ පන
නිප්පරියායදෙසනත්තා චණ්ණාභොගරහිතානි විසුං චුත්තානි, තථා සහිතානි. අත්ථි
හි උභයත්ථ අභිභවනවිසෙසොති. තථා ඉධ පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛානම්පි
අභිභවනපරියායො අත්ථිති “අප්ඤ්ඤානං රූපසඤ්ඤාදි”ති ආදිනා
පට්මදුක්ඛයඅභිභායනනෙසු පට්මවිමොක්ඛො, තතියචතුත්ථඅභිභායනනෙසු
දුක්ඛයවිමොක්ඛො, චණ්ණාභිභායනනෙසු තතියවිමොක්ඛො ච අභිභවනපත්තිතො
සඬගහිතො. අභිධම්මෙ පන නිප්පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛාභිභායනනානි
අසඬකරතො දෙසෙතුං විමොක්ඛෙ වජ්ජෙත්වා අභිභායනනානි කථිතානි. සබ්බානි ච
විමොක්ඛකිච්චානි ක්‍රියානානි විමොක්ඛදෙසනායං චුත්තානි. තදෙනං “අප්ඤ්ඤානං
රූපසඤ්ඤාදි”ති ආගතස්ස අභිභායනනද්වයස්ස අභිධම්මෙ අභිභායනනෙසු
අවචනතො “රූපි රූපානි පස්සති”ති ආදීනඤ්ච
සබ්බවිමොක්ඛකිච්චසාධාරණචචනභාවතො වචත්ථානං කතන්ති විඤ්ඤායති.

අප්ඤ්ඤානරූපානං අනභිභවනීයතොනි ඉදං අභිධම්මෙ කත්ථවිපි
“අප්ඤ්ඤානරූපානි පස්සති”ති අවත්වා සබ්බත්ථ යං චුත්තං – “ඛණිද්ධා රූපානි
පස්සති”ති, තස්ස කාරණචචනං. තෙන යං අඤ්ඤාභෙතුකං සුත්තන්තෙ “ඛණිද්ධා
රූපානි පස්සති”ති වචනං, තං තෙන භෙතුනා චුත්තං. යං පන දෙසනාවිලාසභෙතුකං
අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදිතාය එව අභිධම්මෙ වචනං, න තස්ස අඤ්ඤා කාරණං
මග්ගිතඛිබන්ති දස්සෙති. අප්ඤ්ඤානරූපානං අනභිභවනීයතා ච තෙසං

බහිද්ධාරූපානං විය අවිභූතත්තා. දෙසනාවිලාසො ව යථාචුත්තවචන්ථානවසෙන
 වෙදිතබ්බො වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන විජ්ජමානපරියායකථනභාවතො.
 දෙසනාවිලාසො හි නාම වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විජ්ජමානස්ස ව පරියායස්ස
 විභාවනං, න යස්ස කස්සපි, තස්මා “ඉධ පරියායදෙසනත්තා” තිආදිනා
 චුත්තජ්ජකාරං වචන්ථානං දෙසනාවිලාසනිබන්ධනන්ති දට්ඨබ්බං.

සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානීති එතෙනෙව සිද්ධත්තා න නීලාදිඅභිභායතනානි
 වත්තබ්බානීති වෙ? න නීලාදිසු කතාධිකාරානං නීලාදිභාවස්සෙව
 අභිභවනකාරණත්තා. න හි තෙසං පරිසුද්ධාපරිසුද්ධවණ්ණානං පරිත්තතා
 අප්පමාණතා වා අභිභවනකාරණං, අථ බො නීලාදිභාවො එවාති. එතෙසු ව
 පරිත්තාදිකසිණරූපෙසු යංයංවර්තස්ස ඉමානි අභිභායතනානි ඉජ්ඣන්ති, තං
 දස්සෙතුං – “ඉමෙසු පනා” තිආදි චුත්තං.

සබ්බසඬ්ඛානිකවසෙනාති නීලවණ්ණනීලනිදස්සනනීලනිභාසානං
 සාධාරණවසෙන. වණ්ණවසෙනාති සභාවචණ්ණවසෙන. නිදස්සනවසෙනාති
 පස්සිතබ්බතාවසෙන, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණවීරියා ගහෙනබ්බතාවසෙන. ඔභාසවසෙනාති
 සප්පභාසතාය අවභාසනවසෙන. වණ්ණධාතුයා වාති
 අඤ්ජනරජතවත්ථාදිවණ්ණධාතුයා. ලොකියානෙව රූපාවචරජ්ඣානභාවතො.

435. රූපීති එත්ථ යෙනායං සසන්තතිපරියාපන්නෙන රූපෙන සමන්තාගතො,
 තං යස්ස ඥානස්ස හෙතුභාවෙන විසිට්ඨරූපං හොති. යෙන විසිට්ඨෙන රූපීති
 චුච්චෙය්‍ය, තදෙව සසන්තතිපරියාපන්නරූපනිමිත්තං ඥානං. ඉධ පන පරමත්ථතො
 රූපිභාවසාධකන්ති ආහ – “අජ්ඣන්තං කෙසාදිසු” තිආදි. රූපජ්ඣානං රූපන්ති
 උත්තරපදලොපෙන චුත්තං – “රූපුපපත්තියා” තිආදිසු (ධ. ස. 160-161, 185-190
 ආදයො, 244-245 ආදයො; විහ. 625) විය.

සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති අයං තතියවිමොක්ඛො. ඉධ
 සුපරිසුද්ධනීලාදිවණ්ණකසිණජ්ඣානවසෙන චුත්තොති දස්සෙත්වා ඉදානි
 පටිසම්භිදාපාළියං තස්ස බ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානවසෙන ආගතභාවං දස්සෙතුං –
 “පටිසම්භිදාමග්ගෙ පනා” තිආදි ආරද්ධං. ඉධ පන උපරිපාළියංයෙව බ්‍රහ්මවිහාරානං
 ආගතත්තා තං නයං පටික්ඛිපිත්වා පරිසුද්ධනීලාදිවණ්ණකසිණවසෙනෙව
 සුභවිමොක්ඛො අනුඤ්ඤාතො.

443. පරිකම්මපථවියාපීති අකතාය වා කතාය වා
 දළ්භමණ්ඩලාදිසඬ්ඛාතපරිකම්මපථවියාපි. උග්ගහනිමිත්තාදීනං පථවිකසිණන්ති
 නාමං නිස්සිතෙ නිස්සයවොහාරවසෙන චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, යථා “මඤ්චා
 උක්කුට්ඨිං කරොන්ති” ති.

සීලානීති පාතිමොක්ඛසංවරාදීනි වත්තාරි සීලානි. සොධෙත්වාති අනාපජ්ජනෙන
 ආපන්නචුට්ඨාපනෙන කිලෙසෙහි අප්පට්ඨිලනෙන ව විසොධෙත්වා. තිවිධඤ්ඤි
 සීලස්ස විසොධනං නාම – අනාපජ්ජනං ආපන්නචුට්ඨාපනං කිලෙසෙහි ව

අප්පට්ඨිලනන්ති. කම්මට්ඨානභාවනං පරිබුන්ධෙනි උපරොධෙනි පවත්තිතුං න දෙනිති පලිබොධො රකාරස්ස ලකාරං කත්වා, පරිබන්ධොති අත්ථො. උපවිජිත්ථිත්වාති සමාපන්නෙන සඬගාභණෙන වා උපරුන්ධිත්වා, අපලිබොධං කත්වාති අත්ථො. කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකමිත්වාති –

“පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ව වචනක්ඛමො;
ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො වට්ඨානෙ නියොජකො”ති. (අ. නි. 7.37) –

එවමාදිගුණසමන්තාගතං එකන්තහිතෙසිං වුද්ධිපක්ඛෙ යිතං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකමිත්වා.

අනනුරූපං විහාරන්ති අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්තාගතං. වුත්තඤ්ඤෙනං අට්ඨකථාසු –

“මහාවාසං නවාවාසං, ජරාවාසඤ්ච පන්ථනිං;
සොණ්ඩිං පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච, එලං පත්ථිතමෙව ව.

“නගරං දාරුනා ඛෙත්තං, විසභාගෙන පට්ටනං;
පච්චන්තසීමා සප්පායං, යත්ථ මිත්තො න ලබ්භති.

“අට්ඨාරසෙතානි යානානි, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො;
ආරකා පරිවජ්ජෙයා, මග්ගං සප්පට්ඨයං යථා”ති. (විසුද්ධි. 1.52);

අනුරූපෙති ගොචරගාමතො නාතිදුරනව්වාසන්නතාදීහි පඤ්චහි අඩගෙහි සමන්තාගතෙ. වුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා –

“කථඤ්ච, හික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතං භොති? ඉධ,
හික්ඛවෙ, සෙනාසනං නාතිදුරං භොති නව්වාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නං
දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ගොසං
අප්පඩංසමකසවාතාතපසරිසපසම්ඵස්සං. තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ
විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙන උප්පජ්ජන්ති
වීරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා. තස්මිං ඛො පන
සෙනාසනෙ ථෙරා හික්ඛු විහරන්ති බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා
මාතිකාධරා. තෙ කාලෙන කාලං උපසඬකමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්භති ‘ඉදං,
භන්තෙ, කථං ඉමස්ස කො අත්ථො’ති. තස්ස තෙ ආයස්මන්තො
අච්චටඤ්චෙව විවරන්ති, අනුත්තානිකතඤ්ච උත්තානිං කරොන්ති,
අනෙකවිහිතෙසු ව කඬ්ඛායානියෙසු ධම්මෙසු කඬ්ඛං පටිවිනොදෙන්ති. එවං
ඛො, හික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඩ්ගසමන්තාගතං භොති”ති (අ. නි. 10.11).

එත්ථ ව නාතිදුරං නව්වාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නන්ති එකං අඩගං, දිවා
අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ගොසන්නි එකං,

අප්පඨංසමකසවාතාතපසරීපසම්ඵස්සන්ති එකං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ
 විහරන්තස්ස...පෙ.... පරික්ඛාරාති එකං, තස්මිං බො පන සෙනාසනෙ
 ටෙරා...පෙ.... කඨිබං පටිවිනොදෙන්තිති එකන්ති එවං පඤ්චඩගානි වෙදිතඛිබානි.

බුද්දකපලිබොධං උපච්ඡින්නදිත්වාති දීඝකෙසනබලොමානං ඡෙදනෙන
 විවරකම්මවිවරරජනපත්තපචනමඤ්චපීඨාදියොධනවසෙන බුද්දකපලිබොධං
 උපච්ඡින්නදිත්වා.

453. උද්ධුමාතකාදීසුති එත්ථ ආදි-සද්දෙන

විනීලකච්ඡුබ්බකච්චිඡ්ද්දකච්චික්ඛායිතකහතච්චික්ඛිත්තකලොහිතකපුළුවකඅට්ඨිකානං
 සඬගහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ භස්සා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා
 යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන සුනභාවෙන ධුමාතත්තා උද්ධුමාතං, උද්ධුමාතමෙව
 උද්ධුමාතකං, පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමාතන්ති උද්ධුමාතකං, තථාරූපස්ස
 ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං. විනීලං වුවචති විපරිහින්නනීලවණ්ණං, විනීලමෙව
 විනීලකං, පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකං, මංසුස්සදට්ඨානෙසු
 රත්තවණ්ණස්ස, පුබ්බසන්තිවයට්ඨානෙසු සෙනවණ්ණස්ස, යෙභුයොන ව
 නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානෙ නීලසාටකපාරුතස්සෙව ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං.
 පරිහින්නට්ඨානෙසු විස්සන්දමානපුබ්බං විපුබ්බං, විපුබ්බමෙව විපුබ්බකං,
 පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති විපුබ්බකං, තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙනං
 අධිවචනං. විච්ඡිද්දං වුවචති ද්විධා ඡින්දනෙන අපධාරිතං, විච්ඡිද්දමෙව විච්ඡිද්දකං,
 පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං විච්ඡිද්දන්ති විච්ඡිද්දකං, වෙමජ්ඣෙ ඡින්තස්ස
 ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං. ඉතො ව එත්තො ව විවිධාකාරෙන සොණසිඬගාලාදිහි
 බායිතං වික්ඛායිතං, වික්ඛායිතමෙව වික්ඛායිතකං, පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං
 වික්ඛායිතන්ති වික්ඛායිතකං, තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං.

විවිධා බිත්තං වික්ඛිත්තං, වික්ඛිත්තමෙව වික්ඛිත්තකං, පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං
 වික්ඛිත්තන්ති වික්ඛිත්තකං, අඤ්ඤාන භත්ථං, අඤ්ඤාන පාදං, අඤ්ඤාන සීයන්ති
 එවං තතො තතො වික්ඛිත්තස්ස ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං. හතඤ්ච තං
 පුරිමනයෙනෙව වික්ඛිත්තකඤ්චාති හතවික්ඛිත්තකං, කාකපදාකාරෙන
 අඬගපච්චඩගෙසු සත්ථෙත හනිත්වා චුත්තනයෙනෙව වික්ඛිත්තස්ස
 ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං. ලොහිතං කිරති වික්ඛිපති ඉතො විතො ව පග්ගරතිති
 ලොහිතකං, පග්ගරිතලොහිතමක්ඛිත්තස්ස ඡවසරීරස්සෙනං අධිවචනං. පුළවා
 වුවචන්ති කිමයො, පුළුවෙ කිරතිති පුළුවකං, කිම්පරිපුණ්ණස්ස ඡවසරීරස්සෙනං
 අධිවචනං. අට්ඨියෙව අට්ඨිකං, පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං අට්ඨිති අට්ඨිකං,
 අට්ඨියඬලිකායපි එකට්ඨිකස්සපි එතං අධිවචනං. ඉමෙසු දසසු අසුහෙසු
 පයමජ්ඣානමෙව උප්පජ්ජති, න දුතියාදීති. තෙනාහ – ඉධ “පයමජ්ඣානසහගතා
 සඤ්ඤා”ති. තථා හි අපරිසණ්ඨිතජලාය සීඝසොතාය නදියා අරිත්තබලෙනෙව නාවා
 තිට්ඨති, විනා අරිත්තෙන න සක්කා යපෙතො. එවමෙවං දුබ්බලත්තා ආරම්මණස්ස
 විතක්කබලෙනෙව විත්තං එකග්ගං හුත්වා තිට්ඨති, විනා විතක්කෙන න සක්කා

යපෙනු. තස්මා පයමජ්ඣානමෙවෙත්ථ හොති, න දුතියාදීති. ආරම්මණස්ස දුබ්බලතා වෙත්ථ පටිකුලභාවෙන චිත්තං යපෙනුං අසමත්ථතා.

“රුක්ඛො මනො, ලොභං මත” න්තිආදීසු යං ඛන්ධජ්ජඛන්ධං උපාදාය රුක්ඛාදිසමඤ්ඤා, තස්මිං අනුපච්ඡින්නෙපි අල්ලතාදිවිගමනං නිස්සාය මතචොභාරො සම්මුතිමරණං. සඬ්ඛාරානං ඛණ්ඩගසඬ්ඛාරානං ඛණ්ඩකමරණං. සමුච්ඡේදමරණන්ති අරහතො සන්තානස්ස සබ්බසො උච්ඡේදභූතං මරණං. විපස්සනාභාවනාවසෙන වෙතං වුත්තං. මරණානුස්සතිභාවනායං පන තිව්ධම්පෙන නාධිජ්ජෙන අසංවෙගවත්ථුතො අනුපට්ඨහනතො අබාහුල්ලතො ව. මරණානුස්සතිසඤ්ඤි එකෙන භවෙන පරිච්ඡින්නස්ස ජීවිතින්ද්‍රියජ්ජඛන්ධස්ස විච්ඡේදො මරණන්ති අධිජ්ජෙනො සංවෙගවත්ථුතො උපට්ඨහනතො බාහුල්ලතො ව. ඉදානි ඉමමෙව මරණං සන්ධාය විකජ්ජන්තරං දස්සෙන්නො, “හෙට්ඨා වුත්තලක්ඛණා වා” තිආදිමාහ.

අසිතපිතාදිහෙදෙති අසිතපිතබාධිතසාධිතජ්ජහෙදෙ, අසිතබ්බබාදිතබ්බසාධිතබ්බවිභාගෙති අත්ථො කාලහෙදවචනිච්ඡාය අභාවතො යථා “දුද්ධ” න්ති. කබලං කරියතීති කබලිකාරො, ආහරියතීති ආභාරො, කබලිකාරො ව සො ආභාරො වාති කබලිකාරාභාරො. වත්ථුවසෙන වෙතං වුත්තං. සවත්ථුකො එව හි ආභාරො ඉධ කම්මට්ඨානභාවෙන අධිජ්ජෙනො. ඔජාලක්ඛණො පන ආභාරො ඔජට්ඨමකං රූපං ආහරතීති ආභාරොති වුච්චති. සො ඉධ නාධිජ්ජෙනො පටිකුලාකාරග්ගහණස්ස අසම්භවතො. නව පටිකුලානීති ගමනපරියෙසනපරිභොගාසයනිදානඅපරිපක්කපරිපක්කඵලනිස්සන්දජ්ජපටිකුලවසෙන නව පටිකුලානි. සමක්ඛන්දජ්ජපටිකුලං පන පරිභොගාදීසු ලබ්භමානත්තා ඉධ විසුං න ගහිතං, අඤ්ඤා තෙන සද්ධිං “දස පටිකුලානී” ති වත්තබ්බං. විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.303-304) පන සමක්ඛන්දං පරිභොගාදීසු ලබ්භමානම්පි නිස්සන්දවසෙන විසෙසතො පටිකුලන්ති විසුං ගහෙත්වා දසභාකාරෙහි පටිකුලතා වුත්තා.

උජ්ජජනකසඤ්ඤන්ති පටිකුලාකාරග්ගහණවසෙන උජ්ජජනකසඤ්ඤං. සඤ්ඤාසද්දො වායං “රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා” තිආදීසු (සං. නි. 3.57) සඤ්ජානනලක්ඛණෙ ධම්මෙ ආගතො, “අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා” තිආදීසු විපස්සනාය ආගතො, “උද්ධුමානකසඤ්ඤාති වා සොපාකරූපසඤ්ඤාති වා ඉමෙ ධම්මා එකට්ඨා, උදාහු නානට්ඨා” තිආදීසු සමථෙ ආගතො. ඉධ පන සමථස්ස පරිකම්මෙ දට්ඨබ්බො. ආභාරෙහි පටිකුලාකාරග්ගහණං, තජ්ජභාවිතං වා උපචාරජ්ඣානං ඉධ “ආභාරෙ පටිකුලසඤ්ඤා” ති අධිජ්ජෙනං.

උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤන්ති නිබ්බන්දනාකාරෙන උජ්ජජනකසඤ්ඤං. අනිච්චසඤ්ඤන්ති එත්ථ අනිච්චං ඛන්ධපඤ්චකං උජ්ජාදවයඤ්ඤාත්තභාවතො, හුත්වා අභාවතො වා, තස්මිං අනිච්චෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ අනිච්චන්ති උජ්ජජනමානා අනිච්චලක්ඛණපරිග්ගාහිකා සඤ්ඤා අනිච්චසඤ්ඤා. තෙනාහ – “පඤ්චන්තං උපාදානක්ඛන්ධාන” න්තිආදි. තත්ථ උදයො නිබ්බන්තිලක්ඛණං, වයො

හත්ථෙත පරිමද්දියමානො ඵෙණපිණ්ඩො විය විලීනං ආගච්ඡති, යථාපච්චයං පවත්තමානා සුඤ්ඤා එතෙ ධම්මමත්තාති අවසවත්තනාකාරසඬ්ඛාතං අනත්තලක්ඛණං පාකට්ඨරං හොති.

අපරඅච්ඡරාසඬ්ඛාතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

19. කායගතාසතිවග්ගවණ්ණනා

563. චෙතසා චුටොති චිත්තෙන ඵරිතො. චිත්තෙන ඵරණඤ්ච සමුද්දස්ස ද්විධා සම්භවතීති ආහ – “දුච්ඨං ඵරණ”න්තිආදි. පුරිමෙන අත්ථෙතාති “සම්පයොගවසෙන විජ්ජං හජන්ති”ති වුත්තෙන අත්ථෙත. පච්ඡිමෙනාති “විජ්ජාභාගෙ විජ්ජාකොට්ඨාසෙ වත්තන්ති”ති වුත්තෙන.

564. මහතො සංවෙගාය සංවත්තතීතිආදිසු අයං පන අපරො නයො. යාථාවතො කායසභාවජ්ජවෙදනතො මහතො සංවෙගාය සංවත්තති. අත්ථායාති දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථාය. යොගක්ඛෙමායාති චතුභි යොගෙහි ඛෙමභාවාය. සතිසම්පජඤ්ඤායාති සබ්බත්ථ සතිඅවිජ්ජවාසාය සත්තට්ඨානියසම්පජඤ්ඤාය ව. ඤාණදස්සනජ්ජට්ඨානායාති විපස්සනාඤාණාධිගමාය. විජ්ජාවිමුක්තිඵලසවිජ්ජිරියායාති තිස්සො විජ්ජා චිත්තස්ස අධිමුක්ති නිබ්බාතං වත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානීති එතෙසං පච්චක්ඛකරණාය.

584. පඤ්ඤාපට්ඨානායාතිආදිසු සොළසසු පදෙසු පඤ්ඤාපට්ඨානාය පඤ්ඤාවුද්ධියා පඤ්ඤාවෙසුල්ලාය පඤ්ඤාබාහුල්ලායාති ඉමානි වත්තාරි පඤ්ඤාවසෙන භාවවචනානි, සෙසානි ද්වාදස පුග්ගලවසෙන භාවවචනානි. සජ්ජුරිසසංසෙවොති සජ්ජුරිසානං හජනං. සද්ධම්මස්සවනන්ති තෙසං සජ්ජුරිසානං සන්තිකෙ සීලාදිජ්ජපටිපත්තිදීපකස්ස සද්ධම්මවචනස්ස සවනං. යොනිසො මනසිකාරොති සුතානං ධම්මානං අත්ථුපපරික්ඛාවසෙන උපායෙන මනසිකාරො. ධම්මානුධම්මජ්ජපටිපත්තීති ලොකුත්තරධම්මෙ අනුගතස්ස සීලාදිජ්ජපටිපදාධම්මස්ස පටිපජ්ජනං.

ජන්තං අභිඤ්ඤාඤාණානන්ති
ඉද්ධිවිධදිබ්බසොතවෙතොපරියපුබ්බෙතිවාසදිබ්බවක්ඛුආසවක්ඛයඤාණානං. තෙසත්තතීනං ඤාණානන්ති පටිසම්භිදාපාළියං (පටි. ම. 1.1-2 මාතිකා)
“සොතාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං, සුත්වාන සංවරෙ පඤ්ඤා සීලමයෙ ඤාණං”න්තිආදිතා ඤාණකථාය නිද්දිට්ඨානං සාවකසාධාරණාසාධාරණානං ඤාණානං. ඉමෙසඤ්ඤි තෙසත්තතිඤාණානං සුතමයඤාණාදීති සත්තසට්ඨිඤාණානි සාවකස්ස සාධාරණානි, “ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තෙ ඤාණං, සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං, යමකපාටිභීරෙ ඤාණං, මහාකරුණාසමාපත්තියා ඤාණං, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, අනාවරණඤාණං”න්ති (පටි. ම. 1.68-73 මාතිකා) ඉමානි ඡ අසාධාරණඤාණානි සාවකෙහි.

සත්තසත්තතීනං ඤාණානන්ති එත්ථ –

“ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඤාණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති ඤාණං. අතීතමපි අද්ධානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඤාණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති ඤාණං. අනාගතමපි අද්ධානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ඤාණං, අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණන්ති ඤාණං. යම්පිස්ස තං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, තම්පි ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති ඤාණං. භවපච්චයා ජාතීති ඤාණං...පෙ....
උපාදානපච්චයා භවොති ඤාණං, තණ්හාපච්චයා උපාදානන්ති ඤාණං, වෙදනාපච්චයා තණ්හාති ඤාණං, එස්සපච්චයා වෙදනාති ඤාණං, සලායතනපච්චයා එස්සොති ඤාණං, නාමරූපපච්චයා සලායතනන්ති ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති ඤාණං, සඬ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති ඤාණං, අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරාති ඤාණං, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඬ්ඛාරාති ඤාණං, අතීතමපි අද්ධානං අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරාති ඤාණං, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඬ්ඛාරාති ඤාණං, අනාගතමපි අද්ධානං අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරාති ඤාණං, අසති අවිජ්ජාය නත්ථි සඬ්ඛාරාති ඤාණං, යම්පිස්ස තං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, තම්පි ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති ඤාණං”න්ති –

භගවතා නිදානවග්ගෙ (සං. නි. 2.34-35) ජරාමරණාදීසු එකාදසසු පටිච්චසමුප්පාදඬ්ගෙසු පටිච්චෙකං සත්ත සත්ත කත්වා චුත්තානි සත්තසත්තතිඤාණානි.

තත්ථ ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති පච්චයාකාරඤාණං. පච්චයාකාරො හි ධම්මානං පවත්තිසඬ්ඛාතාය ඨිතියා කාරණත්තා “ධම්මට්ඨිති”ති චුච්චති, තත්ථ ඤාණං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, “ජාතිපච්චයා ජරාමරණං”න්තිආදීනා චුත්තස්සෙව ඡබ්බිධස්ස ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. ඛයධම්මන්ති ඛයගමනසභාවං. වයධම්මන්ති වයගමනසභාවං. විරාගධම්මන්ති විරජ්ජනසභාවං. නිරොධධම්මන්ති නිරුජ්ඣනසභාවන්ති අත්ථො.

ලාභොතිආදීසු ලාභොයෙව උපසග්ගෙන විසෙසෙත්වා “පටිලාභො”ති චුත්තො. පුන තස්සෙව අත්ථවිවරණවසෙන “පත්ති සම්පත්ති”ති චුත්තං. චූසනාති අධිගමනවසෙන චූසනා. සච්ඡිකිරියාති පටිලාභසච්ඡිකිරියා. උපසම්පදාති නිප්පාදනා.

සත්තන්තඤ්ච සෙක්ඛානන්ති තිස්සො සික්ඛා සික්ඛන්තීති සෙක්ඛසඤ්ඤිතානං සොතාපත්තිමග්ගට්ඨාදීනං සත්තන්තං. පුපුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස වාති නිබ්බානගාමිනියා පටිපදාය යුත්තත්තා සුන්දරට්ඨෙත කල්‍යාණසඤ්ඤිතස්ස පුපුජ්ජනස්ස. වඩ්ඪිතං වඩ්ඪනං එකායාති වඩ්ඪිතවඩ්ඪනා. යථාචුත්තානං අට්ඨන්තමපි පඤ්ඤානං වසෙන විසෙසතොව අරහතො පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤාචුද්ධියා. තථා පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය.

යස්ස කස්සවිපි විසෙසතො අනුරූපධම්මස්ස මහන්තං නාම කිව්වසිද්ධියා වෙදිතබ්බන්ති තදස්ස කිව්වසිද්ධියා දස්සෙන්නො “මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාති” තිආදිමාහ. තත්ථ අත්ථාදීනං මහන්තභාවො මහාවිසයතාය වෙදිතබ්බො, මහාවිසයතා ව තෙසං පටිසම්භිදාමග්ගෙ ආගතනායෙන වෙදිතබ්බො. සීලක්ඛන්ධස්ස පන හෙතුමහන්තතාය, පච්චයමහන්තතාය, නිස්සයමහන්තතාය, පහෙදමහන්තතාය, කිව්වමහන්තතාය, ඵලමහන්තතාය, ආනිසංසමහන්තතාය ව මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ හෙතු අලොභාදයො. පච්චයො හිරොත්තප්පසද්ධාසතිවීරියාදයො. නිස්සයො සාවකබොධිපච්චෙකබොධිනියතතා තංසමඬගිතො ව පුරිසවිසෙසා. පහෙදො වාරිත්තවාරිත්තාදිවිභාගො. කිව්වං තදඬගාදිවසෙන පටිපක්ඛවිධමනං. ඵලං සග්ගසම්පදා නිබ්බානසම්පදා ව. ආනිසංසො පියමනාපතාදි. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.9) ආකඬබ්බෙයාසුත්තාදිසු (ම. නි. 1.64 ආදයො) ව ආගතනායෙන වෙදිතබ්බො. ඉමිනා නායෙන සමාධික්ඛන්ධාදීනම්පි මහන්තතා යථාරහං නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බො. යානාට්ඨානාදීනං මහන්තභාවො පන මහාවිසයතාය වෙදිතබ්බො. තත්ථ යානාට්ඨානානං මහාවිසයතා බහුධාතුකසුත්තාදිසු ආගතනායෙන වෙදිතබ්බො.

විහාරසමාපත්තීනං මහාවිසයතා සමාධික්ඛන්ධෙ මහාවිසයතානිද්ධාරණනායෙන වෙදිතබ්බො, අරියසච්චානං සකලයානසඬගාහකතො සච්චවිහඬගෙ (විහ. 189 ආදයො) තංසංචණ්ණනාසු (විහ. අට්ඨ. 189 ආදයො) ව ආගතනායෙන, සතිපට්ඨානාදීනං සතිපට්ඨානවිහඬගාදිසු (විහ. 355 ආදයො) තංසංචණ්ණනාදිසු (විහ. අට්ඨ. 355 ආදයො) ව ආගතනායෙන, සාමඤ්ඤඵලානං මහතො හිතස්ස මහතො සුඛස්ස මහතො අත්ථස්ස මහතො යොගක්ඛෙමස්ස නිප්ඵත්තිභාවතො සන්තප්ඤ්නඅතක්කාවචරපණ්ඩිතවෙදනීයභාවතො, අභිඤ්ඤානං මහාසම්භාරතො මහාවිසයතො මහාකිව්වතො මහානුභාවතො මහානිප්ඵත්තිතො, නිබ්බානස්ස මදනිම්මදනාදිමහත්ථසිද්ධිතො ව මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො. පරිග්ගණ්හාතීති සභාවාදිතො පරිච්ඡිජ්ජ ගණ්හාති ජානාති, පටිච්ඡ්ඤාතීති අත්ථො.

පුටුපඤ්ඤාති ඵත්ථාපි චුත්තනායානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – පුටු නානාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති “අයං රූපක්ඛන්ධො නාම...පෙ.... අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො නාමා” ති ඵං පඤ්චන්තං බන්ධානං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තෙසුපි ඵකච්චෙත රූපක්ඛන්ධො...පෙ.... ඵකාදසච්චෙත රූපක්ඛන්ධො. ඵකච්චෙත වෙදනාක්ඛන්ධො...පෙ.... බහුවිධෙත වෙදනාක්ඛන්ධො. ඵකච්චෙත සඤ්ඤාක්ඛන්ධො...පෙ.... බහුවිධෙත සඤ්ඤාක්ඛන්ධො. ඵකච්චෙත සඬබ්බාරක්ඛන්ධො...පෙ.... බහුවිධෙත සඬබ්බාරක්ඛන්ධො. ඵකච්චෙත විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො...පෙ.... බහුවිධෙත විඤ්ඤාණක්ඛන්ධොති ඵං ඵකෙකස්ස බන්ධස්ස ඵකච්චාදිවසෙන අතීතාදිවසෙනපි නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති.

පුටු නානාධාතුසුති “අයං චක්ඛුධාතු නාම...පෙ.... අයං මනොවිඤ්ඤාණධාතු නාම. තත්ථ සොළස ධාතුයො කාමාවචරා, ද්වෙ වාතුභූමිකා”ති එවං ධාතුසු නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්ති. තයිදං උපාදින්නධාතුවසෙන වුත්තං. පච්චෙකඛුද්ධානඤ්ඤි ද්වින්නඤ්ච අග්ගසාවකානං උපාදින්නධාතුසු එව නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්ති, තඤ්ච ඛො එකදෙසතොව, න නිජපදෙසතො. ඛෙද්ධා අනුපාදින්නධාතූනං නානාකරණං තෙසං අවිසයොව, සබ්බඤ්ඤඛුද්ධානංයෙව පන “ඉමාය ධාතුයා උස්සන්නත්තා ඉමස්ස රුක්ඛස්ස ඛන්ධො සෙතො හොති, ඉමස්ස කාළො, ඉමස්ස මට්ඨො, ඉමස්ස බරො, ඉමස්ස බහලතවො, ඉමස්ස සුක්ඛතවො. ඉමස්ස පත්තං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන එවරූපං. ඉමස්ස පුජ්ඵං නීලං, පිතං, ලොහිතං, ඔදාතං, සුගන්ධං, දුග්ගන්ධං, මිස්සකගන්ධං. එලං බුද්දකං, මහන්තං, දීපං, වට්ඨං, සුවණ්ණං, දුබ්බණ්ණං, මට්ඨං, ඵරුසං, සුගන්ධං, දුග්ගන්ධං, මධුරං, තිත්තකං, අම්බිලං, කටුකං, කසාවං. කණ්ටකො තිබ්බිණො, අතිබ්බිණො, උජුකො, කුටිලො, තම්බො, නීලො, ලොහිතො, ඔදාතො”තිආදිනා ධාතුනානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්ති.

පුටු නානාආයතනෙසුති “ඉදං චක්ඛායතනං නාම...පෙ.... ඉදං ධම්මායතනං නාම. තත්ථ දසායතනා කාමාවචරා, ද්වෙ වාතුභූමිකා”ති එවං ආයතනනානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්ති.

පුටු නානාපටිච්චසමුප්පාදෙසුති අජ්ඣත්තඛෙද්ධාහෙදතො සන්නානහෙදතො ච නානජපහෙදෙසු පටිච්චසමුප්පාදඤ්ඤෙසු. අවිජ්ජාදිඅභිගානි හි පච්චෙකං පටිච්චසමුප්පාදසඤ්ඤිතානි. තෙනාහ – සඬ්ඛාරපිටකෙ “ද්වාදස පච්චයා ද්වාදස පටිච්චසමුප්පාදා”ති (සං. නි. ටී. 1.1.110).

පුටු නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසුති නානාසභාවෙසු නිච්චසාරාදිවරහිතෙසු සුඤ්ඤසභාවෙසු, තතො එව ඉත්ථිපුරිසඅත්තත්තනියාදිවසෙන අනුපලබ්භමානසභාවෙසු. ම-කාරො හෙත්ථ පදසන්ධිකරො.

පුටු නානාඅත්ථෙසුති අත්ථපටිසම්භිදාවිසයෙසු පච්චයුජ්ජන්නාදිනානාඅත්ථෙසු. ධම්මෙසුති ධම්මපටිසම්භිදාවිසයෙසු පච්චයාදිනානාධම්මෙසු. නිරුක්තීසුති තෙසංයෙව අත්ථධම්මානං නිද්ධාරණවචනසඬ්ඛාතෙසු නානානිරුක්තීසු. පුටු නානාපටිභානෙසුති අත්ථපටිසම්භිදාදිවිසයෙසු ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානීති තථා තථා පටිභානතො උපතිට්ඨනතො පටිභානානීති ලද්ධනාමෙසු නානාඤාණෙසු.

පුටු නානාසීලක්ඛන්ධෙසුතිආදීසු සීලස්ස පුටුත්තං නානත්තඤ්ච වුත්තමෙව, ඉතරෙසං පන වුත්තනසානුසාරෙන සුවිඤ්ඤායාත්තා පාකටමෙව. යං පන අහින්තං එකමෙව නිබ්බානං, තත්ථ උපචාරවසෙන පුටුත්තං ගහෙතබ්බන්ති ආහ – “පුටු නානාජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්මා”ති. තෙනස්ස මදනිම්මදනාදිපරියායෙන පුටුත්තං පරිදීපිතං හොති.

විප්‍රලභ අත්පොත මහත්තෙ අත්පො. මහත්තපරියායො හි විප්‍රලසද්දො.
ගම්භිරසුති සසාදිති විය මහාසමුද්දො අනුපවිතඤ්ඤාණසම්භාරෙහි
අලබ්භනොයාප්පතිට්ඨෙසු ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති විසයස්ස ගම්භිරතාය
ඤාණස්ස ගම්භිරතා විභාවිතා.

තික්ඛවිසදභාවාදිගුණෙහි අසාධාරණත්තා පරෙසං පඤ්ඤාය න සාමන්තා, අථ
බො සුච්ඡරවිච්ඡරෙති අසමන්තපඤ්ඤා ආකාරස්ස රස්සත්තං කත්වා. කෙච්ඡි
“අසමන්තපඤ්ඤා”ති පටන්ති, තෙසං යථාච්ඡත්තගුණෙහි අඤ්ඤෙහි අසාධාරණත්තා
නත්ථි එතිස්සා කායච්ඡි සමන්තන්ති අසමන්තා පඤ්ඤාති යොජනා.
අත්ථවච්ඡන්තානතොති අත්ථප්පහෙදස්ස යථාවතො සන්තිට්ඨානතො. න අඤ්ඤො
කොච්ඡි සක්කොති අභිසම්භවිතුන්ති ඤාණගතියා සම්පාපුණිතං න අඤ්ඤො කොච්ඡි
සක්කොති, තස්මා අයං සුච්ඡරවිච්ඡරෙති අසමන්තපඤ්ඤා. ඉදානි පුග්ගලන්තරවසෙන
අසමන්තපඤ්ඤං විභාවෙතං, “පුට්ඨජනකල්‍යාණකස්සා”තිආදි ආරද්ධං.

“පඤ්ඤාපහෙදකුසලො අභින්නඤාණො අධිගතප්පටිසම්භිදො
චතුර්වෙසාරජ්ජපත්තො දසබ්බධාරී පුරිසාසහො පුරිසසිහො පුරිසනාගො
පුරිසාපඤ්ඤො පුරිසධොරය්හො අනන්තඤාණො අනන්තතෙජො
අනන්තයයො අධිචො මහද්ධනො බ්බවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා
පඤ්ඤාපෙතා විනිජ්ඣාපෙතා පෙක්ඛතා පසාදෙතා. සො හි භගවා
අනුප්පන්තස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා,
අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤු මග්ගවිදු මග්ගකොච්ඡො.
මග්ගානුගාමී ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පවිජා සමන්තාගතා.

“සො හි භගවා ජානං ජානාති, පස්සං පස්සති, චක්ඛුහුතො ඤාණභූතො
ධම්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො චත්තා පවත්තා අත්ථස්ස නින්තොතා අමතස්ස දාතා
ධම්මස්සාමී තථාගතො, නත්ථි තස්ස භගවතො අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං අවිදිතං
අසවිජ්ඣතං අභස්සිතං පඤ්ඤාය. අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්තං උපාදාය
සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං
ආගච්ඡන්ති, යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ථි තං සබ්බං ජානිතබ්බං,
අත්තත්ථො වා පරත්ථො වා උභයත්ථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අත්ථො
සම්පරාධිකො වා අත්ථො උත්තානො වා අත්ථො ගම්භිරො වා අත්ථො
ගුළ්හො වා අත්ථො පටිච්ඡන්තො වා අත්ථො නෙය්‍යො වා අත්ථො නීතො
වා අත්ථො අනවජ්ජො වා අත්ථො නික්කිලෙසො වා අත්ථො වොදානො වා
අත්ථො පරමත්ථො වා අත්ථො, සබ්බං තං අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති.

“සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං
වච්ඡකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති, සබ්බං මනොකම්මං
බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්ති. අතීතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පට්ඨනං
ඤාණං, අනාගතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පට්ඨනං ඤාණං, පච්චුප්පන්තෙ
බුද්ධස්ස භගවතො අප්පට්ඨනං ඤාණං, යාවතකං නෙය්‍යං, තාවතකං ඤාණං.

යාවතකං ඤාණං, තාවතකං නෙය්‍යං. නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං,
 ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතික්කම්ත්වා ඤාණං නප්පවත්තති,
 ඤාණං අතික්කම්ත්වා නෙය්‍යපථො නත්ථී, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො
 තෙ ධම්මා, යථා ද්විත්තං සමුග්ගපට්ඨානං සම්මා චුඡිත්තානං හෙට්ඨිමං.
 සමුග්ගපට්ඨං උපරිමං නාතිවත්තති, උපරිමං සමුග්ගපට්ඨං හෙට්ඨිමං.
 නාතිවත්තති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො, එවමෙවං බුද්ධස්ස භගවතො
 නෙය්‍යඤ්ච ඤාණඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො. යාවතකං නෙය්‍යං,
 තාවතකං ඤාණං. යාවතකං ඤාණං, තාවතකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යපරියන්තිකං
 ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතික්කම්ත්වා ඤාණං
 නප්පවත්තති, ඤාණං අතික්කම්ත්වා නෙය්‍යපථො නත්ථී.
 අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා. සබ්බධම්මෙසු බුද්ධස්ස
 භගවතො ඤාණං පවත්තති.

“සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවජ්ජනප්පට්ඨිධා
 ආකඨ්ඨප්පට්ඨිධා මනසිකාරප්පට්ඨිධා චිත්තජපාදප්පට්ඨිධා,
 සබ්බසත්තෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති. සබ්බෙසං සත්තානං
 බුද්ධො ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං ජානාති, අධිමුත්තිං ජානාති,
 අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛිත්තිද්වයෙ මුදිත්තිද්වයෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ
 සුවිඤ්ඤාපයෙ දුට්ඨිඤ්ඤාපයෙ භබ්බා සබ්බෙ සත්තෙ පජානාති, සදෙවකො
 ලොකො සමාරකො සබ්බමකො සස්සමණුභ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා
 අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති.

“යථා යෙ කෙච්ඡි මච්ඡකච්ඡපා අන්තමසො තිම්බිම්බිගලං උපාදාය
 අන්තොමහාසමුද්දෙ පරිවත්තන්ති, එවමෙව සදෙවකො ලොකො සමාරකො
 සබ්බමකො සස්සමණුභ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තොබුද්ධඤාණෙ
 පරිවත්තති. යථා යෙ කෙච්ඡි පක්ඛිනො අන්තමසො ගරුළං වෙනතෙය්‍යං
 උපාදාය ආකාසස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති, එවමෙව යෙපි තෙ සාරිපුත්තසමා
 පඤ්ඤාය, තෙපි බුද්ධඤාණස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති, බුද්ධඤාණං
 දෙවමනුස්සානං පඤ්ඤං ඵරිත්වා අතිසංසිත්වා තිට්ඨති. යෙපි තෙ
 ඛත්තියපණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතා ගහපතිපණ්ඩිතා සමණපණ්ඩිතා නිපුණා
 කතපරප්පවාදා වාලවෙධිරූපා, වොහිත්තදන්තා මඤ්ඤෙ වරන්ති
 පඤ්ඤාගතෙන දිට්ඨිගතානි, තෙ තෙ පඤ්ඤං අභිසම්බරිත්වා
 අභිසම්බරිත්වා”ති (පටි. ම. 3.5) –

ආදිනා නිද්දිට්ඨපාළිං පෙය්‍යාලමුඛෙන සංඛිපිත්වා දස්සෙන්නො
 “පඤ්ඤාපහෙදකුසලො පහින්නඤාණො...පෙ.... තෙ පඤ්ඤං අභිසම්බරිත්වා
 අභිසම්බරිත්වා”ති ආදිමාහ.

තත්ථ පහින්නඤාණොති අත්ථාදීසු පහෙදගතඤාණො. “පහෙදඤාණො”තිපි
 පඨන්ති, සොයෙව අත්ථො. තෙ පඤ්ඤන්ති තෙ තෙ අත්තනා අධිප්පෙනං පඤ්ඤං.

නිද්දිට්ඨකාරණානි විස්සජ්ජිතකාරණා. උපක්ඛිත්තකානි භගවතො
පඤ්ඤාචෙය්‍යාත්තියෙන සම්පෙ ඛිත්තකා අන්තෙවාසිකා සම්පජ්ජන්ති.

භවති අභිභවතීති භූරි. කිං? රාගාදිං. උපසග්ගෙ සතිපි තදෙව පදං තමත්ථං වදන්ති
උපසග්ගෙන විනාපි සො අත්ථො විඤ්ඤෙය්‍යො අනෙකත්ථත්තා ධාතුනන්ති චුත්තං
– “අභිභුයාති”ති. කාරකඛ්‍යාත්තියෙන චෙතං චුත්තං, තස්මා රාගං අභිභුයාතීති සා
සා මග්ගපඤ්ඤා අත්තනා අත්තනා වජ්ඣං රාගං අභිභුයාති අභිභවති, මදන්ති
අත්ථො. අභිභවතීති සා සා ඵලපඤ්ඤා තං තං රාගං භවි අභිභවි මද්දීති භූරිපඤ්ඤා.
“අභිභවිතා”ති වා පාඨො, “අභිභවිත්වා”තිපි පඨන්ති. අභිභවිත්වාති ව කිරියාය
සිද්ධභාවදස්සනං. පඤ්ඤා චෙ සිද්ධා, රාගාභිභවො ව සිද්ධො ඵවාති. සෙසෙසුපි
ඵසෙව නෙයො.

රාගාදීසු පන රජ්ජනලක්ඛණො රාගො. දුස්සනලක්ඛණො දොසො.
මුය්හනලක්ඛණො මොහො. කුජ්ඣනලක්ඛණො කොධො, උපනන්ධනලක්ඛණො
උපනාහො. පුබ්බකාලං කොධො, අපරකාලං උපනාහො. පරගුණමක්ඛනලක්ඛණො
මක්ඛො, යුගග්ගාහලක්ඛණො පලාසො. පරසම්පත්තිඛියනලක්ඛණො ඉස්සා,
අත්තනො සම්පත්තිනිග්ගුහනලක්ඛණං මච්ඡරියං. අත්තනා
කතපාපජපට්ඨිජාදනලක්ඛණො මායා, අත්තනො අවිජ්ජමානගුණජපකාසනලක්ඛණං
සායෙය්‍යං. විත්තස්ස උද්ධුමානභාවලක්ඛණො ථම්මො, කරණුත්තරියලක්ඛණො
සාරම්මො. උන්නතිලක්ඛණො මානො, අබ්භුන්නතිලක්ඛණො අතිමානො.
මත්තභාවලක්ඛණො මදො, පඤ්චකාමගුණෙසු විත්තවොස්සග්ගලක්ඛණො
පමාදො. භවති අභිභවති අරින්ති භූරි අසරුපතො පරස්ස අකාරස්ස ලොපං කත්වා.
තෙනාහ – “අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති භූරිපඤ්ඤා”ති. භවති එත්ථ ථාවරජඛිගමන්ති භූරි
චුච්චති පථවී යථා “භූමි”ති භූරි වියාති භූරිපඤ්ඤා විත්ථතවිපුලට්ඨෙයන සබ්බං
සහතාය ව. තෙනාහ – “තායා”තිආදි. තත්ථ පථවීසමායාති විත්ථතවිපුලට්ඨෙයනෙව
පථවීසමාය. විත්ථතායාති පජානිතබ්බෙ විසයෙ විත්ථතාය, න එකදෙසෙ
වත්තමානාය. විපුලායාති උළාරභූතාය. සමන්තාගතොති පුග්ගලො. ඉති-සද්දො
කාරණත්ථෙ, ඉමිනා කාරණෙන පුග්ගලස්ස භූරිපඤ්ඤාය සමන්තාගතත්තා තස්ස
පඤ්ඤා භූරිපඤ්ඤා නාමාති අත්ථො. “භූරිපඤ්ඤස්ස පඤ්ඤා භූරිපඤ්ඤපඤ්ඤා”ති
වත්තබ්බෙ එකස්ස පඤ්ඤාසද්දස්ස ලොපං කත්වා “භූරිපඤ්ඤා”ති චුත්තං.

අපිවාති පඤ්ඤාපරියායදස්සනත්ථං චුත්තං. පඤ්ඤායමෙතන්ති පඤ්ඤාය එතං.
අධිවචනන්ති අධිකං වචනං. භූරීති භූතෙ අත්ථෙ ඛන්ධාදිකෙ රමති සච්චසභාවෙන,
දිට්ඨි විය න අභූතෙති භූරි. මෙධාති අසනි විය සිලුච්චයෙ කිලෙසෙ මෙධති හිංසනීති
මෙධා, බිජ්ජං ගහණධාරණට්ඨෙයන වා මෙධා. පරිණායිකානි යස්සුප්පජ්ජති, තං
සත්තං අත්තහිතජපටිපත්තියං සම්පයුත්තධම්මෙ ව යාථාවලක්ඛණජපටිච්චෙධෙ
පරිණෙතීති පරිණායිකා. ඉමෙහෙව අඤ්ඤානිපි පඤ්ඤාපරියායවචනානි භොන්ති.

පඤ්ඤාබාහුල්ලන්ති පඤ්ඤා බහුලා අස්සාති පඤ්ඤාබහුලො, තස්ස භාවො
පඤ්ඤාබාහුල්ලං. තඤ්ච පඤ්ඤාය බාහුල්ලං පවත්ති ඵවාති තමත්ථං.

පඤ්ඤාගරුකස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන දස්සෙන්නො, “ඉධෙකච්චො පඤ්ඤාගරුකො හොති” තිආදිමාහ. තත්ථ ඉධෙකච්චොති පුට්ඨජ්ජනකල්‍යාණකො, අරියො වා. පඤ්ඤා ගරු එකස්සාති පඤ්ඤාගරුකො. පඤ්ඤාය වරිතො පවත්තිතො පඤ්ඤාවරිතො, පඤ්ඤාය වරිතං පවත්තං අස්සාති වා පඤ්ඤාවරිතො. අනුලොමිකඛන්තිආදිවිභාගා පඤ්ඤා ආසයො එතස්සාති පඤ්ඤාසයො. පඤ්ඤාය අධිමුත්තො තන්තින්තොති පඤ්ඤාධිමුත්තො. සමුස්සිතට්ඨෙන පඤ්ඤා ධජො එතස්සාති පඤ්ඤාධජො. පඤ්ඤාකෙතුති තස්සෙව වෙවචනං. පඤ්ඤානිමිත්තං ආධිපතෙය්‍යං එතස්සාති පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො. පඤ්ඤාසඬ්ඛාතො විවයො, ධම්මසභාවච්චිනනං වා බහුලං එතස්සාති විවයබහුලො. නානජපකාරෙන ධම්මසභාවච්චිනනං බහුලං අස්සාති පවිවයබහුලො. ඔක්ඛායනං යාථාවතො ධම්මානං උපට්ඨානං බහුලං එතස්සාති ඔක්ඛායනබහුලො. පඤ්ඤාය තස්ස තස්ස ධම්මස්ස සම්මාපෙක්ඛනා සම්පෙක්ඛා, සම්පෙක්ඛාය අයනං පවත්තනං සම්පෙක්ඛායනං, සම්පෙක්ඛායනං ධම්මො පකති අස්සාති සම්පෙක්ඛායනධම්මො. සම්පෙක්ඛායනං වා යාථාවතො දස්සනධම්මො සභාවො එතස්සාති සම්පෙක්ඛායනධම්මො. සබ්බං ධම්මජාතං විභූතං විභාවිතං කත්වා විහරණසිලොති විභූතවිහාරි.

තච්චරිතොතිආදීසු තං-සද්දෙන පඤ්ඤා පච්චාමට්ඨා, තස්මා තත්ථ “පඤ්ඤාවරිතො” තිආදිනා අත්ථො වෙදිතබ්බො. සා පඤ්ඤා වරිතා ගරුකා බහුලා අස්සාති තච්චරිතො තග්ගරුකො තබ්බහුලො. තස්සං පඤ්ඤායං නින්තො පොණො පබ්භාරො අධිමුත්තොති තන්තින්තො තජ්ජොණො තජ්ජපබ්භාරො තදධිමුත්තො. සා පඤ්ඤා අධිපති තදධිපති, තදධිපතිතො ආගතො තදාධිපතෙය්‍යො. පඤ්ඤාගරුකොතිආදීති “කාමං සෙවන්තංයෙව ජානාති, අයං පුග්ගලො නෙක්ඛම්මගරුකො” තිආදීසු (පටි. ම. 1.114) විය පුරිමජාතිතො පභූති චුත්තාති. තච්චරිතොතිආදීති ඉමිස්සා ජාතියා චුත්තාති. ඉදානි චුත්තමෙවත්ථං නිදස්සනවසෙනපි දස්සෙතුං – “යථා” තිආදි චුත්තං. එවමෙවන්තිආදීති දස්සිතබ්බනිගමනං.

සීසපඤ්ඤාති අත්තතො විසයෙ සීසජ්ජවත්තිකා පඤ්ඤා, යා සමාරද්ධා අත්තතො පඤ්ඤාකිච්චං අදන්ධායන්ති අවත්ථායන්ති බීජපමෙව සම්පාපෙනි. තෙනාහ – “සීසං සීසං සීලානි පරිපුරෙති” තිආදි. තත්ථ සීසං සීසන්ති බහුනං සීලාදීනං සඬ්ඛනත්ථං ද්වික්ඛත්තුං චුත්තං. සීලානීති වාරිත්තවාරිත්තවසෙන පඤ්ඤත්තාති පාතිමොක්ඛසංවරසීලානි, යපෙත්වා වා ඉන්ද්‍රියසංවරං තස්ස විසුං ගහිතත්තා ඉතරානි තිව්ධසීලානි. ඉන්ද්‍රියසංවරන්ති වක්ඛාදීනං ඡන්තං ඉන්ද්‍රියානං රාගජ්ජපිඤ්ජපවෙසං අකත්වා සතිකවාටෙන නිවාරණං ථකනං. භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතන්ති පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගවසෙන භොජනෙ පමාණඤ්ඤුභාවං. ජාගරියානුයොගන්ති දිවසස්ස තීසු කොට්ඨාසෙසු රත්තියා පට්ඨමජ්ඣිමකොට්ඨාසෙසු ච ජාගරති න නිද්දායති, සමණධම්මමෙව කරොතිති ජාගරො, ජාගරස්ස භාවො, කම්මං වා ජාගරියං, ජාගරියස්ස අනුයොගො

ජාගරියානුයොගො, තං ජාගරියානුයොගං. සීලක්ඛන්ධන්ති සෙක්ඛං වා අසෙක්ඛං වා සීලක්ඛන්ධං. එවමිතරෙපි ඛන්ධා වෙදිතඛිබ්බා. පඤ්ඤාක්ඛන්ධන්ති මග්ගපඤ්ඤා ව සෙක්ඛාසෙක්ඛානං ලොකියපඤ්ඤා ව. විමුක්තික්ඛන්ධන්ති එලවිමුක්ති. විමුක්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධන්ති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං. සීසපඤ්ඤානිද්දෙසසදිසොයෙව ලහුපඤ්ඤානිද්දෙසො, තථා භාසපඤ්ඤානිද්දෙසො. ජවනපඤ්ඤානිද්දෙසො පන කලාපසම්මසනනායෙන පවත්තො. තික්ඛපඤ්ඤානිද්දෙසො වීරියස්ස උස්සුක්කාපනවසෙන, නිබ්බේධිකපඤ්ඤානිද්දෙසො සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤාවසෙන පවත්තො. තත්ථ තුරිතකිරියා සීසතා. අදන්ධතා ලහුතා. වෙගායිතත්තං බීජපතා.

භාසබහුලොති පිතිබහුලො. සෙසපදානි තස්සෙව වෙවචනානි. අථ වා භාසබහුලොති මූලපදං. වෙදබහුලොති තස්සා එව පිතියා සම්පයුත්තසොමනස්සවෙදනාවසෙන නිද්දෙසපදං. තුට්ඨිබහුලොති නාතිබලවපිතියා තුට්ඨාකාරවසෙන. පාමොජ්ජබහුලොති බලවපිතියා පමුදිතභාවවසෙන. සීලානි පරිපූරෙතීති හට්ඨජපහට්ඨො උදග්ගදග්ගො සම්පියායමානො සීලානි සම්පාදෙති. පිතිසොමනස්සසහගතා හි පඤ්ඤා අභිරතිවසෙන ආරම්මණෙ ඵුල්ලිතා විකසිතා විය පවත්තති, න එවං උපෙක්ඛාසහගතාති.

අනිච්චතො බීජපං ජවතීති “ඛන්ධපඤ්චකං අනිච්ච”න්ති වෙගායිතෙන පවත්තති, පටිපක්ඛද්දරිභාවෙන පුබ්බාභිසඬ්ඛාරස්ස සාතිසයත්තා ඉන්දෙන විස්සට්ඨවජිරං විය ලක්ඛණං අවිරජ්ඣන්ති අදන්ධායන්ති අනිච්චලක්ඛණං වෙගසා පටිවිජ්ඣති, තස්මා සා ජවනපඤ්ඤා නාමාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එවං ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාවසෙන ජවනපඤ්ඤං දස්සෙත්වා බලවිපස්සනාවසෙන දස්සෙතුං – “රූප”න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ඛයට්ඨේනාති යත්ථ යත්ථ උජ්ජජිජති, තත්ථ තත්ථෙව හිජ්ජනතො ඛයසභාවත්තා. භයට්ඨේනාති භයානකභාවතො. අසාරකට්ඨේනාති අත්තසාරවිරහතො නිච්චසාරාදිවිරහතො ව. තුලයිත්වාති තුලාභූතාය විපස්සනාපඤ්ඤාය තුලෙත්වා. තීරයිත්වාති තාය එව තීරණභූතාය තීරෙත්වා. විභාවයිත්වාති යාථාවතො පකාසෙත්වා පාකටං කත්වා. අථ වා තුලයිත්වාති කලාපසම්මසනවසෙන තුලයිත්වා. තීරයිත්වාති උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන තීරෙත්වා. විභාවයිත්වාති භඩ්ගානුපස්සනාදිවසෙන පාකටං කත්වා. විභූතං කත්වාති සඬ්ඛාරූපෙක්ඛානුලොමවසෙන ඵුට්ඨං කත්වා. රූපනිරොධෙති රූපක්ඛන්ධස්ස නිරොධභූතෙ නිබ්බානෙ. බීජපං ජවතීති නින්තපොණපබ්භාරවසෙන ජවති පවත්තති. ඉදානි සිබ්බාජ්ජත්තවිපස්සනාවසෙන ජවනපඤ්ඤං දස්සෙතුං, පුන “රූප”න්තිආදි වුත්තං.

ඤ්ඤාණස්ස තික්ඛභාවො නාම සවිසෙසං පටිපක්ඛසමුච්ඡින්නදනෙන වෙදිතඛිබ්බොති “බීජපං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා”ති වත්වා තෙ පන කිලෙසෙ විභාගෙන දස්සෙත්තො, “උජ්ජන්තං කාමචිතක්ක”න්තිආදිමාහ. සමථවිපස්සනාහි වික්ඛම්භනතද්ධගවසෙන පහිනම්පි අරියමග්ගෙන අසමුහතත්තා උජ්ජත්තිධම්මතං අනතීතතාය අසමුහතුජ්ජන්තන්ති වුවචති, තං ඉධ “උජ්ජන්ත”න්ති අධිජ්ජෙතං.

නාධිවාසෙතීති සන්තානං ආරොපෙත්වා න වාසෙති. පජ්හතීති සමුච්ඡෙදවසෙන පජ්හති. විනොදෙතීති බිපති. බ්‍යන්තිං කරොතීති විගතන්තං කරොති. අනභාවං ගමෙතීති අනු අභාවං ගමෙති, විපස්සනාක්කමෙන අරියමග්ගං පත්වා සමුච්ඡෙදවසෙනෙව අභාවං ගමයතීති අත්ථො. එත්ථ ච කාමජ්ජපිසංයුත්තො චිතක්කො කාමචිතක්කො. “ඉමෙ සත්තා මරන්තු”ති පරෙසං මරණජ්ජපිසංයුත්තො චිතක්කො බ්‍යාපාදචිතක්කො. “ඉමෙ සත්තා විහිංසියන්තු”ති පරෙසං විහිංසාපිසංයුත්තො චිතක්කො විහිංසාචිතක්කො. පාපකෙති ලාමකෙ. අකුසලෙ ධම්මෙති අකොසල්ලසම්භූතෙ ධම්මෙ. තික්ඛපඤ්ඤො නාම බිජ්ජාහිඤ්ඤො හොති, පටිපදා වස්ස න වලතීති ආහ – “එකම්භි ආසනෙ වත්තාරො අරියමග්ගා”ති ආදි.

“සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා සඬ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා බ්‍යධම්මා ව්‍යධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා”ති යාථාවතො දස්සනෙන සච්චජ්ජපට්ඨෙධො ඉජ්ඣති, න අඤ්ඤාදාති කාරණමුඛෙන නිබ්බේධිකපඤ්ඤං දස්සෙතුං – “සබ්බසඬ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබ්‍රලො හොති”ති ආදි වුත්තං. තත්ථ උබ්බෙගබ්‍රලොති “සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චා”ති ආදිනා (ධ. ප. 277) නයෙන සබ්බසඬ්ඛාරෙසු අභිණ්භජ්ජවත්තසංවෙගො. උත්තාසබ්‍රලොති ඤාණභයවසෙන සබ්බසඬ්ඛාරෙසු බ්‍රහ්මසො උත්තස්තමානසො. තෙන ආදීනවානුපස්සනමාහ. උක්කණ්ඨනබ්‍රලොති සඬ්ඛාරතො උද්ධං විසඬ්ඛාරාහිමුඛතාය උක්කණ්ඨනබ්‍රලො. ඉමිනා නිබ්බිදානුපස්සනමාහ. අරතිබ්‍රලොති ආදිනා තස්සා එව අපරාපරුපපත්තිං. බ්‍රහ්මලොති සබ්බසඬ්ඛාරතො බ්‍රහ්මතං නිබ්බානං උද්දිස්ස පවත්තඤ්ඤාණමුඛො. තථා පවත්තිතවිමොක්ඛමුඛො. නිබ්බිජ්ඣනං පටිච්ජ්ඣනං නිබ්බේධො, සො එතිස්සා අත්ථිති නිබ්බේධිකා, නිබ්බිජ්ඣතීති වා නිබ්බේධිකා, සා එව පඤ්ඤා නිබ්බේධිකපඤ්ඤා. අනිබ්බිද්ධපුබ්බන්ති අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අන්තං පාපෙත්වා අනිච්ච්ඨපුබ්බං. අප්පදාලිතපුබ්බන්ති තස්සෙව අත්ථවචනං, අන්තකරණෙනෙව අප්පදාලිතපුබ්බන්ති අත්ථො. ලොභක්ඛන්ධන්ති ලොභරාසිං, ලොභකොට්ඨාසං වා.

කායගතාසතිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

20. අමතවග්ගවණ්ණනා

600-611. නත්ථි එත්ථ මතං මරණං විනාසොති අමතං, නිබ්බානන්ති ආහ – “මරණවිරහිතං නිබ්බානං පරිභුඤ්ජන්ති”ති. අමතස්ස වා නිබ්බානස්ස අධිගමහෙතුතාය අමතසදිසඅතප්පකසුඛපතිතතාය ච කායගතාසති “අමත”න්ති වුත්තා. පරිභුඤ්ජන්තීති ඤානසමාපජ්ජනෙන වළඤ්ජන්ති. විරද්ධන්ති අනධිගමෙන විරජ්ඣන්තං. තෙනාහ – “විරාධිතං නාධිගත”න්ති. ආරද්ධන්ති සාධිතං නිජ්ජාදිතං. තඤ්ච පරිපුණ්ණං නාම හොතීති ආහ – “ආරද්ධන්ති පරිපුණ්ණ”න්ති. පමාදිංසුති කාලබ්‍යත්තයෙනෙදං වුත්තන්ති ආහ – “පමජ්ජන්ති”ති.

අමතවග්ගවණ්ණනා නිව්ඨිතා.

ඉති මනොරථපුරණියා අඩ්භුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය
එකකනිපාතවණ්ණනාය අනුත්තානත්ථදීපනා සමත්තා.

පඨමො භාගො නිව්ඨිතො.